ION DRUTĂ

scrieri

ION DRUTĂ

2

Ediţie îngrijită, cu acordul autorului, de V. *Guţu,* şi *B. Lungu*

CHIŞINĂU LITERATURA
ARTISTICA 1990

BBC 84 Mol 7-44
D 76

Druţă Ion
D 76 Scrieri. în patru volume. Voi. 2. Roman, nuvele/Prez. graf. de S. Maiorov.— Chişinău: Lit. artistică, 1989.- 496 p.
ISBN 5-368-00904-6

Inspirată din istoric, din viaţa vie de ieri şi de azi a poporului, a acestor meleaguri, viguroasa creaţie epică a lui Ion Druţă este o operă remarcabilă prin fineţea analitică şi originalitatea structurii narative, prin realismul detaliilor şi frumuseţea limbii. Volumul doi cuprinde cunoscutul roman „Povara bunătăţii noastre", nuvela „întoarcerea ţărînei în pămînt" şi balada „Toiagul păstoriei"

D **4702420201-72**
M756(10)-90
10-12-89 (Noutăţi editoriale)
BBC 84 Mol 7-44

ISBN 5-368-00904-6

© Ion Druţă, 1989
© Prezentare grafică Scrghei Maiorov

POVARA BUNĂTĂŢII NOASTRE

Roman

Capitolul 1

MIRUIREA

Ningea. Peste Cîmpia Sorocii ningea încet, domol, agale, şi venea potopul cela alb de sus nu ca o ninsoare oarecare, ci ca o mare binefacere cerească. Fulgi mascaţi şi blînzi cădeau nu atît pe pămînt, cît pe sireacul suflet omenesc, pentru a-1 mai mîngîia, pentru a-l mai îmbărbăta oarecum. „Elei, Doamne, d-apoi cine şi-o mai fi adus aminte şi de noi?!" — se mirau ţăranii, iar în vreme ce stăteau ei de se mirau, de sus cernea cu fulgi pletoşi, frumoşi şi albi. De vînt — nici pomeneală. Iese lumea de se miră şi sus în deal, şi jos în vale, iar din cer tot coboară, legănîndu-se a jale, legănîndu-se a dor, fulgi aleşi numai unul şi unul. O zi întreagă s-a mirat lumea, o zi întreagă a tot nins, ş-a fost o zi cum alta nu mai poate fi.

— Aşa ninsoare mai rar, ziceau bătrînii, aşa ninsoare îţi vine o dată în viaftă, atunci cînd îţi vine...

Sufletul tresaltă, sufletul caută în fel şi chip să se dumerească — de unde atîta seninătate şi voie bună? Crăciunurile au trecut demult — şi cel după stilul nou, şi cel după stilul vechi, dar, pentru că unica şi marea minune a iernii rămînea tot ea, sărbătoarea aceea, oamenii şi-au zis: „Măi, s-o întors Crăciunul", şi întreag*a Cîmpie a Sorocii, cu văile şi dealurile sale, cu satele şi cătunele sale, îngîna în sinea ei o colindă pe care cerul i-o tot picura de sus fulg cu fulg, vers cu vers.

Frig — deloc. Era cald, era moloşag, aşa încît oamenii şi-au lăsat vetrele, cuptoarele, mai ieşind pe afară, şi vraja acelei ninsori a început a trezi doruri cine ştie de pe unde, vise cine ştie de pe cînd.

Și tot ninge, ninge, ninge. Fulgi cuminți, îngîndu-rați se lasă peste case, peste garduri, peste cîmpuri,

peste tot ceea ce putea fi, dar nu a fost şi, împreună cu această dumnezeiască ninsoare, oamenii încep a se simţi aşa, deodată, tam-nisam, fericiţi. O mie de ani să fi tot nins, o mie de ani ar fi tot stat ei înmărmuriţi acolo unde i-a prins ninsoarea, acolo unde i-a luminat Dumnezeu, dar, de, ce să-i faci?.. .

A ţinut numai o singură zi. Mai spre sară cerul s-a limpezit, dar pentru că ninsoarea a fost mult prea mare, în lungul văilor ce şerpuiau domol dinspre Nistru spre Prut, prin văgăunile pe unde pînă mai nu demult satele se ţineau mînă de mînă, acum zăcea omăt peste omăt. Nici tu vale, nici tu deal, nici tu cîmp, nici tu pădure, iar de prin locurile dosnice pe unde de cînd lumea se cuibăreau satele, acum se înălţau cuşme albe, spînzurate de cer cu cîte-o aţişoară de fum, prinse de pămînt cu cîte-o creangă de vişinar, încălzite cu cîte-un bob de lumină abia clipocind sub streaşină.

— Stai că s-o întors nu numai Crăciunul; s-o întors şi iarna...

S-o fi zis într-un ceas rău, pentru că chiar în noaptea ceea s-a repezit de peste Nistru un pui de frig. Nu era el chiar cine ştie ce frigul cela şi ba se încruntă, ba se domoleşte, şi iar vine, şi iar se trece. A tot ţinut-o aşa cu amăgeli pînă a prins omătul pojghiţă subţire de gheaţă, hei şi apoi să vezi viscole, să vezi iarnă grea! Furtuni de zăpadă, îmbrobodite în şaluri albe, veneau peste cîmpie schelălăind şi dănţuind care mai de care. Ş-au tot suflat pojghiţa ceea subţire de gheaţă, ce acoperea întreaga cîmpie, ş-au tot şlefuit-o pînă au făcut-o ca sticla, aşa încît, dacă vîntul smulgea din gireada cuiva o pănuşă, o gonea de la munte pînă la mare cît ai fuma o ţigară, doar-doar s-a anina pănuşa ceea de-o tufă de pelin undeva pe-o muchie de hat...

— Sfîrşitul lumii, ziceau bătrînii, făcîndu-şi semnul crucii, pentru că, dacă o nevinovată pănuşă trece printr-atîtea, ce i-o fi aşteptînd pe cei mulţi şi plini de păcate? !

Şi iară s-o fi zis într-un ceas rău, pentru că nu trece multă vreme la mijloc şi, într-o noapte, pe cînd crivăţul gemea şi-şi făcea de cap, urechea ţăranului se pomeneşte culegînd din faşa acelor friguri urlet de fiară. Se strecurau urletele celea prin sticla ferestrelor, pe sub căptuşeala uşilor, prin muţenia pereţilor de lirt.

7

Au început a bate cînii, vitele se frămîntă în grajduri înnebunite de groază, s-au trezit sugacii şi prind a scîn-ci prin leagănele lor. Haitele însă, cum au luat-o prin cîmpuri de la o margine, au călcat sat după sat, aşa că nu mai era chip de scăpare. Goniţi de foame şi frig, lupii clănţăneau pe acoperişurile grajdurilor, se în-căierau ei înde ei, se hîrjoneau prin ogrăzi, pe după case, apoi, parcă împăcîndu-se, se fac a se duce în drumul lor şi, cum inima bietului ţăran începe a se întoarce la loc, dihania se apropie pe nesimţite de pragul casei şi zgreapţănă cu gheara scîndura uşii aşijderea unei pisici degerate ce se cere la cald. — Ia măi nevoie!

Fireşte, se întîmpla şi mai înainte să scoată iarna lupii de prin munţi, şi ei porneau val-vîrtej peste sate, dar oamenii, mai cu o furcă, mai cu o ghioagă, mai cu o sudalmă, de bine, de rău, îşi apărau avutul. Ştiau de

undeva cam pe cînd aveau să năvălească haitele, şi ua uitau o furcă în tindă, ba o ghioagă în ungher* ba lăsau un început de ciudă să treacă de azi pe mîne. Acum însă au fost luaţi pe neaşteptate şi nici tu furcă, nici tu ghioagă, nici tu sudalmă aşa ca să te prindă şi să te scoată din casă. De vină era ninsoarea ceea nemaipomenită, care a ţinut o zi de dimineaţă pînă sara şi a răscolit, bat-o pustia,\ sufletul oamenilor, făcîndu-i pe toţi poeţi, iar poetul, chiar de-ar porni să caute prin gospodărie furca, ghioaga ori: bărdiţa, nu le va da de urmă cît veacul, pentru că, la o adică, ce-i trebuie unui poet furcă, ghioagă ori bărdiţă?

Ajunşi stăpîni pe-o lume paşnică, visătoare, lupii nu se mai puteau ogoi. Săreau peste gard dintr-o ogradă în alta, se căţărau pe suluri de zăpadă, smulgeau cu colţii paie din streaşină, se iţeau prin case să vadă ce mai fac oamenii, iar cînd începea a se lumina de zi, ei nici gînd s-o ia fuguţa spre pădure, pentru a aştepta să se lase iară noaptea. Abia după ce începea a se face ziuă de-a binelea şi oamenii ieşeau prin ogrăzi să adape vitele, să aducă în casă de foc, porneau şi ei cîne-cîneşte a ieşi din sat, dar nu se duceau departe. îşi alegeau o înălţătură de loc, de unde se vedea satul bine, îşi făceau culcuş în omăt şi din culcuşul cela cercetau casă cu casă, ogradă cu jogradă, fluturînd din urechi la fiece behăit, muget, coviţăit.

8

Arme de vînătoare satele nu prea aveau, iar cele ce mai erau fuseseră confiscate^ de ureadnici, cînd începuseră marile frămîntări ţărăneşti. Rămaşi faţă în faţă cu soarta, bieţii oameni căutau şi ei să se descurce care cum putea. Unii îşi luau dobitocul în casă, alţii — dimpotrivă, mîneau cu vitele* în grajd, iar un biet nuielu-şean, căruia îi fătase tocmai scroafa în ajunul iernii, s-a văzut nevoit să facă de strajă nopţi la rînd în bor-deiaşul unde îşi ţinea porcii. Coviţăitul neprihănit al purceluşilor aduna noapte de noapte ograda plină cu musafiri. Săracul om picura acolo într-un ungher, as-cultînd noaptea întreagă cum turbă dihăniile, căutînd să muşte 'din uşa bordeiului.

Nuieluşeanul rîdea de prostia lupilor, pentru că tăcuse singur, cu mina lui, o uşă trainică, de stejar, dar iată că într-o noapte dihăniile au izbutit să smulgă uşa cu ţîţîni cu tot. S-a făcut deodată linişte şi omul, nedormit cum era, s-a pomenit furat de-o toropeală dulce pe mănunchiul de paie pe care şedea. Spre marele său noroc, adormind, a zărit ca prin ceaţă o coadă şi două labe coborînd în bordei. (După cum se ştie, lupul intr§ la pradă cu coada înainte.)

Buimăcit de somn, omul s-a prins cu amîndoyă mî-nile de coada hoţului şi a început a trage lupul în bordei. Văzînd aşa treabă, lupul s-a răzgîndit să mai intre. O vreme a tras fiecare cît a putut — unul la vale, altul la deal. în cele din urmă, lupul s-a rupt din mînile omului şi a fugit, lăsînd în bordei coada cu rădăcină cu tot. A fost plătită coada ceea cum nu se mai poate de scump, căci peste cîteva rînduri de case lupul a pierit, ş-a tot zăcut acolo, pe-o margine de drum, pînă l-au cărat cînii pe la cas"e. Asta lupii n-au mai putut-o îndura şi au pornit-o urlînd peste sate, că se stingea focul în vatră!

Rămase-faţă în faţă cu destinul, satele se pierd pe rînd în furtunile iernii, şi casele se lasă la fundul omăturilor, şi oamenii sărăcesc cu duhul,

picurînd gîrboviţi, neputincioşi pe lîngă vetre. Frica îl macină, îl stinge, îl prosteşte pe om, şi cel care pînă mai nu demult le înfrunta uşor pe toate, acum, deodată, începe a se lăsa pe tînjală. Că, ziceau cei deştepţi: dacă scris îţi este s-o tragi, ai s-o tragi pînă la urmă, n-ai încotro! Şi tot aşa, casă cu casă, sat cu sat, fie ce-o fi, şi-a zis

9

Cîmpia Sorocii. De ne este scris să pierim, vom pieri, dacă, fireşte, între timp nu se va isca -vreo minune ca să ne scape.

Deci, la o mică minune rîvneau ţăranii şi aveau dreptate în felul lor, pentru că, dacă am sta aşa, mai pe îndelete, să frunzărim istoria neamului, filă cu filă, veac după veac, am putea uşor observa că în vremurile grele, în vremurile de răscruce, cînd părea că — gata, ni se stinge făclia şi nimic nu se mai poate salva, deodată, nici că mai ştii cum şi de unde, se iscă o minune şi după minunea ceea, încetişor, zi cu zi, fărîmă cu fărîmă...

Nu-i vorbă, se abăteau minunile prin părţile noastre rar de tot, şi veneau, de obicei, primăvara, vara sau toamna, cît era cald şi drumurile se ţineau bine, iar acum, pe frigurile iestea, cînd peste tot e numai viscol, ger şi urlet de fiară, şi-or porni minunile la drum, or putea ele găsi Moldova în potopurile iestea de omăt?! Domnul însă a vrut să se mai abată o minune peste Cîmpia Sorocii, şi iată că într-o dimineaţă o bătrînică din Satul Mare se pomeneşte că nu mai are cu ce face focul în vatră. Şi s-a supărat atunci mătuşa. De altminteri, s-a observat mai de demult că frica se ţine de om atîta vreme cît v omul e sătul şi soba e caldă, iar cum toate prind a se răci, omului nu-i mai pasă de nimic. Drept care mătuşa şi-a plesnit palmele deasupra capului, zicînd:

— Aracan de mine şi de mine, să tremur eu în casa me din pricina javrelor celea pîclişite? Da ce, m-o făcut mama pe furiş ca să mă tem şi de umbra me?!

Hotărîte cum sînt ele femeile la bătrîneţe, iese mătuşica din casă, leagă belciugele la uşă cu o sfoară, ca să ştie vecinele că, iaca, nu mai este acasă şi, ocărind, ruşinînd lupii în fel şi chip, o ia prin Valea Căina-rului spre pădure. împreună cu pădurea, mătuşa şi-a revenit. A adunat o legătură de vreascuri — nici prea mare, nici chiar mică, aşa ca s-o poată ridica de jos cînd se va opri să se odihnească. Gîrbovită de ani, încovoiată de sarcină, mătuşa, ca să nu fie nevoită a tot ridica ea capul şi să caute pe unde s-o ia, se întorcea pe pîrtia pe care o făcuse dimnecioară ducîndu-se la pădure. Şi tot bodogănind de una-alta, ca să-şi scurteze din drum, se pomeneşte deodată cu o dihanie

10

spintecată, zăcînd de-a curmezişul pîrtiei.

— Aracan de mine şi de mine...

Nu departe de locul cela se iţeau de sub omăt rămăşiţele unei colibe. Grăbiţi de lumina zilei, lupii, în goana lor spre pădure, o fi dat de urmele babei şi, fără a sta mult pe gînduri, s-au pus la pîndă în rămăşiţa ceea de colibă. Dar, cum stăteau ei acolo, Jingîndu-se pe bot, un blestem a venit

peste dînşii şi i-a lovit aşa că le-a fost de-a scăpării. Bătălia de lîngă rămăşiţa ceea de colibă a fost una dintre cele mai crîncene. Jur-împre-jur — omăt rupt cu labele şi mestecat de parcă ar fi trecut o herghelie de cai. Sînge în colibă, sînge pe după colibă, sînge picurat, depărtîndu-se în lungul văii, spre pădure, iar una din dihănii, după cum s-a mai spus, a rămas pe veci să zacă la picioarele prăzii la care rîvnise.

— Apoi, Dumnezeu s-o ierte, că eu mai mult aşa, cu gura, iar încolo, n-am avut nimica cu dînşii...

Milostive şi bune la inimă cum sînt femeile noastre, mătuşa a iertat pe loc tot neamul lupilor, dar întîmpla-rea ca atare trebuia cît mai curînd răspîndită, căci, dacă vom sta să tăinuim şi lucrurile nemaipomenite care ni se întîmplă, ce rost ar mai avea toate celelalte?! Poetă fiind şi ea, mătuşa a aruncat legătura cu vreascuri în tindă, dar n-a mai avut cînd face focul. Degerată bocnă cum era, a cutreierat satul casă cu casă, înştiinţînd lumea că, iată, dat-a Domnul şi li s-a venit de hac lupilor. A fost vai şi amar de dînşii, şi nu că aşa, pe ici, pe dincolo, da i-au jupuit, zău, de vii! S-or fi bătut ei cît s-or fi bătut, dacă unul n-a mai putut ţine piept şi amu zace spintecat, cu ochii sticliţi de groază, cu botul plin de floace roşcate.

— Cum, adică, floace roşcate?!

— Iaca aşa cum vă spun. Că lupoaica ceea spintecată, care zace acolo după sat, are botul plin cu păr roşcovan, chiar cărămiziu...

Miţele celea roşcate au pus în mare încurcătură întreaga cîmpie. Mă rog, lumea visase la o minune — cerul minune le-a trimis, dar de cînd, mă rog, minunile poartă cojocel şi încă unul cu miţe roşcate?! Iar dacă nu a fost minune cerească la mijloc, atunci cine este el, apărătorul bătrînelor ce se întorc de la pădure cu sarcini de vreascuri în spate?!

11

Peste alte cîteva zile nu departe de Satul Mare a mai fost răpită o lupoaică, iar nu mult după aceea pe iazul cel mare de lîngă Boianca alte trei fiare zăceau potolite pentru totdeauna.

Venea lume de pe lume să vadă cum zac lupii mestecaţi în omăt, cu blana zburlită, cu botul plin de miţe roşcate.

— I-o fi ajuns blestemele noastre, ziceau oamenii cu jumătate de gură, pentru că miţele celea roşcate îi puneau în mare încurcătură. Blestemul, mă rog, ca blestemul, dar totuşi se băteau lupii ceia cu cineva, muşcau din cineva miţele celea roşcate atunci cînd le suna ceasul?!

Orişicum, iară începuse a se însenina peste Cîmpia Sorocii şi, împreună cu acel albăstrel de primăvară, au început a se însenina şi frunţile oamenilor; las' că nu se mai prăpădeşte chiar lumea. Printr-atîtea am trecut şi ne-am descurcat, da-va Domnul — ne vom descurca şi de astă dată. Că lupul cela îi fioros mai mult noaptea, cînd i se aprind ochii ca două lumînări şi el urlă cît ce poate, da cînd îl vezi ziua-n amiaza mare şi te uiţi bine la dînsul — ia o javră ca toate javrele. Ridici de jos o varga, un bulgăraş şi să vezi cum prinde a da din coadă.

— Ce bulgăraş, bre, care coadă, cînd îmbiau dihăniile pe la case şi rodeau din lemnul uşilor?!

— Hei, au ros ei cît au ros, dacă mai pe urmă, cînd li s-a cerut să pună blana la bătaie...

Aici însă marii noştri atotştiutori, marii noştri viteji căutau să schimbe vorba, pentru că, oricum, nu atît ei, cît tainicul cela de apărător al cîmpiei le-a venit lupilor de hac, şi, deci, să fim atenţi, să nu ajungem chiar pînă la amănunte. Pe de altă parte, a trece peste o asemenea întîmplare nemaipomenită tot nu se putea, pentru că, dacă nu ne vom mai lăuda unii pe alţii, de unde alta or afla copiii din ce neam viteaz şi destoinic ne tragem cu toţii! Şi iară marii noştri făloşi pornesc a vîsli printre pilde şi tîlcuri, povestind cum s-au tîmp-lat toate, pe cînd cei mai tăcuţi şi mai plini de minte îşi scarpină cefele şi caută să ghicească cam ce-ar putea aduce ziua de mine.

Datina din bătrîni îi cere omului, atunci cînd i se face un bine, să-1 mulţumească pe binefăcător, dar cum

să-1 mulţumeşti tu cînd el, ia-1 de unde nu-i?! A fi cuiva dator cu ceva fără să ştii bine cui anume şi cu ce îi eşti dator, asta e o încercare grea. Ţăranii din Cîmpia Sorocii ştiau că orice bine care ţi se face trebuie răsplătit cît nu-i tîrziu, altminteri va mai trece o vreme, vei mai ajunge la o mare strîmtoare şi vei tot aştepta să-ţi vină de undeva o mînă de ajutor, dar, ştiindu-te gros de obraz, ajutorul cela poate să vină, dar poate să şi nu mai vină.

* * *

Mai spre primăvară, cînd grijile -pămîntului au început a-i coborî de pe cuptor pe marii cugetători ai sărăciei, doi nuieluşeni se întorceau într-o noapte de la un iarmaroc. Sau că avuseseră ceva de vîndut, sau că cumpăraseră ceva — oricum, a fost acolo ceva la mijloc pentru care se cuvenea de băut un aldămaş, iar cînd se ajunge la un pahar de vin, omul nostru uită de toate. Abia cînd crîşmăriţa a ieşit să toarne gaz în lampă, cei doi nuieluşeni şi-au dat sama că demult era vremea de întors acasă. Ameţiţi cum erau, ce şi-au zis: s-o luăm, bre, pe de-a dreptul. Omăturile, de cum a întors-o spre primăvară, zăceau grele, îndesate aşa că piciorul nu se mai prăbuşea la fiece pas. Drumul spre casă e unul din cele mai frumoase drumuri pe lume, şi veneau cei doi cumătri veseli şi binevoitori din cale afară. Vînt slăbuţ, frig puţin, mai mult răcoare decît frig,* şi în tot lungul, în tot largul cerului — o lună plină cît un chip de fată mare.

De lupi uitaseră cu totul cei doi nuieluşeni, şi nu e lucru de mirare, dacă ţinem sama de faptul că vinul din crîşma de la marginea iarmarocului era un vin bun, de la codru. Se poate însă întîmpla ca ei să nici nu fi uitat de lupi, dar, afumaţi cum erau, ce şi-au zis: mama lor şi răzmamă! Că, iaca, vremea e spre primăvară, şi lupii ceia, oricît ar fi ei de hapsîni, odată şi odată trebuie să-şi găsească şi ei o tovarăşă de viaţă, s-o ţot poarte cu vorba de azi pe mîne, cum se obişnuieşte, mă rog, printre lupi, apoi, cînd i-o veni

rîndul să fete, s-o ajute să-şi înjghebe colo un culcuş, că, de, aşa e de cînd lumea...

Cîmpuri albe, nesfîrşite, se tot desprind de sub geana

13

zării. Şi încă o vale, şi încă un deal. Cerul ba urcă, ba coboară, luna bate din plin, topind noaptea pînă hăt-hăt. Un sat adormit se arată în vale şi aşa adormit rămîne în urmă, un alt sat cu cîteva ferestruici luminate se vede colo sub pădure şi, oricît ar fi de tîrziu, dar iată că lumina celor două ferestre îi tot petrece şi le clipeşte, şi le clipeşte a drum bun... Ş-au tot mers cei doi nuieluşeni frumos şi bine, pălăvrăgind de una-alta, iar- ^înd să iasă din Valea Cuboltei, se pomenesc cu trei perechi de lumînări aprinse pe-o muchie de deal. Peste fiecare pereche de lumînări — cîte două urechiuşe aţintite, iar ceva mai jos dihăniile se lingeau pe bot de-un asemenea mare noroc.

— Apu, măi cumătre, din valea asta nu mai ieşim noi, a zis, în cele din urmă, nuieluşeanul care avea o vărguţă subţioară.

— Poate-om scăpa, a spus cel care nici vărguţă n-avea. Au stat de-au cugetat o vreme, după care nuielu-

şenii au cercat a se preface că lor în cu totul altă parte le **c** drumul, dar las'că nici lupii nu erau proşti. A urmat o joacă foarte răspîndită printre copii — fac un pas oamenii, mişcă din loc şi lupii, se opresc oamenii, **se** opresc şi lupii. Nu, şi-au zis, în cele din urmă, cei doi drumeţi: dacă-i luăm aşa, pe faţă, degeaba. Mai bine îi luăm cu viclenie. Şi, tot grozăvindu-se şi fă-cîndu-**se** că vin asupra fiarelor, furau cu spinarea înapoi, cotilindu-**se** la vale, dar o asemenea şiretenie nu a mai plăcut lupilor. S-au săltat şi au pornit cîteşitrei peste bieţii oameni.

„ — Doamne, scapă-ne, că altul n-are cine ne scăpa..."

Nuieluşenii îşi făceau în mare grabă cruce, îşi luau iertăciune de la rude, de la vecini, de la cei de acasă, căci, pe semne, atîta a fost să fie al lor, dar stai că nu par încă să fie zarurile aruncate. Ceva li s-o fi năzărit lupilor, căci, de unde erau de amu gata să se repeadă, o lasă mai moale, prind a se codi, apoi s-au oprit. înţepeniţi, cu boturile sus, hîrîie plini de furie, căci mirosea a luptă grea, a luptă pe viaţă şi pe moarte mirosea vîntuleţul ce venea din fundul văii. Lupii urlă, clănţănind a mare disperare, scormonesc omătul cu labele, însemnînd locul unde-şi vor îngropa duşmanii, dar — geaba!

14

De sub o poală de pădure, pe Valea Cuboltei, venea ncet şi ostenit Marele Apărător al cîmpiei. De departe părea mai mult o pată, o umbră, şi venea umbra ceea oarecum abătută, întristată de marile urîţenii ale acestei lumi.. Tot apropiindu-se, pata ceea începe să semene ba cu un lup, ba cu un cîne voinic de stînă, dar peste toate asemănările dăinuia ceva măreţ, nepămîntesc. Venea cu botul pe jos, citind urme ale cine mai ştie cui. Grumaz voinic, călit în lupte,, trup lung de viţel. Picioarele însă îi erau lungi şi subţiri, ca de ogar, şi de la depărtate nici că se vedeau, lăsînd o

ciudată impresie că javra nu atît merge cît pluteşte peste cîmpurile albe. — Mare e grădina ta, Doamne...

Atîta vreme cît luna bătea din plin, lighioana din lungul văii era de-un cărămiziu deschis, roşcat, dar cum luna dădea în nori, se întuneca şi ea, se făcea chiar neagră şi, odată cu culoarea blănii, părea că i se schimbă şi năravul Tot grozăvindu-se şi clănţănind, cei trei lupi, cînd au văzut că toate-s zadarnice, au pornit a da binevoitor din coadă, mă rog, atît cît le permitea demnitatea, dar — ţi-ai găsit! Avea ce avea javra ceea cu neamul lupilor, căci, cum pornea pe urma lor - gata: soarta le şi era pecetluită. Văzînd cum vine şi vine ea peste dînşii, lupii pînă la urmă au rupt-o fuguţa spre pădure, dar, hei, de unde,- că javra le-a luat-o înainte. Venea pe de-a dreptul, tăind deal şi vale, venea ca o săgeată de foc peste o căpicioară de fîn.

Să fi durat întreaga bătălie două-trei minute, nu mai mult. Un ghem de blănuri sure, încinse cu o curea roşcată, schelălăia, clănţănea, horcăia, cotilindu-se pe-o coastă de deal. Cum a ajuns ghemul în vale, totul a şi sfîrşit. O fiară a rămas să zacă pe omăt nemişcată, alte două, şchiopătînd, se duceau ca din puşcă spre pădure. O biruinţă deplină, totală, dar jivina nu se poate domoli. Stă cu botul aruncat înainte, spre pădure, urmă-rindu-i pe cei doi nenorociţi. Să-i ajungă din urmă, să-i ierte?

I-a iertat. După care, ostenită, întristată, s-a dat ceva mai la o parte, şi-a ales un locuşor, s-a ghemuit colac şi a prins a-şi însăila blana la loc cu vîrful limbii, pentru că, oricum, lupta e luptă.

Cutremuraţi şi plini de recunoştinţă, cei doi nuielueni au scotocit prin fundul traistelor, adunînd cîte-un

pumn de^mălai, şi au pornit spre javră cu poclon, dar biruitoarea, dîndu-şi deodată sama că nu era chiar singură în vale, s-a tupilat, s-a zburlit, arătîndu-le celor doi oameni un bot însîngerat, tivit cu două rînduri de colţi.

— Ia-te, măi, de scăpat ne-a scăpat, da de ştiut nu vrea să ne ştie...

Treziţi cu desăvîrşire din ameţeala vinului, nuielu-şenii au ocolit apărătorul pe departe şi, cum au luat-o spre casă, nu s-au mai uitat în urmă pînă n-au ajuns în ogrăzile lor.

* * *

Abia prinseră să picure streşinile, şi prin văi se lăsa o boare blîndă, caldă, cu iz de primăvară, după care începeau a prinde viaţă şi drumurile cîmpiei. Ieşiţi mai întîi de prin case, acum oamenii ieşeau şi de prin sate, pornind la iarmaroace. Pînă se mai ţinea omătul, se grăbea fiecare cu ale sale — unuia îi trebuia o sapă, altuia — sămînţă de harpacică, altcineva îndeobşte a uitat pentru ce se tot gătea de iarmaroc, dar, pentru că lumea, iată, de cînd se duce, porneşte şi el cu gînd că, las', pe drurri ori chiar acolo, la iarmaroc, îşi va aduce aminte ce i-o fi trebuit la casă.

Dacă însă nici acolo nu-şi va aduce aminte, tot nu-i va fi dusul zadarnic, pentru că la iarmaroacele celea de primăvară, vîndutul ca vîndutul, dar principalul era să-ţi mai descarci sufletul, să mai vezi lumea,

să cauţi să afli ce s-o mai fi întîmplat prin lume în acel amar de vreme cît frigul te-a ţinut închis în casă. Pentru că, odată ce-a venit vorba, a fost o iarnă cumplită, o iarnă straşnică, măi oameni buni, că, iaca, nu ştiu cum a fost prin alte părţi, da la noi săreau lupii de pe un acoperiş de casă pe altul, zău aşa... încă o zi-două şi ne-ar fi scos de prin case, ne-ar fi zătrit, pe crucea mea, de nu s-ar fi repezit, nici mai ştii cum şi de unde, minunea ceea roşcată...

Aici ochii se umezesc, glasul alunecă, pentru că, oricum, a venit, iaca, şi ne-a scăpat... O, aceste potăi tăcute şi răbdătoare, credincioase unui neam atît de necredincios! Şi apoi să vezi 'neata purtare, să vezi 'neata modestie! Scoate o lume întreagă din nevoie,

dar, cum a scos-o, în loc să pornească prin sat după laude şi ciolane, — că lumea ar fi primit-o cum nu se mai poate de bine! — ea nici gînd să-şi lase drumurile pădurii şi răfuiala cu neînduplecaţii săi duşmani.

Şi-o mai fost, pe semne, ceva la mijloc, căci nu vroia să dea ochii cu lumea şi pace! Zilele rătăcea prin păduri, nopţile cutreiera cîmpia, şi numai rareori, cînd se muta cu traiul dintr-o pădure în alta, putea fi zărită aşa, pe la apusul soarelui, urcînd o sprinceană de deal, cu pas de fiară slobodă, stăpînă pe sine şi pe zodiile sale. Venea încet, de una singură, îngîndurată, şi mersul cela al ei aducea, nu se ştie cum şi prin ce fel, a vers, a cîntec, căci era cu adevărat o făptură dumnezeiască pe un pămînt dumnezeiesc.

Uneori — ce i s-o fi năzărit? — cîrnea din drum. Putea răsări aşa, pe neprins de veste, la o margine de sat. Stătea pe o înălţătură de loc ore în şir, urmărind nemişcată, cu multă luare-aminte, obişnuita forfotă sătească. Se uita să vadă ce mai fac oamenii, cum gospodăresc, cum se iau la sfadă, pentru ca mai apoi să se împace. Felul cela de convieţuire, de trai în comun, părea să-i fi fost de undeva cunoscut. Pe semne, în subconştientul ei stăruia vreo amintire de pe cînd trăise şi ea într-o astfel de lume, dar s-a întîmplat ceva grav, dureros, şi la răscrucea ceea s-au despărţit pentru a nu se mai întîlni.

Oamenii, mă rog, cu bunul lor simţ, păreau gata să-şi recunoască vina, păreau gata s-o ierte, de-ar fi fost cumva vina ei atunci ^cînd a fost sfada cea mare, dacă, fireşte, o fi fost ea vreodată. Oamenii păreau gata s-o primească înapoi în mijlocul lor, şi, pentru a o ajuta să facă primul pas, îi aruncau din cînd în cînd cîte-o vorbă încolo, pe înălţătură ceea de loc deasupra satului. Cum însă se rostea un singur cuvînt anume pentru dînsa, cum se făcea un singur pas mai mult decît permitea buna-cuviinţă, lighioana tresărea aşa, deodată, îşi pleca botul, reluînd propria sa urmă şi într-o clipă se topea de pe muchia ceea de deal de parcă nici n-ar fi fost acolo.

Nu ţinea însă la supărare, căci mai trece o vreme şi iar se arată la o margine de sat. O ademeneau, nu se ştie prin ce fel, glasurile oamenilor, îi plăcea să asculte ore la rînd zarva ceea sonoră ce pluteşte zile întregi

peste satele noastre, astfel încît uneori nici cerul, nici soarele nu se mai văd de atîta vorbărie. Cuvîntul însă, oricît de plat, oricît de banal ar fi, este, în fond, o minune purtînd în sine pecetea unui suflet care contribuie şi el cum poate la acel schimb de energii şi informaţii ce se numeşte matca spirituală a unui neam.

Să ne fi ghicit ea limba, graiul, stînd acolo, pe muchia ceea de deal? S-o fi prins vreunul bun de glume în lanţul pătărăniilor sale, căci, slavă Domnului, la muncă nu prea, dar cînd e vorba de palavre, poţi într-adevăr spune că nasc şi la noi, în Moldova, oameni. Oricum, s-o fi petrecut ceva acolo în sufletul ei, căci de la o vreme a început să i se facă dor de casele date cu var, încinse cu brîie de sineală. Se întîmpla să răsară uneori şi noaptea la o margine de sat, dar, pentru că noaptea oamenii îs mai mult prin case şi satele-s pustii, vietatea cobora tot mai aproape, tot mai aproape, pînă ce s-a încumetat a trece un sat dintr-un capăt în altul.

I-o fi plăcut, căci după aceea putea fi văzută ba la o răscruce, ba lîngă o fintînă, ba pe maidanul altui sat. Plimbările celea din miez de noapte pe sub casele oamenilor au aprins focul fanteziilor, hei, şi apoi să vezi zvonuri, să vezi presupuneri! Se vorbea, de-o pildă, că javra a fost crescută la o stînă. Cu toată marea lor tovărăşie, se întîmpla, rar de tot, dar se **întîmpla** să-şi alunge ciobanul cînele de la stînă. O fi lăsat cîndva turma în sama ei, şi biata javră n-a putut-o păzi bine; o fi scăpat lTipii în ocol şi, alungată de la stăpîn, acum umblă şi se răfuieşte cu foştii săi duşmani.

Prin alte sate se zicea însă că lighioana nu este şi nici n-a fost j/reodată cîne. E pur şi simplu o lupoaică,— una care a tot prădat cît a putut prin satele cîmpiei, dar, într-o bună zi, ce i-o fi venit, că s-a răsculat şi s-a pornit cu mare război împotriva semenilor săi. Satele de lîngă pădure, care păreau să cunoască mai bine năravul lupilor, erau gata să jure că jivina nu e nici cîne, nici lupoaică. Se transmitea din gură în gură, din şoaptă în şoaptă, că e o nălucă, o stri-goaică, un ducă-se-pe-pustii, pentru că nopţile îşi schimbă nu numai culoarea, ci şi chipul. Dacă, atunci cînd trece prin vreun sat, o prinde cîntatul cucoşilor, se face copac; piatră, tufă de mărăcini, şi stă aşa oînă

vine altă noapte cu cîntatul cucoşilor, ca s-o dezlege.

Treptat-treptat, cum se întîmpla deseori în lume, mîn-dria s-a transformat în mirare, mirarea — în nedumerire, nedumerirea a început a se preface în groază, şi cine ştie pînă unde s-ar fi ajuns, dacă într-o bună zi o veste nemaipomenită n-»ar fi cutremurat Cîmpia Sorocii dintr-un capăt în altul. La început şopotea mahala cu mahala, apoi hai repejor că avem nişte treburi aici, în satul din vale, apoi se mai face un iarmaroc, şi încă unul. De la iarmaroacele celea oamenii se întorceau la fu-guţa, care erau pe jos, veneau la trap cei care erau călare, şi în mare goană — cei care aveau trăsură. Se grăbeau, căci duceau cu toţii o veste mare cum nu s-a mai aflat! Auzi dumneata, pînă ce stătea lumea descur-cînd scorneli şi snoave fel de fel, groaznica apărătoare a cîmpiel într-o bună zî intră în ograda unui om, dînd binevoitor din coadă, şi rămîne să trăiască în ograda ceea, devenind o javră ca multe altele.

— S-o văd cu ochii mei, că nu cred pînă n-o văd!

Se duceau, o vedeau şi mare le era mirarea. Ei, hai, să zicem, i s-o fi urît de atîta pădure, de atîta răfuială, dar încaltea să-şi fi ales un sat ca lumea, un sat mai acătării! Ei, de unde! O intrat, proasta de dînsa, într-un sat care-i mai mult numele decît satul, iar dacă stai să vezi mai bine, nu era el nici numele cela chiar cine ştie ce. în vîlcica de la încheietura dealului cel mare cu dealul cel mic era, de cînd lumea, o fîntînă cu cumpănă şi avea fîntîna ceea o ciutură făcută dintr-o buturugă de stejar. Şi apoi fîntîna ca fîntîna, dar ciutura era ce era, căci se întorceau oamenii cine ştie de pe unde să-şi potolească setea şi să se mai mire o dată. Ia măi minune, că stejarul ista, după ce-a tot stat la umezeală un nesfîrşit amar de vreme, se face negru cum îi cărbunele şi tare ca fierul. Ş-o mai fi fost acolo ceva la mijloc, căci pînă şi apa din ciutura ceea de fier te pune, iaca, pe picioare, te face oleacă mai mîndru, oleacă mai isteţ, oricît de ostenit, oricît de departe ai fi venit. încetul cu încetul, vîlcica de la încheietura celor două dealuri a început- a se numi Valea Ciuturii, iar cum au prins a se aşeza oameni în valea ceea de-şi făceau case, i s-a zis şi satului Ciutura, ajungînd acum un sat destul de măricel, dar, între noi fie vorba, nu era

el nici prea-prea, nici foarte-şoarte.

Ei, hai, îţi place Ciutura, te duci la Ciutura, dar şi în Ciutura ceea s-ar fi putut căpătui un cîne cu ceva mai mult noroc şi cu mai multă minte. Oricît de prăpădit ar fi satul, îl treci aşa, dintr-un capăt în altul, alegi o casă mai răsărită, un gospodar mai avut, cu vite în ogradă, cu căpiţe de fîn, aşa ca să ai şi ce păzi, să ai şi unde trage un pui de somn. Nu şi nu. A trecut pe lîngă casele mai răsărite, după care, ieşind din sat pe-o ulicioară, a urcat dealul cel mare şi tocmai colo s-a oprit lîngă o sărmană căsuţă, ridicată dincolo de marginea satului, de-a dreptul în cîmpul gol. Iar dacă e s-o spunem pînă la capăt, căsuţa ceea nici nu prea arăta încă a căsuţă — patru pereţi, acoperiş, ioo de uşă, loc de fereastră, iar încolo — paie, lut, sărăcie' şi deznădejde.

Dar hai să nu mai stăruim asupra sărăciei, căci, atunci cînd gospodarii îs tineri, de abia cununaţi, sărăcia nu are încă nici nume, nici tristeţe. „Să

vă fie într-un ceas bun!", ziceau ciuturenii, trecînd pe lîngă căsuţa de dincolo de marginea satului. „Las', le mai ziceau oamenii, veni-va o zi cînd veţi ieşi şi voi în rînd cu lumea..." Ce să-i faci, din lut am ieşit cu toţii, în lut ne vom întoarce, şi apoi toată viaţa, dacă stai aşa să te gîn-deşti, de dimineaţă pînă sara — numai lut şi ţărnă. Asta ne e zodia, asta ne e şi scăparea, că, iaca, pui mina pe un hîrleţ, sădeşti cîţiva nucari, cîţiva vişinari, cumperi o capră să ai de cine păzi copăceii, coseşti în pădure un braţ-două de fîn pentru la iarnă, aduni o girezuică pentru de foc, şi dacă ai pace, înţelegere şi dragoste în casă...

„Hei, îmi dau pilde, îmi dau sfaturi boşorogii" — îşi zice stăpînul acelei căsuţe ridicate dincolo de marginea Ciuturii, zîmbind pe sub musteaţă, pentru că el ţinea să le facă pe toate nu aşa cum crede lumea, ci aşa cum i se pare lui că'bine ar fi. Mă rog, unde s-a văzut moldovean' să nu se mai grozăvească şi el colo oleacă după nuntă, să n-o facă pe deşteptul?! La urma urmei, ce e însurătoarea dacă nu înscăunarea unui băie-tan verde în capul unei familii! Deci, tînărul gospodar rîdea de sfaturile satului. Mă rog, zicea el, satul te poate sfătui cu dragă irţimă, ştiind bine că pînă la urmă tot tu va trebui să le faci pe toate, iar Ciutura ceea a

noastră, dacă ar avea chiar atîta minte, n-ar şedea în văgăuna ceea înghesuită ca găluştele într-o oală.

Ciutura zîmbea de necaz şi ba-l ascultă, ba nu^l mai ascultă pe Onache Cărăbuş. îl ţinuse o vreme de băiat bun, îl fura sară de sară de la părinţi, se străduia să-l umple cu minte, cu voie bună — poate va ieşi şi ea împreună cu dînsul în lume, dar prea era el rău de gură, Onache acela, prea era arţăgos, că nu degeaba, iaca, de cum s-a însurat, şi-a făcut casă acolo pe dealul cel mare. Apoi, pe dealul cela, gospodăria ca gospodăria, soaţa ca soaţa, dar marea lui plăcere -era să tot arunce săgeţi otrăvite din vîrful dealului în vale, peste sat.

Ciutura ba se supără, ba nu-l mai ia în samă. Mă rog, cine nu face glume înţepate pe socoteala satului său de baştină, dar măgarul cela de Onache face ce face şi caută să pişte satul tocmai unde-l doare mai tare. O fi avut ciudă pe sat, dar las' că avea şi satul dreptate în felul lui. Că atunci cînd 1-a văzut pe Onache prea arţăgos şi rău de gură, dragostea satului a sărit gardul, alegîndu-l pe vecinul lui Onache, pe tovarăşul lui de joacă şi de năzbîtii, pe unul Haralambie. Băiatul cela, adică Haralambie, fiind mai tăcut, mai închis în sine, era, în schimb, mai cumpătat, mai cruţător. Ceea ce i-ar fi putut prinde bine, el vede, ceea ce n-ar fi trebuit de văzut, el nu vede, nu aude, şi Ciutura, cu apucăturile unui sat coborît din păgîni, îl tot alinta, îl preamărea, zicîndu-i pînă la urmă „deşteptul cela de Haralambie". Pe fosta sa dragoste, pe Onache, Ciutura n-o mai lua în samă, iar pentru ca înţepăturile lui să nu aibă prea multă trecere, îi ziceau, de obicei, „prostul cela de Onache".

Cu toată nestatornicia satului, Haralambie şi Onache rămîneau buni prieteni. După ce-au tot holteit şi zburdat, şi şi-au făcut de cap cît ce-au putut, hai că se însoară amîndoi într-o iarnă, într-o singură duminică. De

obicei, însurăţeii rămîneau să trăiască o vreme împreună cu bătrînii, dar ce căsnicie e pe-o laviţă, într-un ungher, în văzul şi auzul tuturora?!

— No, şi-au zis cei doi prieteni, că noi o s-o ţinem pe lîngă bătrîni pînă în primăvară, da cum se va începe a se zbici, ieşim din sat şi ne facem case pe deal, la slobodă...

Lut şi lemn, mă rog, cît vrei, dar nevoia cea mare

21

a ciuturenilor erau locurile de casă, pentru că satul, îtig^iesutt la încheietura celor două dealuri, se ajungea streaşină Streaşină. Se vorbea de ani de zile că, iaca, de amu nu se mai poate, de amu cine se va căsători, acela şlUşi ridice casă în cîmp, pe deal, dar în cîmp nu vroia să iasă nimeni. Mai trece o vreme, se mai iau cî-teva perechi. O vreme rămîn cu părinţii, iar pe urmă fac ce fac şi mai înghesuie o căsuţă printre celelalte case.

— No, că noi, iaca aşa cjam ne vedeţi, dar o să scoatem Ciutura din văgăuna asta...

Ar fi fost în firea lucrurilor ca cei doi prieteni, după ce-au crescut şi holteit împreună, să ridice două căsuţe acolo undeva la o margine de sat, devenind doi buni vecini, dar asemenea lucruri la noi în Moldova se întîmpla rar de tot, căci în felul moldoveanului de-a concepe viaţa, după o lungă şi nezdruncinată prietenie, neapărat trebuie să urmeze o sfadă lungă, grea, încrîncenată, pentru că, altminteri, cu ce-o să-şi mai aducă şi el aminte c-a fost om ş-a trăit pe lume?!

Se poate însă întîmpla că sămînţa acelei învrăjbiri a fost semănată de Ciutura, atunci oînd cjragostea satului a sărit gardul ere la unul la altul. Cum se obişnuieşte, sămînţa acelor neînţelegeri a tot zăcut în adîn-curi, la întuneric, la umezeală, iar mai apoi, cînd s-a desprimăvărat şi s-a zvîntat, a spart scoarţa pămîntului şi a ieşit la lumină.

Ruptura s-a produs brusc, ca o explozie, şi a căzut chiar la alesul locului de casă. De unde pînă la nuntă prietenii erau înţeleşi să meargă în doi pentru a-şi alege loc d£ casă, iată că spre primăvară Haralambie începe a-1 tot purta pe Onache cu vorba. Nu ne ducem azi, ne ducem mîne — şi nu atît mîne cît poimîne. Băiat burt şi tovarăş de credinţă, Onache s-a tot lăsat dus de nas pînă ce într-o bună zi Tincuţa lui a prins prin sat capjit de vorba că Haralambie acela nu numai că şi-a ales- de acum loc de casă, dar a şi săpat lut, 1-a rotunjit într-o călcătură, mîne-poimîne vîră caii într-însul, numai ce vezi că au şi făcut lampaci, pe cîn4 ei, proştii, stau şi aşteaptă...

Mirat cum nu se mai poate, Onache iese din sat şi o porneşte pe-o cărăruie spre apus, pe dealul cel mic, acolo unde se zicea că şi-a ales loc de casă Haralambie.

22

Pe o frumoasă frunte de deal, între sat şi pădure, se lumina o roată mare de lut proaspăt aşezat frumos, şi cînd se apropia Onache, Haralambie tocmai bătea în mijlocul lutăriei un par, ca să aibă de ce lega frîul cailor atunci cînd vor mesteca lutul pentru casă.

— Doamne ajută, a zis Onache şi a mai vrut să adauge o glumă, ceva, cum îi era obiceiul, dar n-a izbutit, pentru că i s-a oprit un nod în gît.

— Să creşti mare, i-a răspuns tatăl lui Haralambie, descărcînd paie dintr-o căruţă.

— Parcă era vorba, măi Haralambie, să mergem să* ne alegem loc de casă împreună?

— Dacă pe dealul ista, măi Onache, te miri de-a fi loc de două case! Că nu degeaba i se zice în sat „dealul cel mic". Şi, abia ieşiţi din înghesuiala satului, ce să ne înghesuim iară, cînd satul, iaca, mai are un deal, şi nu că aşa, da e deal mare, şi pe dealul cela loc de case — cît vrei.

— Dar, nu ne-am luat noi într-o sară fraţi de cruce, n-am schimbat cămeşile?

— Ei şi dacă?

— Apoi, ce fraţi de cruce or mai fi şi aceia, cînd unul gospodăreşte pe dealul cel mic, altul pe dealul cel mare...

— Cămeşile, măi Onache, e una, gospodăritul e alta...

— Atunci dar mai rămîneţi cu bine, le-a spus Onache. A vrut să mai zică ceva de glumă, cum îi era obiceiul, dar, vai, nodul cela...

— Mergi sănătos.

Simplu de tot, chiar banal sfîrşesc la noi marile prietenii, şi Onache, amărît cum era, şi-a luat-o ***pe*** Tin-cuţa de-un deget, au ieşit amîndoi din sat. Şi pentru că Haralambie şi-a făcut casă la apus, Onache şi-a zis: am să-mi fac casă la răsărit. Şi pentru că Haralambie şi-a ales dealul cel mic, Onache şi-a ales dealul cel mare. încetul cu încetul au scos lut, l-au făcut lampaci, au prins a zidi, dar cînd începi un lucru mare cu inimă grea, totul merge cu greu, în silă. O vreme Tincuţa, harnică şi stăruitoare, îl ajuta din răsputeri, dar mai apoi a început a se tîngui că prea i-a luat supărarea pe dinainte. în loc să-şi lipească şi ei colo o bojdeucă undeva la o margine de sat, au ieşit în cîmpul gol unde nici tu drum, nici tu pîrău, nici tu **fîntîna.** Onache însă, cum a vîrît hîrleţul în pămînt, a zis că — gata: cu locul

de casă el a sfîrşit-o, dar serile Tincuţa se repezea în sat să vadă ce mai fac oamenii, şi se întorcea cu ochii plînşi, pentru că, zicea, rîde satul de alesul lor.

Ciutura, mă rog, avea de unde rîde, pentru că marea ei patimă — Haralambie — a dovedit o minte deosebită atunci cînd şi-a ales loc de casă. Pădurea — nici prea aproape, nici prea departe, întocmai cumîi sade ei bine în viaţa unui om. Pămînturi bune, care nu se mai află jur-împrejur, şi apoi pîrăul la doi paşi. De ai o vită, de ai o pasăre la casă — şi de păscut are unde, şi de înotat are. Neamurile, ce-i drept, îs cam depărtişor, în schimb casa Haralambie şi-a pus-o pe marginea drumului ce duce în Hîrtoape, şi de cum se ia omătul pînă toamna tîrziu, o bună jumătate de sat va tot trece pe lîngă casa lui şi-i va tot da bună dimineaţa la dus, bună sara — la întors. în sfîrşit, micuţ cum este el, dealul cela, dacă dincolo de pîrău trece şoseaua cea mare ce duce de la Movilău la Bălţi, şi apoi hăt pînă la Dunăre, pînă la mare.

Onache însă, rău de gură şi hazliu cum l-a făcut Dumnezeu, dacă minte nu i-a prea dat la alesul locului de casă. Ei, hai, că au mai tovărăşit ei şi alţii, iar pe urmă s-au sfădit, dar stai, măi om_x bun — azi te sfădeşti, mîne te împaci, iar casa, cînd ţi-o faci, o faci pentru o viaţă! No, că de unde! Şi-a luat nevasta, a suit-o pe dealul cel mare şi a început a săpa, dar, dacă stai aşa mai bine să vezi, ce, adică, mure lucru a ales el acolo? Loc deschis, bătut de vînturi, pămînt hleios, zgîrcit pe vreme' de secetă, zgîrcit pe vreme de ploaie. Onache însă habar de grijă! Umblă şi se laudă că din ograda lui se vede în toate cele patru părţi ale lumii, şi atîta cer, atîta lume cît vede el într-un ceas, şezînd cu Tincuţa lui pe prispă, satul nu vede într-un an. Vorbă să fie, că va mai trece mult pînă va avea casa ceea a lor prispă.

— Şi apoi soarele, zice Onache, că el cînd răsare, răsare mai întîi pentu mine şi pentru Tincuţa mea, şi de abia după aceea răsare p"entru tot satul, iar cînd se satură de lume şi i se urăşte de atîtea prostii, ajunge, în cele din urmă, şi pe dealul cel mic...

Mă rog, Onache ca Onache, rîsul(şi batjocura, atîta era de capul-lui, dar Ciutura, rîdea pe sub musteaţă în sensul că: he, he, vom mai trăi ş-om mai vedea. Stătea

la pîndă bătrîna vulpe, şi tot culegea cîte-o noutate cînd de la căsuţa de pe dealul mic, cînd de la căsuţa de pe dealul cel mare, pentru că tinerele familii, pînă se aşază cu traiul, trec printr-un şir de furtuni şi neînţelegeri.

Lucruri ştiute.

Tinerele gospodine — suspicioase, bănuitoare şi cică-litoare, tinerii gospodari — arţăgoşi şi înfocaţi. Cînd se luau la ceartă, ajungeau a nu-şi vorbi cu săptămînile. Casa lui Haralambie, fiind aproape de drum, îşi revenea mai uşor. De dimineaţă pînă sara lume se duce, lume se întoarce, şi mai o babă, mai un moşneag cîrneşte din drum să vadă ce mai fac cei tinerei şi, găsind sfadă în casă, pun mînă de la mînă de-i împac, pe cînd Onache cu Tincuţa lui muncesc zile întregi singurei în pustietatea dealului.

— Măi femeie, măi, vezi să nu-ţi uit glasul, c-ai să ieşi într-o sară să mă chemi la masă, şi n-am să te mai recunosc!

Vesel şi bun de gură, Onache ici se supără, ici îi trece, pe cînd biata Tincuţa, oricînd o şi vezi e cu ochii plînşi. Josuţă şi puţină la trup, cu faţa-i rotundă, veselă, zîm-bitoare, umbla Tincuţa ceea prin Ciutura ca o pălărie de răsărită dată în floare. Harnică şi plină de voie bună, se încălzea un sat întreg lîngă sufletul ei, pentru că lumina ochilgr ceia căprii, zîmbăreţi, ardea-ardea şi nu se mai stingea odată. De dragul ochilor celora căprii s-au bătut flăcăii din Ciutura o iarnă întreagă, dar n-a avut noroc biata fată. Şi-a legat capul cu prostul ista de Onache, care, iaca, a luat-o de la părinţi ca s-o scoată pe dealul ista, în pustietatea asta. Ş-amu el umblă şuie-rînd de colo pînă colo pentru că, mă rog, ce-i pasă lui, pe cînd ea, sărmana, se speteşte muncind, cu vorbei, năseîndu-i-se "şi murindu-i în suflet nemărturisită, pentru că nu arexui o spune. Ş-aşa i se face uneori greu pe •inimă, c-ar lepăda într-o bună zi şi casă, şi masă, şi bărbat şi ar porni la vale spre sat, bocind în gura mare...

* * *

Să ne întoarcem însă la Onache, pentru că femeile, mă rog, ca femeile. Rar cine să le intre în voie. într-o bună zi ce şi-a zis Onache: măi, ia să-mi dreg eu o

25

portiţă. Visul lui dintotdeauna a fost să-şi ridice o casă frumoasă, cu ogradă, cu livadă, cu gard trainic, împletit de jur-împrejur, pe care să-1 încheie în faţa casei cu o poartă înaltă de stejar, lipită de-o portiţă ceva mai josuţă, făcută din viţă de salcie. Casa, de bine, de rău, era gata ridicată. Gardul mai poate aştepta, că e lung şi are de unde. Poarta, mă rog, ca poarta — o ai, e bine, n-o ai, tot e bine, dar fără portiţă nici că se mai putea. Aşa stînd lucrurile, Onache se scoală într-o dirn-necioară şi pînă Tincuţa să facă mămăliga, pînă una-alta, el de acum se şi întoarce de la pădure cu un druc în spinare. După care se repede şi mai aduce unul, pentru că portiţele, dacă poate cumva nu ştiţi, se aşa-ză frumos între doi stîlpi. Unul o ţine legată să nu fugă, de celălalt portiţa se lipeşte cum s-ar lipi o nevestică tinerică de-un vecinei atunci cînd nimeni nu o vede. Că femeile iestea îs tocmai ca şi portiţele — unul o ţine, de altul se lipeşte...

Aşa. Bun. Frumos. Să vedem ce facem mai departe.

Tot scăpărînd cîte-o vorbă de duh pe ici, pe colo, treaba merge. Cum stîlpii au fost aduşi în ogradă, şi-a luat împreună cu nevasta p/inzul, după care s-a repezit în Valea Cuboltei şi a adus o cogemite legătură de viţe de salcie, pe care mai apoi le-a curăţit frumuşel, le-a jupit. Pîn> ce viţele s-au uscat la soare, a pus mîna pe hîrleţ şi hai la săpat.

Tincuţa în ziua ceea dădea casa cu lut pe afară. Pe semne, i s-o fi acrit de-a tot călca, mesteca, apoi căra şi întinde lutul cela cu lopăţica. Ostenită şi necăjită cum era, a început a se jeli lumii în gura mare. Elei, Doamne, ce noroc chior a mai avut şi ea, sărmana! Ce blestem de bărbat i-o mai trimis soarta, că mai bine măicuţa o înăduşea de, mică cu o pernă decît s-o crească şi s-o mărite cu vînturaticul ista. Iaca, de-o jumătate de vară se necăjesc s-o căpătuiască măcar cît de cît, dacă n-au un Doamne-ajută. Casa acoperită ca vai de dînsa, fără uşi, fără ferestre. Mîne-poimîne îi prinde frigul şi ştie Domnul cum vor ierna. în jurul casei — pustiu că ţi se strînge inima de atîta sărăcie. Nici copăcel, nici o tufă de rîs, să ai cu ce-ţi bucura ochiul cînd ieşi din casă; nici poieţică, nici găină, nici iesle, nici baligă, nici coadă de fîs la casă! Trece lumea pe drum şi chicoteşte de gospodăritul lor, iar Onache —

26

habar de grijă. Şuieră zi de zi toate cîntecele care le ştie, avînd în grijă ca nu cumva să obijduiască vreunul. Atunci tnsă cînd se apucă şi el, dragă Doamne, să facă ceva, de ce credeţi că se apucă? Iaca, face portiţă. Cînd a afla satul, are să crape de rîs. Că asta le mai trebuie lor amu — portiţă! Faci portiţă şi — gata, eşti gospodar. Să-i fi spus el atunci în serile cînd îi ţinea fusul cu ce are de gînd să-şi înceapă el căsnicia, în vecii vecilor nu s-ar fi dus după dînsul! A ştiut să tacă, motanul, tot luînd-o cu glumele înainte, da

amu, iaca, o lasă să se rupă din şale, muncind la lut, pe cînd el şade în pirostrii, şuieră şi se joacă cu o portiţă. Şi încă nu se ştie de-l va ajunge capul s-o facă măcar pe aceea ca lumea, dar hai, să zicem că a făcut o portiţă bună — d-apoi portiţă le trebuie lor amu, cînd nici casă, nici ogradă, nici poartă!

— No, că de ce zici tu aşa... Casa, uite-o. ***Bate vîntul valutele, pe deasupra casei mele.*** Gardurile se fac mai mult pentru vite — ale tale să nu iasă, cele străine să nu deie peste tine. Porţile se fac pentru a putea întră şi ieşi cu trăsura, iar portiţele — pentru musafiri. Nea vînd încă nici vite, nici trăsură, noi nici cu gardul, nici cu poarta nu prea avem ce ne grăbi, da musafirii chiar că au început să-şi facă de cap. Iaca de-abia se lasă soarele spre chindii, şi să vezi cum ne vine în musafirie mătuşa ceea a ta, Ileana. Vine baborniţa naibii zi de zi, de parcă i-ar fi picioarele de împrumut.

— Vine să ne vadă.

— Hai, mă rog, vine să ne vadă, dar cum vine ea, cum vine!!! Ba o văd urcînd din valea satului, ba o văd coborînd dinspre pădure. Uneori parcă-parcă ar vrea să treacă pe cărăruşa pe care îmblăm şi noi, da pe urmă nu ştiu cum o ia, că răsare de după casă, de te face să tresari, să-ţi stupeşti în sîn, şi aşa îmi vine uneori să prind cioara ceea de-o aripă...

— Să-mi laşi mătuşa în pace, că nu-i mătuşa ta.

— De-ar fi ea mătuşa mea, atîta ai mai vedea-o tu pe-aici! Dar, fiindu-mi neam din partea nevestei, rabd şi eu. Rabd cît rabd, dar, fa Tincuţa, căsuţa asta, iaca, aşa cum o vezi, dar e căsuţa noastră, căsuţa unor oameni liberi şi mîndri, drept care, cînd vine cineva în musafirie, trebuie să poarte de cinste casei, altminteri mă supăr, şi cînd se supără conu Onache...

27

— Ce te-ai legat, măi, de capul femeii!

— Oamenii din gospodari ştiu că atunci cînd vii la casa cuiva, mai întîi ciocăneşti la portiţă şi întrebi: se poate, nu se poate? Aşa se face pe lume. Mătuşa ceea a ta însă vine la noi cum ai veni la o stînă, căci s-o **fi** gîndit — dacă n-au portiţă, ce să le mai port de cinste! **Şi** mi-am zis mai dăunăzi: mor, dar îmi fac portiţă. Mă porăiesc azi toată ziua cu dînsa, iar spre sară, cum s-a arăta mătuşă-ta Ileana, să vezi ce muştruluială am să-i fac!

— Ia te uită ce se mai răţoieşte şi Onache aista al meu! Că tu, în loc de muştruluială, ar trebui să-i faci o cinste! Vine sărăcuţa şi pe vreme bună, şi pe vreme ră, vine pe jos din sat pînă la noi, că, de n-ar fi ea, nici n-am şti, zău, cînd e zi de lucru, cînd e sărbătoare.

— Parcă ea ştie!

— Numa' că ştie.

— Taci, bre, că mă înflă rîsul! De cînd o ţin minte, **îmbla** prin sat şi întreabă care sărbătoare după care vine. Că, altele, mai răsărite, o dată întreabă **şi** pe urmă ştiu, socotesc singure în capul lor cît e de la Bobotează pînă la Postul cel mare, cît e de la înălţare pînă la Sînpetru, da mătuşa ceea a ta, de cînd o ştiu, tot **îmbla** şi întreabă.

— E vina ei că nu ţine minte?!

Şi tot aşa, din vorbă în vorbă, soarele urcă, soarele e la amiază, soarele trece de amiază, iar mîhile îşi văd înainte de treabă. Mai spre sară casa era unsă, şi portiţa era gata. A avut o zi bună Onache acela ori poate omul devine deosebit de îndemînatic de abia după ce se însoară?... Oricum, a dres o portiţă de-a mai mare dragul. Stîlpii de stejar, îngropaţi pînă la brîu, aduceau prin ceva a cetate medievală, ridicată pentru a nu-şi coborî steagurile. Portiţa de nuiele avea ceva gingaş, feciorelnic, fiind uşurică, dar trainică, cu marginile puţin rumenite la para focului, căci altminteri nuiaua nu se îndoaie ca să fie frumos împletită.

— Iaca, bre **Tincuţa!** De la noi atîta, de la Dumnezeu mai mult.

— D-apu... măi tu Onache, măi... cum de te-o ajuns capu'?!

28

— Iaca, mi s-a deschis, măi femeie, aşa de parcă m-ar fi luminat ceva de sus...

— Şi-o să ţîe oare mult, luminarea asta a ta?

— Pînă s-a lăsa soarele după deal, ca să te prind în braţe şi să te pup.

Uimită de cele ce-i vedeau ochii, Tincuţa, după ce s-a spălat pe mîni într-o căldate, a pornit cu fruntea plecată spre tînărul ei bărbăţel şi spre noua lor portiţă. Venea smerită, oarecum ruşinată, pentru că îl mai iubea, sărmana de dînsa, cu toate nesfîrşitele supărări şi ciondăneli, îl iubea cum nu se poate mai mult. Vă-zîndu-şi dragostea răsărită ca din pămînt lîngă umărul lui, Onache, fiind mai năltuţ şi mai zdravăn, a cuprins-o în braţe, a săltat-o de la pămînt, făcînd-o să-i plesnească toate osişoarele, după care o puse cu grijă înapoi la locul de unde o luase. Şi, pentru că sufletul îi era plin de voie bună, iar voia bună pururea se cere scoasă în lume, şi-a pus palmele pîlnie la gură şi a chiuit cît ce-a putut.

Era o caldă zi de toamnă, o zi frumoasă, topită în frumuseţile sale, aşa încît sufletul, nemaiputînd cuprinde atîtea farmece, a întors brusc foaia, şi pe la amurg omului începu $ă i se pară că ceea ce a fost pînă mai nu demult, aceea a fost ieri, iar amurgul ce mai stăruie este amurgul unei cu totul alte zile. Dinspre răsărit vine pe furiş noaptea, cerul coboară într-un albastru închis, ici-colo răsare cîte-o steluţă. Chiotul lui Onache, lunecînd pe lîngă pădure, a coborît în vale, iar pentru că valea în drumul ei spre Nistru se tot despletea cînd în două, cînd în trei, a prins a se despleti şi chiotul. Şi s-au tot dus vuind şi clocotind văile cu chiot cu tot, pînă nu l-au mai putut urmări nici ochiul, nici urechea.

— Ai văzut şi tu, măi Tincuţa?!

— Ce să văd?

— Cum s-au tulburat apele în Nistru.

— De ce, adică, să se tulbure ele?

— De chiotul meu.

— Las', nu mai spune.

— Pe cuvînt. Hai să mai chiui o dată, iar tu în vremea asta stai molcom şi nici nu sufla, nici nu clipi.

Era tînăr, era voinic, şi chiotele celea ale lui au cutreierat şi deal, şi vale, pătrunzînd pînă în văgăunele

29

cele mai îndepărtate, pînă în sufletele cele mai tăinuite. Ş-ar fi trezit chiotele celea un dor uitat din vremi stră bune, căci n-a dovedit Tincuţa să se dumerească ce e cu apele Nistrului, cînd iată că dintr-o margine de pădure se arată o vedenie roşcată cu trup lung de viţel, cu piept voinic, cu picioruşe lungi şi subţiri. O vreme ba se arată, ba iar se pierde prin nişte rarişti, şi iat-o, în sfîrşit, ieşind pe-o basma verde de semănătură de toamnă. Vine cît vine, apoi se opreşte, ridică botul, stă neclintită, de parcă ar.fi ascultat glasul cuiva. Şi, deodată, îi zăreşte' pe cei doi lîngă o frumoasă portiţă de salcie.

— Ai văzut şi tu, măi Onache?! S-a uitat la noi. Zicea cineva mai nu demult că de îmbiat **îmbla** ea noaptea prin sate, dar de uitat la oameni nu vrea să se uite.

— Apoi, nu se uita pentru că nu prea avea la cine.

— Ei, ian te uită, da cu ce sîntem noi mai# breji decît alţii?!

— Fireşte că sîntem! Şi noi i-am lăsat pe-ai noştri, ca să ieşim la slobodă, şj ea i-a părăsit pe ai săi, ca să plece în lume. Aşa s-a făcut că, iaca, şi noi singurei, şi ea singurică...

— O fi fiind el poate şi aşa, dar mi-i în grijă, măi Onache, că, iaca, de cum o pus ochiul, nu ne mai lasă. Ce ne facem dacă vine peste noi?!

— Apoi, dacă vedem că-i rău de tot, scoatem motă-naşul din casă şi să vezi cum ne lasă pe noi şi porneşte după motănaş!

Cum să nu! După ce-o spintecat atîtea haite, şi-a pune ea mintea cu un motănaş... Maică precistă, iaca s-a urnit din loc şi vine. Ne-ai nenorocit, măi omule, cu chiotele tale. Amu ce ne facem? Că tu eşti bărbat şi trebuie să ştii mai bine ce să facem.

— Ţine-te bine de stîlpul cela, că iaca am şi eu un stîlp. Stăm bine şi frumos fiecare lîngă stîlpul lui, şi dacă o vedem că se apropie cu gînd rău de casa noastră, închidem portiţa şi — gata.

— Teci, măi, că mi se face rău de glumele tale... Groaza pădurilor vine încet, tăind semănături, tăind

cîmpuri, tăind arături, şi tot vine şi vine la căsuţa de pe dealul cel mare. Suflă greoi, adînc, trage cu ochiul în lături. Ba-şi ascunde, ba-şi arată colţii, ga.ta

30

fiind în fiece clipă de încăierare. Firea ei hărţăgoasă, bătăuşă, te îndeamnă să cauţi un ciomag, o coadă de furcă ceva, dar nu se poate, vai, nu se poate, căci era mîndria întregii cîmpii, cugetul unui neam întreg o luase sub înalta sa ocrotire.

— Mai Onache, da poate să scoatem un tăciune din vatră, s-o speriem cu focul?

— M-am gîndit şi eu, dacă nu prea avem ce aprinde. Grămăjoara ceea de paie o să ne trebuiască pe mîne la mestecat lut.

— Care lut, măi. Deie Domnul să ajungem noi pînă mîne!

— De ce, adică, să nu ajungem pînă mîne? Că eu atunci cînd ne-am cununat, i-am spus popii: părinte...

Aici lui Onache i s-a uscat cerul gurii, pentru că urgia pădurii era de acum la doi paşi.

Avea totuşi lighioana simţul bunei-cuviinţe. Era de-a mirării de unde l-o fi moştenit, cum de l-o fi păstrat prin cele multe şi grele prin cîte a trecut, dar hotărît că-1 avea. C!u cît se apropia de casa omului, cu atît i se netezea blana, i se pleca smerit botul. Ochiul i s-a făcut mai îngăduitor, suflarea mai potolită.

Onache stătea după un stîlp. Tincuţa — după celălalt, şi pentru că portiţa făcută în ziua aceea rămăsese deschisă, javra a trecut printre cei doi stîlpi, de parcă ar fi primit botezul, de parcă ar fi părăsit o lume pentru a intra în alta. în bătătură s-a oprit, căutînd ceva. Ştia ea cam ce se cuvine să fie în ograda unui bun gospodar, dar, vai, gospodarii erau încă tineri, nu dovediseră să agonisească nimic din cele ce-ar fi putut să-i prindă bine unui cîne.

în cele din urmă, **s**-a oprit lîngă mănunchiul de paie adus pentru mestecat lutul. Urcată pe grămăjoara ceea, a prins a se tot roti în jurul cozii sale, şi s-a tot învîrtit aşa, pînă cînd şi-a făcut un culcuş de toată frumuseţea, în sfîrşit, s-a culcat adunată colac, cum le place cînilor să doarmă. O vreme a stat cu botul pe labe, cu ochii des-cheşi, cu gîndurile cine ştie pe unde, apoi a oftat, şi nu atît a oftat cît a gemut — greoi, dureros, din adîncul rărunchilor. Părea că mii de ani a tot venit ea, trecînd cine ştie prin cîte, pînă să ajungă la această casă, la aceşti oameni, cărora sortit le-a fost să devină stăpînii ei. Geamătul cela, deşi a scuturat-o împreună cu grămăjoara de paie,

31

dar a slobozit-o, a uşurat-o de povara nesfîrşitelor sale pribegii, după care şi-a închis ochii şi în aceeaşi clipă a adormit.

— Iaca, măi femeie, începem a ieşi şi noi în rînd cu lumea. Mă tot cicăleai că ne vorbeşte satul de rău, că n-avem coadă de rîs la casă. Mă rog, aţi vrut coadă, poftim coadă...

Sst... Să nu cumva s-o trezim. Măi Onache, da ce-om face noi la noapte, cînd ne-a fi să ieşim afară?

Cine se ruşinează, fa, de cînele său! Ieşi afară cînd îţi trebuie şi habar de grijă!

— Dacă nu, că nu de ruşine-i vorba...

Osteneala unei lungi zile aţipeşte pe-o frunză colbăită de buruiană. Soarele **scăpată** după dealuri, dunga de foc de la asfinţit începe a păli, dar pînă la amurg mai este.

învăluită într-o pătură străvezie de fum, Ciutura forfoteşte domol în vale. Trăsurile vin de la cîmp încet, cu plinul. Fumegă hogeagurile caselor, scîrţîie cumpăna fîntînilor — şi tot scîrţîie, scîrţîie, căci noutăţile-s mult prea puţine pentru o zi atît de frumoasă, pentru un sat atît de mare. Drept

care iat-o şi pe mătuşa Ileana urcînd harnic dealul spre căsuţa nepoatei sale, strigîndu-i de departe:

Fa Tincuţa, fa! Iaca, vin la tine! Cum a zărit-o, Tincuţa s-a şi luminat la faţă, devenind veselă şi zîmbăreaţă precum era mai nu demult, cînd era tată mare. Vorba e că mătuşa ceea a ei nu prea avea ochi buni să-l vadă pe Onache, şi cînd venea, vicleană cum sînt femeile, din vorbă în vorbă, tot căuta "s-o aţîţe pe nepoată împotriva bărbatului său. Tincuţa însă îşi făcea casă nu pentru ca s-o strice, şi prin oricîte supărări ar fi trecut ei, cînd o vedea pe mătuşă, se făcea deodată veselă, mulţumită de toate, astfel încît biata femeie, cînd o vedea de departe plină de voie bună, mai-mai că-i venea să se întoarcă din drum.

— Mai staţi la sfat?

— A făcut, iaca, Onache o portiţă ş-am ieşit şi noi, de, cum ies oamenii serile la portiţă.

— Sărăcuţa de tine, te-i fi ţinut de stîlpul cela să nu te ieie vîntul... Te-o fi pus păgînul ista şi la mestecat, şi la cărat lut, de-o rămas numa umbra din tine...

— Care umbră, mătuşă, că m-a prins mai nu demult Onache şi m-a ridicat sus de-au plesnit toate osişoarele

din mine. Ai văzut mata umbră să-i plesnească oasele?

— Da de la ce v-aţi luat voi, că te-a înfiat el aşa, deodată, şi te-a ridicat ca să te buşască în pămînt?...

— Ei, de la ce ne-am luat... El s-a uitat la mine, eu m-am uitat la dînsul,^el s-o lipit de mine, eu m-am lipit de dînsul...

— D-apu că pentru lipit, măi copii, îs lăsate nopţile, iar zilele îs pentru cu totul alte treburi...

— Las', mătuşă, că uneori e bună şi ziua, ş-aşa e de dulce...

— Apoi, dacă o să vă ţineţi amîndoi de prostii, — şi ziua, şi noaptea, — nu ştiu ce-a mai fi din gospodăritul ista al vostru...

— A fi, mătuşă, că, ia te uită ce mai frumuseţe de portiţă a dres Onache.

— De la portiţă, fată hăi, pînă la o gospodărie aşezată e ca şi cum ar fi de aici, de la voi, şi tucma hăt-hăt-hăt...

Şi tot aşa, din vorbă în vorbă, vede mătuşa că va mai curge multă apă pe Nistru pînă îi va putea ea vîrî nepoţelei mintea la loc. Văile s-au topit cu totul în amurg, vîrfurile dealurilor se văd ca o caravană de cămile, plutind pe-o mare cenuşie, sumbră, şi ca să nu-i fie drumul chiar degeaba, Ileana le-a povestit tinerilor gospodari arhicunoscuta ispravă a greierului care a tot cîntat vara întreagă fără să-i pese ce va fi la iarnă. Mătuşa ceea a Tincuţei era cam lipsită de umor şi, cînd i se întîmpla şi ei să facă o glumă, fericită cum era, pornea a rîde prima, şi tot rîdea pînă ce începea să uite despre ce-a fost vorba. Rîsul cela al ei, noduros şi sunător, tot venea şi venea la vale ca o căruţă deşartă pe un drum bolovănos. Cînd se nimerea cîte-un bolovan mai mare, mătuşa repezea capul înapoi pe spate, pentru care lucru rîsul cela al ei aducea întrucîtva a nechezat.

Pe semne,'nechezatul cela a şi trezit-o pe javră. Tinerii gospodari, văzînd cum se înalţă din mănunchiul de paie un bot somnoros, trecut cine ştie prin cîte, au înlemnit, iar mătuşa îi tot dă înainte cu nechezul. Deodată zăreşte şi ea j^vra. Amuţeşte la o întorsătură de rîset, scoate un „valeu!" — şi, aplecîndu-se, îşi adună pestel-cuţa grămadă. Au femeile ce au, dar în clipele de mare emoţie se pot face de ruşine dacă nu-şi adună repejor pestelcuţa grămadă.

— Măi copii, măi, d-apu dihania asta o să vă pape la noapte!!!

— Cum să ne pape, mătuşă, dacă e cînele nostru?

— Care „cînele vostru", măi, cînd staţi, iaca, şi voi şi tremuraţi de frică?! Te poţi tu apropia de urgia asta, a lua ea bucăţica din mîna ta?!

— Cum să nu ieie? **Tincuţa,** parcă rămăsese un boţ din mămăliga ceea de dimineaţă...

— De rămas o rămas, numai că...

— Las' că facem, măi femeie, altă mămăligă, că mie mămăliga rece nici nu-mi place, nici nu-mi prieşte...

— Dacă zici tu, mai facem o mămăliguţă, de ce* nu... Biata Tincuţa, ca să nu-i dea mătuşii capăt de vorbă,

intră în casă, scoate boţul cela de mămăligă. Onache îl ia şi porneşte spre mănunchiul de paie. La o jumătate de drum, pentru a nu-şi pune la încercare chiar tot norocul, îi aruncă bucata. Javra a înghiţit-o din zbor, apoi i-a clipit mulţumită stăpînului, şi, mai oftînd o dată, ceva mai uşurel, şi-a reluat odihna întreruptă de rîsul mătuşii.

— Să-ţi rămîie de cap, măi Onache, că eu, iaca, să-mi dai aur curat...

Toată noaptea ceea pînă în zori Ciutura a fost numai vuiet şi freamăt, căci mătuşa Tincuţei, aşa uitucă şi lipsită de umor cum era, se născuse în fericita zodie a Luptătorului. Atunci cînd, Doamne fereşte, o aveai de duşman, îţi era de-a scăpării, dar cînd ţi se făcea prieten, un prieten mai credincios nici că se putea. După ce l-a tot vorbiţde rău pe bietul Onache, mătuşa într-o singură sară i-a devenit prieten, Ştiind prea bine că, legînd prietenie cu Onache, se ridica şi ea împotriva Ciuturii.

Ei şi ce, adică, mare lucru să te pui în poară cu Ciutura?! Las', o dă el Ileana la brazdă, că, la drept vorbind, prea îşi face de cap Ciutura ceea.

.Abia coborîtă de pe dealul cel mare, mătuşa Ileana a şi pornit prin sat dintr-un capăt în altul, şi-o tot înţeapă pe biata Ciutură, şi-o tot ocărăşte că ce, adică, umblă ea şi-l tot cocoleşte pe Haralambie acela, de parcă n-ar fi ştiut, cum ştie toată lumea, că şi-a făcut casă pe dealul cela mic şi a ţinut să fie acolo singur, ca să poată fura mai în voie — şi el, şi tatăl lui, că tâlhari sînt ei cu toţii neam de neamul lor. Iar cînd te obişnuieşti a pune mîna pe ceea ce nu-i al tău, tot ochind şi tîrîind la casă,

34

ajungi deştept foc — de ce nu? — pe cînd Onache, puţinul pe care îl are, 1-a muncit cu mîna lui, 1-a plătit cu sudoarea lui. Şi voi, nătărăilor, în loc de-a-l tot lua pe unul de deştept şi pe celălalt de prost, mai bine v-aţi scula mîne dimnecioară şi v-aţi repezi să'vedeţi ce minune are Onache în ogradă. O fi vreo javră de cîne, ziceţi voi? Da, e-o javră, dar îi javra ceea roşcată care ne-a scăpat pe noi toţi, că, de n-ar fi fost ea cu colţii ceia ai ei, ne-ar fi zătrit fiarele de pe faţa pămîntului. Cum de-a ajuns ea tocmai în ograda lui Onache? Iaca a ajuns. A trecut prin Ciutura, a trecut prin toate satele dimprejur şi nici măcar să se uite pe lîngă cine trece, da de ales şi-a ales tocmai casa prostului celuia de Onache. Doarme într-o grămăjoară de paie, da cum se trezeşte, dezlipeşte ochii şi-l caută pe Onache — poate îi aruncă ceva fărîmături de la masă, poate o mîn-gîie...

Noaptea întreagă umbla lumea prin sat, ardeau luminile, băteau cînii, iar în zori ciuturenii au şi început a urca dealul. Se duceau să cinstească curajul şi bărbăţia celei care, în miez de iarnă, pe vreme de mare cumpănă, s-a ridicat de una singură împotriva a ceea ce părea să fie soartă. Veneau s-o vadă, să se mire, să-şi scarpine cefele, pentru ca pe urmă să poată spune: bre, am fost de-am văzut-o şi eu! îi duceau, drept plocon, cîte-un pumn de rămăşiţe de la săraca lor cină, dar să vezi, javra naibii, din mîna străinilor nu vrea să ia. Cum vede un străin apropiindu-se, se ridică şi-ţi arată două rînduri de colţi, că ţi se taie suflarea.

— I-ai fi spus, măi Onache, lucruri urîte despre satul tău de baştină, odată ce se ridică ea atît de furioasă împotriva noastră — a tuturora?!

— Ce să-i spun, parcă n-a trecut chiar ea prin Ciutura, nu le-a văzut pe toate cu ochii săi?...

— Lasă, bre, că nu mai sîntem noi de lepădat, şi dacă nu i-ai spus nimic de rău, spune-i încaltea ceva de bine, ca să nu îmblăm cu buzunarele pline de fărî-mituri...

— Dacă nu vi-i îndemînă, deşertaţi-le colo, lîngă grămăjoara ceea de paie... Hai, mai vioi, nu vă temeţi...

Hei, bine-ar fi, dar cum Dumnezeu să te apropii, cînd jivina nu te lasă să faci un pas!... Cum te mişti din loc, i se umflă nara. Numai atunci cînd se apropie

Onache, blana i se netezeşte, prinde a luci, botul i se lungeşte de credincioasă ce-i este şi, vai, ce-ar mai fi vrut să fie mîngîiată, sărmana.

— Şi chiar de ce n-o mîngîi, bre Onache? Nu vezi cum ţi 'se gudură?

— Mata, badei, mîngîi cînele chiar de fiecare dată cînd ţi se gudură?

— Hai, bre, chiar te rugăm cu toţii, că ni-i a mirare să vedem cu ochii noştri cum ce apropie omul de-o asemenea străşnicie...

— Păi, dacă mă roagă satul cu căciula în mînă...

— Cu căciula în mînă, zău, că, iaca, îmi scot şi eu cuşma.

Onache porneşte încet cu ,plocoanele oamenilor spre grămăjoara de paie. Cum ajunge, îi şopteşte javrei ceva •în aşa fel ca să nu audă sătenii despre ce se vorbeşte, apoi o lasă să culeagă darurile din podul palmei pînă la ultima fărîmătură. După care o mîngîie pe creştet, pe bot, pe urechiuşele la care, trecute prin atîtea bătălii, le-a răm^ls numai numele.

— Şf chiar nu te-ai temut, măi Onache, atunci cînd te-ai lăsat în pirostrii lîngă dînsa?! Şi chiar nu te-ai gî-dilat atunci cînd culegea cu limba fărîmituri din podul palmei?! Şi chiar...

* * *

Zile întregi satul face ce face şi iar mai pune piciorul în căsuţa de pe dealul cel mare. Oamenii se duceau nedumeriţi, umiliţi, căci prostul cela de Onache, ca să vezi... Atîta noroc are băietanul cela, pe parcă într-adevăr i-a pus Dumnezeu mîna pe cap. Iar cînd ajungi miruit de către Domnul, vorba ceea, prost să fii, noroc să ai. într-o singură zi satul s-a împărţit în două tabere. Cei care au văzut javra şi cei care încă n-au apucat s-o vadă. A nu fi văzut încă potaia lui Onache însemna a fi un om cu totul de nimica, iar a fi de nimica nu vr^ea nimeni, şi iată că într-o dimineaţă pînă şi cel deştept şi avut porneşte spre casa celui prost şi sărman.

Venea oţărît şi încruntat, cu gîndul la marile nedreptăţi ale lumii. Auzi tu, munceşte omul zi şi noapte. Pentru că munceşte, îi merge, iar prostul cela de Onache,

mai mult cu gluma, mai mult cu fluieratul. Şi ca să vezi, cela care se ţine de vorba cu duh şi fluierături face ce face şi, într-o zi de lucru, adună o lume întreagă în ograda lui, pe cînd Haralambie, cu toată agoniseala, cu toate laudele, chiar cînd e zi de sărbătoare stă cu nevasta în doi, că le ţiuie în urechi de atîta singurătate.

— Şi ce-o găsit ea, măi Onache, aici la tine, că de n-ar fi grămăjoara asta de paie, nici n-ar avea undeşi face culcuş!! Să fi trecut, proasta, pe lîngă casa mea, că am şi căpiţe de fîn, şi vacă, şi oiţe, iar cînd omul are de toate, o duce şi cînele bine.

— De trecut a trecut ea şi pe lîngă casa ta, numai că de oprit, iaca, n-o vrut să se oprească.

— Şi oare de ce?

— Prea sînteţi voi deştepţi, măi Haralambie, iar cei deştepţi ... mai mult tac, ca să nu treacă ceva din mintea lor şi pe sama celor proşti. Iar

cînele ce altă bucurie are trăind la casa unui om? Ia îi mai arunci din cînd în cînd cîte-un boţ, cîte-o vorbă. Adică, aşteaptă el mai mult vorbe, pentru că de-ale gurii îşi găseşte prin alte părţi...

* * *

Ciutura se considera un sat vechi, de răzeşi, cu merite deosebite în istoria întregii cîmpii, dar, vai, meritele celea, în afară de ciutureni, nimeni nu mai vroia să ştie de dînsele. Asta o durea cumplit pe biata Ciutură, în clipele de frămîntare, de reculegere, satul de la încheietura celor două dealuri se visa să ajungă odată şi odată cu meritele recunoscute peste tot, dar treceau anii, treceau veacurile, iar Ciutura, în loc de-a ieşi la suprafaţă, se ducea tot mai la fund printre cele sate multe şi necunoscute.

Dar iată că i-a sosit şi ei ceasul. Străvechile merite, străvechile virtuţi au fost deodată confirmate, întruchipate în carne şi oase, pentru că Onache acela, oricum ar fi el, dar e ciuturean de viţă veche, ciuturean Şi la vorbă, şi la umblet, şi apoi neamul Cărăbuşilor, de amu dacă vreţi să ştiţi, se trage — hei-hei — tocmai de unde, hei-hei — tocmai de cînd... Şi apoi să vezi vorbă dulce, frumoasă şi ameţitoare ca un pahar de vin

bun. Cu pieptul descheiat, cu fruntea sus, au pornit ciuturenii pe la cumătrii, pe la hramuri, pe la iarmaroace. Se duceau să mai petreacă, să-şi sporească neamurile,, să cumpere ori să vîndă, dar principalul era că se duceau să se mai laude şi ei un pic, pentru că, altminteri, nici iarba, dacă n-o lauzi din cînd în cînd, nu mai creşte.

Aţîţată şi stîrnită din toate părţile, Cîmpia Sorocii a prins a toarce cărăruşe spre căsuţa de dincolo de marginea Ciuturii, pe vîrful cela de deal. Venea lume de pe lume. Tincuţa nici că mai ştia pe unde calcă de fericită ce era — atîta lume vedea casa lor într-o singură zi cît Ciutura nu vedea într-un an întreg. Şi tot oameni cuminţi, oameni vrednici, oameni înţelepţi. Nu veneau ei cu daruri, pentru că moldovenii cur* -şi săraci sînt de cînd lumea, dar erau cu toţii săritori la nevoie, gata a-ţi da un sfat bun, gata să te ajute, să-ţi arate. Pe Onache, cînd îi veneau cu sfaturi consătenii, îl prindea căscatul, dar de la străini prindea totul din fugă. încetul cu încetul, nici că mai ştii cum şi de unde au început a se procopsi şi ei. A apărut şi gardul împletit, şi poarta de stejar, au fost puse uşile şi ferestrele la casă, au tost săditi copăcei şi tufe, întocmai cum a vrut Tincuţa să fie. De capre Onache nici c-a dorit să audă, dar cîteva oiţe — de bine, de rău — behăiau colo în preajma casei.

Oiţele celea i-au adus bietului om multă bătaie de cap şi alergătură. Nici tatăl, nici bunicul, nici neam de neamul lor nu ţinuse oi, şi Onache, firesţe, nu prea ştia a îngriji de dînsele. Vita simte cînd are, cînd nu are stăpîn, şi iată că într-o bună noapte oiţele lui Onache sar peste ocol şi se tot duc. De abia a doua zi, spre sară, le-a găsit într-o tur.mă ce cobora de la munte spre mare.

Ciobanii, oameni cumsecade, i-au întors averea fără multă vorbă şi, cînd era să se despartă, l-au întrebat cam pe unde ar fi mai bine s-o ia ca să ajungă mai uşor acolo unde le trebuia lor. Onache le-a dat sfaturi multe şi bune, iar pentru că drumul lor, oricum, avea a trece pe lîngă Ciutura, i-a poftit să mîie la căsuţa de pe dealul cel mare. Ciobanii au primit şi, cîrnind-o din drum, aşa, mai înspre sară, au aşezat turma la minat între Ciutura şi pădure. Unul din ciobani a rămas împre-

ună cu cînii să păzească turma, iar ceilalţi doi, cu traistele la şold, au şi pornit spre casa omului. De neam erau munteni. Şi portul, şi umbletul, şi vorba — toate erau de acolo, de la munte.

Cînd să intre în ogradă, lighioana a ridicat din mănunchiul său de paie botul posomorît şi roşcovan.

— Uite-o, neică, şi pe Molda! s-a mirat unul din ciobani.

— E cînele meu, a spus Onache arţăgos.

— Fireşte, ceea ce e în ograda omului e al lui, a zis împăciuitor ciobanul. Am vrut doar să zic" că seamănă cu acea sireacă Moldă...

— Cu care Moldă seamănă?

— E o poveste, măi om bun, mai mult pentru o vatră caldă şi o mămăligă mare...

— Apoi, a zis Onache, avem noi şi vatră, va fi ea şi mămăliga...

Cum cina a fost gata, musafirii s-au aşezat în jurul măsuţei. Tincuţa a răsturnat mămăliga, ciobanii au scos de prin traiste cîteva felii frumoase de brînză. Vin căsuţa lui Onache încă nu văzuse, dar au pomenit cu un cuvînt de bine acea minune după care, oricum, şi viaţa pare mai veselă, şi lumea mai frumoasă.

Aşa s-a făcut că stăpînii casei, oameni de acum în toată firea, au aflat şi ei legenda lui Dragoş-Vodă. Cobo-rînd din munţi, umbla Dragoş cu ceata la vînat, căci erau numai păduri şi pustietăţi prin părţile iestea. La o vî-nătoare, gonind un zimbru, într-un puhoi de ape revărsate s-a înecat cînele credincios al lui Dragoş şi, îndurerat cum nu se mai poate, voievodul i-a dat rîului celuia numele căţelei sale dragi, zicîndu-i-se şi acum Moldova.

— Sfinte Dumnezeule, a zis Tincuţa cu pumnii duşi la gură în semn de mare mirare, căci deseori se dovedea a fi mai ageră la minte decît bărbatul. Nu cumva şi numele neamului nostru tot de la javra ceea s-o fi tră-gînd?!

* * *

După plecarea muntenilor Onache a prins a-i zice javrei Molda şi, ciudat lucru, potaia şi-a primit numele din zbor, cum primea boţurile de mămăligă pe care i

le arunca Onache. Mai spre iarnă, după ce s-a odihnit bine, a început a ieşi din ogradă. Se ducea pînă la marginea pădurii, mai gonea cîte-un iepure, ca să-i treacă de urît. Intra uneori în pădure pe cîte-o jumătate de zi, dar spre sară, cînd ieşea Onache ori Tincuţa s-o cheme, din inima pădurii, de sub

pământuri răsărea ca prin minune şi venea tot o fugă pentru a li se culca cu-minte la picioare.

Să fi stat la vreun an de zile în ograda lor — şi a fost, poate, cel mai plin, cel mai fericit an din viaţa Cărăbuşilor, — căci au avut dragoste şi pace în casă, noroc şi spor la toate. Faima căsuţei de după marginea Ciuturii a fost atît de mare, încît prin cîşlegile de iarnă, cînd s-au mai luat cîteva perechi, au început a se sfădi ş-a se frămînta unde să-şi facă şi ei case. Ba că pe dealul cel mic — că e pamîntul mai bun, ba că pe dealul cel mare — că e mai mult soare. în cele din urmă, au venit de şi-au/ făcut case nu departe de Onache, aşa că — nu mai era Tincuţa chiar atît de singurică serile şi dimineţile, iar pentru o femeie, cînd are de unde ciuguli două-trei minciuni dimineaţa, gata, harnică şi binevoitoare va fi ziua întreagă.

Iată însă că pe la sfîrşitul verii, într-o sară, pe cînd stăteau Onache şi cu Tincuţa lui la portiţă, Molda, care dormita în pragul casei, îşi saltă deodată botul, ^îl aruncă pe spate şi, aşa din somn cum era, prinde a urla.

— Măi Onache, măi, oare ce-o mai fi şi asta?!

— Turba, dihanie!!

Cînele a amuţit. A stat o vreme tresărind, cu geamătul înfundat în sine, după care — ce i s-o -fi năzărit? — s-a ridicat şi, cum portiţa era deschisă, a trecut printre cei doi stîlpi, retezînd cîmpul spre pădure fără a auzi cjam o cheamă stapînul, cum o roagă stăpîna. S-a prelins pe după nişte stejari şi dusă a fost. N-a venit toată noaptea, nu s-a întors nici a doua zi.

— ... o-o-o-lda-a-a-a!!!

Zadarnice erau toate. Parcă ar fi iritrat în pămînt. Bocea în gura mare Tincuţa, căci se legase cu suflet cu tot de javra ceea. Umbla veştezit şi abătut Onache, pentru că una e să nu ai noroc, şi alta e să-l fi avut şi să nu-l mai ai. Vicleana de Ciutură atîta aşteaptă, că din „prostul cela de Onache" nu-1 va mai scoate.

40

Mai trece însă o zi la mijloc şi iată că de după muchia dealului răsare şi vine grăbită aceeaşi mătuşă Ileana. Fa Tincuţa, fa! Iaca, vin la tine. Cum ajunge, o cuprinde şi prinde a plînge. De la dînsa au aflat şi ei că nimănui n-o să-i mai pese de acum încolo de Molda lor, pentru că o altă mare nenorocire s-a abătut peste mult pătimită Cîmpie a Sorocii.

începuse războiul, căruia, cu timpul, avea să i se zică război mondial. Primul război mondial.

Capitolul II PĂDURE, VERDE

PĂDURE

Vreo patru ani nimeni s-o fi văzut, nimeni să fi auzit de dînsa, dar iată că în a cincea primăvară, aşa cam prin postul cel mare, într-un miez de noapte, de pe stîncile de humă ale malului drept, a pornit a tulbura şi a

răscoli văile nistrene acel groaznic, acel sfîşietor urlet care, odată auzit, o viaţă întreagă va trăi în tine. Ţăranii ţin, de obicei, minte cînd şi ce anume a prevestit urlatul cutărui sau cutărui cîne, fiind convinşi că prin tristeţea potăilor îi previne soarta. O fi vreo taină la mijloc, vreun legămînt, vreo îngemănare de zodii, dar, după mii şi mii de ani de convieţuire, urletul cînelui tulbură sufletul omului cum nu se mai poate.

Apoi, culmea culmilor, a apucat-o pe javra ceea urlatul tocmai cînd începuse a se desprimăvăra în Cîmpia Sorocii. Pe la o amiază, cînd era soare şi frumos, se auzea prin fundul văilor susurul pîrăuaşelor. Vînturi — aproape deloc, iar cînd veneau, erau blînde, călduţe. Răsărită şi crescută din brazda pe care o muncea, ţărănimea a început a se înfiripa şi a prinde la viaţă împreună cu seminţele rămase în pămînt din anii trecuţi. Toate se urniseră din loc, toate păreau a merge spre bine, şi, cînd colo, într-un miez de noapte, de pe grumajii de humă ai Nistrului începe a colinda lumea jalea cea mare, jalea cea fără de seamăn.

Şi, ca să vezi, lepădătura naibii, mai era şi sîrguin-cioasă. Urla noapte de noapte, semănînd panică peste

tot. De acum de la o vreme, cum se lăsa amurgul — pustiu pe la$_{fc}$ răscruci, pustiu prin ogrăzi. închişi prin cas'e, oamenii cinează, schimbă cîte-o vorbă şi încolo stau tăcuţi cu frica în spate. Focul în vatră ba se înfiripă, ba iar se stinge, bucata se adulmecă şi se înghite cu greu. Stai însă că toate par a se trece cu bine în astă sară. Oarecum uşurată, lumea se aşază la culcare, aţipeşte, şi pe după cîntatul cucoşilor, cînd somnul e mai dulce, jigodia ridică botul spre cer şi sparge tăcerea nopţii, smulgînd lumea din somn cu vis cu tot.

— Să-i ferească Domnul şi pe duşmanii noştri de una ca asta!...

Oftează sărmanii din greu, căci nu-şi pot închipui cam ce alte necazuri s-ar mai putea abate pe capul lor. Cuţitul era demult la os, căci în cei patru ani de război mult încercata Basarabie trecuse, pare-se, prin toate. A intrat în război ca una din guberniile de apus ale Imperiului ţarist, apoi, cuprinsă de revolte sociale, a ajuns a se fi proclamat republică, şi s-a menţinut ca stat independent vreo zece săptămîni, dar, nerecunoscută fiind pe plai* internaţional, acum ieşea din război ca ţinutul de răsărit al regatului român

în cei patru ani de fierberi revoluţionare, întrerupte de operaţii de război, Cîmpia Sorocii a trecut de nenumărate ori cu satele, pămînturile, vitele, averile sale cînd de partea unora, cînd de partea altora. Se dădea foc la moşii, se tăiau păduri şi se cărau pe la case, apoi, frică făcîndu-li-se de cele săvîrşite, lăsau şi casă, şi masă, pornind prin lume în căutarea unui destin mai norocos, dar, negăsindu-1, se întorceau înapoi — la rădăcină şi obîrşie. Erau creştin* în zile de praznic, păgîni — pe vremea jafurilor şi împărţelilor, aduceau a martiri cînd le venea rîndul să treacă prin cumplite suferinţe. Au îndurat foamete şi frig, nevoie şi sărăcie, au trecut prin epidemii de tifos şi holeră, că abia dovedeau să-şi ducă morţii la groapă. Domnul însă a avut grijă de dînşii şi acum, în pragul primăverii, cînd clopotul albastru al cerului chema lumea la o viaţă nouă, cînd pe sub

omăturile îmblînzite de soare a început să miroase a fir de iarbă verde, apare secătura ceea cu bocetele sale.

— Să-i rămîie de cap!

Mai ales femeile nu-şi aflau locul, fiind istovite de

42

ani şi ani de aşteptare. îşi aşteptau feciorii, îşi aşteptau părinţii, îşi aşteptau bărbaţii, şi erau pline de înfrigurare aşteptările celea ale lor, căci odată cu alipirea Basarabiei la statul român, Nistrul devenise graniţă, şi dincolo de acea graniţă rămîneau bărbaţii cîmpiei mobilizaţi la începutul războiului în armata ţarului. Firește, în cei patru ani de război mulţi au şi căzut pe cîmpul de luptă, mulţi s-au pierdut prin focul revoluţiei, dar o mai fi rămas şi din cei cărora scris le era să se întoarcă.

Satele erau numai aşteptare. Aşteptau -musafiri dragi de departe, aşteptau să li se întoarcă norocul, aşteptau iertarea păcatelor celor multe şi grele, aşteptau să li se împlinească roadă pămînturilor, mana vitelor, aşteptau rîsete de copil în vale, lumini calde în toate ferestrele, şi, cînd colo, peste toate aşteptările lor se lasă, ca o piatră de moară, jalea cea fără de sfîrşit.

— Măi, da chiar nu se găseşte nimeni să ieie un băţ, o piatră ceva?!

Se găsea, cum nu, dar de unde, căci o fi fost sălbătăcit cînele cela cu totul! Ziua picura prin desişuri, prin fundături, iar cum se lăsa noaptea, numai ce-l zăreai pe-o stîncă, deasupra Nistrului, cu botul ridicat spre cer. îşi alegea loc de urlat în aşa fel că chiar de găseai stînca pe care urlă, nicicum să te caţări pe dînsa. Cînd, în cele din urmă, îţi venea în cap cum să faci ca să urci, javra se muta pe altă stîncă — pe una şi mai al naibii. Şi tot aşa noapte de noapte, malul drept al Nistrului — de la Otaci şi pînă la Soroca — era numai friguri şi groază.

— Ehei, d-apoi că acela e cînele meu!! a zis deodată un ostaş nalt şi osos în manta rusească pe celălalt mal al Nistrului.

Se întorcea, sărmanul, cine ştie de pe unde şi, pome-nindu-se cu graniţa în faţă, se ascundea prin desişuri, pe malul stîng. Nu putea să nu treacă rîul, căci dincolo, pe celălalt mal, îl aşteptau casa, pămîntul, neamul, dar nici că de trecut nu era chip, pentru că vremea a început a bate în cald. Pîrăuaşele de prin vîlcele au tot şopotit şi au săpat omătul pe dedesubt, pînă l-au trezit din somn pe bătrînul Nistru. Acum marele nostru rîu, umflat de apele primăverii, vuia şi spumega, nevoie mare. Zile întregi gheţurile pocneau de parcă s-ar fi tras cu tunul, albia rîului, tot bolborosind, se umplea de

43

gheaţă şi spumă, amenînţînd din clipă în clipă să se reverse peste maluri. Picură crengişul mirosind a mugur, vremea tot coboară din cald în şi mai cald, iar de la munte se tot desprind şi vin plutind la vale maluri întregi de gheaţă. Un om chibzuit în asemenea împrejurări aşteaptă o săptămînă-două pînă se vor fi potolit apele, dar, vai, după patru ani de înstrăinare, dorul de casă e în stare să-ţi întunece minţile, iar urletul cînelui ce-$ trăit cîndva în ograda ta punea vîrf la toate.

— ... o-o-ol-da-a-a!!

Urletul a amuţit. Peste o clipă bătaia lunii a surprins un ghem roşcat, ce venea cotilindu-se la vale pe coasta stîncilor de humă. Şi iar apare, şi iar dispare, dar las* că fostul ei stăpîn ştie cam pe unde s-o caute. Din vreme în vreme printre munţii de gheaţă ce pluteau domol la vale, pe malul drept, se arăta, pe-o clipă-două, capul ei mare, plin de dor, plin de nerăbdare. A încercat de cîteva ori apa cu laba, dar n-a îndrăznit să înfrunte această străşnicie de ape şi a prins aaschelălăi.

— Tu, proasto, nu te vîrî, că iaca aşa şi-o prăpădit viaţa şi străbunica ceea a ta. Şezi colea frumuşel pe mal şi mă aşteaptă, că eu, uite-mă-s, vin viu la tine!

Fără a sta mult pe gînduri, îşi face semnul crucii şi se aruncă în mugetul apelor, ieşite pe alocuri din matcă. Răzbătea cu greu. Nici nu prea ştia, nici nu prea avea unde să înoate. O apucă de-a curmezişul rîului, înfigînd pe rînd braţele în apa tulbure şi rece, dar se iscă de pe undeva un val, îl acoperă şi el, scăpînd ca prin minune, zăreşte o lespede de gheaţă, se prinde cu unghiile de falca ei zgrunţuroasă. Se ţine de ea din răsputeri, dar, deodată, îşi dă sama că lespedea îl duce înapoi spre malul stîng. O lasă, se mai avîntă o dată de-a curmezişul apelor, ţinînd-o spre malul nalt, abia albind prin întuneric, trece cît trece, şi, deodată, se pomeneşte cu un munte de sloiuri împănate unul în altul, ce vin peste dînsul. Dacă te prind sub talpă — gata, s-a zis cu tine.

A avut un pic de n<3roc şi un cîne credincios. Apoi, norocul ca norocul, da cînele chiar că l-a scăpat de ţa moarte. Pe la mijlocul rîului, cînd, sleit de puteri, a început a se gîndi de n-ar fi mai bine s-o ia înapoi, deodată, de printre clăbucii de spumă, răsare o mutră umedă de cîne, gudurîndu-se şi schelălăind de-o mult prea mare fericire.

44

— Dar nu ti-am zis eu să şezi frumuşel locului, să m-aştepţi?!

Scheaună, se gudură şi, întorcîndu-se, prinde a vîsli lîngă umărul lui. A trece Nistrul cu cînele în doi i s-a părut lui Onache un lucru de nimica, dar iată că marile lui strădanii nu sfîrşesc aici.

Ceva ciudat se petrece şi pe un mal, şi pe celălalt. Pare-se că l-au simţit pînă la urmă. Malul drept nu vroia să-l primească. Au tras în el de două ori, dacă nu l-au nimerit. Malul stîng nu vroia să-i dea drumul. în clipa cînd urma să detune cea de-a treia împuşcătură, un alt ostaş, ce stătea alături, ochind şi el, a pus arma la o parte pentru a se mira:

— Ca să vezi, nebunul cela mai şi cîntă!

Cerul e nalt, noaptea e lungă, iar ei stau amîndoi pe mult rîvnitul mal, tupilaţi într-o groapă — omul şi cînele lui. Şi frig le era, şi frică le era, şi tremurau amîndoi de dădea sufletul dintr-înşii. Peste o vreme cînele începu să-şi revină, dar bietului Onache îi clănţăneau dinţii de nu-i mai putea stăpîni. Ostenit, flă-mînd, înjosit, zăcea el în groapa ceea pe nişte gunoaie umede şi se întreba: cum, asta se cheamă vatră, asta se numeşte întoarcere

la plaiul natal? Să răzbaţi o ţară încinsă de flăcări, o ţară cît o lume, să scapi de atîtea ori ca prin urechile acului, pentru ca, pînă la urmă, să nimereşti într-o groapă cu gunoaie?!

Cîndurile însă i se fărîmiţau, pentru că îl scuturau frigurile. La un moment dat i s-a făcut chiar milă de sine şi a lăcrămat, şi a rostit cuvinte grele de ocară împotriva neamului său. Acum nu mai era băietanul ce arunca doar înţepături peste satul din vale. După patru ani Onache a £juns a arunca cuvinte grele în tot ce avea mai sfînt, pentru că în acei patru ani a trecut prin toate. Şi prin tranşee, şi rănit, şi decorat, şi prizonier a fost. ,41 păzea însă Dumnezeu, pentru că în adîncul inimii îi lumina visul întoarcerii la vatră, la pămîntul lui, la nevestica cea cu ochi căprii şi zîm-bitori.

Dar, vai, frumoasele noastre vise, care ne tot ţin pe pămînt de azi pe mîne şi ne tot luminează la fiece pas,

mai bine nu le-am vedea odată împlinite, căci atunci cînd se împlinesc, îţi vine să-ţi plîngi de milă. Onache şade tupilat într-o groapă de gunoaie, ascultă cum se îndepărtează, vorbind ei înde ei, doi grăniceri.

Şi frig îi era, şi frică îi era, şi-1 tot învăluia să verse spumele ce le-a înghiţit trecînd Nistrul. înger să fi fost şi tot pînă la urmă te-ai fi întrebat dacă făcea să-ţi pui de-atîtea ori viaţa la bătaie, pentru ca să ajungi, odată şi odată, în această groapă cu gunoaie.

Molda se apropie încet, tîrîş, prinde a-i linge obrazul aspru, nebărbierit. Onache chicoteşte pe înfundate, căci îl gîdilă limba javrei, apoi, încetul cu încetul, prinde a i se însenina fruntea. Doamne, ce gînduri îţi mai vin atunci cînd te fură deznădejdea! întoarcerea la vatră trebuie plătită, oricît ar fi costat, pentru că cei ce nu se întorc riscă să rămînă pentru totdeauna între două maluri, între două focuri. La urma urmei, globul pă-mîntesc nu e decît o pustietate dacă sufletul nu are un petic de pămînt al lui, stropit cu sudoarea, cu sîn-gele străbunilor şi lăsat moştenire nouă, pentru ca şi noi, după ce ne-om fi trăit veacul, să-l trecem moştenire urmaşilor noştri.

* * *

Ieşite din matcă în puterea nopţii, apele Nistrului se strecoară pe întuneric prin văi, peste cîmpuri, prin văgăune, şi iată că încep a musti şi pe sub gunoaiele pe care şedeau cei doi fugari. „E vremea de plecat", i-a şoptit Onache cînelui. Grănicerii s-or fi retras prin pichete de frică să nu-i fure apa prin întuneric, dar cum se va lumina de zi, îşi vor relua posturile şi atunci nu mai scapi cu una, cu două.

Malul drept, după cum s-a mai spus, era adunat din două maluri — malul mic, un prag josuţ din preajma apei,» şi, la vreo sută de paşi, malul mare, înalt cît un munte. Pe malul mic erau ajunşi. Acum important era să urce coastele pietroase ale celui de-al doilea mal. Acolo, sus, începea cîmpia, începeau satele, pădurile, începea p a t r i a lui Onache Cărăbuş. Zile întregi, dosit pe malul stîng, Onache şi-a ales pe malul drept o cărăruie

care, cum i se părea lui, urca uşor, pe nesimţite, malul cel înalt, dar, ori că apele l-au dus mult

prea la vale, ori că s-o fi rătăcit singur - oricum, o bună bucată de noapte a tot umblat Onache cu cînele /'• în urma lui, au tot lunecat şi căzut pînă la ameţeală, iar malul cum a stat, aşa rămînea să se înalţe în faţa lor.

— Iaca aşa, Moldă dragă, ajungem şi noi a nu ne cunoaşte baştină...

Neamul Cărăbuşilor se trăgea din răzeşii de pe Nistru. Cu vremea flăcăii şi fetele din această vale se însurau şi se măritau prin satele din mijlocul cîmpiei, unde pămîntul era mai roditor şi, se zicea, soarta mai binevoitoare.

S-or fi mutat şi Cărăbuşii în mijlocul cîmpiei, în căutarea unui alt destin, or fi trecut de atunci ani şi ani, căci, iată, unul din răzeşii de pe Nistru nici a înota bine nu ştie, nici dealul cel mare nu-1 poate urca prin întuneric.

Nistrul totuşi rămînea în viaţa lor, continuînd să urmărească soarta Cărăbuşilor acolo în mijlocul cîmpiei. Cu toate că bătrînul Cărăbuş, tatăl lui Onache, era convins că nu le-a mai rămas fir de neam acolo pe malul Nistrului, cineva, de pe malul celei ape, tot întreba de dînşii din vreme în vreme, din om în om.

De obicei, neamurile se răspund atunci cînd au ele nevoie, şi nu atunci cînd îi fi avînd nevoie tu, dar, spre cumplita • uimire a Cărăbuşilor, neamul cela de pe malul Nistrului pîndea numai zilele grele din viaţa altora. Atunci cînd nevoile îi strîmtorau pe Cărăbuşi din toate părţile, într-o bună zi se pomeneau cu o bătrînică josuţă şi tăcută venită de undeva de pe malul Nistrului, o bătrînică ce se cam ferea de ochii, de gura lumii, pentru care lucru a şi fost poreclită, zicîndu-i-se „călugăriţa".

Se poate însă întîmpla că nu era poreclă, poate că şi călugărise la vreo mănăstire de pe malul Nistrului, pentru că mănăstiri erau destule. Pe urmă s-o fi măritat ori o fi moştenit de- la cineva o mică gospodărie acolo pe muchia ceea de stîncă, deasupra Nistrului, căci avea căsuţă, ogradă, trăsură şi o jumătate de desetină de ţarină, pe care din an în an o tot semăna cu păpuşoi mărunţei, pe care îi numea „han-gani".

Hanganii ceia au şi adus-o de pe malul Nistrului

în Ciutura. Era la un început de primăvară. Cîmpia Sorocii, după cîţiva ani de secetă, ieşea din iarnă ca vai de dînsa. Cărăbuşii ajunseră în primăvara ceea istoviţi şi secătuiţi, încît părea că — gata, li se stinge rădăcina neamului. De răzbătut au răzbătut ei cu chiu, cu vai la iarbă verde, dar de

călcat pe iarba ceea nu mai aveau putere. Şedeau cu toţii pe prispa casei de dimineaţă pînă sara, şedeau tăcuţi, aşteptînd dezlegarea, şi iată că în una din zilele celea negre, în fundul ulicioarei, răsare o pocitură de trăsură trasă de o gloabă de cal. Vine încet şi scîrţîind, apoi, cum ajunge în dreptul porţii Cărăbuşilor, gloaba îndemnată de hăţ împinge oiştea în ograda lor. în trăsură — o mătuşica tăcută, cuviincioasă, cu ochii plecaţi, cum i se şi cuvine unei călugăriţe. S-a uitat lung, tăcută, la cei ce şedeau pe prispă., A oftat, şi-a făcut cruce, apoi a prins a se poră ceva acolo, în căruţă, tot oţărîndu-se şi foindu-se. în cele din urmă, a îmbrîncit un tăbultocel de vreo trei puduri, făcîndu-1 să cadă jos în bătătură.

— Iaca, a zis, pentru că sîntem neamuri, fie de sufletul celor duşi...

După care, îndemnîndu-şi gloaba mai mult cu vorba decît cu biciul, a dat ocol ogrăzii, ieşind înapoi în cjrum, şi s-a tot dus, încet şi scîrţîind, spre malul Nistrului, lăsînd neamul Cărăbuşilor într-o cumplită uimire.

„Curat minune cerească", zicea Cărăbuş cel bătrîn, pentru că tocmai în ziua cînd n-au mai avut chiar nimic ce pune pe masă, tocmai în primăvara cînd n-au mai avut cu ce-şi însămînţa pămîntul, tocmai în clipa cînd erau convinşi că sînt singuri pe această lume, vine, iată, neamul ista de departe şi descarcă în mijlocul ogrăzii trei puduri de grăunţe pe care mătuşa ceea i-ar fi cumpărat, de-ar fi vrut, cu casă, cu pămînt, cu suflet cu tot.

— Iaca, la toamnă, da-va Dumnezeu roadă bună şi ne vom duce să^ mulţumim şi-i vom întoarce datoria...

S-o lăsăm însă pe altă dată cu felul cela al nostru de-a mulţumi atunci cînd ni se face un bine. Cu toate că roadă a fost cum nu se mai poate de frumoasă, toamna a venit cu alte griji, cu alte nevoi, şi bătrînul Cărăbuş a mutat întoarcerea datoriei pentru anul următor, apoi încă pentru un an şi, lucru obişnuit, a şi început a uita de bătrînică de pe malul Nistrului. Dar nu vroia „călugăriţa" să uite de dînşii. De acolo, de pe

stîncă ceea naltă, urmărea casa Cărăbuşilor zi de zi, an de an, şi iată că mai vine o iarnă grea, cu omături, cu viscole, iar făină pentru mămăliguţă — deloc, şi iar apare în mijlocul ogrăzii o săniuţă trasă de-o gloabă de cal, şi mătuşa, tot oftînd şi văicărindu-se, mai descarcă un săculeţ cu grăunţe lîngă sărmanul lor prag.

Aducea de fiecare dată hangani, gata uscaţi în cuptor, numai buni de măcinat, dar ar fi neadevărat să spunem că mătuşa le aducea grăunţe de păpuşoi.

„Călugăriţa" de pe malul Nistrului le aducea cîte un sac de viaţă nouă. Şi, după ce sacul cădea în bătătură, ea, cu o umbră de zîmbet în colţul buzelor, nu uita de fiecare dată să zică:

— Pentru că sîntem neamuri, iată, fie de sufletul celor dragi...

într-un rînd i s-a tîmplat bătrînului Cărăbuş să care nişte marfă de la Otaci la Soroca. Onache, fiind atunci cu tată-său în cărăuşie, cînd coborau pe Nistru la vale, 1-a întrebat pe bătrîn cam pe unde-o fi fiind satul şi casa mătuşii celeia. Tatăl lui Onache nu prea ţinea nici el minte, dar, din gură în gură, din om în om, au dat de urma ei.

Era un sătucean nici prea mic, nici prea mare. Casa mătuşii — bătrînească, dar încă trainică, dată frumos cu var, stătea cuviincioasă pe un vîrf de stîncă, deasupra Nistrului.

Tînăr şi înflăcărat cum era, Onache zicea că să întoarcă pe loc trăsura şi să se ducă s-o vadă, dar erau cu marfă, cu plinul, şi unde să ridice sărmanii lor căluţi atîta greutate tocmai hăt în vîrful dealului!

— Las' i-a zis părintele, la întoarcere, cînd vom fi cu deşertul.

De la Soroca însă au luat-o pe alt drum, ca să le fie mai aproape, şi hai să nu mai lungim povestea atunci cînd nu e tocmai frumoasă...

în cei patru ani de război Onache deseori o tot visa, căci fără minuni venite nici mai ştii cum şi de unde te miri de-ar fi scăpat cu zile. Pînă că şi acum, ajuns pe malul Nistrului, pomenindu-se cu grăniceri în faţă, şi-a zis: d-apu' stai că am neamuri acolo, pe malul celălalt, şi deci principalul e să ajung acolo, sus, la dînsele.

Cîteva zile, de pe malul sting, a tot căutat satul şi casa mătuşii, pînă ce într-o des-de-dimineaţă le-a zărit, dezvelindu-se în ceaţă. Ba a avut chiar norocul să vadă şi căsuţa, şi pe stăpîna ei. Mătuşa tocmai intra cu o căldare plină prin portiţă, pe semne, îşi adăpa gloaba, îmbătrînise, sărmana, ori, poate, zăcuse în iarna ceea, căci duce căldăruşa cîţiva paşi, se odihneşte cît se odihneşte şi iar o ridică de jos.

Căsuţa mătuşii cu cele două ferestruici i-au luminat atunci cînd s-a aruncat în rîu, dar, cum a ieşit la mal, iată că nu le mai poate găsi. De urcat a urcat, în cele din urmă, munţii ceia de humă, dar ce folos, cînd nici tu sat, nici tu casă, nici tu mătuşă. Flămînzi şi degeraţi cum erau, se grăbeau să ajungă cît mai repede la cald şi au tot rătăcit la întîmplare, iar cînd a început a se lumina de zi, şi-au dat sama că au ieşit prea departe în cîmpie şi acum trebuia să intre în satul mătuşii dinspre apus, trecîndu-1 dintr-un capăt în altul.

Iat-o, în sfîrşit, căsuţa. Fumegă din plin hogeagul, miroase a făină fiartă de păpuşoi. Onache intră pe portiţă, se apropie de fereastră, ridică

mîna să bată, şi, deodată, aude alături glasul ei frumos cîndva, acum pe jumătate stins de bătrîneţe:

— întră, că nu e închis...

Mătuşa stătea în mijlocul ogrăzii, acolo unde o văzuse el acum cîteva zile, de parcă toată vremea ceea a tot stat locului, aşteptîndu-l să vină să-i ajute a duce căldarea. Şi Onache a ridicat căldarea cuminte, cuviincios, pornind cu ea spre prag. Cu toată bătrîneţea, mătuşa era atît de senină, atît de gospodăroasă, atît de preocupată de ale sale, încît îţi venea a crede că mai ieri, mai alaltăieri s-au văzut, şi amu, mai avînd nişte treburi, băiatul ista al lui Cărăbuş iaca a mai trecut pe la mătuşă, pentru că, dacă sînt neamuri, de ce n-ar trece?

Mînile mătuşii aveau un farmec, o vrajă ce te fura Chiar din prima clipă. Erau într-o continuă mişcare, mînile celea ale ei, tot ajutîndu-se una pe alta, tot îndemnîndu-se una pe alta, dar se petreceau toate pe furiş, căci avea ce avea mătuşa cu cuvîntul, dar îl ocolea, se ferea de dînsul. Ori că i se urîse de atîtea vorbe goale, ori că nu mai credea în ceea ce spunea lumea, dar căuta să se folosească de cuvînt rar de tot şi deschidea gura numai atunci cînd altminteri nu se putea.

50

Intrat în casa mătuşii, Onache s-a aşezat pe-o laiţă, şi-a scos şapca şi stătea mirat cum nu se mai poate.

Să fi trecut vreo zece ani de cînd îl văzuse mătuşa în casa tatălui său. Abia se ridicase flăcăuan şi, Doamne, cîte s-au petrecut în viaţa lui de atunci! Căutînd de pe celălalt mal casa mătuşii, Onache se gîndea că odată ce-au trecut atîţia ani, şi el intră pentru prima oară în casa ei, vine nebărbierit, în manta ostăşească, va trebui s-o ia de departe, pentru a-i povesti bătrînei cine este şi de pe unde se întoarce. Nu s-a ajuns însă pînă la hronicul vieţii, pentru că mătuşa, tot trebăluind prin casă, tot mestecînd mămăliguţa, nici gînd de vorbă lungă. O singură dată, cînd grijea opaiţul din faţa icoanelor, a întrebat în treacăt:

— De la război?

— De la război.

Tăcută a mestecat mămăliga, tăcută a prăjit într-o tigaie nişte jumere, tăcută şi-a hrănit musafirul. Molda scheuna pe înfundate lîngă prag şi mătuşa, oftînd, s-a ridicat de pe scaunaş, a adus un mănunchi de paie de le-a aşternut în tindă. După ce-a lăsat cînele să intre, i-a aruncat ce-a rămas de la masa musafirului. Molda, fericită de a-şi fi regăsit stăpînul, a înghiţit ce-a fost al ei şi, după nopţi întregi de strajă, s-a potolit, s-a încolăcit, a adormit.

— Soba e plină cu lemne, a zis mătuşa, gătindu-se de ducă. Ia un tăciune din vatră şi aprinde-le. Cum s-a încălzi soba, scoate totul de pe tine şi întinde pe sfoara ceea. Pînă se vor usca, hodineşte şi tu pe pătu-ceanul ista. Ţi-am pus, iaca, şi suman, să ai cu ce te înveli.

Tot gătindu-se de ducă, mătuşa se mai îmbrobodeşte cu o şalincă peste broboadele pe care le avea pe cap, după care pune încă una, ceva mai veche,

dar mai gro-suţă şi, în sfîrşit, le acoperă pe toate cu un şal mare, aşa încît nu i se vedea decît vîrful nasului. Suferea de răul vînturiîor, sărmana.

— Şi mata, pe cînd înapoi?

— Odihneşte în voie, nici o grijă. Pe la mine rar să se arate careva, iar dacă vine, nici vă răspundeţi, nici deschideţi. Mai spre sară, da-va Domnul, vă voi petrece la drum.

Despicăturile de stejar se aprind greu, dar cînd se

aprind, parcă te-ai fi întors în copilărie, parcă te-ai fi pomenit pe cuptorul maicii tale. După atîtea focuri făcute cu cărbuni, cu surcele, cu despicături de brad, cu buruieni uscate într-un fund de tranşee, un mîndru foc de stejar a venit să-l mîngîie pe Onache, să-i spună bun venit şi, lăcrămînd de fericit ce era, Onache se gîndea: ce noroc că ne-am legat soarta cu aceste păduri josuţe de stejar, vieţuind pe acest blagoslovit pămînt împreună!

* * *

Mătuşa s-a întors sara tîrziu. Mînile îi erau acum smerite, mirosind a lumînări de ceară, a tămîie şi Onache s-a gîndit că o fi fost la mănăstire. Le-a mai făcut o mămăliguţa, i-a hrănit, după care a început a-i găti de drum. I-a dat obiele noi, ceva haine, iar în locul mantalei ruseşti i-a dat un cogemite suman cu glugă, pe semne, sumanul răposatului său bărbat sau al vreuneia din rude. După ce l-a „demobilizat" frumos cu mîna ei, a pus scara la gura podului, a coborît cîteva căldări de păpuşoi, le-a turnat într-un sac, legînd sacul cu două sfori — unâ la gură, alta la mijloc, făcînd dintr-însul un fel de desagi.

— Hanganaşi, a zis. De sămînţa.

— Nu-ţi face, mătuşă, atîta supărare, că noi nici nu ştiu dacă meritäm să ni se facă atîta bine...

— 'Nu eu fac binele. Domnul vi-1 face, pe cînd eu numai mut grăunţele dintr-un sac în altul.

— Uşor de zis! Că, la urma urmei, şi semănatul, şi prăşitul, şi strînsul păpuşoilor — toate doar au fost pe umerii matale.

— Mare lucru e semănatul, nu e uşor nici prăşîtul, şi, cu toate aiestea, fără binecuvîntarea Celui de sus eu n-aş avea ce pune pe masă, nici ţie n-aş avea ce-ţi da.

— Mulţumim dar. Cît despre semănat, nu ştiu, zău, cum mi-a ieşi mie cu semănatul, pentru că hanganii ştia în pămînturile noastre, apoi ei nu prea... Acolo, în cîmpie, pămîntul e mult prea bun, mult prea gras pentru soiul ista de păpuşoi...

— Dacă n-or rodi, lasă pămîntul paragină şi la anu' mai pune o dată hangani. Şi dacă iar n-or rodi, mai lasă o dată pămîntul parină, şi pînă la urmă nu va avea încotro...

— Dar, mătuşă dragă, ce ne-am tot ţinea morţiş de păpuşoii ştia?

— Pentru că păpuşoiul e soarta noastră, iar soarta trebuie s-o ştii s-o preţuieşti, s-o cinsteşti. Bogăţiile vin şi se duc, iar sărăcia ne ţine pe lume, şi ne tot poartă din durere în durere, din veac în veac...

I-a petrecut pînă la poartă — pe el şi pe cînele lui, şi abia de acolo, închipuindu-i o cruce pe frunte, s-a uitat la el lung-îndelung cu ochii săi albaştri, curaţi, plini de dragoste, plini de bunătate. Onache s-a aplecat, i-a sărutat mînile şi s-a cutremurat, căci atunci cînd i le săruta, ea, tot ferindu-şi-le, i-a rostit numele.

îl ţinea minte. în toţi anii ceia mulţi şi grei, pe semne, s-a tot rugat pentru dînsul, o fi tot aprins candele sară de sară, aşteptîndu-l să se întoarcă de la război, să treacă Nistrul, pentru a-l ajuta să ajungă cît mai degrabă la casa lui, la pămînturile sale. Acum, la despărţire, emoţionată fiind, l-a sărutat în creştet şi a oftat uşurată, de parcă ar fi săvîrşit una din cele mai grele munci pe care le avea de făcut pe această lume.

— Rămîi dar cu bine, maică.

— Drum bun, Onăchele.

De peste Nistru venea un cîrd de nori, legănaţi de-o noapte caldă, binecuvîntată, şi Onache, cu cînele în urma lui, cu darurile mătuşii pe umăr, a ieşit din sat şi, pas cu pas, suflare cu suflare, se afundau în acea mare minune a vieţii lui, care se mai numea şi Cîmpia Sorocii.

* * *

— ...o-o-ol-da-a-a-a!!

Venea prin văi, în lungul pîrăuaşelor cîmpiei, căci era mai uşor de mers pe pămîntul înţelenit al malurilor, dar iată că se arată luna de printre nori şi în zare apare o poală de pădure. Ciudat lucru, dar cum s-au arătat pădurile de stejar, Molda a prins a sălbătăci vă-zînd* cu ochii. Ici i se năzare ceva — şi ea rămîne pironită locului, încordată, cu botul în vînt, colo face un salt — şi se topeşte în umbrele nopţii, iar tu, Onache, stai de-o aşteaptă.

„Au să mi-o fure pădurile şi de astă dată, s-a gîndit Onache. Măcar de-aş putea-o duce pînă în Ciutura, să întrăm în sat împreună, dar nu ştiu, zău, nu ştiu..."

53

Pădurile se ţineau lanţ, sufletul Moldei se tulbură pas cu pas, tresare la fiece foşnet de frunze uscate. Culege şi culege urme, se repede, urmărind pe cineva, se întoarce, dar — nu, iară se mai duce, în sfîrşit, după un salt disperat s-a tot dus lătrînd şi lătratul ei se depărtează şi se stinge hăt în fundul pădurii.

„La urma urmei, şi-a zis Onache, dacă se rătăcesc prin întuneric omul şi cînele lui, e mult mai uşor cînelui să-şi găsească stăpînul decît stăpînului să deie de urma cînelui...

Luminat de-o asemenea cugetare, şi-a văzut înainte de drum, căci drumul era lung, noaptea era mare. Se oprea totuşi din vreme în vreme ş-o fluiera, ş-o chema pe nume, şi se mira cumplit că cine, de unde, pentru ce i-o fi trimis-o pe Molda? Ce-o fi însemnînd această stranie, roşcată fiinţă în

viaţa unui om, în viaţa unei cîmpii? Ce taină poate fi la mijloc, că, uite, o ai alături şi le ai pe toate, te părăseşte şi împreună cu ea se duce tot ce-ai avut mai scump şi mai drag pe lume.

Onache urcă încet malul pîrăiaşelor, iar sufletul lui urcă din creangă în creangă, călătorind prin ciudatul pom al vieţii, şi, cum tot călătoreau ei tăcuţi şi luminaţi, deodată vede că se iscă printre dealuri, spre apus, o zare aprigă, tulburătoare.

Focul, mai ales în vreme de noapte, a fost dintot deauna groaza ţăranilor din cîmpie. Nu trece mult la mijloc şi zarea de printre dealuri prinde a se revărsa într un lung, tînguitor dangăt de clopote. Acelui prim clopot i-au răspuns clopotniţele din satele vecine, dar flacăra fierbe, înălţîndu-se peste dealuri, şi, împreună cu focul, se ridică către cer, împletindu-se în fel şi chip, un mare vuiet de aramă.

„Oare ce-o mai fi şi asta?"

Cîmpia zace într-o ceaţă subţire, alăptîndu-şi în tihnă primii săi muguri. Vîntul aduce de prin văi mirozna de salcie crudă, luna prinde cîte o arătură proaspătă, cu brazdele despletite pe marginea drumului.

Era cald în Cîmpia Sorocii, era primăvară la baştină lui Onache. O închipuire de nouraş hoinărea în largul cerului, de la o steluţă la alta, ţinîndu-le de urît şi şoptindu-le cine-i omul ce-a trecut Nistrul şi din ce amar de depărtare se întoarce.

Lui Onache i-a plăcut grozav nouraşul cel mincinos şi s-a oprit pe-o clipă ca să-1 întrebe:

54

— Nu cumva şi tu eşti din Ciutura, măi ţică? Carul-Mare a început a-şi răsuci proţapul, noaptea

se trece, şi Onache trebuie să se grăbească. A luat-o de-a dreptul prin cîmpuri. Ceaţa caldă îl legăna, îl ameţea încetul cu încetul, şi el începuse a crede că se întoarce de undeva de la o cumătrie. Bocancii, două cîrpăloage nemţeşti, adăpate în Nistru şi murate în toate pîrăiaşele pe unde trecuse, scuipau la fiece pas, şi Onache căuta să-i împace:

— Hai, bre, nu vă mai supăraţi atîta! Cum ajung, vă arunc în pod şi-ţi tot scuipa şoareci vara-ntreagă!

în cei patru ani de înstrăinare Onache s-a obişnuit a glumi de unul singur. Firea lui şăgalnică nu cunoştea alt fel de a fi, iar toţi anii ştia a avut în jur oameni ce vorbeau alte limbi şi nu gustau voia bună a lui. Nu-i vorbă, în răstimpul cela de vreme întîlnise cîţiva moldoveni de prin Ismail, dar nu ştiau şaga — rar de tot, dar poţi întîlni moldoveni ce nu ştiu şaga.

— Nu rîdeau, bre, nici chiar gîdiliţi nu rîdeau! Abia ridicau, uite aşa, nasul sus, şi foiau din sprîncene a pagubă...

Patru ani de zile se tot întreba Onache: scapă ori nu scapă? Acum s-a hotărît. Scăpase. Avea în jur, cît cuprinzi cu privirea, o cîmpie largă şi blîndă, înfăşurată în prima ceaţă a primăverii. Păşea peste brazde, simţea sub picioare singurul rost şi singura cinste pe care o cunoştea în viaţă. îl aşteptau undeva după casă un plug vechi, o iapă roaibă şi o sumedenie de cîntece bune pentru plug. îl ajuta mai ales la aratul de primăvară frumosul cîntec al pădurii:

I-i-i, pădure, verde pădure! De s-ar
face-un drum prin tiv Şi-o cărare
pentru mine...

Onache ştia tîlcul la cîntece, apoi le ţinea minte, le tot aduna şi le cînta întruna — în fiece clipă îngîna în sinea lui o melodie, potrivindu-şi versul cu necazurile şi grijile pe care le avea. Iar clopotniţele cîmpiei se tot căinau într-o jale cumplită şi nu-l lăsau pe Onache să-şi depene pînă la capăt frumosul cîntec al pădurii.

A mers un timp tăcut, încercînd să ghicească ce-o fi vrut să spună acum, în miez de noapte, clopotniţele. Cîteva sate amuţiseră, altele căutau să se plîngă

tot mai rar, şi numai clopotul din Nuieluşi gemea neostenit.

— Ia să trec pe acolo. Aveam cîndva o mătuşă în satul cela. O fi murit, săraca, şi plînge moştenirea după mine...

A rătăcit multă vreme pe uliţele întortocheate ale Nuieluşilor. Speriind o javră bătrînă ce s-a năpustit asupra lui, a pierdut un bocanc şi a trebuit să-l tot caute multă vreme, pipăindu-l prin glod. în sfîrşit, a găsit bisericuţa cu turlele umflate şi triste. Prin întuneric se zăreau vreo zece oameni rezemaţi de ograda bisericii. Cîţiva fumau, alţii se uitau cum se fumează o ţigară atunci cînd ai tutun, şi numai un moşneag stătea singurel la o parte, legănîndu-se odată cu bătăile clopotului. Onache era sătul de mintea celor de sama lui. S-a oprit lîngă băt-rîn, 1-a întrebat ceva, ceva i s-a răspuns, dar clopotul avea grijă să-i surzească la vreme. Au aşteptat pînă ce clopotarul îşi va muta frînghia dintr-o palmă în alta, şi atunci Cărăbuş a întrebat:

— Să fi venit sfîrşitul lumii, moşulică?

Bătrînul s-a ridicat, s-a dat aproape de tot, cum se apropie, de obicei, miopii şi, mîngîindu-i umărul cu podul palmei în semn de pace bună, a şoptit în mare taină:

— Da-i-ar Domnul să ne treacă măcar pe noi, că Ciuturii, pe semne, scris i-a fost...

Lui Onache, ciuturean mîndru, nu-i convenea să-şi lase satul deplîns de alţii şi a întrebat arţăgos:

— Adică, ce i-a fost scris Ciuturii?

— D-apoi că o ars, măi om bun. Noaptea asta, iaca chiar acum o ars...

Onache a zîmbit, căci era cît se poate de bună gluma moşului. Să faci atîtea mii de verste spre satul tău, de atîtea ori să te întorci din lumea celor drepţi pe acest blestemat pămînt, să visezi patru ani la rînd, noapte de noapte, satul tău natal şi să-ţi ardă satul tocmai'atunci cînd eşti la doi paşi — o glumă mai bună nici că ar fi putut fi!

Vechitura de clopot a prins din nou a vui, dar Onache mai avea nevoie de linişte, căci era ciuturean şi era aproape de casă. Nu era fumător, dar războiul l-a obişnuit să ascundă cîte-un muc de ţigară pentru a amăgi o mare durere. L-a pescuit dintr-un fund de buzunar,

1-a aprins şi, trecînd prin poarta naltă a bisericii, a ieşit înapoi în largul cîmpurilor.

Nu mai avea însă spor la mers. I se părea că prin ceaţa lăptoasă răzbate iz de cărbune, şi cîmpurile nu mai vroiau să-l ducă spre casă. Vechiturile nemţeşti se lăsau prea uşor supte de arătură, şi paşii îl tot duceau spre răsărit, în loc să-l ducă spre apus. A avut mai apoi norocul să găsească prin întuneric o coamă vîr-toşică de drum şi, cu toate că nu părea să-l ducă tocmai spre Ciutura, a pornit pe ea.

A răsărit un vînt dintr-o margine de pădure, a prins a aduna ceaţa prin văi. Micul nouraş, sfîrşindu-şi povestea, se topea undeva departe în zare. Stelele sclipeau trist, ca după o boală lungă. Apoi s-a potolit, a amuţit clopotul din Nuieluşi, o linişte adîncă şi deasă s-a aşternut peste întreaga cîmpie. Şi deodată, prin nămolul cela de tihnă amară, cineva, departe de tot, a prins a depăna un cîntec cu glas împrumutat de la Onache Cărăbuş:

Pădure, verde pădure!
De s-ar jace-un drum prin tine
Şi-o cărare pentru mine...

Onache s-a oprit, şi-a scuipat mucul de ţigară, a zîmbit. Stai, bade, că ce adică s-a întîmplat? A ars Ciutura? Să tot ardă mult şi bine, n-a văzut el pojaruri prin Rusia? De atîta vreme lumea e numai foc şi pară — mare lucru dacă mai ard două sute de căsuţe? O fi ars Ciutura, nu-i vorbă, dar cerul de deasupra satului a rămas? Vatra satului, acolo, la încheietura celor doua dealuri, stă pe loc? Şi dacă ai un cer frumos şi două dealuri împreunate, e greu să-ţi sufleci mînecile şi să dregi un sat de iznoavă?!

Cîmpia Sorocii...

O fi fost cîndva pe aici, cu mii şi mii de ani în urmă, o mare limpede şi blîndă. O fi secat încetul cu încetul, s-o# fi călătorit prin alte părţi, dar s-a d*us, lă-sînd cîmpiei moştenire măreţul chip al unor ape ne-sfîrşite, cu valuri abia-abia însemnate.

Or fi crescut cîndva pe aici, odată demult, păduri adînci şi dese. Le-or fi ars vreun pojar, le-or fi pustiit vreo furtună, dar s-au tot *dus*$_1$ şi numai adîncul pămîn-tului mai mustește un dor străbun după codrii de altă

dată, cercînd în fiecare primăvară să lege un freamăt verde peste trupul său pîrjolit.

S-o fi nălţat pe aici, cîndva de demult, un cîrd de munţi cu creste cărunte, răcorite sus, în albăstrimea cerului. Vremea i-o fi măcinat, cutremure mari de pămînt le-or fi crăpat temeliile, dar s-au dus munţii, şi numai păsările cîmpiei mai rătăcesc zile întregi undeva sus, printre nouri, căutînd piscurile mîndre de altădată.

Cîmpia Sorocii...

Pămînt tocmit să poarte sute de ani, din **sămînţa** în **sămînţa,** gustul pînii de secară. Grai mustos, ce **se** pricepe deopotrivă de bine a rîde şi a plînge, a mulţumi şi a blestema. Un dor nătîng din moşi-strămoşi, o

fărî-miturâ de joc nebun, pentru care nici picioare ca să-1 depeni, nici pămînt să-l prinzi sub călcîie. Pedeapsa unui car cu boi, osîndit a rătăci ani la rînd, zi de zi, pe un singur drumeag — dimineaţa din sat în cîmp, sară — din cîmp acasă.

Iar de jur-împrejur, cît cuprinzi cu ochiul, musteşte o zare mărunţică cu dealuri mici şi sinilii — ba le vezi, ba le visezi. Şi dintr-o zare pîn' în alta — o cîmpie rotundă şi largă, vreo treizeci de sătişoare risipite la în-tîmplare. Ori că s-au pornit undeva departe în lume, ori că veneau de pe undeva, au zărit largul cîmpiei, au înţepenit a mare mirare şi aici au rămas.

Cîmpia Sorocii...

O zare rotundă de horboţică albastră, întinsuri largi şi grele, o gară cu patru plopi, o sumedenie de drumuri înnodate la întîmplare — atîta primeşte cîmpeanul în ziua naşterii^ sale, atîta poate porunci pe patul de moarte, căci, vede numai Dumnezeu — nici mai mult n-a avut, nici mai puţin n-a vrut să aibă.

Cîmpia Sorocii...

* * *

Intra în Ciutura odată cu zorii. Cîţiva cucostîrci, rămaşi fără cuibare, roteau disperaţi peste o margine de sat. Case cu pereţii afumaţi, cu sărăcia scoasă la lumină, cu uşile amorţite într-o smuncitură de disperare. Sal-cîmi cu ghimpii dogoriţi pe marginea drumului, hogea-guri caraghioase, înălţîndu-se deasupra satului ca nişte

;;s

năluci, bocind în limba lor. Boarfe aruncate prin ogrăzi, cărbuni striviţi de călcîie, cenuşă mînată de vînt în Iun gul drumurilor, băltoace gălbui în jurul fîntînilor.

Niciodată de la zămislirea ei încoace Ciutura n-a fost atît de jalnică, atît de săracă, atît de orfană.

A ars Ciutura. înghesuită în fundătura ceea, a ars harnic, casă cu casă. La o răscruce Onache se opreşte, urcă pe-o aripă de gard, căutînd printre casele de pe dealul cel mare căsuţa lui. O făcuse singur şi trebuia s-o cunoască, chiar de-ar fi fost să ardă şi ea.

— Taci c-o ars. Tincuţa mea îi ciutureancă din născare, ea n-o să facă pe niznaiul atunci cînd satul arde, şi ea are un acoperiş uscat de secară...

Şi totuşi, era primăvară în jur, Onache se întorcea de la război şi se bucura că se întoarce. Era fericit că vine avînd acelaşi număr de mîni şi picioare pe care îl avea plecînd de acasă, adică două şi două. Era fericit că auzea în jur limba maternă, ştia şi ce-a fost spus şi, mai ales, ceea ce spus n-a fost, dar s-a subînţeles. Era fericit că Ciutura, abia scăpînd de urgia focului, a găsit o clipă să-i şoptească Tincuţei bucuria, şi ea de amu vine la fuguţa în întîmpinarea lui, vine în aceeaşi pestelcuţă albastră pe care o purta şi atunci cînd îl petrecuse la război.

— Bine, bre Tincuţa! Atîta amar a fost pe lume, atîţia împăraţi şi-au pierdut coroanele, iar tu în aceeaşi pestelcuţă îmi îmbli...

Stăteau în jur case goale cu pereţii afumaţi, stăteau căutînd lung prin ferestrele oarbe cum se întîlnesc doi oameni. Priveau ostenite şi dojenitor, căci nu puteau pricepe cum pot sta ei în mijlocul unui sat pîrjolit şi plîng, şi rid, şi se sărută.

* * *

Ciutura s-a aprins pe la miezul nopţii. Ciuturenii dormeau duşi şi nimeni nu ştia cum şi de unde s-o fi năpustit peste sat vîrtejul cela de flăcări. Ţineau focul în vetre cu săptămînile, iar cînd îl pierdeau, împrumutau jăratic de la vecini, ducîndu-l la fuguţa într-o cîrpă ce scînteia şi fumega întruna. O fi furat noaptea o scînteie din cîrpa cuiva. Două sute de acoperişuri din paie şi

stuf, înghesuite într-o văgăună, o flacără repezită sus, pînă în moalele cerului — şi s-a zis cu Ciutura...

Ţipau copiii speriaţi, prinşi cu mînuţele de fustele mamelor. Urlau cînii, uitaţi în legătură, vitele rupeau ocoalele. Ţăranii, buimăciţi din somn, aruncau prin fereşti boarfele afară, îşi frigeau mînile, înghiţeau fum şi înjurau.

Iar în ajun ciuturenii îşi pregătiseră seminţele. Le pregătiseră frumuşel ca în toţi anii — le-au urcat în pod să se zvînteze două-trei zile. Şi au ars seminţele.

Toate ar fi fost ele cum ar fi fost, dar au ars seminţele şi asta era culmea. Venise primăvara, aşteptau ogoarele, şi un ţăran ce nu-şi seamănă pămîntul primăvara nu mai are cu ce trăi anul întreg.

La marginea Ciuturii, acolo unde sfîrşea satul şi începea dealul cel mare, zăceau vreo patru lespezi de piatră abia răsărite din adîncul pămîntului. într-o vreme ciuturenii încercaseră să le scoată de acolo, să facă sobe din ele, dar n-au izbutit. Le-au lăsat dar să-şi încălzească vara întreagă bătrîneţile la soare. Le călăreau copiii, uneori se repezea cîte-o nevastă ce trăia la marginea satului să-şi ascută cuţitele. Cu anii însă pietrele celea au ajuns la mare cinste. S-a aflat că de aici, dacă urci pe cea mai înaltă piatră, vezi cîmpia cu toate satele, drumurile şi pădurile sale. Ciuturenii au început a se aduna încoace să încerce a ghici cum se va schimba vremea. Cînd cineva întîrzia la drum, cei rămaşi acasă veneau la pietroaiele celea pentru a cerceta depărtările şi a presupune de ce nu s-o fi întorcînd? Duminicile veneau bătrînii pentru a istorisi sumedenii de nimicuri din viaţa lor.

Acum Ciutura s-a adunat lîngă pietre. Stăteau cu toţii grămăjoară, ca un stol de păsări călătoare ce au ho-tărît *a se muta spre locuri calde, şi în pragul drumului ce-i aştepta îşi legănau ultima hodină. Da poate că nici nu era vorba de plecare. Poate s-au adunat să vadă ce zice lumea despre marele lor nenoroc, însă lumea tăcea, nenorocită fiind şi ea.

Erau mulţi — la vreo două sute de oameni. Şedeau grămadă, lipiţi unul de altul, spinare la spinare, genunchi la genunchi, arsură lîngă arsură.

Frămîntau cu toţii o tăcere adîncă şi grea, scobeau cu unghia cîte-o pată hleioasă de pe haină, rostind din vreme în vreme:

— Şi amu, fraţilor, ce ne facem?

60

Cînd a apărut Onache Cărăbuş în ciudatul său suman cu glugă şi a prins să urce cărăruşa spre pietre, nimeni nu l-a văzut, nimeni n-a încercat să-l recunoască, nimeni n-a înţeles pentru ce umblă el în jurul lor cu mîna întinsă. De, auziseră ei cu o ureche cum că cineva s-a întors de pe undeva, dar cine anume s-a întors, pentru ce s-a întors, ţi-ai găsit vreme de aflat!

Onache, cam stingherit de-o asemenea întîlnire, îi salută cu o cimilitură adunată şi potrivită cuvînt la cuvînt prin tranşeele umede, dar nimeni nu-i asculta vorba. Numai o singură nevăstuică cu şalul fugit pe ceafă, o nevăstuică -micuţă şi dulce, ce stătea lipită de o margine de piatră, i-a zîmbit. Onache s-a dat ceva mai la o parte, s-a rezemat de un pui de vişin, ce creştea aiurea lîngă pietroaiele celea, şi ochii lui veşnic zîmbă-reţi au prins a se zimţui în lacrimi.

Carevasăzică, s-a întors omul de la război. Fireşte, a avut el ce-a avut cu valea asta plină de nătărăi, pe nume Ciutura, dar toate răfuielile lor erau atunci cînd era pace şi toţi vieţuiau grămăjoară. în cei patru ani de război sătucul de la încheietura celor două dealuri s-a transformat în inima lui Onache în tot ce avea el mai sfînt. Scris i-a fost să se întoarcă, să-l mai vadă o dată, dar ce s-o fi petrecînd cu satul la întoarcerea lui? Stăteau în jur tovarăşii de copilărie, stăteau toţi păcătoşii cărora le trimitea închinăciuni în fiece scrisoare, stăteau vorniceii ce-au jucat mireasa lui, stăteau invalizi veniţi din acelaşi război, stăteau toţi cei cu care avea de trăit o viaţă întreagă,— stăteau abătuţi, cu mînile fripte, cu ochii trişti, cu o singură întrebare prostească: ce ne facem?

Şi totuşi, era primăvară în jur. Cerul se frămînta, dezghiocat în picături moi şi albastre, făgăduia vreme bună cerul cîmpiei. încălzea soarele, aburea pămîntul. Onache a rupt un vîrf dintr-o crenguţă de vişin, a stors în palmă o picătură verzuie de must şi, zîrmbind visător, a întrebat:

— Măi, da 'ce mai nou pe la pădure? O fi înverzit, bătrîna?

Nimeni nu l-a auzit, nimeni nu i-a prins vorba. Numai nevăstuică dulce, cu şalul pe ceafă, furîndu-l cu privirea, i-a răspuns încet, de parcă-i era frică să nu-i audă cei din jur:

61

— Te miri de-o fi înverzit. Că stejarul prinde la frunze hăt mâi încolo. De abia o fi înmugurit...

Onache era feticit că- atunci cînd înota el prin apele reci ale Nistrului, atunci cînd ardea Ciutura, pădurea satului prindea mugur.

— Hai, cine merge cu mine la pădure?! Ştie badea un cuibuleţ cu un singur ou. Un ou picăţel şi mititel cum n-aţi mai văzut. Număr pînă la trei: cine sare primul, numai pe acela îl iau.

Cîţiva ciutureni şi-au ridicat frunţile, cîteva priviri buimăcite au prins a cerceta în fel şi chip sumanul rezemat de-un pui de vişin. S-o fi gîndit

ciuturenii: ar trebui legat pînă una-alta, căci, ca să vezi, s-a smintit. A ars satul, a ars sămînţa în pod, iar el ştie în pădure un cuibar cu un singur ou mititel!...

Şi, deodată, un vechi prieten de-al lui Onache i-a recunoscut cătătura, apoi i-a recunoscut glasul şi a zîm-bit. In urma lui au prins a se însenina frunţile din jur. S-a ridicat în picioare unul, după el — alţii patru, alţii zece s-au ridicat. Hei, d-apoi că ista îi Onache Cărăbuş! Onache al nostru!!

— D-apu, măi Onache, tu de unde te-ai luat?!

Şi a venit o duminică frumoasă de la începutul lui mai. Onache Cărăbuş, luînd-o pe Tincuţa de un deget, de parcă îi era frică să n-o piardă, micuţă şi tăcută cum era, a pornit cu ea de-a lungul satului. Avea pălăria repezită pe-o sprinceană, şi mutra lui hîtră parcă vroia să spună tuturora: ca să vezi, atîţia oameni deştepţi în Ciutura asta, dacă nimănui n-o să-i vie în cap încotro am pornit eu cu nevăstuică...

— Şi chiar încotro v-aţi pornit voi?

întrebă Dominte Secară, un răzeş zdravăn cît un munte şi şmecher cît patru vulpi prinse coadă la coadă. Cu vecinii în Ciutura se obişnuieşte a trăi bine, a spune totul pe faţă, şi Onache, pierzînd pentru o clipă degetul Tincuţei, i-a făcut lui Dominte cu ochiul— La pădure ne ducem.

— Şi ce să faceţi Voi acolo?

— O fi dat stejarii în mugur, o fi înverzit iarba... Apoi, plecîndu-şi uşor spre umăr capul plin de pă-

cate, Onache a oftat, a luat degetul Tincuţei şi a pornit cu ea încet la vale, unde era pădurea şi unde, după vorbele lui, şi copacii, şi iarba, mă rog, dacă e primăvară...

Pădure, verde pădure... Şi apoi că-i mare minune pe lumea asta o pădure adîncă de stejari, abia ajunsă în mugur. Vine o boare de vînt, creanga se leagănă încet, dar nu se mai îndoaie. Undeva adînc, în măduva copacului, s-a trezit freamătul cela verde ce o să tot şoptească o vară întreagă, apoi mulţi ani o să mai zacă printre copaci frunze mari, frunze galbene, frunze zim-ţuite.

Picături mustoase şi curate ca ceara se preling prin crăpăturile tulpinilor. Adie mirozna de muşchi, de pămînt dospit, de coajă răzmuiată de stejar. O păsăruică a săgetat albăstrimea cerului, dar cînd o cauţi, nu mai este, şi numai bucuria celor două aripioare, clătite în răcoarea dimineţii, mai dăinuie peste pădure. Un izvoraş murmură undeva sub picioarele tale — dai cu hîrleţul o dată şi ani de zile va fi pomenit de bine numele tău.

Ciutura s-a înviorat — stai, bade, că nu se mai prăpădeşte lumea! De, a ars satul, a rămas fără seminţe, bărbatul şi-a fript coatele. Necazuri sînt, vor fi întotdeauna necazuri, dar parcă faci multă treabă că stai călare pe pietroaiele celea, scărpinîndu-ţi ceafa? Şi apoi dacă s-a nimerit o zi frumoasă, dacă pădurea riu-i tocmai departe de sat, dacă-i duminică, zi de

hodină, dacă împrejur, în toată cîmpia e primăvară, de, primăvară ca în toţi anii....

Ciuturencele au prins a-şi cicăli bărbaţii. Adică, de ce n-ar putea fi luate şi ele de cîte un deget, să se ducă frumuşel cu bărbaţii la pădure? N-au scos ele boarfele din casă tot aşa de repede cum le-a scos Tincuţa? Nu şi-au aşteptat bărbaţii de la război tot atîta vreme cît a aşteptat Tincuţa? N-au păzit cinstea casei tot atît de făţarnic cum a păzit-o ea? Ori, poate, nu-s tocmai aşa de tinerele, nu-s aşa de frumuşele, n-au bă^măluţe cu floricele cum are Tincuţa?

Ciuturenii au rezistat cu demnitate la toate iscodirile nevestelor. Dominte Secară a ţinut numai să afle:

— Bre, ce-mi împli capul cu prostii? îi rîpă, îi oală

stricată, îi groapă pentru gunoaie capul ista al meu? Pe scurt: vrei la pădure?

— Vreau.

— Aşa să fi spus de la început. Hai, ne ducem. Numai — cu înţelegere de acasă. Dacă Onache acela a închipui o mijatcă — el îi nebun, îl ştiu eu bine! — să nu crezi că am să mă vîr prin porumbrei să te Caut...

Ceva mai la vale de biserică — două căsuţe înghesuite într-o ogradă. Chiar aşa pîrjolite, semănau între ele: aceleaşi uşi, aceleaşi ferestre. Seamănă între ei şi stăpînii caselor: acelaşi umblet, aceeaşi vorbă, aceeaşi cătătură. Erau fraţi drepţi: Nicolae şi Grigore Moraru. Singurul lucru ce-i deosebea era felul cum îşi purtau ei pălăriile: Nicolae abia o prinde de ceafă, Grigore — o coboară peste frunte, pînă aproape de sprîncene.

Cărăbuş ţinea mult la aceşti doi fraţi. Erau numai cîţiva de Moraru în toată Ciutura şi se tot fereau de lume, de parcă căsuţele lor au fost cărate cu sila din alt sat. Nu le plăcea aici, în Ciutura, şi chiar de s-au lăsat mutate, au rămas trăi cu psaltirea lor. Nimic din cele ce avea Ciutura nu le convenea. Morarii îşi arau şi însămînţau ogoarele după socoteala lor, îşi aveau pentru* orice sărbătoare obiceiurile lor, îşi alege.au neveste şi prieteni într-un fel pe care îl cunoşteau numai ei. Pînă şi sobele din casele lor erau socotite altfel decît se obişnuia în Ciutura. Ciuturenii îi cam luau peste picior. Nu rămînea în urma consătenilor nici Onache Cărăbuş, dar de fiecare dată cînd îi înţepa cu vorba, simţea o mare părere de rău pentru cele ce face. Să trăieşti o viaţă întreagă, ţinîndu-te om străin în satul tău, un mai mare blestem nici că putea fi!

Acum cei doi Morari stăteau pe prispă: unul — cu pălăria pe ceafă, altul — cu averea la rădăcina nasului. Noaptea trecută cinstiseră puţin, paharul fiind una din marile patimi ale Morarilor. Acum nevestele, stînd la portiţe, îşi blestemau bărbaţii în aşa fel ca să prindă şi ei cu urechea despre ce era vorba între ele. Celor doi
de cobeala muierilor. Stau pe
fraţi însă puţin l e pasa prispă, se încălzesc fa soare, cască şi, cînd
a apărut Onache pe ulicioara lor, ei au

ridicat două degete, fiecare spre pălăria sa, dar le-au oprit la jumătate de drum, salutîndu-l pe Onache şi, totodată, dîndu-i a înţelege că nu le este neam şi, prin urmare, degetele nu vor ajunge nicicînd la pălărie.

64

Onache le-a făcut semn cu capul, îndemnîndu-i cu el, dar cei doi fraţi s-au făcut a nu înţelege. Peste un timp însă, după ce Onache a dispărut cu nevasta în lungul ulicioarei, Nicolae Moraru, cel ce purta pălăria pe ceafă şi părea o fire mai blîndă, şi-a întrebat nevasta, pentru că trebuia, oricum, să se împace:

— Saîtă hăi! încotro s-o fi ducînd Onache acela?

— La pădure.

— Ne ducem şi noi?

— La ce bun?

— Pornim aşa, în urma altora, că Onache acela, el, cînd se duce undeva, cu mîna goală nu se întoarce.

— Ştiu eu...

Safta nu zăbavă a plecat cu bărbatul său. Grigore, stînd pe prispă şi plictisindu-se de privirile iscoditoare ce i le tot strecura nevasta de lîngă portiţă, s-a ridicat şi a intrat în casă să-şi împlinească un somn abia urzit noaptea trecută, iar nevastă-sa a rămas lîngă portiţă să culeagă lacrimi în colţul baâmalei.

Ciutura avea două păduri — cea de pe dealul mare şi cea de pe dealul mic. De fapt, pădurea de pe dealul mare era mai mult o rarişte, o rămăşiţă de pădure, pe cînd pădurea de pe dealul mic era o frumuseţe de pădure deasă, curată, stejarii — unul ca unul, şi ţinea pînă hăt aproape de Bălţi, ajungînd cu o poală pînă la marginea codrilor de pe Podişul Moldovei. Astfel, cînd se vorbea în sat despre pădure, se avea în vedere în primul rînd pădurea de pe dealul mic, şi cînd i se făcea unui ciuturean dor de pădure, i se făcea dor de pădurea ceea, şi cînd a pornit Onache să vadă de n-o fi înverzit încă stejarii, a pornit, firește, spre pădurea ceea...

Haralambie a mai dovedit o dată Ciuturii că e cel mai deştept. Căsuţa lui, stînd de una singură pe dealul cel mic, departe de sat, a avut fericita soartă să nu ardă. Acum, cu gospodăria întreagă, Haralambie era nu numai fruntea satului, ci hăt cu mult naintea lui, într-un anumit fel, dacă vreţi, chiar mai sus decît satul. Pofta însă vine mîncînd, şi Haralambie, pentru a-şi spori avutul, muncea din noapte pînă în noapte, muncea şi în zilele de lucru, şi duminicile. Chiar şi în duminica de la începutul lui mai, cînd Onache pornise să vadă ce mai face pădurea, Haralambie era numai trudă, 'numai sudoare. Iată însă că-i vine nevasta şi-i şopteşte îngri-

jorată că ce-o fi fiind la mijloc nu ştie, dar trec pe drum vreo patru-cinci perechi de ciutureni cu Onache în frunte şi pare-se că ţin drumul spre pădure. Haralambie, deştept fiind, nu prea avea ce învăţa de la prostul cela de Onache, dar Onache mai era şi viclean, şi, deci, păzea!...

— Poate ne repezim şi noi, măi omule?

— Să pornesc eu în urma tuturora, în urma lui Onache?!

— Da de ce numaidecît în urma lor? Că noi o putem lua asa pe de-a dreptul si ieşim la pădure chiar înaintea lor....'

Posibilitatea de a ieşi încă o dată înaintea altora 1-a pus pe Haralambie pe gînduri.

* * *

Vreo zece ciutureni s-au repezit în duminica ceea cu nevestele la pădure. Cum o fi petrecut ei acolo, nimeni nu ştia şi nici să fi aflat vreodată. Atîta doar s-a vorbit prin sat că au venit ei de la pădure tîrziu de tot, grămăjoară, puţin abătuţi, puţin stingheriţi.

A doua zi cei zece „pădurari" şi-au suflecat mînecile, au prins a curaţi ogrăzile de cenuşă, au pornit prin satele vecine să împrumute sămînţa. Bărbaţii păreau încruntaţi, gospodăroşi, nevestele lor, plimbate la pădure, au devenit harnice şi cumintele de se mira tot satul.

Iar aşa cam la nouă luni, în miezul iernii, vreme de-o săptămînă au fost unsprezece naşteri în Ciutura — roadă nemaipomenită pentru un sătişor atît de mic. Unguroaica, moaşa satului, era purtată cu sania de la o casă la alta — cinste la care ajungea pentru prima oară în viaţa ei. Fierarul satului a dres din unsprezece colţi de boroană unsprezece cuie, unsprezece bărbaţi şi-au găurit tavanele, unsprezece leagăne au prins a munci din greu, iar mamele, picurînd lîngă ele, au pornit un cîntec pe cît de vechi, pe atît de nou, pe cît de banal, pe atît de înţelept — cîntecul leagănului.

Onache Cărăbuş n-a avut noroc nici de data asta. Se aştepta la un flăcău, dar a făcut o prostie: s-a dondănit cu Tincuţa în ziua naşterii, şi ea, făcîndu-i în ciudă, a născut o fată. S-ar fi împăcat el cu necazul ista, dar n-avea nici un tovarăş de amărăciune, căci

toate celelalte mame au născut băieţi. Cei doi fraţi Moraru, cu toate că îşi purtau pălăriile fiecare în felul lui, s-au pomenit cu doi flăcăi smoliţi, încăpăţînaţi şi supăraţi ca şi tot neamul lor.

Ce-i drept, faptul că unul din cei doi Morari nu s-a dus la pădure, iar nevasta lui s-a grăbit să nască prima, a stîrnit o mare nedumerire în tot satul. Onache Cărăbuş a fost rugat să lumineze lumea, iar lui Onache nu-i poţi face o plăcere mai mare decît atunci cînd îl rogi să-ţi lămurească ceva. După spusele lui, Grigore Moraru avea obiceiul să se ducă noaptea la pădure, să pună laţuri, şi cu toate că te miri de-o fi prins vreo jivină, avea el ce avea cu pădurea, că se ştiau unul pe altul cum nu se poate mai bine.

Au făcut multe daravele în Ciutura cei unsprezece ştrengari. Zîmbeau tavanului şi plîngeau, cădeau din leagăne şi aşteptau cînd vor fi luaţi în braţe de părinţi ca să le jilăvească genunchii. La şase luni singura fetiţă a înghiţit un nasture de la cămaşa părintelui său — avea noroc Onache că era cald afară, altfel ar fi răcit. Feciorul lui Haralambie cel deştept s-a dovedit a nu fi prost nici el, căci, de cum s-a ridicat copăcel, face ce face şi o ia aşa, pe de-a dreptul, spre sat, să se joace cu alţi copii. Biata nevastă a lui Haralambie îşi ieşea din minţi, alergînd şi căutîndu-1 pe toate drumurile Ciuturii. Apoi, lucru de necrezut, pînă la urmă s-au sfădit cei doi fraţi Moraru între> ei. Un copil a căzut de pe prispă, şi moşul său, cică, nici gînd să se repeadă să bată colo prispa cu ceva, ca să-i treacă copilului durerea. Alt băiat s-a speriat de tunet pe vreme de ploaie şi se presupunea că rudele, din răutate, nu l-au sfătuit să-şi scuipe repejor în sîn.

Iar în cea de-a doua vară, cînd bătrînul Costache Mihai trecea cu trăsura pe lîngă biserică, a zărit în mijlocul drumului, lîngă cele două case înghesuite într-o singură ogradă, un băieţel smolitei ce aduna colb, potrivindu-l movilite. Vărul lui* stătea pe prispă, aştep-tînd cînd va trece o căruţă pe drum şi va călca cu roata harnica sa rudă. Costache Mihai habar n-avea ce socoteli or fi fost acolo între ei, apoi, fiind om paşnic din fire, a oprit căluţul, strigîndu-i celui din mijlocul drumului: /

— Măi voinicule! Fugi iute, că vine roata şi te toropeşte!

— Dacă nu vlau.

Auzind aşa vorbă, Costache Mihai s-a dat jos din căruţă, a venit de 1-a luat frumuşel de subţiori şi, du-cîndu-1 lîngă poarta părinţilor, 1-a înfipt acolo în aşa fel ca să steie cuminţi, neuitînd să-1 pişte cu o vărguţă, cum se obişnuieşte de cînd fumea. Cînd se întorcea spre căruţă, a auzit la spate o înjurătură moldovenească în care era vorba despre o anume afacere dintre cioc-lejul cela mucos şi răposata mamă a lui Costache Mihai. Bătrînul, năbuşit de-o veselie cum nu se mai poate, a prins a lăcrăma, apoi, vîrîndu-şi mînile după chimir, a strigat întregului sat:

— Măi, aţi auzit voi ce iese din puricele ista?

Bătrînul cărăuş ştia, precum ştia şi întreaga Ciutură, că la supărare fiecare înjură. Cei fricoşi scrîşnesc înjurătura în gînd, alţii abia o prind cu vîrful buzelor, trăgînd cu ochiul în lături, şi numai adevăratul voinic, cînd se pomeneşte îmbrîncit de alţii, spune sus şi răspicat ceea ce are de spus.

Ciutura era fericită — ca să vezi ce noroc a avut că s-a întors Onache! Pîrjoliţi şi speriaţi de pojarul cela, nici că mai ştiau pe ce lume trăiesc. Nu le mai slujeau căpăţînile la nimic. Nu ştiau de unde să ia şi unde să pună, ce să facă, cu ce să înceapă. Păreau gata să-şi ieie lumea în cap şi numai Onache a înţeles că Ciutura trebuie mai întîi de toate să-şi adune frumuşel colbul movilite. Fără a fi adunat colbul movilite pe la răscrucea drumurilor, nici satul nu e sat, nici viaţa nu e viaţă, nici lumea nu e lume.

* * *

Pădure, verde pădure... Mai stă ea şi azi, pădurea ceea de stejari, la locul ei vechi, nu departe de Ciutura. Ca şi înainte vreme, e măreaţă şi frumoasă primăvara, cînd apar primii săi muguri. Vine o boare de vînt, creanga se leagănă încet, dar nu se mai îndoaie. Şi-a revenit. A prins viaţă. Undeva în adînc, în măduva copacului, s-a trezit freamătul verde ce o să tot şoptească tuturora o vară întreagă, şi apoi mulţi ani o să tot zacă printre copaci frunze mari, frunze gălbii, frunze zimţuite...

68

Capitolul III SEMĂNATUL ŞI CULESUL

— Ce faci acolo, măi* drace?

Păi, ce să facă? Se joacă. Desculţi, pe prispă întîm-pină primăvara, tot pe prispă şi tot desculţi petrec ultimele zile de toamnă, şi apoi de la gîlcile din aprilie pînă la cele din noiembrie, odraslele ciuturenilor se tot joacă pe afară. Vara întreagă au grijă de ei bunicii. Părinţii îi văd rar. Mama se întoarce de la cîmp ostenită, stă cu dînşii la sfat, fără a pătrunde în necazurile lor. Tata prinde a-şi cunoaşte copilul abia pe la şase-şapte ani, cînd începe a primi un mic ajutor din partea lui. Pînă atunci abia îl zăreşte o dată pe săptămînă şi-i strigă ca nu cumva să uite de frică:

— Măi drace, ce faci acolo?!

Ce să facă? Se joacă. Căci, adevăr este, micii ciutureni sînt harnici la joacă precum părinţii lor la muncă. Ochii copiilor le prind pe toate cîte se fac în jur şi le răsădesc în joacă. Uneori pare că au pus la cale un săti-şor, o Ciuturică a lor. în sătişorul cela se **întîmpla** mai toate cîte se **întîmpla** în Ciutura. Oamenii se sfădesc şi se împacă, fac ospăţuri, se duc la coasă, umblă cu icoana şi se roagă de ploaie, botează copii, îi însoară, îi îngroapă şi plîng la înmormîntarea lor cu lacrimi grele şi fierbinţi, căci durerea în sătişorul cela mic e aceeaşi mare durere a oamenilor de pretutindeni.

Iar într-un miez de vară, cînd au rămas de capul lor şi, uitaţi de Ciutura cea mare, nu mai ştiau nici ei înşişi ce joacă să închipuie, au dispărut. Aşa, pe neştiute, pe nevăzute, au dispărut o bună jumătate din copiii satului. S-au întors sara părinţii, iar odraslele nu-s. Ba că-s la bunica, ba că or fi adormit prin grădini, ba că s-au ascuns, iar ei nu-s şi pace.

Ciuturencele s-au aşternut pe bocete, bărbaţii, încă-lecînd cîte-o gloabă, au colindat împrejurimile satului, pădurea, dar ştrengarii parcă au intrat în pămînt. Abia a doua zi au dat de dînşii. I-au ajuns pe drumul vechi al Pămîntenilor, nu departe de gară. Mergeau lănţişor, ca bobocii, fiecare avînd o vărguţă la subţioară.

— Un' vă duceţi, măi?

69

— Apu', la judecată... Că-i vorba să ni se facă dreptate şi nouă...

Luîndu-i cu binişorul, ciuturenii i-au cărat pe la casele cui îi are, iar odată ajunşi cu bine, şi-au pus odraslele să-şi coboare pantalonaşii şi le-au puşcat cîte-o mamă de chelfăneală, încît bieţii copii o bună bucată de v£ră-mîncau din picioare ori întinşi pe burtă.

— Unde s-o văzut, măi proştilor, să lepădaţi voi şi casă, şi părinţi, să vă duceţi un' v-or duce ochii? Dacă ar fi dat o căruţă, o javră peste voi?!

Mă rog, lumea ca lumea — care cu vărguţă, care cu povaţa, şi numai Haralambie, cum şi-a văzut copilul întors acasă, s-a făcut a nici nu şti ce-i aceea supărare. Azi cu binişorul, mîne cu binişorul, după care pune caii la trăsură, căci ţinea două iepuşoare roaibe, grăsune şi harnice de-ţi era mai mare dragul să le vezi cum urcă dealul, fie cu deşertul, fie cu plinul. Avea noroc Haralambie acela, avea un mare noroc şi-i mergea la toate — fie semănătură, fie vită, fie ban.

Acum venise rîndul să-şi încerce norocul la copii. Cum s-au descurcat cei mulţi şi proşti, s-a văzut, căci nu era mare lucru de ghicit la mijloc, dar, şi-a- zis Ciutura, să vedem ce-or face cei deştepţi. Haralambie însă nu se grăbeşte, pentru că prima poruncă a celor deştepţi este de a nu grăbi lucrurile. Trece o săptă-mînă, mai trece una şi încă una, apoi iată că într-o sară se aşază Haralambie cu feciorul pe nişte druci, căci tocmai adusese nişte druci din pădure şi-i descărcase lîngă poartă, avînd în gînd să-şi facă gard nou. S-au aşezat deci amîndoi, cum obişnuiesc bărbaţii a se aşeza pe înserate, cînd nici nu prea au ce-şi spune, dar nici a se despărţi nu vor. După ce-au tot stat ei tăcuţi, fosăind unul lîngă altul, tatăl, în cele din urmă, şi-a întrebat feciorul:

— Bine, măi! Că s-au pornit proştii ceia la judecată e lucru la mintea cucoşului, că* ei neam din neamul lor tot îmbla prin judecăţi, ca să li se facă dreptate. Eu unul însă îs mulţumit de dreptatea care o am; şi tatăl meu a fost mulţumit, şi bunelul, şi stau de mă întreb: ce te-ai luat şi tu în urma lor?

— Dacă vroiam să văd ce-i acolo, după dealurile celea.

— Păi, nu ţi-am spus că acolo curge o apă mare? Nistru.

— Da mai nainte mata ziceai că acolo-i Soroca.

— Fireşte, acolo-i şi Soroca, pentru că Soroca ceea, unde-i ea, nu-i tot pe malul Nistrului?

— Să fi ştiut eu că acolo-i şi Nistru, acolo-i şi Soroca...

— Ei, hai, fie. N-ai ştiut. Şi ce ţi-o trebuit ţie la Soroca?

— Vroiam să văd dacă-i drept ce zic oamenii.

— Şi ce zic oamenii?

— Ei zic că acolo, prin Soroca, **îmbla** cînii cu covrigi în coadă.

Haralambie a rîs. Nu prea mult, căci celor deştepţi nu le stă bine să se cotilească, dar totuşi s-a luminat şi el puţin la faţă.

— Bine, măi, poate c-o şi fi îmblînd ei, cînii ceia, dar cine ţi-a spus că la Soroca lumea se duce pe jos?

— Cum dar?

— Cu trăsura, mama ei de trăsură, că doar pentru ce ar ţinea omul caii!

După care, hotărît cum este omul atunci cînd are de unde, Haralambie îşi înhamă iepele, aruncă în coşul trăsurii opalca cu demîncare pentru cai, mai pune şi un braţ bun de fîn, nevasta scoate din casă şi aşterne un lăicer în dungi pe fînul cela şi — iată-i, în sfîrşit, stă-pînul împreună cu moştenitorul, gata de drum.

— Măi fumeie, ia sama la casă pînă ne întoarcem noi. Pocneşte biciul, o coamă lungă de colb, ţîşnind de

sub roţile şarabanei, se tot întinde. Trece un deal ş-o vale, apoi o margine de pădurice, şi încă două dealuri, şi încă două văi, pînă ce, în sfîrşit, iată că de după o muchie de pămînturi se arată într-o vale lungă, nesfîr-şită, un brîu argintiu cu ape sclipind la soare, o străveche cetate pe malul apelor şi un pumn de case în jurul ei. Jumătate — pe malul de jos, jumătate — pe malul de sus.

— Asta-i, tată-hăi?

— Asta-i.

La tîrg ţăranul vine în primul rînd pentru a tace cumpărături; şi Haralambie, cum a ajuns, i-a cumpărat băiatului o legătură de covrigi şi un cucoşel de lut, să aibă în ce sufla cînd i se va face urît. Soţiei i-a luat un şal de lînă, să aibă în ce se duce la biserică atunci cînd va fi frig şi viscol. Sfîrşind-o cu cumpărăturile,,

71 a lăsat caii, copilul şi cumpărăturile pe sama unei consă-tence, care se rugase s-o ia în trăsură cînd se va întoarce, şi a început a bate pragul instituţiilor judeţene, căci era Haralambie acela şi isteţ, şi încăpăţînat, şi linguşitor atunci cînd vroia el să fie.

Bateţi şi vi se va deschide, căutaţi şi veţi afla. Atîta a spus el ciuturenilor atunci cînd s-a întors de la Soroca ş-a fost întrebat ce mai e nou la tîrg. Cu cît îi creştea averea, cu atît mai tăcut, mai închis în sine devenea

Haralambie, dar iată că nu trece mult după întoarcere şi el se mai repede o dată în orăşelul de pe malul Nistrului. Ş-a tot umblat şi umblat, pînă ce într-o vară a apărut în Ciutura un băietan nalt, tăcut şi îngîndurat cum nu se mai văzuse om îngîndurat la vîrsta lui. Soarta a vrut să-l aducă învăţător în Ciutura şi, vai, tresăltau inimile tinerilor ciuturence, dar ce ţi-i bun cînd nu ştiau sărmanele carte, iar învăţătorul cela, în afară de şcoală şi grijile şcolii, nu scotea o vorbă!

Şi era sprinten şi frumuşel, bată-l norocul, chiar par-că-ar fi fost tras printr-un inel. Trecea uneori aşa, pe înserate, satul dintr-un capăt în altul. Se oprea pe la o răscruce să mai asculte despre ce vorbeşte lumea. Ascultă, frămîntă în el cele auzite, din cînd în cînd făcîndu-se a rîde, dar ce anume o fi auzit el din gura oamenilor, ce l-o fi făcut să surîdă, caută de ghiceşte, dacă poţi. Uneori, ce-i drept, se întîmpla să-l răzbată cuvîntul, şi era atunci o mare sărbătoare pentru cei din jurul lui, căci cuvîntul îi era dulce, mustos, rotund ca un măr copt.

Ehei, şi-a zis Ciutura, cînd om ajunge cu odraslele dăscălite de-un învăţător ca aista, om răzbate şi noi la o viaţă mai ca lumea. Că noi, proştii, ne tot ţinem de pămînt, crezînd că numai pămîntul ne va scoate din nevoi, dar scăparea noastră nu e atît pămîntul, cît cuvîntul.

Prinzînd iar sămînţa de cuvinte pline, cuvinte mari, cuvinte înţelepte, Ciutura a început a gîndi mai altfel, pentru că, la urma urmei, anii trec, şi cît pot copiii ceia aduna colbul movilite pe-o margine de drum! Bateţi şi vi se va deschide, căutaţi şi veţi afla... Haralambie acela s-a dovedit a fi judecat cu mintea lui mai bine decît un sat întreg. Dar, pe de altă parte, hai să nu mai facem nici satul de ocară, pentru că, la urma urmei, cine altul dacă nu aceeaşi Ciutură l-a zărit pe H*aralambie încă

 atunci cînd acela abia se ridicase la casa părinţilor, de i-a zis Haralambie-Deşteptul?! Şi, dacă a venit vorba, cine este adevăratul deştept: cel care şi este deştept sau cel ce l-a zărit pe mintos încă pe cînd acela nici să fi apucat să deschidă bine gura!

* * *

— Bună dimineaţa, copii!

Micuţa şcoală din Ciutura începuse a prinde iz de mucegai, şi glasul învăţătorului a bubuit ca într-un butoi gol. Zece căpşoare tunse chilug şi un mănunchi de inele aurii. S-au risipit cu toţii prin clasă cum se risipesc puii de prepeliţă auzind foc de puşcă. Stau tupi-laţi prin unghere şi aşteaptă ce va urma. Numai mănunchiul de inele aurii, rătăcit printre bănci, clipeşte fericit — ca să vezi cum îi aici, la şcoală! îţi place şi matale, don ' învăţător?

Miculescu scoate din buzunar un creion neînceput, un caiet nou şi le aruncă pe toate pe măsuţa pusă în faţa băncilor. Trece cu privirea de la un

farmazon la altul, de parcă toate căpşoarele iestea ar fi mărgele şi el încearcă pentru prima oară să le potrivească pe o singură aţă.

Sămănătorii harnici, cu satul subsuoara, Păşescu-n lungul brazdei pe fragedul pămînt...

E o linişte suspectă, o linişte prea mare pentru a duce poezia pînă la capăt, şi Micu Miculescu de la frumoasele versuri alecsandriene trece la proză:

— Bă măgarilor! V-am dat eu bună dimineaţa ori nu v-am dat?!

Copiii au rămas senini, au răsuflat uşuraţi. Simţeau ei că şi-au supărat cu ceva învăţătorul de la bun început, dar nu ştiau cu ce anume. Acum totul era limpede, numai că fiica lui Cărăbuş nici gînd să se simtă vinovată. Ghemul cu inele aurii s-a plecat puţin spre un umăr, doi ochi căprui, micşorîndu-se la repezeală, au devenit hîtri cum nu se mai poate.

— D-apoi mata de ce n-ai aşteptat mai întîi să-ţi dăm noi bună dimineaţa? Că eşti mai mare, ş-a trebuit mai întîi noi, că sîntem mai mititei...

Miculescu a zîmbit.

73

— Şi cum zici că te cheamă?

— Parcă mata nu ştii?!

— De unde să ştiu?

— Apoi că eu eram la dugheană cînd ai venit mata să-ţi cumperi tiutiun.

— Ca să vezi! Şi eu nici pe departe să fi ştiut! Ei, hai, staţi în bănci.

Parcă, parcă se mişcă din loc, dar iar s-au oprit şi stau ţepeni. Miculescu le mai propune o dată. Copila cu inele de aur oftează a mare necaz.

— Cum să ne aşezăm, don' învăţător, dacă sîntem sfădiţi între noi?

— Ca să vezi! Şi pentru ce v-aţi sfădit?

— Ştii mata... care pentru pămînt, care din pricina muierilor...

Miculescu încă nu ştia că a avut plăcerea să discute cu fiica lui Cărăbuş şi, ca să afle lucrul acesta cît mai degrabă, a scos de prin buzunare un cuţitaş cu **plasele** de os, a luat de pe masă creionul şi a prins a-l ascuţi. Mişcările lui iuţi şi dibace, surcelele lungi şi frumoase, briceagul cu **plasele** de os au vrăjit într-o clipă toată adunătura de copii.

— Staţi în bănci. Vă împac eu pe urmă.

Morarii, cei doi verişori, au venit aproape de tot şi voiau cu orice preţ să vadă pînă la capăt cum se face cînd se ascute un creion. Dar vorbă a fost din partea învăţătorului ca să se aşeze prin bănci. Unul din Moră-rei — cel mai firav — i-a repezit un cot celui grăsuliu, şi dolofanul, ridicînd faţa sus, mijind un ochi, a prins a cînta cuvintele unei vecine ce venea des pe la dînşii şi făcea mofturi cînd era poftită să stea:

— Las', don' învăţător, nu-ţi face mata supărare, că, pre legea mea, nu-i mare lucru, om sta noi şi-n 'cioare...

Miculescu a zîmbit. Dolofanul părea să aibă draci, iar oamenii cu draci se bucurau de simpatia lui Micu Miculescu.

— Şi cum zici tu că te cheamă? Dolofanul

rămîne foarte mirat.

— Pe mine?

— Pe tine.

— A... Eu credeam că mata întrebi de văru-meu. Că pe dînsul îl cheamă Mircea, şi casele noastre — £um ţi-aş spune eu matale? — îs într-o ogradă, şi de la

 prispa lor pînă la prispa noastră, cum ţi-aş spune eu matale?...

— Da nu-mi spune deloc, mă! Zi odată cum te cheamă?

— Pe mine?

— Pe tine.

— A! Eu credeam că mata întrebi de văru-meu. Că pe dînsul Mircea îl cheamă. Mircea Moraru.

Cu creionul gata ascuţit şi cu caietul deschis, Miculescu 1-a înscris şi pe Nică, feciorul lui Haralambie cel Deştept, dar Nuţei nu i-a plăcut deloc că cineva cearcă s-o lase la coadă. S-a grăbit să se aşeze lîngă cei doi verişori.

— Mata să mă scrii, don' învăţător, la un loc cu băieţii iştia.

— îţi place să stai cu dînşii?

— Nu că să-mi placă, dar a zis tata... Mata ştii ce-o zis tata?

— Habar n-am.

— Apoi a zis el aşa: „Tu, fa, să mi te aşezi cu dracii ceia ai lui Moraru, că, zicea el, băieţii îs mai hîtri, şi dacă îi trage cu coada ochiului, ai să prinzi şi tu cîte ceva. Altfel, zicea el, ai să rupi degeaba încălţămintea, tot îmblînd la şcoală...'[4].

Peste un ceas şi ceva, după mare caznă, lista celor unsprezece elevi a fost gata făcută, copiii au fost aşezaţi prin bănci.

Sămănătorn harnici, cu sacul subsuoara, Păşescu-n lungul brazdei pe fragedul pămînt...

— Ştiţi voi cine a scris această poezie?

Ochişori căprui şi negri privesc învăţătorul ţintă, gata fiind să rîdă şi să plîngă, s-o ţîşnească pe uşă ori să rămînă aici pe veci.

— Alecsandri a scris-o, mă, marele nostru poet, poetul ţărănimii.

S-a plimbat puţin prin clasă, dîndu-le răgaz să guste din slova marelui Alecsandri, dar — ţi-ai găsit! Cei unsprezece pitici — nici gînd. Cască, îşi dau ghionturi, urmăresc muştele ce se zbat la fereastră. Picioare murdare, hăinuţe vechi şi zdrenţuite, degete stîlcite, legate cu vreo cîrpă ori* lăsate aşa, în voia sorţii.

Face ori nu face?

Micu Miculescu încearcă să deschidă singura fe-

reastră, dar fereastra de la şcoala din Ciutura putea fi deschisă numai după ce-ai fi dat acoperişul jos.

— Mata dă-i cu pumnul, don' învăţător. Nu te ruşina — arde-i aşa ia un pumn...

Miculescu dă cu pumnul, fereastra se deschide, şi el rămîne pe gînduri. Aşezat şi cuminte, silitor şi capabil, ajunsese a fi unul dintre cei mai răsăriţi elevi ai reputatului folclorist Alecu Rosetti. Nu-i mai rămînea decît un singur an pentru ca să-şi termine studiile, însă mizeria şi sărăcia au pus mînă de la mînă, făcîndu-l să plece în mănoasa Basarabie, pentru a-şi reveni. Dar, sfinte Dumnezeule, e posibil să-şi revină cineva într-o asemenea fundătură?!

Era dintr-un mic orăşel de munte şi satul ca atare îl cunoştea mai mult prin prisma folcloriştilor din secolul trecut. Ciutura era primul sat cu care s-a întîlnit faţă în faţă şi, vai, era sătucul atît de departe de ceea ce i se părea lui a fi un sat, că pe loc a şi început a i se face dor de Bucureşti, de oraşul din care plecase adineaori.

I s-a făcut dor de Calea Victoriei. Tocmai începuse să aibă şi el succes la fete. Cînd trecea pe lîngă liceul lor, i se aruncau de la etaj bileţele năstruşnice, pline de aluzii. Afară de asta domnul Rosetti punea la cale una din cele mai vaste lucrări...

— Da mata ştii, don' învăţător, că eu mai am acasă doi frăţiori?! Cînd încep ei a **buhai,** iar mama frămîntă aluatul şi n-are cînd se porăi cu dînşii, vine tata să-i împace şi, legănîndu-i, le cîntă:

Bate vîntul vălurele, Pe deasupra casei mele, Şi-mi aduce dor şi jele De la neamurile mele...

învăţătorul a tresărit.

— Şi mai cum? Ştii cîntecul ăsta pînă la capăt?

— Cum să nu-l ştiu?!

— Poate ni-l spui sau ni-l cînţi, cum îţi convine.

— Pot să vi-l şi cînt, numai dacă le spuneţi proştilor iştia să nu rînjească.

— Cîntă şi habar de grijă. Mă, tu, ia vezi-ţi de treabă! Şi Nuţa le-a cîntat. învăţătorul stătea uimit şi luminat de cele ce-i auzeau urechile. Avea, moştenit de la

maică-sa, simţul cuvîntului frumos, era un bun cunoscător al ritmicii, al structurii versului popular. Pentru el „Mioriţe" şi veşnica stihie lingvistică a ţărănimii erau sfînta matcă a întregului neam, şi tresaltă de fiecare dată cînd se pomenea faţă în faţă cu această mare minune.

Puţin cam livresc de felul lui şi, deci, puţin cam idealist, Miculescu era de părerea că poporul ca atare egte undeva departe, la munte, la cîmpie, acolo unde el te miri de va ajunge vreodată, şi nici prin cap să-i. fi trecut că mîna aceasta de case semănate aici, la încheietura acestor două dealuri, sînt

şi ele o fărîmă de popor. Respiră şi aici limba vechilor cazanii. Aici şi numai aici trăieşte cuvîntul în voie. Zburdă ca şi mieii pe imaş, rătăceşte prin păduri cu cununiţe de flori în creştet. Aici cuvintele se caută unul pe altul, se găsesc, se aleg şi, cununate de geniul anonim al poporului, rămîn pentru o veşnicie împreună.

Deodată însă unul din fraţii Moraru, cel grăsuliu şi dolofan, sare de pe bancă şi începe a se furişa cu paşi mărunţei spre uşă.

— Un' te duci, mă?

— Acasă.

— Cu ce scop?

— Ce-ai zis mata?

— Zic: pentru ce te duci acasă?

— S' m-a piş.

Stau cu toţii liniştiţi prin bănci ca nişte bătrînei înţelepţi — mă rog, e în firea lucrurilor ca omul din vreme în vreme... Deodată însă Mircea se saltă de la locul lui şi-i suflă vărului:

— Vezi să nu te trimită cu gîştele.

Tudorache rămîne pentru un timp cu gura căscată — într-adevăr, te prinde mama acasă, te trimite cu gîştele şi — gata: s-a zis cu şcoala. Fără şcoală însă nu e chip, pentru că, odată ce verişorul lui e aici, cum poate fi el în altă parte?! Tudorache chibzuieşte cît chibzuieşte în faţa clasei, oftează a mare pagubă şi vine de se aşază napoi.

— Păi, te duci, nu te mai duci?

— De-amu gata, don' învăţător. Mi-o trecut. „Sfinte Dumnezeule, îşi zice Miculescu, cine poate.

spune sus şi tare că cunoaşte poporul, l-a văzut cu

ochii lui, i-a auzit vorba, i-a înţeles păsul..." Apoi întreabă:

— Aveţi cu ce scrie, cu ce socoti?

Nică, fiul lui Haralambie cel Deştept şi, principalul — cel înstărit, a demonstrat, spre marea zavistie a tuturora, un abecedar, un caiet şi o jumătate de creion. Cealaltă jumătate a tăiat-o Haralambie şi a ascuns-o acasă. Dacă, ferit-a sfîntul, Nică a pierde creionul pe drum, de ce să piardă el un creion întreg?! Cei doi verişori Moraru au adus cîte-un buzunar de fasole pestriţe — să aibă cu ce învăţa cînd se va ajunge la numărătoare, iar Nuţa avea o aşchie cenuşie tăiată dirttr-un galoş vechi — tatăl său i-a spus s-o păstreze, căci cu guma ceea poate şterge ceea ce nu va fi bine, dar ce anume să şteargă, nu i-a spus.

Miculescu vine la tablă, ia creta şi scrie: „Cine ştie carte are patru ochi[cf]. Apoi se întoarce cu faţa spre clasă:

— Ştie să citească vreunul ce-am scris eu aici? Tac chitic. Oftează şi tac.

— Nici tu, Nică?

Şi încă un oftat, pentru că, de, e una să fti deştept în Ciutura, şi alta e să mai ştii şi carte.

— Bine, bă, am să vă învăţ carte, a zis în cele din urmă învăţătorul. Ş-o să trăiţi ceva mai bine, ceva mai uşor decît trăiesc părinţii voştri. S-ar

putea ca unii dintre voi, cei care vor fi silitori la învăţătură, să ajungă a învăţa şi mai departe, prin alte şcoli. S-ar putea chiar întîmpla ca cei plecaţi să înveţe prin alte părţi să ajungă oameni bine văzuţi, să ajungă a fi domni, a fi boieri, să umble cu brişcă, dar v-o spun din capul locului că sînt sever de felul meu, şi pentru cei ce se vor lăsa pe tînjală şi nu vor fi ascultători am acasă o nuia — uite aşa de lungă! — şi un bici de cureluşe... Ei, ce ziceţi?

îşi scarpină cefele şi tac. Fireşte, ar fi mare lucru să ajungi odată şi odată a trece cu brişcă prin sat, dar, pe de altă parte, şi nuiaua ceea, dacă e chiar aşa de lungă, şi apoi dacă pe lîngă nuiaua ceea mai este şi un bici pe acolo, pe undeva...

Mircea deodată face o gură pînă la urechi:

— Am mîncat eu mai dăunăzi acasă o chelfăneală — mama me ce chelfăneală o mai fost!!!

— Ai plîns?

78

— Am plîns cît era tata alături, da cum s-o dus din casă — gata, n-am mai plîns.

— Şi pentru ce ţi-a tras el chelfăneală ceea?

— Tata o zis: „Las', ştii tu pentru ce".

— Şi tu chiar ştii?

— Oleacă ştiu, oleacă nu pre...

— Bine, dar cum crezi: meritai tu* chelfăneală ceea ori nu o meritai?

— Ce-i aceea „meritai"?

— Vreau să zic, făcea să-ţi tragă taica o bătaie?

— Cine-şi bate copilul pe degeaba?!

— Mă rog, aşa stînd lucrurile, s-o pornim şi noi la drum...

S-a plimbat puţin prin clasă şi în această scurtă plimbare oarecum i s-au schimbat şi glasul, şi cătătura, şi umbletul.

— Fiţi atenţi cu toţii. O să vă cînt imnul, şi cu acest imn vreme de patru ani o să începem şi o să încheiem toate lecţiile noastre. Deci, atenţie...

Trăiască regele în pace şi
onor... De ţară iubitor
Şi-apărător de ţară...

Patru clase număra şcoala primară din Ciutura. Patru toamne cei doi fraţi Moraru — unul cu cuşma pe ceafă, altul cu cuşma coborîtă pe sprîncene, — îşi cărau odraslele în spinare la şcoală, căci cu încălţămintea era greu, iafr drumurile Ciuturii zăceau într-un glod pe care nici călare nu l-ai fi putut răzbate. Patru primăveri frumoase au tot scîncit în ograda şcolii, iar Ciutura se sfădea la cuţite, căci vitele satului, bănuind povestea, umblau dintr-o semănătură în alta. Patru ani la rînd umbla bietul Tudorache cu palmele umflate, căci cel de-a născocit gramatica nu-1 avea în vedere anume pe dînsul.

Umblau cu toţii la războaie împreună cu Ştefan cel Mare şi vîrau groaza în păgîni. Desenau pe tablă chipul bătrînului Nistru cu miile de cotituri şi,

împreună cu apele lui, coborau încet la Vale. Se chinuiau să-şi închipuie cum arată buretele, căci manualul le cerea să şteargă tabla cu buretele, iar burete ei încă nu văzuseră şi în lungile nopţi de iarnă, îşi tot suceau minţile să afle cîte ouă a cumpărat servitoarea la piaţă şi cîţi bani trebuia să aducă acasă.

79

De două ori pe an — iarna, înainte de sărbătorile Crăciunului, şi primăvara, prin mai,— Miculescu făcea la şcoală serbări pentru tot satul. Aşezau băncile una lîngă alta, aşterneau pe ele jumătate din portiţele Ciuturii, împrumutau covoare de- pe la vecini, le prindeau de jur-împrejur, făcînd un fel de scenă. Opt serbări au fost în total în Ciutura şi fiecare se deschidea, firește, cu nemuritoarea poezie a lui Vasile Alecsandri „Sămă-nătorii".

Spre marea zavistie a tuturora, prima serbare a fost deschisă de Nuţa lui Onache Cărăbuş. Era ceva nemaipomenit, prindea versul din fugă, nu ştia nici măcar alfabetul pînă la capăt, dar era de acum dobă de poezii. Şi chit că femeile nici nu umblă la semănat, nu e treaba lor, totuşi Nuţa a spus poezia în faţa satului frumos, răspicat, nu s-a încurcat deloc şi a avut un mare succes.

La cel de-al doilea concert s-a produs o confuzie, aproape un scandal. Nică, feciorul lui Haralambie cel Deştept, a apărut în faţa satului să arate şi el ce poate. A rostit numele autorului, titlul poeziei, a chitit ce-a chitit în mintea lui, a mai revenit o dată la titlul poeziei, la numele autorului, după care, dîndu-şi sama că se prăbuşeşte cu poezie cu tot, a tulit-o de pe scenă.

Cei doi verişori s-au repez.it să salveze situaţia. Ambiţioşi cum erau, au pornit un fel de vînzoleală în faţa satului pentru drepţi^ de-a însămînţa pămîntul. Tudorache, fiind mai grăsuţ şi mai voinic, şi-a împins verişorul de la locul de unde se cuvenea a spune poezia, dar s-a încurcat după primul vers, şi tot Mircea a fost cel care a spus-o pînă la capăt.

După Crăciun vine Pastele, după iarnă vine primăvara, încetul cu încetul fiecare pui de ciuturean ieşea în faţa satului cu strofele lui Vasile Alecsandri, şi numai bietul Tudorache era amînat de la o serbare la alta. Avea el ce avea că se împiedica de cuvintele frumos rotunjite. La ultima serbare iată ca vine să mai facă o încercare. Suflă greu, de parcă ar fi tras la plug:

Sămănătorii harnici, cu sacul subsuoară,
Păşescu-n lungul brazdei!!!

I se părea sărmanului băiat că — gata, s-a şi încurcat şi făcea gesturi largi cu braţul drept, de parcă ar fi

80 aruncat într-adevăr seminţe pe pămîntul arat, jilav şi cald. Ciuturenii s-au înveselit grozav, văzînd pe scenă această mişcare sfîntă a însămînţării pămîntului, şi au prins a-l îmbărbăta, a bafe din palme, a-l lăuda, drept care

iată că şi Tudorache o scoate cu bine la capăt.

A doua zi cei unsprezece elevi s-au mai adunat o dată la şcoală. Au venit să rînduiască băncile înapoi, au cărat covoarele şi portiţele pe la casele de unde le-au împrumutat, şi-au luat rămas bun de la învăţător şi s-au dus pentru a nu se mai întoarce. Nuţa s-a apucat îndată să ţese un lăicer cu dungi albăstrele, şi dungile celea au furat-o pînă într-atîta, că în cîteva săptămîni în căp-şorul ei nu mai rămăsese nimic din cele ce învăţase la şcoală. Mircea umbla cu tatăl său prin păduri, puneau capcane de prins vulpi, căci se zvonise că au urcat cum nu se mai poate blănile de vulpe la preţ şi cu toate că mai nimic nu se prindea în capcanele celea, în sat erau priviţi cu stimă, chiar cu o anumită zavistie, şi Mircea, şi tatăl său. Tudorache, spre marele său nenoroc, într-o sară, întorcîndu-se de la plug, a pierdut pernuţa pe care se fixează plugul cînd ară, şi în urma acelei pierderi a mîncat de la tatăl său o mamă de bătaie, că a uitat şi şcoala, şi tot ce-a învăţat el acolo.

Pînă la urmă, cel mai norocos s-a dovedit a fi Nică. Tatăl său, Haralambie, deştept era de bună samă, pentru că şi-a zis el într-o bună zi: ia să-mi duc copilul prin lume, să-l dau prin şcoli, pentru că aici, pe lîngă pădure, pe lîngă casă, nu prea are ce învăţa. Şi, fără a sta mult pe gînduri, scoate din grajd o pereche de mînzoci de-a mai mare dragul şi-i pune la trăsură. Se opreau oamenii în drum. Stăteau la poartă înmărmuriţi să vadă cum îi va înhăma, pentru că o asemenea pereche de strîjnici nici că văzuse Ciutura vreodată...

Are noroc, ziceau oamenii, şi, firește, avea un mare noroc. Cui să-i fi trecut prin cap că o pereche de iepe roaibe şi josuţe vor făta pînă la urmă o pereche de mînji de culoarea fumului închis, pe alocuri fum deschis, şi erau ei atît de nalţi, sprinteni, mîndri, că, se zicea, îs cai de soi, cai de rasă. Veneau geambaşi de pe la iarmaroace şi-i plăteau că ar fi putut cumpăra cu banii ceia două perechi de cai buni, dar ţi-ai găsit pe cine să-l tragi pe sfoară!

Nu ţinuse cai de aceia nici tatăl, nici bunicul, nici

neam de neamul lor, şi totuşi ştia de pe undeva Haralambie acela că mînjii iştia, peste un an şi ceva, vor costa cît o avere, dacă îl va ajunge capul, va şti cum să-i îngrijească, cum să-i crească. Şi el ştia. îi mai scoate într-o sară din grajd, îi plimbă pe la o margine de pădure, pe la o margine de sat, nu cumva să-i deoache. Căuta să-i înhame cît mai rar şi căruţa să fie deşartă. Şliul şi, mai ales, opritoarea deformează calul de rasă, dacă prea îl înhami, nu mai este bun pentru călărie. Din cînd în cînd însă trebuie să-l scoţi, să-1 plimbi, să-i aţîţi muşchiul.

„O călătorie pînă la Soroca, şi-a zis Haralambie, poate fi o plimbare dintre cele mai frumoase. Drumu-i bun, şarabana uşurică, iar profesorii ceia, aşa învăţaţi cum sînt, dacă la examenele de admitere trag şi ei din vreme în vreme cu coada ochiului spre fereastră să vadă cine şi în ce-şi aduce odrasla la liceu. O brumă de carte, socotea în mintea lui Haralambie, oricum, dar ştie băietul ista al meu. Acum principalul e să vadă domnii profesori în ce trăsură mi-am adus eu băietul."

Din păcate, porţile liceului erau închise, nu se dădea drumul să intri cu trăsura, dar las' că o asemenea mînd-reţe de cai se pot vedea şi de după poartă, drept care Nică a reuşit de minune la examenele de admitere. Gospodăros cum era, Haralambie mai întîi şi-a aşezat copilul cu traiul în gazdă la o mătuşă care obişnuia să ţină elevi de liceu, a trecut pe la dughene, i-a mai cumpărat soţiei un şăl — să aibă ce invidia ciuturencele, şi, pe la chindii, a pornit spre casă.

Tocmai în ziua ceea de la sfîrşitul verii, de la înce putui toamnei, umbla prin Soroca şi învăţătorul din Ciutura, Micu Miculescu. Ajunseseră de acum a fi doi învăţători în şcoală, iar acolo unde sînt doi, firește, unul dintr-înşii urma să fie director. Din păcate, director a fost numit Miculescu, şi era un chin nesfîrşit pentru dînsul, căci marele cunoscător al limbii, al versului popular, nu era deloc un om practic, iar .şcoala din Ciutura — nici tu hărţi, nici tu glob, nici tu manuale, nici tu caiete...

'Cu fondurile de care dispunea, cu banii pe care îi avea în buzunar, pe la o amiază Miculescu se pomeneşte în mijlocul oraşului cu o mulţime de pachete, dar fără trăsură. Nu e o problemă, şi-a zis cunoscătorul

82 lui Alecsandri, trăsurile se iau cu chirie, şi aşa o fi iiind, dar cînd îţi trebuie trăsură neapărat, ia-o de unde nu-i. Un omulean hîtru 1-a convins să-l ducă pînă la Zguriţa, iar de la Zguriţa, zicea el, una după alta merg trăsuri spre Ciutura. A pleca însă din sătucul cela, din Zguriţa, era şi mai greu decît din Soroca, şi iată că un alt hîtru 1-a sfătuit că cel mai bun lucru e să-l ducă pînă la şleaul cel mare, pînă la răscrucea din vîrful dealului, că de acolo, zicea cl, cît ai zice peşte...

Aşa s-a făcut că în amurg Micu Miculescu stătea în cîmp cu o mulţime de pachete. Nu mai ştia nici el însuşi ce să facă, cum să sc descurce, cînd deodată, o, minune cerească, vede o coamă lungă de colb în zare, apoi,

încetul cu încetul, ochiul prinde a deslui doi cai frumoşi, de-o culoare fumurie, ce veneau mîncînd pămîntul. Din trăsură se vedea o pălărie de paie cu borurile largi, întoarse. Era singura, unica pălărie de acest fel în toată Ciutura, în toată Cîmpia Sorocii, şi, fericit cum nu se mai poate, învăţătorul prinde a-şi căra pachetele aproape de drum. La un moment dat însă ceva l-a făcut să lase pachetele. Cei doi cai frumoşi, cum veneau în goana mare, păreau a trece tot în goană pe lîngă dînsul, şi deodată o bănuială neagră faţă de dreptatea acestei lumi a prins a-i îngheţa sîngele în vine.

— Spre casă, don' învăţător? îi strigă Haralambie de departe.

— Spre casă.

— Iată că şi eu îs spre casă... Nu-i pot, zău, ţinea în hăţuri, nu-i pot opri, că te-aş lua şi pe mata, dar las' că 'găseşti aici o căruţă şi cu zece-cincisprezece lei te-or duce pînă la Ciutura şi chiar pin' dincolo de Ciutura...

„Principalul e să mă ducă dincolo de Ciutura", s-a gîndit învăţătorul.

Mă rog, aşa-s ţăranii. Omul avea un singur băiat, l-a aranjat la liceu. Alţi copii nu mai avea şi, deci, ce-i păsa lui de şcoala din Ciutura şi de grijile ei?! Unde mai pui că, ochios cum era, o fi zărit Haralambie acela încă de departe că directorul are marfă multişoară şi grea, iar mînzocii ceia erau pentru prima oară porniţi la un drum atît de lung... Pînă nu li se încheie vîrsta, printr-o nimica toată poţi să-i aprinzi, şi după ce-au ars — gata: două gloabe bune pentru plug, nimic mai mult.

83

Sămănătorii harnici, cu sacul subsuoară, Păşescu-n lungul brazdei pe fragedul pămînt...

Aşa e, îşi zicea Micu Miculescu, stînd pe-o margine de drum, în cîmpul gol. De semănat ştim noi a semăna, dar vorba e că ce se face cu roadă noastră mai tîrziu! Cine o culege şi ce face cu grăuntele crescut din semănătura noastră?! Cum se întîmpla că, pînă la urmă, tot ce semănăm noi spre bine creşte spre rău, şi cei care ne-au rugat să facem un bine se grăbesc să ne facă un rău?... Şi dacă aceasta ne este matca, şi dacă acesta ne este neamul...

Firește, a ajuns el în sara aceea în Ciutura, directorul şcolii, şi nici că era chiar atît de tîrziu, dar Ciutura l-a pierdut pentru totdeauna. Şi-a lăsat bagajele în şcoală, şi-a adunat ceea ce era al lui, a plecat dcs-de-dimi-neaţă şi, cum s-a dus, dus a fost pentru totdeauna. Ciutura nici să-l fi văzut, nici să fi auzit de dînsul, şi, cum se întîmpla printre oameni, a început să-l uite încetul cu încetul. Numai rareori, cînd se adunau grămadă foştii lui elevi şi porneau a vîntura năzbîtiile din vremea şcolii, în vorba lor răsăreau, din cînd în cînd, numele învăţătorului şi cîte-un vers-două din acea mare, acea nemuritoare poezie.

Capitolul IV SEMINȚE DE VOIE

BUNA

Ciutureanul niciodată n-o să-ţi poată spune întocmai cam cît pămînt are. Primăvara, cînd de printre pilcurile de zăpadă pornesc a se ridica în capul oaselor semănăturile de toamnă, ciutureanul se crede că are pămînt destul. O roadă frumoasă, numai o singură roadă îmbelşugată să dea Domnul şi va scăpa la zile bune. Nici'n-ai să prinzi de veste cum ţi-1 poftesc boierii pe la qumătrii, pe urmă cum se înţelege cu nevasta, îi cheamă şi el la un pahar de vorbă. O roadă bună, numai o singură roadă bună!

Trec zile, trece vara, şi ciutureanul începe a se posomori. Cînd se ruga de ploaie, sufla vînt fierbinte a secetă; cînd avea nevoie de cîteva zile pentru prăşit, turnau

84 ploile. Vecinul a venit să-1 ajute cu trăsura tocmai atunci cînd n-avea ce face cu dînsa. Acum îi trebuie neapărat, dar vecinul caută să se întîlnească cu el cît mai rar, şi cînd se întîlnesc, nu mai aduce vorba de trăsură.

Pămînturile ciuturenilor se topesc ca o lumînare aprinsă din două capete, viaţa cea bună se călătoreşte, furată de norocul altora. în ajunul secerişului ciutureanul rămîne la cele cîteva hectare pe care le avea poruncite de lege. Roadă e puţină, dar ciutureanul caută să fie mulţumit — o să aibă pîne în casă, iar dacă ai pîne, ce griji se mai pot lega de tine?! De-ar fi s-o strîngă cît mai repede atîta cît o are, s-o care în pod, să lege bine sacii, iar încolo — qîtă lume poate aduna să petreacă în casa lui? Ar fi să mai petreacă şi el pe la alţii, că nu de alta, dar se supără satul.

După ce adună cu chiu, cu vai puţina roadă, răsar cîteva datorii pe care se făcuse a le uita. Vine perceptorul cu impozitele şi scoate ţoalele din casă. Abia găseşte parale să scoată zestrea, nevasta prinde a-1 cicăli nopţile: trebuie ceva hăinuţe pentru iarnă, să fie şi copiii lor în rînd cu lumea, căci altfel nu se poate, e ruşine. Şi, scăpînd din mînile sale tot ce-a putut el aduna, ciutureanul scotoceşte prin buzunare cîţiva gologani, se duce la crîşmă şi ia un sfert de monopol. Ca să vezi mata, n-are pămînt, nici măcar atîtica nu-1 are!

Pămîntul e felul de-a fi al ciutureanului, şi fără pămînt el ca şi cum nu ar fi pe lume. Din pămînt ciutureanul îşi poate drege orice. Poate face prieteni pentru un pahar de vin şi prieteni pentru o viaţă întreagă. Brazdele grele şi miezoase picură veşnic pe umerii ciutureanului, trezindu-se îndată cînd omul trebuie să-şi apere averea şi cinstea. Din pămînt ciutureanul poate face vorbe cu haz, pămîntul îl supără şi-1 împacă cu lumea întreagă, pămîntul îi leagănă necazurile şi îl face a visa la norocul zilei de mîne.

Pămîntul e cea mai sfîntă lege a ciutureanului, şi, cînd vine vorba de pămînt, el nu mai vrea să ştie altă lege. Pămîntul poate fi pierdut, poate fi furat ziua-n amiaza mare; pentru pămînt poţi minţi cu mîna pe cruce. Din

toamnă şi pînă în primăvară ciuturenii umblă şi caută pămînt. îl caută pe la crîşmă, pe la judecăţi, pe la biserici, pe la iarmaroace. Cine are trei lei la suflet umblă şi caută pe cel ce are numai doi, cine are doi îi

85 iese noaptea în cale celui de are numai un singur leu. Bătăliile cele mai grele se dădeau la judecăţi. O iarnă întreagă din noapte în noapte fierb judecătoriile din Cîmpia Sorocii, şi procesele ţăranilor pentru pămînt au hrănit, făcîndu-i ţepeni şi rumeni la faţă, o potaie de avocaţi, aducînd noroc în viată pentru toate odraslele lor.

Cînd ciutureanul nu mai are parale să umble pe la judecăţi, vine acasă, se aşază pe prispă în aşa fel ca să-l vadă satul şi începe a-şi ascuţi toporul. în vreme ce buza de oţel se subţie în braţele lui, ciutureanul îşi pierde ultimele propteli de cumpătare. Avînd la cingătoare un topor gata ascuţit, ciutureanul devine sălbatic — poate lovi în fratele său, poate arunca cu el în icoană, poate calici o vită slăbănoagă a vecinului.

Spre marele noroc al tuturora, cînd războiul pentru brazde ajunge la culme, se repede de după deal o boare de vînt primăvăratică şi ademeneşte ciutureanul în cîmp. Semănăturile de toamnă, privighetoarea, un soare blînd şi cald îl trezesc încetul cu încetul din sălbătăcie. Ciutureanul îşi dă cuşma pe ceafă şi caută mirat în jur: stai, bade, că nu-i pierdut nimica! O roadă bună, numai o roadă frumoasă de-ar da Domnul, iar încolo — habar de grijă! Nici n-ai să prinzi de veste cînd au să vie boieraşii să ţi-l umfle pe la cumătrii, apoi, cum se înţelege cu muie/ea, îi cheamă şi el la un pui de guleai.

Totul începe din nou.

Cu anii goana după pămînt a secătuit cumplit sărmana Ciutură. Ochii ciutureanului mai mult furau prin părţi decît căutau înainte. Ciutureanul ţinea minte orice piatră şi orice stîlp pe lîngă care ar fi trecut. Din toate cîte se spuneau, suna a vorbă de om âeştept numai un singur cuvînt: pămînt. Cine are pămînt are dreptate; cine nu-l are, poţi să-l calci, să-l îmbrînceşti cît o să-ţi placă. Zornăitul gologanilor ducea gîndul ciutureanului la scîrţîitul cotigii, plînsetul plugului îl întorcea din nou cu gîndul la parale, şi toată viaţa unui om, tot ce-a vrut, ce-a avut, ce-a visat rămînea împănat între aceste două sunete de metal.

Dar, firește» în felul acesta nu mai putea merge, şi într-o toamnă, pe cînd crîşmarul Ciuturii a tocmit doi băietani pentru cărat vinul de prin beciuri, cînd judecătoriile gemeau de atîta lume şi atîta nedreptate a apă-

86 rut un ciuturean cu fruntea senină, s-a oprit şi stă zîmbind la portiţa sa. Pare mulţumit, împăcat cu toate şi dragă îi este lumea dintr-un capăt în altul.

Ciuturenii se adună în jurul lui şi-şi fac unul altuia cu ochiul — las' că nu sînt nici ei proşti, bănuiesc cam cum o fi venit veselia asta. Onache Cărăbuş a făcut, pe semne, rost de pămînt şi acum, vesel cum nu se mai poate, a ieşit la portiţă, are omul chef de sfat. La care presupunere Onache rîde cu multă poftă: care pămînt, bre, aţi înnebunit?! îmblam azi prin ogradă, am găsit cîteva seminţe de voie bună şi mi-am zis: ia să ies cu dînsele la drum, că doar pentru ce alta îşi face omul portiţă...

Aproape două sute de portiţe numără drumurile Ciuturii. Cîndva sătenii, trecînd pe lîngă ele, căutau să-şi contenească paşii. Aici puteai găsi multe de toate. O noutate pe care ai mai auzit-o, un sfat ce n-o să-ţi prindă bine niciodată, dar se putea întîmpla să faci rost de un pic de voie bună. Rareori puteai da peste o pătăranie cu draci, aşa încît să-ţi ajungă voie bună pentru un an întreg. Cu vremea uiţi şi pătărania, şi dracii ceia, dar tot umbli zîmbind — ca să vezi cum a fost!

Portiţa lui Onache Cărăbuş, împletită din nuiele de salcie, avusese cîndva multă trecere printre portiţele satului. Pe urmă a prins s-o roadă şi pe ea tristeţea. Stătea pustie săptămîni întregi, iar de răsărea serile în preajma ei un capăt de vorbă, era aceeaşi poveste: pămînt, necazuri şi iar pămînt...

Cărăbuş ajunsese a umbla şi el pe la judecăţi. Avea vreo trei hectare cu totul, dar erau risipite prin toate moşiile satului. Cel mai bun pămînt pe care îl avea — ceva mai mult de-o jumătate de desetină — era pe dealul cel mic şi acum jumătatea ceea de desetină s-a pomenit strîmtorată din toate părţile de pămînturile lui Haralambie. Şi chiar că deştept era Haralambie acela — a tot adunat leu la leu, sută la sută, şi nu dezlega punga pînă nu auzea că undeva se mai vinde o bucată de pămînt. A tot cumpărat şi schimbat, şi arendat, şi iar cumpărat, şi iar schimbat, pînă s-a trezit Ciutura goală puşcă, pentru că de la marginea satului şi pînă hăt la marginea pădurii, tot dealul cel mic erau pămînturile lui Haralambie. O singură fîşie, jumătatea de desetină a lui Onache, îl împiedica pe Haralambie să spună în faţa satului că, iată, de la sat şi pînă la pădure, cît vezi cu ochiul, e tot al meu.

87

Pentru început Haralambie 1-a luat pe Onache cu binişorul. Şi-a amintit că s-au luat odată fraţi de cruce, au holteit, şi iar dă-i cu prieteşugul, dă-i cu cumătriile — şi toate numai pentru a-l face pe Onache să vîndă, în cele din urmă, jumătatea ceea de desetină. îi plătea, că puteai cu banii ceia cumpăra două hectare undeva în altă parte, dar nu vroia Onache cu nici un preţ să se despartă de bucăţica ceea de pămînt moştenită de la tata. Cînd a văzut Haralambie că nu e chip cu binele, a pornit-o cu răul. în fiece toamnă, pe vremea aratului, face ce face şi mai suflă cîte-o brazdă-două din micuţa jumătate de desetină a bietului Onache.

Văzînd cum creşte lăcomia vecinului, Onache s-a apucat şi a sădit vreo zece-cincisprezece vişinari în lungul natului, aşa numai unde şi unde, pentru a însemna mai mult locul. Lui Haralambie nu-i plăceau vişinele, şi într-o toamnă i-a scos cu plugul. Ca să nu fie pe urmă cu bănat din partea lui Onache, a sădit vreo zece-cincisprezece cireşari, dar nu acolo unde

creşteau vişinarii, ci cam pe-acolo pe unde i se părea lui c-ar fi trebuit ei să crească. Asta, firește, nu-l mai aranja pe Onache, şi el a smuls cireşarii. După care, firește, a venit rîn-dul judecăţilor.

Ani şi ani s-au tot sfădit şi învrăjbit, ş-au cheltuit, ş-au tot cărat la Soroca martori. Ciutura ba e de partea unuia, ba ţine partea altuia. Procesul Vjşinarilor împotriva Cireşarilor s-a dovedit a fi unul din cele mai zgomotoase în toată Cîmpia Sorocii. Dreptatea părea să-i surîdă ba lui Haralambie, ba lui Onache, dar stai să vedem mai bine ce e cu cîntarul ista al Dreptăţii? îţi macini averea, îţi macini sănătatea, iar dreptatea unde-a fost acolo şi rămîne. A, nu, şi-a zis Onache, oi fi fiind eu prost, dacă nici chiar pînă într-atîta. Şi într-o zi ploioasă, cînd se 'ducea pe jos la Soroca, ce-i vine lui în cap — se întoarce de la o bucată de drum.

Era, de altminteri, una din ciudatele lui apucături. La un moment dat ceva parcă i s-ar fi luminat şi el începea a se vedea pe sine însuşi de la o parte. Apoi, uitîndu-se aşa, de la o parte, ce-a văzut Onache Cărăbuş? Un om necăjit, oropsit, secătuit, îmbrîncit din toate părţile. „A, nu, că aşa nu mai merge", şi-a zis el şi s-a întors din drum. A ajuns acasă, a pus "scara la gura podului şi, împreună cu pumnul cela de răsărită, părea să fi

 scotocit undeva la fundul unui sac şi cîteva seminţe de voie bună. A venit de-a deschis portiţa de salcie şi acum stătea zîmbind între cei doi stîlpi, de parcă i-a venit pe limbă o pătăranie nemaipomenită şi aşteaptă să treacă pe drum un voinic destoinic să aibă cui o povesti.

— Hai noroc, bade Onache! Ce mai faci?

— Dă, ce să fac? Stau şi eu, să văd un' se duce lumea...

Din vreme în vreme apărea, alergînd în jurul casei cu o sită de gheme, o fetişcană sprintenă de vreo şaptesprezece ani. Visa, pe semne, un covoraş cu dungi ro-zove, ca să-l urce sus pe zestrea sa. Era tînără, era harnică, drag îi era omul ce stătea la poartă şi vroia să afle ce veselie o fi dat peste dînsul.

— Tată, mata ce rîzi?

— Care rîs, bre Nuţişor? Stau şi eu, de, ca un om... Copila nu l-a prea crezut. Onache nici n-a stăruit

să-l creadă. Sfîrşind a depăna firele, Nuţa a intrat în casă, iar Onache a rămas să aştepte omul cel vrednic ce-ar putea ţine minte multă vreme o asemenea pătăranie. Cîţiva săteni încercaseră să-l ia cu vorba, dar Onache nu s-a dat — o pătăranie bună trebuie să ştii în ce căpăţînă o aşezi, altfel o dai pe nimica.

Pe la amurg de undeva din ulicioară a răsărit Tudorache. Venea iute cu un topor mare pe umăr şi se tot grăbea de parcă l-ar fi simţit turcii şi au pornit pe urma lui. Crescuse înalt, aproape îl ajunsese pe tatăl său cu statura şi numai un pic de îndrăzneală nu-i ajungea ca să mai apară un flăcău în Ciutura. Era sfios ca o fată mare, dar Onache ştia bine că nu s-a născut el cu obrajii gata rumeniţi. L-au deprins cu stinghereala părinţii. Tatăl său, lacom

la avere, îl tot mîna ca pe un argat, îl făcea să poarte nişte vechituri ce semănau zdrenţe în jur, şi lui Tudorache nu-i rămînea decît să fie iute de picior, să treacă pe uliţele satului aproape nevăzut. Cărăbuş ura nedreptatea, oriunde şi oricînd i-ar fi răsărit ea în cale. Nedreptatea făcea din el ostaş într-o singură clipă, chemîndu-l sub steagul libertăţii, drept care omul îşi coboară mînile ce stăteau adunate cruce la piept.

— De unde-mi vii, voinicule?

Lui Tudorache nu-i prea venea a crede că cineva îl poate socoti voinic. L-a privit lung, să vadă de nu

89 cumva îşi bate joc de dînsul, apoi a lăsat toporul să se legene spînzurat de braţ. I-a mulţumit cu privirea pentru o vorbă bună.

— Am fost la pădure, credeam, poate, nişte lemne...

— Ce să faci cu lemnele?

Nu se ştie cum, dar din vorbele lui Cărăbuş ieşea că Tudorache s-a dus la pădure nu pentru că îl trimisese tatăl său, ci pur şi simplu îi trebuiau lui nişte lemne şi s-a repezit după ele la pădure. De ce, adică, să nu se repeadă? Lucrul ista i-a plăcut lui Tudorache atît de mult, încît el a prins a căuta primprejur vreun martor, care, pe urmă, ar putea adeveri cele auzite.

— Voiam să fac un gard. Tata n-o avut de lucru şi iar s-o sfădit cu moşu-meu Grigore. Ba, cică, găinile scurmă la ei, ba cum că viţelul lor ar fi zburdat prin cartoafele noastre...

— Şi ce zice pădurarul: nu vrea să deie lemne?

— Nu vrea.

Onache a zîmbit — ai găsit pădurar ca să-ţi deie lemne! Dar totuşi, fac oamenii cumva ca să nu se întoarcă de la pădure cu deşertul.

— Iaca, bre Tudorache, zici tu de pădurar că nu vrea să deie lemne...

Şi-a mijit ochiul stîng, scotocind cu el, totodată, şi adîncimile cerului înserat, şi ascunzişurile firii sale hazlii.

— Mda... Aruncă toporul cela colo pe iarbă — să se descurce mai întîi *tat-tu şi cu moş-to: al cui era viţelul, ale cui au fost găinile. Da... Eram de sama ta pe atunci — aveam vreo şaptesprezece-optsprezece ' ani. Trecusem, îmi pare, de optsprezece, cu toate că, ia stai un pic, ce să mint, nici chiar şaptesprezece n-aveam! Apoi, m-am pornit şi eu odată, bunăoară, cum te-ai pornit tu amu, la pădure după lemne. Pădurar era pe atunci unul Cazacu şi ţinea în pădure la canton o fetişcană cam de sama mea. Da ştii tu, bre Tudorache, ce înseamnă o fetiţă de şaptesprezece ani, cînd şi tatăl ei, şi mamă-sa au fost în tinereţe oameni frumoşi cum nu se mai află? Nu ştii? E-le-leu! Apoi am să-ţi spun eu ce înseamnă o fată tinerică şi cu draci...

Tudorache stătea vrăjit şi clipea fericit după fiecare vorbă. Prinsese a se întuneca. S-au întors de la cîmp cei doi băietani ai lui Onache şi deshămau tăcuţi caii în

yu

ogradă. Nuţa a ieşit de cîteva ori din casă să-l cheme pe tată-său la mîncare, căci se răcea mămăliguţa, iar Cărăbuş depăna* întruna frumoasa

poveste despre o fiică de pădurar. Pe urmă, amintindu-şi deodată cîţi ani au trecut de atunci, s-a întristat, şi-a scărpinat ceafa, a amuţit, a pornit spre casă. Tudorache nu se mai putea mişca din loc şi, fiindu-i milă de băiat, Onache i-a făgăduit că, se prea poate, în altă sară, cînd or mai avea vreme...

A doua zi începutul acesta de pătăranie a înviorat toată tinerimea satului. Spre sară Tudorache împreună cu alţi cîţiva băieţi şi-au găsit o mică trebuşoară pe dealul cel mare, şi se tot plimbau ei pe lîngă portiţa lui Onache Cărăbuş. Ba coborau la vale, ba se întorceau înapoi, şi tot căutau lung la portiţa josuţă, împletită din nuiele de salcie. Cine ştie, lîngă fiece portiţă poţi găsi ceva, dar aici, dacă apare Onache, atunci e mare sărbătoare.

Pe la amurg Onache a ieşit cam supărat, de parcă avea de gînd să-i întrebe ce tot umblă ei pe lîngă casa lui.

— Spuneai mata asară, bade Onache...

Auzind aşa vorbă, a rîs din toată inima Cărăbuş:

— Spuneam! Abia începusem a aduce vorba, măi flăcăilor, căci fetişcana ceea a pădurarului, să nu se supere pe unde o fi fiind ea amu, era un drac şi jumătate!! >

Sară de sară, o săptămînă încheiată băieţii din Ciutura stăteau în jurul lui Onache şi se împărtăşeau din voia bună a lui. Din vreme în vreme venea Nuţa să-1 cheme pe tatăl său la masă. Avea şi fetişcana asta draci, căci venea tocmai atunci cînd Onache ajungea cu povestea la cele mai delicate întorsături de vorbă. Băieţii[4] nu se supărau — era fiica lui Onache, au învăţat cu dînsa la şcoală, de, cum să te superi!

într-o sară, cînd pătărania ajunsese la momentul cela simpatic, unde totul se hotărăşte într-o clipă — a fost ori n-a fost! — Nuţa a mai venit o .dată să-1 cheme pe tatăl său. Pentru a patra oară ieşea din casă, şi bietul Onache, făcîndu-i-se milă de dînsa, şi-a lăsat povestea balta. A oftat şi, pornind spre casă, a spus băieţilor:

— Lasă, poate, ne mai întîlnim noi cumva...

A doua sară însă n-a mai ieşit. Era un miez. de toamnă şi, ba e ceaţă, ba o întoarce spre ploaie. Iar între ceaţă şi ploaie, aşa, cam pe.ste drum, locuieşte conul reumatism. Băieţii erau încă tineri^ slavă Domnului, nu ştiau

91 ce-i asta. Se tot adunau pe înserate şi stăteau răbdători la poartă. Vroiau să afle cu orice preţ cum s-a sfîrşit povestea cu fiica pădurarului. L-au tot aşteptat multă vreme la portiţă, pe urmă ce i-a venit în cap lui Tudorache? Ia hai să intre el, să întrebe omeneşte cam pe unde, pe cînd ar putea ei să se întîlnească...

A intrat şi nu se mai grăbea să iasă napoi. în casă era bine, era cald, şi apoi fiica lui Cărăbuş semăna ca două picături cu fiica ceea a pădurarului. Avea draci şi ea, era aceeaşi pătăranie ce umbla sprintenă prin casă şi, cu toate că în povestea asta nimeni n-ar fi putut spune din capul locului de-a fi ceva la mijloc ori n-a fi, lui Tudorache i s-a părut că n-ar fi rău să stai aşa la o parte ca să vezi cu ochii tăi cum se leagă şi se dezleagă toate pe lume.

S-a aşezat pe laviţă fără nici o urmă de grabă, a prins a povesti cum şi pentru ce s-au mai sfădit o dată tată-său şi cu moşul lui. De data asta era hîtru, făcuse şcoala la Cărăbuş, şi a aşternut povestea în aşa fel, că pe la miezul nopţii abia-abia^ ajungea la începutul sfezii, şi cînd pleca, a fost rugat de toţi dumnezeii să vie a doua oară şi să povestească totul pînă la capăt. N-a izbutit însă săracul să-şi sfîrşească povestea, că în sara următoare, cînd a intrat, vreo şase băietani şedeau în casa lui Cărăbuş, şi fiecare căuta să se vîre cu cuvîntul, căci fiecare venise cu pătărania sa.

* * *

Trece toamna. Cîmpurile rămase goale suflau o răceală crudă, ce te răzbătea pînă la oase. Cîteva zile cu ploi au oprit semănatul de toamnă, i-au făcut pe ciutureni să-şi ascundă prin poduri roadă şi o grozăvenie de timp liber s-a năpustit peste sat. Ciuturencele, cu furcile în brîu, se grăbeau să-şi îmbrace copiii şi casele, ciuturenii alergau din noapte în noapte după pămînt, iar tinerimea găsise o joacă cum nu se mai poate de frumoasă.

Cele trei ferestruici ale casei lui Onache Cărăbuş au prins a lumina tot mai pliri, tot mai tîrziu. Oricît de bine le-ar fi închis pentru noapte, şi poarta, şi portiţa rămîneau puţin crăpate, aşa că cine vroia putea să intre, în serile cînd se strica vremea, lîngă pragul casei apă-

reau un. mănunchi de paie, o furcă de fier, pentru ca, dacă cineva ar încerca să-şi curăţe încălţările, să aibă cu ce le şterge.

Cînd a venit prima zăpadă, în casă nu mai ajungea loc nici de stat în picioare. Un drac de fată de şaptesprezece ani făcea minuni cumplite. Toţi cei ce erau pînă mai nu demult buni de gură plecau ochii sfioşi, iar ruşinoşii, prinzînd la îndrăzneală, turnau o snoavă după alta. Nuţa părea că nici pe departe nu ştie cîte se petrec în jurul ei — stătea tăcută, torcea şi apoi de unde putea ea să ştie că pentru fiece zîmbet, pentru fiece glumă a ei se dau bătăi cumplite!

Băieţii căutau să vie cît mai devreme, să plece cît mai tîrziu şi se topeau de atîta dragoste. Le plăcea cuşma brumărie a lui Onache, spînzurată în cui să se zvînteze, le plăcea a bea apă dintr-o cănuţă cu doi cucoşei desenaţi pe ea, puneau la cale, fiecare în mintea lui, o groază de planuri, ca să-1 răzbune pe bietul Onache — ca să vezi dumneata porcărie! Sădeşte omul cîţiva vişi-nari în lungul hatului...

Fetele mai mari din Ciutura, întîlnind drăcuşorul cela de şaptesprezece ani, căutau să lege prietenie cu dînsul. Părinţii flăcăilor ce-şi petreceau serile la Onache găseau multă înţelepciune în vorbele spuse de Cărăbuş, iar ciuturencele erau gata să puie mîna în foc că Nuţa şi mai ales mamă-sa ştiu a face de dragoste, şi, vede numai Dumnezeu, odată şi odată au s-o păţească ele, au să-şi blesteme şi zilele, şi neamul.

Băieţilor însă le plăcea să fie vrăjiţi. Veneau sară de sară, iar cu cîteva zile înainte de Crăciun, cînd badea Onache, iţindu-se de pe cuptor, a prins a aduce vorba că şi somnul o fi avînd vreun rost în viaţa omului, a mai apărut

un flăcău. A venit iute ca vîrtejul — un scîrţîit de portiţă, paşi, o bătaie uşoară în uşă şi — uite-l în prag. Nalt, frumos, mîndru cum nu mai văzuse casa ceea. O percică neagră ca pana corbului, buze mari Şi rumene ca vişina coaptă, un pătrăţel auriu de licean la mînecă.

- Nică!

Au satele noastre o putere misterioasă asupra tuturor sufletelor crescute într-o singură matcă, aşa încît cei plecaţi nu visează decît la clipa întoarcerii lor. La liceul industrial din Soroca multă carte nu se prea făcea,

93 dar chiar şi ceea ce se făcea era însuşită în fugă, căci elevii nu visau decît la viitoarea vacanţă. Trăia şi Nică cu gîndul doar la vacanţă. Spre cumplita sa uimire, de astă dată a găsit satul pustiu. Zilele foştii lui tovarăşi dormeau pe după sobă, iar pe la amurg se adunau cu toţii în casa lui Onache Cărăbuş, căci, zicea lumea, a răsărit din Nuţişoara ceea un drac de fată cum nu se mai află. Cîteva zile Nică a tot stat pe acasă, căci nu îndrăznea să-şi înfrunte părintele, dar mai apoi şi-a zis: stai, Domnule! Are tatăl meu ce are acolo cu badea Onache, dar ce avem noi cu Nuţa? Drept care a şi coborît într-un amurg de pe dealul cel mic.

— Bună sara.

Nuţa, deşteaptă fiică a lui Cărăbuş, le-a potrivit pe toate în aşa fel, că lîngă dînsa a apărut un locuşor slobod, iar furca din care torcea tot timpul se făcea a luneca la vale, bat-o focul s-o bată, aşa că nu mai era chip de tors.

— Dă, bre, să-ţi ţin eu furca ceea!

Fiul lui Haralambie nu era dintre cei care să lase ceea ce putea fi al lor. Dar, pe de altă parte, sărmanii vişinari, stîrpiţi de cireşari... O mare nedumerire s-a lăsat în casă şi Nuţa, ca să treacă peste aceste tăceri grele, 1-a întrebat cîte clase a făcut, cîte i-au mai rămas. Terminase şase, iar încolo Dumnezeu ştie, căci zilele omului sînt puţine şi totul pare să fie dinainte hotărît de soartă. Iar dacă soarta pe toate le-a hotărît, ce să ne mai căznim şi noi cu ghicitul?

Trece Crăciunul, trece Anul Nou, se trece şi vacanţa. Vreo două săptămîni Nuţa torcea tristă şi îngîndurată, căci nu mai vedea în casă buzele celea cărnoase, vişinii, ce spuneau minciuni de-ţi era mai mare dragul... O scuturau fiorii de fiecare dată cînd scîrţîia portiţa, dar, vai, unde ţi-i Soroca şi unde e Ciutura! Apoi au venit frigurile celea mari, au venit viscolele, aşa că nici biata lor portiţă nu mai scîrţîia, şi nici Nuţa nu mai avea ce tresări întruna.

Nu se, ştie cum şi de ce, dar tocmai pe frigurile celea mari judecătoria din Soroca a găsit de cuviinţă să mai revină o dată la procesul intentat de Cireşari împotriva Vişinarilor. Cărăbuş, nu ţinea cai în anul cela şi a zis că

hu porneşte el'la drum pe un asemenea frig. Fie ce-o fi. Haralambie avea două perechi de cai, dar, cu avocaţii

94 plătiţi din vreme, a zis că nu se duce nici el şi a trimis vorbă fiului să se repeadă la proces şi să-i scrie cum au trecut toate.

Cu frigul cela nici poşta, nici scrisorile nu mai umblau. Cum însă s-au potolit viscolele şi s-a făcut drum de sanie de la sat la sat, iar a început a scîrţîi serile portiţa lui badea Onache, şi iară a tresărit inima bietei Nuţe, căci, ca să vezi, 1-a cunoscut după paşi! Era el!! Nică a intrat cu o vînătaie sub ochiul stîng şi o copie de certificat din care reieşea că procesul a fost cîştigat de Vişinari. Dreptatea era de partea lor acum, şi pururea, şi în vecii vecilor.

— Amin, a rostit Onache, culegînd o lacrimă de pe obraz.

S-a grăbit să scoată din beci un ulcior cu vin — cam acrişor, cam tulbure, dar, cel puţin, nu te ţine parale, că-i al tău. Casa era plină ca totdeauna. Au închinat cu toţii cîte un pahar în cinstea lui Nică, a cinstit şi Nuţa, urîndu-i lui Nică multe clase înainte. Nică a povestit cum s-a întîmplat de-a căpătat numai o vînătaie, a mai făcut cîteva glume şi s-a grăbit să plece, iar Nuţa, arun-cînd o basma pe umeri, a ieşit să-l petreacă.

Afară era frig, întuneric, şi Tincuţa i-a strigat fiicei din urmă să nu stea chiar mult. Nuţa ieşea des în tindă să-şi petreacă băieţii, dar făcea ce făcea şi se grăbea să vie înapoi. Ba că-i era frig, ba i se năzărea ceva din întuneric, ba i se părea că o tuşise mamă-sa din casă.

Pe data asta însă ce-o fi dat peste dînsa, că nu se grăbea înapoi... Nici frig nu-i era, nici nu se speria de nimica, nici lelea Tincuţa nu-şi amintea că are o fiică ce-a ieşit în tindă şi nu se mai întoarce.

Linişte şi pace. Nici şoaptă, nici rîsete. Vîntul clatină uşa, lovind-o de perete, sfîrîie lampa a somn, iar ei tot stau şi stau acolo — un ceas, o noapte, o veşnicie nu se mai întorcea Nuţa, iar cînd a venit, n-a mai văzut nici un băiat în casă şi ceea ce a tors ea în sara ceea nici măcar nu putea fi legat de coada unui motănaş ca să-şi facă chef de joacă.

Au gemut, au scrîşnit de durere tinerele lăstare ale satului — ca să vezi, fiicele iestea de pădurari au draci din născare! O iarnă întreagă au tot bătut ei drumul încoace, au fărîmat singura pereche de încălţăminte din casă, au rupt din avuţia altora un zîmbet, o glumă, erau

95 de acum cu norocul în mînă şi, cînd colo, vine acela val-vîrtej peste dînşii, vine deştept, frumos, avut, şi a rămas tînăra Ciutură săracă lipită pămîntului. Cu toate că, e drept, nimeni n-a căutat să-şi ia lumea în cap — deşi tineri, auziseră ei pe undeva că viaţa e lungă, şi deseori nici prin gînd să-ţi treacă de unde se porneşte şi unde se ajunge.

La şaptesprezece ani Nuţa ajunsese fericită — lucru ce se întîmpla atît de rar şi, totodată, atît de des la şaptesprezece ani. Nică nu s-a mai întors să-şi termine liceul. Fusese aleş de inima unei fete şi pus în fruntea tuturor ciuturenilor, această dragoste l-a maturizat, l-a făcut bărbat în toată puterea cuvîntului, iar unui adevărat bărbat pentru ce i-ar mai trebui încă şi carte?!

Acum serile cele trei ferestre ale casei lui Onache Cărăbuş luminau numai pentru dînsul, şi el venea sară de sară. Stătea pînă hăt tîrziu, apoi ieşea, şi, petrecut de Nuţa, rămînea în umbra tinzii veacuri întregi. Şuşoteau, se drăgosteau şi, vai, rupeau inimile celor rămaşi în casă, că-ti venea să le plîngi de milă.

Pînă în vară Nică îşi tot purta părinţii de nas că se pregăteşte de examene. Ceea ce nu va dovedi să susţină vara, va susţine toamna, ca extern, iar toamna toate s-au limpezit într-o singură săptămînă. Sîmbătă Nică a trimis starostii s-o logodească pe fiica lui badea Onache. A doua zi, duminică, pe cînd ieşea lumea din biserică, nevasta lui Haralambie cel Deştept le-a oprit în poartă pe Nuţa şi maică-sa şi le-a ocărît, şi le-a batjocorit în faţa întregului sat. Luni, cam pe după masă, Nică a încercat în fundul unui grajd să se spînzure cu nişte hăţuri, dar l-a simţit Haralambie şi l-a scos din laţ. Marţi Haralambie împreună cu guraliva de nevastă au venit la Onache pentru a face pace: Doamne, a luat-o gura pe dinainte, un singur fecior au, şi profesorii ceia din Soroca, nu trece un ciuturean pe acolo să nu le trimită vorbă să întoarcă flăcăul înapoi la carte. Miercuri la Onache a mai venit un rînd de starosti — de astă dată cu buna înţelegere a întregii familii. Joi nu s-a întîmplat* nimic deosebit, iar vineri Nuţa a urcat în brişcă viitorului său socru şi s-a dus la Soroca, să-şi aleagă rochie de mireasă. în sfîrşit, sîmbătă Haralambie a mai venit o dată cu nevasta la Onache, pentru a alege o frumoasă

 zi de nuntă, pentru că, oricum, fără o zi frumoasă nici tu nuntă, nici tu căsnicie.

Onache stătea pe laviţă tăcut, işi mîngîia cu palma creştetul şi la toate propunerile viitorilor săi cuscri tăcea. Nu zicea nici da, nici ba. Cu toată invidia satului, care nu mai înceta să se mire şi să se crucească — să vezi cum Onache cel Prost l-a tras pe sfoară pe Haralambie cel Deştept! — cu toată această mare slavă, Onache era abătut, întristat, chiar prostit într-un anumit fel. Pentru a trăi o viaţă în mijlocul unei lumi, trebuie să ştii a te descurca, altfel nu se poate, altfel te duci la fund. Dar cum Dumnezeu să se descurce el, cînd de dimineaţă pînă sara vuieşte satul cu osanale în jurul lui, iar destinul îi şopteşte la ureche că geaba sînt toate. Prostul nu se va înrudi nicicînd cu cel deştept, pentru că niciodată Haralambie nu va lăsa să-i intre în casă prostia lui Onache, precum nici Onache nu va primi să trăiască cu mintea altuia, oricît de deştept ar fi fost acela.

Din păcate, cei din jurul lui nu vroiau să-i împărtăşească îndoielile. Băieţii erau fericiţi să aibă neamuri pe dealul cel mic, tocmai sub pădure.

Tincuţa se vedea de acum stînd la slujbe alături de şalul cela vărgat, cumpărat cîndva de la Soroca, cît despre Nuţa, ea îndeobşte era cuprinsă de un fel de febră, încît nici nu-ţi mai venea a crede că-i aceeaşi fată.

Onache o urmărea aşa cu coada ochiului şi-l durea la inimă pentru că, o, sfinte Dumnezeule! Cu totul altceva avusese el în vedere atunci cînd ieşise într-o sară la portiţă, pentru a povesti băieţilor o tîmplare cu o fiică de pădurar. O fi vrut, mă rog, ca omul, să-şi găsească un băiat bun şi cuminte de aici, din mahala, să le ajute să-şi facă pe aici, pe aproape, o căscioară, să-i scoată încetul cu încetul şi pe ei în rînd cu lumea, dar a venit Măria sa întîmplarea, le-a dat pe toate peste cap, zicînd: aşa va fi. De, a suspinat Onache, cînd nu a mai avut încotro: mă voi duce şi mă voi aşeza la o masă cu cel ce mi-a vrut numai răul, dar soarta n-a vrut să-l lase să se închine în faţa duşmanului său.

* * *

Cu cîteva zile înainte de nuntă, după ce şi-a trimis băieţii la stînă după caş,— că mulgeau oile cu rîndul şi

tocmai venise rîndul lor să ridice brînza, — Onache **S**-a repezit să are jumătatea ceea de desetină din mijlocul moşiei lui Haralambie, care acum trecea de zestre Nu-ţei. Fireşte, putea să şi nu are pămîntul cela, pentru că viitorul său cuscru avea şi cai mai voinici, şi plug mai bun, dar, ce s-o fi gîndit bietul om în mintea lui: de la tata am primit jumătatea ceea de desetină frumos arată, gata semănată, apoi că tot arată şi semănată să treacă de zestre fiicei mele. Fireşte, se poate întîmpla să mai fi fost ceva la mijloc. Oricum, după ce-o viaţă întreagă te-ai tot judecat şi te-ai ţinut cu dinţii de o fărîmă de pămînt în mijlocul unei moşii, acum, cînd într-un fel sau altul, haturile urmau să fie arate şi pămîntul urma să fie vărsat în loturile fostului tău duşman, atunci, legea pămîntului, glasul pămîntului te cheamă să mai vii, să-l mai stropeşti o dată cu sudoarea, luîndu-vă astfel rămas bun unul de la altul.

în pragul nunţii sale Nuţa ajunse tăcută, ascultătoare şi priitoare cum nu se mai poate. Vroia, pe semne, să lase casei părinteşti imaginea unei bune surori, unei fiice harnice şi iubitoare. Onache i-a zis aşa, într-o doară, că poate ceva mai încolo, spre chindii, să se repeadă la jumătatea ceea de desetină de pe dealul mic, să-i ajute a duce caii de căpestre cînd se va ajunge la ultimele brazde şi, cuminte, ascultătoare cum era acum Nuţa, a venit cu mult înainte decît ar fi trebuit, şi o vreme a stat lîngă căruţă, urmărind cum se subţiază şi se topeşte văzînd cu ochii fîşia de pămînt rămasă nearată.

Fiece pămînt poate fi arat în două feluri: ori începi arătura de la haturi, de la margine, şi-o duci spre mijloc, ori o începi de la mijloc, de la răzor. Onache obişnuia să înceapă arătura de la haturi, pentru că, îşi zicea, mai arunci co4o o brazdă peste hatul cela şi tot e mai cu folos. Acum, fireşte, nu- mai avea nici un rost să arunci brazde peste hat, pentru că zilele haturilor celora, oricum, erau numărate.

— Mă rog', şi-a zis Onache, las' că plugul meu ştie a ara şi de la răzor.

Haralambie semănase în anul cela aproape tot dealul cel mic cu răsăxită şi, ori că găsise sămînţa bună, ori că pămîntul era bine lucrat, ori că anul a fost priitor pentru floarea-soarelui, dar stăteau păduri nalte cu pălării cît roata carului. De departe era frumoasă pădurea

98 ceea de răsărită, dar cînd a ajuns arătura la margini, le era de-a scăpării, căci o loveau pe biata Nuţă pălăriile şi pe cap, şi pe mîni, şi pe şolduri, aşa încît, năucită, nu mai ştia nici ea însăşi, sărmana, cum să ducă caii ceia. Erau la ultima brazdă, pe care Onache o culegea pe ici-colo cu fierul plugului, cînd deodată, din ascunzişul codrului celuia de răsărită a ţîşnit un drac de vulpe roşie ca para focului. înnebunită de strigătele lui Onache, care striga cînd la cai, cînd la fiică, s-a strecurat printre copite, pe sub boturile cailor şi, retezînd arătura, a dispărut în răsărita din cealaltă parte...

Speriaţi de vulpe, cei doi telegari ai lui Onache parcă ar fi sălbătăcit, parcă ar fi turbat. Nechezînd războinic, s-au ridicat în două copite, au smuls plugul din brazdă şi au pornit cu el aiurea prin răsărita lui Haralambie. Femeile niciodată nu s-au priceput a umbla cu caii, iar acum, biata Nuţă, speriată de cele ce se petrec, în loc să lase şi cai, şi căpestre, se ţinea morţiş, de frîu, şi caii, repezind-o în lături, au lovit-o cu un corn al plugului ieşit din brazdă. Fata a ţipat mai mult de spaimă decît de durere, pe urmă însă, văzînd cu ce vînătăi la genunchi s-a ales, s-a dus şchiopătînd spre căruţă, s-a ghemuit lîngă opalcă şi a prins a plînge.

După o jumătate de ceas cele două gloabe rumegau tăcute la opalcă, Nuţa îşi tot mîngîia vînătaia, iar bietul Onache stătea zăpăcit, plouat,

nimicit, căci a cîta oară în viaţa lui norocul trecea pe alături, pe lîngă poarta, pe lîngă casa, pe lîngă viaţa lui...

La început Nuţa se ţinea cît se poate de bine. Totuşi, mai spre sară, durerile au prins a o răzbi. Adică pînă la fîntîna cu căldarea deşartă venea sprintenă şi uşurică de-a mai mare dragul, dar înapoi cu căldarea plină nu mai putea merge atît de uşor, şi se vedea de departe că şchioapătă. Mai tîrziu însă, pentru a nu se stîrni fel de fel de vorbe, a coborît în valea satului cu nişte treburi de-ale ei. Mergea tot atît de sprintenă şi vioaie, cele două picioare o purtau ca pe un fulg. Atîta doar că mînile ei mici, frumoase, măcinau tot ce li se nimerea în jur, şi ochii ei căprii, tulburaţi de-o mare durere, cereau cruţare, cereau ajutor. Apoi, pe lîngă toate, din vreme

în vreme a început a i se frînge glasul — era o răgu-şeală ce-o răzbea aşa, pe neprins de veste. Rîdeau prietenele, rîdea şi Nuţa de răguşeala ceea a ei, dar, vai...

Dracii de babe o urmăreau pe la răscruci, pentru că ce alte griji mai au babele^ decît a le ghici pe toate încă din faşă şi a sufla o vorbă-două cui trebuie! Şi o tot pîndeau prin ulicioare, pe cărăruşe, s-o vadă nu cum coboară, ci cum urcă dealul. O pîndeau să vadă cum calcă cu un picior, cum calcă cu celălalt, şi oftau baborni-ţele naibii: vai, săraca, chiar şchioapătă, mititica... Firește, cu asemenea noutăţi babele nu mai stau acasă, ci-şi tot caută treburi pe dealul cel mic, şi tot trec pe lîngă poarta lui Haralambie.

Nunta a mai fost amînată pe două săptămîni, şi Ciutura a început a-şi lua rămas bun de la dînsa. Cînd o nuntă se amînă de două ori — gata: poţi să-i pui cruce. Totuşi n-a avut dreptate atotştiutorul sat, pentru că, pînă la urmă, a fost o nuntă cum nu se mai poate spune, acolo, pe dealul cel mic.

Era o frumoasă şi caldă zi de toamnă. Pădurile din împrejurimi se mai ţineau încă verzi, dar nucarii au început a-şi scutura frunza, şi ograda lui Haralambie cel Deştept, împrejmuită cu nucari, era numai frunze mari, şi peste tot domnea o miroznă ascuţită de nuci coapte. Cîntau copiii de trupă, orchestra unui regiment militar din Iaşi, şi sute de brişti, şarabane, căruţe fel de fel, venite din toată Cîmpia Sorocii, împresurau casa lui Haralambie.

Nică era un mire cum nu mai văzuse încă Ciutura. Tot ce mai avea a se împlini, a se lega, a se coace, totul s-a petrecut în cîteva zile, şi a înţepenit întreaga Ciutură atunci cînd a ieşit el să-şi joace pentru ultima oară mireasa. Cine ştie de-i va mai veni ei a juca după nuntă, şi deci să se arate satului în clipa sa de glorie, de farmec şi înflorire, ca s-o ţină satul minte cum a fost ea atunci cînd era mireasă.

Ciutura se făcea însă a nu o vedea, pentru că nu-i plăcea nici cătătura, nici dansul, nici felul ei de-a fi. Ciutura se simţea chiar oarecum jignită — să duci în faţa altarului o asemenea frumuseţe de flăcău alături de o asemenea pocitură de fată?! Ciutura se mira, Ciutura căuta nedumerită în

jur, Ciutura întreba în şoaptă: cine o fi fiind mireasa, de unde-o fi găsit-o Nică?

100

O jumătate de sat se făcea a nu şti, cealaltă ridica tăcută din umeri, şi numai babele, care ştiau totul, şopteau sătenilor la ureche: apoi e fata lui Vasile, zis Isteţul, primarul din Nuieluşi, care îşi are pămînturile faţă în faţă cu pămînturile lui Haralambie. Zestrea acestei mirese era atît de mare, încît Haralambie putea spune că uite cît e de la sat pînă la pădure, tot dealul ista — şi pînă dincolo de pîrău, pînă la drumul cel mare — e tot al lui. Apoi, vezi bine, ziceau babele, trebuia odată şi odată Haralambie cel Deştept să se încuscrească cu Vasile cel Isteţ.

Ciutura stătea împietrită. Ciutura dădea trist din cap, întrebîndu-se: bine, dar ce face cealaltă mireasă, oare n-o să vină la nuntă? O jumătate de sat habar n-avea — cealaltă jumătate abia sălta umerii, şi numai două-trei babe şopteau lumii: cum, n-aţi auzit? S-a otrăvit biata Nuţă, în dimineaţa cînd muzica a cîntat primul marş, trezind satul, a şi băut paharul, săraca.

Dar, pe naiba. Ciutura nu ştia firea lui Cărăbuş, n-o cunoştea nici pe cea a fiicei lui. Nuţa nici gînd să se otrăvească. Ce-i drept, a plîns, a urlat o jumătate de zi, iar după masă, cînd s-a sfîrşit cununia în biserică şi în ograda de pe dealul cel mic s-a încins veselia cea mare, a venit şi ea.

Venea împreună cu cei doi fraţi, care au crescut de-au ajuns-o cu statura. Era îmbrăcată într-o rochie nouă, venea şchiopătînd în faţa satului, şchiopăta pentru toate plimbările ei, cînd umbla cu durerea prinsă între măsele. Şi, fir-ar al naibii, putea fi frumoasă fiica ceea a lui Cărăbuş, cînd voia ea să fie — aşa, şchioapă, cu obrajii subţiaţi de plînset, ea rămînea mult mai frumoasă decît mireasa adusă din Nuieluşi.

* * *

A mai venit o toamnă, şi cele trei ferestre ale lui Onache Cărăbuş au prins a lumina tot mai puţin, toţ mai zgîrcit. Fetele care pînă nu demult căutau prietenie cu Nuţa nici n-o mai vedeau, întîlnind-o în sat. Ciuturen-dele aveau mari îndoieli de ştie ea împreună cu mamă-sa vreo vrajă, iar gospodarii din sat se minunau: Dumnezeu ştie ce fel de om e Onache acela. Toacă, toacă, iar dacă stai aşa să cauţi, nici o vorbă spusă mai ca lumea, mai cu tîlc.

101

Capitolul V

NOPŢI DE VARA, NOPŢI DE CÎMPIE

Atunci cînd amurgul vine să îmblînzească marea osteneală a unei zile de vară, atunci cînd mînile bătătorite se lasă furate de visul unei mîngîieri, atunci cînd adoarme în valea satului bătaia unei căruţe întîrziate la drum, atunci cînd te prinde pe neaşteptate suspinul

singurătăţii şi te doare, şi milă ţi se face pentru bietul tău noroc,— abia atunci încep a răzbate ele în cîmpie, frumoasele nopţi de vară.

Văile îşi culcă iarba în culcuşuri de răcoare, cerul greu şi siniliu coboară jos deasupra omului, cîteva steluţe, răsărite din voia bună a lor, caută lacuri adormite să-şi răsfrîngă lumina în oglinda apei. Cîmpia se aşază la culcare, şi satele, adunate grămăjoară, picură. Din toate cele patru părţi ale lumii musteşte o linişte blîndă, o linişte largă cît o împărăţie, şi cine ajunge în împărăţia aceea — nu o mai poate părăsi. Vorba coboară în şoaptă, auzindu-se abia-abia, oftează pădurile în depăr-* tare şi zburdă peste dealuri o boare caldă de vînt.

Nopţi de vară, nopţi de cîmpie... Ce blînd te mai mîngîie, ce bine te mai laudă, ce uşor te amăgesc, sco-ţîndu-te din casă... Şi au să te îmbete pentru o viaţă întreagă cu o singură cofiţă sinilie, şi au să-ţi îngîne toate melodiile pe care le cînta tinereţea părinţilor tăi, şi au să te facă să schimbi tot ce-ai avut pentru un codru de linişte acoperită cu un cer senin. Şi n-o să-ţi pară rău, căgi dulci sînt aceste nopţi, ca primul strugur de poamă rumenit într-un mijloc de vară. Cu vremea va veni toamna, se vor coace viile, vor aduce îrî calea ta sute de struguri mîndri şi frumoşi, dar nici unul nu va mai urca acolo unde a rămas acel prim struguraş cu cîteva boabe.

Cîmpia se cam teme, cîmpia caută să ocolească aceste ţnopţl He varăTlOameni buni şi crezători din fire* în tinetele ei se lasă uşor furaţi de farmecul acestor nopţi. Băie-tani şi fete, abia trecuţi de pragul copilăriei, abia ajunşi la prima lor sărutare, de acum aleargă în întîmpinarea acestor nopţi de vară. Cînd bieţii părinţi văd că nopţile prea îşi fatide cap, cară odraslele pe la case, înjgheabă o mică nuntă, însurîndu-şi copiii la şaptesprezece, la optsprezece ani.

Şi rîd de graba părinţilor nopţile de vară, căci după cununia celor doi mai rămîne o tinereţe aproape neîncepută. O viaţă lungă de om cei doi căsătoriţi o să caute să se întoarcă din cîmp cît mai tîrziu, cît mai osteniţi, să se culce cît mai devreme, să încuie uşile» cît mai bine. Dar nopţile de vară îi tot pasc, îi tot pîndesc... Uneori răzbate cîte un crîmpei de linişte în casele lor şi-i trezeşte din somn. Ei vin tăcuţi la fereastră, caută lung afară, se gîndesc cu amărăciune: oare să se fi diis chiar totul, oare să fi rămas frumuseţea asta numai pentru alţii? Dar nu-şi sfîrşesc gîndul, căci prinde a scînci un copil prin somn. Ei vin şi-1 împacă, îl învelesc, îşi aduc aminte că ar fi bine să potcovească, în sfîrşit, calul, dar n-au parale, şi pînă se tot gîndesc de unde ar putea să le împrumute, se rumeneşte răsăritul, vine dimineaţa, şi rămîne uitării tulburătoarea vrajă a nopţii ce a intrat pe furiş în casă, în suflet, în inima lor.

Sînt scurte şi trecătoare aceste nopţi de vară, dar, aşa scurte şi trecătoare cum sînt, cu cîtă patimă îs blestemate, cu cît dor îs aşteptate, ce amar de vreme poartă cîmpenii în sînge amintirea celor nopţi de neuitat...

* * *

Vreo jumătate de vară au tot alergat nopţile calde şi senine după un băietan smolitei, dar era hîtru ştrengarul şi nu se lăsa prins. Nu-1 ademenea deloc bezna senină în care nu poţi trage o brazdă, nu poţi ieşi la seceriş. Harnic şi strîngător, avea el de acum socotelile lui cu lumea, era gata în orice clipă să se încaiere pentru haturi, cu toate că nici pămîntul lui şi nici, fireşte, haturi încă nu avea. Era mîndru, era mintos, şi tocmai atunci cînd se simţea pe deplin izbăvit de vicleşugul nopţilor, atunci cînd începuse a-i lua peste picior pe cei păţiţi, atunci a păţit-o şi el.

Ce are a face cum a fost? Foarte simplu şi foarte complicat, cum se întîmpla mai totdeauna. Nopţile senine şi calde de vară l-au încurcat într-o mie de nimicuri, i-au sucit şi răsucit minţile, tipărindu-i o palmă pe umăr atunci cînd era limpede că nu mai scapă.

Cu toate că, odată ce-a venit vorba, vinovată era vîrsta. Germenele maturizării sapă în fiece copil de

ţăran, şi el le tot încearcă ba pe una, ba pe alta — doar-doar va fi şi el bun pentru ceva. în sat omul devine matur, altfel zicînd, ajunge mare numai atunci cînd se pricepe şi el a face un lucru bine, ducîndu-1 pînă la capăt. Unii încep a se maturiza prin glume, alţii prin meşteşuguri, ceilalţi prin viclenii fel de fel.

Mircea într-o bună zi s-a pomenit cosaş, şi nu că aşa, dar un cosaş în toată puterea cuvîntului, că rămînea miriştea ca rasă cu briciul în urma lui. Cu cîştigurile de la cosit s-a dus la Iarmaroc de şi-a cumpărat o coasă nouă, ca să fie a lui. Singur şi-a ales-o, singur şi-a bătut-o, singur şi-a potrivit-o în cosie, şi le-a nimerit pe toate atît de bine, că veneau vecinii să se mire de-o asemenea coasă uşurică şi bună. Iar cînd omul e tînăr şi ştie a cosi, şi are coasa lui, parcă îl mai poţi ţinea acasă?!

Mircea a cosit mai toată vara. A cosit iarbă, lucerna, grîu, secară, iar cînd nu a mai avut ce cosi, s-a înţeles cu pădurarii să cosească în pădure pentru fiecare a patra căpiţă de fîn. Pădurarii, mă rog, de ce nu? Şi-1 tot înfierbîntau Cu laudele, şi se tot mirau de-o asemenea coasă, de-un asemenea cosaş, iar bietul Mircea — dă-i nainte postată după postată, aşa că-i aburea cămeşa de pe umeri, şi căpicioarele de fîn ba coboară în vale, ba urcă la deal, ba iară coboară la vale...

Şi tot aşa hai şi hai, — pînă ce într-o bună zi, într-o bună noapte, căluţii lui Nicolae Moraru au scos pe drumul vechi al Pămîntenilor o căruţă cu fîn, o mică pălărioară de paie deasupra şi un fluierat şăgalnic, ce ţinea morţiş la o anumită afacere cu dracul cela de fată:

Mărită, Mărită,
Tînără fetiţă! Eu
m-aş indura Şi ţi-aş
cumpăra...

Drumul vechi al Pămîntenilor zace înăbuşit de colb, frămîntînd osteneala unei zile de vară. Răsare de undeva o boare de vînt, se prelinge uşor în lungul văilor, şi iar e linişte şi pace în jur. O lună cu obrajii supţi

s-a repezit din zarea senină şi urcă cerul încet. Din vreme în vreme răsare cîte-o **fîntîna** la marginea drumului, murmură în jurul ei picăturile de apă, mustindu-se dintr-o călcătură de vită în alta.

E miez de vară, şi nopţile sînt scurte, ard cu flacără

104 deasă, aurie. Umbra căruţei cu fîn s-a aşternut departe în largul cîmpului şi pare a nu se mişca din loc — copitele cailor bat surd colbul drumului, roţile se mişcă, dar ce ţi-i bun cînd cogemitea umbră, aşternută în cîmp, unde-a fost, acolo rămîne. Mirozna finului de prima coasă scoate băiatul din minţi, îl tot grăbeşte şi-i şopteşte întruna că prea e ruşinos, că altul în locul lui demult ar fi sucit minţile drăcuşorului celuia de fată:

Cercei şi mărgele
Pentru mîngîiere...

Şi deodată a amuţit. La vreo sută de paşi înaintea căruţei stătea pe marginea drumului o fată. Două gîţe unduiau uşor pe spinarea ei, îndemnînd-o la drum — copila face cîţiva paşi, apoi iar se opreşte. O fată tînără, o fustişoară cenuşie, un coşuleţ de papură şi o cîmpie largă, ce picură în jur cît vezi cu ochiul...

Nuţa...

Noaptea era caldă şi senină, copila era ostenită, iar el venea cu o căruţă încărcată cu fîn. Erau amîndoi în aceeaşi vîrstă, amîndoi erau din Ciutura, şi sortit le era să împartă frăţeşte în două şi noaptea ceea de vară, şi cîmpia, şi drumul, şi fînul din căruţă.

O viaţă lungă de om se tot întorcea Mircea la întîl-nirea ceea a lor. De fiecare dată o tot tălmăcea altfel decît data trecută, dar, oricum ar fi răstălmăcit-o, întotdeauna, cînd şi-o aducea aminte, rămînea cutremurat de acea înfiorare dulce pe care o cunoscuse atunci, pentru prima oară în viaţă. Că era dor, că era dragoste, că era vis, ce importanţă are?!

Pînă la urmă a întîlnit-o. Urcase şi el, o iarnă întreagă, dealul cel mare. Petrecea sară de sară împreună cu drăcuşorul cela de fată, şi începuse a fi aşteptat, ajunsese a-i ţine furca, zvîcnise în inima lor acel fior dulce, dar mai pe urmă a venit frumosul de la Soroca, şi ea 1-a părăsit ori, cum se zice în Ciutura, 1-a ***lepădat.***

De obicei, oamenii au buna-cuviinţă să-i ocolească pe cei pe care i-au trădat. De doi ani, de la nunta ceea a lui Nică, Nuţa tot fugea din calea lui Mircea, îl ocolea chiar şi acolo unde părea că nu puteau să nu se întîl-nească. Dar doi ani e vreme multă şi iat-o stînd puţin stingherită, puţin ruşinată, pe marginea drumului. Aşteaptă căruţa şi nu ştie nici ea însăşi ce-o să fie pînă

la urmă — poate a trece fără a o recunoaşte, poate s-a opri.

Se schimbase mult în cei doi ani de zile, şi totuşi Mircea a recunoscut-o. A întîlnit-o noaptea, departe de sat, şi a recunoscut-o. A cunoscut-o, căci abia acum şi-a dat sama că o căuta. Căuta sprinteneala ei scîhteietoare în -umbletul tuturor fetelor, căuta cele două gîţe mari, căuta ochii ei căprui...

— Ce nu mai cînţi, Mircea?

Ajungînd în dreptul ei, Mircea a oprit căruţa, a venit la marginea finului, a privit-o cum stătea ea jos, micuţă, străină şi amărîtă.

— îl ias pe altă dată. Se mai întîmpla o sară frumoasă şi să nu-mi fie urît...

— Ba să nu laşi nimic pe altă dată. Cîntă amu cît ţi-i a cînta, pe urmă, cine ştie...

Culesese de undeva din lume cuvinte noi, cuvinte ostenite şi amare. Glasul ei, sunător şi vesel, acum tremura la fiece suflare, gata să se frîngă. Băsmăluţa, fugită de mîi de ori pe ceafă, a rămas să zacă colăcel colbăit în jurul gîtului. Fruntea căzuse jos, ochii osteniţi de atîtea depărtări priveau pămîntul de sub picioare, şi numai sîraii bătăioşi, numai trupul cela sprinten mai aşteptau gluma unui băiat îndrăzneţ şi cuminte.

— De unde vii aşa tîrziu?

Nuţa a încercat să zîmbească, dar n-a izbutit şi a oftat.

— Nu ştii tu de unde vin...

Ştia toată Ciutura. Trebuia să ştie şi el.

— Ce se mai aude la Ieşi? De

data asta fata a zîmbit.

— Lume multă, bani puţini... încolo — ce să se mai au'dă?...

Bate încet lumina lunii. Un suspin prelung şi înăbuşit se strecoară în lungul văilor — ar fi plîns, dar nu mai au lacrimi, ar fi rîs, dar n-aveau chef.

— O fi mare el, leşul cela?

— Tîrg mare, tîrg frumos...

Luna bate de sus, umbra carului a venit aproape, s-a culcat tăcută lîngă roţi. Picură şi caii, rezemaţi unul de altul. Somnul cel adînc însă nu mai vine. Inima se topeşte, gîndurile amuţesc, şi sufletul vrea în clipele celea, să viseze un vis măreţ, un vis de-o frumuseţe rară.

— Ce duci acolo, în coşuleţul cela?

Nuţa uitase, pe semne, că are un coşuleţ de papură în mînă. S-a bucurat mult că nu l-a pierdut, s-a lăsat într-un genunchi să vadă ce are acolo.

— Am pîne albă, de la oraş. Vrei?

— Ai să te poţi sui încoace, sus?

Copila a ocolit căruţa cu fîn, chitind în mintea ei cam pe unde să urce, şi venind înapoi la locul ei, a oftat.

— N-am să pot. Da-i bine acolo în căruţă?

— Rai.

Mircea a înfipt biciul, aninînd hăţurile de el, a lunecat din căruţă şi, prinzînd cu piciorul spinarea unui cal, s-a oprit, a vîrît un braţ în fîn.

Fusese prea multă vreme dragostea altuia pentru a mai fi şi dragostea lui. Era prea sprintenă, ispititoare, ameţitor de ispititoare, ca s-o urce în căruţa lui, dar o dorise cîndva cum nu mai dorise pe nimeni, şi ceea ce am dorit, dar nu ni s-a dat, o să ne tulbure o viaţă întreagă.

— Ei, hai, sui.

— Cum să sui?

Era fată şi habar n-avea cum face omul cînd vrea să suie.

— Uite dar. Aici pui un picior, colo mi-l pui pe celălalt. Aici mi te prinzi cu o mînă, colo apuci cu cealaltă...

întorcîndu-se de la tîrg, a devenit prea ascultătoare Nuţa lui Onache Cărăbuş. A căutat să le facă pe toate întocmai cum i s-a spus şi anume de asta le-a încurcat pe toate. Sufla fierbinte sprinteneala ei de nouăsprezece ani, copila tot urca, avînd grijile sale, şi, cînd era aproape sus, caii au smuncit căruţa din ioc.

— Of, Doamne...

Tot ce căuta să ocolească Mircea, marea minune pentru care s-au tot ghiontit băieţii din Ciutura vreme de un an de zile, tot ce poate ascunde o fată s-a lipit, a crescut în trupul lui, şi numai inima fetei se bătea sălbatic, trezită de amintirea altei dragoste.

— Maica Domnului, am să pic!

Stăteau cu riscul de a se prăbuşi între cai, dar căutau să mai rămînă o clipă-două, căci le plăcuse. O* ceaţă dulce şi nebună a prins a tulbura mintea lui Mircea, dar el nu se lăsa, nu se putea să se lase, căci maii rămînea ceva la mîjloc. Rămînea; rîsul fetei în umbra. tifîzU cîrtd se ducea să-l petreacă pe altul. Rămînea o mare obidă de om, rămînea acea neagră trădare care nu trebuia şi nici nu putea fi iertată. Fiorul cela dulce însă îi prostise oarecum pe amîndoi. Odată şi odată aveau ei să cadă de acolo de unde s-au oprit, şi pînă la urmă au căzut.

Se cam loviseră, dar nu se plîngeau. Le venea a rîde şi nu rîdeau. Şi-au scuturat colbul de pe haine, au pornit a depăna o tăcere lungă, privind cîmpia, cerul. Cînd unul se încrunta spre apus, celălalt cerceta răsăritul, cînd unul se uita la vale, celălalt căuta la deal. S-au întîlnit totuşi prea tîrziu, s-au întîlnit străini cu totul. Şi nici de despărţit nu se puteau despărţi. în clipele numărate cînd spînzurau între cer şi pămînt s-a întîm-plat ceva. Cele două tinereţi înfierbîntate au izbutit să care căldura la grămadă, au despicat, împărţind în două, un fior de plăcere, şi fiorul cela rămînea pentru totdeauna o taină a lor.

Stăteau tăcuţi şi tot priveau — unul la vale, altul la deal, iar cerul prindea a se lumina în zare. Se trecea scurta noapte de vară şi era păcat că se duce. Caii, şi cîmpul, şi cerul — totul îşi întorsese privirile, lăsîndu-i în doi să-şi descurce drumurile, şi numai nebunul fîn de prima coasă îi tot grăbea din căruţă: apoi ce facem noi, bre oameni buni, ne ducem odată, nu ne mai ducem?!

— Mircea, poate ar fi mai bine să mă duc pe jos...

— De ce să te duci pe jos?

— Nu-i tocmai aşa departe. Sănătate dar...

— Drum bun.

Dar nici-ea nu se mişca din loc, nici el nu se grăbea s-o petreacă. Deodată, amintindu-şi ceva, Mircea a venit la fundul căruţei, a pipăit sub fîn un drug proaspăt de stejar, 1-a scos, 1-a pus în picioare, rezemîndu-1 de fîn.

— Uite acolo, sus, în vîrful lui, s-au copt cîteva vişine, îţi plac vişinele?

— Grozav.

— Ei, hai dar, sui.

— Dar tu să păzeşti de aici de jos, să nu mă prindă.

— Sui... Nici o grijă...

Era obosită, se ruşina, dar îi plăceau vişinele şi s-a urcat. îi plăceau, nu-i vorbă, şi lui Mircea vişinele. A urcat şi el în urma ei, căruţa s-a mişcat din loc, iar drugul, lunecînd încet, a rămas să zacă în mijlocul dru-

mului, spre mirarea tuturor ţăranilor ce aveau să treacă a doua zi, pînă se va fi găsit unul mai deşteot să puie mîna pe dînsul şi să-1 care la casa lui.

* * *

Au fost, pe semne, multe la număr, sute de mii de floricele o fi fost. îşi aveau poieniţele lor, fluturii lor. Ascultau păsările, ţineau în braţe, din zori şi pînă la răsăritul soarelui, picătura lor de rouă. Au înflorit într-o singură suflare, într-o singură noapte au ajuns împodobite, a prins a-şi depăna fiecare visul său, dar a venit coasa şi totul a luat sfîrşit. S-a răsturnat într-o zi cerul deasupra lor, s-au veştezit frunzele, s-a potolit floarea, a dispărut poiana cu tot cu stejari, şi acum ele zac grămadă în căruţă, legănîndu-se încet. O singură amintire le-a mai rămas din tinereţea de odinioară — mirozna ierbilor, mirozna florilor, mirozna viselor.

Aşa se face că fînul miroase. Şi fînul din căruţa lui Mircea sufla o mirozna fermecătoare, bietele flori deveniseră crunte prin mirozna ceea şi aprindeau tot ce li se nimerea în cale, făcînd totul să se mişte, să se grăbească — altfel vine coasa şi, gata, totul va sfîrşi.

Nuţa şi-a pierdut coşuleţul în fîn şi, tot căutîndu-1, a dat cu obrazul de umărul lui. Mircea s-a pomenit cu hăţurile răsucite şi, tot descîlcindu-le, a găsit cu cotul un sîn mic şi vîrtos. Luna se topea în zare, se tot ducea noaptea de vară, fînul venea cu mirozna lui nebună ca o mare peste ei, val după val, iar undeva în căruţă mai mergea împreună cu ei şi un cîntec frumos despre o fată care ba vrea, ba nu mai vrea cercei.

— Şi, zici, e mare oraşul cela, leşul?

— Oraş mare, oraş frumos...

Nuţa a venit singură şi s-a aşezat cuminte alături, hotărîtă să puie capăt acestui joc nesocotit. Şi-a adunat gîţele, parcă vroia să le despletească, să le împletească din nou, dar, deodată, le-a repezit, smuncindu-le. S-a înfipt cu dinţii în ele, le rupea bucăţi şi, în sfîrşit, îmbrăţişîndu-le ca pe doi copii orfani, a căzut alături în fîn, s.ecerată de o jale grea.

A prins a plînge şi plîngea că dădea sufletul dintr-însa.

Căruţa coboară grăbită o coastă de deal. Jos, în vale,

la capătul coborîşului, se zărea o dungă subţire — podul Cuboltei. Caii sforăie, sună lanţurile opritorilor. Nuţa se frămîntă în jalea ei, războindu-se cu cineva. îl muşcă, .îi dă palme, îl bate cu picioarele, şi fustişoara cenuşie urcă trădător spre brîu.

Apoi copila s-a aciuat. Părea că a aţipit chiar, lăsînd să zacă lîngă Mircea două picioare coapte de fată, şi seninul cerului se scălda răsfăţat în lumina lor ameţitoare. Podul Cuboltei aleargă tremurînd în întîmpinarea lor. Fiecare fir de fîn se răscoală, răspîndind mirozná dulce de. primă dragoste, iar alături zac, legănîndu-se uşor, picioarele fetei. Era o comoară pierdută ori aruncată înadins în calea lui, iar Mircea era băiat sărac lipit pămîntului.

— Lasă, Nuţa, nu mai plînge, că, ce să plîngi...

Ea se liniştise demult, iar el o tot ruga prosteşte să nu plîngă. Ţinea din răsputeri hăţurile, căci îi venea din faţă podul Cuboltei, un pod vechi şi îngust, cu două prăpăstii pe la margini. Chiar ziua, avînd căruţa deşartă şi caii bătrîni, era cam cu fiori trecerea, iar acum, noaptea, cu fînul, cu o frumuseţe de fată alături... Fînul cosit de mîna lui, acest fîn subţire de pădure, îl scotea din minţi şi, în cele din urmă, Mircea şi-a zis: stai, frate, ce fac eu? Cel puţin podul să-1 trecem.

A încercat în mare grabă să aşeze fustişoara fetei la loc. Un deget, o mică părticică din firea lui s-a atins de lumina celor două picioare, s-a înecat în goliciunea lor şi s-a jurat că moare, dar nu se mai întoarce înapoi. Mircea a trimis cealaltă mînă în ajutor, dar a pierdut-o şi pe ea. Şi atunci cînd fiorul tinereţii îi întunecase cu totul, cînd rămăseseră numai douăzeci de paşi pînă la pod, un braţ al fetei, rupînd învelişul finului, s-a ridicat, rugîndu-l parcă ceva în limba lui mută. Mircea a vrut să afle ce vrea el. S-a apropiat, s-a aplecat. Timid şi ruşinos s-a culcat braţul fetei pe umărul lui, îndemnîndu-1 undeva departe, într-o lume unde nu mai există .nici ruşine, nici ^ amintiri, nici poduri, ci e numai sfînta dragoste...

Nopţi de vară, nopţi de cîmpie...

Sărmanii căluţi au făcut o minune, au răsplătit din plin tot ovăsul, toate laudele de care au avut parte, trecînd căruţa cu bine peste pod, iar dacă o pălărie de paie a lunecat totuşi în prăpastie, nu mai era vina lor. Cum au trecut podul, s-au oprit, aşteptînd măcar un

cuvînt de bine, măcar o fluierătură de încurajare, dar căruţa rămăsese pustie: nimeni nu-i mai ţinea hăţurile, nimeni nu le mai cere cailor nimic. Erau bătrîni şi înţelegători cei doi căluţi, era noapte tîrzie în jur şi, oftînd pentru încă o nedreptate ce li s-a făcut, au pornit din capul lor spre sat.

Cailor nu le prea plac drumurile umblate şi, cînd le vine, cearcă să facă un drum după înţelegerea lor. Şi agum, rămînînd singuri, căluţii lui Nicolae Moraru au căutat să facă cel mai scurt, şi au făcut cel mai lung drum pînă la Ciutura. Au trecut peste o margine de pădure şi cît pe ce să răstoarne căruţa prin ciotce. S-au vîrît într-o mlaştină şi au ieşit cu greu înapoi. Au poposit

lîngă toate căpiţele cu lucerna, au gustat din toate păpuşoaiele ce li se nimereau în cale, şi tocmai spre zori, cînd începuseră a ridica drumul ce ducea de-a dreptul în Ciutura, au simţit prima oară hăţurile.

Nuţa plîngea. Plîngea zîmbind printre lacrimi, pentru că din vina ei, din vina lui, din vina celor două tinereţi adunate laolaltă, n-a rămas nimic din fustişoara cenuşie. Se luminase de ziuă, iar din căruţa cu fîn pînă la una din rochiţele ce le avea acasă era un drum atît de mare, un drum atît de greu...

— Hai, bre, ţi-ai găsit cînd plînge! Dă mai bine să vedem ce ai în coşuleţul cela.

Avea o bucată de pîne şi un boţişor de brînză învelit într-o băsmăluţă. Au împărţit totul în două, au mîn-cat — ea zîmbind printre lacrimi, el veselindu-se. Mircea i-a mîngîiat fruntea cu o mişcare blîndă, stîngace:

— Stai să te aşez eu...

A săpat o fîntîniţă în fîn, şi-a ascuns dragostea acolo, dîndii-i de grijă să-şi frece nasul la rădăcină, dacă-i va veni a strănuta. A luat hăţurile, biciul, şi caii au pornit a urca drumul spre sat.

Soarele a apărut de după dealuri fierbinte, roua fumega prin livezi, şi ciuturenii mişcau grăbiţi pe uliţele satului. Schimbau glume cu vecinii, vorbeau blînd cu vitele, sunau căldările în jurul fîntînilor şi se mirau cumplit zărind o căruţă încărcată cu fîn ce intră în sat cu zorii — o fi mers săracul băiat o noapte întreagă. Iaca aista cînd se însoară, apoi o să adune multe la casă.

— Da un' ţi-i pălăria, măi Mircea?

— Am băut-o.

I U

— Vezi să nu te suduie tat-tu.

— Apoi că am băut-o împreună.

Rîde Mircea, rîd şi ciuturenii. într-adevăr, dacă au băut-o împreună, ce vorbă mai poate fi!

O singură noapte de vară a intrat în viaţa unui băiat şi a făcut o minune cu el. încă nu demult, încă asară, pornind după fîn, trecea prin Ciutura băiat ruşinos şi ascultător — o singură noapte la mijloc, o noapte de vară, şi iată-l semeţ, setos de glume, cu o deprindere nouă de a privi omul drept în lumina ochilor.

Prima femeie în viaţa unui bărbat... Un lucru cît se poate de simplu, o moştenire pentru care nici măcar noroc nu ţi se cere, a intrat în viaţa lui, a zguduit, a ars, a vînturat totul. Şi, în acelaşi timp, nu s-a prăbuşit nimic, nu s-a aprins nimic, n-a dispărut nimic. Totul a rămas, născut fiind a doua oară, totul însă a rămas aşezat pentru o viaţă lungă, plină. Sătenii se bucurau — să vezi cum a crescut el, fir-ar al naibii! Se bucura şi Mircea: de, ce să-i faci, creşte lumea, şi numai Nuţa tremura în fîntîniţa ei. Simţea ea cum scăpată un fior d^ groază printre glumele băiatului. Urmărind vîrfurile sal-cîmilor de pe marginea drumului, îşi dădea sama cum o tot coteşte el, nădăjduind să ajungă acasă tocmai atunci cînd n-a fi tatăl său.

— De unde aduci fînul cela?

— L-am furat.

— Vezi să nu te prindă!

— Pe dracu mă prind ei.

La încheietura celor două dealuri, în miezul satului, o frumuseţe de casă aşezată pe-o temelie naltă. O casă cît o şcoală, îţi rîdea inima uitîndu-te la dînsa. Spre deosebire de deşteptul său tată, Nică, nefiind nici el prost, iată că nu a mai vrut să-şi trăiască veacul pe dealul cela mic în vecinătatea pădurilor şi jivinelor. Cu bani mulţi şi grei a cumpărat unul din cele mai frumoase locuri din sat, a cărat piatră albă de pe malul Nistrului şi a ridicat o casă de se crucea lumea. Mai ales se minunau cu toţii de ferestrele casei — nişte ferestre largi şi nalte — de la temelie şi pînă la streaşină.

Mircea, de cum s-au ridicat, îl cam ocolea. Avuseseră ce avuseseră ei de flăcăi, şi apoi, mă rog, cei bogaţi cu cei bogaţi, ceilalţi cu ceilalţi. Fiind totuşi consăteni, cînd se întîlneau pe-o singură cărare, schimbau

 două-trei vorbe. „Bună ziua".— „Bună ziua".,— „Ce «mai faci?" — „Mulţumesc, birre". Iată însă că după, o noapte de vară trăită din plin, Mircea s-a făcut aşa, deodată, ahotnic de vorbe, încît se minuna şi el singur.

— Ce ţi-o trebuit, măi Nică, ferestroaiele iestea?

— Nu-ţi plac ferestrei^ casei mele?

— Ba, de ce să zic,ˇîmi plac ele, dar mă uit şi mă mir: pentru ce şi-ar face omul ferestre atît de mari?

— Să fie multă lumină şi soare în casă. Să-mi crească moştenitorii voinici şi veseli. Cum zice proverbul: minte sănătoasă în trup sănătos.

— De unde să se ieie moştenitori într-o casă cu asemenea ferestre?

— Cum, adică, de unde?

— Păi, după cum înţeleg eu, pentru ca să vină moştenitorii, ar trebui ca stăpînii; casei să rămînă măcar din cînd în cînd în doi, nevăzuţi de nimeni...

— Ei, atîta grijă! Alegem şi noi o noapte, pm' ce n-a dovedit să răsară luna...

— Doar că...

Urîţica lui soţie, hrănind nişte pui de raţă, ridică înţepată din umăr: ce glume prosteşti în Ciutura asta!... Nică se grăbeşte să schimbe vorba.

— Cît ai dat pe fîn?

— O sută.

— Scump.

- Scump, dar face.

Ridică biciul şi caii pornesc încet, căruţa cu fîn se tot leagănă. Mircea îşi apleacă din vreme în vreme capul, ferindu-se de crengi. De cîte ori se pleacă, găseşte cu obrazul două buze fragede şi umede, o suflare fierbinte — şi-au găsit cînd să se joace, buzele celea! Dintr-o ulicioară cîrneşte în alta, apoi, după o răscruce, face la stînga, coboară încet şi deodată smunceşte hăţurile, oprind trăsura lîngă o portiţă de nuiele.

Bre Nuţă, ştii unde pune tat-tu c eia?

Au avut mare noroc. Onache Cărăbuş, om harnic şi stăruitor, o fi avut grijă să-şi scoale casa cu noaptea în cap, s-o fi grăbit cu toţii la cîrrip, încuind uşa cu o lăcăţică.

— Uite colo, după lespedea ceea de piatră, pun ei cheia.

îi plăcuse, pe semne, fîntîniţa, şi nu se prea grăbea

să iasă de acolo. Abia şi-a scos fruntea. Se uita mirată în ogradă — de două săptămîni nu mai fusese acasă şi, ca să vezi cum îi aici... Gherghinele au dat în floare, au început a şi-o scutura chiar, cartofii au crescut nalţi ca în toţi anii, iar cărăruşele sînt curăţele, de parcă ar fi fost suflate — cei doi fraţi se străduiseră în aşteptarea ei.

Mircea, ridicat în genunchi, a aruncat în mijlocul ogrăzii coşul de papură şi, văzînd că fata se cam codeşte, a întrebat-o:

— Ei, ce faci: cobori, nu cobori?

Nuţa era gata să se scoale în picioare, cînd, pe neaşteptate, a răsărit de după casă Onache Cărăbuş. începuse a ciopli ceva, căci a apărut cu un toporaş legănîn-du-i-se în mîna dreaptă. S-a oprit în mijlocul ogrăzii, supărat foc. Meseria de tîmplar şi-o putea căpăta numai atunci cînd era supărat şi, dacă avea de cioplit, umbla înfuriat vreo două-trei zile pînă a începe lucrul. L-a privit pe Mircea fără a-1 recunoaşte, fără a-1 vedea.

— Parcă mă strigase cineva. Tu m-ai strigat?

— Nu.

— Ce mi te-ai oprit la poartă?

— S-a deshămat un cal.

Onache Cărăbuş, ieşind din ogradă, a venit lîngă cai, a căutat să aşeze căpestrele, a smuls o mînă de fîn din căruţă, dar, pe semne, nu i-a plăcut fînul, căci s-a grăbit să-1 vîre la loc. întorcîndu-se în ogradă, a zărit coşuleţul de papură aruncat din. căruţă. A rămas foarte mirat. L-a ridicat de jos, parcă era gata să se bucure că găsise o avere ce-o credea pierdută. Apoi a stat pe gînduri, amintindu-şi ceva, şi, în cele cîteva clipe de frămîntare, a prins a se veştezi. I-au scăpat umerii jos, şi-a coborît fruntea, s-a gîrbovit. Deodată însă şi-a scuturat capul cărunt, a rămas nemişcat cu toporul într-o mînă, cu coşuleţul în Cealaltă. A prins a se uita sus, în căruţa cu fîn, la

băiatul cu capul gol. îl privea încet, de parcă îl ara cu plugul, îl privea ţintă, suflare cu suflare, şi deodată bietul Mircea a simţit în creştetul capului răcoarea şi ascuţişul toporului ţinut în mînă de Onache Cărăbuş.

— Tu mi-ai aruncat vechitura asta?

Adunînd ultimele picături de curaj, Mircea a căutat să-i răspundă:

— îi a matale.

Onache şi-a lăsat obrazul sîîrtecat de un zîmbet batjocoritor — auzi tu, şi aista îl are de prost! Cu paşi înceţi, cu umblet străin, a venit lîngă căruţă. Răsucind uşor braţul, a aruncat coşul sus pe fîn, rămînînd să stea lîngă portiţă de parcă se aştepta că toată ziua ceea au să-i tot arunce vechituri în ogradă.

Căruţa cu fîn se mişcă încet de lîngă portiţă, porneşte la vale, iar Onache stă înţepat şi arţăgos şi tot stă şi stă, pînă ce căruţa cu fîn dispare după cotitură.

* * *

Nicolae Moraru urmărise căruţa de departe, de cum a intrat în sat. Apoi, cînd a văzut-o aproape de casă, a venit în mijlocul ogrăzii. Stătea ţeapăn locului, scuipa plictisit şi nici nu s-a întors cînd a intrat căruţa în ogradă. A lăsat-o să treacă pe lîngă el. Părea că aşteaptă să fie atins măcar de un fir de fîn — el sau pălăria lui, şi atunci ar fi descurcat uşor cine-i stăpîn în bătătura asta. Mircea era şmecher şi, cînd trebuia să aşeze o căruţă de fîn, ştia el s-o aşeze.

Alături, după un gărducean josuţ, făcut din beţe de răsărită, mătuşa Safta smulgea cînepa. Cu umerii cărămizii, presăraţi de floarea cînepei, cu mînile pline de must verde, tuşea înăbuşit. Urmărea cum îşi întîmpină un tată feciorul, cum răspunde feciorul la supărarea părintelui, fiind gata în fiece clipă să se amestece, să ia apărarea băiatului, dar cînepa, vai, cînepa, că mai avea de smuls, şi apoi tuşea ceea o năbuşea cu totul...

Nicolae Moraru, tot zîmbind, i-a făcut lui Mircea semn cu sprinceana să coboare din căruţă şi, cum l-a văzut jos, a adus o scară, a rezemat-o de fîn. Prinzînd o furcă de fier subţioară, a început a urca. A rămas foarte mirat găsind un coşuleţ de papură. L-a cercetat o vreme. închipuind un fel de greaţă cu sprîncenele, l-a aruncat jos. Scuipîndu-şi în palme, a prins bine coada furcii, era gata s-o înfigă în fîn cu toată puterea, pentru a arăta^ tuturor cum se face cînd se descarcă o căruţă cu fîn, #şi, deodată, a înţepenit cu furca ridicată sus, cu gura căscată.

încet, de parcă s-ar fi ridicat dintr-un fund de mare,

au apărut mai întîi fruntea, umerii, gîţele aurii, şi deodată, Nuţa a săltat în picioare, jucînd pe şolduri o ploaie de zdrenţe — ruşinea primei sale dragoste. Stătea faţă în faţă cu supăratul său socru, stătea frumoasă şi îm-

bujorată, stătea cu ochii plecaţi, făgăduind o totală şi lungă supunere părintelui său.

Mircea a încercat să zîmbească, dar n-a izbutit şi a chinuit cu greu cîteva cuvinte:

— Nora... E nora matale, tată...

Nicolae Moraru şi-a scărpinat cu dosul palmei o tîmplă, a scuipat departe, în mijlocul ogrăzii şi, privin-du-şi băiatul de sus, a rostit o frază pe care Mircea nu i-a putut-o ierta niciodată:

— Şi ai ajuns tu, măi băiete, să ridici de jos mere muşcate şi aruncate de alţii?...

— Dar dacă îi plac lui merele, oricum ar fi fost ele, ce-ţi pasă matale?

Nicolae s-a întors foarte mirat, de parcă un pui de găină i-ar fi vorbit cu glas de om. Nuţa, copila cea timidă şi sfioasă, şi-a ridicat capul, fulgerîndu-i o privire ca un ascuţiş de brici. I-a privit mînile, fruntea, sprîncenele. S-a înfundat în lumina ochilor viitorului său socru cu o obrăznicie neaşteptată, şi l-a tot privit pînă ce Nicolae Moraru s-a grăbit să pipăie cu picioarele marginea scării. A coborît jos, dar şi atunci cînd stătea în mijlocul ogrăzii, ochii căprii îl mai frigeau de acolo de sus.

Jocul de-a miresele sfîrşise — venise rîndul altui joc, mult mai simplu şi mult mai crunt.

Biata mătuşa Safta — ea nu putea scăpa de năduful cînepei, tuşea întruna, plîngea de necaz şi dădea hotă-rîtă din cap: nu, niciodată, pentru nimic în lume!!

Era însă tîrziu. Dovedise să-i blagoslovească o noapte caldă de vară, noaptea cea senină rămînea pentru totdeauna prima comoară în gospodăria lor, şi nimeni nu mai putea scoate din sufletul lor seninul, tihna şi mirozna fînului de prima coasă.

Mircea a luat furca din mînile tatălui său, a aruncat-o sus în căruţă. Fînul adus rămînea să fie prima lor avere, şi el a zis supărat, de parcă o viaţă întreagă o tot învăţa a descărca fînul, şi ea nu putea pricepe cum se face asta:

— Aruncă jos, numai vezi... Frumuşel, vălătuc cu vălătuc, ca să-1 pot căpiţa mai bine.

^•Pe drum trecea unguroaica, moaşa satului. I-a fost sortit să fie martora primei lor zile casnice. A stat o vreme nedumerită la poartă, a zîmbit, a întrebat paşnic:

— Ce mai faceţi?

Nuţa i-a răspuns cu vocea unei gospodine mulţumite de casă şi de bărbat, şi de toată lumea din jur:

— Iaca am adus cu Mircea nişte fîn şi-1 descărcăm. Mata ce mai faci?

Capitolul VI MACI ROŞII, MACI FIERBINŢI

Cam prin postul cel mare, cum răsărea primul ţurţure la lin colţ de streaşină, se ducea şi voia bună din casa lui Onache Cărăbuş. Onache îşi ţinea mînile cruce la piept, înfăşînd într-un fel de trîndăveală puterea ce tot avea să-i prindă bine o vară întreagă, iar Tincuţa, şter-pelindu-i ciubotele, pornea prin sat să vîneze legăturele cu sămînţa. Un capăt de cîrpă, o nimica toată legată frumuşel, cîteva noduri lăsate drept semn. Cu fiece zi de moloşag Onache picura tot mai des, iar Tincuţa umplea casa cu fel de fel de legăturele, astfel încît prin aprilie nici ea însăşi nu le putea găsi.

La supărare încă nu se ajungea. Tincuţa avea grijă să fie cald în casă, să uite cîte-o pernuţă prin locurile pe unde s-ar putea un bărbat întinde să doarmă puţin. Lui Onache nu i-a plăcut niciodată să fie răsfăţat, convins că răsfăţatul nu e o chestie demnă de un bărbat, şi, folosindu-se totuşi de pernuţele pe care i le uita nevasta pe ici-colo, a început a o urmări. Tincuţa ba se ducea prin sat, ba venea înapoi. Umbla iute, bucuroasă de iarmarocul pe care îl face, iar Onache, ştiindu-şi bine nevasta, se gîndea: măi, o să umple muierea asta grădina cu nişte urîţenii de-o să-ţi fie ruşine să ieşi în lume! Şi, vrînd-nevrînd, devine curios. îşi scutură lenea pentru o jumătate de oră, pescuieşte o legăturică dosită de Tincuţa, o dezleagă şi trece printre degete o şuviţă de seminţe.

— Măi femeie! D-apoi asta ce să mai fie?

— Ghiceşte.

Bătea la poartă primăvara. Gospodinele adunau să-

mînţă, iar semănatul a fost totdeauna şi mai rămîne a fi cea mai mare încercare de noroc. Şi chiar de se mai abătea cîte-o aripă de viscol peste sat, căutînd să bage groaza în lume, plugarii simţeau că vine primăvara. Ciuturenii îşi mîngîiau braţele cu lenea, să nu se plîngă că rău le-a fost tot anul, iar ciuturencele îşi umpleau casele cu legăturele, căci pe sama lor erau lăsate grădinile.

Un petic de pămînt în jurul casei, bătătorit de vite şi ciopîrţit de cărăruşe, odată cu facerea cerului, se prindea de fusta gospodinei şi n-o mai slăbea pînă în toamnă. Ciuturencele sînt cele care încep primăvara, înfruptînd pămîntul cu primele boabe de **sămînţa.** Sînt mîndre şi îngrijorate de marea răspundere ce revine pe capul lor, schimbă şi tot răsschimbă prin sat seminţe, se bucură, se sfădesc, se împacă şi iar se sfădesc. Ciuturenii, ajunşi la primele zile calde de primăvară, abia urmăresc cu coada ochiului porăielile gospodinelor.

Cît îl priveşte pe Onache, el niciodată nu s-ar fi înjosit pînă într-atîta ca să prindă o legăturică şi s-o dezlege, dar ceva se petrecea cu nevasta ceea a lui.

în primăvara lui patruzeci Tincuţa umbla prin sat ca o morişcă. Cărase atîtea legăturele, încît a prins a închipui nişte cîntece vechi, ce îi plăcuseră cîndva de fată mare. Veselia asta l-a scos pe Onache din sărite. Adică, după

ce i-a stîrpit toată grădina cu prostiile sale, muierea asta a lui mai şi cîntă! Supărat cum nu se mai poate, Onache a lăsat pe-o vreme moţăiala de primăvară, a prins a desface, legăturelele. Bănuia el că nu-i stă tocmai bine să facă ceea ce face, dar nu se putea opri. Apoi a dat de-o legăturică cu semincioare cenuşii, nemaipomenit de mărunţele.

— Ce-o mai fi şi pe-aici, măi femeie?

Şi-a întrebat nevasta în felul cela plictisit şi plin de necaz, după care pornea sfada cea mare. Tincuţa, deprinsă a înghiţi orice ocară, numai să nu se zvonească prin sat că e sfădită cu bărbatul, de data asta şi-a înfipt mînile în şolduri şi i-a răspuns de parcă l-ar fi scuipat în obraz:

— Ai chiorît, nu vezi că-s maci?

Pentru prima oară, după atîţia ani de căsnicie, Tincuţa a încercat a fi obraznică. Onache a tras cu coada ochiului spre nevastă, socotind cam cît loc îi desparte şi

118 unde ar putea el nimeri de s-ar răsuci cu braţul, fără a se mişca din loc. Norocul ei că stătea cam depărti-şor.

— Nu cumva te-or fi dus dracii pînă la moşie?

— Ce să mă duc singură, dacă am băieţi?

— I-ai trimis tu la moşie?

— S-au dus singuri şi bine au făcut. Au cîştigat un ban, au adus şi oleacă de sămînţa...

Onache Cărăbuş nu suferea macii. Cîndva demult, în copilărie, s-a dus cu nişte draci din mahala să fure prin grădini. Au dat de nişte gămălii de maci abia porniţi a se coace. Seminţele moi şi lăptoase se dădeau la mîncare, şi Onache s-a îndopat bine de tot. A venit acasă, s-a .culcat pe prispă şi a tot dormit două zile şi două nopţi. Mamă-sa bocea că nu se mai trezeşte Onăchel al ei, dar a venit o mătuşă şi l-a pus în picioare. A umblat însă Onache o vară întreagă somnoros, după care nu a mai avut ochi ca să-i vadă. Cu alte cuvinte, lui Onache nu-i plăceau macii, iar cînd ciutureanului nu-i place ceva, apoi chiar că nu-i place.

Tincuţa, în schimb, se dădea în vînt după maci. Fără maci ea nu mai era gospodină, nu putea pune la cale nici o petrecere în casa ei, nu putea găti renumitele în toată Ciutura turte cu maci. Tincuţa căuta în fiecare primăvară să-şi umple grădina cu maci. Ii semăna fără ştirea lui Onache. Atunci cînd avea noroc şi după primele ploi în grădină răsăreau tufe pletoase, fumurii, umbla cu frica în spate, pentru că Onache smulgea macii cu mult înainte de-a dovedi ei să dea în floare.

Cu vremea vecinele au aflat că Onache smulgea macii din grădină şi nu mai vroiau să-i facă Tincuţei parte din sămînţa. Tincuţa, pînă la urmă, părea că găsise un alt fel de-a coace prăjiturile, ca să fie tot aşa de gustoase, de parcă ar fi fost ele presărate cu mac. Onache se simţea răzbunat, silind macii să-i ocolească grădina şi casa, şi ar fi fost toate cum nu se poate mai bune, de nu apărea arendaşul.

Nu departe de Nuieluşi era o moşioară. Arendaşul, un venetic uscăţiv şi foarte îndemînatic, semăna moşia din an în an cu soia mică, ungurească, ori

cu maci. Nici secara nu-l ispitea, nici păpuşoiul nu avea să-i placă. Europa era în ajunul războiului, din an în an creştea preţul U soia, la maci şi, spunea lumea, mîne-poi-

mîne arendaşul cumpără toată moşia.

Tocmea oameni la lucru cu ziua, plătea cîte douăzeci şi cinci —treizeci de lei pe zi, şi ţăranii din satele vecine se duceau la cîştig. Mai ales umblau primăvara, la semănat, cînd nu prea aveau de lucru pe ogoarele lor. Pe lîngă cîştig, mai aduceau buzunarele pline cu mac, cu soia, şi apoi aruncau boabele aduse pe ogorul lor: cine ştie, te pomeneşti* că poţi ajunge aşa, într-o bună zi, om bogat...

Onache a întrebat nevasta:

— Şi soie au adus?

— Este şi oleacă de soie.

— Ş-o să sămănaţi şi pacostea ceea?

— De ce să n-o sămănăm, dacă samănă toată lumea?

— Vreţi să vă îmbogăţiţi şi voi?!

A făcut legăturica la loc şi pentru prima oară, în loc de-a încinge o sfadă, a tăcut. Mă rog, dacă crede aşa toată lumea, dacă face aşa toată lumea...

Pe la mijlocul lui aprilie, cînd în grădină a prins să răsară tot ce fusese semănat, Onache n-a putut descoperi nici o tufă pletoasă în jurul casei. Era lucru de mirare, a văzut cu ochii lui cînd i-a semănat Tincuţa, ştia şi locul unde au fost semănaţi. Dar n-au răsărit. Pămîntul din jurul casei a trecut de partea lui, însuşi pămîntul a venit să le facă pace în casă. Onache a umblat cîteva zile cu urechea ciulită, aşteptînd să se plîngă Tincuţa că n-au răsărit macii, şi apoi să-i spuie el cîteva vorbe frumoase, dar Tincuţei puţin îi păsa şi de grădină, şi de cele ce-au răsărit sau n-au vrut să răsară.

Atunci, în primăvara lui patruzeci, se veştezise oarecum Tincuţa ceea a lui. Umbla tristă şi tăcută zile întregi, umbla cu ochi roşii, nedormiţi. Părea bicisnică, le încurca pe toate în gospodărie şi nu mai aduna de prin sat nici vorbe bune, nici vorbe rele. Onache s-a îngrijorat: nu cumva o fi prins a boli nevasta lui?

Tincuţa niciodată nu se plîngea că ar fi durut-o ceva. Era veşnic în picioare, de dimineaţă pînă în noapte tot alerga ca o furnică, şi părea făcută cu aşa socoteală, încît să nu se mai cheltuie niciodată. Numai rareori, cînd se adunau trei-patru femei şi începeau să-şi depene necazurile, Onache prindea cîte-o frîntură din şoapta nevestei.

— Doamne, Dumnezeule! M-a apucat o dată aici Sub inimă, cînd veneam de la deal — credeam că nu mai ajung acasă...

Onache s-a îngrijorat pentru prima oară: nu cumva să-l lase vădăoi, că asta i-ar mai lipsi... A prins a-şi urmări nevasta. Ii urmărea vorba. Ii urmărea grijile. Ii urmărea munca. Se mira cumplit că, hodinind nopţile ca şi el, nevasta umblă nedormită. Şi a rămas trăsnit cînd a fost să afle că aşa, cam pe la zori, cînd cei doi flăcăuani, abia întorşi de la fete, adormeau în

casa cea mare, Tincuţa cobora de pe cuptor şi, păşind uşurel în vîrful picioarelor, intra în odaia de alături.

Cum trăgea uşa în urma sa, dispărea de parcă ar fi înghiţit-o pămîntul. Oricît şi-a sucit mintea Onache, nu putea prrcerje de ce-o fi stînd ea acolo? De vorbit n-avea cu cine, căci băieţii dormeau duşi. De tors n-ar fi putut prin întuneric, rugăciuni nu i-ar fi ajuns pentru atîta amar de vreme, nici de culcat n-avea pe ce să se culce în odaia ceea.

Onache niciodată nu se grăbea să af]e adevărul acolo unde era rost de ghicit. îi plăcea să-şi puie mintea la plug, s-o obişnuiască cu toate sucelile cîte s-ar fi putut întîmpla, dar plimbările Tincuţei au ţinut cam o săptă-mînă încheiată. Şi nu de alta, dar pentru că foşnetul fustelor îl trezea de fiecare dată, într-o noapte s-â ridicat şi el din pat şi a pornit în urma nevestei.

Prin ferestrele din casa mare bătea o lună plină. Băieţii se ciondăneau prin somn pentru un capăt de ţigară. Pe podele zăceau, aruncate la întîmplare, hainele şi încălţările lor. Tincuţa nu era. Neştiind ce să mai creadă, Onache a pornit înapoi spre uşă şi tocmai atunci şi-a zărit nevasta. Stătea lipită într-un ungher.

Urmărea, abătută şi fericită, somnul celor doi vlăjgani.

— Vă-hă-hă... Şi-apoi ce-mi stai aici?

Tincuţa, ridicînd un deget, a pornit grăbită cu el spre buze:

— Sst... Să nu mi-i trezeşti.

Ar fi rîs Onache, de n-ar fi fost trezit din somn.

— Care trezit, bre! Pe dînşii dimineaţa cu o căldare de apă nu-i poţi pune în picioare, darmite amu, la primul somn! Hai la culcare.

— Du-te, eu mai stau olecuţă. Că-i privesc şi mi-i atît de bine...

121

- Hm...

Onache s-a întors în casă, şi-a găsit culcuşul pe laviţă, dar somnul nu-i mai venea. Stătea cu ochii închişi şi se gîndea că s-a prostit cu totul Tincuţa lui. în loc să ia cociorva ori melesteul, ea îi tot alintă pe cei doi vlăjgani. Băieţii prea s-au răsfăţat, caută a trăi fiecare cu mintea lui. N-ar strica să-i dea puţin la brazdă, dar nu mai avea nici chef, nici vreme.

Aţipise un pic şi, deodată, ce s-o fi tîmplat la mijloc — nici el însuşi nu ştia, dar s-a pomenit într-o clipă stînd în picioare în mijlocul casei. O asemenea săritură nu mai făcuse de mulţi ani. îi tremurau genunchii, de pe frunte scăpătau pe obraji picături reci de sudoare. Ba că a visat un fior rece ca gheaţa, ba că cineva l-a prins de umeri şi l-a scuturat.

Onache se silea la repezeală să-şi amintească unde e furca cea de fier. Apoi s-a gîndit: ce te poate ajuta furca?! Se cutremurase laviţa sub el, pereţii se cutremuraseră, pămîntul parcă s-ar fi mişcat din loc. A venit la fereastră, s-a uitat puţin afară, dar luna a fugit în nori. Era întuneric. S-a culcat iar, şi-a şters fruntea cu mîneca de la cămeşă şi s-a gîndit: să ştii că a fost mare cutremur de pămînt!

Sudoarea de pe frunte nu-l minţea niciodată. Cărăbuş se simţea stăpîn pe soartă numai atunci cînd avea sub picioare un pămînt greu, potolit pentru totdeauna. Cum pămîntul începea a-şi irosi măcar cît de cît eterna sa pace,

Cărăbuş era primul care se tulbura. Şi iată că iară s-a întîmplat ceva acolo, în adîncurile pămîntului, şi Cărăbuş se trezeşte în miez de noapte.

Stătea în capul oaselor şi se crucea: toată viaţa a crezut că nopţile sînt mute şi tăcute în cîmpie. Acum era noapte, dar de tihnă şi pace — nici vorbă. Suge vîntul frunza prin livezi, o javră la vecini ba scheaună prin somn, ba se trezeşte şi cască. A plesnit un căprior în acoperişul casei, rugumă Joiana, oftînd din cînd în cînd. Apoi urmează cîteva clipe de tihnă, e o tăcere atît de deasă, atît de închegată, încît ţi se pare că te scalzi în mare. Şi iată că tocmai în clipele celea de tăcere urechea lui Onache a prins un vuiet surd, ce părea a veni de departe, din adînc, pe sub pămînturi. Venea atît de departe şi atît de adînc, încît părea a fi însuşi glasul pămîntului, şi glasul cela tînjea. Nu se plîngea, nu

striga, nu urla, ci gemea aşa, pe tăcute, cu măselele strînse.

Tincuţa nu s-a mai întors să-şi împlinească somnul. Pe la zori a ieşit în ogradă, a prins a aduna vreascuri pentru a face de mîncare. Umbla tăcută, nedormită, se tot grăbea fără a şti bine de ce se grăbeşte, privea împrăştiat în jur şi încurca vorba cînd o oprea vreo vecină la poartă.

* * *

Într-o sară, întorcîndu-se de undeva pe la amurg, Onache a găsit în casă un bob de lumină ce tremura în candela spînzurată în ungher, sub icoană. Băieţii erau duşi pe la şezători. Tincuţa tot umbla de la o vecină la alta, lăsîndu-l singur în casă. Şi Onache, după multe cugetări, a venit în faţa icoanelor, a prins a şopti încet, cu vîrful buzelor, *ocinaşul.*

Un mugur de lumină, răsădit pe-o iconiţă yeche, mirozna plăcută de oloi ars, înşirarea domoală a unor vorbe cărora nu le ştia rostul, dar pe care le prinsese de mic de la răposata sa bunică, l-au împăcat cu toate. S-a culcat şi a dormit un somn adînc, trudit, dar pe la zori iar l-a trezit foşnetul fustelor, şi cum a intrat Tincuţa în casa cea mare, a şi pornit a tînji pămîntul.

Onache a prins a se linguşi pe lîngă nevastă. Simţise muierea ceea ceva atunci cînd lui nici că să-i fi trecut prin cap, ştia Tincuţa ceva, ceea ce nu ştia el. Onache a prins a-i lăuda bucatele cînd se aşeza şi cînd se ridica de la masă, cerea băieţilor să-i poarte mamei cinstea, îi aducea din sat orice minciună auzită, dar toate erau în zadar. Tincuţa umbla zăpăcită, nedormită, încurca vorba, privea risipit în jur, se gîndea numai la cei doi feciori şi văzînd aşa treabă, Onache a prins a-i urmări mînile. Şi mînile au trădat-o. Mînile Tincuţei erau doi copii ce nu se mai saturau a se juca între ei şi era cît se poate de simplu să le pricepi joaca,

Tincuţa a început a ţinea casa într-o curăţenie cum nu se mai pomenise în Ciutura. Totul era măturat, scuturat şi spălat înainte de a fi venit vremea maturatului, scuturatului şi spălatului. Cînd intra cineva în casă, Tincuţa îi urmărea picioarele, avînd bănuieli urîte, urmărea să vadă unde o să se aşeze, ce o să facă cu pălăria

scoasă din cap. Tincuţa se oţăra la cele mai frumoase şi proaspete înjurături, vîra băieţilor prin buzunare capete de cîrpe curăţele şi se făcea palidă cînd vreunul se pornea spre mătura din ungher cu un deget ţinut la nară.

Tincuţa aştepta nepoţi, Tincuţa ţinea casa curată în aşteptarea nurorilor. Pămîntul vuia noapte de noapte, iar Tincuţa visa nunţi. Hitler înghiţise o jumătate de Europă, prin sate porneau concentrările, iar Tincuţa se visa soacră mare. Ce-o fi socotit ea în capul ei — pînă una-alta, să-şi însoare băieţii, să le facă la amîndoi case, să-şi crească nepoţii, să moară şi să fie înmormîntată în straiele ce le va porunci cu gură de moarte, iar încolo — fie ce o fi...

Celor doi vlăjgani nu le ajungea minte pentru altceva, dar atîta lucru au priceput. Şi s-au grăbit, aşa, într-o glumă, să împartă gospodăria în două. Fiecare îşi avea calul său, hectarul său, şi a pornit o mare încurcătură în gospodăria lui Onache. Ba un cal a rămas neadăpat, ba un hectar rămînea neprăşit, căci frate, frate, dar brînza-i pe bani. Şi, culmea la toate, Nuţa a prins a veni cam des, tot şuşotea cu fraţii şi le făcea cu degetul jucăuş, amenin ţîndu-i pentru cine ştie ce mari isprăvi pe care aveau de gînd să le puie la cale cei doi băieţi.

„Aşa-i, carevasăzică!"

A ajuns Onache Cărăbuş străin în casa lui. Nimănui nu-i pasă de are el de spus ceva ori nu. Tincuţa se grăbea cu nunţile, băieţii despicau gospodăria în două zi cu zi, pămîntul tînjea nopţi întregi, iar lui Onache nu-i rămînea decît *ocinaşul* — o rugăciune ale cărei cuvinte nu le înţelegea. Şi ceea ce îl scotea cu totul din fire era faptul că uneori în casă i se mai zicea şi tată — pe semne, pentru a-şi bate joc de dînsul.

Onache Cărăbuş a prins a-şi aminti toţi sătenii ce-i rămăseseră datori cu un pahar la crîşmă. Avea de gînd să se aşeze odată cu băieţii la sfat, dar, pentru a-şi înfierbînta vorba şi ciuda, era nevoie de un pahar-două. Parale n-avea. Avea mulţi săteni ce-i datorau cîte-o petrecere, căuta să se tot întîlnească cu ei, dar ciutureanul, cînd se face uituc, apoi rar găseşti un prost ca dînsul.

Şi în vreme ce Onache.se tot căznea să-i ducă cu vorba cît mai pe de-a dreptul, au venit în Ciutura renumitele băşti galbene.

Directorul şcolii, un om milităros, bine hrănit, cu sprinceana încruntată, a împodobit tinerii satului de nu se mai cunoşteau ei înde ei. Nimeni nu ştia cum a ajuns el director de şcoală. Se spunea că a fost pînă mai nu demult proprietar al cîtorva mori, dar pe urmă a lăsat măcinatul **şi** a trecut la politică.

O fi ajuns departe, tot trecînd de la un partid la altul, căci jandarmii, întîlnindu-l, ridicau bocancii sus, repezind în acelaşi timp dreapta la

chipiul ţuguiat, şi ciuturenii, văzînd cum stau lucrurile, îi cam purtau directorului frica. Se grăbeau să-i dea primii bună ziua, să-şi vadă iute de drum, iar directorul, care niciodată nu răspundea la bineţe, îi urmărea cu ochi mici, sus-picioşi, împănaţi sub sprîncenele stufoase.

Era tăcut, părea să-şi fumeze şi ţigările fără a deschide gura, abia prinzîndu-le a greaţă cu vîrful buzelor, şi mare a fost mirarea satului cînd directorul a rostit o cuvîntare. într-o sară, trimiţîntu-şi elevii prin sat, a adunat în ograda şcolii toţi băietanii ajunşi la optsprezece ani. I-a fluierat într-o linie, le-a arătat tăcut cum poate omul să-şi umfle coşul pieptului, a trecut cu paşi leneşi prin faţa lor, oprindu-se din vreme m vreme şi cîrpind pe ici-colo cîte-o pereche de palme. Cu ce îl supăraseră băieţii pe care îi pălmuia, ce merite aveau cei de scăpaseră ieftin — asta Ciutura n-a putut-o afla niciodată.

— Mă boilor! Vă cheamă la sînul ei patria-mumă, iar voi staţi cu mîinile prin buzunare!

în fond, cam astea au fost şi începutul, şi mijlocul, şi sfîrşitilj celor ce avea de spus. O dată pe săptămînă, duminică dimineaţa,^băieţii urmau să se adune la instrucţie pe o mică toloacă de lîngă biserică. Instrucţie poate face numai voinicul œ schimbă pălăria pe-o bască galbenă. Basca se cerea încununată de-o insignă, pe care o prindea în aşa fel ca să fie sus la rmichia frunţii. Băştile îi aşteptau ia prăvăliile de manufactură din Pămînteni, iar insignele puteau fi primite la cancelarie de către voinicii ce aveau basca gata cumpărată.

Optsprezece ani! Cine nu-şi dă la qptsprez_ece ani o jumătate de viaţă pentru o bască galbenă şi o insignă! Atîta doar **că directorul,** tăcut din fire, a Xiitat să le spună

125 băieţilor prin ce minune ar putea ei face rost de parale, ca să-şi cumpere băşti. în buzunarul ciutureanului rar cînd se adunau cîte doi-trei gologani, iar acum era primăvară, sărbătorile Paştilor înfundaseră satul în datorii, şi orice vorbă de parale aducea a mare prostie.

O săptămînă întreagă în casa lui Cărăbuş nu se vorbea decît de bască şi insignă. Băieţii se linguşeau şi se rugau cu lacrimi în ochi, umblau flămînzi de ciudă ce le era şi nu scoteau mîinile din buzunare cîte două-trei zile, ca să-şi înveţe părinţii minte. Biata Tincuţa bătea pragurile tuturor neamurilor, îndulcindu-le cu vorba şi milogindu-se în faţa lor, iar Onache zicea că nu poate schimba mia fără a sta cîteva săptămîni pe gînduri. Feciorii nu ştiau şaga cînd ajungea vorba de băşti. Onache a fost nevoit să urce în pod, să coboare un ciomag noduros de corn. După cum s-a aflat, băieţii îl mai ţineau minte, şi cum l-au zărit în tindă după uşă, dorul de băşti i-a slăbit puţin.

Au trecut vreo două săptămîni la mijloc, iar de in strucţie premilitară — nici vorbă. Duminicile abia se adunau pe toloaca de

lîngă biserică cîte doi-trei băietani din cei mai avuţi. Fumau, dosind prin mîneci ţigările, şi se risipeau pe la case. „Patria-mumă" ar fi rămas să tot poarte dorul flăcăilor din Ciutura, de nu apăreau din nou macii. într-o dimineaţă a răsărit în vatra satului vătaful arendaşului şi a orins a trezi satul cu vocea lui răguşită:

— La ma-a-aci! La ma-a-aci!

Onache Cărăbuş îşi avea pămîntul, gospodăria sa, şi a munci pe ogorul altuia era pentru el o ruşine. Vă-zînd că băieţii îşi pun cozi noi' la sape, Onache i-a lăsat în pace să ducă la bun sfîrşit măcar lucrul ista, iar sara, cum s-a aşezat la masă, le-a numărat pe degete de cîte piei o să-i jupoaie dacă le-a veni în cap să se ducă să prăşească maci. A îndoit degetele la amîndouă mîinile — pe toate zece. Băieţii au rămas buimăciţi de atîta măcel,[1,1] iar părintele, mulţumit cu frica ce-a vîrît-o în ei, si-a văzut de gfîjile sale.

A doua zi însă cînd gătea trăsura să plece la prăşit,— că aveau şi ei mult de prăşit în anul cela, — spre marea sa mirare, Onache a zărit-o pe Tincuţa coborînd din pod sapa cu care nu mai prăşise demult. Cum s-au ridicat băieţii, Onache n-o mai lua la deal. De data asia

însă Tincuţa s-a hotărît să meargă. A pus sapa în căruţă, alături de sapa lui Onache. Băieţii încă nu se sculaseră. Veniseră prea tîrziu de la fete. Tincuţa se tot repezea în casă, prin ferestrele întredeschise se auzea cum îi probozeşte ea, dar flăcăii se leneviseră cu totul. Pînă la urmă biata 'femeie s-a urcat necăjită în căruţă, spunîndu-i bărbatului:

— Hai, mînă. S-or trezi ei şi ne-or ajunge din urmă.

— Băieţii să se scoale singuri de capul lor şi să vie de dorul părinţilor la deal?!

A rîs Onache, auzind aşa vorbă.

— Nu poţi lua, bre, un ciomag ori barem o căldare cu apă?!

A sărit iute din căruţă, despletind biciuşca din mers. A intrat în casă cu o falcă în cer şi cu alta în pămînt, iar peste cîteva clipe a apărut năucit.

— Unde-s dracii ceia?!

Tincuţa, plecînd capul, a zîmbit necăjită — ca să vezi, şi de data asta i-a prins Onache cu mîţa în sac.

— Băşti vor, ce să le faci...

— Aşa-i... carevasăzică...

A fost singurul lucru pe care l-a putut spune Onache Cărăbuş despre cei doi flăcăi, despre nevastă şi despre sine însuşi.

* * *

Patru răsărituri de» soare întîmpinate pe-o moşie cu maci, patru amurguri petrecute în drum spre casă, şi Ciutura nu mai ştia ce să

facă cu atîţia boboci — oriunde cauţi, tot berete! Sărmana tinereţe! Ea nu ştia cum să-şi potrivească podoaba pe căpăţînă, nu .ştia cum s-o poarte, nu se pricepea a prinde o insignă ca lumea, dar era fericită, aştepta să vie duminica, cum aştepta în copilărie întoarcerea mamei de la tîrg.

Iar nopţile vuiau, vuiau întruna. Pămîntul ce hrănea fire de maci, pămîntul pe care umblau flăcăii în berete galbene se frămînta, gemea, tînjea. Nopţi întregi zornăia sticla în ferestre, sunau mărunţel tacîmurile uitate pe masă, se prăbuşea cîte o cocioabă ţinută în proptele. Ciuturenii umblau cu frunţile grele, cu măselele strînse a necaz şi îşi tot ciuleau urechea, ascultînd. Cine ştie ce-or tot fi ascultat ei — poate căutau să desluşească

127 năravul zilei de. mîne, poate căutau să prindă rostul zilei de ieri.

între timp a mai venit o duminică. Era o zi senină, frumoasă, cu cer nalt, cu soare fierbinte, şi Nică, subofiţer demobilizat de cîteva săptămîni, ieşind din frumuseţea sa de casă şi trecînd prin cîteva ulicioare, a cîr-nit-o spre pîlcul de boboci adunaţi pe toloacă.

Prima buchie din alfabetul militar român era simplă, cum ar fi, de-o vorbă, litera „a": culcat şi drepţi. Culcat şi drepţi! într-o clipă eşti jos, lipit pămîntului, în cealaltă te pomeneşti în picioare, pentru ca peste o suflare iar să fii întins la pămînt.

Nică, după ce i-a dezmorţit cu vreo sută de culcări la rînd, i-a aşezat în coloană după statură, a prins a le lămuri cam ce ar putea să se întîmple dacă s-ar presupune pe o clipă că fiecare măgar ce poartă bască galbenă e ostaş român.

La nouă fără cinci minute a apărut pe drumul larg al Ciuturii mult temutul director de şcoală, şi au rămas ciuturenii trăsniţi. Directorul avea gradul de locotenent, iar un locotenent în armata regală română era egal cu gradul de căpitan în orice altă armată. Un fior, o admiraţie mută a înfrigurat coloana tinerilor ciutureni. Fostul licean de la Soroca, cu o voce subţire şi tăioasă ca briciul, i-a înţepenit cu zîmbete prosteşti pe buze, şi subofiţerul a tras un pui de fugă să raporteze.

Directorul a bolmojit fără a deschide gura:

— 'Neaţa copii.

De răguşeală ciuturenii nu s-au plîns şi nici dascăli, nici văcari nu s-au dus să împrumute de prin alte sate. Glasuri Domnul le-a dat din plin pentru totdeauna. „Să trăiţi!!" Trei silabe, două răcnete ca două muşcături, o bubuitură de trăsnet, un suspin din ziua de apoi au prins a răscoli văile, iar locotenentul, încruntîndu-şi sprinceana, s-a uitat mirat la subofiţerul ce-i raportase, de parcă voia să-1 întrebe: să fi gîngăvit ceva sugacii ăştia, ori mi s-a părut?

— Bă măgarilor! V-am zis: ,,'Neaţa copii!!!", începea muştruluială ceea nesăbuită, căreia i se mai

zicea „premilitărie". Ciuturenii stăteau adunaţi în jur, rezemaţi de garduri, chiorîndu-se unul peste umărul altuia. Degeaba însă s-au grăbit — pregătirea militară e un secret de stat, şi Nică, făcîndu-i o dată la stînga,

128 pentru ca pe urmă să-i întoarcă la dreapta, a pornit coloana spre pădure.

S-au întors .tocmai pe la chindii. Spinările bobocilor abureau, dar coloana înainta semeţ, şi ochii băieţilor luceau, dosind o taină pe care o ştiau numai ei. Aduceau un cîntec pe care nu-1 mai auzise Ciutura pînă atunci:

Europa ne cheamă. Europa
ne-ndeamnă, Europa e mîndră
de noi...

Cîntecul a avut mare succes. Poate pentru că era primăvară, poate pentru că Ciutura cîntăreaţă era din născare, poate pentru că vioiciunea îi priește omului mai mult decît moleşeala, dar peste cîteva zile toată Ciutura s-a pomenit proslăvind Europa, care nu mai putea de dragul ciuturenilor. Cîntau copiii, ducîndu-se cu vacile, îl cîntau sara prăsitorii, întorcîndu-se de la cîmp, îl murmurau femeile, repezindu-se cu căldarea pînă la fîntîna. îl cîntau cu toţii, iar încolo, fiecare continua să umble cum îi venea mai bine la socoteală — care pornea cu dreptul, care cu stîngul.

Onache Cărăbuş a început a se înstrăina de copiii săi. Nu le mai purta dorul, nu mai simţea nici o bucurie cînd îi avea alături. De cum îşi puneau beretele, parcă ar fi fost doi demoni. Cînd îi îndemna Onache să facă ceva prin -gospodărie, ei zîmbeau pe sub mustecioa* ră — îţi venea a crede că, de-ar fi fost să judece ei singuri cu capul lor necazurile casei, ar fi făcut mare brînză. Apoi se tot aţîţau unul pe altul, căutau să intre într-o mare daraveră şi, dovedindu-şi puterea, să-1 facă de rîs pe tata. Porneau la fete cînd nici soarele nu apuca a asfinţi de-a binelea, se întorceau pe la zori, adu-cînd cu ei în casă duhoare de tutun, şi dimineaţa, cînd se aşezau la masă, cereau Tincuţei ceva acrişor.

Din cei doi flăcăuani pe care îi avea Onache Cărăbuş, a rămas să nu mai aibă nici unul. Chiar de mai rămîneau ei să trăiască în casa lui, omul simţea că nu le mai era nimic drag din cele ce puteau moşteni de la tatăl lor. Au schimbat totul pe două,berete. Toate poveţele şi îndrumările de bine pe care le tot strecura Onache în căpăţîriile lor au fost acum răsucite, puse cu picioarele în sus, înţelese mult mai altfel decît au fost spuse. Se făcuseră ostaşi înainte de a fi fost luaţi la armată,

se tot ascundeau după casă, mînuind un lemn cioplit în chip de armă.

Iar Tincuţa făcea ce făcea şi se tot repezea prin sat să-şi dea în cărţi. Se întorcea fericita şi rumenă la faţă, căci vrăjitoarele îi prevesteau în casă două dame — una de cruce, alta de dobă. Tincuţa de acum visa lăutari în ogradă, visa satul întreg adunat în jurul casei, se visa soacră mare, alături de Onache, şi aveau amîndoi prosoape frumoase, mari pînă-n călcîie. Tincuţa căra ouăle din poiată prin dughene, aduna băieţilor fel de fel de unsori pentru căpăţînile lor ciufulite, tot bolmojind un cîntec despre Europa, întrebîndu-şi soţul cu multă părere de rău:

— Ei, iaca, îi însurăm noi şi cum o să trăim cînd rămînem iar singuri?

Onache Cărăbuş, ca să nu-şi strice inima, stătea într-un ungher şi dregea briciul pe un capăt de curea. A început a o cam îndesi cu bărbieritul, a ajuns a-şi rade barba o dată la trei zile. Avea un păcat de brici, adus de prin Rusia, şi la bătrîneţe nu prea voia să înţeleagă briciul cela unde era vorba să taie, iar unde urma să lunece uşurel. Cînd sfîrşea să-şi scarmene barba, avea pe faţă o sumedenie de musculiţe de hîrtie. Nu se plîngea însă, căci briciul punea temelia — abia după brici venea plăcerea cea mare.

Aveau în casă un pieptene greu, făcut de ţigani dintr-un corn de vacă. înainte de a se pieptăna, Onache îl curăţa pe un fir de aţă. Cum firul de aţă pornea să fluiere subţire, în casă se aşeza o linişte ca de mormînt. Lui Onache îi plăcea să fie linişte cînd se piaptănă. Era şi mai bine dacă îl lăsau singur în casă — numai el şi pieptenele.

Greu era începutul, ca orice început. Onache ridica pieptenele sus deasupra creştetului, parcă ochind cu el, şi toată faţa îi rămînea sfîrtecată în aşteptarea unei batjocuri nemaipomenite. îndată ce colţii mărunţei ajungeau la percica moale şi căruntă, el strîngea măselele a bărbăţie şi încet, căznindu-şi sufletul, pornea cu el spre frunte, trăgînd primele patruzeci şi patru de brazde. Cînd ajungea

cu pieptenele la frunte, ofta uşurat, de parcă ieşea dintr-o apă rece ca gheaţa. Mijea un ochi spre colţii pieptenelui, sufla doi-trei fulgi de mătreaţă şi

iar îl ridica sus, deasupra creştetului, ochind locul unde va cădea mînia Domnului.

Era la mijloc o ciudăţenie pe care Onache nici n-ar fi putut-o lămuri. Toate grijile şi necazurile pe care nu le putea descurca la repezeală, Onache le păstra grijuliu, pentru ca pe urmă, adunîndu-le cît mai multe, să se aşeze într-o bună zi să le descurce. Pieptenele cerca să-1 ajute a face rînduială în viaţa sa. Cînd îl ridica sus deasupra creştetului, i se părea că vede aievea toate necazurile pe care le avea. Era o viaţă de om aşternută sub colţişorii unui pieptene, se încingea o luptă crîn-cenă, şi Onache le tot limpezea cu forţa pînă i se făcea milă şi de creştet, şi de pieptene, şi de percică.

Pămîntul vuia întruna, gemea pămîntul nopţi întregi, iar băştile galbene erau ţesute cu aşa socoteală, că chiar vechi, chiar zdrenţe de-ar fi ajuns, tot aşteptau să li se comande: „Un-doi, un-doi, un-doi!...". Tincuţa aduna prin casă cîrpe bune pentru pelinci, băieţii umblau duminicile şi luau cu asalt toate vîlcelele şi poieniţele din pădure, în biserică se aduna la slujbă atîta lume, că se stingeau, înăbuşite, lumînările, iar sara, lîngă crîşmă, se adunau deştepţii să pună ţara la cale.

Veniseră vremuri grele. Ciuturenilor ba nu le ajungea avere, ba nu-şi puteau înghiţi bucata. Ciutura îşi tot pierdea zi cu zi calmul, cumpătul, repezindu-se nebună ba la vale, ba la deal. Onache s-a contrat o viaţă întreagă cu satul său de baştină, dar îl iubea, îi era credincios, şi atunci cînd satul a prins a se tulbura şi a ieşi din matcă, Onache s-a gîndit că-i vremea să se repeadă la Pămînteni.

Se gătea de drum fără nici o tragere de inimă. Nu erau în firea lui călătoriile, mai ales la Pămînteni nu-i plăcea să se ducă. Gărişoara ceea mică, cum îl zărea, se grăbea să-1 înjosească, să-şi bată joc de viaţa lui. După ce umbla prin toate prăvăliile şi trecea pe la cele două iarmaroace, după ce vedea cu ochii lui o sumedenie de lei, care, sunînd uşurel, se mutau dintr-un buzunar în altul, Onache se întorcea acasă mult mai sărac decît se crezuse. Nu-i plăcea să se ducă la Pămînteni. Dacă avea vreo treabă, o poruncea prin vecini, prin neamuri. Acum însă trebuia să se ducă. Vuia pămîntul sub picioare, şi cînd nu mai ştii nici tu însuţi, nici satul tău nu ştie ce e de făcut, atunci trebuie să ieşi în lume.

S-a dus pe jos. Nu ştja ce veşti îl aşteaptă acolo —bune ori rele, şi nu s-a hotărît să mîie caii la întîmplare. S-a dus, deci, pe jos. Păşea încet şi tot privea în pămînt ca şi cum căuta un anumit sens în felul în care erau risipiţi bulgării pe marginea drumului. Nici că-i păsa de cele ce se petreceau atunci în jurul lui şi, spre marea sa

mirare, a rămas să ţie minte toată viaţa drumul zilei celeia, făcut pe jos pînă la gară. A reţinut pentru totdeauna şi felul cum arătau semănăturile, şi din cîte părţi suflau vînturile, ţinea minte cîţi oameni, ajungîndu-1, l-au lăsat în urmă, pe cîţi i-a lăsat el însuşi; ţinea minte şi ce fel de păsări au zburat peste dînsul, şi ce zi, ce dată, ce lună erau în calendar.

Ajungînd la Pămînteni, Onache Cărăbuş mai întîi de toate a venit la gară. S-a aşezat pe singura bancă de pe peron, şi-a vîrît mînile în mîneci. Răzmuiat de un pui de osteneală, s-a aşternut pe-o aşteptare lungă, socotită pînă la sosirea primului tren. îi era totuna ce fel de tren 0 să apară, din care parte va^veni, în care se va duce. însemnat era însuşi faptul. Umblau încă trenurile şi, vasăzică, ţara rămînea în picioare^

Nu departe de gară vreo zece muncitori, adunaţi în jurul unui vagon de marfă, urlau din răsputeri: „Hop, şi încă o dată hop!". Onache, săritor la nevoie, cînd auzi „şi încă o dată hop!", a tras o fugă mărunţică, dar a ajuns tîrziu. Vagonul era dat la rampă, o punte s-a culcat din uşa magaziei în uşa lui. Muncitorii cărau, saci, puntea se lăsa moale din mijloc, ca spinarea unei pisici atunci cînd o mîngîi, iar în jur — seminţe mici şi cenuşii.

Pornea a călători prin lume roadă macilor din anul trecut,

Onache n-a mai stat să aştepte primul tren. A coborît cîteva scări, a retezat mica piaţă din dosul gării, a intrat în prima prăvălie ce-i răsărise în cale. La tejghea stătea un băietan cu şapcă albastră, cu cureluşă aurie, pe semne, elev de liceu. Tînărul moştenitor al prăvăliei i s-a părut lui Onache puţin cam stricat de învăţătură — căuta să fie cît mai drăguţ cu lumea, se căznea să intre în voia tuturora. Bănuind cum e povestea, Onache s-a aşezat pe un pervaz de fereastră şi, înţepînd cu degetul toate mărfurile aşezate pe rafturi, iscodea preţurile. Ţăran simplu, aproape fără carte, Onache se pricepea a mirosi

132 preţurile, ştia a pipăi cele cîteva cifre în aşa fel, ca să afle de ce tot tînjeşte, de ce tot geme şi vuieşte nopţi întregi bietul nostru pămînt.

Lumea îşi ţinea paralele strîns, făcute nod peste nod. Au scăzut preţurile — numai furcile de fier şi topoarele,— pentru prima oară de cînd se ţinea Onache minte,— furcile şi topoarele s-au scumpit de două-trei ori. Onache s-a bucurat văzînd una ca asta, a scotocit cîţiva gologani prin buzunar, a cumpărat o furcă nouă. Avea acasă două furci bunişoare, dar a mai cumpărat una. Odată ce s-au scumpit, înseamnă că cu vremea au să fie căutate.

Drumul făcut înapoi spre casă nu l-a mai reţinut. Toată viaţa s-a întrebat prin ce fel a ajuns el atunci înapoi în Ciutura? Uneori i se părea că ajunsese pe jos, alteori îi venea să creadă că a fost dus de cineva cu trăsura. O fi zburat, s-o fi tîrît pe brînci — nu ţinea

ftiinte. O furcă nouă cu şase colţi, adunată într-o hîrtie unsuroasă, rupsese ceva din felul lui Cărăbuş de-a primi lumea în sufletul său. Avea o furcă subţioară şi încolo — nimic. A simţit iarăşi pămîntul sub picioare abia acasă, cînd Tincuţa, pipăind cumpărătura, l-a întrebat în şoaptă, cu un fior de groază:

— Ne mai trebuia nouă o furcă?!...

* * *

Onache Cărăbuş a prins a visa nopţile o cămaşă de cînepa, lungă pînă la genunchi, o cureluşă jerpelită, două musteţi roşcate, trase pe oală, o privire de- creştin ce ţesea întruna fire de tristeţe. Din toate amănuntele iestea, potrivite de Cărăbuş într-un anumit fel, a. răsărit pe neaşteptate un chip viu, cu suflare, un glas domol, şugubăţ, ce mai trăia în sîngele lui, făcîndu-se auzit din vreme în vreme.

Onache aproape că-1 uitase pe răposatul său părinte, cu care atîţia ani a tot muncit pămîntul, de atîtea ori a tot umblat în căraușie. Uneori însă, cînd i se întuneca lumea în jur, răsăreau pe neaşteptate o cămaşă de cînepa lungă pînă la genunchi, două musteţi trase pe oală, o cureluşă şi o cataramă din cine ştie ce vremuri moştenite. Chipul părintelui era pentru Onache o icoană, un manual de istorie, un tovarăş bun pentru zile grele,

şi cel mai mare judecător care avea a spune ultimul cuvînt.

Furca cea cu şase colţi, cumpărată la Pămînteni, nu i-a plăcut bătrînului ce purta cămaşă lungă. A pornit moşneagul a o pipăi, a zîmbi trist, trecîndu-şi degetele pe la vîrful fiecărui colţ, a rostit încet, cînd au rămas numai ei doi:

— Să fii cuminte, măi băiete...

Onache a zîmbit: sireacul tata. Aşa l-o fi crescut cîndva pe dînsul, aşa l-a crescut şi el pe Onache. De mic i-a dat de grijă să fie cuminte. Şi tuturor ciuture-nilor de mici li se dă de grijă să fie cuminţi. De sute de ani, neam de neamul lor, moldovenii îşi cresc copiii cu o singură pravilă: să fie cuminţi! Dar, Dumnezeule, ce înseamnă să tot fii cuminte?! Depinde cînd, cum, unde. Totdeauna nu poţi fi cuminte. Dacă ai casa ta, dacă ai pămîntul tău, dacă ai neamul tău, şi dacă tot ce ai se duce de rîpă, mai poţi fi cuminte?!

* * *

într-un miez de noapte, pe cînd cîmpia dormea dusă, a trosnit, a vuit ceva în ograda lui Cărăbuş. După care s-a lăsat iarăşi liniște, dar prin liniştea ceea se auzea de undeva de departe, de sub pămînt, un jalnic miorlăit de pisică. N-a avut noroc — s-a vîrît în beci să prindă şoareci tocmai în noaptea cînd sortit îi era beciului să se

risipească. Acum, prinsă sub dărîmături, se plîngea şi ea, sărmana, de soartă.

Cărăbuş, trăind o viaţă întreagă fără a coborî la necazurile unei pisici, acum a ajuns a se văicăra. S-a sculat cu noaptea în cap, şi-a suflecat mînecile, a început a desfunda beciul, avînd de gînd să-l facă din nou. Des-de-dimineaţă, sculînd băieţii, i-a trimis la plivit grîul. A rugat-o pe Tincuţa să caute a-i fi la îndemînă în ziua ceea. Ştia el prea bine că n-o să aibă nevoie de ajutorul ei — avea însă un lucru mare, un lucru greu de făcut şi s-ar fi simţit mai bine dacă Tincuţa, venind peste fiecare cinci minute, ar fi tot cotcodăcit în jurul lui: mama mea, ia ce grozav munceşte, ia cum pune, ia cum ridică! Succesul la femei face bărbatul mai voinic, mai îndemînatic. Atîta lucru ştia şi Onache şi se folosea de el din cînd în cînd...

134

Tincuţa a răspuns fără a înţelege bine despre ce-i vorba: da, numaidecît, cum să nu! După care, adunînd rufele din casă, şi-a luat tălpăşiţa spre Căinar, pîrăuaşul de după dealul cel mic. Nunţile puteau veni pe neaşteptate, trebuia să-şi ţie casa veşnic gata. Pe lîngă asta, mai voia să afle cîteva minciuni despre flăcăii săi, iar pîrăul cela de la marginea satului, cînd se adunau ciuturencele la spălat, era numai spumă şi minciuni.

Tincuţa venea de-a lungul satului cu două legături subţioară, îndemnînd cumătrele cu dînsa. Ciuturencele, tot dînd din cap a înţelege, căutau să-şi vadă de griji, şi cînd a ajuns Tincuţa la Căinar, a găsit numai un şuvoi de apă rece, patru-cinci pietroaie mari, puse stavilă să nu fugă albiturile cu apa.

S-a bucurat Tincuţa — dacă-s proaste cumătrele şi nu vor să vină, cu atît mai bine! Avea Tincuţa un fel al ei de-a întoarce orice necaz în bucurie — n-au venit ciuturencele poftite de ea, cu atît mai bine! Putea spăla în voie, fără a-şi dosi rufele de ochii vecinelor, şi cu săpunul putea s-o lase oleacă mai moale, căci se ducea săpunul Tincuţei ca apa pe Căinar.

După ce a desfăcut amîndouă legăturile şi, tipărin-du-le cu palma printre pietre, le-a lăsat să se înmoaie, s-a aşezat cumincior la o parte, cu bărbia ascunsă în podul palmei, ş-a prins a-şi aminti ce obiceiuri mai sînt la întoarcerea tinerilor de la cununie. Erau multe obiceiuri în mintea ei, îi plăceau toate pe cîte le ştia şi, fără a le putea alege pe cele mai mîndre, a început spălatul rufelor.

Cînd o prindea hărnicia, mînile Tincuţei păreau a-i fi duşmani se jurase să se răzbune şi nu le lăsa să răsufle. Pietroaiele pe care spăla nu-i trezeau nici o milă. Albiturile erau de cînepa, toarse, ţesute cu mîna ei. Ba le repezea, înecîndu-le în apă, ba le smulgea înapoi cu rădăcină cu tot, ba le sucea colac şi prindea a cio-măgi pietrele. Ceea ce era gata spălat şi clătit, Tincuţa aşternea pe iarbă să se zbicească puţin la soare, să-i fie mai uşor a le duce acasă.

Abia dovedea s-o aştearnă pe una, că se întorcea iute la cele rămase şi se tot crucea: au înnebunit dughenarii ceia din Pământeni! Vînd un săpun, că nu poţi scoate fulg de spumă dintr-însul!

Pe la amiază o scoase la capăt cu spălatul. îi rămă-

seseră numai cîteva schimburi, ce tot căutau să fugă cu apa la vale. înciudată, Tincuţa a prins un crac, l-a aşternut pe piatră, a ochit cu săpunul, şi-a plecat umerii deasupra pietrelor şi, deodată, sughiţînd a mare mirare, s-a îndreptat din şale, repezind mînile sus, de parcă şi-ar fi înţepat degetele. Cu ochi tulburi de spaimă şi îngrijorare, a prins a iscodi în jur — nu cumva a văzut-o cineva? N-o văzuse nimeni. Era singură pe malul Căina-rului. A ridicat albitura pe care începuse a o spăla, a mai aşternut-o o dată pe piatră, cercetînd-o.

Şi-a prins capul în mîni, de parcă ar fi apucat-o mari dureri de măsele, şi a început a se legăna dintr-o parte în alta cum se leagănă firele de mohor pe haturi. Biata Tincuţa! Unul din cei doi băieţi n-a vrut să aştepte ziua nunţii, o copilă din satul lor n-a vrut să-şi ducă cinstea în casa socrilor, şi au ucis-o amîndoi pe biata Tincuţa. Aici pe malul Căinarului, lîngă pietre se prăbuşise tot ceea ce avusese ea sfînt în viaţă.

Era singură în vălcică, pe malul Căinarului, o frigea la inimă, îi venea să urle, să spargă geamuri, să aprindă lumea, să facă un pojar cum nu s-a mai pomenit! Avea însă nevoie de sfat, nevoie de ajutor. Onache era unicul ei sfetnic şi, adunînd albiturile, umflîndu-le în spate, a pornit la fuguţa spre sat. Venea prin grădini, căci n-avea vreme. Alergau cînii în urma ei, lătrînd, legătura îi umezea spinarea, pieptul, dar ea nu mai simţea nimic. Era orbită de amărăciune, avea mintea întunecată de ruşine şi sufletul ei blajin s-a răsculat, cerînd moarte de om.

Onache, rămas singur, nu făcuse multă treabă. Abia a desfundat beciul pe jumătate, salvînd viaţa pisicii. Acum stătea jos pe iarbă, furat de gînduri, iar mînile lui, cîrpite cu pete de hlei uscat, netezeau pe genunchi un petic de hîrtie. Cînd a intrat Tincuţa în ogradă ca o vijelie, el nici n-a ridicat capul. Nu s-a mirat deloc că nevasta, aducînd rufele gata spălate, le-a aruncat grămadă în colb.

Tincuţa îl trăgea de mînecă spre casă, bolmojind ceva cu buzele înălbite.

— Spune ici, bre, ce ai de spus...

Lăsîndu-se într-un genunchi, Tincuţa i-a cuprins gî-tul, a pornit a-i şopti ceva la ureche/Onache a zîmbit, apoi a trecut la un chicot mărunt. Suflarea caldă a nevestei [1 gîdila la ureche şi, smulgîndu-şi capul din

braţele ei, scobind urechea cu pricina, a stat o vreme de şi-a venit în fire. Tincuţa s-a mutat repede la cealaltă ureche. Onache, făcînd palma pîlnie, a zîmbit cam stingherit, cam zăpăcit, dar a zîmbit:

— Să-mi fie el sănătos! A ştiut cum s-o ieie. Alta pentru ce au mai fost ele făcute, fetele...

Tincuţa stătea împietrită. Privirea ei rătăcea pe chipul lui Onache, pierzînd fir cu fir rostul tuturor lucrurilor, şi atunci Onache s-a apucat să mîngîie hîrtiuţa ce rămînea să-i zacă pe genunchi.

— Tu, bre ista, lasă prostiile... începe mai bine a mă găti de drum — uite, am primit ordin de concentrare...

În vinerea ceea pentru prima oară pămîntul a vuit ziua-n amiaza mare. Şi a venit amurgul, ultima sară înainte de plecare. Cei doi vlăjgani, întorşi de la cîmp, se linguşeau în jurul lui Onache. Ca să vezi ce nedreptate poate fi pe lume! Ei poartă băşti, ştiu a ţine cadenţa, fac o mînuire de armă care nu se mai află! Iar Patria-mumă cheamă sub drapel un om care nici nu ştie a cînta pînă la capăt chemarea Europei, încurcă stîngul cu dreptul, nu mai poate scoate pieptul afară. Primise, uite, ordin de concentrare. Cei doi băietani, scărpinîn-du-şi cefele a mare mirare, buchiseau ordinul, iar Onache, pipăindu-şi părul cărunt, le făgăduia să-i spînzure pe o singură cracă la întoarcere, de-or cerca să iasă din vorba Tincuţei.

La aprinsul luminilor a venit Nuţa. A venit cu sapa, cu un coşuleţ de papură — a aflat vestea pe drum, în-torcîndu-se de la prăşit, şi n-a mai trecut pe acasă. Din prag a început a-şi sufleca mînecile. Mircea al ei de cîţiva ani era pe drumuri — ba face armată, ba nu dovedeşte bine a fi demobilizat şi iar e luat la concentrare. Astfel Nuţei îi mersese vestea că ştie cît se poate de bine a petrece un bărbat la oaste. Odată cu începerea concentrărilor, era rugată de ciuturence să le spună cam ce-ar trebui de copt, cîte şi cum ar trebui aşezate în sacul de drum. Lui Onache sortit îi era să fie pregătit de drum de fiică, iar Tincuţa, înlăturată de la gura cuptorului, stătea rezemată de un uşor, urmărind mişcările iuţi şi îndemînatice ale fiicei, fără a le prinde rostul.

Cărăbuş avea să plece a doua zi cu trenul de nouă. Tîrziu, cînd sacul a fost gata de drum, s-au înţeles că pe la zori înhamă caii şi se duc. Se duc cu toţii să-l

petreacă. în casă era un mare tărăboi. După ce au aţipit pe la miezul nopţii, băieţii, Onache şi-a ridicat sacul cu merinde, i-a dat Tincuţei de grijă să nu scape gospodăria din mini şi, deschizînd uşile, a plecat de unul singur, fără a-şi lua rămas bun de la băieţi.

De vreo jumătate de an a tot fost lăsat să fie singur în casa asta, fără voie bună, fără bucurii. A vrut să plece nepetrecut, tot singur. Lacrimile lor pe peronul gării l-ar fi scîrbit. Unde mai pui că lui

Onache în genere nu-i plăcea să fie petrecut. I se părea că, cu cît mai frumoasă a fost petrecerea, cu atît mai grea şi mai întîrziată va fi întoarcerea.

Satul era pustiu, adormit pe veci. Dormeau casele, dormeaii drumurile cu bulgări, cu troscot cu tot, dormeau portiţele spetite, dormeau picăturile de rouă întinse pe sîrmele ghimpate din garduri. Dormeau cuco-şii prin poieţi. Lui Cărăbuş i s-a năzărit că cerul se luminează pe la poale, dar pînă la zori mai rămînea mult. Se tot oprea, numărînd luminile din sat, numărînd tovarăşii cu care urma să facă concentrarea. Se grăbea să ajungă la gară înaintea lor, să nu-i vadă cum trec, lăsîndu-1 în urmă, cum se duc cu trăsurile, avînd alături nevastă cumincioară şi copii deştepţi.

Căuta să meargă prin cîmp pe de-a dreptul, dar răsărea cîte o zdreanţă de cărare şi-1 tot fura. Cînd vedea că se duce prea aiurea, întorcea, dar venea alt drumeag să-1 fure. Cădea o rouă deasă, poalele pălăriei scăpătau pleoştite. Sacul cu merinde îl stingherea. Oricum l-ar fi întors, părea că duce pietre în spinare. Era greu sacul cela şi mai răspîndea în jur o mireznă dulce de copturi, zădărînd omul atunci cînd el n-ar fi fost în stare să înghită o fărîmătură.

Cînd s-a luminat de ziuă, Onache s-a pomenit ajuns la marginea Nuieluşilor. S-a mirat, căci satul cela rămînea mult într-o parte de drumul Pămîntenilor. Se plîn-geau a mare osteneală picioarele lui Onache şi, ca să le deprindă cu armata, ciutureanul le-a silit să facă un ocol mare în jurul Nuieluşilor. A nimerit într-o vale lungă, tăiată de două poduri, o vale pe care abia o mai ţinea minte din copilărie. Retezînd de-a latul, a ridicat un deluşor şi s-a oprit cu gura întredeschisă a mare mirare. A ridicat mîna spre pălărie, apoi a lăsat-o să cadă înapoi. în faţa lui se legăna un cîmp larg scăldat

în sînge — şaizeci şi ceva de hectare, cît vezi cu ochii, erau numai foc şi pară. înfloriseră macii.

— Şi-s frumoşi, măi, bată-i pustia...

Cărăbuş stătea prostit, zîmbea încet, cu o umbră de pocăinţă. Cui îi pasă că cineva s-a lăcomit în copilărie, şi s-a îndopat cu maci, de nu se mai putea trezi? Marea minune a frumosului rămînea veşnic minune. Se repezea cîte o boare de vînt, umflînd flăcări mari, cu creste roşii, călite. Şaizeci de hectare, şaizeci de minuni clădite din bulgării acestui pămînt, şaizeci de valuri plămădite din gămălii de jăratic. Iată şi ţărna, şi bulgării trecuseră de partea cealaltă, crescînd un fel de foc mestecat cu nebunie, dar frumos care nu se mai află.

Nu-i plăceau macii lui Onache, dar această minune nici că avea nevoie de dragostea cuiva. Trăia prin ea însăşi, îşi croia drum pe unde ar fi vrut, se strecura uşor în suflet, făcînd din fiece inimă o gămălie aprinsă de mac, lăsînd-o să se legene împreună cu cele şaizeci şi ceva de hectare.

Ce avea a face că mai apoi, în urma acestui pojar, va rămîne numai cenuşă...

Şaizeci de hectare, legate într-o singură flacără, e cam mult pentru un om. Undeva în adînc, sub para ceea, era pămînt, pămînt obişnuit, cu care a venit pe lume Onache Cărăbuş, pămîntul care i-a ţinut casa, pămîntul primit din moşi şi gătit nepoţilor. Dar acest pămînt arat şi semănat într-un anumit fel, cu anumite ploi şi zile calde, a venit acum să-1 înjosească, să-şi bată joc de el.

Onache Cărăbuş stătea în faţa celor şaizeci de hectare şi nu se mai putea mişca din loc, nu mai ţinea minte încotro şi pentru ce s-o fi pornit el.

— Hai, bre, c-am mai văzut eu frumuseţi de-aiestea! Trec două-trei zile, se scutură floarea, şi-or tot sta macii iştia ca moşnegii pleşuvi o vară întreagă...

Pentru că îl ajunseseră anumite griji ale dimineţii şi pentru a demonstra o anumită atitudine, a intrat pe cîteva minute fără sac în cîmpul cela de maci, după care a revenit, şi-a pus povara pe umăr.

* :•: *

Vreme de cîteva săptămîni Onache Cărăbuş n-a tri mis acasă nici o veste. Apoi a venit o carte poştală presărată cu rînduri mărunţele şi strîmbe.

„Dragă Tincuţa! Şi nu mai aştepta scrisori de la mine, că regimentul pleacă pe zonă. Roagă-te Domnului pentru zilele mele, iar de s-a întîmpla să nu mă-ntorc, vezi de pune o cruce lîngă mormîntul părinţilor mei. Cînd va fi ziua pomenirii morţilor, să-mi veniţi cu toţii, grămăjoară, căci se vede că aşa a fost dat să fie — nici eu să n-am parte de voi, nici voi să n-aveţi noroc cu mine"

Celelalte rînduri au fost citite numai o singură dată. Pe urmă Tincuţa le-a tot scăldat în lacrimi, că nu mai puteai desluşi o buche. Cînd moldoveanul scapă la durerea cea mare, nimic nu-1 mai poate opri. Onache abia i-a dat Tincuţei a înţelege că, se prea poate, o să fie război, iar Tincuţa îşi tot tremura bărbia într-o jale lungă zi şi noapte, cu toate că pînă la urmă n-a fost nevoită să adauge o cruce în cimitir.

Cam peste o lună Basarabia a fost eliberată de Armata Roşie. Autorităţile române erau obligate să elibereze toţi basarabenii din armată, şi iată-1 pe Onache Cărăbuş pe podul dintre Iaşi şi Ungheni. Are în spate un grănicer român, în faţă — un grănicer sovietic. Sta năucit, de parcă era sculat din somn în puterea nopţii şi a ieşit în prag să vadă ce se face pe lume. Un ostaş sovietic i-a dat o pîne şi o bucăţică de slănină, să aibă de drum.

Trenurile nu umblau — calea ferată s-a dovedit a fi prea îngustă pentru locomotivele sovietice, şi cîteva zile la rînd, cît o lărgeau, n-a circulat nici un tren. Onache nu mai avea timp de aşteptat pînă iar vor prinde a umbla trenurile celea şi, împreună cu miile şi miile

de foşti camarazi, a pornit pe jos, prin cîmpuri, prin sate, nepăsător la cele două sute de kilometri pe care le avea de făcut.

A ajuns în Ciutura într-o dimineaţă. A scăpătat moale lîngă portiţa împletită din lozie. Iată că se mai ţinea încă pe picioare portiţa ceea a lui împletită Dumnezeu ştie cînd, cu o viaţă de om în urmă. Şi să mai zici după asta că viţa de salcie nu ţine! Avea doar

140 cîţiva paşi de făcut pînă la pragul casei, dar nu-i mai putea face. Picioarele i se umflaseră, mai departe nu voiau să-1 ducă, şi el le-a lăsat să zacă pe iarbă, cu tălpile aţintite spre casă. Satul mai odihnea încă, duminicile Ciutura obişnuia să se scoale ceva mai tîrziu.

Căsuţa lor, nu demult văruită, stătea aţipită, cu ferestrele-aburite, iar în jurul casei — numai snopi. Snopi pe prispă, pe iarbă; snopi rezemaţi de garduri, clădiţi în clăir, puşi gireadă, şi snopi dezlegaţi, împrăştiaţi la întîmplare. Snopi grei, cenuşii, fără frunze. Numai beţe şi gămălii. Gămălii mari, împodobite cu o mică coroniţă împărătească.

Maci.

L-au pîndit cînd el nu era acasă, şi au dat buzna în ograda lui. Vede Dumnezeu, nu i-au plăcut şi nu a visat Onache Cărăbuş să strîngă o roadă de maci. N-a arat pămîntul pentru ei, nu i-a semănat, n-a venit să-i secere. Dar macii au venit singuri. Or fi bătut ei la portiţă ori n-au bătut, dar au intrat buluc, s-au tot adunat snopi, ţinîndu-se de mîni, ca la horă, în jurul casei, i-au înfundat ograda, i-au spetit gardurile, i-au înăbuşit toate drumurile şi cărările. Au ocupat totul — şi bătătura, şi prispa, şi casa, şi masa.

Erau copţi, erau grei, şi erau mulţi. Erau prea mulţi pentru o simplă minte de ciuturean, pentru o grijă de ţăran, pentru un suflet necăjit, pentru o răbdare cîmpe-nească. Pînă la urmă, Onache a început a crede că încă n-a ajuns acasă, ci a aţipit undeva la vreo răscruce, iar macii i s-au arătat în vis. Dar nici vis nu era, căci l-a simţit o javră de cîne şi a început a se gudura. L-a zărit şi Tincuţa prin fereastră, a sărit din casă, s-a prins de gîtul lui cu şiroaiele de lacrimi cu tot, iar el stătea jos pe iarbă, aduna în jur gămălii de mac, le fărîmă, strecurînd printre degete semincioare mărunte, cenuşii, seminţe ce purtau în ele acel foc mare, mistuitor.

Tincuţa, clipind fericită cu genele-i umede, a pornit a le înşira pe toate — în sfîrşit, puterea nouă le-a dat pămînt şi lor, acum au destul pămînt. Au primit două hectare din pămîntul arendaşului, două hectare cu tot cu roadă. Macul se secera uşor — în cîteva zile l-au culcat la pămînt, l-au cărat în ogradă. Trece lumea pe drum şi se minunează: atîta roadă n-a mai văzut ograda lui Cărăbuş! Şi să ştii că chiar aşa este — atîta roadă n-au mai văzut ei!

Ciutura fierbea. Să te pomenești într-o singură zi dintr-o țară în alta, așa minuni se întîmpla mai rar. Renumitele griji de țărani, ce uscau mințile nopți întregi, griji ce au intrat vreme de veacuri în măduva oaselor, în douăzeci și patru de ore s-au tot călătorit peste Prut. Bieții ciutureni nici nu știau cum să așeze perna ca să adoarmă. Totul în jur se mișcă, totul e al tău. întinde mîna și ia. Vrei pămînt — poftim pămînt!

Onache Cărăbuș ar fi fost fericit cum nu se mai poate, de nu întîlnea în fiecare dimineață o grozăvenie de maci în ograda lui. Se bucura pentru pămîntul primit, era gata să-1 răsplătească cu tot ce are, dar roadă asta de maci n-o putea primi. Era la mijloc un ceva peste care el nu putea trece. S-a obișnuit a socoti drept al său numai ceea ce era plătit cu sudoarea, cu truda celor două brațe. Restul nu l-a ispitit niciodată. Stătea pe prispă și nu putea înțelege prin ce fel macii semănați și prășiți de arendaș pot așa, deodată, deveni macii lui! De, ținea minte că băieții lucraseră cîteva zile — în socoteala celor trei-patru zile ar fi putut primi cu conștiința împăcată zece —douăzeci de snopi, dar roadă celor două hectare!

Pe de altă parte, nu-1 lăsa obrazul să se ducă la cîr-muirea satului să renunțe la roadă. Pe drumul vechi al Pămîntenilor treceau din vreme în vreme tancuri mari de fier cu stele roșii, și erau gata acele mașini să dovedească dreptul lui Onache Cărăbuș, cetățean din satul Ciutura, raionul Pămînteni, la cele primite de el.

După ce-a stat cîteva zile în cumpănă, Onache s-a apucat și a clădit snopii într-o gireadă înaltă și lungă, ce ajungea pînă aproape în fundul grădinii. I-a clădit în așa fel, că gămăliile macilor ieșeau prin gard în drum, ademenind trecătorii, și cînd veneau femei să culeagă în pestelcă gămălii, căci primiseră soia, el nu le alunga, dar, ce-i drept, nici nu le poftea să mai treacă.

Ciuturii nu-i mai ajungea răbdare. Umbla ca pe ace. O băbuță ajunsă în mintea copiilor a curățit vreo zece snopi, a suit în spate un pud de mac și a pornit cu el la Pămînteni. Se întorcea a doua zi, avînd fustă nouă, blu-ziță, basma, ducea daruri pentru nepoți și se ciondănea cu toate gardurile — pe semne, închinase un păhăruț înainte de a porni spre casă.

Noroc și pace bună, dar părea atît de ciudată și stin-

 gherită biata Ciutură, ajunsă la viață bună vreme de cîteva zile! Vădanele, ce-au tot ocolit o viață întreagă orice gloabă nimerită în cale, au împărțit caii arendașului, se urcau dimineața în căruță, suceau stîngaci hățurile și porneau așa, fără nici o treabă. Se plimbau. S-au cam potolit fetele țăranilor mai avuți — s-a dus zestrea, acum poți pune mîna pe un băiat numai

cu cele ce ai, şi ele începeau a urmări flăcăii pe care cu două zile în urmă i-ar fi dat din casă afară. Copiii umblau lingîndu-şi buzele — au aflat, spre marea lor mirare, că sînt pe lume ţări unde bomboanele nu se vînd la număr, ci la cîntar. Vrei o sută de grame — mă rog, care vrea două sute — să fie sănătos! Ciuturencele se repezeau în Nuieluşi, unde s-a deschis magazin ceva mai devreme, şi stăteau la rînd după fiare de călcat — pînă şi Tincuţa a izbutit să facă rost de un fier, cu toate că pînă atunci n-a auzit-o nimeni să se plîngă că i-ar fi trebuit la gospodărie.

Cărăbuş umbla tăcut. Cînd s-a răcit vremea, el nu s-a aşezat pe un scăunel josuţ, pentru ca împreună cu băieţii, cu Tincuţa, să reteze gămăliile de mac, să le scuture în covată. Nu s-a dus cu dînşii la gară atunci cînd sacii au fost suiţi în căruţă. A lăsat-o pe Tincuţa să cheltuie banii după voia ei. Cînd i se cerea părerea, scotea cîte o vorbă despre ciubotele cumpărate pentru băieţi, cînd nu era întrebat — tăcea. A ajuns să nu se bucure nici atunci cînd Tincuţa i-a adus de la Pămînteni un palton nou cu guler de blană. Şi era ciudat, căci ierni întregi nu ieşea din ogradă, ruşinîndu-se de paltonul vechi pe care îl avea.

Onache Cărăbuş a umblat o jumătate de iarnă în paltonul său vechi şi, dacă-1 întrebau unde-i cel nou, zicea că-1 ţine de zile mari. Pe la Crăciun au dat geruri, şi iată-1 pe Cărăbuş trecînd prin sat în palton nou. Mergea încet, cu gulerul ridicat, căci cernea zăpada de sus. Foia cu capul ba la stînga, ba la dreapta, întrebînd urechile de li-i cald, şi se tot minuna în sinea sa: marele pojar de după Nuieluşi a fost potolit, fărîmiţat şi împărţit oamenilor. Fiecăruia — cîte un tăciune cald la ureche, la spinare, la piept. O viaţă lungă de om Onache Cărăbuş a tot îndurat frigul, a tot visat picătura ceea de căldură...

Şi totuşi, pămîntul vuia noapte de noapte. La vreo

143 cincizeci de verste de Ciutura, pe malul Prutului, mai rămîneau să stea faţă în faţă doi ostaşi. Unul în şapcă altul în capelă. Erau băieţi tineri, cu puful abia-abia răsărit pe buze, dar aspri la cătătură, şi degetul zace pe trăgaci, pentru că nu atît doi ostaşi, cît două lumi stau faţă în faţă, iar între ele — o dungă subţire de apă tulbure şi rece.

Pămîntul vuia, şi prin vuietul cela a venit ^primăvara din patruzeci şi unu. Era atîta soare, că toate vietăţile s-au îmblînzit, şi-au încălzit suflarea. Erau atîtea cîmpuri slobode, că şi-au ostenit picioruşele toţi copiii. Era un cer atît de adînc ,şi atît de limpede, că se îneca aripa rîndunelelor, dar, bete fiind de atîta zbor, nu se puteau opri.

Onache Cărăbuş stătea pe hatul proaspăt al celor două hectare primite şi se gîndea: oare pentru ce să fi venit primăvara atît de frumoasă? Au nu cumva scris este să fie pentru mulţi ultima lor primăvară, şi ea vrea să-i petreacă la drum, împodobită cu toate podoabele pe care le avea?!

Pămîntul aburea şi cerea sămînţa. Flăcăii lui Cărăbuş îl semănau o dată, îl mai semănau o dată, iar pămîntul aburea şi cerea sămînţa. Onache stătea în largul cîmpu-lui cu capul descoperit şi se gîndea: pentru ce-o fi cerut el atîta sămînţa? Nu cumva se teme că prea mare va fi prăpădul ce vine peste el, şi pentru a-şi păstra porunca primită, pentru a duce mai departe gustul pînii de secară, el vrea să lege o roadă cît mai mare?

Pămîntul vuia şi vuietul lui răzbătea tot mai aproape, mai aproape de inima, de sufletul omului. Şi într-o dimineaţă, cînd se legase din plin frunzişul codrilor, cînd romaniţele scăldate în rouă îşi desfăceau pletele mici şi albe, cînd cîmpia îşi împlinea somnul, înfăşurată într-o pătură străvezie de fum, de pe malul drept al Prutului primul tun şi-a scuipat schija în largul cîmpiei. Primul ostaş a fost secerat, a căzut pe spate, cu ochii fugiţi peste cap, rămînînd să tot privească un cer senin şi cald, un cer străin şi scump, un cer de vară.

începuse războiul.

Cîmpia ardea. Avioanele, tunurile şi tancurile au arat pămîntul, întorcîndu-i cîmpiei o roadă abia ajunsă în floare. Ardea pădurea cu fum negru, înăbuşitor. Ardeau două cisterne la gara din Pămînteni, aşternînd o coamă de fum peste întreaga cîmpie. Fumega o ţigară strînsă

 între degetele unui ostaş mort pe-o margine de drum. Ardea un foc în vatră, gătind obişnuita mămăliguţa, iar explozia a secerat şi casa, şi hornul. Dezmăţul flăcărilor a pornit în cele patru părţi ale lumii, şi Cîmpia Sorocii a ajuns să ceară măcar o picătură de apă, pentru a-şi umezi buzele...

Peste două săptămîni frontul a trecut dincolo de Nistru şi s-a tot dus spre răsărit. Şi au trebuit băieţii lui Cărăbuş să puie scara la pod, să scoată de printre cîrpele vechi două băşti galbene. Tincuţa a pornit-o din nou cu nunţile, iar Onache a fost chemat la Pămînteni la postul de jandarmi pentru o socoteală foarte delicată. Vorba era

că prin ce minune macii domnului arendaş au ajuns în ograda lui, şi unde să fie acum sus-pomeniţii maci?

Cercetările au urmat cîteva zile la rînd. Spre deosebire de mulţi alţii, Onache n-a fost adus acasă cu căruţa. A venit singur, dar pînă la sfîrşitul vieţii îl tot prindea cîte-o tuse seacă, de-i scălda fruntea în sudori. A fost obligat în termen de zece zile să-şi achite datoria, dar cum putea el s-o achite, cînd banii se ieftiniseră rău şi, după socoteala pe care o făcuse, cînd se întorcea de la Pămînteni, chiar de-ar fi vîridut casa, mai rămînea dator!

I-au iertat ei datoria, în schimb au fost luaţi din casă cei doi flăcăi, singurii feciori pe care îi avea. Cărăbuş s-a dus cu Tincuţa la gară de i-a petrecut. Acolo, pe peron, pentru prima oară de cînd se ţinea minte om în fire, a lăcrămat. Plîngeau şi băieţii, şi Tincuţa. A venit trenul, s-a dus trenul, au rămas ei doi...

Unul din băieţi a dovedit să trimită cîteva scrisori, celălalt n-a trimis nici un rînd. Au tăcut vreme multă, vreme grea, apoi despre soarta lor a aflat Cărăbuş dintr-un cîntec trist, adus de" invalizi:

La Crimeea, peste măre, Măi
dorule, măi...

Au trecut de atunci ani.mulţi, dar şi acum, cînd vine vara, cam prin iunie, în ograda lui Cărăbuş prind a răsări maci roşii, maci fierbinţi. Stau mîndri, aburind a pară şi gămăliile lor de jăratic străjuiesc zi şi noapte bătrîna căsuţă, puţin fugită pe-o coastă.

O vreme, cît mai ţinea războiul şi se tot întorceau

oamenii, Onache, nădăjduind că poate se întorc şi băieţii lui, smulgea macii, îi tăia cu hîrleţul, îi fărîmă cu căl-cîiele, dar în vara următoare ei răsăreau din nou. Pe semne, pămîntul ogrăzii s-a umplut cu atîtea semincioare cenuşii, ce poartă flacăra şi nebunia acestei lumi, că şi peste mii de ani, cînd nu vor mai fi, poate, nici neamul Cărăbuşilor, nici Ciutura, pe dealul cel mare, unde a fost

odată casa lui Onache, în mijlocul verii, aşa cam prin iunie, vor tot înflori gămălii pletoase de maci roşii, maci fierbinţi...

Capitolul Vii

NOROCUL

E mare lucru cînd omul are noroc, iar norocul ciutureanului sînt cele doua braţe ce ştiu a pune la cale o roadă bună. începutul începutului, zămislirea pentru Ciutura e cea mai grea încercare, şi oamenii sînt veşnic în căutarea acestor două mîni norocoase, ce pot amăgi cu un pumn de sămînţa un pod de grîu. în norocul propriilor lor mîni oamenii nu prea cred, şi de aceea îl caută mereu la alţii. îl caută primăvara şi toamna, îl caută în casa lor şi departe de sat, îl caută ieşind la semănat, pornind a săpa un capăt de vie, şi apoi vreme de mulţi ani la rînd, în fiece zi, în fiece clipă ciutureanul tot caută blagoslovirea celor două braţe norocoase.

Ciutura avea puţine braţe bănuite de noroc, iar la cele pe care le avea cearcă de răzbate. Bătrîni rămaşi pradă amintirilor şi suferinţelor, vădane zăpăcite de necazuri, oameni umbriţi de o mare sărăcie, toţi cei ce nu ştiau toamna cum să intre în iarnă, iar pe vremea frigului nu ştiau cum să răzbată în primăvară, veneau de se închinau celor două braţe. Se rugau pentru puţin — să le tragă, într-un noroc, prima brazdă, să arunce un pumn de grîu peste ţărna jilavă şi puhavă, să îngroape rădăcina unui copăcel, să culce la pămînt primul snop de grîu...

E mare lucru cînd are omul noroc, şi Onache Cărăbuş părea să-1 aibă. Braţele lui au fost, poate, cele mai-căutate printre ciutureni. Onache se făcea a zîmbi a mirare, cînd dădeau peste el buzna, cu toate că în sinea

sa, pe semne, el se simţea mîndru de acest dar al lui şi,, cînd era rugat, se ducea pe ogorul altuia cu mare tragere de inimă. Le ţinea minte pe toate cîte au fost zămislite de mînile lui şi, făcînd un bine de trei minute, urmărea ani întregi soarta celor puse la cale de el. Se minuna cumplit, deseori aducînd noroc altora, şi nu se amăra că, darnice fiind pentru alţii, cele două braţe rămîneau zgîr-cite cînd era vorba de grijile lui.

Ţărîna era cea mai mare dragoste a lui Cărăbuş, era cel mai frumos cîntec al lui, un cîntec ce se cerea cîntat cu măsură şi trebuia ţinut minte cuvînt cu cuvînt. Ţărîna era marea lui durere, căci, cu cît mai mult se înfundau el în ea şi ea în el, cu atît mai puţin îi înţelegea taina. Ţărîna era o muieruşcă ce-1 tot purta cu făgăduieli şi-l făcea să-i poarte dorul o iarnă întreagă, o iarnă lungă cît un veac.

Atunci însă cînd Cărăbuş răzbătea la primăvară şi rămînea faţă în faţă cu pămîntul, atunci cînd, mînat de o nevoie a lui ori rugat de vecini, avea să atingă primul bulgăr, să trimită în blagoslovitul sîn al brazdelor primele boabe, să treacă ţarinei suflet din sufletul lui, atunci Onache Cărăbuş, om mîndru şi şiret, „încerca" pămîntul.

Jucînd un zîmbet în colţul buzelor, de parcă ar fi pus la cale o horă într-un mijloc de sat, scormonea de sub bulgări un pumn de ţarină crudă, o tot boţea cu palmele, închipuind din ea o minge. Şi cum boţul ajungea vîrtos, Onache, răsucindu-şi braţul, îl repezea sus, în moalele cerului. Atunci cînd boţul de pămînt, răsuflîn-du-şi zborul, rămînea să cugete un pic şi pornea grăbit înapoi, Cărăbuş părea că încearcă să ghicească ceva în mintea lui. Căuta să-şi prindă boţul întreg, să-1 prindă tot, pînă la ultima fărîmitură, şi cînd îl avea întreg cules din largul cerului, faţa i se lumina, căci cele ghicite aveau a se împlini.

E mare lucru cînd are omul noroc, şi chiar că aveau noroc cele două braţe ale lui Onache. Dar într-o bună zi, rugat de un vecin, a ieşit în cîmp şi a rămas să stea cu mînile cruce la piept. Părea să fi uitat cum făcea el atunci cînd boţea un pumn de ţarină jilavă. Ochii lui nu mai vedeau brazdele din jur, urechea lui nu mai auzea glasul pîrăuaşelor, iar sufletul lui, sufletul lui, sufletul lui,...

147

Ciuturenii, de cînd lumea, îşi fac singuri case. Ciutureanul nu plăteşte nici zidarului, nici lemnarului, nici sobarului, şi cînd e vorba să-şi facă casă, şi-o face singur. îşi suflecă mînecile pînă aproape de umeri, desfundă un capăt de lutărie, umple valea cu lampaci ori, cum li se mai zice în Ciutura, „şaman". Ca să nu aibă supărare în casă, stă puţin de se pune la cale cu nevasta, iar încolo tot singur alege locul casei, ridică pereţii. Ajutat de vreo rudă mai bătrînă, leagă căpriorii. Deseori munca la căsuţă ţine doi-trei ani la rînd, ciutureanul se alege cu o vătămătură căreia nu-i poate afla leacul, dar e fericit că şi-a făcut casă. E a lui cum nu mai poate fi o casă a unui om, şi-i trainică precum nu mai are cuvinte ca să-ţi spuie, şi dragă îi este, că nu dovedeşte a ieşi bine din sat şi i se face dor de dînsa.

De altfel, ciutureanul nici nu-şi face casă.cum se obişnuieşte prin alte părţi — ciutureanul o smulge din miezul firii sale, dîndu-i suflare din suflarea lui, bucurie din bucuriile lui. Poate anume de asta, cum nimereşte în sat, dacă e vremea lucrului şi lumea e la cîmp, te poţi aşeza cu casele la sfat şi ai să afli cam tot atîta cît ai fi putut afla de la oameni. Ba se poate întîmpla ca o căsuţă să fie mult mai sfătoasă, mai limpede la vorbă decît stăpînul ei, căci, pe cît de tăcuţi şi zgîrciţi la vorbă sînt ciuturenii, pe atît de vorbăreţe apar casele zidite de dînşii.

în patruzeci şi-patru a apărut o căsuţă în Ciutura cu o durere atît de mare, încît se opreau trecătorii din drumul lor şi urmăreau cruciţi

marele necaz al celor trei ferestruici. După anji şi ani de viaţă paşnică, şi-a pierdut voia bună lutul ridicat de Onache Cărăbuş, şi acum iată a prins a se jelui lumii. Plîngeau cu lacrimi amare şi atunci cînd se apropia frontul, a plîns în zilele eliberării, şi chiar pe urmă, cînd armatele sovietice se apropiau de marea lor biruinţă, căsuţa lui Onache Cărăbuş rămînea îndurerată cum nu mai poate fi.

Onache nu-şi găsea locul. Se zbătea bietul om ca peştele pe uscat. Ici mai tace, colo mai rîde, dincolo se face a nu fi înţeles, iar căsuţa de după portiţa de salcie se tot căina, deplîngîndu-i pe cei doi feciori căzuţi la război. Această adunătură de lut, zămislită şi ridicată de

mînile lui Onache, trăia aceeaşi viaţă cu dînsul, dar, spre deosebire de stăpîn, casa nici nu putea, nici nu vroia să se prefacă. Iar drumul satului e mare, un rînd de şefi se duc, alţii vin, şi tot trec pe lîngă casa lui Onache, se tot opresc pentru a se întreba: de unde atîta tristeţe într-o zi atît de însorită şi frumoasă?

Din păcate, casa lui Onache nu era singura casă încruntată. Casa lui Haralambie cel Deştept stătea şi ca amărîtă, plină de necaz cu toate că fiul lui Haralambie, Nică, se refugiase în România cu soţie cu tot şi, în fond, nu prea avea ce se plînge. Totuşi, înrăită cum era, nu avea ochi a se uita la lume casa ceea, şi iată că nopţile au început a fi chemaţi amîndoi la sovietul sătesc — Haralambie cel Deştept şi prostul cela de Onache. Se cerceta în amănunţime cum poate fi explicat cazul că două case — una de pe dealul cel mic, alta de pe dealul cel mare — trăiesc cu aceeaşi dispoziţie, pe cînd stăpînii caselor aproape că nu-şi vorbesc unul altuia şi, cînd sînt chemaţi, stau tăcuţi unul într-Un ungher, celălalt — în alt ungher.

Peste vreo două săptămîni Haralambie cel Deştept a fost ridicat, întreaga avere a fost împărţită printre săraci.

S-a stins pentru totdeauna lumina în casa de pe dealul cel mic, şi Onache Cărăbuş şi-a dat sama că a venit rîndul casei lui. Cu toată sfada şi neînţelegerea, erau fraţi de cruce. O ştiau ci doi, o ştia satul, o ştia o lume întreagă şi după ce a fost ruinat unul, nu putea să nu fie ruinat şi celălalt.

Pe drumul cel vechi al Pămîntenilor trecea oaste. De-a lungul văilor pluteau coame de colb, închipuind toate povîrnişurilc şi întorsăturile vechiului drum. Roţi de maşini, roţi de tunuri, şenile grele de tanc. Drumul se destrămase, drumul îşi muta albia, ba scăpătînd la vale, ba repezind-o pe de-a dreptul peste deal, iar armata venea întruna. Peste bulgării măcinaţi de mii de ori şi plămădiţi înapoi de-o bură de ploaie, saltă greoi camioane cu ferestrele găurite. Două focuri de armă, două găurele mici — una în

dreptul volanului, alta ceva mai la stînga, unde sta ofiţerul în maşină. Două împuşcă-

149 luri, două gloanţe, două lovituri mortale, iar maşina tot saltă prin bulgări, şi ei picură a drum lung, şoferul la volan, *leitenantul* — alături. Fumează amîndoi, culeg colbul de pe buze cu mîneca hainei, se tot înfundă cu armata în largul cîmpiei, de parcă ar fi uitat că încă nu demult au fost răpuşi mortal de gloanţe. Maşina are benzină, şoferul are ordin, ofiţerul are hartă şi* se tot duc înainte, uitînd cu totul de cele două găurele ce stau în faţa lor, fluierînd povestea unei lupte grele.

Armata intra în repaos. Au fost opriţi, au fost întorşi cu spatele la moarte, au fost trimişi să răsufle puţin, iar războiul geme nu departe, în Carpaţi. Vuieşte, fierbe războiul. Coloana nu-1 mai aude. în fundul văilor puhoiul începe a se despleti, cîte o şuviţă de maşini cîrneşte din drum, porneşte în căutarea unui sătuc. Toate se fac pe tăcute, dar cu o repeziciune hotărîtă din vreme. Ostaşii sînt înfîerbîntaţi, cartuşele zac în magazie, degetul arătător al dreptei tot caută primprejur ţîţa trăgaciului. Măsele adunate mai scrîşnesc, cerînd socoteală duşmanului, iar privirile se lasă îmblînzite de priveliştea largă a unei cîmpii blînde, trudite. între cele ce fuseseră ieri, între cele ce urmau să fie a doua zi, rămîne numai o ţigară groasă de mahorcă, cu bobocul de jăratic într-un capăt, cu hîrtia jilavă în celălalt.

Cîmpia toată le ieşise întru întâmpinare. De-a lungul întregului drum al Pămîntenilor stau basmale albe, cuşme vechişoare, şepci micuţe, fără cozoroc. Femeile ţin legături cu *ostinţe* — le tot leagă şi dezleagă, le tot ascund şi le ţin cu mîni darnice, întinse a voie bună. Maşinile vin iute, ţesute una în alta, e armată mare, ce vine de la război şi n-o poţi opri cu două-trei plăcinte coapte în cuptor la tine.

Copiii stau cu gurile întredeschise, înghit colb şi nu-şi pot găsi loc. Fiecare căpşor ar vrea să afle cam ce ispravă închipuie o medalie lucitoare. Copiii vor să afle ce trebuie să facă un om de treabă care ar fi vrut şi el o decoraţie, iar pămîntul tremură sub tancuri, drumul în-fierbîntat îşi tot mută coastele, ferindu-se, şi ochii proaspeţi, larg deschişi, lasă să pătrundă în sufletul copiilor măreaţa privelişte a unei armate abia scoase din luptă.

Bătrînii stau cu buzele strînse, cu mîni reci, lipite de şolduri, cearcă la repezeală a-şi aminti care drum încotro poate duce pentru ca, de-or fi întrebaţi, să răs-

pundă scurt, milităreşte. Iar armata tot trece şi trece pe lîngă ei. Mii de tone de fier scrîşnesc şi se încruntă, fluieră vîntul prin ferestrele găurite, şi colbul stă chiftind deasupra drumului — nici mai sus nu poate urca, nici mai jos nu izbuteşte să coboare.

Armata venea la odihnă. întristatele case ale cîmpiei demult aşteptau musafiri, şi de abia au dovedit primele maşini s-o cîrnească din drum, abia s-a răspîndit zvonul cum că s-au oprit, alegîndu-şi fiecare cîte o ogradă, că ţăranii cîmpiei au şi pornit o mare îmbrînceală. Satele au prins a împărţi musafiri ele înde ele. Fiecare sat îşi închipuia că ştie bine ruseşte, în fiece casă se găseau scaune cu spetează, fiecare călcîi de pîne putea fi împărţit în două. Oamenii de prin toate văile stăteau zi şi noapte pe marginea drumului Pămîntenilor. Numărau maşinile, îşi scărpinau cefele, mişcau din picioare a nerăbdare, căci li se poruncise fără musafiri să nu se întoarcă.

Şi, Doamne, ce bucurie era pe atunci un rus în *ghim-nastiorkă* albită de soare, cu *piiotka* repezită pe-o sprinceană! Era aşteptat şi rugat să intre în fiece casă, căci era îndemînatic şi se pricepea la toate. Putea dezlega uşor orice neînţelegere cu stăpînirea satului. Putea fi conducător de oaste şi tălmăcea pe înţelesul tuturora unde fierbea pămîntul azi şi unde o să ardă mîne. Putea fi musafir ce ştie rostul la pahare, îţi putea spune cam unde va ajunge satul, ce se va face cu fiecare palmă de pămînt, şi mai erau cei ostaşi ruşi suflete darnice, ce te puteau face cu doi-trei litri de benzină pentru lampă, cu un cauciuc vechi de maşină pentru tălpi la încălţăminte.

Erau anii cînd rusul învăţase a lupta. Ajunsese a simţi duşmanul cu toată fiinţa, şi dacă îl vedeai vesel, cu pieptul descheiat, sunîndu-şi micuţii nasturi de metal, însemna că la o sută de verste în jur e linişte şi pace. Oprind rrmşinile ba ici, ba colo şi coborînd să-şi mai dezmorţească picioarele, soldaţii priveau miraţi în jur. Stoluri de copii umblau în urma lor, ostaşii se opreau, îi priveau lung, zîmbind. Li se părea ciudată ciripeala lor gălăgioasă, era de minune că glasurile subţirele aduceau a vorbă de bărbat, şi numai trista percică ciufulită tot aştepta cînd s-a întoarce tata s-o mîngîie, s-o aşeze la loc cu mîna lui...

Biata Ciutură... Tocmai atunci cînd îi era lumea mai

dragă, s-'a dovedit a nu avea noroc. Era aruncată cam la o parte de vechiul drum al Pămîntenilor. Pentru a răzbate în Ciutura, trebuia să treci Căinarul, iar Căinarul cela, cu două podeţe mai mult pentru căruţe — şi asta cu condiţia că ele vor trece cu deşertul... N-au făcut un pod ca lumea, şi amu au ajuns de rîsul tuturora.

Cele mai oropsite sătişoare — nişte adunături de căsuţe pe care nici nu le-ai fi putut numi sat — îşi aveau de acum armata lor, iar Ciutura n-avea nici armată, nici maşini, nici steluţe roşii, nici armonică guralivă, nici vorbă rusească, iute şi pipărată. Iar zilele

treceau, coloana se fărîmiţase cu totul, acum rar cînd răzbăteau cîte şase-şapte maşini rămase în urmă, şi se tot duceau ca glon-tele, iar de-o cîrneau, se tot duceau prin alte sate. Biata Ciutură, deznădăjduită, ieşea cu gloata, cu tot satul ieşea şi stătea zile întregi la marginea vechiului drum.

Onache Cărăbuş, ce-i drept, nu s-a dus să întîmpine ostaşii. Nu se ducea, căci n.-avea vreme. Nici o clipă să răsufle n-avea. Cum se scula de dimineaţă, punea scara la gura podului. Urca, scîrţîind fusceii. Acolo, în pod, căuta pe bîjbîite nişte rămăşiţe de răsărită uitată din anii trecuţi. O aduna cu tot cu colb, îşi umplea buzunarele. Coborînd înapoi, venea în faţa casei, se rezema de-un perete, aşa ca să-1 vadă tot satul. Stătea şi mînca răsărită. Era singura lui grijă. Arunca cîte-o sămînţa în gură, făcea cu ea ce făcea, scuipa cojile, cer-cînd a strînge din măsele, iar alegea o semincioară pentru a o arunca sub cerul gurii. Aştepta cînd va veni după el maşina cu doi miliţieni. Maşina avea să se oprească la poartă şi, după socoteala lui, unul din ei avea să spună:

„Poehali, papaşa...".

Venirea maşinii avea să pună capăt tuturor necazurilor. Puţin îi păsa ce-o să fie pe urmă. La o adicătelea, .se putea mulţumi şi cu anii pe care i-a trăit. A fost om cinstit în viaţa lui, a bucurat lumea în măsura în care lumea îl bucura pe el. Fireşte, dacă ai sta să depeni anii fir cu fir, ai putea descoperi că acest Onache Cărăbuş, trăind o viaţă de om, mai n-a văzut nimic bun, dar cui îi păsa de cele ce-a dovedit, de cele ce n-a dovedit el?!

Seminţele de răsărită erau cam seci, o jumătate erau amare, şi cum nimereau pe limbă, se cereau scuipate numai-decît. Vreme de trei zile, tot ronţăindu-le, i s-a cam

făcut scîrbă de ele, i s-a umflat vîrful limbii, dar nici fără ele nu putea. Avea două braţe mari şi grele ce spînzurau în lungul trupului; se cerea să le găsească un rost, iar mîncatul răsăritei, oricum, e un lucru pe care trebuie să-1 ştii cum să-1 faci, dacă vrei să-1 faci bine.

N-a prea avut noroc în viaţă Onache Cărăbuş. Degeaba venea lumea să-1 roage primăvara — n-a avut noroc. Tot stînd în faţa casei şi scuipînd coji de răsărită, omul se gîndea: te pomeneşti că se mai poate întîmpla o minune la mijloc. Ar fi putut, de-o vorbă, să vie oaste multă în Ciutura. Soldaţii, judecîndu-le din nou pe toate cu mintea lor, s-ar fi oprit, poate, pe-o clipă să vadă ce-i cu prostul cela de Cărăbuş. Dar nici prea mult temei nu făcea să pui pe o întîmplare ca asta. Armata nu intră în ogradă de capul ei — se întreabă mai întîi stă-pînirea, iar stăpînirea Ciuturii ar fi avut grijă ca toate maşinile să ocolească casa lui Cărăbuş cît mai pe departe, să nu se molipsească de tristeţea ei.

într-o dimineaţă, cînd Onache iată că urcase în pod şi tot pipăia tavanul uns cu lut, căutînd răsărită, s-a pomenit cu un vuiet de

maşiiii, ce venea clocotind pe uliţele satului. Cărăbuş şi-a tras capul între umeri, de parcă se făcea a primi lovitura. Iute, cu o repeziciune de care nu se credea în stare, s-a dat jos, a venit în faţa casei la locul lui. Aştepta fără a şti el însuşi ce aşteaptă: poate maşina care avea să-1 ducă, poate un ostaş ce avea să poposească la dînsul şi să-i apere casa de ochii şi de gura lumii...

O sumedenie de „studebaker"-e, gemînd a sfîrşit de cale, pluteau prin ulicioarele întortocheate ale Ciuturii. Ostaşii fumau, cîntau din armonici, picurau. Oamenii deschideau în grabă porţile şi maşinile intrau: o maşină cît un tren intra pe poartă strimtă şi nici un vreasc nu trosnea, nici un cui nu se smintea din locul lui. Pe lîngă ograda lui Cărăbuş au trecut cîteva maşini, au dat de marginea satului, dar spre casa lui şoferii nici să-şi fi întors capul!

Pe la amurg au mai tras în Ciutura cîteva maşini, dar s-au oprit fără a ajunge în mahalaua lui Onache. Ciutura vuia ca un roi de albine. S-a aciuat tocmai hăt tîrziu, spre ziuă, iar Onache n-a mai aţipit în noaptea ceea. Căsuţa lui era, pare-se, singura în tot satul ce nu

153 ţinea în cui mantale ostăşeşti, prin unghere nu negrea nici o armă, troscotul din ogradă nu fusese stropit cu benzină. Şi culmea la toate — se sfîrşise răsărita din pod.

— *Papaşa!*

Onache Cărăbuş, lăsîndu-se pe la zori furat de un pui de somn, a sărit afară numai în cămaşă şi izmene. în drum stătea o maşină vechişoară, cu ferestrele făcute la tîmplar, stătea cu roţile din faţă ţintite spre poarta lui. Un ostaş înalt şi osos îşi pipăia la repezeală nasturii, să vadă de nu cumva au rămas descheiaţi. îşi tot dregea glasul, de parcă Onache Cărăbuş ar fi fost un mare conducător de oşti şi el nu ştia cum să i se prezinte. A întrebat ostenit, rămînînd puţin ruşinat de cuvintele sale:

— Cum aş face eu, papaşa, cu maşina asta a mea... Cărăbuş a pornit spre poartă cu paşi străini, pipăind

pămîntul cu tălpile, de parcă ar fi păşit pe fundul unui rîu cu ape repezi şi reci. în cele cîteva clipe pînă avea să ajungă la poartă, se gîndea în mintea lui: Doamne-Dumnezeule, ce ţară mare, ce ţară nemaipomenită pentru o minte de om mai e şi Rusia asta! E mare lucru să-ţi legi soarta de soarta ei, dar a vieţui cu ea împreună se poate numai atunci cînd ai putere multă, pentru că şi dreptatea, şi nedreptatea ea şi le făureşte cu acelaşi braţ vîrtos şi greu. După care, trecînd prin poarta deschisă, a venit lîngă maşină, şi-a suflecat mînecile, şi de n-ar fi avut maşina ceea motor, el singur, cu braţele sale, cu sufletul, cu dragostea sa, cu dorul pe care îl purta pentru viaţă, ar fi împins maşina ceea în ogradă.

Ostaşului i se zicea Nikolai. Mai mult n-a adăugat nimic la prenumele său simplu — nici numele de familie, nici numele tatălui său, nici gradul pe care îl avea, căci ceva mai tîrziu Onache a văzut pe epoleţii mantalei cîteva plasele galbene de metal.

Era un om tăcut din fire — mai bine zis, nu că era tăcut, dar se ruşina a sta de vorbă. Orice convorbire era pentru el o mare taină a vieţii. Stînd de vorbă cu uri om, el căuta să primească cuvintele aşa rotunjite cum au fost spuse, cu suflarea, cu căldura ce-o aveau ele. Răspundea la vorbă încet, prin frînturi, fiind stingherit că, să vezi, nu-i în stare a sta de vorbă cu un om deştept.

Curăţenia şi rînduiala celor din jur erau o mare patimă a lui Nikolai. Orice haină, oricum şi-ar fi aruncat-o el pe umeri, îi stătea de minune, de parcă altceva nici că se putea să poarte. Orice ar fi început, era anume lucrul care îl aştepta, şi în cele ce făcea punea atîta suflet, atîta iscusinţă, încît toţi cei ce se întîmplau să fie în preajma lui îl urmăreau mişcare cu mişcare, de parcă ar fi fost vrăjiţi.

Era şofer, dar niciodată n-a dat de înţeles că ştie a conduce maşina. Nici nu aducea vorba de dînsa, părea că nici n-o vedea aşa, întreagă cum era — cu roţi, cu cabină, cu caroserie în urmă. Şi cu toate acestea, tot timpul cît a găzduit la Cărăbuş, stătea întins sub maşină. Ciubotele lui grele, uitate afară, se tot suceau din vreme în vreme — ba se culcau una peste alta, ba rimau pămîntul cu călcîiele, ba se întorceau cu călcîiele spre cer.

Puţină lume părea să fi văzut el în viaţa lui, căci un oaspete mai ciudat nici că se pute^. I se părea mereu că încurcă lumea, că s-a vîrît nepoftit în ograda omului, că a pus un om sărac la cheltuieli. Onach* nu ştia ce să facă — nici să-1 pofteşti în casă, nici să-1 aşezi la masă, nici să scoţi din el o pătăranie ori să-1 veseleşti tu însuţi cu ceva... Era un musafir pe care nu-1 puteai primi cu nimica, nu-1 puteai însenina, şi cît a avut maşină în ogradă, Onache se ciondănea cu Tincuţa.

Adică ceea ce se petrecea între ei nici a ciondăneală nu prea semăna. Onache îşi ocăra nevasta. O dojenea cu sprîncenele, cu un zîmbet silit, cu buzele strînse a lehamite, îi dădea de înţeles că nu-i gospodină, că nu se pricepe a găti o gustare în aşa fel ca bărbatul să simtă putere de dimineaţă pînă sara. Stă bietul om sub maşină şi tot sucește fierul cela — de-ar sta acolo sub maşină Tincuţa măcar un singur ceas, de-ar fi pusă să desşuru-beze o singură mutelcă, atunci ar şti cum să facă o masă pentru doi bărbaţi!

Tincuţa căuta să intre în voia tuturora. îşi dădea singură sama că a găti, cînd nu prea ai din ce, ea nu se pricepe. Se scula cu noaptea în cap şi nu mai lăsa în pace gura cuptorului — fierbea, cocea, frigea. Atunci cînd ieşea îmbujorată, împreună cu Onache, să-şi

poftească musafirul la masă, Nikolai îngropa la repezeală lingura după tureatcă şi rostea încet, privind sfios undeva în altă parte:

— A fost un tovarăş la bucătărie: „Hai, zice, să-ţi aduc şi porţia ta...".

Uneori, sara, intra singur în casă. Cînd se lăsa amurgul şi se abăteau din cîmp nopţi reci, tomnatice, cînd se aprindeau printr-o suflare sute de ferestruici în valea satului, cînd vorba omului, şi dragostea, şi odihna i se mutau în casă, la cald, apărea şi Nikolai. Mai întîi umbla o vreme în jurul maşinii, adunîndu-şi cuiajul, apoi se apropia de prag, tuşea uşor, parcă prevestind că, iată, se poate întîmpla să vie şi el în casă. Şi intra.

Nu dovedea să se aşeze bine pe laiţă, că Onache, făcîndu-i cu ochiul, ca să nu înţeleagă Tincuţa despre ce era vorba, punea pe masă două păhărele, se repezea în casa cea mare, peste o clipă se întorcea, ducînd o sticlă astupată cu un ciocălău. Pornea sărbătoarea bărbaţilor şi Onache îi şoptea lui Nikolai: -, — Bunătate ca asta mata încă n-ai gustat!

Cînd sticla pornea a gîlgîi, iar paharele cu picioruş se legănau uşor, parcă îngrijorate că n-au să poată ţinea în braţe o bunătate atît de scumpă, ochii căprui ai lui Nikolai prindeau a zîmbi trădător.[a] Nikolai înţelegea că nu-i prea în firea lui să zîmbeşti unui pahar, dar era rus, din neamul ruşilor, şi bucuria paharului rămînea una din marile patimi ale sale. Prima înghiţitură făcea cumplite minuni cu musafirul lui Onache. Ostaşul devenea rumăn la obraz, zîmbea larg, plin de suflet, şi părea gata a blagoslovi, a mîngîia toată lumea din jur. Mînca cu multă poftă, .tot trăgînd cu coada ochiului spre Onache şi căutînd a prinde măsura domoală a cinci obişnuite printre civili.

Atunci cînd Onache izbutea să-1 mai cunune cu un păhăruţ, se scuţla de la masă, căuta mirat în jur, se uita prin fereastră la maşină. Rostea trist, a mare mirare:

— Mă duc să mă culc în maşină. Numai ea, drăguţa, nu se învîrteşte — restul e scrînciob.

* * *

Ciutura a dispărut, s-a topit printre oastea poposită în vale. Ciutura a făcut soldaţilor parte dreaptă din toate pe cîte le avea. în răstimp de cîteva zile ostaşii au aflat de bucuriile şi nădejdile fiecărui om, iar rusul, cînd îl iei cu sufletul deschis, niciodată nu-ţi rămîne da-

156 tor. O jumătate de sat umbla în haine militare, bătrînii şi-au făcut rezervă de mahorcă pentru ani de

zile, iar obrăjorii pistruiaţi ai micilor ciutureni povesteau tuturora că au tras şi ei cu puşca. N-au nimerit ţinta, mă rog, ce să-i faci, dar de tras au tras!

Era vremea prăşitului păpuşoiului, şi Cărăbuş, cu toată părerea lui de rău, dimineţile lăsa musafirul în ogradă şi se ducea la cîmp. Serile, cînd se întorcea, îl găsea pe Nikolai la poartă. Ostaşul stătea încruntat, tot căutînd în lungul drumului, de parcă aştepta un tovarăş întîrziat, dar nu ştia a se preface şi-1 vedeai cale de-o poştă că a ieşit şi stă la poartă anume de dragul lui Onache. întîmpinările iestea din amurg erau o mare bucurie pentru Cărăbuş. Omului nu-i ajungea curaj, nu-i ajungeau cuvinte ruseşti ca să-1 întrebe pe Nikolai de unde o fi fiind el de loc, ce o fi făcut pînă la război? Nikolai, tăcut şi modest din fire, niciodată nu pornea vorba despre sine, şi Onache nu mai ştia ce să creadă despre musafirul său.

întîmpinările de la poartă, în amurg, l-au dumerit pe Onache. E o lege nescrisă a tuturor ţăranilor. Cei care rămîn acasă pentru toată ziua ies sara la poartă înaintea celor ce au muncit pămîntul. îi o plecăciune în faţa omului ce adună pînea cea de toate zilele, îi o mîngîiere pentru o zi nesfîrşită, petrecută în singurătatea dealurilor.

Nikolai era ostaş, plătise cît se poate de scump mica lui hodină, apoi avea treburi, îşi repara maşina. Dar mai era şi om. în clipa cînd a tras în ograda lui Cărăbuş, a primit legile acestei case. îi era, pe semne, necaz că dimineaţa nu poate pleca împreună cu Onache la cîmp. Credea că mănîncă pînea omului, adunată cu atîta trudă, şi sara ieşea la poartă, privea lung, nerăbdător în lungul drumului, aşteptînd, chipurile, un tovarăş, şi se lumina la faţă cînd ,îl vedea pe Onache întoreîndu-se cu sapa pe umăr.

în cele două săptămîni cît a găzduit la Onache, o singură dată n-a ieşit la poartă. Cărăbuş a rămas foarte îngrijorat. Se cam temea că ostaşul poate fi amăgit de altă casă, putea să-i ordone cîrmuirea să schimbe gazda. O ruşine ca asta Onache n-ar fi putut-o îndura şi, intrînd iute in ogradă, a prins a-1 căuta pe Nikolai ba sub maşină, ba în cabină, dar soldatul nu era. Tincuţa cocea

 plăcinte. Onache îi tot dădea a înţelege că a venit vremea să coacă nişte plăcinte, dar acum, intrînd în casă, a rămas supărat de tărăboiul din jur şi a întrebat-o unde-i Nikolai. Tincuţa l-a liniştit — era în ogradă, că şi-a curăţat puşca ceea a lui. O fi fiind undeva prin grădină, Onache a ieşit în prag, a aşteptat o vreme, dar văzînd că nu se mai arată, a pornit a cerceta toată ograda, pînă a dat de dînsul.

Cu mînile uitate pe genunchi, cu capul scăpat pe-un umăr, Nikolai stătea în fundul grădinii pe-un mănunchi de curpeni şi zîmbea. Era zîmbetul unui om înstrăinat, ce a întîlnit un alt om tot aşa de înstrăinat şi singurel. Nu mai era ostaş, nu avea nici epoleţi, nici maşină, nici armă automată. Se întorsese, în sfîrşit, la casa lui, şi se bucura omul.

A schimbat totul în jur. în locul livezii şi-a sădit mesteceni albi, cu care îşi petrecuse copilăria. A ridicat o casă de bîrne aici în fundul grădinii, a umplut cîmpiile cu păduri dese de brad. Şi-a sărutat nevasta, şi-a mîngîiat în voie copiii. Acum s-a aşezat pe-o clipă, căci nu putea crede în marea minune a întoarcerii sale.

Onache Cărăbuş şi-a şters fruntea de sudoare, căci pămîntul a prins a i se legăna sub picioare. Abia acum, în clipa asta, a înţeles ce înseamnă războiul pentru Rusia. Abia acum a înţeles ce amar de înstrăinare poartă soldaţii, ce dor cumplit le macină sufletele, aici, în cîmpia pe care o văd pentru prima oară. Gînduri adînci şi dureroase, o dezertare pe-o jumătate de ceas, o în-tîlnire cu ai tăi la o răscruce de drum, un pic de lumină închipuită — apoi că a fost şi Onache ostaş, a privit şi el odată cu ochi buimaci şi umezi undeva în depărtare, a mîngîiat-o şi el pe Tincuţa departe, în inima Rusiei, cu toate că Tincuţa în viaţa ei n-a trecut hotarele Ciuturii.

Cărăbuş stătea nemişcat. Era gata să oprească toată lumea, să smulgă pămîntul din străvechea lui suceală, să apere liniştea aşezată peste sat, pentru ca ostaşul, ajuns acasă, să poată sta cu neamurile sale cît o să-i placă, cît o să îndure.

Atunci cînd a început a se îndesi amurgul, Onache, păşind greu, a pornit spre Nikolai. Ştia că nu s-ar cuveni să-i tulbure singurătatea, dar se ducea. Era ţăran, purta o mare dragoste pentru omul ista în *ghimnastiorkâ*

rusească. I-a venit un dor să intre şi el în casa lui, să-i vadă copiii, nevasta.

Ajungînd alături, Onache l-a întrebat de poate el, fiind om în vîrstă, civil, moldovean de neam, să se aşeze alături, pe mănunchiul cela de curpeni. Nikolai, fără a se întoarce de la baştină sa, a dat din cap: fireşte, vino de şezi aici alături!

Cărăbuş s-a aşezat. Stăteau tăcuţi. Deasupra lor se scălda un cer adînc şi siniliu, sclipeau steluţe risipite pe cer. Din cîmp venea răcoare, în vale sute de ferestruici suflau o lumină caldă. Adia mirozna de bucate prin livezi, cădea cîte-o frunză galbenă din copac, şi pentru cei doi bărbaţi, pentru cei de stăteau în jurul lor erau prea de ajuns de toate.

Apoi Cărăbuş a întrebat cu glas stins, aproape în şoaptă. A întrebat Onache Cărăbuş, a întrebat o fire setoasă de viaţă, au întrebat două mîni de plugar ce avuseseră cîndva un pic de noroc:

— Auzi mata... cum o fi fiind viaţa în colhozul cela al vostru?

Umerii lui Nikolai au tresăltat. Ostaşul s-a întors în regiment. Războiul încă nu sfîrşise. Şi-a întors capul, l-a privit pe Onache, a privit un ţăran cu obrazul dogorit de soare, zbîrcit de vînturi. A spus simplu:

— E rău acuma la noi în colhoz...

Şi, zîmbind, de parcă vina colhozului era vina lui, a adăugat:

— Fără îndoială, sperăm şi noi că după ce se va sfîrşi războiul...

Tincuţa scosese plăcintele din cuptor şi, îmbujorată, căci le potrivise tocmai bine, a pornit în fundul grădinii spre dînşii. Onache niciodată n-a putut-o ierta că venise anume atunci să-i poftească la masă.

— Se răcesc, măi Onache, şi-i păcat de dînsele...

Au venit în casă, s-au aşezat la masă, dar, vai, capătul cela de vorbă, sfîntul cela adevăr, fără care nu poţi, şi cu care tot nu poţi...

Au băut cîte două păhărele, au gustat plăcintele, după care Nikolai, zîmbind a minune şi spunînd că totul se învîrte, afară de maşină, s-a dus să se culce în cabină. Onache a mai băut singur cîteva pahare, s-a culcat. îl dureau tîmplele, fierbea greu, a plumb, sîngele în vine, şi într-un tîrziu a adormit.

159

Des-de-dimineaţă, în zori, cînd a ieşit în prag, i s-a părut că cerul se prăbuşeşte şi despicături senine vin grămadă peste el. în ogradă — nici pomeneală de maşină. Nici maşină, nici ostaş, nici manta în cui, nici automat sub laiţă. „L-o fi arestat, că a vorbit de rău colhozul. Să nu-1 împuşte cumva, Doamne fereşte." Palid, cu mîni tremurînde, Onache s-a îmbrăcat la repezeală, a pornit iute prin sat, gata fiind să pună viaţa la bătaie, numai să-1 întoarcă pe Nikolai în casa lui.

De apărat însă nu mai avea ce apăra. Erau ostaşi, războiul fierbea undeva departe peste munţi. A venit ordin, s-a sfîrşit odihna. Pe la zori, încet, fără veste, maşinile au lunecat de prin ogrăzi. Mute, cu luminile stinse, s-au strecurat din sat, şi în toată Ciutura — nici vorbă de oaste. Numai troscotul de pe marginile drumului, încărunţit de roua dimineţii, păstra urme de maşini, şi urmele păreau a mulţumi oamenilor pentru odihnă. Erau, pe semne, departe, or fi ieşit din Cîmpia Sorocii, dar Onache nu putea să nu-şi petreacă musafirul. A ieşit pe drumul vechi al Pămîntenilor şi a pornit încet, pe jos, spre gară. îl petrecea pe Nikolai ca un părinte, dorindu-i tot ce socotea vrednic în viaţă. La intrarea în gară s-a oprit — mai departe nu avea rost să se ducă. Iar la întoarcere — ce-i vine lui aşa, deodată, o cîrneşte din drum şi intră într-o arătură proaspătă. A adunat un boţ de pămînt, l-a tot strîns între palme, i-a făcut vînt, aruncîndu-1 departe, în cer... L-a prins întreg, şi fruntea lui grea a început a se însenina, căci iară avea să-i meargă.

Căsuţa cu trei ferestre de pe dealul cel mare rămînea să-şi deplîngă mai departe durerea, dar asta nu mai îngrijora autorităţile. Important era că acolo a poposit un rus, şi amintirea acelei ospitalităţi rămînea să dăinuie ocrotitor asupra casei întorcîndu-i-le napoi pe toate cîte erau ale ei.

Capitolul VIII OSTINŢE

PENTRU COPII

O răzbise pe biata Nuţă şi de la o vreme, cum însera, pornea pe la vecini. Se ruga de toţi dumnezeii să-i împrumute cineva pe noapte un copil. Fără copil,

> **160** zicea ea, se teme a intra în casă, îi ţiuie în urechi, stă nopţi întregi picurînd — poate să-şi iasă din minţi dacă vecinii n-or vrea să-i facă bunătatea asta.

Vecinii nu erau zgîrciţi. Nuţa lua de mînă puradelul împrumutat, venea fericită spre casă, îl căznea cu poveşti încurcate şi lungi cum nu se mai poate, îl alinta, îl răsfăţa, iar Ciutura zîmbea urmărind-o. Ca să vezi dumneata ce mai draci are muieruşca ceea! Patru ani şi ceva a tot stat singurică în casă, nu s-a plîns niciodată de urît, iar acum, ca prin minune, a dat frica într-însa.

Nuţa alerga ca o furnică de dimineaţă pînă noaptea tîrziu. Era harnică, era stăruitoare, era pricepută la toate. Cînd se apuca să răsucească o legătoare, era legătoare ceea ce făcea; cînd răsădea flori în grădină, creşteau flori în urma ei. Căsuţa Nuţei, proaspăt văruită, încinsă frumuşel cu un brîu de sineală, stătea zile întregi cu ferestrele deschise, se vîntura, visa ziua-n amiaza mare, părea să aştepte pe cineva, iar Ciutura se topea de mirare — să vezi mata ce vulpe! Toţi anii războiului a stat căsuţa ceea cu lăcată la uşă şi stăpîna — cine mai ştie pe unde o purta dorul, iar acum s-a întors stăpîna, acum totul în jur e numai aşteptare.

Nuţa bătea pragurile moşnegilor şi căuta să prindă ceva minte de la ei. Le cerea sfaturi — cum cred ci că ar fi mai bine de făcut? Că, dacă o iei aşa, ar fi bine, şi de o întorci altminterlca, tot n-ar fi rău. Bătrînii, ahotnici de vorbă, mai ales cînd se roagă o muieruşca tinerică, îi umpleau capul cu fel de fel de vorbe adînci, numai că Ciutura, urmărind cum se întoarce de la bă-trîni cu plinul, dădea uimită din cap. Auzi tu! Parcă mai nu demult, încă alaltăieri, căuta să trăiască de capul ei, ba din vreme în vreme cerca să-i înveţe şi pe alţii minte... Acuma însă ea nu mai ştie ce să facă, acum e copil şi se pierde de nu se găseşte cineva s-o îndrepte de bine.

Nuţa îşi purta toate vechiturile, se îmbrăca de mîn-tuială, se încingea cu o basma şi tot visa să treacă odată prin sat în aşa fel ca

nici un bărbat să nu-i fure umbletul cu privirea, iar Ciutura chicotea în sinea sa: să vezi mata cum o întoarce! Trăind o viaţă aici, în sat, Nuţa niciodată nu căuta s-o facă pe călugăriţa. Răspundea la orice glumă, roşea numai împreună cu bărbaţii,

iar acum — gata: de dimineaţă pînă sara e tot sfîntă.

Nuţa era hîtră, dacă nici Ciutura nu era proastă. Nuţa căuta să le intre tuturora în voie, iar Ciutura o păştea la fiece pas, o tot înţepa pe ici, colo. Nuţa nu se supăra. îi era drag satul, îi era dragă şi ciuda lui. Părea gata să ia în braţe toate cele două sute de case din vîlcica de la încheietura celor două dealuri, căuta să se întîlnească cît mai des şi să stea cît mai multă vreme la sfat cu consătenii.

Satul, intrigat de marafeturile ei, primi jocul, de ce nu? Ciuturenii se opreau să schimbe o vorbă-două cu dînsa. Satul spune o minciună, Nuţa se face a nu crede. Apoi Nuţa spune o minciună, şi sătenii nu cred, iar în vreme ce schimbă între ei cîteva vorbe, ochii Nuţei întreabă lumea din jur: şi chiar de ce nu vreţi să-i trimiteţi scrisoare bărbatului meu? De-ar fi să-i scrieţi măcar cîteva rînduri. Dacă n-aveţi ce-i scrie de bine despre mine, scrieţi-i ce vă trece prin cap. Faceţi-i măcar o carte — mică, dar din care să afle că-s sănătoasă, că-s aici cu voi şi-1 tot aştept din zi în zi.

La care Ciutura, nemaiavînd cuvinte, strecura un deget printre altele două, arătîntu-i Nuţei ce-a ieşit pînă la urmă. Că, he, las', o fi ea hîtră, dacă nu e prost nici satul...

* *

Mircea Moraru a plecat împreună cu Armata Roşie chiar din primele săptămîni ale războiului. Pare-se că nici n-a fost mobilizat, a plecat singur. Atunci, în patruzeci ş'i unu, în Basarabia n-a fost mobilizare ca atare. Poate pentru că nu rămînea vreme la mijloc — graniţa era la doi paşi, frontul nu dovedea să se retragă, şi trebuiau mai întîi salvate armatele.

Poate că nu ajungeau trenuri, comisariatele se evacuaseră, abia înştiinţînd populaţia că e vorba de mobilizare. Basarabenii plecau fiecare de capul lui. Se duceau pe jos, ţinînd un singur drum: spre răsărit, în Rusia. Mulţi din ei, ajungînd la Nistru, se răffigîndeau, se întorceau acasă, alţii, călcaţi de linia frontului, au căzut prizonieri. Cît despre Mircea, parcă ar fi intrat în pămînt. S-a dus într-o dimineaţă cu traista în spate şi dus a fost. Nimeni să-1 fi văzut, să fi auzit ceva de dînsul.

162

Vreme de trei ani şi ceya Nuţa nu ştia ce să facă. Uneori i se părea că are bărbat, alteori se credea văduvă, iar cîteodată începea a crede că nici măritată n-a fost: s-a mutat din casa părinţilor în casa ei şi-şi aştepta mirele. în anii fetiei sale nu umbla să-şi rupă capul cu fiecare, nu şi-a făcut casa de rîs, n-a avut dohot pe poartă. Din vreme în vreme trecea pe la mătuşa Safta, dar nu-i mai zicea mamă, şi mătuşa nu se supăra. De la Mircea nu venea nici o veste şi cît nu era Mircea, ele rămîneau, orişicum, două femei dintr-un sat.

O iarnă întreagă, numai o singură iarnă Nuţa a tot tînjit că-i singurică şi că nimeni nu-i dă crezase. Pe urmă s-a obişnuit. Ba chiar a început să-i placă, să fii om singur în casă — te culci cînd îţi place, te scoli cînd vrei. Te trăsneşte — o iei la deal, te răzgîndeşti — o cîrneşti ia vale. Nimeni nu ştie ce ai şi ce n-ai, nimeni nu umblă să-ţi scoată ochii: şi adică ce-i mai trebuie unei muieri? Ciutura însă o urmărea. Ca să nu uite, Ciutura le însemna pe toate. Ciuturii nu-i prea place cînd mintea unuia caută a se contrapune minţii unui sat întreg. Ciutura le ţine minte pe toate şi, cînd îi vine la socoteală, se răzbună.

în primăvara lui patruzeci şi patru, cînd mătuşa Safta a strîns la piept prima scrisorică de la Mircea, Nuţa se zbătea ca peştele pe uscat. S-a trezit deodată din moţăiala sa dulce, a gemut, a încercat să-şi frămînte mînile, a încercat să-şi smulgă gîţele. Alerga pe mică de ceas la soacră să citească hîrtia primită, ţinea minte pe dinafară toate rîndurile, toate buchiile venite de la Mircea, şi mai căuta să întrebe oamenii care au ţinut hîrtia în mînă ce era scris acolo — poate n-a înţeles ceva, poate o fi scăpat vreun rînd, vreo întorsătură de vorbă?!...

Vreme de-o săptămînă îi tot scria zi de zi, a trimis vreo şapte scrisori la rînd, şi pînă n-a venit răspunsul, nu mai ştia pe ce lume trăieşte.

Mircea i-a răspuns. Cu răvaşul venit de pe front Nuţa a colindat tot satul şi iarăşi — a cîta oară? — se îndrăgostea de bărbatul său. îl aştepta în fiece clipă, îl aştepta zi şi noapte, îl aştepta pentru toţi cei patru ani şi ceva cînd nu-i prea aşteptase. începea să i se năzărească în casă voce răguşită de bărbat, trupul ei setos de dragoste se topea în aşteptare, iar Ciutura, urmărind-o, zîm-

bea pe sub musteţi: să vezi dumneata cît ţine în viaţa unui om dragostea de fată!

Pînă la Berlin, pînă la pace, pînă la prima demobilizare mai rămînea mult. O iarnă întreagă Mircea aproape nu-i mai scria, iar primăvara, cu cîteva zile pînă la sfîr-şitul războiului, a venit în Ciutura un maior de la comisariat, în ograda sovietului sătesc se întîmplase tocmai o adunare, şi maiorul a scotocit ceva în planşeta de piele, a scos o hîrtie verzuie.

Şi a rămas trăsnită Ciutura. Mircea Moraru ajunsese decorat cu ordinul „Slava". Ciuturenii se bucurau ca nişte copii — ca să vezi, fir-ar al naibii! Ţăranul nostru, cînd ştii să-1 pui la treabă, el reuşeşte nu că aşa şi pe dincolo, el poate ieşi primul la toate!

Nuţa era mîndră şi nenorocită în aceeaşi vreme. Mulţumind tuturora cu o plecăciune pentru vorbele bune spuse despre bărbatul său, adunînd pacheţel hîrtia şi vîrînd-o în sîn, a pornit încet spre casă. Zîmbea fericită oamenilor, făgăduia aldămaş cînd i se făceau aluzii şi se gîndea în sinea ei că abia acum a rămas singurică şi că n-o să-1 mai vadă pe Mircea întors acasă.

Fiind nevasta unui ostaş decorat, Nuţa primea mare ajutoare din partea statului. I se dăduseră cele mai mănoase pămînturi, i le arau cu tractorul, i le semănau. N-avea de dus *postavkă,* era scutită de toate dările, n-avea datorii, şi în felul ista într-o singură vară, pe neştiute, pe nevăzute, a ajuns stăpîna unei frumoase gospodării.

Asta nu i-a mai putut-o ierta Ciutura. O fi ştiind comisariatul ce face Mircea acolo, pe front, dar Ciutura ştia bine cum l-a aşteptat Nuţa. Acum Ciutura nu se mai mulţumea cu simple înţepături. Veneau la mătuşa Safta, împrumutau adresa feciorului ei. îl tot îndesau cu scrisorile. Nuţa a simţit că e ceva necurat la mijloc. Mircea răspundea cu multă întîrziere. Scrisorile lui, mai întîi mirate, apoi glumeţe, în sfîrşit au devenit scurte cum nu se mai poate — două-trei rînduri cu „dragă nevastă" cu tot, şi iată că s-a răspîndit prin sat o veste nemaipomenită: Mircea nu se mai întoarce. Mircea o are pe alta. Nevastă, ibovnică, ce i-o fi fiind ea acolo, dar o are.

Onache Cărăbuş era singurul om din Ciutura care n-ar fi putut lămuri ce-o fi dat peste Nuţa lui, că aşa,

164 din senin, a prins din nou a aligni. Cu anii parcă îşi tămăduise durerea din tinereţe şi, numai rareori, cînd avea un mare necaz, iar pornea să şchiopăteze. Onache ştia de fiecare dată ce-a dat peste dînsa. Acum nu ştia.

Adică, la drept vorbind, el nici nu s-a prea mirat de noutatea asta. După ce şi-a pierdut flăcăii la război, după ce şi-a închipuit cu sufletul cum mor ei amîndoi, într-o singură zi, pe marginea unei

mirişti, toate necazurile Nuţei i se păreau copilării. Nu mai trecea s-o vadă ce face. Dacă are ea poftă şi trece pe la dînşii — mă rog, stă de vorbă cu dînsa, îi strecoară cîte-un sfat, o pune la cale. Nu vine — treaba ei, să nu vie.

îi era totuşi fiică, era sînge din sîngele lui. Şi cînd ajungea ea în cumpănă, durerea ei pornea a se strecura către dînsul, răzbătea încet, dar se strecura tot mai adînc, tot mai adînc. Şi tot aşa pînă ce, într-o noapte, Onache şi-a visat fiica. Se făcea că alerga prin cîmpuri cu sufletul la gură şi o tot striga. O trimisese — mică copilă — cu vaca. Sara nu s-a întors acasă şi uite-1 că aleargă prin cîmpuri, chemînd-o. A găsit-o numai pe Joiana. Vaca păştea pe-o margine de drum, iar Nuţa nu mai era. Trecuseră tancurile peste ea. Onache s-a lăsat într-un genunchi, aduna bucăţele din rochiţa ei şi tot întreba ce s-a făcut cu nasturii — trebuia să fi rămas şi nişte nasturi.

Gemea prin somn, nu se putea trezi, bocea ca o muiere. Pînă la urmă, s-a ridicat în capul oaselor, cătînd buimac în jur. Un fior s-a cuibărit în spinarea omului şi îl tot scutura, de parcă dăduse peste el frigurile. Slobozind picioarele de pe cuptor, aruncînd o scurteică pe umeri, Onache a rămas pe gînduri. Afară era întuneric, abia răsărea de printre nori o aşchie de lună. Cucoşii băteau din aripi prin poieţi, gătindu-se a prevesti dimineaţa, şi Onache a întrebat nevasta:

— Bre Tincuţa! Ce, o fi suferind iar cu piciorul fata ceea a noastră?

în felul ista a aflat şi Onache Cărăbuş — ultimul în Ciutura a aflat — că ginerele lui, Mircea, te miri de se mai întoarce. Dînd uşor din cap a înţelegere, Onache a pornit a-şi mîngîia percica cu podul palmelor. N-o ţinea minte pe bătrîna sa mamă, dar mai rămîneau în el mişcările cele înţelepte şi domoale ce împăcau toate necazurile cu o singură mişcare. Şi, cînd îi venea greu,

Onache pornea a-şi mîngîia singur creştetul.

Acum zadarnice erau toate. După visul cela urît nu-şi putea veni în fire, mînile îi rămîneau reci ca gheaţa. Ca să şi le recapete, trebuia să-i ceară Tincuţei o bucată de pîne, s-o mănînce încet, cu gust, să bea o cană cu apă. Şi nu-i era nici a mînca, ,nici a bea, dar îi erau mînile şi picioarele reci.

— Tincuţa, dă-mi un călcîi de pîne...

A fost cea mai amară hrincă de pîne pe care a ţinut-o Onache în mînă, dar a mîncat-o încet, pînă la o fărî-mătură. A băut o cană de apă. între timp a prins a se lumina de zi.

Era duminică. Onache s-a bărbierit, apoi două ceasuri s-a tot pieptănat. A pus-o pe Tincuţa la cale să se repeadă la Nuieluşi, unde se mai făcea slujbă la biserică, şi, în sfîrşit, a ieşit în ogradă. Era un început de toamnă. Cerul dospea ţesut cu nori, dar ziua era caldă, năbuşind puţin a ploaie. Onache, amintindu-şi că are o mică livadă,

s-a dus în fundul grădinii, s-a aşezat sub un copac cu picioarele adunate turceşte sub el şi a- prins a ronţăi un fir de iarbă. Stătea cu capul lăsat pe un umăr, cu privirea rătăcită printre case, în felul cela blajin cînd ţi se pare că le vezi pe toate şi în acelaşi timp, nimica nu vezi; ţi se pare că stai pe gînduri şi nu te gîndeşti la nimic. Dar, ciudat lucru, tocmai atunci cînd nici nu vezi, nici nu te gîndeşti la nimic, se petrece ceva în adîncul firii, acolo, în dedesubturile care ştiu ce e de făcut atunci cînd nimeni nu ştie. Cele două sute de case din jur, cele şaizeci de drumuri aşezate la încheietura dealurilor, mia ceea de consăteni au dorit să se mai ia o dată de piept cu dînsul. „Mă rog, şi-a zis în cele din urmă Cărăbuş, să vedem care pe care!"

în viaţa sa Onache a avut deseori de furcă cu Ciutura. De multe ori a fost nevoit să se ridice, să lupte cu veninul, cu mîrşăvenia celor două sute de case. Le-a biruit de fiecare dată cînd a fost. vorba de biruit, le-a întins pe spate aşa cum i-a plăcut. De-ar fi fost măcar o singură dată să rămîie bătut, Onache, firește, şi-ar fi luat cîmpii şi nu s-ar mai fi arătat prin Ciutura.

Din toate felurile de răfuială Onache o recunoştea numai pe una singură: lupta sinceră, deschisă, piept la piept. Scurt şi cuprinzător — ori el urcă ţţe dînşii, ori ei suie pe spinarea lui. Acum, trecut de cîneizeci de

ani, Onache semăna cu un băietan hotărît să-şi facă dreptate. Păstrînd pe faţă un zîmbet blajin, Cărăbuş în acelaşi timp stătea întins oa o coardă de vioară, percica i s-a ciufulit şi, trăgînd cu ochiul în jur, aştepta momentul. Important era să nu-l piardă, să sară primul, încolo — toate se vor petrece aşa cum le-ar fi fost lor mai bine.

Peste vreo jumătate de ceas a zărit prin împletitura gardului un căpşor tuns chilug. Ştrengarul părea adormit de-a-n picioarele. îi urmărea grădina, pipăind cu privirea copac după copac. Tuşind în pumn de cîteva ori, ca să nu-1 sperie, Onache, întins pe o coastă, să-l vadă mai bine, l-a întrebat:

— Ce-i, măi flăcăule?

Copilul, trezit din somn, a rupt-o la sănătoasa, dar Onache l-a strigat din urmă, l-a întors întocmai la locul uncie era atunci cînd au început a discuta.

— Ce fugi, bre, că doar nu te alungă nimeni?! Am întrebat doar — mi s-a părut că-ţi place ceva în livă-zuica mea, dar te ruşinezi să sari gardul.

— Prăsadele, a zis oarecum vinovat **băieţelul.**

— Păi, da, am şi cîţiva prăsazi. Şi ce-i, zici, cu prăsadele celea?

— Apu' s-au copt.

— Nu mai spune!

în aceeaşi clipă Onache a simţit o mirozna dulce de prăsade coapte. A stat o jumătate de zi în livadă şi abia acum le-a simţit. S-a ridicat în picioare, şi-a scos pălăria şi, îndreptîndu-şi paşii după mirozna, a prins din mers a dezdoi fundul pălăriei în aşa fel că să încapă în ea cît mai multe.

Băieţelul înghiţea noduri, tot sprij inindu-se ba pe un picior, ba pe altul, şi Onache, făcîndu-i-se milă, a pornit spre el cu pălăria plină, deşertînd-o, peste gard, în dreptul poalei ridicate de copil. O singură prăsadă a rămas între nuielele gardului şi, întrucît băieţelul ajunsese în celălalt capăt de sat, Onache a şters-o cu mîneca, a muşcat-o şi tocmai atunci şi-a dat sama: stai, frate, că are prăsade!

Livezi în Ciutura erau puţine şi prin ele abia rătăcea

167 cîte-un prăsad. în fiecare primăvară, fiind lacomi la floare, prăsazii degerau cumplit la prima brumă, şi toamna, cînd venea vremea roadei, copiii abia mai puteau nimeri cu băţul ori cu bulgărele în cele cîteva zbîrcituri galbene. Ciuturenilor li se făcuseră lehamite de copacii ceia şi primăvara, cînd venea vremea culesului omizilor, se făceau a nu vedea prăsazii. Nici să-i scoată nu se puteau hotărî — oricum, erau prăsazi.

Copacii păreau a înţelege că ceea ce fac ei nu-i tocmai bine, şi odată în doi-trei ani arătau şi ei ce pot. Că doar nu degeaba sugeau pămîntul cu rădăcinile. Şi era o minune în livezile Ciuturii. Toţi prăsazii, de parcă ar fi fost înţeleşi ei înde ei, copaci bătrîni cu tulpini pe jumătate putrezite, mîncate de furnici, adunau pe umeri roadă, că se crucea lumea în jur. Nici creangă, nici frunză, nici tulpină — numai o legătură ţigănească de prăsade, spînzurată între cer şi pămînt, se leagănă uşor,, boţindu-şi coastele moi şi mustoase.

Aproape fiecare gospodar avea cîte-un prăsad-doi. Şi în ograda lui Cărăbuş erau vreo doi-trei copăcei nenorociţi, ce stăteau vara întreagă cu crengile dezbinate. Onache nici nu mai căuta să afle cine îi strică copacii. Erau atît de bătrîni şi josuţi, încît copiii satului, atunci cînd numărau pe degete ce li-i drag pe lumea asta, nici nu puneau la socoteală prăsazii lui Cărăbuş. în schimb, cînd veneau anii cu roadă, cînd pe marginile drumurilor la fiece pas dădeai de prăsade abia muşcate, cînd ciuturenii discutau pe îndelete din ce neam se trage cutare sau cutare prăsad şi prin ce se

proslăveşte neamul lor, atunci ograda lui Cărăbuş ajungea în mare cinste.

Prăsadele lui Onache ştiau cum să mîngîie un om ca să-1 împace pentru totdeauna. Lungăreţe şi mari cît un pumn de fierar, cu coaja galbenă ca ceara, o ceară curată, aburită pe ici-colo a ruşine de fată mare. Apoi că mai erau şi mustoase — abia porneai cu dînsa spre gură, că de la o jumătate de drum începea a picura must dulce, cald. Se dădeau la mîncat prăsadele celea ale lui Cărăbuş cum nu se mai poate, şi chiar după ce te saturai, o bună jumătate de zi simţeai sub cerul gurii rămăşiţele unei minuni cereşti şi sufletul tot tresaltă de parcă ar fi fost o zi de mare sărbătoare.

în patruzeci şi cinci prăsazii Ciuturii stăteau plouaţi prin grădini. îşi istoviseră puterea în anii trecuţi,

168 acum abia adunaseră cîte trei-patru nimicuri, atîta doar ca să-ţi treacă pofta. Dorul de prăsade iar pornise a creşte,* şi numai copacii lui Cărăbuş, după ce au rodit împreună cu toate livezile anul trecut — ce le-o fi venit, că au mai adus o roadă!... Onache nu ştia că tot satul, trecînd pe lîngă casa lui, se mira: Maica Domnului, au să se prăbuşească de atîta roadă copacii ceia! Dar copacii erau ai lui Cărăbuş, şi ceea ce era al lui nu se lăsa culcat la pămînt cu una, cu două.

Nu-i vorbă, pe lîngă roadă de prăsade Onache a mai avut şi un pic de noroc. Şi-a găsit livada bogată într-o duminică pe la amiază, tocmai atunci cînd pe uliţa cea mare a Ciuturii, zisă de săteni *soşă,* au apărut primele băbuţe şi s-au aşezat grămăjoară pe lîngă portiţe. Uliţa cea mare şi întortocheată se făcea în fiecare duminică loc de plimbare pentru tot satul. Fiece ciuturean de treabă şi cu demnitate nu putea să nu se arate duminica pe soşă.

De obicei, mai întîi apărea un beţivan cu pălăria pe-o ureche şi cu o zdreanţă de cîntec pe care o tot îngîna în sinea lui. în aceeaşi clipă se iveau mătuşile pe la garduri, dădeau din cap a mare ocară şi vorbeau între ele: vezi la ce ruşine ajunge omul cînd n-are frică de Dumnezeu! Apoi răsare un stol de copilite, pe jumătate ajunse fete mari. Merg încet, cumintele, caută să nu-şi boţească podoabele, iar mătuşile le urmăresc fără a clipi. După ele vin fetele mari, merg cîte două-trei. Ele nu se mai tem de mătuşi. Le dau bună ziua, trec mai departe. De undeva din ulicioară răsar flăcăii şi încep a le amăgi cu vorba. în ulicioară se lasă linişte: toată lumea urmăreşte -cum se vor înţelege. Le vor întoarce din drum, se vor duce cu ele ori se vor despărţi tot aşa cum s-au şi întîlnit?

în sfîrşit, după ce şi-au spălat şi şi-au pieptănat odraslele, după ce s-au înţeles cine vine cu tata de mî-nuţă, cine vine cu mama, ies la soşă ciuturenii. Mă-nîncă răsărită, stau la sfat, schimbă cîte o glumă-două. Spre sară, cînd o trăsură întîrziată rătăceşte printre perechi, i-i de-a scăpării. Fără îndoială că însăşi zicala de-a pune beţe în roate a apărut mai întîi ca un fapt real într-o duminică după-amiază, în Ciutura, cînd o căruţă întîrziată căuta a trece prin mijlocul satului...

Pe la asfinţitul soarelui, cînd răcoarea amurgului în-

169 cepe a ciupi mătuşile de umeri, plimbarea prinde a se sfîrşi. Perechile de gospodari se pierd prin ulicioare cu paşi înceţi. Oamenii vin tăcuţi, duc în braţe copiii adormiţi şi caută primprejur, poate-poate le pică ceva să ducă acasă. Orice ţăran, cînd se întoarce de la plimbare, trebuie să ducă ceva acasă, pentru a recompensa timpul pierdut în zadar.

De data asta, întorcîndu-se de la plimbare, ciuturenii s-au împiedicat de o mirozna istovitoare, o mirozna dulce de prăsade. Copiii, pe jumătate adormiţi, s-au trezit în braţele părinţilor, ochişorii lor mici aleargă în jur şi tot caută, caută. Onache stă în poartă avînd alături două panere încărcate cu prăsade.

— Hai, cine se lăuda că are buzunare... Ciuturenii niciodată nu vindeau roadă de prin livezi,

socotind că e păcat să vinzi ceea ce pămîntul îţi aduce aproape fără nici o trudă. Cînd se coceau fructele, era sărbătoare în tot satul — care cere, care fură, care se opreşte şi mănîncă cît îi place. Uneori vreo mătuşă usucă ceva pentru iarnă. Lui Cărăbuş nu-i plăceau prăsadele uscate.

Deci, a umplut două panere, le-a cărat lîngă poartă, a luat cîte două-trei în fiecare mînă şi, lunecînd cu privirea peste picioarele sătenilor, întreba puţin stingherit, de parcă îi venea greu a ţine în mînă prăsadele:

— Care zice că are buzunare?

Ciuturenii se codesc, caută să ocolească cît mai pe depa'rte panerele, mirozna şi dărnicia lui Onache. Sfădiţi nu erau cu omul, dar ţineau minte că au nişte socoteli cu dînsul. Şi-au zis odată, demult: păzea cu Onache acela... Acum, abătuţi, osteniţi de plimbare, întunecaţi de mirozna prăsadelor coapte, caută la repezeală a-şi aminti ce-or fi avînd ei cu omul, dar copiii din braţe prind a înghiţi lacrimile, s-au vîrît cu privirile în panere şi nu-i mai poţi rupe de acolo.

— Luaţi, oameni buni, *ostinţe* pentru copii.... Ce le mai plac lor prăsadele, Doamne sfinte! Noaptea trecută credeam că-mi sfarmă şi

gardurile, şi casa! Hai, daţi copiilor să guste, iar voi da-va Domnul şi-ţi gusta cînd s-or coace în livezile voastre.

în sfîrşit, s-a spart gheaţa. O mătuşă şi-a adus copilul aproape^ băiatul a luat o prăsadă, a încercat-o, s-a înecat în mustul ei dulce, şi-a scăldat cămeşuica la piept,

170 iar întîmplarea asta a scos din răbdare copilandrii satului, în cîteva clipe panerele au fost goale. Onache s-a repezit în livadă să le mai umple o dată şi, cînd s-a întors, lîngă poartă, o jumătate de gard era culcată la pămînt şi nu mai încăpea lumea în drum.

Apoi copiilor nu le-a ajuns răbdare să aştepte pînă ce"Onache avea să care prăsadele cu panerul. S-au strecurat pe lîngă el, au dat buzna în livadă, şi gospodarul îi ruga să cruţe măcar livada.

Cînd s-a întunecat de-a binelea şi uliţa din inima Ciuturii a rămas pustie, în ograda lui Cărăbuş nu mai rămăseseră nici **sămînţa,** nici miroznă dulce. Biata **Tincuţa** nici măcar nu gustase roadă copacilor, şi era păcat — trebuia să-i găsească măcar ceva-ceva. Stînd pe prispă, Onache îşi pipăia buzunarele la repezeală. O singură prăsadă a fost de ajuns ca să-şi împace nevasta, şi Onache, scuturîndu-şi palmele, mîngîindu-şi creştetul, a oftat adînc, a mare biruinţă: dovedise* satul şi de data asta. încă nu ştia cum anume a fost, dar era sigur că a cîştigat.

Darurile dulci din copilărie rămîn să fie ţinute minte multă vreme, uneori rămîn pentru toată viaţa. Unde mai pui că bieţii copii nu prea înţeleg de cîte ori pe an rodesc livezile... Ştrengarii Ciuturii au rămas să ţie minte poarta, cărăruşa pe care s-au dus la fuguţa, copacul de unde şi-au rupt prăsada. Căutau să umble cît mai des pe lîngă casa lui Onache, se tupilau pe lîngă gard. Cînd se întîmpla să-1 vadă pe Onache prin ogradă, îi zîmbeau de departe, iar de se nimerea să aibă omul vreme, venea lîngă gard şi se aşeza cu dînşii la sfat. Discuta fel de fel de nimicuri — de-o vorbă, cercau să afle care prăsade sînt mai gustoase: .cele din ograda tatei, cele cerute, cele primite în dar sau cele furate?

Ciuturenilor nu le prea place cînd copiii lor prind la minte de la oameni străini. Apoi că li s-a urît să tot vie serile la Onache, să-şi dezlipească de la gard odraslele. Aveau ce aveau ei cu omul ista — au avut prostia să-i rămîie cu ceva datori. Ciuturenilor nu le plac datoriile, mai ales datoriile mici, de care poţi scăpa uşor. Norocul lor că era toamnă, şi iată-1 într-o sară pe Onache întorcîndu-se de la cîmp, iar în cale îi ies pe la portiţe ciuturencele. Stau smerite, dosind în pestelcuţe cîteva perje, un măr-două, un struguraş de poamă.

— Bade Onache... Ţine din partea noastră — e roadă puţină anul ista. De, ce să-i faci?... Fie de sufletul mamei...

Onache se face a rîde.

— Şezi binişor şi fii cuminte, cumătră...

— Ia uite ce mofturi mai face omul ista!... Nişte bunătăţi, de, să-şi îndulcească sufletul...

Auzind pomeneală de bunătăţi, Onache se opreşte ca un domnitor în mijlocul drumului, priveşte scurt, pe sub sprîncene, cumătrele şi le întreabă cu glas stins:

— Cui, mă rog, aş duce eu bunătăţi? Băieţii nu mi s-au întors de la război, fata îi gospodină în casa ei... Credeam într-o vreme că poate vreun nepot-doi, dar, de... Zice lumea că ginerele cela al meu, cine ştie, se va întoarce ori nu se va mai întoarce... Ce să fac eu cu darurile voastre?

Şi, fără a duce vorba la capăt, pleacă înainte, jignit adînc, jignit în cea mai sfîntă credinţă a lui, iar ciuturencele stau buimăcite lîngă portiţe şi tremură în mînile lor un strugur de poamă, un măr, cîteva perje.

Şi iată că Nuţa nu mai aligneşte. Nuţa aleargă serile prin vecini şi caută să împrumute pe noapte un pui de dor, iar Ciutura, urmărind cum îl duce ea de mînuţă, face din cap a înţelegere: ce crezi, ia cearcă să stai singură în casă cinci ani şi ceva!

Nuţa umblă ca o furnică de dimineaţă pînă sara, pe toate le [f]dovedeşte, la toate are îndemînare. Căsuţa ei, încinsă cu brîu siniliu, e numai aşteptare, şi Ciutura se bucură. Ia te uită mata ce gospodină! Arde totul în jurul ei şi să nu crezi, da-i gospodină, şi-i cu cap, şi se pricepe!

Nuţa oprea moşnegii pe drum, asculta răbdătoare bolmojeala lor, iar ciuturenii o chemau la o parte şi-i şopteau:

— Ce-ţi pierzi vremea cu dînşii? Ei, săracii, nu mai ţin minte nimica! Tu, dacă vrei să reuşeşti, uite ce-ar fi mai cu cale să faci!...

Nuţa îşi purta toate vechiturile, umbla încinsă cu o basma, iar Ciutura o dojenea: lasă băbia asta slută, ai să tot umbli o viaţă întreagă ş-ai să te tot plîngi

172 că nu mai eşti aşa de sprintenă
şi frumoasă cum erai...

Nuţa era fericită de satul din jur. Nuţa j>ărea gata să ţină în braţe toate casele. Nuţa căuta să se întîl-nească cît mai'des cu sătenii. Ciuturenii spun o minciună, Nuţa se face a nu-i crede. Spune ea însăşi o minciună, sătenii se fac a nu o crede. Iar pînă stau ei de vorbă, ochii căprii ai Nuţei se roagă: şi, adică, de ce nu vreţi să trimiteţi scrisoare bărbatului meu? Nu vreţi să-i vorbiţi de bine

despre mine, nu-i vorbiţi!... Pomeniţi măcar că sînt şi eu cu voi, că îl aştept din zi în zi...

La care Ciutura începea a-şi scărpina ceafa. Să vezi tu necaz: avea pînă mai nu demult toc în casă, iar acum nu-1 mai are — s-a pierdut cu tot cu peniţă. Unde mai pui că nici hîrtie nu-i! Erau cîteva foiţe, dar soacra a acoperit nişte hladuneţe, le-a făcut unsuroase, încît îţi vine să plîngi — de, hîrtia şi tocul, cînd nu le ai în casă, e mare nenorocire, dar nu pînă într-atîta ca să stai cu mînile în cruce şi să nu ştii ce să faci.

Iar livezile Ciuturii tot şopteau noapte de noapte şi-şi spuneau una alteia că mai încolo, la anul, vor trebui să lege roadă din care îşi vor primi şi nepoţii lui Onache Cărăbuş partea lor de bucurii. Copiii rămîn copii şi ce-i al lor, oricum, dar trebuie pus de-o parte...

Capitolul IX

DOMNIŞOARA IN ALB

Era frumoasă drăcoaica ceea în bluză albă şi a avut un succes nemaipomenit. Trenurile făceau cale lungă spre casă, veneau tocmai de prin Polonia. Ostaşii păreau oameni în vîrstă, aşezaţi, cu dorul demult statornicit, aveau pe undeva pe acasă neveste şi copii. Se întorceau hotărîţi de-a duce pînă în prag aceeaşi credinţă pe care o purtaseră nevestelor ani de zile, dar domnişoara în bluziţă albă era frumoasă, era dulce cum nu se mai poate şi^ a avut mare succes. Ce-i drept, ea nici că încercase să tulbure mintea cuiva. Călătorea ascunsă într-un buzunar de *ghimnastiorkă,* în dreptul unei inimi credincioase, se tot muta dintr-un tren în altul, ş-a străbătut mai mult de-o jumătate de drum fără s-o fi bănuit cineva.

Apoi, cum au trecut ultima graniţă, ostaşii au pr$_v$ins a scoate scrisori mai vechi şi mai noi, buchisindu-le încă o dată. Le citeau pentru ultima oară, ca să guste din drum bucuria întoarcerii. Rîndurile stropite cu lacrimi sau cuvintele prea jucăuşe erau date pentru desfătarea întregului vagon. După care a venit şi rîndul fotografiilor: ia să vedem cum arată mincinoasa ceea a ta. E bine, măi, s-o ştii de la mine că e bine! Să fii atent cu vecinii, că vecinii iştia, las', îi ştim noi...

Mircea Moraru, sergent smolit, cu încetineala unui rus de pe Volga, cerceta domol pozele scoase de tovarăşi, găsea cîte-un cuvînt bun să spună fiecăruia, dar nici scrisori nu scotea la lumină, nici cu fotografia nevestei nu se lăuda. întoarcerea lui spre casă părea cam ciudată — îţi venea a crede că el nici nu se întoarce. Pur şi simplu regimentul îşi schimbă dislocarea şi el se mută împreună

cu armata, fără a şti bine unde anume şi pentru cîtă vreme se vor opri.

Avea fruntea cam posomorită. Erau prin mărfarele încărcate cu oaste demobilizată destui trişti. Trecută printr-un greu război, ţara mai zăcea încă în ruine, mulţi ostaşi îşi pierduseră casele, nu mai aveau unde se întoarce, nu mai avea cine-i întîmpina. Şi ei îşi făcuseră din armată casă. Războiul era meseria lor, cazanul — masa cea de toate zilele. Acum, demobilizaţi fiind, iară rămîneau singuri, fără căpătîi. Norocoşii le simţeau durerea, îi jeleau tăcuţi, căutînd să aducă cît mai rar vorba de casă. Mircea Moraru începuse şi el a fi jelit de alţii, pînă cînd un bun ţintaş a zărit un colţ de fotografie ce se ieşea din buzunarul hainei:

— Ia cară, măi sergente, odorul încoace...

Domnişoara a început a călători încet ca un fulg, din mînă în mînă, şi a avut un succes care nu se mai află. în potopul cela de fotografii micuţe şi modeste, boţite prin buzunare, sluţite prin tranşee, fotografia ei era cea mai nouă, cea mai mare şi, spre deosebire de celelalte, avea marginile zimţate. Printre sutele de zîm-bete, triste şi gînditoare, silite a bucurie şi măcinate de necazuri, chipul ei năstruşnic secera armata din jur: era un drac de fată ce nu se hotărîse încă ce să răspundă. Părea gata ză zică „da", însă se putea întîmpla să dea un răspuns tot atît de scurt, dar compus din cu totul alte două litere. în sumedenia de basmale şi rochiţe fel

de fel bluziţa ei albă, mînecile scurte, tivite cu horbo-ţică, scoteau ostaşii din minţi. Albul cela se făcea fum, se topea treptat-treptat, aşa încît, pînă la urmă, îţi venea să te întrebi: ici e faţa, ici e părul, dar domnişoara unde e?!

'Fotografiile erau, de obicei, însoţite de cîteva slove calde, şi prin nenumărate rînduri dulci şi încurcate, cu multe semne de mirare şi întrebare la coadă, scrisul domnişoarei trezea o mare stimă.

— O fi fiind dobă de carte. Şi, mă rog, în ce limbă-ţi scrie?

Scris era în limba cehă, dar MUcea răspundea cu o jumătate de gură:

— Apoi, moldovenește, numai că e cu litere latine.

— Şi... Ce zice ea acolo?

— Ce să zică! Te ador şi te aştept. Că ele toate scriu la fel.

— Şi cum crezi? Te-asteaptă? Te adoră?

—6-la-la!

Era limpede că îl aşteaptă. O simţeau din vorba lui, o pricepeai din zîmbetul ei, şi ostaşii se bucurau — ca să vezi, fir-ar al naibii! A găsit-o pînă la urmă. Ce crezi, nici fiica generalului n-ar putea să te mîngîie cu un asemenea surîs... *'

La Jmerinka domnişoara în bluză albă urma să facă schimb de trenuri. Din unul a coborît, dar altul în care să urce nu putea găsi. Era pornită spre Moldova, se ducea în Cîmpia Sorocii. Cîmpia era undeva aproape de tot, şi bietul Mircea umbla prin păienjenişul drumului-de-fier, căutînd un vagon măcar cît de cît, ca să ajungă odată acasă.

Nu departe de gară, pe una din ultimele linii ce stau veşnic ruginite, năbuşite de buruieni, se afla un vagonaş cu vopseaua jupuită. Şeful gării l-o vi vîrît încolo, pe semne, ca să nu se priceapă lumea cînd şi încotro va porni el. Dar vagonaşul nu voia să fie prea ascuns, vagonul era plin de voie bună. Prin singura ferestruică se prelungea o poveste veselă cum nu se mai poate: un lipovean ce stă cu o bunătate de vin în drum şi nu se pricepe cum să încingă o petrecere. Ostaşii îl puneau cu grămada la cale. Pe uşa vagonului cineva scrisese cu cretă: „Ajungem acasă în două zile, vii sau morţi". O fi avut, pe semne, un succes prea mare lozinca ceea.

175

Vagonul abia sufla de înghesuială şi vreo şapte voinici aleşi pe sprinceană făceau de strajă. Stăteau în uşa vagonului, cu picioarele spînzurate afară şi mutrele lor plictisite păreau a spune că nimic nu-i veşnic pe lumea asta, şi cu cît mai des îl cauţi pe dracul, cu atît mai curînd îl poţi găsi.

Domnişoara în bluză albă obosise de atîta drum, iar Mircea nu era fricos din fire şi, fără a sta prea mult pe gînduri, a strigat spre ferestruica din care izvora, povestea cîntecului:

— Mihalaş, reţine-mi locul!

Şi în vreme ce şapte zdrahoni se uitau nedumeriţi unul la altul, întrebînd de ceilalţi care o fi fiind Mihalaş şi despre ce loc era vorba, Mircea, urcat în vagon, îşi făcea drum cu spetele. A ridicat geamantanul sus deasupra capului, despică mulţimea cu umerii, cerîndu-şi iertare în dreapta şi în stînga. Soldăţimea din vagon a amuţit. Mirosea a scărmăneală. Au fost înşelaţi prin tactică, dar urma să vie strategia să-1 pedepsească.

— îi hîtru, bre.

— Petre, să-i ard una?

— Vine cu 'cioarele peste noi...

— Da-i negru, parcă ar fi din satul vostru!

— Petre, îi ard una?

— Vre la fumeie, mititelul... Ia căţaţi cum se rupe, cum nu mai poate răbda...

— Pe crucea mea că l-a furat. Geamantanul nu-i al lui!

— Petre, să ţi-1 pocnesc?

Mircea era nepăsător la replicile din jur. îl scotea din sărite numai dobitocul ce tot aştepta sfatul lui Petre. S-a uitat prin părţi, a însemnat o *pilotkă* nouă de lînă verzuie, o frunte largă, pistruiată. Ajungînd la doi paşi de cel ce se vroia bătăuş, a lăsat pe-o clipă

geamantanul jos, s-a răsucit cu braţul, i-a pocnit o labă, că *pilotka* verzuie a zburat ca un pui de vrabie tocmai în celălalt capăt al vagonului.

Ostaşii tac. Sergentul era tanchist, iar tehnica cere să i se poarte de cinste. Apoi, orişicum, nebunul de sergent, pe lîngă două medalii, avea ordinul „Slava", şi unde mai pui că *pilotka* verzuie a zburat friptă de pe căpăţîna celui pistruiat.

După o lungă şovăială, Petre a rostit dintr-un fund de vagon:

— Ei, hai, bre... Arde-i acolo una. Dar

cel pistruiat nu-i prost.

— Lasă-l naibii, nu vezi că bate cu stînga? Stînga-cii îs nebuni cu toţii...

Vagonul fierbe de atîta veselie, iar în vreme ce ostaşii hohotesc, o locomotivă l-a încheiat la coada unui mărfar, şi Moldova a pornit spre case. Stau prin colţuri, în pirostrii, îşi citesc documentele abia primite. Numără pe degete de cîte ori au fost răniţi, numără tranşeele, tovarăşii pierduţi în război, prietenii lăsaţi în sat. Dezleagă sacul cu merinde, scotocesc la fund cîte-o basma, stau de cugetă: să i-o ducă soacrei, să nu i-o ducă? Pe dracu, nu mai vede ea basma!... Dar după o mică chibzuială, oftează: totuşi ar trebui să i-o dea soacrei...

Prin mica ferestruică a vagonului cerne un cer si-niliu de toamnă, clipesc steluţe, flutură cîte-un vîrf de copac. Locomotiva fluieră prin văi, aţîţîndu-şi goana, vagoanele toacă întruna „noapte bună", ostaşii prind a moţăi prin unghere. Pace şi fosăială în tot vagonul, cînd, deodată, ostaşul cu fruntea pistruiată face ochii mari şi se ridică în picioare:

— Bine, măi! Dar dacă vin ş-o găsesc măritată, atunci ce mă fac?!

într-adevăr, ce se face bietul băiat? Toţi cei din jur erau tovarăşii lui, trebuiau să-i dea un sfat. Era o datorie sfîntă a lor. îl cunoşteau demult, l-au însoţit în retragere, l-au ajutat la înaintare, l-au văzut alergînd cu arma fierbinte, cu mantaua murată în ploi, i-au legat rănile, au împărţit frăţeşte cu el şi pînea, şi mahorcă, cunoşteau bine fata după cele povestite de el. Şi trebuiau să-i dea un sfat la despărţire.

De picurat nici pomeneală. Se aprinde id mijloc o mare discuţie. E vorba de fustă — cea mai veche şi cea mai complicată problemă a bărbaţilor dintotdeauna. Ce a făcut fusta ceea cît era bărbatul la război: şi-a păstrat cinstea ori- a petrecut cît i-a plăcut? Pornesc prin vagon vorbe cu tîlc, pătărănii triste şi vesele. De-o vorbă, venind spre casă, te abaţi puţin din drum. Ai una la mînă. Ori, să zicem, te întorci frumuşel, intri în casă, dar în loc de doi, ţi se prind de gît trei copii.

Vagonul ba rîde, ba rămîne trist, şi numai un fruntaş josuţ, cu un zîmbet năstruşnic de ştrengar, umblă cu un butuc de cărţi. Se opreşte în faţa fiecăruia şi ciocneşte

cu degetul un crai de dobă, poftind lumea la popa-prostu. Ostaşii n-au vreme de joc, ostaşii înşiră pătărănii întruna, dar Mircea se simte oarecum jenat. N-ar fi vrut să audă domnişoara în bluză albă toate mojiciile ce se înşiră, şi întinde mîna:

— Fă-te încoace cu patru tuji.

Cărţile erau nou-nouţe, foarte frumoase. Şi damele, şi valeţii privesc vajnic, autoritar, de parcă te-ar fi îndemnat să te pătrunzi de importanţa acelei nemaipomenite, minunate lumi în care intră cel ce se aşază să joace cărţi. Bine, hai să vedem ce e aici la voi.

— Şi ce zici că-i cozul?

Fruntaşul ridică din umeri: Dumnezeu ştie care-i cozul. A dat el cărţile cu mîna lui şi nu ştie care-i cozul. Halal de aşa jucător.

— Dă să le amestec eu.

Iar roţile de fier tot toacă mereu un cîntec de întoarcere, gările mici fug în urmă una cîte una şi ostaşii, lăsînd grijile muierilor, încep a aduce vorba de gospodărie. Qît poate costa un cal bun şi cît te poate ţine hrana lui... Care şi ce-a auzit de colhozuri: de ce, adică, într-un colhoz e bine, iar în celălalt tot e bine, dacă de amu în cu totul alt fel. Pămîntul e patima cea mare a tuturora. Miroase a brazde proaspete în vagon, răzbate de undeva un cîntec de privighetoare, şi numai Mircea rămîne să împartă grijuliu cărţile.

— Doba-i cozul.

N-a dovedit să-şi pună viaţa la cale împreună cu domnişoara în bluză albă, iar cu alţii n-are ce şi-o socoti. Nu se amărăşte. Alege o zi, se aşază cu frumuşica ceea alături şi hotărăsc ei ceva în aşa fel ca să fie bine.

Pe la zori ostaşii încep a-şi curaţi în grabă nasturii de metal, îşi lustruiesc ciubotele, îşi potrivesc pe umeri epoleţii noi, pregătiţi din vreme. Trag adînc în piept vînt de cîmpie, răcoarea baştinei, şi

tot tuşesc încet în pumn, să nu-şi piardă firea. începe ziua pe care urmează s-o ţie minte toată viaţa — ziua întoarcerii.

îşi iau rămas bun. Coboară cîte unul, cîte doi, iar ceilalţi stau ţesuţi în uşa vagonului şi-i urmăresc lung, pas cu pas. Aşa îşi petreceau tovarăşii în recunoaştere. Atunci căutau să ghicească în mintea lor: s-or întoarce, nu s-or întoarce? Acum e limpede: din operaţia asta nu se întoarce nimeni. Şi le pare bine, şi le pare rău

178 că tovarăşii se duc şi nu se vor mai întoarce...

— Care zici că-i cozul?!

Ostaşii din vagon se întorc miraţi spre sergent. Mircea se uită buimăcit în jur. îl caută pe fruntaşul cu zîm-bet năstruşnic, dar fruntaşul nu mai este. Alături, pe geamantanul lui Mircea, pe care jucaseră popa-prostu, zac toate cărţile grămadă, iar fruntaşul nu mai este. Un ostaş în vîrstă, ce stătea rezemat lîngă uşă, grăi fără a se întoarce:

— S-a dat jos. A coborît şi el, sărmanul.

— De ce nu şi-a luat cărţile?!

— Ce să facă cu dînsele? Că-i mut, săracul. L-a amuţit o mină, în ultima săptămînă de război. Nici nu aude, nici a vorbi nu poate...

Mircea începe a-şi aminti cu înfrigurare că toată noaptea fruntaşul cu care a jucat cărţi n-a scos un cuvînt. A prins a frunzări cărţile — deodată şi-a dat sama că şi damele, şi valeţii, toate cele treizeci şi şase de cărţi erau mute.

„Vezi, domnişoară, cum ne întoarcem noi spre casă..."

Trenul stătea de vreun sfert de oră, gîlgîind a sete mare. Mircea a venit lîngă ferestruică, s-a ridicat puţin, să vadă ce-i afară. O băbuţă alerga disperată pe peron cu un coş de papură, patru plopi înalţi, cîteva litere sub streaşină gării date cîndva cu var şi spălate de ploi. L-au zguduit ca un fior cele nouă litere adunate grămadă: „Pămînteni".

A coborît în ultima clipă — abia a izbutit să sară, cînd trenul se urnise din loc. Frunza plopilor înalţi stătea veştedă, potolită de prima brumă. Un vînt de cîmpie cerca să măture într-o joacă peronul; de printre case cernea lumina unui soare rece şi mic, abia răsărit. Iar mai departe, după căsuţele gării, sufla o cîmpie largă cît o mare — numai marea şi cîmpia le simţi alături fără a le vedea.

„Uite, domnişoară... Asta ni-i gara, asta ni-i cîmpia..."

* * *

Ciutura nu se aştepta la musafiri. Ciutura se grăbea să care din cîmp răsărita şi păpuşoiul. Ciutura ajunsese din nou mahmură — rodise cîmpul puţin, o dăduse iar de sminteală. Ciutura socotea în mintea ei *postavka* pe

179 care a cărat-o la stat, cea pe care mai urma s-o dea, Ciutura asculta cum sună ordinul „Slava", chitea în mintea ei cam cîtă bunătate poate încăpea într-un geamantan şi abia după toate astea ridica fruntea, zîmbind ostenită:

— Ne întoarcem, Mircea? Aşa-i?

Venea acasă, firește.

„Acesta mi-e satul, domnişoară..."

Păşea încet, arătîndu-i domnişoarei satul său şi se mira cumplit, căci ajunsese a nu-şi mai cunoaşte nici el satul. A îmbătrînit, a sărăcit. S-a deşteptat ea, Ciutura, pe cîteva clipe, dar iată o paşte somnul de veci. Nişte case, nişte drumuri ce abia păreau să-i amintească de-un sat ce l-a ştiut odată. Se mira, căci răvaşele Nuţei, scrisul ei cunoscut din copilărie, cu toate literele, cu toate întorsăturile de codiţă, îl făcuseră a crede că Ciutura a rămas aşa cum o lăsase, dar Ciutura cea veche nu mai era. Ogrăzi pustii, capete de cărăruşe pierdute prin buruieni. Case cu uşile şi ferestrele bătute în scînduri, garduri spetite, acoperişuri vechi, cîrpite cu cîte un mănunchi de paie...

Vremea vine, vremea trece...

Numai casa lui Nică ţinuse piept acestei furtuni de vremuri. Stătea naltă şi mîndră ca o cetate. Pereţi de piatră, ferestre mari, pentru lumină multă, dar, vai, şi-a coborît steagurile în modul cel mai neaşteptat această cetate. Mircea ştia din scrisorile Nuţei că Nică cu soţie cu tot s-a dus în România. Nuţa i le-a înşirat pe toate şi nu-i scrisese numai un lucru — că-i şcoală în casa lui Nică.

Mircea a zărit de departe o învăţătoare tinerică, în fustă albastră. Stătea în mijlocul ogrăzii cu spinarea spre poartă, avînd în faţă două rînduri strîmbe de şcolari, îi dăscălea vesel, cu voce lină, cu glas frumos de fată mare. Cînd zice ea „unu", copiii ridică mînile sus. Uite aşa. Cînd face ea „doi", mînile se aruncă în lături, la aceeaşi înălţime cu umerii. „Trei" — şi povestea se sfîrşeşte, toată lumea lasă mînile jos. Carevasăzică, „unu"...

Cîteva fetiţe din rîndul doi au ridicat mînile sus, iar ceilalţi stau împietriţi şi, cu sufletul la gură, caută lung spre poartă, încercînd să ghicească în sinea lor: e tata, nu e tata?...

180

Mirată, învăţătoarea se întoarce spre drum. Rămîne îmbujorată la bucuria ce poate că-1 aşteaptă pe vreunul din şcolarii săi.

— II cunoşti?

Avea nişte ochi cenuşii, doi ochi galeşi, ochi de vrăjitoare. S-au lăsat uşor prinşi de ochii ostaşului de la poartă şi Mircea, ani de zile tocit de setea feminităţii, s-a cufundat pînă la brîu în lumina lor. I s-a făcut ruşine de copii. A trecut cu privirea peste ei, s-a mirat cum nu se mai poate, căci printre căpşoarele lor desluşea uşor

chipurile prietenilor din copilărie. Povestea pornea de la început. Se adunaseră cu toţii a doua oară în faţa şcolii aceiaşi pistruiaţi, aceiaşi smolitei, aceiaşi dolofani şi numai Mircea nu se putea pierde printre ei. în locul lui trebuia să fie fecioru-său, dar n-a venit, căci a fost un mare război pe lume.

Sămănătorii harnici, cu sacul subsuoară, Păşescu-n lungul brazdei pe fragedul pământ...

Nu era. Nu era nici cel ce avea să semene cu el ori măcar cu Nuţa. Nici un ghem de inele aurii, nici un smolitei cu sprîncenele încruntate. De-ar fi ştiut că nu-1 va găsi aici în ograda şcolii, poate nici nu s-ar fi întors.

— Nu-1 cunoşti?

— Al meu se tot găteşte...

Domnişoarei în bluză albă i-a plăcut învăţătoarea, „îi a voastră, de aici din sat?"

Mircea o vedea pentru prima oară, dar ar fi vrut să fie a lor, ar fi vrut să se laude şi el puţin. „Da, îi de-aici, îi ciutureancă..."

învăţătoarea, întoarsă cu faţa în vînt, şi-a fluturat părul, poate şi-a scuturat numai pletele, poate a dat din cap că nu-i de aici din sat. O fi auzit-o ea cumva pe domnişoara în alb de acolo, din umbra buzunarului?! I-a zîmbit lui Mircea în semn de rămas bun.

— Nu uitaţi să ni-1 trimiteţi la şcoală!

— Se poate să uit?!

Mergea încet, cu genunchii moi, slăbiţi de împlinirea visului de a se întoarce, şi tot asculta în urmă cum se stinge un glas de fată, numărînd copiilor:

— Unu, doi, trei...

La o răscruce l-au oprit cîteva mătuşi — se miră băbuţele, îl pipăie ca să-1 recunoască mai uşor, îl cerce-

181 tează nasture cu nasture, şi se plîng de veşnicele lor nevoi şi necazuri. Mătuşile se tot jeluiesc şi tot fac vorbă multă, tot trag cu coada ochiului ca să aibă ce zvoni prin sat. Dar Mircea e altul, lui puţin îi pasă ce-au să spună mătuşile despre el, se grăbeşte s-o sfîrşească odată cu întoarcerea, căci simte: e prea grea venirea lui. îşi ia rămas bun, picioarele îl tot duc înainte, pe uliţele vechi, uitate pe jumătate.

„Uite, domnişoară, acolo e vatra părinţilor mei..."

De undeva, de printre case, l-a zărit, i-a fript inima un acoperiş vechi, cunoscut din copilărie. în celălalt capăt de sat îşi avea casa lui, dar în aceşti mulţi ani de război, cînd avea să se gîndească la sat, cînd era întrebat de casă, îi răsărea mai • întîi vechea lor

bojdeucă părintească. Mircea venea încet, venea repede, mîngîia cu privirea ferestrele vechi, cu două beţe puse în cruce, pragul trecut pentru prima oară, cîţiva copăcei ce făceau slujba stîlpilor de gard.

Biata mătuşa Safta! De-ar fi ştiut, Doamne-Dumne-zeule, de i-ar fi suflat cineva o vorbă că-i mare bucuria ce vine peste ea, dar — ce să-i faci? — n-a ştiut. Zile întregi îl tot aştepta la portiţă, uneori ieşea pe drumul larg al Pămîntenilor, îl visa noapte de noapte, îi visa bătaia în uşă, iar acum, ca înadins, s-a apucat să ungă prispele. L-a zărit abia cînd Lupu, un ţîncuşor cu labe micuţe şi încă moi, depănînd cărarea, s-a repezit spre poartă, lătrînd. Era mic de tot, nu putea pricepe că a fost o vreme cînd mătuşa Safta avea un fecior şi trăia acel fecior tot aici, în casa asta...

Mătuşa Safta vine la fuguţa, orbită de lacrimi, îl cuprinde de un umăr şi boceşte puţin. Apoi îşi dă sama că mînile îi sînt numai de lut. Se apleacă, le tăvăleşte prin iarbă, din mers dă un picior ţîncuşorului să amuţească odată. Iar vine şi-1 îmbrăţişează. Apoi tot bocind, încuie ţîncuşorul într-o cămară, vine de-şi spală mînile într-o căldare, îşi şterge ochii cu basmaua şi abia pe urmă se apropie, îl prinde în braţe, îl sărută pe frunte...

Căţeluşul scheaună în cămară, socotindu-se nedreptăţit, mătuşa Safta plînge, îşi frămîntă mînile a necaz: Doamne, să fi ştiut ea... Şi chiar aşa era, să fi ştiut, nici o mamă nu şi-ar fi întîmpinat feciorul atît de frumos. Dar ce să-i faci, n-a ştiut... îl pofteşte în casă, găseşte un scăunaş pe care îl făcuse Mircea odată în

182 copilărie! Laudă scăunaşul, de parcă e cea mai mare avere a ei, îl pofteşte să vadă ce bine e de şezut pe el, pune pe masă tot ce poate aduna, apoi se aşază jos, lîngă picioarele lui, mîngîie ciubotele feciorului şi plîn-ge, plînge întruna. Iar Lupuşor scheaună de ţi se rupe inima.

— Să nu te superi — îi mititel şi prostuţ, iar încolo, aşa-i de cuminte! Am rămas singură, atîta suflet viu am... Stă nopţi întregi în tindă şi mă păzeşte. Ai să vii o dată, de două ori şi te-a ţine minte, că-i deşteaptă potaia...

Feciorul scoate din geamantan şalul de lînă, la care a tot visat o viaţă întreagă mătuşa Safta, i-1 pune pe gc-nunci. Mătuşa stă împietrită, cu mîna pornită spre eh Nu îndrăzneşte să-1 atingă, i se pare prea frumos, prea bun, prea scump pentru o femeie ca ea, iar ochii blînzi, spălaţi în lacrimi, întreabă: dar pentru tat-tu? Chiar şă nu-i fi adus nimica?

Mircea mai scoate o pereche de pantaloni, îi aşază jos, lîngă mamă-sa, iar mătuşa, prinzîndu-şi capul în mîni, prinde a boci. Nicolae Moraru a căzut în război. O ştia şi mătuşa, ştia şi Mircea. Totuşi, uneori, aştep-tîndu-şi feciorul, mătuşa se gîndea — te pomeneşti că Mircea va aduce ceva şi pentru tatăl său. Mircea a

adus, iar tatăl său tot nu-i, şi era atît de amară bucuria venită pentru om, atunci cînd omul s-a dus să nu mai vină...

„Uite astea, domnişoară, ne sînt necazurile..."

* * *

Hăt departe de sat, pe dealul cel mic, lîngă o poală de pădure, Nuţa secera răsărita. Era vechea ei zestre — jumătatea de desetină pentru care cîndva s-au tot judecat Vişinarii cu Cireşarii. Acum pămînturile lui Haralambie cel Deştept au fost împărţite pe la oameni, şi Nuţei i-au propus oricît ar fi putut lucra. Dar n-a vrut. „Atîta am avut, a zis, atîta o să ţinem." A arat ş-a semănat răsărită.

N-a avut noroc, căci răsărita nu s-a prea făcut în anul cela. Nuţa se lăcomise, a semănat-o des. Răsărita a crescut naltă, cu beţe subţiri, cu pălării mărunte. Şi cu secerişul a cam întîrziat — vrăbiile făcuseră praznic, şi în jur, cît vedeai cu ochii, numai coajă de răsărită.

Nuţa secera iute, amarnică în hărnicia sa. Dădea une-

ori patima asta peste dînsa, şi era atunci frumoasă nevasta ceea a lui. Mînile ei umblau iute, abia le puteai urmări. Secera nici nu se vedea, nici nu licărea în bătaia soarelui, şi, privind-o de departe, părea că Nuţa vrăjeşte. Stă plecată din şale, şopteşte ceva răsăritelor, şi ele vin grămadă la vale aşa încît ea abia dovedeşte să le prindă, să le facă snopi.

Din "vreme în vreme se oprea pe o clipă fără a se îndrepta din şale, lega din» nou basmaua, o lega ceva mai strîns sub bărbie. Ţinea minte Mircea şi deprinderea asta a ei — cînd îşi lega din nou basmaua, putea să însemne multe. Se putea întîmpla că i s-a făcut foame ori sete, ori dor de cineva, dar mai are multe de făcut şi singurul lucru pe care şi-1 poate îngădui e basmaua pe care o leagă din vreme în vreme, făcîndu-se ceva mai frumuşică.

în graba asta mare, în beţia secerii ce nu se mai putea domoli, Nuţa a zărit printre bulgării unde ajunse cu seceratul două ciubote mari, colbăite. A zîmbit, aşa aplecată cum era: poate e vis, poate nu. Poate-i el, poate-i altul. Privirea ei a prins a urca încet, ca o furnică pe picioarele lui. A ajuns la brîu, l-a trecut, a ajuns la cele trei medalii împreună cu ordinul „Slava". I-au tremurat buzele, a împietrit. Mai sus nu putea urca. A mai făcut o sforţare, i-a aburit faţa cu privirea, a gemut surd, cu mînile ridic.îtfe sus şi a pornit cu spatele înapoi, cer-cînd parcă să fugă...

S-a întors — atît de scump, atît de drag, atît de străin sergentul ce se oprise în faţa ei... Se chinuia să zîmbeas-că, cerca să-i întindă

mînile, dar paşii osteniţi o tot duceau înapoi, înapoi şi numai înapoi...

— Bine te-am găsit dar, măi femeie...

El a pornit încet spre dînsa, iar Nuţa se tot dădea înapoi. Căuta cu mînile în jur să se rezeme de ceva, să nu cadă, dar în jur era numai loc gol, un cîmp cu ciocleji, cu mănunchiuri de răsăritică. El s-a întors peste atîţia ani de zile, iar ea fugea ca un copil ce a stricat fereastra în miezul iernii. Tot venind înapoi, a dat de un snop de răsăritică, a căzut pe el şi a rămas să stea nemişcată. A zîmbit, dosind cu palma două buze crăpate de vînt, de sete.

— Mi te-ai întors, Mircea...

— Scriai că vii la gară, mă întîmpini...

184

— Te-ai întors, vrasăzică?!

Buimăcită, atunci cînd nu mai avea ce face, nu mai avea ce spune, a zărit alături un ulcioraş gol în care fluiera vîntul a jale. S-a bucurat cum nu se mai poate, împreună cu ulcioraşul, a prins un pic de curaj, a pornit încet spre dînsul. Vine, privindu-1 ţintă: îi el, cine-a spus că nu-i el?! Mai face cîţiva paşi, şi iar îl pierde, iar nu-1 mai cunoaşte.

— Vezi, seceram... Răsăritică seceram. Poate că ţi-i sete? Să trag o fugă pînă la izvoraş, că nu-i departe.

— Dacă vrei...

Fugea încet şi deşirat, fugea prin cîmpuri, pe de-a dreptul. Deodată şi-a dat sama că iar a început să şchiopăteze. S-a ruşinat, a trecut la pas. Merge o vreme, se opreşte, caută înapoi spre musafirul aşteptat atîta vreme, dar nu-1 recunoaşte nici de departe şi iar porneşte spre izvor.

„Iată, domnişoară, aista mi-i pămîntul..."

A venit, s-a aşezat pe o muchie de hat, a pus cuminte braţele pe genunchi. Să vedem cu ce putem începe. Avem două braţe dezvăţate de plugărie, iar în jur e tot pămînt.

Atîta vreme a visat el mănoasele pămînturi de pe dealul mic. Atîtea dobitoace a tot ciomăgit de ciudă că n-are pămînt, iar dobitoacele ce puteau face? N-aveau nici ele bulgăre la suflet. De atîtea ori se împricina, se sfădea cu vecinii, cu rudele, cu întreaga Ciutură.

Pentru a stăpîni aceste pămînturi de pe dealul mic, a devenit el ostaş în Armata Sovietică, a făcut un război lung, a colindat o jumătate de lume, a ajuns pînă la Berlin. Acum, iată-1, stă domolit, aşternut la picioarele lui, rîvnitul pămînt al Ciuturii, dar Mircea nu se mai bucură. S-a întors ostaş de meserie, deluşoarele şi vîl-celele din jur îl interesau numai din punct de vedere tactic: aici pui mitraliere, pe dincolo scoţi flancurile. Urma să ia o coadă de cal, un plug vechi, iar el se obiş-nuiese a umbla cu maşini mari şi grele! Urma să treacă serile pe la vecini, să caute a ghici împreună de

plouă mîne ori nu plouă, iar el se înfruptase cu alte griji, avea socotelile sale cu Churchill, care, să vezi, atîta vreme i-a purtat cu vorba pînă a deschis al doilea front...

Nuţa se spăla lîngă izvoraş. Se tot gătea, privindu-se în oglinda apei, aduna în grabă cîte-o fărîmătură din

tinereţea trecută. Pînă la urmă, crezîndu-se destul de frumuşică, a pornit cu ulciorul spre el, iar Mircea stătea stingherit. Căuta să n-o vadă, să n-o ruşineze, să nu fie nevoit a o pune alături de domnişoara în bluză albă.

Nuţa în zilele de muncă grea părea mult prea alta. Mircea s-a gîndit că au rămas aceleaşi numai literele învăţate la şcoală, încolo era altă femeie. Trupul ei, sprinten altădată, începea a se înveli, în grabă, cu o nepăsare băbească: hai, fie cum o fi, că frumos tot n-o să fie... Din cele două gîţe frumoase şi aurii abia de rămăseseră la ceafă doi colăcei, legaţi cu cîrpe vechi, şi păreau a fi mai mult cîrpe decăt gîţe. Sînii ba dispăreau, ba apăreau, .călătorind în lungul, în largul bluzei, şi numai ochii căprii mai păstrau ceva din vicleşugul de altădată. S-a oprit vinovată la cîţiva paşi:

— Ţi-o fi fiind foame, iar eu, proasta de mine, îţi aduc apă!

Mircea a luat ulcioraşul, abia şi-a clătit gura, căci nu-i era sete. L-a astupat înapoi cu un ciocălău, l-a pus lîngă picioare. A ridicat de jos secera. S-a întins şi, aşa şezînd cum era, nu se ştie cum şi pentru ce, a secerat o răsărită. A lăsat-o să cadă cum o să-i placă, să-şi risipească seminţele în jur.

N-a văzut cum ochii căprii ai Nuţei au prins a se stinge, martori fiind la batjocorirea trudei sale. Dar domnişoara în bluză albă a văzut. A văzut totul, a înţeles totul şi l-a întrebat dojenitor:

„Atunci dar pentru ce te-ai mai întors?".

* * *

în casă nici fărîmătură de pîne coaptă. Nuţa n-a ştiut, n-a avut pentru cine, n-a avut vreme să coacă. Mircea se spăla în faţa casei, dezbrăcat pînă la brîu, iar Nuţa, aruncînd pe umeri haina lui şi zornăind decoraţiile, a pornit pe la vecini să împrumute o pîne. în vreme ce tot alerga ea prin sat, au prins a se aduna prietenii lui Mircea, foştii elevi ai lui Micu Miculescu, Intrau în casă tăcuţi, smeriţi, ca la biserică, scoteau de prin buzunare sticle cu samogon tulbure, le înşirau pe masă şi abia după asta porneau să-i strîngă mîna.

— Bun venit dar, frate Mircea!...

Onache Cărăbuş şedea cuminte într-un ungher pe

186 laiţă, cu fruntea plecată. în clipele de tăcere, cînd se trecea un început de vorbă, iar altul încă nu se lega, zicea aşa într-o doară, ca să umple golul:

— Să stai aşa să te gîndeşti: aproape cinci ani de zile! Cinci ani de zile, hei!

S-a întors Nuţa, a aşternut în grabă o faţă de masă. Turnau basamac prin pahare, li se făcea greaţă de mirozna lui rîncedă, strîngeau nările cu două degete cînd dădeau paharul peste cap, dar închinau, convinşi fiind că altfel nu se poate. E bucurie mare: s-a întors un om. Se simţeau vremuri de secetă, căci musafirii abia se atingeau de gustare, apoi multă vreme culegeau fărî-măturile din faţa lor, îşi lingeau degetele şi se căzneau cu toţii să afle în ce fel a ajuns Mircea de la Pămînteni acasă, de parcă toţi aceşti ani el n-a făcut decît un singur drum — de la gară acasă.

Lampa a prins a clipi, se sfîrşea gazul. Nuţa tot mai des se împiedica cu privirea de geamantanul adus de Mircea, şi foştii elevi ai lui Micu Miculescu, mai sucind cîte-o ţigară, cîte-o glumă, să lase casa senină în urma lor, au prins a-şi da ghionturi, îndemnîndu-se unul pe altul spre uşă.

— Las', mai avem vreme de petreceri. Principalul e că s-a întors!

— Mircea, şi chiar te-ai întors?

Rămăseseră iarăşi singuri. Nuţa stătea pe un scăunaş josuţ, ţinea în braţe podoabele primite şi-1 tot pipăia cu privirea. Ba cerca să-1 culeagă cu o simplă privire, aşa nalt şi zdravăn cum era, ba trăgea numai cu coada ochiului spre el, ba pornea să-i cerceteze mînile, fruntea, pieptul. Şi se tot crucea în sinea ei: ca să vezi, nu-1 mai cunoaşte! A început a-1 uita. A uitat bucuriile pe care le-a împărţit cu el, a uitat noaptea cea caldă şi senină, căruţa cu fîn. Mai bine zis, le ţinea minte pe toate, dar ceea ce se întîmplase fusese între ea şi un alt băiat de aici din Ciutura, pe care l-a petrecut la război şi-1 aştepta. Un băiat smolit, uscăţiv, ascuţit la vorbă şi blînd, cînd voia el blînd să fie.

S-a întors însă altul. Nu-i vorbă, îi plăcea şi sergentul ce s-a întors. îi plăcea poate mai mult decît cel pe care îl petrecuse, dar nu ştia cum să se apropie de el. Acest om avea un fel de-a tăcea despre lucruri pe care ea nu le cunoştea şi nu se grăbea să caute un alt capăt

187 de vorbă; avea o obişnuinţă nouă de a-şi fuma tutunul, avea o mişcare necunoscută — repezind cu tîmpla într-o parte, urca înapoi o şuviţă pe jumătate căruntă ce-i tot scăpata pe frunte. Şi-i erau Nuţei atît de dragi toate obişnuinţele lui, şi mînile albe, şi

şuviţa ce căuta să-i fugă din stăpînire, dar nu ştia cum să se apropie.

Pentru prima oară s-a plîns — s-a plîns cu toată fiinţa pentru sterpăciunea. sa. N-avea copil. N-avea cine pîndi clipele de tăcere, să vie la fuguţa cu picioruşele goale, să i se cuibărească în braţe, să i se prindă de gît, iar ceea ce e al copilului, aceea e şi al mamei ce l-a crescut.

Nuţa îşi blestema norocul. Nuţa pipăia cu degetele-i aspre minunea de mătase venită cine ştie ele unde, din fundul Germaniei. Nuţa stătea o vreme cu capul plecat, şi iar se repezea cu privirea: poate îl cunoaşte...

„Asta mi-i casa, domnişoară..."

S-a stins, printr-o singură suflare, lampa. Nuţa s-a ridicat de pe scăunaş şi, păşind încet, de parcă pornise la furat, a început a face patul. Aşternea albiturile, repe-tînd toate mişcările cu buzele-i aspre, de parcă îi era frică să nu încurce ceva. Două perne mari, după ani şi ani de înstrăinare, pentru prima oară s-au întîlnit, au rămas să zacă iar alături. A suflat a răcoare plapuma adusă din casa cea mare.

Nuţa a şoptit încet, de parcă îşi cerea iertare.

— Maica Domnului, ce-am mai ostenit eu azi...

S-a dezbrăcat într-un colţişor, tupilîndu-se a ruşine. Cămaşa ei albă, cu horboţică pe la poale, s-a zbătut prin întuneric, ca o pasăre ce uitase demult să zboare. Nuţa a lunecat sub plapumă, s-a aciuat, a amuţit, în casă a pornit a se depăna o tăcere dulce, plină de miez şi pururea tainică: s-a întors bărbatul de la oaste...

Era ceva sălbatic în obişnuinţa asta străveche de-a duce căsnicie.

El abia ce s-a întors.

Ea abia de l-a văzut.

După atîţia ani de înstrăinare, privirile lor au început din nou a se cunoaşte, a se cîntări, a găsi un anumit rost comun; sufletele lor căutau o cît de mică amintire dintr-o dragoste ce-a fost odată, dar...

A venit aşternutul, le-a pus capăt la toate, că, ce mai pe ici, pe dincolo...

Mircea stătea la masă, acolo unde l-au lăsat tova-

răşii din copilărie. Stătea îngîndurat şi nu-i prea venea lui să se mişte din loc. Tot căuta ceva prin buzunare, ba-şi încheia nasturii, ba-i descheia înapoi. S-a ridicat, a intrat în casa cea mare. A aprins o ţigară, a scos fotografia domnişoarei, s-a apucat s-o mai cerceteze o dată, luminînd-o cu ţigara. I-a prins chipul şi a împietrit, i s-a tăiat suflarea, căci domnişoara nu mai zîmbea. Fetelor din Cehia nu le plăcea să fie înşelate, fetele din Cehia te cred numai o singură dată pe cuvînt. „Cum, chiar să nu-ţi fi spus că-s însurat?!" Ce să-i faci, s-a întîmplat aşa că a uitat să-i spună adevărul la vreme, iar

unde zăceau, îngropate după sticlă, răposatele rudenale

acum era tîrziu. Domnişoara se cerea dusă acasă numaidecît, în aceeaşi clipă, iar drumul pînă la casa ei era lung şi greu. Mircea a oftat. A oftat adînc, că l-a săgetat o durere în ceafă. Şi, după o asemenea oftare, s-a simţit tot aşa de supărăcios şi buimăcit cum era atunci cînd plecase. Ca să-şi smulgă din suflet visul cu rădăcini cu tot, a scobit cu unghia adresa scrisă de mîna fetei. A coborît din perete o ramă mare,
lui şi ale nevestei. A făcut un loc printre ele, şi-a îngropat domnişoara în bluză albă, apoi, strivind în tindă ţigara cu călcîiul, a intrat în casă.

* * *

Dar poate că nu sălbatică, ci înţeleaptă cum nu se mai poate e străvechea obişnuinţă de-a duce căsnicie? Poate, de-ar fi fost să le ia pe toate de la început, n-ar mai fi ajuns ei niciodată bărbat şi nevastă?...

O rază de lună scăpătată de sub perdea se furişează ca un motănaş pe podeaua casei. Luminează tăcuţi cei patru pereţi, mîndri că au fost lăsaţi martori la prima lor întîlnire. Prima, căci de abia atunci cînd s-au găsit prin întuneric, abia sub plapuma caldă şi moale Mircea pentru prima oară s-a întors de la război, iar cuminţea lui nevăstuică venea la fuguţa, ieşindu-i de departe-de-parte în întîmpinare.

A rămas pentru totdeauna în colţul său, acoperită de sticlă, domnişoara în bluză albă. Fetele din Cahia sînt cuminţi şi înţelegătoare de felul lor. Domnişoara a înţeles totul şi nu s-a supărat. Stă tăcută, aşteptînd din sîmbătă în sîmbătă să vie Nuţa cu un capăt de cîrpă şi, grăbită, să şteargă sticla din faţa ei. Şi iar zîmbeşte dracul cela de fată, căci nu s-a hotărît nici pînă acuma: poate o să spuie „da", se poate însă întîmpla să spuie un alt cuvînt, tot atît de scurt, dar adunat din cu totul alte două litere.

Mircea pare să fi uitat de dînsa. Numai rareori, cînd i se întîmpla să rămîie singur în casă, o fură de sub sticlă, mîngîie încet chipul ei pe hîrtie zimţuită, încearcă să-i descifreze adresa scobită cîndva cu unghia, şi devine trist, trist cum nici că se mai poate...

De, ce să-i faci... Nimeni nu se bucură cînd îşi ia rămas bun de la tinereţe, şi, da-va Domnul, trişti vom rămînea pururea, despărţindu-ne de ea.

Capitolul X CINA CEA DE TAINA

— Măi dracilor, măi, am să vă spînzur!!!

Era însă tîrziu. Peste Cîmpia Sorocii au trecut fronturi, s-au dat lupte, şi pe fostele cîmpuri de luptă au rămas obuze, grenade, cartuşe, mine. Orice material explozibil este, în fond, o armă şi acea armă conţine o ispită diabolică, mai ales pentru copiii trimişi cu vacile în cîmp şi care, cu cîte-o *pilotka*, cu cîte-o *ghimnastiorkă* refăcută pe măsura lor, demult se visau ostaşi. Nu trecea o zi să nu se audă pe deal focuri de armă, explozii, să nu alerge prin cîmp o biată femeie rupîndu-şi gîţele şi bocin-du-şi odorul...

— Măi dracilor, măi...

Era însă tîrziu. Exploziile, după ce-au tot zguduit cîmpia zile întregi, au început de la o vreme a veni şi noaptea. Acum copiii nu mai erau de vină. Copiii erau în casă cu părinţii, acum o fi fost altceva la mijloc. Cîmpia Sorocii se frămîntă, şuşoteşte, se îngrijorează zi cu zi.

190

— Apu', iaca, amu-i amu...

— Că bine zici. Ş-o s-o păţim cu toţii, pentru că, dacă stai aşa şi te gîndeşti, oricum ai su<&i-o, îi tot un drac.

— Iaca, te-ascult eu, măi cumătre, dacă nu mă păleşte în cap cam ce vrei să spui.

— Da mata ce-ai vrut să spui, zicînd că amu-i amu?

— No, am aruncat şi eu o vorbă. Dar cum de te-a prins aşa, deodată, vorba ceea? Ori este vreo noutate?

— Noutăţi sînt ele, numai că, de, cel cu noutatea e şi cu păcatul. Dai de-un prost şi acela te bagă într-o străinătate, de nu ţi se întoarce nici numele.

— Lasă, bre, că trăieşte lume şi pe acolo.

— Oare?

— îţi spun eu.

— Păi, dacă-i aşa, fă-te cu o ureche încoa. Dar — noi doi şi pămîntul!...

— Hai, spune odată şi nu mai scoate sufletul din mine!

Şi cela spunea. Uneori noutatea era scurtă cît un oftat, alteori venea lungă şi încîlcită, cu întorsături şi presupuneri, dar oricum ar fi fost ea, de fiecare dată stîrnea o mare tulburare în sufletele ţăranilor — fereas-că-ne Domnul de una ca asta!

Război. Iară război.

în fiecare sat noutăţile se despleteau şoptite altfel, în fiece casă intrau cu alt tîlc, orice om le primea ori nu le primea în felul său, dar la mijloc era aceeaşi poveste. Un nou război. Nu dovedim bine s-o sfîrşim cu unul şi — na-ţi-o bună! — altul îi ia locul. Şi ce avea a face că de data asta era vorba de-o bătălie mică, de o încăierare locală... Era totuşi război în toată puterea cuvîntului — cu împuşcături, cu răniţi, cu operaţii ofensive, cu retrageri şi contraatacuri.

Singurul lucru pe care nu-1 avea războiul acesta mic faţă de războiul cel mare era o linie de front bine determinată, o evidenţă ce-ar fi despărţit cele două armate puse faţă în faţă. Adică, vorbă să fie, dacă începuse războiul, era ea şi linia de bătaie pe undeva, numai că ţăranii, oameni simpli, neştiutori de carte, şi-o închipuiau în felul lor, pentru că nici armatele care luau parte la bătălie nu se prea arătau. Se zvonea că or fi stînd ascunse prin păduri, pentru că nici a armate nu prea semănau ele. Basarabeni căzuţi prizonieri cu oastea lui Antonescu şi

191 fugiţi de prin lagăre, dezertori din Armata Roşie, rude îndepărtate de-ale renumiţilor hoţi de cai, felurite haimanale şi secături, oameni ce căutau veşnic sfadă şi bătaie se adunaseră prin păduri: Zile întregi dormeau la umbră, iar noaptea-şi alegeau cîte-un sat şi-1 călcau. Se zicea că au împuşcat de acum doi preşedinţi de soviete, cîţiva miliţieni şi un surdomut, care avea urîtul obicei de-a umbla noaptea prin pădure, în loc să şadă frumuşel pe cuptor şi să aştepte pînă se vor fi limpezit toate.

Se zvonea că bandele celea primesc ajutor de peste hotare. Se spunea că noaptea vin la ei avioane — uneori americane, alteori englezeşti. Şi se mai spunea că o parte din ţărănimea cîmpiei îi susţine pe ascuns. Ca să vezi dumneata făţărnicie: umblă el, ţăranul cela, prăşeşte cînd are de prăşit, coseşte cînd e vremea de coasă, şi-i om paşnic, cuminte de felul lui, încît poţi să-ţi descarci inima ca unui frate bun al tău, da ce fierbe acolo, în sufletul cela, nu ştie nimeni. Pentru că — la mintea cuco-şului! — cineva o fi hrănit armatele celea din pădure, le-o fi găsit cartuşe şi arme...

Vara era caldă şi frumoasă, poate prea frumoasă, prea caldă, şi în fiece dimineaţă o ceaţă dulce încingea zările. Oamenii, copleşiţi de moleşeală, umblau zile întregi cu mînile în buzunare, cu mintea legănată de izul plăcut al unei hodine abia începute. Trîndăveau şi cei harnici, şi cei care mai întîi trebuiau urniţi din loc pentru ca să facă ceva. Se îngălbeneau semănăturile năpădite de buruieni, -femeile stăteau la taclale, copiii uitaseră de frică, vitele răgeau prin ocoale şi viaţa satelor părea a se fi destrămat cu totul.

Adică, la prima vedere, părea că nu s-a schimbat nimic şi toate se petrec aşa cum au fost ele rînduite din moşi-strămoşi. Satele se trezeau în zori — care avea de prăşit se ducea cu sapa pe umăr, cine avea treabă la tîrg pornea repejor să treacă greul drumului pe cărare, cei ce ţineau cîte-o coadă de vită pe lîngă casă trimiteau copiii să le pască/ Gospodinele rămîneau pînă una-alta cu cei mici, cu cîrlanii, cu oalele puse la foc. Ziua de vară însă avea spo? numai

la începuturile ei, căci mai încolo, după răsăritul soarelui, o ceaţă, o moleşeală dulce pornea să învăluie cîmpia.

Pluteau în ceaţă şi buruienile din faţa prăsitorului, şi drumul colbăit din faţa călătorului, şi juncana din

fundul imaşului, şi ulcica pusă la foc. Ca printr-o vrajă, ^ toate începeau a se împerechea şi a se desperechea — din una se fac două, din două — şase, apoi jocul o întoarce înapoi, din şase iar se adună două, din două una, şi omului îi era atît de bine, stînd rezemat într-o coadă de sapă, să urmărească cum dănţuiesc toate în jurul lui.

„Măi, al naibii!" — îşi ziceau prăsitorii, privind mulţimea de buruieni scăpate de sapă şi rămase în urmă.

„Ca să vezi..." — oftau încurcaţi călătorii, opriţi la o răscruce pe un petic de iarbă de pe care nu-i mai lăsa inima să 6e ridice.

„Aracan de mine..." — se frăsuiau gospodinele cînd oala pusă la fiert dădea în foc o dată, şi a doua, şi a treia oară.

„Mămunica mea...— se îngrozea copilul privind junca intrată într-o semănătură străină.— Amu, dacă vine omul cela cu semănătura şi-mi prinde junca acolo, ce mai uciganie o să-mi tragă, mămunica mea!"

Nu se întîmpla însă nimic, căci, mai spre sară, chiar dacă se arăta stăpînul semănăturii, vedea o mulţime de juncane intrate într-o mare nesfîrşită de semănături, şi dacă vitele-s multe, iar semănăturile îs şi mai multe, le lăsăm pe toate aşa cum sînt, că-s bune toate...

Satele cîmpiei păreau pustii — trece o bună jumătate de zi de vară, iar casele picurau şi nici tu hodorogit de căruţă, nici tu lătrat de cîne, nici tu scîrţîit de portiţă. Iar cînd soarele ajungea la amiază, înţepenea şi cîmpia întreagă: nici şopot de frunze, nici coame de colb deasupra şleahului, nici o cămaşă albă pierdută prin semănături. Şi aşa o tot ţinea mult, pînă mai spre sară, căci tocmai pe la chindii un început de înviorare părea să se arate de peste deal. Şi scuipau în palme prăsitorii:

— Hai, bre, că prea ne-am luat cu şaga!

O întindeau la drum călătorii, copiii luau de frînghie vitele flămînde şi începeau a le «paşte pe-o margine de drum. Gospodinele alergau grăbite din casă la cuptora-şul de vară făcut în grădină, apoi de la cuptoraş — înapoi în casă, dar toate erau în zadar. Soarele scăpata spre apus, dinspre pădure venea în valuri răcoarea nopţii, şi porneau spre case copiii trimişi cu vitele, se întorceau din drum cei porniţi cu tîrguiala, se adunau cîrduri prăsitorii, gospodinele lăsau totul baltă şi aprin-

deau focul pentru a pregăti cina. Şi se frămîntau, şi se dojeneau, şi se chinuiau bieţii oameni: ce Dumnezeu, parcă a mai fost o zi la mijloc, parcă n-a fost, parcă au trăit-o, parcă n-ar fi trăit-o!...

în amurg, cînd se aprindeau opaiţele, cînd măsuţele josuţe ale ciuturenilor se luminau cu cîte-o mămăliguţa caldă, întovărăşită de puţinul frupt al casei, cînd se adunau, pentru întîia oară în ziua ceea, familiile plugarilor de la cei mici la cei bătrîni, cînd mînile copiilor, îndemnate de părinţi, porneau ruşinoase spre bucate, de undeva din cîmp venea, despicînd liniştea nopţii, un foc ascuţit de armă. Prinse aşa, pe neştiute, tremurau mînile copiilor şi se întorceau înapoi fără nimic. **Tresal**tă şi se stingea bunătatea din privirile celor mari. Se lăsa o linişte adîncă, şi numai opaiţul uitat pe-o muchie de horn sfîrîia domol în sinea sa.

Cei din jurul mesei stăteau o vreme tăcuţi, aşteptînd, dar cîmpurile tăceau şi ele în pragul nopţii. Era pace şi era bine în cîmpie, dar, fireşte, nu pe mult. Abia apucau să uite împuşcătura de adineaori, abia mînile copiilor făceau mămăliguţa boţuri, iar cei mai mari porneau un capăt de vorbă ei înde ei, şi iară detuna pe neaşteptate un foc de armă. Le plăceau lor, armelor celora, să prindă lumea pe neştiute, şi ele pîndeau orice capăt de vorbă bună, orice început de tihnă casnică.

Cînd vedea că nu mai poate fi stăpîn în casa lui, gospodarul se supăra şi, supărat, tăia mămăliga felii, le făcea tuturor parte dreaptă. Se întreba:

— Ce năpastă să mai fi venit pe capul nostru?!

Cel mic, mîndru că aşa mic cum este, dar ştie şi el cîte ceva, şopti:

— Din otomată trag.

Sfîntul har al cinei' ba se înfiripa, ba se destrăma din nou, iar după fereastră curgea încet la vale o noapte tulbure şi grea. Omul însă nu poate dacă nu ştie, măcar pe departe, cam ce-ar putea să se întîmple cu dînsul mîne-poimîne, şi iată că cei mari se ridică de la masă, ies unul cîte unul. Se adună vecinii pe la garduri, ţinînd ţigara în mînecă, ca la război. Ascultă împreună cum se desface

noaptea în cîmpie şi schimbă din vreme în vreme cîte o şoaptă, ca să le treacă de urît.

Se lasă întunericul peste sat. Se dezghioacă ici-colo prin case lumini slabe de opaiţ, şi tot scad, scad,

194

aproape se sting cu totul, dar vine stăpîna, scoate mucul cu un vîrf de ac. Opaiţul tresaltă, cearcă a zîmbi printr-6 fereastră, dar se ruşinează de graba sa şi iar porneşte a se stinge. Se tot sting, pînă se pierd prin întuneric şi ferestrele, şi casele satului — rămîn numai vîrfuri de acoperişuri, numai creste de salcîmi. Satul cearcă să adoarmă. Aţipesc livezile, dorm şi vişinele verzi, şi cele coapte. Se pierd prin umbrele nopţii drumurile cu albiile pline de colb, gardurile tivite cu urzică, şi numai oamenii nu se pot ogoi. A tot sta cu un vecin la gard li se urăşte, şi atunci unul îşi aduce aminte că a uitat să adape vitele, altul — că a uitat să mulgă vaca. Se duc amîndoi, şi peste o vreme scîrţîie fîntîna prin întuneric, sună într-un fund de căldare stropi fierbinţi din mana blîndelor vite. O scot ei repede la capăt cu cele ce aveau de făcut, dar nu li-i a se întoarce în casă şi tot umblă, tot caută ce-ar mai face. Pînă şi copiii, ascunşi într-un fund de grădină, se joacă prin întuneric în pietricele, se tot joacă, pînă dau cei mari peste dînşii: — Bine, măi dracilor, nu v-a ajuns ziua întreagă pentru joacă?!

îi prind de cîte-o aripă şi-i duc la culcare. O noapte rece, străină şi tulbure se lasă peste sat. Ţiuie a patimi valurile de tăcere, apoi se desfac, spintecate de cîte-o împuşcătură. E vreme tîrzie, dar hodina nu vine şi se sting cărbunii în vatră, amuţesc vrăbiile în cuiburile de sub streşini, oftează greu, rumegînd prin întuneric, vitele. Cu chiu, cu vai, copiii adorm. Cîte-un opaiţ rămas ici-colo prin mahala se stinge, satul se cufundă în întuneric, şi numai peste vale luminează din plin toate cele patru ferestre ale sovietului sătesc.

Greul cel mare al nopţii pare să fi trecut şi într-un tîrziu gospodinele intră prin case, îngenunchează în faţa icoanelor, şoptesc rugăciuni pe care abia le mai aud ele însele. Liniştite de aceste cuvinte moştenite din bătrîni, se duc de se culcă. Somnul nu le prinde şi ele ar mai vrea să mai schimbe o vorbă-două, dar n-au cu cine. Copiii dorm, bărbaţii stau în ogradă şi nu se mai întorc. Cîntă cucoşii de miezul nopţii şi cîntarea lor se rostogoleşte moale dintr-o mahala în alta, apoi se întoarce înapoi. Aduce a pustiu, a jale, a trădare aduce cîntarea cucoşi-lor în miez de noapte, şi femeile lunecă de prin culcuşuri, aruncă ceva pe umeri şi ies de prin case. îşi găsesc

195

bărbaţii stînd singurei într-un fund de ogradă. Li se face milă de singurătatea lor şi se aşază alături ca să asculte împreună zbuciumul trudit al nopţii.

Hăt tîrziu, pe aproape de zori, întunericul începe a se limpezi. De prin cîmp pare a se cerne un fel de lumină şi se vede binişor, mai ca în zori de zi. Dar, pînă a se fi zorit, mai este. Poate că nici din cîmp nu a venit nici o lumină, ci numai ochîul omului, după o noapte de veghe, s-a obişnuit cu întunericul. Răcoarea, unei nopţi tîrzii de vară şi osteneala zilei trecute încep a-i răzbi pe oameni şi ei cască, se ridică, intră prin case. Se culcă, cum se obişnuieşte în lumea ţăranilor, bărbaţii cu nevestele alături, într-un singur aşternut, dar somnul nu le vine şi pentru că suflă amîndoi tainic, trup lîngă trup, obraz lîngă obraz, li se face a dragoste. Şi ei se fură unul pe altul, se iubesc setos, crîncen, şi frigurile acelei iubiri ţin mult, de parcă ani întregi s-au tot dorit şi de abia acum au scăpat la dulcele fruct al dragostei.

Pe la aprinsul zorilor, osteniţi de zbuciumul dragostei, luminaţi de tainele ei, bărbaţii adorm cu nevestele alături, dar pericolul nu osteneşte de a-i tot paşte. Abia pornesc a se înfiripa primele vise, şi undeva aproape, lîngă poartă ori şi mai aproape, lîngă prag chiar, detună un foc de armă. Zornăie sticla în ferestre, schelălăie cînele, se trezesc copiii şi, speriaţi din somn, prind a scînci. Buimăcit, omul sare de pe cuptor, prinde dintr-un ungher al tinzii o coadă de topor, dar cînd iese în prag, nu se mai vede nimeni. Peste sat domneşte liniştea, pacea, şi numai în ograda vecinului se mai leagănă o creangă de vişi-nar, stîrnită de fuga cuiva.

Astfel începe a se face ziuă. în celălalt capăt al satului se aude trecînd o .căruţă, sună mărunt colacul unei fîntîni slobozind căldarea. La sovietul sătesc luminile s-au stins, lumea s-a împrăştiat, ferestrele stau larg deschise şi prin toate cele patru căscaturi iese fum de mahorcă. Stînd aşa în prag, omul se întoarce, aruncă toporul la locul lui, oftează. Mai începe o zi de vară, o zi de muncă. Griji sînt destule şi el chibzuieşte cum ar face ca să facă mai bine, dar, stînd aşa şi punîndu-le pe toate la cale, ştie el prea bine că toate sînt zadarnice. Nu dormise noaptea trecută şi ceva mai încolo, cum va începe a încălzi soarele, valurile de moleşeală iar îl vor fura, şi

 dincolo de picuratul cela el nu va putea trece, oricît s-ar chinui.

* * *

Vremuri grele au bătut la poarta cîmpiei şi satele înţepeniseră, satele erau numai aşteptare. Nopţile numărau focurile de armă, zilele căscau la soare, iar moleşeală dulce părea un dar ceresc venit să mîhgîie lumea de plugari în pragul unei mari zguduiri. Tot ce au

aflat ei singuri despre viaţă, tot ce au moştenit din bătrîni,— totul era pus la încercare. Fiecare cîntarea, trăgea cu coada ochiului în jur să vadă ce face lumea, pentru a şti pe urmă ce trebuie să facă şi el.

Apoi, cînd satele zăceau încurcate cum nu se mai poate, hai că a început alcătuirea listelor, ori, cum li se mai zicea, *spisce*. Faptul de-a fi fost scris undeva pe-o hîrtie i-a displăcut ţăranului dintotdeauna, dar acum, fiind peste tot atîta îngrijorare, ce şi-au zis? Hai, mă rog, să ne scriem cu toţii şi să scăpăm odată, dar, hei, de unde, că facerea listelor nu era concepută ca o treabă ce urma să aibă şi sfîrşit.

Mai întîi au fost chemaţi toţi cei care aveau scrisul cît de cît citeţ, au fost adunate şi încuiate în masa preşedintelui toate rămăşiţele de caiete găsite prin şcoli, toate hîrtiile pe care se puteau trage linii: au fost aduse din raion cîteva galoane cu gaz anume pentru munca asta, — şi iată că industria facerii listelor a început. Ziua prin sovietele săteşti era cam pustiu, iar din amurg şi pînă în zori numai foşnet de hîrtie, numai scîrţîit de peniţe. Omul căruia îi venea rîndul de-a fi introdus în listă era chemat de acasă, întrebat şi iscodit după toată legea. Mai ales era chemată lume multă aşa cam pe la miezul nopţii şi ceva mai încolo, spre zori, cînd mintea ţăranului este obosită de nesomn, iar stima lui pentru autorităţi — nemărginită.

Fiecare listă îşi avea tiparul ei, fiecare fărîmătură de hîrtie venea cu iscodirile sale. Şi cîte nu se scriau în listele celea! Cum îi spune omului: numele de familie, prenumele şi numele după tată. Anul îh care s-au născut el şi ceilalţi ai casei. Originea şi starea socială, neamurile lui, neamurile nevestei şi neamurile lor. Pămîntul. Cît pămînt arabil are omul, cîtă păşune, cîte hectare

197 de pădure, cîţi copaci, cîţi butuci de vie. Vitele: cîte vite şi ce fel, cîte sterpe, cîte a făta. Păsările: găini, raţe, curcani, gîşte.

Apoi urma lista listelor: datoriile omului faţă de stat. Ce cantitate de pîne, lapte, carne, ouă, lînă avea să dea omul statului, cît a dat şi cît a mai rămas să ducă. Apoi *zaiomul* — aceeaşi poveste, numai că de data asta totul era socotit în ruble.

Satele fierbeau. Fiecare casă, fiecare om era pus faţă în faţă cu hîrtia şi trebuia să fii cu ochii în patru, ca nu cumva să dai greş, că te-ai ars. Pînea ca pînea şi banii ca banii, dar vorba e că după pîne şi bani se întrezărea războiul cel nou. Listele păreau să fi venit nu atît pentru pîine şi bani, cît pentru a afla care şi cu cine ţine.

Ca într-adins, vara a fost secetoasă, griul a rodit prost. Păpuşoii au crescut bine pînă la legătură, dar pe urmă a dat seceta. Satele de abia au dus o treime din *postavka* pe care urma s-o ducă la stat, şi acum nu mai aveau de unde duce. Nopţile veneau tot mai tulburi, tot

mai grele, şi, pînă la urmă, raioanele au început a împărţi arme pe la sate. Cîte zece carabine, cîte două-trei automate nemţeşti. Cartuşe raionul nu dădea — cartuşe se găseau destule în cîmp, prin tranşee.

Cum au sosit armele, pe lîngă sovietele săteşti au început a se organiza echipe de voluntari, zise *streb-kovîe otreadî.* Flăcăii de cîte cincisprezece-şaisprezece ani, băietani ce se visau noapte de noapte săvîrşind fapte eroice şi primind decoraţii, au fost înscrişi pe-o listă, li s-au dat arme şi au fost botezaţi cu numele de *„strebok".* Cum s-au văzut cu puşcă, băieţii au şi dat fuga în cîmp, şi-au umplut buzunarele cu cartuşe şi acum prin sate ziua-n amiaza mare răsuna ba ici, ba colo cîte o detunătură de armă.

Raionul a început a trimite ofiţeri prin sate. Veneau ofiţerii comisariatului militar. Intrau veşnic grăbiţi, sunîndu-şi decoraţiile, adunau în cabinetul preşedintelui trei-patru oameni mai de încredere. Scoteau din geanta de piele harta raionului — o hartă cu liniuţe mărunte, însemnate ici-colo cu creioane colorate. Şi ori pentru că hărţile celea arătau absolut totul, pînă şi fîntînile singuratice din cîmp, ori pentru că ţăranii nu puteau pătrunde deloc limba semnelor făcute de creioanele colorate, harta ceea băga groaza în oameni. Oftau

 pe ascuns oamenii de încredere şi se gîndeau că nu sînt spre bine toate acestea.

Veneau ofiţeri tinerei de la secţia raională de miliţie. Veneau călări. Cum intrau în sat, adunau *strebocii,* îi duceau undeva într-o rîpă după sat să facă cu ei puţină instrucţie, le dădeau să tragă cu revolverul. După care tinerii ofiţeraşi, dîndu-le băieţilor de grijă să nu-şi piardă vigilenţa, încălecau şi, mulţumiţi de toate pe lume, duşi erau.

Nu dovedea să se aşeze colbul stîrnit de copitele cailor de la miliţie, şi în cabinetul preşedintelui stătea de acum, somnoros şi supărat, un maior. Nimeni nu ştia cînd, cum, pe unde vine el, nimeni nu ştia cînd, cum, pe unde pleacă.

— *Dolojite obstanovku.*

— Ce zice el, măi?

— Eşti surd? *Obstanovka* zice că-i trebuie.

— Da ce-i aceea?

— Apoi — totul de-a mărunţelul.

Şi oamenii povesteau, p.ovesteau totul. Le povesteau şi pe cele ce s-au întîmplat într-adevăr, şi pe cele care poate au fost, poate n-au fost, şi pe cele care n-au fost de bună samă, dar despre care s-a vorbit în sat. Ofiţerul îi asculta mahmur, cu privirea înfiptă în călimara din faţa lui, din vreme în vreme, trăgea cu coada ochiului la activişti... Nu prea credea în cele ce i se spuneau şi lăsa tot timpul să se înţeleagă că de ascultat ascultă, dar de crezut nu crede, pentru că ştie el ce ştie, şi ceea ce ştie el, nu ştie nimeni.

— *Sostavte novîe spiski.*

Erau chemaţi cei mai buni caligrafi, era scoasă din pămînt cea mai bună foaie de hîrtie, dar cum începea lucrul, se afla că degeaba a fost stricată bunătate de hîrtie. Maiorul nu mai era. Plecase.

Întreaga cîmpie, dintr-un capăt în celălalt, era numai înfrigurare, şi singurii care nu se lăsau furaţi de aceste vremuri tulburi erau demobilizaţii din Armata Roşie. Oamenii se întorceau pe la case cu datoria împlinită, cu sufletul curat, iar nopţile nedormite din cîmpie, bandele de prin păduri, *strebocii* cu arma ia umăr, — toate acestea li se păreau nişte jocuri de copii în care cei vîrstnici nu prea aveau poftă să se amestece. Trec însă trei-patru zile după întoarcere, trei-patru săptămîni, după

care îngrijorarea satului începe a se strecura pe nesimţite şi în sufletele lor.

Mircea s-a întors tocmai cînd fierberea ajunsese la culme. Se aştepta din noapte în noapte să coboare bandele de prin păduri. Prin soviete nopţile stăteau militari, la intrarea şi ieşirea din sate — soldaţi, şi totul ajunsese pînă într-atîta încît oamenilor nici nu li se prea dădea voie să umble noaptea, nu era voie să aprindă lumina.

În casa Nuţei, ce-i drept, a ars lampa în noaptea cînd i s-a întors bărbatul şi nimeni nu i-a zis o vorbă, mă rog, are musafiri. Ba mai mult decît atîta. Sătenii au căutat ca marea lor îngrijorare să nu răzbată la oaspete chiar din prima zi, şi-1 mai luau cu gluma înainte, dar pace nu era în toată cîmpia şi nu putea fi ea nici în casa lui Mircea.

A prins a se trezi şi el noaptea. La început nu se putea dumeri ce l-o fi trezit, dar mai apoi a înţeles cum vine. Veghea alături, infrigorată, Nuţa — asta îl şi trezea.

— Ce nu dormi, bre?!

— ...ai auzit şi tu?

— Ce s-aud?

— Puşcături.

— Culcă-te şi dormi liniştită, că prin perete nu trece.

— Dacă nu pot. Cum aud împuşcătură, mă strînge în spate.

Cam la o săptămînă după întoarcere a început şi Mircea a urmări cum toate cele din jur ba se înmulţesc, ba iarăşi se adună grămadă. Iar într-o dimineaţă a dat de un cuţit vechi, ascuns cu vicleşug la căpătîiul patului. De mulţi ani zăcea ruginitura ceea în podul casei — îl păstrau pentru tăiat porcii şi nu-şi putea da sama pentru ce l-o fi coborît Nuţa de acolo.

— D-apoi tu nu vezi ce se face aici la noi?! i-a răspuns Nuţa, oarecum necăjită de nepriceperea bărbatului. Pădurile îs pline de bande, se spune că mîne-poimîne vin asupra noastră...

— Ei, şi ce facem noi cu cuţitul ista?

— Mare lucru poate că n-om face, dar nici n-om sta cu mînile în sîn!

Mircea şi-a închipuit nevasta înarmată cu ruginitura ceea şi i-a venit a rîde, dar Nuţei nu-i părea tocmai binevenită veselia lui.

200

— Degeaba rîzi, Mircea. Că s-au întors alţii şi mai dihai, şi tot au încercat să rîdă, da amu ia să-i vezi cum îmbla şi tac... Da cei care ţin pămînt pe dealul cel mic şed pe acasă şi tremură de frică. Pădurea e la doi paşi — cearcă de te apropie! Cei de-au avut nenorocul să samene răsărită cît pe ce să plîngă: se scutură roadă dacă nu se pot duce s-o care, măcar mori!

— Taci din gură şi nu spune prostii! Că avem şi noi răsărită pe dealul cel mic şi iată că nu se mai prăpădeşte. Ai fost la secerat şi, slavă Domnului, nu te-a mîncat nimenea.

Nuţa i-a răspuns trist:

— De, am secerat eu, nu-i vorbă, dar întreabămă cînd m-am dus s-o secer! Amu, pălăriile pe jumătate s-au scuturat, pe jumătate le-au mîncat vrăbiile. Mai trec două-trei zile şi nici nu vom mai avea ce căra de acolo.

— Ehei, d-apoi că nu-mi mai las eu munca să se piardă, şi, uite, chiar de mîne ne ducem la cărat.

A rostit aceste cuvinte hotărît, cu înverşunare, şi împreună cu el au spus aceleaşi cuvinte un sergent demobilizat din Armata Roşie, un cavaler al ordinului „Slava", un ţăran din Ciutura care ştia să preţuiască munca sa şi munca cîmpului său.

— Mircea dragă, stai binişor şi fii cuminte! Vrei să mă laşi vădană?

* * *

Şi totuşi, frumos lucru-i pe lumea asta un bărbat şi o nevastă, tineri amîndoi, un cîmp larg, pe jumătate secerat, o zi caldă de toamnă şi mii de snopi de răsărită, culcaţi la pămînt în aşteptarea nemaipomenitei călătorii spre sat. Seceratul s-a sfîrşit, a venit vremea căratului. Femeie cuminte şi bună la inimă, Nuţa alege mai întîi snopii mici şi oropsiţi, cărora nici prin cap să le fi trecut că ar putea să-i ajungă şi pe ei rîndul. Mircea, stînd în căruţă, îi prindea din mînile nevestei, îi aşeza unul lîngă altul şi fluiera un pui de frunză verde...

N-au stat să se înţeleagă din timp cine şi ce are de făcut; fiecare îşi cunoştea din moşi-strămoşi partea lui de muncă. De altminteri, totul era cît se poate de simplu. Nuţa căra snopii, Mircea îi aşeza, iar căluţii, încîlciţi în opritori, smuceau trăsura din vreme în vreme, cercînd să-şi dea stăpînul pe spate.

201

— Hă-vă mamă!

în jur, cît cuprinde ochiul, numai liniște și pace. Era atîta liniște și atîta pace, încît sufletul pentru nimic în lume nu voia să creadă că în pădurea de alături stau ascunse bande gata să treacă prin *ioc* și sabie dealurile din împrejurimi. Pădurea picură bftndă și se tot strecoară printre dealuri, și vine ca niciodată aproape de om. Lănțișorul de snopi de răsărită curge domol la vale, pînă la drumul străjuit de cîteva tufe de lobodă colbăită, iar dincolo de tufe, cu o poală puțin scăpătată peste dealul mic, șoptește trist, cu frunza încercată de prima suflare a toamnei, o pădure de stejari. Frunzișul se plînge înfundat, valuri de ropot se duc pînă hăt în fundul pădurii, se întorc înapoi, dar n-are cine le culege, n-are cine le căuta, căci în cîmpie e toamnă, iar toamna e numai grabă.

Percica îndărătnică, cu fire cărunte rătăcite prin ea, moțul cela arțăgos, în cele din urmă, s-a supus și zace umezit de sudoare, mîndru de truda ce l-a răpus. Obrajii Nuței ard ca para focului, ard cu rușinea unei fete mari și atît de bine îi stă ei acum cu ochi mari, căprii, aproape negri. Muncesc din greu, muncesc tăcuți, fără a se vedea, fără a se auzi unul pe altul și numai rareori — cînd Nuța, cînd Mircea — mișcă din buze, de parcă și-ar fi șoptit ceva în taină unul altuia. Tainele, firește, stîrnesc curiozitate și pare că toată firea din jur ar fi vrut grozav să afle ce or fi tot șoptit ei înde ei?

Adică, mare lucru nu putea fi la mijloc, pentru că și șopotul o fi fost moștenit, din bătrîni. După ce își boierește bărbatul cu încă un snop, Nuța se întoarce, pornește repejor după altul și e mîndră, îndărătnică, bătăușă, de parcă i-ar fi zis bărbatului: lasă, o să vedem noi pînă la urmă cine poate mai mult! Drept care alege un cogemite snop, îl saltă și vine cu el.

Mircea stă în căruța pe jumătate încărcată și, plin de așteptare, își urmărește nevasta pas cu pas, de parcă toată lumea s-ar fi adunat aici să vadă cu cine face el căsnicie. Omul pare mîndru și liniștit, omul n-are ce se îngrijora. Uneori însă, venind cu snopul, Nuța se împiedică de cîte-un ciot, și atuncea Mircea își întoarce privirea în altă parte, zîmbește oarecum stînjenit, de parcă i-ar fi spus lumii adunate: credeți dumneavoastră că

dacă ar fi putut ea încărca căruța, nu m-aș fi dus eu să car snopii? Dacă nu știe. Femeile nu știu să încarce.

I se pare că vine ea prea încet, adică Nuța mai că nu se vede — numai un snop înfoiat de răsărită plutește pe sus, iar undeva jos sub el flutură o poală de fustă, lăsînd să se vadă două picioare voinice, julite pe ici, pe colo cu bețe de răsărită, de parcă ar fi fost însemnate cu cretă. I se pare lui Mircea că pierde o jumătate de zi tot stînd și așteptînd un singur snop, dar nu se supără. O fi bănuit că acolo sub snopul cela lucesc a dragoste doi ochi căprii, iar două buze fierbinți șoptesc: crezi că, de-ar fi fost altul acolo în căruță, crezi c-aș fi alergat eu și atunci ca proasta cu snopul pe umeri?!

De îndată ce răsărita ajunge în mînile lui Mircea, jocul se schimbă. Acum bărbatul stă cu snopul ridicat sus, chitind unde ar fi mai bine să-1 aşeze, iar Nuţa, cu şiroaie de sudoare pe obraji, stă ceva mai la o parte şi-1 urmăreşte mişcare cu mişcare, de parcă ar fi vrut să vadă: este ceva de capul bărbatujui celuia? Lui Mircea nu-i place să fie urmărit cu atîta stăruinţă, dar n-are ce face, pentru că răsărita e a ei — ea a semănat-o, ea a prăşit-o, ea a secerat-o. Găseşte un loc bun, aşază snopul, se lasă cu genunchii peste dînsul, dar, pocit şi înfoiat cum era, snopul nu vrea să intre printre ceilalţi. Mircea îl scoate înapoi, îl scoate pînă la un băţ, pînă la o pălărie. Acum snopul a intrat de minune, dar lui Mircea nu-i place cum e aşezat el în căruţă. Stă şi se uită, se tot uită, apoi iată că îl mai scoate o dată. După care i se face lehamite şi de răsărita ceea, şi de snop. II aruncă aşa, la întîmplare, şi tresaltă a mirare, a bucurie tresaltă sprîncenele Nuţei, pentru că numai un prost ar fi putut crede că snopul a fost aruncat la întîmplare. Snopul şi-a găsit unicul loc în căruţă, s-a vărsat, s-a topit printre ceilalţi snopi. Mircea se întoarce mîndru, ca să vadă ce poate spune femeia lui de una ca asta, dar Nuţa se duce de acum după un alt snop şi toată făptura ei harnică parcă ar fi zis: crezi tu că de-ar fi fost un altul acolo în căruţă, mă duceam eu după snopi în fuga mare?

A doua sau a treia zi, Mircea, oprind căruţa deşartă acolo unde ajunsese cu încărcatul, chibzuia ce să facă — să încarce totul ori să împartă în două, să mai

vie o dată? Şi cum stătea el aşa îngîndurat, s-a pomenit deodată că tresare, de parcă l-ar fi curentat. Era foarte ciudat: a fost demobilizat, s-a întors la vatră, s-au trezit în el deprinderi moştenite din moşi-strămoşi, şi totuşi, o părticică din firea lui mai rămînea să poarte epoleţi, să facă armată. Şi acum acea părticică i-a strigat: „Alarmă!". Mircea s-a aplecat cum fac ostaşii de cînd lumea, pentru că pămîntul e singura lor apărare. Mai apoi însă s-a ruşinat de mişcarea asta: care alarmă? Acum, toamna, aici, în cîmpie, pe-o vreme atît de frumoasă?!

A început a încărca răsărita, dar fiorul cela de îngrijorare nu-i dădea pace. Aşezînd snopii, tot cerceta cu coada ochiului împrejurimile şi, pînă la urmă, s-a dovedit că alarma era cît se poate de întemeiată. La vreo trei sute de paşi, coborît dintr-o margine de pădure, stătea un ofiţer român cu tunica aruncată pe umeri, cu chipiul tras pe frunte — pe semne, îl orbea soarele ce dădea spre apus. Stătea nemişcat, uşurel şi sprinten, ca ofiţerii de la cavalerie. Stătea urmărindu-1 pe Mircea mişcare cu mişcare. Mircea a zîmbit, aducîndu-şi aminte că în armata română asta se chema „a lua inamicul în buza armei". Las' că aşa ceva este şi în Armata Roşie, s-a mai gîndit el şi astfel stînd lucrurile, să vedem care şi cît poate.

Nuţa tocmai venise la căruţă cu cel mai mare, cu cel mai greu snop din roadă anului şi, ţinîndu-1 sus, mîndră cît era de voinică, aştepta să se aplece Mircea, s-o uşureze de povară. Mircea însă nu se grăbea. Mînile bietei Nuţe au prins a tremura de încordare, muşchii i s-au înmuiat cu totul, iar el nu mai lua odată snopul, şi atunci ea, furioasă, l-a întrebat:

— ... ai adormit?

El nici măcar nu i-a răspuns, şi femeia, aruncînd snopul cît colo, a făcut cîţiva paşi înapoi să vadă de ce nu răspunde.

Stătea îngropat pînă la genunchi în răsărită, stătea în *ghimnastiorkă* şi, cu o mînă uitată în şold, privea undeva spre pădure. S-a întors şi Nuţa să vadă ce-o fi găsit el acolo, a aruncat o privire şi s-a schimbat la faţă, şoptind cu buzele-i înălbite:

— Sfîntă maica Domnului...

Cei doi bărbaţi stăteau nemişcaţi şi se priveau unul

204 pe altul. S-au privit ca doi ostaşi din două armate ce-au luptat una împotriva celeilalte. S-au privit ca doi flăcăi sfădiţi de la o fată. S-au privit ca doi şcolari ce-au stat pe-o bancă, s-au privit ca doi puradei aduşi de Onache Cărăbuş într-o primăvară din pădure.

Adică, la drept vorbind, Mircea şi-a adus primul aminte povestea cu pădurea. A zîmbit, a ridicat un braţ sus, a strigat din căruţă:

— Salut oştirii române!

Ofiţerul a prins de departe tonul binevoitor al vechiului său duşman. Şi-a dat chipiul pe ceafă, a dus două degete la tîmplă — dacă e vorba să reprezinte o armată, mă rog, de ce să n-o reprezinte?! Hai salut! Ar fi vrut să vină la ei, dar nu-i ajungea putere, nu-i ajungea încredere, nu-i ajungea suflet şi atunci el a făcut o ţigară şi pe toate cîte nu-i ajungeau le-a împrumutat de la acel unic camarad care a întovărăşit ostaşii în toţi anii războiului. A pornit încet, fumînd spre căruţă, şi cu fiece pas se schimba, semănînd tot mai mult şi mai mult cu Nică, feciorul lui Haralambie cel Deştept, flăcăul care făcuse atîta vîlvă în Ciutura. Adică, de semănat semăna cu Nică acela, dar iată că semănatul rămîne semănat, iar spre ei se îndreaptă un cu totul alt om.

Nuţa stătea împietrită. Acum, se gîndea ea, gata: toate s-au sfîrşit. Pe semne, atîta a fost al lor. Era însă tînără şi plină de viaţă. Era gata de luptă. S-a uitat în jur să vadă pe ce-ar putea pune mîna, s-a uitat sus în căruţă să vadă care va fi ordinul, dar Mircea, întors cu spatele spre pădure şi puţin zgribulit, ca să nu-i stingă vîntul bricheta, aprindea şi el o ţigară. Nu i-o fi ajuns şi lui ceva, s-o fi repezit şi el cu împrumutul la acel prieten vechi din anii războiului.

Pe Nuţa au început s-o treacă fierbinţelile. I se făcea rău de fiecare dată cînd mirosea a încăierare de bărbaţi. Era, pe semne, şi acum vorba de bătaie, căci, vai, atîtea au rămas nespuse între aceşti doi oameni! A făcut cîţiva paşi înapoi, s-a dat în# dosul căruţei, dar căruţa era veche, încărcată numai pe jumătate şi unde să te doseşti tu?! O părăsiseră însă puterile, nu mai putea sta în picioare şi atunci ea s-a aşezat jos, femeieşte, pe bulgării vîrtoşi, abia încălziţi de soarele zgîrcit al toamnei.

Părea acum altă femeie. Şedea frîntă, necăjită, cu

205 fruntea plecată, cu ochii în lacrimi, căci, Doamne-Dum-nezeule, ce mai soartă amară i-a trimis ei Cel de sus! Cum s-a mai săturat ea de aceste focuri între care i-a fost dat să nimerească. De la şaisprezece ani şi pînă în ziua aceea o tot frigea ba dintr-o parte, ba din alta: de la şaisprezece ani nu-şi putea găsi sărmana loc.

I s-a spus că-i păcat, că nu se poate, şi n-o să scape pînă nu-şi va alege din cele două focuri pe unul singur. Şi ea l-a ales, s-au cununat, i-a jurat credinţă, dar a venit războiul şi alesul ei parcă nici n-ar fi fost. Au plecat amîndoi — şi cel care era de acum al ei, şi cel de care nu dovedise încă a se înstăina. Patru ani, cît a ţinut războiul, Nuţa îi visa pe rînd, şi cînd îi scria bărbatului, fugea cu gîndul şi la celălalt, iar cînd se ruga pentru unul, lăsa să se subînţeleagă că rugăciunea poate fi tălmăcită şi în folosul celuilalt.

Au fost în felurite armate şi felurit le-a fost norocul. Mircea n-a venit niciodată acasă, vreo cîţiva ani scrisorile lui nu puteau răzbate în Ciutura, iar Nică mai toate sărbătorile le făcea cu ai săi. Scria des, satul era plin cu scrisori şi fotografii de-ale lui. Nu-i vorbă, îl ţesea şi pe el războiul, şi de fiecare dată feciorul lui Haralambie se întorcea tot mai altul decît s-a dus. A fost o vreme cînd umbla prin sat mîndru, cu medalie de argint la piept, şi era fudul, că nici nu mai vedea pe unde calcă. Pe urmă, în bătălia pentru Odesa, a fost rănit, s-a întors din spital în cîrjă, dar vesel şi plin de voie bună. S-a făcut sănătos şi iar s-a dus. A treia ori a patra oară, cînd a fost în sat, nu mai şchiopăta, dar umbla posomorît şi fără medalie. Se apropia frontul, armata lui era în retragere.

Atunci cînd a trecut ultima oară prin Ciutura, venise să-şi ia rămas bun de la o naşă acolo, pe dealul cel mare. Şi naşa ceea a lui, sentimentală cum îs femeile, a prins a boci, zicînd că — gata: n-o să-1 mai vadă pe Ni-cuşor ai ei. Nică o liniştea — îi spunea să n-aibă grijă, pentru că, orice s-ar fi întîmplat, el o să mai vie, măcar o singură dată, dar o să treacă prin Ciutura. Din întîmplare, tocmai atunci trecea şi Nuţa pe lîngă casa lor. A prins cu urechea acest

capăt de vorbă, şi nu se ştie de ce, dar i s-a părut că acele cuvinte au fost spuse nu atît pentru naşă, cît pentru dînsa.

Şi, din ziua ceea, a început a se teme de întoarcerea

206 lui Nică. Atunci cînd s-a apropiat frontul, nevasta lui Nică cu neamurile din Nuieluşi au încărcat în căruţe ce-au putut şi s-au dus în România. Apoi fîşia războiului a trecut înainte, spre Carpaţi". Părea că totul s-a limpezit. Nuţa a început iar a primi scrisori de la bărbat, dar nu se putea linişti şi pace. Tot aştepta întoarcerea lui Nică, iar cum au pornit zvonuri despre bandele ascunse prin păduri, şi-a zis: gata. Amu nu mai scapă.

Se temea grozav. Noaptea i se năzărea că aude prin vis fluierătura lui, şi se trezea. I se părea că aude în ogradă paşii lui şi venea pe furiş la fereastră. Se temea că o să vină, o să bată la uşa ei, şi ea n-o să aibă destulă putere să nu răspundă, să nu-i deschidă.

De n-ar fi fost bătrînul Onache, jumătatea ceea de desetină de pe dealul cel mic ar fi rămas ţelină, dar Onache ţinea cu sfinţenie la bucata ceea de pămînt moştenită de la părinţi. El a "arat, el a semănat răsărita şi tot el a prăşit-o de trei ori. Nuţa s-a dus numai o singură zi la secerat, s-a dus ca să astupe gura satului, să nu zică pe urmă că răsărita-i a lui badea Onache şi să i-o ia drept *postavkă* pentru moşneag. Şi tocmai atunci cînd' tremura de nu vedea nici secera, nici răsărita pe care o taie, s-a întors Mircea.

Vede numai Dumnezeu, ea n-a vrut să vină s-o care de aici. Nici pe Mircea n-a vrut să-l lase. S-a sfădit cu el mai toată noaptea, şi chiar a doua zi, cînd a urcat în căruţă, a urcat cu inimă grea. îi spunea biata inimă că o să le iasă lor pe ochi răsărita ceea. Şi n-a fost să fie aşa, n-a avut biata inimă dreptate?

* * *

— îi gata răsărita, Mircea?

Nică a întrebat cum întreabă un gospodar bun, ostenit şi înzdrăvenit de muncile toamnei. A întrebat oarecum în continuarea unei vorbe mai vechi, de parcă ore întregi au tot stat la sfat, le-au vînturat pe toate cîte-n lună şi-n stele, iar acum treceau ia răsărită. A întrebat din mers, de departe, şi glasul lui la început a şovăit, a lunecat, şi lui Mircea i-a plăcut cum a început acela, simplu, fără mofturi; şi că a şovăit glasul omului,— şi asta i-a plăcut. S-a gîndit: ca să vezi, eu în locul lui n-aş fi putut aşa. Şi, peste atîta amar de vreme, iar

207 a început să-1 fure zavistia pe care i-a purtat-o cîndva.

— De gata îi gata ea, răsărita, numai că nu prea are miez. O cam pălit anul ista.

Nică a ridicat din mers o pălărie, a scuturat în palme cîteva semințe, le-a aruncat sub cerul gurii, a scuipat coaja și în aceeași clipă au răsărit pe obrajii lui mușchii fălcilor, mușchi voinici, repezi, zimțoși. O clipă întreaga lui fire gusta, cîntarea, socotea, de parcă ar fi vrut să arate celor doi ce gospodar bun putea fi el în satul lor, de-ar fi fost să fie altfel.

— îi cam pălită, nu-i vorbă, dar oloiul va fi bun. Vrei să încarci totul într-o căruță?

— N-ar fi rău, numai că n-o să aibă cine mi-o arunca încoace.

— Dă să ți-o arunc eu. Mircea

părea a sta la îndoială.

— Da Curtea marțială ce-a zice? Orișicum, un ofițer român ajutînd un sergent din Armata Roșie la încărcat răsărita...

— Nu, că eu dezbrac haina și pun Curtea marțială, împreună cu vestonul, colo lîngă hat.

Mircea căuta să nu participe chiar întru totul la încălcarea regulamentului.

— Vezi, dar, fă să fie bine...

Nică s-a uitat la el de jos în sus: avea draci sergentul cela din armata inamică. S-a apropiat de hat, și-a scos chipiul, a dezbrăcat tunica, și-a deșertat buzunarele, a mai scos de la cingătoare ceva greu, învelit în basma — pe semne, un revolver. Le-a așezat pe toate grămăjoară în așa fel că, de se vor depărta cu încărcatul, să vadă de departe unde și-a lăsat hainele. I-a spus lui Mircea în vreme ce își scotea îmbrăcămintea:

— Mi-au plăcut totdeauna căruțele încărcate pînă la cer, chiar puțin fugite pe-o parte, gata-gata să se pră-vale.

— Și cînd te prăvăleai, îți părea bine?

— Asta nu. Dar îmi plăcea cînd se prăvăleau alții.

— Iaca, tocmai de-atîta ați și pierdut voi războiul.

— Adică, de ce?

— Ați tot așteptat să se prăvale căruța...

Rămînea una din două: ori să discute mai departe, și atunci nu se știe nici care ar fi fost soarta răsăritei,

208 nici soarta lor, ori să lase discuția pentru altă dată și să înceapă a încărca.

Nică a ales răsărita. S-a apropiat de-un snop, a trecut cu un picior peste dînsul, de parcă ar fi vrut să-1 încalece, l-a chitit cum să facă să-1 prindă mai bine. Și, cum se gătea să se aplece, să-1 ridice, s-a pomenit oftînd. A oftat adînc, senin, din toată inima. Un rost în viață — cam asta căuta el în ultimii ani, și nici să-i fi trecut

prin cap că nimic mai frumos pe lumea asta nu putea fi decît o roadă de răsărită secerată şi făcută snopi. îi duci la căruţă şi-i încarci. Era, poate, singurul adevăr plin în care puteai crede, şi Nică era bucuros că a dat de acest adevăr. Nu în zadar răsărita i-a plăcut totdeauna. I-a plăcut s-o semene, s-o prăşească, s-o secere, îi plăcea să intre iarna în oloiniţă, să-şi umple buzunarele cu miez prăjit.

— Ei, ce facem?

— Hai.

Erau, în fond, doi ţărani din două armate felurite. Puterea şi îndemînarea adunate la munca acestui pămînt au dospit în ei toţi anii războiului. Acele palme care ştiau a duce coarnele plugului, ştiau a ţine coasa, fiorul cel tainic, care îi şoptea ţăranului cînd să-şi însămînţeze pămîntul, cînd să culeagă roadă, osteneala grea şi cinstită din care plugarul îşi culegea cîte-un bob de bucurie — toate aceste daruri, purtate pe drumurile războiului, n-au luat parte la bătălii, n-au ochit în alţii, n-au rîvnit la faima mai-marilor săi. Ceea ce a fost trezit şi crescut de pămînt visa la pace, la casă, la întoarcere.

O sară molcomă şi tihnită se lăsa peste dealuri. Nuţa şedea pe un hat, nu departe de căruţă, şedea adunată grămăjoară, cu privirea şi cu sufletul pierdute cine ştie pe unde. Asculta cum trosnesc în jurul ei beţele de răsărită, cum suflă adînc şi fierbinte cei doi bărbaţi furaţi de munca lor. Se temea ea, nu-i vorbă, cînd se luau bărbaţii la bătaie, şi totuşi, i-au plăcut totdeauna. I-au plăcut umbletul lor, vorba îndesată, răguşită puţin, o ademeneau puterea, îndrăzneala, îndemînarea lor, şi putea sta ore întregi, urmărindu-i cum muncesc. Toţi anii războiului a tînjit după vorba lor, după umbletul lor. Acum războiul s-a sfîrşit, ei s-au întors, sînt aici, la doi paşi, iar Nuţa sade pe hat şi priveşte o coastă pustie

de deal, pentru că se teme a întoarce capul. Se teme că ochilor iar o să le placă acel hoţ cu buze mari, vişinii, din pricina căruia a suferit

atîta, iar ochii căprii sînt proşti de felul lor şi, dacă le-a plăcut ceva, în loc să-şi ascundă dragostea, o ţipă în gura mare.

Femeia şedea pe hat şi se gîndea că amu cel mai bun lucru ar fi dacă ar împietri ei, toţi trei, aşa cum sînt în clipa asta — ea şezînd pe hat, Mircea stînd în căruţă, iar Nică cu un snop ridicat sus. Să stea ei aşa împietriţi multe sute de ani, şi de abia atunci cînd toate vor fi potolite şi rînduite pe lume, tocmai atunci să fie ei dezlegaţi de vrajă, să mîntuie de încărcat răsărita şi să pornească, toţi trei, spre sat.

— Âi surzit, bre, pe hatul cela?!

Nuţa a tresărit, şi-a scuipat în sîn, s-a gîndit că — gata, amu începe. Mircea, pe semne, o tot striga demult, iar biata femeie nici n-avea putere să se ridice de pe hat, nici n-avea glas să răspundă. Mircea s-a uitat lung la dînsa, s-a gîndit ceva în mintea lui.

— Auzi, măi femeie! Mi se păruse că ai luat în coşul cela ceva de mîncare?

Nuţa a dat din cap că aşa este.

— Atunci repede-te în vale la izvor, adă un ulcio-raş cu apă, alege un locuşor potrivit, scoate ce ai acolo şi hai să ne stricăm măcar foamea. Credeam că-i o nimica toată de încărcat, şi cînd colo — mamă, mamă!

Pentru toată viaţa Nuţa i-a rămas recunoscătoare că atunci cînd i-a fost să-i fie greu, el n-a repezit-o. S-a întors şi el mai altul decît s-a dus la război. Şi acest Mircea nou-venit a înţeles cît i-o fi fiind ei de greu, şi i-a tălmăcit ca unui copil mic ce are de făcut. Cu vorbe blînde şi socotite, Mircea a ridicat-o de pe hat, şi-a făcut-o soţie, şi o soţie mai credincioasă oiici că văzuse Ciutura.

După ce a adus un ulcior cu apă proaspătă, i-a găsit culcuş lîngă hat în aşa fel ca nu cumva să se lase pe-o parte şi să se verse apa dintr-însul. După care a ales un locuşor neted, fără bolovani, fărNă cioturi de răsărită, l-a mai netezit pe ici, pe colo cu piciorul. A adunat un braţ de mohor, l-a aşternut pe vatra pregătită, pestq mohor a întins o basma. Mîncare în coş era puţină de tot — o jumătate de pîne, cîteva hrinci de caş şi patru cepe. Nici măcar cuţit n-aveau. La început s-a gîndit să rupă

210 tot^ bucăţele mici, dar, mai apoi, s-a răzgîndit. Ce să fărîme pînea, ce să se mai fasolească — atîta-i cît este. A împărţit cinstit totul în trei — cîte-un călcîi de pîne, cîte-o hrincă de caş, cîte-o ceapă. A făcut trei grămăjoare, s-a aşezat alături, năucită de ruşinea acestei sărăcii. O viaţă întreagă a tot muncit, a tot adunat la casă, şi cînd i-a fost dat să-i primească pe cei doi bărbaţi pe care, oricum ar fi, dar i-a aşteptat toţi anii

războiului, s-a dovedit că nici nu are cu ce-i primi. De-ar fi ştiut, ar fi luat în căruţă tot ce aveajnai bun în casă, dar n-a ştiut, şi acum stătea aşteptîrrd ceasul ruşinii sale.

Cînd căruţa a fost gata încărcată, Mircea a fluierat de acolo de sus în semn de mare pagubă...

— Ştii că mi-ai făcut-o! Amu, cum cobor eu?

Nică, pe semne, nu văzuse masa pregătită şi i-a spus:

— Ce să-ţi mai rupi pantalonii coborînd! îţi arunc eu hăţurile şi — drum bun!

— No, că vezi tu cum vine povestea: mi-a rămas fumeia acolo jos.

— Ei şi?

— N-o pot lăsa, că-i tinerică, frumuşică. Sare vreun iepure de-acolo din pădure, mi-o sparie şi ce mă fac eu pe urmă?

Drept care Mircea s-a întors pe burtă, a lunecat la vale aşa, într-un noroc, a prins cu piciorul o spinare de cal, încă o săritură şi iată-1 jos.

— Hai să gustăm ceva. Mari bunătăţi nu cred să fie, dar, de, ni-i crede.

— Vă mulţumesc frumos, numai că eu, vezi...

— Hai, ni-i mulţumi pe urmă.

La început părea că Nică a primit poftirea. A pornit supus în urma lui Mircea, dar pe urmă s-o fi răzgîndit. A întors-o înapoi, unde îşi lăsase, pe hat, îmbrăcămintea. Şi-a aruncat pe umeri tunica, şi-a pus chipiul, a băgat prin buzunare averea şi, făcîndu-le pe toate acestea, tot frămînta ceva în mintea lui. Răsărita era gata încărcată; ţărănia lor a sfîrşit, fiecare s-a întors la regimentul său, şi obrajii unuia purtau iar lumina biruinţei, pe cînd fruntea grea a celuilalt trăda înfrîngerea. De aici încolo drumurile lor se despărţeau — unul avea a se întoarce în sat, altul avea să ia drumul pădurilor. Unul putea face ce vrea, putea merge unde vroia, pe cînd celălalt trebuia veşnic să fie fugar, cu ochii în patru.

Nică a hotărît să se întoarcă în pădure. îmbrăcîn-du-se, şi-a ales un drum bun, de-a dreptul, din locul de unde sta, dar mai zăbovea, pentru că nu ştia cum să facă — nu-şi luase rămas bun de la cei doi. Şi în clipa ceea de şovăială Nuţa, pentru întîia oară, şi-a ridicat privirea. L-a privit lung, de departe. Era atît de palidă şi istovită prima ei dragoste, încît abia de-o mai cunoştea.

— Vină, Nică, chiar te rugăm.

Glasul cela sunător şi frumos, nesfîrşitul glas de fată mare, după ce l-a făcut de atîtea ori să i se topească inima de bucurie, a venit de i-a mai topit-o o dată. S-a întors, a venit, s-a aşezat. Este totuşi o taină la mijloc, un semn al sfinţeniei dăinuie peste cina din

cîmpul lor, atunci cînd oamenii trudiţi se aşază de-a dreptul pe pămînt...

Erau trei în jurul unei basmale, iar pe basma — pîne, caş şi ceapă. Soarele mai că asfinţise — abia se zărea o coastă rumenită de cer printre dealuri. Mîncau încet, furaţi de gînduri, tustrei. Şi pînea grea de secară, şi caşul alb ca zăpada, şi cepele vinete, vîrtoase în învelişul lor,— toate erau roadă acelui pămînt, acelei ţărîne pe care şedeau. O fi ştiut el, bătrînul şi înţeleptul pămînt, că pe oriunde i-ar fi purtat războiul, oricare ar fi soarta lor, odată şi odată se vor întoarce ei, osteniţi şi înfometaţi. A avut dreptate pămîntul, s-au întors — osteniţi şi înfometaţi. Şi el îi primea cu bunurile sale, îi împărtăşea cu mana sa, legîndu-i încă o dată de această cîmpie.

Nică mînca încet, grijuliu, cu evlavie, pentru că pînea din care muşca el nu era o simplă bucată de pîne. Era, mai întîi, pîne din Ciutura, din satul său de baştină. Era pîne semănată şi crescută pe dealurile pe care le colindase în anii copilăriei. Apoi era o pîne frămîntată şi coaptă de acea femeie pentru care a lăsat el cîndva liceul, şi apoi cine ştie cum ar mai fi fost, de-ar fi fost să fie altfel...

Amintirile îl tăiau ca nişte ferăstraie şi, stînd aşa şi mîncînd, Nică s-a gîndit deodată că, dacă mănîncă pînea toată, nu va mai avea putere să se întoarcă înapoi în pădure. Iar de întors trebuia să se întoarcă cu orice preţ, pentru că de acolo să treacă în România, să-şi caute nevasta şi copilul. Pe de altă parte, nici cu ei în

sat nu se putea întoarce. în Ciutura îl aşteptau santinela, lagărul, tribunalul. Aşa s-a făcut că de la 3 vreme mîncarea a început a nu-i mai prii. Nică muşca tot mai rar, tot mai puţin şi, în cele din urmă, a pus pe basma bucăţica de pîne şi caşul ce-i mai rămăsese.^ Nu-i prea era foame nici lui Mircea. A lăsat şi el bucata din mînă, cît despre Nuţa, ea mai că nu se atinsese de partea ei.

Au băut, rînd pe rînd, apă din ulcior, apoi Mircea a scos din buzunar un săculeţ de mahorcă, şi cei doi ostaşi au sucit cîte-o ţigară. Fumau tăcuţi, căci, în fond, ce aveau să-şi spună ei unul altuia? Pămîntul — atîta aveau ei comun, încolo erau departe unul de altul. Ţările pentru care au depus ei jurămînt au fost mulţi ani faţă în faţă, în acea mare bătălie. Unităţile cu care au intrat în luptă au tras una împotriva alteia, şi era o minune că, după atîta fierbere, după atîţia ani, nu s-au omorît unul pe altul.

începea a se lăsa amurgul şi Nică s-a ridicat.

— Vă mulţumesc frumos. La revedere şi, încolo, să ne auzim numai de bine.

— Mai stai, ce te-o prins graba?

— M-a prins, pentru că Ciutura îi aici aproape, iar eu pînă la Prut mai am.

— Unde-i amu trecătoarea? La Ungheni?

— Trecătoarea mea cine ştie pe unde-o fi...

— Oricum, o noapte de drum.

— într-o noapte nu răzbat — am bătături la picioare.

— Atunci în două nopţi.

Nică a stins ţigara, făcînd să scapete pe ascuns mucul rămas în buzunar, dar Mircea i-a prins mişcarea. A scos punga cu mahorcă, şi-a lăsat pentru o ţigară, să aibă ce fuma în drum spre casă, iar restul i l-a dat lui Nică cu tot cu pungă. Pe Nuţa, cum stătea ea aşa şi urmărea înţelegerea asta frăţească între cei doi ostaşi, au răzbit-o deodată dragostea şi mila. I-a venit să ia şi ea cumva parte la această facere de bine, dar n-avea cum, n-avea prin ce, şi atunci a adunat rămăşiţele de la cina lor, a legat totul frumuşel în basma şi i-a întins legătura.

— Să n-o iei în nume de rău, Nică, da la drum, ştii, pînă ajungi, poate să-ţi prindă bine. Că, Doamne, de ştiam eu de una ca asta...

Nică stătea oarecum încurcat.

— Vă mulţumesc, dar, cum se poate... Nici n-am cum, nici n-am în ce...

— Ia aşa, cu tot cu legătură. .

— Să nu fie prea mult. Şi tutun, şi pîne, acum ş-o basma...

— Lasă, ne-om mai vedea noi cumva şi atunci ai să ne întorci basmaua.

Nică nu şi-a luat rămas bun de la dînşii. S-a întors şi a plecat simplu, cum pleacă omul cînd se duee pe-un ceas-două, pentru ca pe urmă să se întoarcă. Cu vestonul pe umeri, cu legăturica în mînă, el se tot ducea încet şi legănat spre pădure. O jumătate din locul pe unde trecea cobora la vale, cealaltă jumătate urca spre pădure, dar şi coborînd, şi urcînd, el se făcea tot mai mic, tot mai mic.

Mircea şi Nuţa stăteau locului, oarecum petrecîndu-l, aşteptau să se întoarcă, să le facă cu mîna, dar el nu se mai întorcea, şi atunci Mircea s-a gîndit că ei nu fac bine stînd aşa şi aşteptînd să li se mai facă şi cu mîna. Soarta lor era prea felurită. Ei doi urmau să se întoarcă în aceeaşi sară la casa lor, la vatra lor, iar acela mai avea încă multe drumuri şi apoi cine ştie ce-l pîndea pe drumurile celea — poate lagăre, poate un glonte, poate o lume rece şi străină.

Mircea a aşezat şliurile pe cai, mîngîindu-i în aceeaşi vreme, căci aveau de dus o căruţă grea, cum rar se întîmpla, a scos răsărita la drum, după care a lăsat caii să se odihnească, pentru că se umpluseră de suflet. Telegarii însă, simţind că drumul o să ducă spre casă, au pornit singuri căruţa din loc, şi Mircea, ştiind bine că cel mai greu lucru e să mişti din loc o asemenea biserică, i-a lăsat în voie, păşind şi el pe lîngă dînşii cu biciuşca în mînă. Nuţa venea în urma căruţei adunînd in pestelcă pălăriile ce cădeau în drum.

Nică totuşi s-a întors cu faţa spre dînşii. Ajuns la marginea pădurii, s-a oprit, s-a întors spre ei şi a stat multă vreme, urmărind

cum se pierde prin cîmp, legă-nîndu-se, o căruţă încărcată cu răsăritä. Stătea nemişcat — părea că nici nu suflă — şi tot căta lung în zare. S-o fi gîndit, pe semne, că femeia ce păşea în urma căruţei a fost cîndva prima lui dragoste, o dragoste în care el a dat cu piciorul, dar care l-a ţinut minte şi a

venit acum să-1 ierte... Poate şi-1 amintea pe Mircea — băietanul cu care se jucau sara de-a poarca, ori flăcăuan necioplit cum era el pînă la război, şi se întreba cum s-a putut ca, după patru, ani, acelaşi flăcăuaş să se întoarcă om în toată firea, cumpănit, aşezat, înţelept.

Vremea trece, amurgul se lasă cenuşiu peste dealuri, iar Nică tot stă şi stă nemişcat sub poala ceea de pădure. Poate privea cele două-trei căsuţe răsărite de după o coastă de deal şi se gîndea că acolo e Ciutura, satul lui de baştină, satul copilăriei lui. Poate se gîndea că răsărita ceea va fi ultima lui muncă aici pe dealul mic. Poate îi plăcea Cîmpia Sorocii la un apus de soare, cu o căruţă ce se topeşte în depărtare, dar poate că plîngea, cum piîng, de obicei, oştenii — cu pieptul potcoavă, cu fruntea sus, cu gîndul la datorie, şi numai sufletul plîn-ge, strivit de roata propriului destin.

* * *

Iar dorul, vai, dorul cela vechi al nostru, el tot sapă şi sapă. Sapă zi şi noapte, apasă peste inimile ce bat, peste inimile ce nu mai bat. Macină, chinuie, adună şi pustieşte dorul cela vechi al nostru, şi tot aşa a ţinut-o, pînă ce într-o noapte tîrzie de toamnă din străfundul pădurii a ieşit mîndria cîmpiei de altădată, namila ceea roşcată cu apucături sălbatice şi cu suflet mare de om. Trecut-au ani şi ani, trecut-au veacuri... Acum, de, nici o putere în muşchi, nici foc în suflet, dar dorul o tot poartă, şi iat-o coborînd spre satul, spre casa, spre omul cela care, mă rog...

O fi simţit de departe înfrigurarea ce domnea peste satul de la încheietura celor două dealuri, căci la marginea Ciuturii s-a .oprit. Steaua javrelor i-o fi zis să nu intre, dar, odată ajunsă, nici că putea pleca fără nimica. Şi a tot ocolit şi ocolit Ciutura, pînă ce a descoperit, pe o margine de drum, lîngă o pălărie de răsăritä, urmele acelei case, urmele acelei lumi care au tot încălzit-o ani şi ani în singurătatea pădurilor.

Urma intra în sat, dar aceeaşi urmă o fi venit ea de pe undeva.

După o clipă de şovăială Molda a prins a depăna urma nu încotro se duce, ci de unde vine. Culegea la fuguţa urmele lăsate de paşii Nuţei, fericită fiind cum nu

se mai poate, dar iată că urmele femeii părăsesc marginea de drum şi intră într-un cîmp de răsăritä secerată. Printre cioturi de răsăritä şi

bolovani urma se putea găsi mult mai greu, pe alocuri pierzîndu-se cu totul, dar — pe unde urme de paşi, pe unde urme de copite... Molda a tot venit şi venit pînă la bătătura ceea aşternută cu mohor, unde cinaseră cei trei...

Aici de acum mirosea a casă, a pîne coaptă, a brînză, a glume blînde, cărăbulşene... Flămîndă cum era, Molda a prins a scotoci prin **ţărîna,** poate-poate vreo fărîmătură ceva, dar şoarecii/ din ajunul secetei umpluseră cîmpia, şi pînă să vină Molda, culeseră tot ce mai putea fi. **Mă** rog, şi-o fi zis mîndria cîmpiei, ne mai alegem cu o foame, puţine le-am tot îndurat în lungul vieţii?...

Iată însă că nu poate pleca din cîmpul cela, nu se poate despărţi de palma ceea de pămînt şi, pentru a o simţi mai bine, pentru a o avea şi mai aproape, s-a încolăcit pe mohorul adunat de mîna stăpînei sale, fă-cîndu-se una cu pămîntul, cu noaptea, cu cerul...

Cu ochii închişi, cu suflarea potolită, Molda părea că picură, dar uneori- prin picuratul cela o fura o groază de vis, că se cutremura cu mohor, cu tot. Stă o vreme mahmură, cu blana zburlită, căutînd să vadă ce-a fost vis, ce nu a fost. Foşnetul codrului din depărtare, tihna pămîntului o leagănă încetul cu încetul, şi iar aţipeşte, şi iară, în toropeala ceea dulce, i se năzare glasul semeţ, puţin răguşit al stăpînului:

— .... o-o-olda-a-a...

Acel strigăt era în stare s-o scoale din morţi, şi cum i se năzărea c-o cheamă, se cutremura, ridica brusc capul, îl arunca pe spate, aşa cum făcea ea atunci cînd îi venea să urle, şi stătea cu botul aţintit în adîncul cerurilor lung-prelung, dar nici un sunet nu mai urca prin gîtlejul ei mort.

Greul cel mare trecuse, greul cel mare abia venea.

Capitolul XI ÎNĂLŢAREA ŞI PRĂBUŞIREA CASELOR

Trecut-au patruzeci şi şase, patruzeci şi şapte. Cîmpia Sorocii, stearpă şi-n vîrf de deal, şi-n fund de vale, cu plete de colb, fumegînd dintr-o zare în alta, se zbătea

216 cu sufletul la gură, şi nici un fir de frunză verde în tot lungul, în tot largul ei. Bătălia cea mare luase sfîrşit, şi fusese o bătălie grea, căci pămînturile nu se lasă ele pustiite cu una, cu două. Pămînturile ştiu să tacă, ştiu sş. rabde, ştiu să zacă, şi de abia atunci cînd pustiirea coboară pînă în adîncuri, încep a se pleca.

Pămînturile mor greu. Mor bulgăre cu bulgăre, sămînţa cu sămînţa, mor deal după deal, vale după vale, dar totuşi mor, şi

Cîmpia Sorocii, după două veri fierbinţi, rămasă fără umbră de nor, fără strop de ploaie, în cele din urmă, a prins a se stinge. Murea încet, destoinic, dar murea, şi numai roua ce se lăsa în zori peste văile spu-zite de arsură îi amîna sfîrşitul de azi pe mîne.

Blestemul secetei a fost mare şi greu. Au secat apele, au ars imaşurile, s-au posomorit pădurile desfrunzite. Pămînturile oamenilor zăceau aşa cum le-a prins seceta — nesemănate, neprăşite, nerodite, iar bucăţica de pămkit care n-a vrut cu nici un preţ să-şi primească soarta a căzut şi ea pînă la urmă, şi puţinul care a fost din răsputeri semănat, ori prăşit, ori pornit a creşte, a ars şi el.

Satele cîmpiei, dosite pe după deluşoare, împărtăşeau cinstit soarta pămînturilor din împrejurimi. Nu mai fumegă acoperişurile, nu mai luminează în amurg ferestrele. Nici cînii nu mai bat, nici cucoşii nu mai cîntă, iar casele oamenilor, îmbătrînite cu încă o mare durere, picură în pragul unui somn de veci.

Totuşi vîna cea oropsită şi îndărătnică de ţăran se mai zbătea, ascuns, pe undeva. în zori de zi scîrţîia ici-colo cîte-o uşă şi cei puţini, scăpaţi ca prin minune, ieşeau de prin case, se aşezau osteniţi pe prispe şi se încălzeau la soare. Şedeau tăcuţi, fiecare pe prispa lui, şi urmăreau zile întregi cerul sterp, pîrjolit şi el de atîta căldură. Umflaţi de foame şi sluţiţi, încît abia se mai cunoşteau ei înde ei, oamenii şedeau cuminţi şi nici un gînd, nici o umbră de durere nu mai flutura pe frunţile lor necăjite. Nu mai aveau putere. Nici pentru a se bucura, nici pentru a se amărî nu mai aveau putere, dar şedeau şi urmăreau cerul, pentru că erau plugari şi aşa apucaseră ei din bătrîni — cînd vin vremuri grele, te aşezi pe prispă şi ridici privirea către cer. Zadarnice însă erau acum toate — arşiţa mai ţinea încă, şi cerul, chiar de căpăta sămînţa de nor, aduna nişte nou-

217 raşi mici, uşurei ca pleava, şi vîntul făcea a se juca cu dînşii — ba îi adună grămadă, ba îi ascunde pe după zări.

Oamenii totuşi şedeau pe prispe şi urmăreau cerul. Bănuiau, pe semne, că greul cel mare e pe ducă, şi acum ar fi să se schimbe ceva. Bine ar fi fost să ploaie oleacă... Atîta amar de lume, atîta amar de vreme s-a tot rugat pentru o bură de ploaie, încît amu nici nu-i mai venea a crede că s-ar putea întîmpla o asemenea mare minune, dar alta nu-i rămînea şi ea aştepta tăcută, răbdătoare, neputinciosă ca un copil.

Darnic cu cei mici, norocul, în cele din urmă, şi-a adus aminte de dînşii. într-un amurg au început a roti stoluri de cioare peste cîmpie. Zburau pe jos, cîrîiau supărate, iar în urma lor vîntul a şi prins a aduna puzderie de nouraşi. I-a tot aşezat straturi, i-a pus la dospit, apoi peste noapte a căzut prima ploiţă de după secetă. A fost o ploiţă scurtă, a trecut de-a lungul Nistrului abia muşcînd o margine de cîmpie şi, cum a întors-o spre Bălţi, s-a şi potolit, dar

pămîntul, răcorit, a început a răspîndi mirozna grea de ploaie nouă, şi abia după aceea au pornit ploile adevărate.

Acum ele treceau des prin cîmpie. Se repezeau într-un miez de noapte, colindau largul pămînturilor şi fugeau în zori, grăbite, lăsînd pămîntul tot atît de însetat cum îl găsiseră, iar ţăranii, cînd se sculau, se căzneau să ghicească — a plouat noaptea trecută sau li s-o fi năzărit lor prin somn? Alteori ploile se repezeau ziua pe la o amiază, spre bucuria prăsitorilor ce ameţiseră a tot da cu sapa prin bulgări. Bucuroşi, ei se întorceau spre sate, uzi leoarcă, veneau veseli şi se tot rugau să ploaie, să toarne bine, şi ploaia îi asculta, şi turna din belşug pînă la asfinţitul soarelui — în amurg se frămîn-ta o vreme, ba se potoleşte, ba nu prea, iar odată cu întunericul începea din nou a răpăi prin băltoacele de la răscruci.

Se mai repezeau, în miez de vară, ploi cu furtună. Veneau în puterea nopţii, vuind de departe, fulgere albe fărîmiţau întunericul în fel şi chip, tunetul răscolea văile, gonind ploaia din urmă, iar în zori, cînd se trecea urgia, pe cer rămîneau nouri înalţi şi grei ca nişte munţi. Stăteau munţii ceia nemişcaţi cu săptămînile, iar dacă

 pe la o amiază scăpata soarele după crestele lor, scăpătat rămînea pentna toată ziua.

Pămînturile cîmpiei începeau să-şi revină. Ploile au răzmuiat crăpăturile ce spintecaseră ca nişte şopîrle drumurile, imaşurile, semănăturile. Apoi iar a mai plouat şi crăpăturile umede, măcinîndu-se, au pornit să se umple. Peste văile arse pînă în adîncuri se aşterneau ploile rînd pe rînd, şi chiar de arsese iarba cu tot cu floare, cu sămînţa, cu rădăcină cu tot, după multe şi bogate ploi a prins să răsară ici-colo cîte-un firicel de iarbă. Se pleca spre un frate de-al lui, răsărit mult prea departe pentru a-i fi neam, dar ploile tot veneau şi încă peste o vară imaşurile au început a se încinge cu verdeaţă.

Mai greu prindeau viaţă pămînturile roditoare. Seceta a ars tot ce poate prii omului, buruiana însă ştie a-şi păzi sămînţa şi după prima ploiţă tot ce creşte nesemănat a acoperit ţarina palmă cu palmă, încît nici să-ţi cunoşti hectarul, nici să te apropii de el.

„Amu, îşi ziceau ţăranii în mintea lor, bun lucru ar mai fi să vii cu plugul peste buruiana asta, cît ri-a dat ea încă în floare. O răstorni, arunci peste brazde un pumn, doi de grăunţe, o fugă de boroană peste ele şi proslăvit fie numele Celui de sus!"

Proslăvit însă numele Celui de sus nu avea de unde fi, pentru că nici tu pluguri, nici tu cai, nici tu sămînţa. Plugurile zăceau pe după case ruginite, stricate, iar singurul om ce ştia a le doftori — fierarul satului — murise de foame. Cele cîteva gloabe, rămase mai mult prin răbdarea lor de vită, aşteptau prin grajduri să vină oamenii să le ridice cu frînghiile, cît despre sămînţa — oamenii aproape că şi uitaseră cum arată ea, sămînţa ceea.

O cunoşteau la faţă numai cei care mai păstrau un pic de putere şi se duceau din cînd în cînd pe la gară. Acolo, la Pămînteni, era pîne destulă, mai ales păpuşoi erau. Hăt la marginea gării se înălţau grămezi nalte cît stîlpul de telegraf şi lungi cît ar fi ţinut un loc de casă. Stăteau păpuşoii ceia turnaţi jos, pe pămîntul gol, şi erau acolo de toată mîna — ciocălăi lungi şi subţiri, ciocălăi albi, galbeni, tărcatei, feluriţi, cum felurite sînt braţele ce i-au crescut. Aduşi în pragul foametei şi descărcaţi aici, au devenit averea statului. După ce au stat

'descoperiţi o iarnă întreagă, s-au aprins înăuntrul lor ş<i acum movilele celea suflau fierbinţeală.

Orişicum, pentru semănat păpuşoii nu mai erau buni. Pămînturile însă aşteptau şi iată că într-o primăvară, cînd se trecuse vremea semănatului, sovietele săteşti au început a da sămînţa la oameni. Dădeau un fel de păpuşoi cu grăuntele mascat cît dintele de cal, şi chiar aşa li se şi zicea păpuşoilor celora: *konskii zub.* Erau aduşi cu trenurile hăt de departe, au venit în sat-gata dezghiocaţi, stropiţi cu nişte chimicale. Se spunea că au fost stropiţi de către agronomi ca să ţină la secetă, dar, totodată, li se dădea oamenilor de grijă să nu cumva să se atingă de sămînţa primită. Prafurile celea, se spunea, sînt un fel de otravă şi vor muri cu toţii ca muştele. Trecuţi prin cei doi ani de foamete, oamenii nu se mai temeau de nimic. Cum ajungeau acasă cu sămînţa primită, o şi împărţeau în două. O bună jumătate o spălau, o uscau la soare, o duceau la rîşniţă, înjghebau o fiertură şi abia pe urmă porneau cu cealaltă jumătate la deal.

Veneau încet — mai mult să se odihnească decît să meargă, şi abia pe la amiază ajungeau pe la hectarele lor. Săpau păpuşoii ca pe cartofi — în cuiburi, cu sapa. Fac un cuib, scapă o sămînţa, o acoperă, alături mai fac un cuib. Ameţeau de căldură, de foame, de osteneală şi rîndurile făcute de ei ba urcau ameţite la deal, ba coborau la vale, dar oamenii nu lăsau sapa din mînă, căci roadă acelor boabe era singura lor nădejde. Se ţineau morţiş de dînsa şi munceau. Aruncau sămînţa într-un noroc, căci pămîntul era nearat, neboronit, dar veneau ploi peste ploi şi păpuşoiul răsărea, se sălta din umbra buruienilor.

Satele cîmpiei, acele văi pline mai nu demult cu case albe, cu drumuri vechi, cu fîntîni şi grădini, acum, sleite de puteri, picurau la soare. Furtuna pustiirii a trecut peste ele şi casele au ajuns de plînsul lumii — nici tu garduri, nici tu portiţe, nici tu gospodari, nici tu gospodine. O linişte adîncă şi grea dospeşte cu săptă-mînile peste sate. Şi oameni au rămas puţini, iar cei care au rămas umblă abătuţi, veşteziţi, săraci la suflet. Mulţi dintre ei păreau întorşi de pe lumea cealaltă, dar nu se bucurau deloc şi nici că ar fi vrut să schimbe ceea ce apucaseră să vadă pe cealaltă lume cu ceea ce

220 vedeau aici. Şi ei umblau cu gîndurile cine ştie pe unde. Creştea loboda pe prispe, se cojeau pereţii caselor. Oamenilor nu le păsa. îmbrăcaţi în haine de strînsură, cumpărate la talcioc, botezaţi de cîrmuire distrofici şi împărţiţi în cinci grupe, ei umblau^ pe uliţele satului, căutînd să nu se întîlnească unul cu altul, fiindu-le ruşine de jalea la care au ajuns.

Treceau pe uliţe oameni palizi, cu ochii fugiţi adînc în fundul capului, cu glasurile stinse, şi numai meri-şorul gîtului ba urcă, ba coboară, încît pare că bietul om se tot străduieşte să înghită ceva şi nu poate. Treceau invalizi cu medalii nou-nouţe *„Za vzeatie Berlina",* treceau soldaţi căzuţi prizonieri cu armata lui Antonescu şi acum scăpaţi de prin lagăre, treceau femei care habar n-aveau cum se face cînd stai „drepţi", treceau copii ce nu ştiau cum se ocheşte cu arma. Umblau cu toţii fără nici o treabă dintr-un capăt al satului în altul, umblau abia tîrîind picioarele umflate în urma lor, umblau însă, căci umbra bătrînei cu coasa îi mai pîndea pe la colţuri, şi pentru a scăpa trebuiau să-şi schimbe întruna locul, să se mişte, să se tot ducă undeva ori să se întoarcă de pe undeva, iar încotro şi unde — nici că să le pese.

Pe la o amiază distroficii din primele două grupe se adunau în ograda sovietului sătesc, unde se organizase, spre sfîrşitul foametei, o cantină de stat. Dădeau numai supă de fasole, cîte două polonice de om. Vrînd-ne-vrînd, distroficii veneau la butoiul nalt, plin cu untură de peşte şi pus în mijlocul ogrăzii sovietului sătesc, să fie la îndemînă tuturora. Era greţoasă şi putea nemaipomenit untura ceea, dar felcerul stătea alături cu lista şi făcea semne în dreptul fiecăruia: cine gustă untură — primeşte supă; cine nu — nu primeşte. Şi oamenii se lăsau împărtăşiţi cu cîte-o lingură-două, apoi se înşirau coadă la ferestruica prin care răzbătea mirozna de fasolă fiartă. Cînd supa părea gata, ferestruica se deschidea, capii de familie întindeau ulcelele luate de acasă, numărau împreună cu bucătarul polonicele. Cu supa gata primită, stingheriţi de propria lor lăcomie, oamenii se aşezau jos, în ograda sovietului sătesc. Duceau usna ulcelei la gură, cu gîndul să guste numai ceva-ceva, dar cum dădeau de fiertură, nu se mai puteau opri. După care, ruşinaţi că nici de data asta n-au putut duce copiilor partea ce li se cuvenea, se ridicau şi porneau spre

221 casă cu capul plecat, cu ochii în pămînt.

După care peste sate au început a se abate şi zile mai senine. La început veneau cîte trei în fiece lună. De trei ori pe lună se adunau

satele în jurul magazinelor şi primeau *suda* — cîte două-trei kilograme de făină de soia pentru om.

Pe urmă a început să ploaie, şi pădurile, livezile, grădinile, cu ce-au avut, cu ce n-au avut, au alergat în calea oamenilor. Potoleau un rînd de pofte şi trezeau altele. Cîte-un fir, cîte-un bob, cîte-o muşcătură — pînă a venit vremea păpuşoilor, iar moldoveanul, cum ajunge la păpuşoi, îşi face cruce c-a scăpat. Şi chiar scăpase. Mai întîi păpuşoi fierţi, apoi păpuşoi copţi, iar pe la mijlocul toamnei au prins glas rîşniţele, şi odată cu aprinsul luminilor, gospodinele, cum se obişnuia de cînd lumea, răsturnau pe măsuţa joasă o mămăliguţa fierbinte. Se adunau toţi ai casei în jurul ei şi o mîngîiau cu privirile, îi sugeau cu vîrful nasului boarea, apoi cinau şi se culcau grăbiţi, să nu li se facă iarăşi foame. Somnul însă le era tulbure. Visau mereu twrte verzui de lobodă — „plăcintele" ce-au dus la groapă sate întregi, îngroziţi de gustul lor sec şi lînced, oamenii se trezeau, bîjbîiau prin cotruţă de n-a mai rămas vreo fărîmătură ca să-şi împrospăteze gustul pînii adevărate, dar de la cină n-o rămas nimic şi deci hai iar la culcare.

Ploua însă, ploua întruna, iar cînd rătăcea cîte-o dimineaţă senină între două ploi, apa iazurilor începea a se desface în cercuri şi cei ce se născuseră a fi pescari se jurau că au văzut cum a lucit la soare pentru o clipă coada ceea de peşte. Pămînturile abureau a roadă şi tot înverzeau, tot dădeau în floare. Cîmpia, dintr-un capăt în altul, era numai foşnet, numai spumă verde, şi puţinele vaci scoase din foame cu ocoloţi rupţi de pe acoperişul casei acum se întorceau serile sătule, cu ugerul plin. Copacii de prin livezi, scăpaţi de topoarele sălbătăcite de foame şi frig, acum îşi rumeneau poamele la soare. Prin păduri se coceau fragile, alunul îşi scutura floarea, iar de sus ploua, ploua întruna, şi aceste ploi erau singurele în stare să mîngîie, să ogoiască sufletele zbuciumate ale ţăranilor.

Cam peste un an în ogrăzile oamenilor a început a înverzi sîrjoaca. Era puţină — să tot stai să-i numeri spicele, dar avea pămînt bun la rădăcină, avea ploi la

2-22 vreme şi a crescut cu spicul plin, cu bobul greu, iar în vara următoare de acum jumătate din ogrăzile oamenilor erau cu grîu şi secară. Anul s-a nimerit a fi bun şi pînea de abia secerată a fost îmblătită şi semănată în cîmp, la largul ei. A răsărit un grîu de toată frumuseţea şi acesta a fost marele noroc al oamenilor, pentru că griul în cîmpie nu este numai pînea cea de toate zilele. Odată cu griul se coceau prin sate şi firea neamului, şi credinţa, şi obiceiurile lor. De la colacii mari şi rumeni, ce vin să mulţumească colindătorilor ori să-i

pomenească pe cei răposaţi, şi pînă la micii hulubaşi, pe care gospodinele îi coc în pripă la para focului, pentru ca să ştie odraslele cîtă dragoste li se poartă,— toate felurile acestea de viaţă, dospite cu mii de arii în urmă, aveau să se întoarcă odată cu griul.

Abia acum greul cel mare părea să fi trecut. Ţăranii au întors pămîntului rostul lui de altădată şi împreună cu ieşirea semănătorilor în cîmp a început şi viaţa oamenilor a se întoarce în albiile sale. Foametea luase sfîrşit. Care a murit — fie-i ţărna uşoară; cine-a scăpat — norocul lui... Aşa e viaţa. Şi oamenii, încetul cu încetul, îşi reveneau. Se înseninau frunţile, se întorceau cine ştie de pe unde vorbele jucăuşe. La început glumele veneau palide, slăbite şi ele, dar pe urmă s-au tot înfiripat, pînă a răzbit un drăcuşor de şaisprezece ani şi acela, într-o sară, a umplut valea satului cu clinchet curat de clopoţel.

După glume au venit supărările, căci nu fiecare ştie şaga, şi iată un voinic de două şchioape, supărat foc, s-a repezit cu pumnii la marele său duşman — un vecin de sama lui. După supărări au venit împăcările şi iată că prin sat a pornit zvon cum că un suflet singurel şi înstrăinat mai-mai e gata să-şi lege viaţa cu un alt suflet, tot atît de singurel, tot atît de înstrăinat.

* * *

Vremurile de mare prăpăd trecuseră, dar prin anul cincizeci, de acum după ce se înfiinţaseră colhozurile, după ce tractoarele au desfundat pămînturile împără-ginite şi se lega roadă ca în anii cei buni, deodată, oarecum pe neaşteptate, au început din nou să apară

 prin sate şervete albe de in, prinse în streaşină casei deasupra pragului.

Iar a început să moară lumea. Mureau dintre cei secătuiţi peste măsură, istoviţi, aşa încît hrana nu-i mai putea reface. Erau oameni osîndiţi, şi ei bănuiau, pe semne, ce-i aşteaptă. Umblau posomoriţi, tăcuţi, departe de cele ce se petreceau în jurul lor. Veneau încet, unul cîte unul, şi li se schimbau acum, înainte de moarte — şi vorba, şi mersul, şi cătătura.

Mai ales mureau femeile. Atunci, în anii grei, -fiind veşnic gonite de grija casei, rupînd de la gură ca să-şi scape copiii de foamete, ele, înfierbîntate, se ţineau mai bine ca bărbaţii. Acum însă au început să cadă. Se îmbolnăveau dintr-o nimica toată, nici nu dovedeau să se vaiete, nici să-şi ia iertăciune, şi mureau, şi erau duse la marginea satului şi înmormîntate într-o arătură, căci pe vremea foametei ţintirimurile ieşiseră cu mult peste hotarele lor.

Astfel se şi rînduiau toate: ba mai vine o ploaie, ba se mai iscă un zvon, ba mai moare un sutflet, şi iată că a venit sorocul, i-a sosit ceasul şi Tincuţei lui Onache Cărăbuş. Femeie harnică şi binevoitoare, ea se despărţea de viaţa^satului cu aceiaşi paşi uşori, nesimţiţi, ce o purtau atîţia ani în zorii zilei. Se ducea în aceleaşi hăinuţe vechi şi ponosite pe care nici ochiul să le culeagă, nici sufletul să le ţină minte. Se ducea micuţă şi tăcută, cu supuşenia unui copil trimis pentru prima oară cu poruncă, iar el tot vine şi nici să-i treacă prin cap că ar putea şi zăbovi pe undeva^

Ciutura, zăpăcită de toate prin cîte i-a fost dat să treacă, o petrecea ostenită şi oarecum nedumerită. Mai ales nedumerită era, căci atunci, în ziua ceea de primăvară, cînd Tincuţa, urcată pe-o scărişoară să ungă sub streşinile casei, a leşinat, Ciutura n-a găsit nimic mai cu cale decît să se mire: da de ce o fi căzut cărăbuşoaia, că doar nu suise la cer!!Pe urmă, cînd Nuţa a început a alerga de cîte zece ori pe zi la părinţi şi se întorcea cu ochii plînşi, Ciutura a rămas, de asemenea, nedumerită: stai, soro, una e să leşini şi alta e să mori!

Cam la o săptămînă Tincuţa şi-a revenit şi, robace din fire, a ieşit în grădină să plivească nişte straturi, în urma cărei plivituri satul iar s-a mirat: dacă e sănătoasă baba, ce-o mai face pe nebuna?! Apoi, într-o miercure după-

amiază, cînd clopotele satului au prins a răspîndi peste dealuri trista veste că încă o ţărancă s-a stins din viaţă şi acum numai Dumnezeu îi este judecător, Ciutura cu adevărat a fost uimită: ce naiba, îşi bate joc de sat Tincuţa ceea a lui Onache?!

înmormîntarea se pregătea cu aceeaşi grabă şi înfrigurare cum se pun ele la cale de cînd e lumea. Parcă au fost pînă mai nu demult de toate cîte puţin, dar cînd s-au pomenit cu mortul pe laiţă — nici bani în buzunar, nici făină în sac, nici pînză pentru punţi, nici băsmăluţe pentru prapore. Mircea alerga ca o furnică — ba la moară, ba se repede la iarmaroc, ba colindă satele vecine, căutînd preot. Părintele din Salcia avea trei morţi la rînd şi putea să vină abia duminică după-amiază şi în felul ista satul nu ştia nici cînd, nici cine o s-o îngroape.

După multe săptămîni ploioase se aşezase vreme frumoasă şi tocmai vremea ceea frumoasă a şi fost marele nenoroc al răposatei. Buruiana înăbuşea semănăturile, oamenii pîndeau fiecare început de vreme bună ca să iasă la prăşit, şi în vinerea cînd sicriul vopsit cu sineală a fost dus la groapă, de abia s-au adunat, vreo zece babe în urma lui. La praznic au venit numai jumătate din ele, căci erau secătuite babele, nu puteau umbla mult. Scaune slobode în jurul mesei au fost şi la praznicul de trei şi la cel de nouă zile, căci, ziceau ciuturencele, trebuie chiar ca

să n-ai pic de obraz, pentru ca, după ce n-ai fost la înmormîntare, să vii tot o fugă la praznic.

Şi au trecut zile, zile multe. Tincuţa se tot ducea din viaţa ciuturenilor şi se stingea în inima satului chipul ei ostenit, ce zîmbea cu dragoste şi înţelegere pentru fiecare. A fost un om, acum nu mai este. Zidit din acelaşi lut galben ca şi semenii săi, a trăit o viaţă, şi-a băut paharul sorţii, după care a coborît iar în împărăţia lutului, şi locul ce l-a avut sub acest soare s-a lăsat uşor supt de umbre şi lumini, de parcă toţi anii cît a trăit omul însăşi firea stătea la pîndă, aşteptîndu-i sfîr-şitul, ca să-şi întoarcă o fărîmătură din necuprinsele sale deserturi.

Se ducea Tincuţa, şi cele triste, pline de bunătate *ff* bineţe pe care le aducea ea Ciuturii în zori de zi abia mai stăruiau în auzul vecinilor, iar necazurile şi grijile care au mîncat-o o viaţă întreagă acum rar cînd răsă-

reau într-o vorbă dusă de două babe proaste. Ce să-i faci?... Cei vii cu ale lor, morţii cu ale lor, şi în primăvara viitoare, cînd a fost să se facă praznicul de un an, Ciuturii nici să-i treacă prin cap pentru ce o fi căutînd Onache vin.

Abia s-au adunat o mînă de oameni. Au venit din cîmp tăcuţi şi osteniţi, cu şiroaie de sudoare pe umerii obrajilor colbăiţi. S-au lăsat aşezaţi la masă după multă rugăminte şi închinăciune, căci erau grăbiţi, aveau norme. Au cinstit cîte un pahar de vin, au vorbit despre secetă şi roadă, despre furturile din colhozurile vecine şi cele din colhozul lor. Onache, căutînd să fie toată lumea mulţumită de praznic, susţinea orice capăt de vorbă. Aproba furatul, cînd cereau mesenii să fie aprobat, îl condamna, dacă venea vorba despre condamnare, iar după ce a petrecut lumea pînă la poartă, s-a întors şi a oftat uşurat, de parcă i s-ar fi luat o piatră de pe inimă.

— Slavă Domnului c-am fost sănătos ş-am pomenit-o la un an de zile — încolo, cine ştie cît mi-o mai rămas şi mie să încurc lumea...

Nuţa, ajutată încă de două femei, spăla blidele. Badea Onache s-a uitat la ele lung, iscoditor, căci muierilor la petreceri le umblă ochii ca la helgi, iar el voia să afle cum a fost pomenirea Tincuţei sale. Spre marea lui mirare, nici Nuţa, nici cele două femei nu i-au răspuns. Nici măcar nu şi-au ciulit urechea la vorbele lui, de parcă omul nici n-ar fi fost cu ele în casă.

„Hei, măi, bine că le mai strînge Dumnezeu pe cîte una, că-s ţîfnoase şi răsfăţate cum nu s-a mai pomenit../'

Acest gînd al lui badea Onache, adunat într-o anumită cătătură, a fost răspunsul lui la tăcerea celor trei femei, dar ele nici asta n-au simţit-o, păreau că nici nu sînt aici de faţă, s-au întors pe la case şi numai mînile lor au mai zăbovit o vreme ca să mîntuie de spălat blidele după praznic.

Oftau, luate cu lucrul, toate trei. Se gîndeau, pe semne, la anii de război, la anii de foamete, la marea nedreptate a sorţii femeieşti,, căci mai toate ajungeau pînă la urmă a fi înmormîntate de bărbaţii lor. Frumuşele la şaisprezece, împresurate de copii la douăzeci şi cinci, răcite de muncitul lutului la treizeci, spetite de muncă grea la patruzeci, ciuturencele nici nu mureau

226 în înţelesul propriu al cuvîntului, ci se stingeau ori, cum ziceau ele însele, „se treceau". Nu se plîngeau, căci era un necaz prea vechi ca să se mai plîngă. Aşa şi-au trăit viaţa şi mama, şi bunica, şi străbunica.

într-un fel însă le durea pe toate, şi atunci cînd se adunau să petreacă la ţintirim vreo ciutureancă ori veneau s-o pomenească, un început de ropot, un mugure de răzvrătire părea să încolţească în sufletele lor. Cînd praznicul sau înmormîntarea trecea, ele se risipeau pe la case, pe la copii, şi iar păreau a se împăca cu toate. Pe-o vreme, fireşte. Pînă iară o prindea un leşin pe vreuna, pînă iară ajungea a fi plînsă de vechiul clopot al satului, pînă iară se adunau toate să mănînce colac cald la praznicul ei.

Acum venise rîndul Tincuţei. Nu împlinise nici cincizeci de ani, nu depanase nici jumătate din ghemul ce^i se dase, şi iată că a lăsat totul baltă şi acum se cernea încet pe altă lume. Era atît de pripită, atît de nedreaptă plecarea ei, încît, cu toată cuminţenia, cu toată ruşinea, chipul Tincuţei părea a se ruga consătenilor că, dacă se poate, s-o mai ţină satul minte, să n-o uite chiar aşa deodată.

Zadarnică însă i-a fost rugămintea. De atîţia ani Ciutura tot umblă cu creştetul descoperit — de la o înmor-mîntare la alta. Printre cei duşi pe umerii ei la groapă erau atîţia tinerei şi frumuşei — vlăstare fragede ce nici măcar n-au apucat să guste viaţa din plin. Ciutura, cutremurată, le făgăduia tuturora să-i ţină minte în vecii vecilor. Făgăduia, pentru că o durea, dar de uitat îi uita, pentru că,

istovită de foame, de unde să ieie ea atîta bărbăţie, atîta putere, atîta ţinere de minte?!

Ciutura a lăsat-o dar şi pe Tincuţa să fie. uitată, iar cele puţine lucruri rămase de la dînsa au început a se pierde şi ele. Fotografia gălbuie, cu colţurile găurite de pioneze, singura ce-i mai păstra chipul, a fost furată din casă. Vorba e că atunci demult, cînd ajunsese fotograful pînă la Ciutura, tocmai era nuntă în mahala şi o mulţime de prostănaci veniţi să caşte gura la nuntă, neavînd ce face, s-au strecurat prin grădini ca să nimerească şi ei, măcar de departe, în fotografia lui badea Onache. La început n-a fost nici o supărare — s-au băgat şi Dumnezeu cu dînşii! — dar, din păcate, şi prostănacii, cînd le vine sorocul, îmbătrînesc, iar îmbătrî-

 niţi, vor să se laude cum erau ei atunci cînd erau în putere.

Tot umblînd după dovezi, şi-au amintit de nunta ceea, de fotograful venit la ei, şi au început a-i tot da tîrcoale casei lui Onache Cărăbuş. Ba că treceau pe la om să-l vadă, ba pentru a-i cere un sfat, ba veneau de acum să-i mulţumească pentru sfatul cela şi din patru fotografii cîte le-a avut omul, s-a ales numai cu una. Cît era Tincuţa, avea cine-o păzi. Acum au furat-o şi pe aceea.

Furca de tors, fusele şi cele cîteva spate de ţesut s-au pierdut şi ele. Adică, mai întîi, badea Onache le adunase pe toate şi le-a dus la Nuţa, dar Nuţa,'pe semne, uitase de acum a toarce. Şi nu era lucru de mirare, căci torsul şi ţesutul, munca ceea grea şi migăloasă cu care Tincuţa ani la rînd şi-a tot ţinut casa, acum nu mai avea nici o trecere. Femeile nu mai aveau unde semăna nici in, nici cînepa, apoi, chiar de-ar fi avut, ce să se necăjească cu fusul şi cu stativele, cînd la magazin găseşti de toate.

Spatele aduse de badea Onache au stat o vreme la Nuţa în tindă. Pe urmă cineva le-a mutat după poie-ţică, iar de acolo s-au pierdut. încălţările şi cele cîteva perechi de îmbrobodituri rămase de la nevastă Onache le-a împărţit femeilor ce-au grijit-o înainte de înmor-mîntare, şi pînă la urmă singura împărăţie ce-i mai rămînea credincioasă stăpînei sale era casa. Şi pragurile, şi prispele se mai mîndreau cu hărnicia răposatei lor gospodine. Scăunaşul josuţ, şi vatra, şi piciorul hornului, cu mijlocul lustruit anume la locul de care se prindea ea de fiecare dată cînd se aşeza să facă de mîncare, blidarul cu tacîmurile rînduite aşa cum găsea ea că va fi mai bine, ceasornicul de deasupra uşii, oprit de mulţi ani la două fără un sfert, — toate nimicurile celea îi mai rămîneau credincioase, mai păstrî'nd cîte ceva din seninătatea sufletească a Tincuţei, căci toate fuseseră aduse aici, răsădite şi îngrijite de mînile ei.

Dar — ce să-i faci?

Vremea aduce, vremea însă ştie să şi ducă. Se cojesc, după fiece ploaie, prispele unse cu lut, fierul rugineşte, lemnul se lasă mîncat de cari. Se trecea şiragul zilelor, se măcina şi Tincuţa din viaţa

satului, din sînul acelei lumi care a cunoscut-o şi ar fi putut da mărturie despre ea. La cîteva luni după înmormîntare nici vecinii, nici neamurile, nici cumătrele de altădată nu-şi mai

aduceau aminte de dînsa, şi în tot satul numai badea Onache umbla posomorit. N-avea cu cine se sfădi, n-avea cu cine se împăca, n-avea cine-i găti un borş la vreme, dar, cu toate acestea, obrazul lui, aşa plin de amărăciune cum era, se tot rotunjea, prindea rumeneală.

„Mi-o fi priind, pe semne, pacostea ceea de hodină" — se gîndea el şi putea să fie un adevăr la mijloc, căci de cum rămăsese văduoi, scăpase la un somn adînc şi dulce ca în copilărie. Se mira bătrînul grozav, dar mai apoi a stat şi s-a gîndit bine şi a văzut că nu prea are ce se mira. O viaţă întreagă ţărartful umblă împovărat de necazuri. Le poartă aşa cum au năvălit ele peste dînsul — nefrămîntate, nesocotite, necugetate, pentru că a sta să le caute capătul, să vadă de unde pornesc şi pînă unde ajung, n-avea vreme. Singurele ceasuri de tihnă veneau odată cu noaptea, cînd se aciuau satele, cînd se astîmpărau toţi ai casei. Doar atunci bietul om, rămînînd singur, dădea perna la o parte, îşi punea pumnii căpătîi şi tot potrivea în fel şi chip nevoile sale. Erau multe, erau grele şi, amărît că nu le mai poate da de capăt, aţipea pe la zori, dar vai de hodina ceea.

Acum Onache Cărăbuş, rămas pentru prima oară fără a duce grija altuia, s-a pomenit descătuşat şi de grijile celea mari, şi de cele mici. Aratul, semănatul, secerişul — toate nevoile iestea le-a dat, împreună cu hectarele sale, colhozului. încolo, parcă multe îi trebuie unui moşneag? Are casă, are păpuşoi hangani, semănaţi în grădină, are cîteva cuiburi de cartofi, şi las' că nu mai moare el de foame. De îmbrăcat, pînă una-alta, are, iar trudozilele celea trebuiau cîştigate cu socoteală, căci fără dînsele e rău, dacă nici cu dînsele nu e tocmai bine.

Descurcat din toate, badea Onache a scăpat " la o hodină plină, la o hodină mai de cu sară pînă în zori şi peste o vreme seminţele de voie bună iar au început a da pe la el. Voia bună, la rîndul ei, se cerea scoasă în lume, şi iată că Onache a prins a ieşi serile prin sat. Trecea mîndru, tuns şi bărbierit, purtînd haină curată, de parcă toată viaţa ar fi căutat briciul, peria pentru haine, dar Tincuţa i le ascundea, şi tocmai acum, rămas văduoi, a ajuns să umble aşa cum îi plăcea lui să fie.

— Noroc, cumătră dragă! Ce mai faci?

A cărat şi el, împreună cu alţii, borhot, o putoare

scoasă din gropile fabricilor de zahăr de lîngă Stanislav. A făcut şi el, împreună cu alţii, mămăligă din ghindă rîş-nită, a prăjit miez de

beţe de răsărită, chiar se spunea într-o vreme că umblă umflat, dar cum a scăpat la primele ploi, badea Onache a şi început a-şi reveni. Părea chiar că foametea l-a învăţat lucruri pe care el nu le ştiuse pînă atunci şi învăţăturile celea, dobîndite de el acum, la bă-trîneţe, îl făceau ager, îndemînatic, gospodăros. Iar într-o primăvară badea Onache a ajuns chiar să prefacă în casă. A stricat cuptorul şi soba, a făcut în locul lor altele, împerechindu-le altminteri decît au fost; a podit faţa casei cu scînduri, să nu răcească atunci cînd coboară dimineaţa din pat, iar ceasornicul oprit la două fără un sfert a fost coborît de deasupra uşii, şters de praf şi pus între cele două ferestre unde se încrucişa lumina şi se vedea mai bine cît e ora.

Era un lucru nemaipomenit — o viaţă întreagă a căs-nicit cu Tincuţa, a lăsat-o să înghită fum, ştiind bine că, mutînd altfel cuptorul şi soba, cahla va trage mai bine. O viaţă lungă a tot ascultat cum se plînge ea de răceală, dar nici măcar n-a adus vorba de podele şi mulţi ani a lăsat-o să urce pe scaun, să şteargă colbul de pe un ceasornic ce putea fi uşor mutat la un loc mai la îndemînă.

Ciutura stătea pe gînduri. In alte vremuri s-ar fi lăsat zguduită de o asemenea făţărnicie, ar fi ridicat o lume împotriva lui Onache, dar, după doi ani de foamete, satul a început a cugeta mai altfel. Acum cinstea n-avea cine ştie ce trecere, acum puterea era ce era. Ciutura tocmai căuta pufere şi sete de viaţă, o căuta sub fiece buruiană, sub fiece gard şi, mirată că Onache a ştiut atît de uşor să găsească ceea ce ea nu poate găsi, venea de cîte zece ori pe zi la dînsul. Venea să vadă cum preface el în casă, venea să vadă cum îi umblă, dibace, mînile, venea să stea tăcută alături — poate-poate se va alege cu cîte ceva. Şi, în felul ista, de unde nici nu se aştepta, bătrînul Onache s-a pomenit cu o mulţime de ucenici în jurul lui. Nu era el în anii cînd lauda poate strica un om, dar totuşi, îi făcea plăcere slava la care a ajuns şi, aţîţat de ea, muncea din noapte pînă în noapte.

Era muncă grea. Şi în casă, şi în ogradă, numai piatră şi lut. Acest lut, această piatră au mîncat sănătatea multor ciutureni, dar pe Onache nu l-au dovedit ele

 nici în tinereţe, nu-i stricau ele nici acum. Aşa era zodia lui — cu cît venea munca mai grea, cu atît mai crîncen se aprindea în el focul hărniciei, dar ardea focul cela domol, ritmic, cu o bună socoteală a lui. Onache muncea încet, de unul singur, spunîndu-şi în fiece dimineaţă ce are de făcut în ziua ceea, şi cu fiece început dus la capăt, cu fiece zi trecută, el nu atît irosea, cît aduna putere. Iar cînd prefacerile erau de acum pe sfîrşite, prin Ciutura porniseră

zvonuri cum că pe înserate o văduvioară a prins a cam trage pe la dînsul.

Cu gazul era greu pe atunci, prin case mai mult sfî-rîiau opaiţe, dar lumina lor nici nu-ţi ajungea să duci o lingură plină de la strachină la gură. Oamenii cinau la lumina vetrelor, se culcau odată cu găinile, fiindu-le silă să stea aşa fără lumină, şi nu era de mirare că şi badea Onache rămînea cu văduvioară ceea prin întuneric. A mirării erau sprinteneala şi viclenia muieruş-tei, căci n-o putea nimeni pîndi ca s-o vadă cînd vine ori cînd iese ea de la moşneag. Părea o vrajă la mijloc: uite, parcă s-o fi strecurat o umbră de femeie în casa omului, iar mai încolo de-acu badea Onache e singur în casă, şi nimeni nu putea afla cînd, cum, pe unde dispărea ea?

Ciutura era fericită. După doi ani de foamete cam uitase de dulceaţa celor păcate grele, care, orice s-ar zice, îşi au ele rostul lor. Satul nu ştia cînd, cum i se va întoarce lui procopseala asta, şi în vreme ce stătea el pe gînduri, iată că s-au găsit două suflete de i-au întors cărarea ce ducea spre cele păcate dulci pe care nu le mai putem ispăşi. Lasă însă că Ciutura s-a grăbit să-i ierte pe amîndoi. Ferice de dînşii, că altfel, dacă stăm aşa ca muştele prinse de iarnă, unde ajungem?

Curiozitatea totuşi nu-i dădea Ciuturii pace. Satul părea gata a da jumătate din viaţă numai să afle cum de s-au găsit, cum de s-au ajuns ei unul pe altul. Ciutura îi bîrfea cu bunăvoinţă, cu dragoste. Ciutura a avut grijă ca şi la Nuţa să ajungă minciunile celea cu toată bunăvoinţa cuvenită. Nuţa a rîs şi ea împreună cu alţii, a făgăduit să dea o mînă de ajutor celor care căutau cu tot dinadinsul să afle cine-o fi văduvioară. Dar au trecut o zi, două, trei, şi voia bună a Nuţei a cam început a se răsufla.

A rîde de un bătrîn nu era mare păcat, dar vorba e că"

cine rîde! Rîdea Ciutura, iar Nuţa îşi cunoştea prea bine satul. Cu toată voioşia, cu toată isteţimea sa, Ciutura nu se ţinea de-o anumită pravilă — azi rîde de-un om, mîne rîde de rîsul său, iar poimîne se întoarce la un nenorocit cu care a rîs împreună şi ţi-l batjocoreşte de-i zboară penele. Trecută de cîteva ori prin dragostea şi dispreţul satului, Nuţa nu prea credea nici în bucuriile, nici în lacrimile Ciuturii şi, după ce rîdea ori plîngea împreună cu toată lumea, se întorcea acasă şi, rămînînd de una singură, căuta să judece cu mintea ei, ca să vadă ce-a fost acolo de rîs, ce-a fost de plîns.

La sate, de obicei, viaţa omului rămîne pecetluită în chipul casei în care locuieşte, şi poate pentru asta femeile de la ţară caută din răsputeri să-şi întreţină casa cum nu se poate mai bine. Avute sau nu prea, voinice sau bicisnice, sănătoase sau cu sănătatea şubredă, ele îşi tot dau casele cu var, le tot trag brîie albăstrele, fac

floricele pe sobă, cucoşei pe horn, fac totul în aşa fel ca cel de-o să le păşească pragul să ţină minte multă vreme că, uite, a fost şi el în casa lor.

Ridicată de Onache şi Tincuţa pe dealul cel mare, între sat şi pădure, — căci acum pe dealul cela e inima Ciuturii, dar pe atunci nici marginea satului nu ajungea pînă acolo, — această casă, ridicată de ei doi, a trecut, ca şi stăpînii săi, prin multe. A avut ani buni, dar şi săracă a fost; şi s-a rîs, şi s-a plîns destul sub acoperişul acelei case; au fost ani cînd i-au păşit pragul lume de pe lume, au fost ani cînd şi singurică, şi străinică a rămas, dar^ orişicum, cinstită, curată şi plină de demnitate casa ceea a fost totdeauna.

Aşa simplă cum arăta, dată cu var, acoperită cu şindrilă, ciupită pe ici, pe colo de muşchi verde, era căsuţa ceea într-un anumit fel conştiinţa Ciuturii, # legă-mîntul Ciuturii, piatra de neclintit a Ciuturii. Pe lîngă această casă nu se putea trece cu fapte rele, cu pofte urî-te. Multora nu le era pe plac căsuţa ceea, mulţi se vedeau siliţi a-şi schimba drumul, pentru a nu trece pe lîngă casa lui Cărăbuş. Iată însă că satul mai scapă de o povară. Iată că, în sfîrşit, Ciutura a prins a chicoti şi pe sama acelei case. Nimic de mirare, deoarece casa Cărăbuşilor s-a ţinut mai mult pe umerii bietei Tincuţe. Numele era al lui Onache, dar umerii erau ai ei, şi cum s-a prăbuşit Tincuţa, a început a se prăbuşi şi casa Cărăbuşilor.

232

Nuţa îşi avea casa ei, copiii ei, grijile sale, dar sufletul se mai hrănea cu faima, cu bunul nume al casei părinteşti. Fireşte, Nuţa nu putea sta cu mînile cruce la piept, uitîndu-se cum se face de rîs şi se duce la fund casa părinţilor ei. încetul cu încetul, zi cu zi, Nuţa a început a urmări vorba, umblaturile tatălui său. Era un lucru aproape de necrezut: toată viaţa i-a fost prieten, în ciocnirile din casa părintească de fiecare dată ţinea cu dînsul. Iată însă că a venit sfîrşitul acelei mari prietenii.

Lui Onache nici să-i fi trecut prin cap de-o asemenea mare trădare. Anul era bun, prefacerile în casă erau pe sfîrşite, şi nici văduvioară ceea nu-1 uita — într-un cuvînt, toate erau bune, pînă ce într-o zi i-a răsărit în pragul casei Nuţa. A intrat pe neaşteptate. Nici portiţa nu s-a auzit, nici paşi. Bătrînul se necăjea tocmai cu o lăcată veche — a ridicat capul, iar Nuţa de acum stătea în prag.

— Bună ziua la 'neavoastră.

Nici felul în care i-a dat bună ziua nu i-a plăcut. Bătrînul a răspuns cu o jumătate de gură, aşteptînd ce-o să urmeze, dar nu urma nimic. Nuţa stătea în prag, rezemată de-un uşor, privind lung, tăcută, vechea casă părintească. Nu fusese demultişor la tata şi despre prefacerile din casa lui ştia mai mult din auzite. Se gîndise atunci cînd a ajuns pînă la dînsa noutatea pentru prima oară — mă rog, dacă n-are moşneagul de lucru, las' să-şi prefacă. Nici prin gînd să-i fi trecut că e vorba despre casa copilăriei, despre casa

mamei sale, despre vechea lor căsuţă părintească. Acum venise prea tîrziu şi n-a găsit nimic din cele ce-i fuseseră cîndva dragi.

Dar, tot stînd aşa rezemată de uşor, s-a gîndit mai apoi că chiar de-ar fi ştiut ea din vreme, ce-ar fi putut face?! O femeie aproape nu înseamnă nimic pe lumea asta, pentru că, să vezi, în locul cuptorului vechi poţi face altul nou, şi un ceasornic stricat îl poţi muta, şi faţa casei poate fi poditĕ. Şi, culmea nedreptăţii, cele ce se fac mai pe urmă se fac mai bine, lumea prinde la minte pe an ce trece şi acum Nuţa chiar se mira: cum putuse să-1 ajungă pe un moşneag mintea a le rîndui pe toate atît de frumos?

A zîmbit amar în sinea ei. Firește, erau aici şi munca, şi sfaturile văduvioarei celeia. Aşa-i viaţa între femei —

> **233** nu dovedeşte una să se urnească, şi de acum se reped alte-le două la fuguţa să-i ia locul. Cu fruntea grea, plecată, cu ochii în lacrimi, Nuţa a început a se gîndi la muierea ce dărîmase casa copilăriei ei. Se gîndea: de unde s-a luat ea, cu ce inimă o fi păşit pentru prima oară pragul?;

O fi adus-o moşneagul. Bărbatul rămîne bărbat chiar şi atunci cînd îi zicem noi tată. Nuţa a început a-şi aminti cum se întorcea el pe vremuri. Uneori venea tîrziu, după miezul nopţii, venea cherchelit, şi ea, copil pe atunci, auzea cum se răţoieşte el şi caută ceartă. Mamă-sa îl potolea, rugîndu-1 în şoaptă să nu trezească copiii, iar a doua zi umbla sărmana cu ochii plînşi. Nuţa n-a văzut-o niciodată plîngînd, dar cu ochii roşii o vedea mai totdeauna, aşa încît la treizeci şi ceva de ani Tincuţa nu putea pune aţă în ac. Ruga copiii, ruga vecinii.

Şi, deodată, cum stătea aşa pe prag, a răsărit în faţa ei chipul maicii sale. A răsărit cu un surîs de stinghereală, cu acul într-o mînă, cu aţa în alta. Acul cela şi aţa au hotărît totul. Nuţa a păşit pragul, s-a uitat lung la soba proaspăt unsă şi a întrebat:

— Cine i-a făcut muchiile? Onache a căutat

să ia apărarea sobei:

— No, că-i lucrată bine!

— Parcă eu zic că nu? Te-am întrebat numai, pentru că ştiu toate lopăţelele din mahala, da, iaca, mă uit şi nu pot ghici cine să fi muncit aici.

Luat cu zăhărelul, Onache a dus une deget la ceafă să vadă ce mai este nou pe acolo.

— Venise una într-o sară... Că amu multe cîşligă cu unsul.

— Ce nu m-ai chemat pe mine?

— Ei, parcă tu ai vreme de îmbiat cu ajutatul?! Da gospodina ceea pentru o nimica toată, mai că degeaba mi-a uns-o şi a făcut-o bine, să nu crezi!

Nuţa a pornit încet, amenințător, a-şi sufleca mîne-cile.

— Adă-mi leatul cela pentru făcut muchiile, lopăţica şi o jumătate de căldare cu apă.

îngrijorat de felul cum îşi sufleca ea mînecile, Onache a întrebat-o:

— Ce ţi-a venit?

Nuţa s-a uitat lung la el, se tot uita şi nu-i venea a

crede. Părea că bătrînul s-a lepădat de ei. Şi de cei vii, şi de cei morţi, şi de vechea lor casă părintească. Asta a răzbit-o.

— Mata, tată, mă mai întrebi? După ce-ai găsit o proastă, ş-ai adus-o să-ţi sluţească toată casa. Şi te mai lauzi că nu ţi-a luat scump? D-apoi unde ţi-au fost ochii? Ia vină-ncoace şi te uită bine: aista-i lut amestecat, aiestea-s muchii?!

Cărăbuş a primit cu demnitate loviturile sorţii, s-a dus repejor şi le-a adus pe toate cîte i s-au cerut. Apoi a rămas lîngă fiică, urmărind-o cu coada ochiului. îi dădea o mînă de ajutor atunci cînd era vorba de ajutor, răspundea la o vorbă dacă trebuia de răspuns, iar încolo se gîndea în sinea sa că halal de bărbatul care nu-i în stare să-şi înveţe nevasta a nu-şi băga nasul acolo unde nu-i fierbe oala.

Sara tîrziu a petrecut-o pînă la poartă, i-a mulţu--mit sec. Nuţa n-a primit în nici un fel mulţumirea lui. A stat o vreme îngîndurată, apoi i-a dat de grijă:

— Vezi să nu te apuci iar de prefăcut. Păzeşte casa aşa cum a lăsat-o mama, iar dacă ţi-a mai veni ceva în cap, să-mi dai şi mie de ştire.

Onache a rămas adînc jignit de-o asemenea bănuială:

— Nu mă mai ating eu de lutul cela în vecii vecilor! Dar, vezi şi tu cum vine vorba, că nu eşti mititică. Cînd rămîne un moşneag singur, îi vine greu să ţină casa — ba pîne trebuie să coacă, ba să spele şi, oricum, e nevoit să roage vreo vecină ori să caute vreo altă femeie prin sat...

Stătea grav, foarte mulţumit de felul cum a întors el vorba, dar degeaba. Nuţa l-a întrebat:

— Ce zi să fie azi? Că, să vezi, nici nu mai ţin minte zilele de atîta alergătură.

— Mare lucru dacă n-o fi sîmbătă.

— Atunci dar, sîmbetele, cînd am să pot, am să mă repăd să te ajut...

Onache s-a împăcat oarecum paşnic cu propunerea.

— Vină, draga tatei. Că altul n-are cine veni...

* * *

O toamnă rece şi ploioasă, o iarnă lungă şi lîncedă, fără frig, fără zăpadă, apoi încă o primăvară Nuţa tot alerga, în fiece sîmbătă, pînă la tata. Tincuţa, cernută aproape cu totul din viaţa satului, a început a bate marginile, mai zăbovind pe ici, pe colo. Dar, ciudat lucru, nu se bucura nimeni în urma acestei minuni. Nu se bucura Ciutura, căci, multă sau puţină, dar mintea pe care o avea o socotea prea de ajuns pentru nevoile sale. Nu se bucura Onache, cum nu se bucură orice'om cînd ajunge a nu fi stăpîn în propria lui casă. în cele din urmă şi Nuţei a început a i se face lehamite. Adică la început, o vreme, cînd venea la tata, simţea mulţumirea încăpă-ţînării sale, iar mai apoi au venit alte griji şi a rămas numai obişnuinţa de-a alerga în fiece sîmbătă la bătrîn. îi venea greu — necazurile propriei sale gospodării se ţineau scai de dînsa. Mircea era tractorist, nu venea cu săptămînile, ea rămăsese a fi şi gospodar, şi gospodină.

Poate pentru că a fetit prea puţină vreme şi a plecat prea demult din casa părintească, poate pentru că îşi avea cuibul său şi, oricît de mult ar fi durut-o după vechea casă părintească, casa ei proprie îi era mai scumpă, sau poate pentru că noi, fără a ne da sama, toată viaţa, puţin cîte puţin, prindem la minte, dar după o toamnă lungă şi ploioasă, după o iarnă moloşagă şi putredă, mai spre primăvară Nuţa a început a uita să treacă sîmbe-tele pe la tata. Se mira cumplit — ca să vezi cum s-a luat cu altele, dar mai vine o sîmbătă şi iar uită.

Pe urmă a început să nu-i ajungă vreme. Ba venea o dată la două săptămîni, ba o dată pe lună, şi chiar de venea, nu era de mare folos. Cum intra, parcă o ajungea din urmă osteneala tuturor anilor de cum plecase şi, mirată de cele pe cîte le-a avut de îndurat, se aşeza pe vechea laiţă, unde îi plăcea odată să toarcă în serile de iarnă. Şedea tăcută, gîndurile i se duceau hăt departe, şi ea, pentru a se odihni oleacă, pentru a se dumeri de toate celea, căuta să-1 duca pe badea Onache cu vorba la cele vremuri trecute, dar bătrînul nu se prea grăbea cu amintirile, căci, zicea el, dacă se iau cu vorba, îşi tulbură inima şi pe urmă trec multe zile pînă îşi recapătă cumpătul.

Vara a venit bogată, cu căldură, cu ploi, cu multă prăşi-tură, şi Nuţa vreo trei săptămîni la rînd n-a mai dat pe

236 la tată-său. De abia după strînsul pinii, pe la sfîrşitul lui august, s-a repezit într-o sară. A intrat oarecum vinovată, de parcă ar fi fost fată mare şi se întorcea mult prea tîrziu de la joc. S-a aşezat tăcută şi ostenită într-un ungher. Şi-a dezlegat băsmăluţa sub bărbie, lăsînd colţurile albe,

boţite de legătură, să zacă moale, istovite pe umerii ei. S-a uitat în jur mirată — ca să vezi, la tata e mai curat, mai îngrijit decît în propria ei casă, şi ea mai venise să-1 ajute!

La drept vorbind, şi casa tatei era mai arătoasă decît casa ei, şi ograda mai îngrijită, şi gospodarul mai aşezat. Şi cum se face, Doamne-Dumnezeule, că mai nu demult casa ei se ţinea bine, iar casa părintească se ducea la fund, şi ea s-a grăbit s-o ajute a nu se prăbuşi, iar acum, iată, casa ei se prăbuşeşte, şi mai e de văzut cine pe cine ar fi trebuit să-1 ajute.

Orişicum, de data asta mai era încă rîndul ei. îi era totuşi fiică şi, odată ce-a venit, nu se putea duce fără să-i fi dat o mînă de ajutor. Poate să-i coase, poate să-i spele, poate n-o fi avînd pîne coaptă. Chibzuia domol, în sinea ei, cu ce să înceapă ca să-i meargă lucrul mai bine şi, cum stătea aşa chibzuind, deodată a prins a plîn-ge. La început plîngea încet, paşnic, cum plîng femeile cînd, din vorbă în vorbă, răsare o amintire mai tristă şi nu pot scăpa de dînsa pînă nu-şi umezesc ochii, dar amintirile s-au trecut, iar lacrimile tot veneau şi, în cele din urmă, a năpustit-o o jale crîncenă şi amară. O sfî-şiau bocetele, o înecau lacrimile, dureri nemărginite striveau făptura ei puţină, ascunsă într-un ungher. Disperată cum era, căuta în jur, aşteptînd ajutor, dar nu venea nimeni s-o scape. Cu ochii larg deschişi, femeia îşi căuta părintele prin casă, dar lacrimile veneau şiroaie, o orbeau. Ea le culegea într-o basma, iar ele veneau şi mai multe. Nuţa bocea înăbuşit, fără cuvinte. Bocea pentru o mare durere a sa, bocea pentru că atunci cînd a ajuns-o durerea şi au dat lacrimile năvală, nu-şi putea găsi părintele care sta la doi paşi.

Onache şedea pe un scăunaş josuţ, cu oglinda şi foarfecele pe genunchi, căci tocmai se gătea să-şi tundă musteţile cînd a intrat fiica. A primit bocetele Nuţei liniştit, de parcă ani de zile s-au tot ciondănit ei înde ei, şi era firesc ca pînă la urmă unul să ajungă la lacrimi. Ar fi fost mai cu cale să plîngă Nuţa, ea fiind femeie şi,

237 uite-o, bocește. Cărăbuş stătea liniştit pe scăunaş, de parcă un om străin ar fi intrat în casa lui ca să-şi descarce inima, pentru că, oricum, durerea omului rămîne durere şi nu poate fi deplînsă la orice răscruce. Atîta vreme cît Nuţa bocea şi-1 căuta oarbă prin casă, el n-a scos un, cuvînt, n-a făcut nici o mişcare, ca fiica să-1 poată găsi mai uşor. Tîrziu, de abia după ce Nuţa şi-a şters fruntea, obrajii, după ce şi-a ascuns, oarecum ruşinată, basmaua umedă

în coşuleţul cu care venise, tocmai atunci badea Onache a întrebat-o:

— Ce te-a prins aşa deodată?

Nuţa s-a uitat la el mirată, de parcă nu se aştepta să-l vadă tocmai acolo unde şedea. Pe urmă a înţeles cum vine. A răspuns sec, cum li se şi răspunde oamenilor străini, care, pomenindu-se martori la durerea altciri-va, vor să ştie prea multe.

— De, îmblu si eu cu ale mele.

— Ce fel?

Nuţa a zîmbit: nici măcar a descoase un om ca lumea nu se pricepe ţaţa ista al ei. Şi-a suflecat mînecile şi a prins a deretica prin casă, dar acum badea Onache n-o lăsa în pace. Umbla în urma ei ca un copil ce vrea bomboane. Nuţa iese afară, iese şi el în urma ei; Nuţa se întoarce înapoi, se întoarce şi el. Şi, întovărăşind-o, depăna o sumedenie de presupuneri, pe măsură ce-i încolţeau în minte:

— Măi fată, poate te-o fi năpăstuit ceva, că amu mulţi îmbla cu minciunile... Poate ţi-o fi furat vreo găină, .că amu, se zice, iar au început a coşi găinile prin sat.

Nuţa, surîzînd, nega din fugă toate presupunerile, iar bătrînul, tot umblînd în urma ei, îşi căznea mintea şi nu mai ştia nici el însuşi ce să creadă. De abia hăt tîrziu, cînd era să plece, Nuţa s-a oprit pe-o clipă în prag. S-a uitat lung, iscoditor la părintele său de parcă ar fi plecat undeva hăt departe şi voia să-l ţină minte cît mai mult. Era cărunt, anii îl aduseră puţin din spete, îi brăzdaseră fruntea, obrajii, şi totuşi, atîta putere, atîta viaţă mai avea bătrînul!

Era de mirare. în jur atîta lume secătuită de foamete, atîţia oameni în floarea vîrstei care parcă-parcă îşi revin şi nu-şi mai pot reveni odată, iar aici un om aproape de şaizeci — şi-i voinic, şi rotunjel la faţă, de parcă numai prin petreceri umblă! Pe semne, tocmai asta este

 ceea,- ce numim noi viaţă. Unii ştiu cum se face, alţii nu ştiu. Cei care ştiu nu vor să spună celor care nu ştiu, iar cei care nu ştiu se ruşinează să întrebe. Bietei Nuţa iar i-au fluturat buzele a durere, dar femeia le-a prins la vreme, le-a muşcat şi, plecîndu-şi fruntea, a şoptit:

— Tată, venisem să te rog ceva...

Nu. ştia cum să ducă vorba mai departe şi, biruind un început de stingherealâ, a adăugat:

— Poate treci într-o zi pe la Mircea şi vorbeşti mata cu clînsul...

- Privirea lui badea Onache a tresăltat a mirare, căci tocmai la un asemenea lucru nu s-a gîndit:

— ...te-o fi bătut ticălosul cela?

Nuţa a pornit a luneca cu degetele oarbe pe scîndura uşii, de parcă s-ar fi pus la cale cu cioturile de brad, lustruite de mînile celor ce-au tot intrat şi ieşit, de-a lungul anilor, din casa asta. înainte vreme cele cîteva cioturi au scos-o din multe încurcături, dar pe atunci şi ea era mai tinerică, şi cioturile păreau a fi mai altfel.

— Am visat mai dăunăzi, tată, un vis amar de urît. Se făcea că m-a prins noaptea o ploaie în pădure, şi pădurea era străină, şi eu eram singură, şi m-am rătăcit...

— A, cîte gogomănii nu-ţi vin noaptea prin vise, a spus, oarecum dezamăgit, Onache. Atîta bocet pentru un vis! Dar, pentru că undeva în adîncul sufletului se temea şi el de vise urîte, a îndemnat-o: Ei hai, ploua, era pădure, era noapte...

— Tată, eu nu mă pricep să-mi povestesc visele, dar te rog de mă crede. M-am trezit în puterea nopţii — mi se zbătea inima, să-mi sară din piept, nu alta, şi de atunci, iaca, nu-mi mai pot veni în fire. Toată vremea îmblu şi mă gîndesc: oare ce necaz să mai vie pe capul meu, că atunci cînd mă visez noaptea, rătăcită prin pădure, ştiu bine c-am s-o păţesc.

— Lasă, bre, prostiile! Cînd visezi pădure, înseamnă că va fi an bun la oi, iar ploile înseamnă noroc la iarmaroace. Asta ţi-o spune fiştecare.

Nuţa a oftat: să vezi cum sătulul nu crede celui flă-mînd.

— Tată, eu am visele mele şi a le descurca ştiu numai eu. Un vis mai urît decît acela nu mi s-a ' întîmplat. Ş-amu îmblu eu şi mă întreb: oare ce-o să mai trag? Da

r

*eri am trecut pe la Mircea, că poruncise să-i aduc albituri şi demîncare. Am şezut cu dînsul oleacă la sfat, că zicea că n-are cînd să steie mult — şi n-o oprit maşina cît mînca. Am stat eu şi m-am tot uitat la dînsul, da pe urmă, venind spre casă, ce mi-a trecut prin minte: o să moară Mircea şi o să mă lase vădana, cu trei copii. Onache era zguduit de-o asemenea întorsătură.

— Hei, măi, cîte prostii poate îndruga o femeie! Buzele Nuţei iar au început a tremura. Femeia le-a prins la vreme, le-a muşcat, dar presentimentul acelei mari nenorociri ce-o aştepta i-a luat-o înainte. De acum se vedea vădană, venind cu trei copii de-a lungul satului, şi ca să n-o prindă iară jalea, s-a întors repede, a apăsat clem-puşul uşii. Dar n-a plecat. în ultima clipă a ştiut să se stăpînească. S-a întors spre tatăl său, dar nu-1 privea, nu-1 putea vedea atît de voinic şi sănătos cum era. A spus sec, uitîndu-se undeva prin fereastră:

— Nu-s prostii, tată, că prea mi se stinge bărbatul. Mata nu l-ai văzut de multă vreme, da el, sărmanul, cum a scăpat de foamete, în pielea ceea îmbla şi amu. Nu-şi mai poate veni în fire. Nici mîncarea, nici somnul nu se mai lipeşte de dînsul. îi slab, şi-i galben, şi asudă chiar atunci cînd şede jos şi nu face nimica. Şi mă tem, tată, că într-o bună zi...

Onache era plin de mirare, iar Nuţa stătea în prag, muşcîndu-şi buzele, şi se uita ţintă la el. Aştepta acel cuvînt de uşurare, pentru care venise şi fără care nici n-ar fi putut deschide uşa, nici n-ar fi putut ajunge la casa ei.

— Bine, măi fată, cu mare drag, dar, vezi tu... Ce să vorbesc eu cu dînsul? Ce să-i spun?

Nuţa a zîmbit. Moştenise de la tatăl său acea trecere neaşteptată de la lacrimi la zîmbet. De fiecare dată sămînţa ceea de voie bună venea ca o scăpare, scăpare a fost ea şi de data asta. Femeia şi-a revenit, după care zîmbetul s-a stins, şi numai vorbele rostite mai purtau o mică fărîmătură din voia bună de adineaori.

— Dacă aş şti eu, tată, ce-ar trebui de spus unui om ce se duce cu zile în pămînt, crezi c-aş mai fi venit la mata?!

A deschis uşa şi a plecat atît de neaşteptat, încît badea Onache, pînă s-a ridicat de pe scăunaş, pînă a ieşit s-o petreacă, Nuţa nu mai era. Nici în lungul drumu-

 lui, nici pe sub umbra copacilor nu i se auzeau, depăr-tîndu-se, paşii. Era un amurg scurt de vară, o linişte ostenită domnea peste sat. Onache stătea la poartă cu urechea ciulită, şi i se părea că Nuţa iar a prins a boci. O să vină acasă plîngînd, o să-şi sperie, proasta, copiii.

Era însă fiica lui. Era trup din trupul lui, sînge din sîngele lui. Atunci cînd ea plîngea, împreună cu dînsa se căina întregul neam al Cărăbuşilor, şi, în vreme ce tot sta el la poartă, necazul fiicei a devenit un mare şi neînduplecat necaz al său.

Capitolul XII

MĂSURA

Fierul îl dăduse gata. Fierul a fost totdeauna o mare patimă a lui. Fierul îl vrăjea prin greutate, prin ascuţime, prin tărie. Puţinul fier din casa părinţilor: ciocanul, toporul, cuţitul,— toate ruginiturile celea i se păreau a fi cea mai mare comoară pe care urma s-o moştenească. De mic îi plăcea să le urmărească cum stau ele mute şi nemişcate la locurile lor, iar cînd cineva dintre cei mari lua toporul, ciocanul ori cuţitul, el alerga în urma lui şi stătea ore

întregi nemişcat, furat întru totul .de minunea cea mare căreia i se zicea fierul în lucru.

Ceva mai mărişor, Mircea a descoperit fierăria, l-a văzut la faţă pe acel mare năzdrăvan care ştia a trece o bucată de fier dintr-o lege în alta, şi de atunci toate gîndurile îi erau numai la fierărie. Cînd tatăl său, ori vreo rudă, ori vreun vecin aveau treburi într-acolo, se ruga să meargă şi el cu dînşii. Cum intra sub şura afumată, căuta un ungheraş slobod şi de acolo, din ascunziş, se ospăta în voie, gustînd împreună cu fierarul din necazurile şi bucuriile ciocanului.

Fierul era cel care nu-i dădea pace şi de abia ridicat flăcăuan şi-a găsit un locuşor al lui într-o stodoală, a adunat o ladă plină cu felurite nimicuri — toate de fier. Şi-a pus un scăunaş, o buturugă cu o ureche de topor ce ţinea loc de ilău. în firea lui încolţise meşterul şi cum găsea o clipă mai slobodă, se repezea la fierăria sa. De abia se aşeza, şi de acum toate ruginiturile căpătau viaţă, erau toate bune pentru ceva, se cereau doar un

pic îndreptate, ori lungite, ori subţiate.

— Măi băiete, măi, îl dojenea mamă-sa, văzîndu-1 cum se chinuie el să ţie lingura cu degetele-i stîlcite. Mai lasă fierul cela în pace, că n-o să te ducă la bine.

Fierul însă n-a dovedit să-1 ducă nici la rău şi nici la bine. A urcat într-o noapte Nuţa în căruţa lui cu fîn, apoi a venit armata, pe urmă războiul. Lada cu ruginituri s-a pierdut prin amintirile copilăriei şi, credea el, n-o să se mai întoarcă, cum nu se întorc şotiile din anii zbur-dăciunilor. Dar, ca să vezi! Cînd războiul a început a fi pe sfîrşite şi fiecare ostaş, frămîntîndu-şi soarta, se tot întorcea cu gîndul la vremuri de pace, căutînd vreun rost pe viitor, printre amintirile lui Mircea iar au început să răsară, venite cine ştie de pe unde, bucăţile vechi de fier ruginit.

Fierul, pe semne, era soarta lui, şi odată cu întoarcerea, patima pentru acest metal greu, puternic, a pornit să-1 tot fure, pînă a pus cu desăvîrşire stăpînire pe sufletul lui. Ajunsese a fi tractorist şi

fierul a rămas a-i fi unicul tovarăş în pustiul tuturor cîmpurilor. De cu primăvară pînă toamna tîrziu, de dimineaţă pînă sara, din amurg pînă în zori avea numai fier în jurul lui. Fier rece şi mut, fier însufleţit, fierbinte, fier murdar, ostenit, nepăsător la toate. A fost o vreme cînd se temea de atîta fier adunat grămadă, după care s-au împrietenit, că nu se puteau despărţi, pe urmă a tot scăzut din dragostea ceea mare şi acum nu mai putea vedea fierul în Ochi. Şi au trecut, ani, acum a patra toamnă îl găsea în cîmp, cocoţat pe-o namilă de fier fierbinte, şi fierul l-a dat gata.

Primii noştri tractorişti! E o poveste lungă la mijloc cînd, cum, de unde au apărut ei? Vorba e însă că şiragul de necazuri prin care le-a fost dat să treacă a început prin '44, cînd războiul mai vuia încă în Carpaţi. Atunci, în primăvara ceea, prin curţile boiereşti din Cîmpia Sorocii, curţi aşezate mai totdeauna la răspîntia drumurilor mari ce legau satele între ele, au pornit a se organiza staţii de maşini şi tractoare, zise pe scurt: *emteesurL*

La început totul părea o glumă, pentru că nici tu tractoare, nici tu maşini. Tractorişti erau şi mai puţini — M.T.S.-urile îi căutau cu luminarea, le făgăduiau marea cu sarea, dar de unde să-i iei atunci cînd ei nu-s! Spre sfîrşitul războiului maşini au început a se aduna prin

 parcurg. Stăteau rînduri, înfierbîntate la soare, dar stăteau mute, n-'avea cine urca pe ele, şi în cele din urmă a venit ceasul pregătirii cadrelor locale. Oamenii se cam codeau, pentru că maşinile celea, cine ştie?...

— Şi apoi, tovarăşi, ce ne facem cu caii? Că noi avem cai buni, tovarăşi!

Făceau în fel şi chip să nu se ducă la cursuri, pentru că, îşi ziceau ei, o adevărată specialitate nu ţi-o dă nimeni de pomană, trebuie să plăteşti pe dînsa, iar cînd e pe degeaba, înseamnă că la mijloc mai este ceva. Sovietele sătești tot umblau în jurul viitorilor tractorişti — azi ţi-i mîngîie, mîine îi probozeşte, poimîne îi ameninţă, iar ei tot stau pe gînduri, îşi tot scarpină cefele. Şi tot aşa de azi pe mîne, pînă s-a găsit unul care, adunîndu-i într-o sară pe toţi grămadă, i-a întrebat:

— Bine, tovarăşi, dar aveţi voi obraz?!

Asta a hotărît totul. Moldoveanul e încăpăţînat pînă ajunge vorba de ruşine, iar dacă îl iei din scurt cu obrazul, el se lasă uşor bătut, şi în felul ista cursurile de tractorişti au început. >Băietani tineri, copii încă, şi invalizi de război, şi foşti inochentişti, şi mulţi dintre acei ce nu aveau noroc în viaţă ieşeau dimineţile de prin sate şi porneau spre curţile boiereşti. Se duceau să dovedească tuturora că au obraz şi, totodată, poate află cum fierbe focul cela în tractor şi cum se face cînd porneşte el din loc cu plugul în urma lui.

Era toamnă, era frig, era glod. încălţările viitorilor tractorişti au început a se ruga să fie lăsate pe o zi-două acasă, să se mai zvînteze, să se mai usuce, dar ei nici gînd să le cruţe. Se sculau în zori, le puneau în picioare şi hai-hai, cîte două drumuri pe zi — dusul şi întorsul. Slăbiseră viitorii tractorişti, încît abia mai vedeau pe unde calcă. Se duceau însă. Păreau cu toţii furaţi de patima maşinilor, straiele unsuroase ale mecanicilor li se păreau a fi veşmintele celor aleşi, dar nu patima pentru maşini, şi nici înţelegerea dreaptă a vremurilor noi, ci frica să nu moară de foame îi trezea cu noaptea în cap. îi trezea, îi scotea de prin case, şi ei, îmbrăcîndu-se în fugă, se strecurau prin ulicioarele înguste ale satului, pînă a ieşi în cîmp. Tot drumul pînă la M.T.S. veneau tăcuţi, gîndindu-se la cele cinci sute de grame de pîne şi la farfuria cu supă pe care urrnau să le primească la prînz. Supa o mănîncă, pînea o duc acasă.

243

O zi întreagă, şezînd turceşte pe podelele luxoase ale odăilor boiereşti, ascultînd cu o ureche ce înseamnă bujie şi care îi este rostul, ei căutau în aceeaşi vreme să ghicească cum va fi la înfăţişare călcîiul cela de pîne pe care trebuia să-1 primească şi vor fi acolo întocmai cinci sute de grame, ori, spre norocul lor, un pic mai mult? Şi se mai chiteau în ce buzunar să pună pînea, pe ce drum să pornească cu ea, la ce-ar fi fost bine să se gîndească în drum spre casă, pentru ca mînile să nu încerce a ciupi călcîiul cela.

Carte aveau puţină — care trei, care cinci, care nici măcar nu era în stare a lămuri cite clase are. Erau la vîrsta cînd învăţătura nu se prea leagă de ţăran, şi nici ruseşte nu prea ştiau. Dăscăleala lor mai avea mult pînă la capăt, dar între timp a venit primăvara, a venit mult prea devreme şi ei au fost în mare grabă examinaţi, suiţi pe tractoare şi trimişi în cîmp să are.

Poate pentru că s-au făcut toate în mare grabă, nimeni nu le-a urat să le fie într-un ceas bun, şi apoi că nici nu prea au avut noroc. Străvechea îngrijorare a ţăranului ca nu cumva să fie păcălit a început a răzbate la lumină. Multe din colhozuri căutau să-şi lucreze pămînturile cu vitele pe care le aveau. Fără tractoare era şi mai ieftin, şi mai puţin bucluc. Statul însă a luat apărarea tehnicii. Colhozurile au fost obligate prin lege să lucreze trei sferturi de pămînt numai cu tractoarele, dar ce te faci cînd bietele tractoare stau cu măruntaiele vărsate în brazdă? Erau maşini bune, aproape noi, dar nu le ajungeau piese. Prin M.T.S.-uri în jurul pieselor de schimb se făcea mare agitaţie, o speculă de care viitorii tractorişti habar ri aveau, şi în vremea iernii, cînd ei şedeau turceşte pe podele, fiind cu gîndul la pîne, un cineva umbla prin parc, scotea de pe la tractoare cîte-o piesă-două, mai căutate, le înlocuia cu altele vechi. Şi acum, cînd a venit vremea aratului, bieţii tractorişti stăteau în genunchi lîngă maşini, înghiţeau motorină, se prindeau

cîte doi de manivelă şi o tot suceau, pînă ameţeau, dar maşina — tot moartă. Noaptea, mînaţi de ploaie, se ascundeau pe sub tractoare, adormeau şi visau cum s-a pornit singur, de capul lui, tractorul, şi a trecut cu roţile dinţate peste ei.

Cine n-a aruncat atunci cu piatra în primii noştri tractorişti! îi înjurau brigadierii şi directorii M.T.S.-urilor

pentru că nu se pricep să fure şi ei de pe undeva cîte-o piesă, s-o puie acolo şi să pornească odată cu tractorul; îi blestemau preşedinţii de colhozuri, stîrnind împotriva lor sate întregi, zicînd că, uite, din pricina cui rămîn ei fără semănături; îi ocărau nevestele, pentru că şi-au murdărit hainele, cîştigă puţin, dau rar pe acasă. Pînă şi copiii lor, cînd veneau să-i vadă şi să le aducă de mîncare, povesteau despre un vecin care s-a dus la Kiev cu o canistră de oloi şi a venit cu îmbrăcăminte pentru toată casa, pe cînd ci, iaca, şi-au legat capul de tractorul ista...

Onache Cărăbuş nu prea avea nici el ochi să-i vadă pe tractorişti. Mai întîi că el ţinuse totdeauna cai, ştia să-i îngrijească, ştia să caute de ei. îi plăcea să-i aibă, îi plăcea să-i vadă măcar la alţii. Acum caii intraseră la strîmtoare, stăteau cu săptămînile în grajdurile colhozului, rozîndu-şi ieslele, iar proştii ceia s-au mînjit de motorină şi, negri ca necuraţii, stau pe haturi şi beau tutun. Avea o mare ciudă pe dînşii, mai ales pentru că el ştia mai totdeauna cam cît o să-l poată ţinea cureaua şi era de părerea că fiece om, pentru a nu se face de ruşine, trebuie să ştie dinainte pe unde poate şi pe unde nu va mai putea.

Nici măcar de Mircea, că-i era de acum ginere, nu-i părea rău. Ce-i drept, atunci în toamna ceea, cînd l-a văzut pentru întîia oară că-şi ia drumul spre M.T.S., badea Onache nici nu l-a lăudat, nici nu l-a ocărît, cu toate că în sinea lui era de părerea că Mircea, avînd atîtea decoraţii, ar fi putut pune mîna pe putere acolo în Ciutura. Mircea însă, tot aşteptînd să fie chemat, să i se propună totul de-a gata, scotocea prin lada ceea cu rugi-nituri şi, pînă ce se tot juca el cu ruginiturile celea, au pus mîna alţii pe putere, trimiţîndu-1 pe dînsul la şcoala de tractorişti, odată ce-i plăcea pînă într-atîta fierul. Cînd a început foametea şi Mircea, serile, aducea copiilor cîte-un călcîi de pîne, badea Onache parcă ar fi fost gata să se împace cu un ginerc-tractorist, dar pînă la urmă i s-a trezit ambiţul şi s-a pomenit a nu mai şti de dînsul.

Printre multe altele, avea badea Onache şi meteahna asta. într-o bună zi, aşa nitam-nisam, i se făcea lehamite de om şi nici să-1 vadă, nici să audă de el. Dacă întîmplă-tor soarta îi aducea pe-o punte îngustă, faţă în faţă,

245 el lăsa să treacă de la dînsul, îi făcea drum celuilalt, numai să nu-1 vadă, şi cum cobora de pe

punte, iar uita de el. Spre norocul lui, după război, după anii de secetă, apele au cam scăzut, satul aproape că nu mai avea punți, iar a te lepăda de un tractorist ce nu se arată cu lunile era lucru cît se poate de ușor.

Onache Cărăbuș s-a făcut a fi uitat că mai are pe acolo prin sat un ginere, dar viața, acest codru veșnic tainic și tulbure, avea poteci, avea ascunzișuri de care badea Onache nici că să fi bănuit, și tocmai atunci cînd îi era lumea mai dragă, s-a pomenit într-o bună zi cu Nuța bocindu-i pe laiță.

— Mama lor eu și răzmamă!

Veștezit șf îmbătrînit așa, deodată, a tot umblat el cîteva zile în jurul casei, frămîntîndu-se, și încetul cu încetul a prins a-1 încerca o ciudă crîncenă, păgînă, cum îl prindea ea de fiecare dată cînd un lucru, la care nici nu se aștepta, îl dădea de sminteală. Om pașnic, înțelegător, el se îndrăgostea de toate cîte le vedea în jurul lui — oameni, semănături, vite. Cum se atingea cu sufletul de ceva, legat rămînea pe-o vecie, și era în stare ani la rînd să se tot porăie cu o umbră de copăcel răsărit într-un fund de ogradă. Țăran înțelegător, el parcă și-ar fi dat sama că de la o mică semincioară pînă la un vlăstar e cale lungă, anevoioasă, și acum, văzînd această muncă gata săvîrșită, el parcă i-ar fi zis copăcelului: „Odată ce-ai venit, hai, să-ți fie de bine, crește în voie". Și ba y mută dintr-un loc în altul, unde e mai multă lumină, ba îi altoiește o creangă, ba i-o scurtează pe alta, și-i tot cară apă la rădăcină, și-i tot văruiește primăvara tulpina, iar spre iarnă i-o înfășură cu șumuiage, de paie să n-o roadă iepurii. Și trecătorii, și rudele, și vecinii se fac a zîmbi de-o asemenea încăpățînare — maică sfîntă, să pierzi o viață lîngă un copăcel! Lui Onache însă niciodată nu i-a prea păsat ce crede lumea despre el — mai însemnat era să aibă el însuși o părere bună despre sine.

Treceau săptămîni, luni, ani. Fiecare își avea grijile sale. Și le avea pe ale lui și badea Onache, iar printre multe altele mai avea și grija vlăstarului din fundul grădinii. Dacă însă după mulți ani se dovedea că copăcelul n-a primit nimic din grija și dragostea lui, rămî-nînd tot așa de firav și pipernicit cum răsărise, atunci

 pe badea Onache îl dobora o ciudă oarbă, păgînă. Toate necazurile pe care ie avea, tot ce n-a putut, n-a dovedit ori n-a avut noroc,— totul se aduna în chipul acelui mic copăcel din fundul grădinii și, Doamne-Dumnezeu-le, cum îl mai dușmănea badea Onache, și-1 probozea, și-1 blestema! Cîteva zile era numai

foc şi pară. Chema vecini, oprea trecători în drum şi-i ducea în fundul grădinii pentru a-i face martori, şi nu se lăsa pînă nu stîrnea o jumătate de sat împotriva copăcelului celuia. Iar în zilele de răfuială în sufletul lui badea Onache se stingeau, treptat, dragostea şi grija, şi interesul pentru soarta micului copăcel. Pe urmă, dacă se usca — îl scotea din pămînt, dacă se înfiripa şi creştea bine, se înfrupta din poamele lui, fără a simţi, de altfel, o bucurie deosebită.

Cam în acelaşi fel se descurcă el şi cu oamenii. Era setos de lume întotdeauna. Şi poarta, şi uşa, şi sufletul îi erau veşnic deschise. Ştia şaga, ştia să facă un bine altuia, ştia să mulţumească atunci cînd i se făcea lui un bine. Era înţelegător la necazuri, săritor la nevoie, darnic de unde avea, de unde n-avea, dar ferit-a sfîntul dacă afla într-o bună zi că marele lui prieten s-a jucat cu dînsul de-a tovărăşia. Atunci sufletul bătrînului Cărăbuş se tulbura ca o mare, şi săptămîni întregi era marea ceea numai spumă, numai vuiet.

Lovitura primită de la Mircea a fost cea mai grea din toate cîte le-a primit. Mircea îl făcuse de ruşine nu numai pe badea Onache, ci şi tot neamul Cărăbuşilor, şi asta îl durea grozav. Sat întreg, făcut dintr-o bucată, Ciutura apărea numai atunci cînd se arăta străinilor, iar în sinea şa se ştia împletită din mai multe rădăcini de neamuri, şi aceste viţe îşi aveau numele lor. Erau în sat Ciobani, erau Olari, erau Morari, erau Cărăbuşi.

Oamenii de aceeaşi viţă, chiar dacă îşi aveau casele rătăcite prin alte mahalale, mai totdeauna semănau şi la statură, şi la vorbă, şi la umblet. Se aveau de bine ei înde ei, se ajutorau la semănat, la strîns, aveau aceleaşi obiceiuri, ţineau aceleaşi sărbători. Aceste viţe răsfirate, din care era adunat satul, se mîncau cum nu se mai poate. Erau, pe semne, nişte răfuieli străvechi, ce se duceau cu veacurile, pentru că acum nimeni n-ar fi putut spune ce au Ciobanii cu Olarii şi de ce Ungurenii nu-i'pot suferi pe Olari, iar Ciobanii — pe Cărăbuşi.

Fiecare rădăcină îşi avea faima şi ruşinea sa. Erau viţe de oameni leneşi, erau înţelepţi, erau hoţi şi bătăuşi, erau oameni cuminţi, gospodari. Din toate neamurile satului Morarii erau viţa cea mai puţină. Oameni fuduli, închişi în sinea lor. Nevestele Morarilor le ziceau bărbaţilor „mătăluţă", bărbaţii li se adresau cu ,,'neata-hăi". Se socoteau ei înde ei răzeşi, dar pentru răzeşie erau prea săraci, prea fricoşi, prea înceţi la minte. De muncit munceau,

dar nu se aduna mare folos din munca lor. Ciutura i-a poreclit „Ogari" şi porecla a prins, căci, într-adevăr, Morarii erau veşnic în alergătură, veşnic cu sufletul la gură. Căci vede el acolo în faţa lui o coadă de iepure ori numai i s-a năzărit, dar aleargă de-i sfîrîie călcîiele, şi tot aleargă pînă cade cu botul în ţărîna.

Unuia dintre Morari i-a fost sortit să ajungă ginerele lui badea Onache. Tot neamul Cărăbuşilor a fost împotriva acestei nunţi, că, ziceau ei, ce le trebuie ogari, după iepuri totuna n-au vreme de umblat!... Cînd au ajuns vorbele iestea la urechile lui badea Onache, omul s-a supărat foc, s-a ridicat împotriva tuturor neamurilor sale, zicînd că el nu mărită fata cu o poreclă, ci o dă după un băiat din sat, şi dacă neamul Cărăbuşilor nu-1 vrea — să nu vină la nuntă. Onache s-a pus de-a curmezişul fiecărui început de sfadă, omul a deschis şi poarta, şi sufletul în faţa ginerelui, primindu-1 ca pe un copil al său. L-a apărat atunci cînd era nevoie de apărare, l-a ajutat atunci cînd era nevoie de ajutor, şi încet, pe ascuns, a tot încercat să-1 treacă în credinţa neamului său, ori măcar să-i potolească firea, să-1 deprindă cu felul domol şi înţelept al Cărăbuşilor.

La început toate păreau a merge bine. Mircea ştia să asculte atunci cînd se spunea o vorbă mai înţeleaptă decît ar fi putut el însuşi spune; cînd avea vreun necaz, trecea pe la ai săi, dar nu uita, cu acelaşi necaz, să intre şi pe la tata-socru. Pe urmă s-a dus la armată, apoi a venit războiul. S-a întors om # voinic, în toată firea, acum nu el alerga după neamuri, ci neamurile umblau după el. Lui Onache nu i-a plăcut niciodată să alerge în urma altcuiva. L-a lăsat pe ginere aşa chitit şi înţelept cum venise, şi chiar se bucura că dacă nu el, alţii, dar totuşi l-au dus pe Mircea pînă la capăt, aşezîn-du-1 bine pe temelie; iată însă că a venit într-o zi Nuţa, s-a aşezat pe laiţă, a prins a boci şi asta înseamnă că

> **248** toate au fost în zadar. Nici Cărăbuşii, nici armata, nici războiul — nimic nu l-a putut învăţa minte, Mircea rămî-nînd a fi un ogar ce se duce unde îl asmuţi, cum fusese tot neamul lor.

I-a trebuit lui fier, i-a trebuit lui tractor?! în loc de-a pune la cale treburile Ciuturii, el stă cu cioroii de vreo patru ani în singurătatea dealurilor, înghite motorină ş-a ajuns de-a rămas numai o umbră dintr-însul... Bine, hai, se gîndea Onache, în vremea foametei mai toţi ai lor au murit, poate i s-o fi făcut dor de neamuri, mă rog, dar ce ne facem cu casa, cu copiii?! Orişicum, Onache i-a dat singura fiică de nevastă şi acum el, nechibzuitul, o lasă cu copiii pe drum!!

Furia lui badea Onache n-avea margini. Ciuda îi era atît de mare, încît l-a scos cu totul din ţîţîni — omul şi-a pierdut şi cumpătul, şi somnul, şi pofta de mîncare. Nopţi întregi se chinuia

tot vîrcolindu-se în aşternut, iar pe la zori se scula, ieşea în ogradă, lua o coadă de hîrleţ să facă o nimica toată; dar lucrul nu-i sporea şi el cocea cît cocea în inima lui, iar mai spre amiază pornea prin sat. Se ducea să caute vreo sămînţa de-a Morarilor şi să-i dea palme, pentru că n-a ştiut să-şi crească vlăstarul neamului; se ducea să întrebe cîrmuirea satului cum vine asta, că se trimite un om în cîmp, apoi ani întregi nu-şi mai aduce nimeni aminte de dînsul, încît bietul om ajunge să asude cînd sade aşa şi nu face nimica; se ducea să prindă felcerul satului şi să-1 întrebe pentru ce prosteşte el lumea cu nişte prafuri care nici nu te ajută să trăieşti şi nici să mori nu te lasă.

Cărăbuş umbla dintr-un capăt al satului în altul, apoi se întorcea înapoi, dar degeaba. Cele pe care voia el să le înşire nu puteau fi spuse în gura mare. Mai ales trebuiau să fie cu ochii în patru bătrînii, ce nu prea ţin la drumuri lungi, la frig, şi poate de asta, cînd căuta neamuri de-ale lui Mircea, dădea peste şefi; cînd găsea vorbele pregătite să atace şefii, se pomenea cu medicul în faţă. Spre sară tot ce-a vrut el să spună şi n-a spus începea să-1 frigă, şi întorcîndu-se spre casă, intra la cîte-o mătuşă din cele ce ţineau samogoncă. Cinstea tăcut, de unul singiir, lăuda putoarea de băutură, pentru ca altădată, cînd i-a mai fi a bea, să aibă unde găsi un pahar. Se întorcea acasă uşor cherchelit, se culca, dar somnul nu-1 prindea. Pe la zori se scula şi totul începea din nou — o vreme

 cocea prin ogradă, apoi se ducea prin sat să ceară socoteală tuturora şi iar trecea pe la mătuşile cu băutură.

Cam la o săptămînă, zbuciumul acestei mari încrînce-nări a slăbit şi într-o vinere, trecînd pe la Nuţa, Onache a întrebat-o în ce parte a satului ară „bărbatul cela al tău". Pe urmă, tot aşa în treacăt, a mai iscodit cînd era vorba să vie ei în sat, cînd urma să se ducă ea la dînsul.

O răsuflare de seninătate a cuprins toată făptura Nuţei şi, cu toate că badea Onache părea a fi supărăcios şi înţepat la vorbă în ziua ceea, Nuţa ştia că tatăl ei o să se ducă la Mircea, o să vorbească cu el, o să-1 pună cumva la cale, îndreptîndu-i spre bine, şi în urma acelei îndreptări copiii ei vor avea iar tată, şi ea va avea bărbat.

..Jn, ziua următoare, cam pe la amiază, Onache Cărăbuş, tuns şi ras, îmbrăcat curăţei, a pornit spre Hîrtoape, urcînd prin cîmpurile satului pe-o cărăruşă bătută de nevestele şi copiii tractoriştilor. Ducea un coş greu de papură, un coş ce răspîndea în jur miroznă dulce de bucate. Venea cu paşi înceţi şi solemni, de parcă se ducea să sfinţească pasca. Se probozea tot drumul pe sine însuşi că n-a venit mai înainte să stea de vorbă cu Mircea. Orişicum, îi este

socru, e om cărunt, trecut de ani, ar fi putut să-i dea vreun sfat ca să-i prindă bine.

„Iaca, chiar nu mi-o venit wn cap mai nainte să trec pe la băiatul ceia."

Omul venea, se dojenea întruna şi se mira: ca să vezi firea omului! Se duce, iaca, să-i dea o mînă de ajutor ginerelui, pentru că o ajuns la strîmtoare, dar, atîta vreme cît Morarii se simt prost, Cărăbuşii se simt bine, şi cu cît mai rău le va fi unora, cu atît mai bine le va fi altora! Aşa e viaţa, ce să-i faci.

Era o zi senină, caldă, dar căldura venea de peste dealuri oarecum potolită de răcoarea unui început de toamnă. Soarele urcase sus, ca în miez de vară, bătea din plin şi era atîta lumină aurie aici în largul cîmpului, încît badea Onache se pomenise ameţit uşor, de parcă ar fi gustat un păhărel din vinurile celea rare pe care le guşti o singură dată şi apoi o viaţă întreagă le tot ţii minte. Şi arătura, şi miriştile, şi păpuşoiştile — toate păreau

> 250 mulţumite că au ajuns cu bine acolo unde le poruncise firea, peste tot domneau mirozne dulci de poame coapte. De jur-împ/ejur, cît vezi cu ochiul, numai linişte şi pace. Cîte-o cioară se rupea greoi de la pămînt, zbura tăcută, de la o arătură la alta. Undeva, hăt departe, printre dealuri, lucea în bătaia soarelui o coadă de iaz.

Cărăruşa pe care venea badea Onache şerpuia domol, cu multă îndemînare printre bulgări, apoi la marginea unui lan de răsărită se pierdea în umbra fierbinte a pălăriilor. Răsărea ea tocmai hăt din celălalt capăt al lanului, iar cum, pe unde a trecut rămînea s-o descoase fiecare trecător în parte, despletind cu grijă pălăriile.

Era harnică, neogoită era cărăruşa ceea, şi chiar acolo jos, în umbră şi năduf, îşi avea călătorii săi. Se apropia toamna şi străvechii locatari ai cîmpiei — şoareci, furnici, ţistari — cărau pentru la iarnă. Pămîntul era cam bolovănos şi ei, ameţiţi de atîta bulgăraie, cum ajungeau pe cărare, porneau ca din puşcă în lungul ei, fiecare cu povara în spinare. Pomenindu-se cu badea Onache faţă î*n faţă, se smunceau nebuni în lături şi, cît ai clipi din ochi, dispăreau — uite ici au fost, ici nu mai sînt.

„Fură şi ei din colhoz, s-a gîndit badea Onache. Norocul lor că nu-s eu preşedinte, altfel le-ar fi de-a scăpării."

De cum a ieşit din sat, badea Onache a pescuit din forfoteala de toamnă a cîmpurilor huruitul tractorului cu care ara Mircea şi căuta să-şi ţină drumul mai spre vuietul cela. Cîmpul însă e larg, tractorul, cînd trece de la uşor la greu ori de la greu la uşor, îşi tot schimbă glasul, şi badea Onache ba îl pierde, ba iar îl găseşte.

Tocmai de pe dealul unde era movila cea veche, zisă Movila lui Vodă, l-a zărit. Hăt departe, peste vale, acolo unde face o cotitură drumul-de-fier, pe-o buză de mirişte, strîmtorată din toate părţile de arătură, se zbuciuma un nor de colb vuind cu glas crîncen de metal. Nu plouase de vreo două săptămîni, se potoliseră vîn-turile, şi tractoriştii îşi blestemau viaţa, căci colbul stîr-nit de plug ara împreună cu dînşii, brazdă după brazdă.

Pămînturile arate de Mircea veneau puţin prăvăla-tic la vale şi se întîlneau, cap în cap, cu un lan mare de păpuşoi, iar acolo la încheietură, între arătură şi pă-

puşoi, şerpuia o vîlcica încolţită ici-colo de fierul plugului. Era păscută de vite, încît ajunsese şi ea neagră ca o arătură şi singura ei verdeaţă rămăseseră numai cele cîteva tufe de salcie. Acolo, sub sălcioare, au fost cîndva două izvoraşe, un pîrău numit Căinar — şi de mulţi ani ţăranii ce ţineau pămînt în părţile celea, cînd venea cineva de acasă cu mîncarca, se duceau dc-a dreptul la cele două izvoare. Prăsitorii ce-şi luaseră mîncarea cu dînşii, cum sosea amiaza, coborau şi ei la umbră, la iarbă verde, la apă proaspătă.

Valea însă era micuţă de felul ei, îngustă. Cum s-a făcut colhoz, tractoarele venite să are, cînd ajungeau la margine, ieşeau în vîlcica să întoarcă plugurile, şi, pe semne, or fi năsădit pămîntul, că au secat izvoarele, şi nici pîrău, nici iarbă verde... Mai rămîneau însă foşnetul celor două sălcii, miroznă crudă de imaş, de libertate, şi badea Onache a coborît în vîlcica, a pus la umbră coşul cu mîncare şi, ori de cîte ori se apropia nourul de colb, el îşi tot sălta pălăria în semn de bun găsit. Mircea însă nu-l vedea. Cum ieşea cu tractorul din mirişte, făcea o roată, întorcea înapoi, intra în brazdă cu tot cu colb şi se ducea de parcă zare de om n-ar fi fost prin apropiere. Era ceva nemaipomenit — se uita şi la deal, şi în stînga, şi în dreapta, şi numai în partea ceea unde stătea badea Onache nu s-a uitat niciodată.

„Las' că are draci băiatul ista..."

Mircea era furios. Draci poate că nu avea, dar îi sărise ţandăra. Se mira şi el însuşi: ce Dumnezeu, parcă mai nu demult era în toane bune, mulţumit de toate, bucuros că mai scoate o arătură la capăt. Ba chiar şi atunci cînd răsărise de peste deal un om cu coşul în mînă, iar el încă nu-l recunoscuse, chiar şi atunci mai era cu inima senină, cu toate că, ce-i drept, începuseră să-l roadă nişte

presimţiri. Apoi, pe măsură ce cobora la vale trecătorul şi se vedea, cu fiece pas, că ţine drumul spre el, a început a se indispune.

Oricît ar părea de ciudat, dar aşa o păţea el de fiecare dată cînd cei de acasă treceau pe la dînsul. îl prindea furia aşa din senin, şi omul nu-şi putea da sama ce-o fi fiind de capul acelor supărări? Ori că prea îl prinsese dorul de-o lume ascunsă acolo după dealuri, visa s-o vadă mîne-poimîne, dar iată că din sat vin ai lui, îi aduc demîncare, albituri, şi asta însemna că întoar-

cerea sa mai trebuia amînată; poate i s-o fi făcînd silă de blestemata lui soartă, că prea l-a zăvorit aici în pustietatea cîmpurilor, în vreme ce alţii, oameni slobozi, încotro vor, încolo se şi duc; ori că prin supărarea asta el voia să le dea de înţeles celor de acasă cît de înstrăinat e sufletul lui aici în Hîrtoape, cu cît greu îşi cîştigă el bucata de pîne.

Cînd arătura a fost dusă la bun sfîrşit şi plugul a trecut pentru ultima oară în lungul ei, culegînd pe ici-colo cîte-un fulg de mirişte, badea Onache s-a aşezat lîngă coş, căci nu mai avea rost să stea în picioare. Mircea a coborît tractorul în vîlcica şi de abia atunci a scăpat de nourul de colb ce-1 tot chinuise o zi întreagă. Maşina a amuţit, oprită de frîne oarecum într-o nară, cu botul întins spre albia Căinarului, încît părea că, gonită de sete, a tot alergat mii de verste şi acum a căzut la doi paşi de salvare. Că pîrăiaşul secase demult, asta, fireşte, tractorul n-avea de unde s-o ştie.

Mircea a coborît de pe tractor încet, ostenit, cu multă îngrijorare, cum coboară, de obicei, babele din căruţă. Pomenindu-se cu pămîntul sub picioare, a stat o vreme nemişcat, de parcă nu-i venea a crede că pămîntul poate fi atît de greu, atît de nemişcat. După care, amintindu-şi ceva, a prins a se tipări cu palma peste tot pe unde avea cîndva buzunare, căutînd de n-o fi rămas măcar ceva-ceva din comorile pe care le-a avut. Nu rămăsese nimic şi, posomorit, a pornit spre cele două sălcioare.

Venea încet, cu capul plecat, şi a fost foarte ciudat cînd, din mers, i-a dat socrului bună ziua. Ciudat era, pentru că, într-adevăr, de unde putea el să ştie, fără să-1 fi văzut măcar o dată, că pe locul cela stă un om... Drept răspuns, Onache şi-a plecat puţin capul. Ajungînd lîngă coş, Mircea a întrebat ceea ce moldovenii, de multe sute de ani, întîlnindu-se, se tot întreabă unii pe alţii:

— Ce mai faci?

Onache a zîmbit cam stingherit, cum zîmbesc, de obicei, ţăranii întîlnind în ziua pe care ei o sărbătoresc un consătean doborît de griji şi oboseală.

— De, ce să fac?... îmblu şi caut umbră, că aşa călduri ca în vara asta nu mai ţin minte să fi fost. Credeam că, poate, aici la voi, în Hîrtoape, îi mai răcoare, dacă-i tot un drac.

— Ai găsit şi mata unde să cauţi răcoare!

253

Mircea s-a aşezat lîngă coşul trimis de Nuţa, a stat o vreme tăcut, de parcă ar fi avut mari dureri de cap, şi-a ridicat fruntea şi pentru prima oară l-a privit pe badea Onache.

— Ce eşti aşa dres şi ghilosit? O fi vreo nuntă, vreo sărbătoare acolo în sat?

Onache şi-a coborît pălăria pînă peste frunte, ascun-zînd o umbră de zîmbet — îi rău de gură ginerele ista al lui, dar las' să fie rău, că din asta unii se **întîmpla** să prindă la minte.

— De sărbătoare n-am ce să-ţi spun, că nu ţin sărbătorile, şi nici de nunţi n-am prea auzit, dar m-am dres şi ghilosit, că, iaca, n-ai să mă crezi, dar nevoia te face. Băiatul cela al lui Ţurţure de mai anţărţ îmi datorează nişte ruble şi de cîte ori îi aduc aminte, se jură că n-are. Da mai luna trecută îl văd strecurîndu-se prin fundul grădinii cu o maşină de tuns. „Un' te duci, bre, cu maşina ceea?"

— Mata îl întrebi?

— Eu îl întreb. „M-o rugat aici unul să mă duc să-1 tund."

— El îţi răspunde?

— El îmi răspunde. „D-apoi, zic, măi, tu ştii a tunde?" — „Ştiu" — zice. —„Apoi, zic, de ce nu te repezi din cînd în cînd pe la mine, că totuna îmi eşti dator acolo nişte ruble?" Mi-a ieşit aşa o vorbă din gură, da pe urmă mi-a părut rău, că nu dovedeşte să vie sîmbătă şi de amu iacătă-lă-i. Da haina asta nouă,— că văd că te uiţi chiorîş şi la dînsa,— tot de nevoie am îmbrăcat-o, acea veche s-o ros pe la coate, mînecile s-au zdrenţuit. Prin gospodărie îmi mai prinde ea bine, dar cînd ies în lume, trebuie s-o îmbrac pe aiasta nouă, că alta n-am.

Mircea şi-a măsurat o vreme necazurile cu necazurile socrului, apoi i-a zis:

— Vezi să n-arunci nici haina cea veche. Că să nu vie vremea s-o cumpăr de la mata.

Onache a ridicat sprîncenele în sus, a mirare.

— Ce să cheltui banii degeaba, că totuna ai s-o moşteneşti. Alte neamuri n-am.

Mircea a zîmbit.

— Pînă să moştenesc haină ceea a matale, vezi să

nu-ţi las eu moştenire combinezonul ista. Că dintre tractorişti rar cine să ajungă la pensie...

Cărăbuş s-a uitat cu coada ochiului la haina ginerelui.

— Da-i al tău, nu-i al statului?

— Amu-i al meu. Că ne-au oprit din leafă.

— Ia te uită... Şi mult ţi-au oprit?

— Cincizeci de ruble.

— Pentru o vechitură ca asta?!

— Dacă nu, că la început era nou.

Onache a întins o mînă, a prins a pipăi haina, de parcă voia să afle de nu cumva statul i-o fi amăgit ginerele.

— Măi Mircea! Să mă ierţi, da iaca demult voiam să te întreb. Cînd ieşti îmbrăcat în halatul ista şi ţi-i a duce afară, apoi ce faci? Că, văd, nici tu prohab, nici tu loc de cureluşă.

— Dacă haina asta, tată, după ce-o îmbraci, apoi nu-ţi mai vine a nimica.

— Bine, măi, şi o pacoste ca asta vrei să-mi laşi moştenire?

— Atîta am.

— Dacă nu, că sacul ista nu-i de mine. De-amu dacă a venit vorba, aşa bătrîn şi singuratic cum sînt, dar vreu să-mi trăiesc viaţa din plin, cu vechile mele bucurii şi păcate.

Mircea a luat coşul cu demîncare în braţe, l-a luat încet şi grijuliu cum iei un copil de ţîţă. A stat o vreme nemişcat, culegînd cu vîrful nasului mirozna bucatelor şi un anumit iz pe care îl aveau numai casa lui şi toate celea cîte erau acolo în casă. Iată-i răsăreau de undeva din zare chipuri dragi, chipuri scumpe. A întrebat cu glas vioi, plin de dor:

— Şi chiar ce mai fac ciocîrlanii ceia ai mei?

— Ce să facă?! Aleargă. Copiii aleargă că-s mititei şi li-i a joacă; Nuţa aleargă pentru că-i singurică şi nu le dovedeşte pe toate. încolo, slavă Domnului, sănătoşi.

— După atîta alergătură şi să nu fie sănătoşi! Mircea a luat şerveţelul cu care erau acoperite bucatele, l-a aşternutMntre el şi badea Onache.

— Vină mai aproape, că aici pare să fie şi un şip cu samogoncă.

— Nu, că eu am mîncat nainte de-a porni la drum. 0 făcut fata ceea un borş că nu mă înduram să mă scol de la masă.

— Şi cu samogoncă tot tc-a cinstit?

— Cum să nu!

Mircea s-a uitat prin coş, chitind cu ce să înceapă masa. A scos o jumătate de pîne proaspătă, coaptă pe vatră, un toc de chibrite umplut cu sare, le-a pus alături pe şervet. Se gîndea ce să mai scoată. Ii era foame, de dimineaţă nu luase nici nafură în gură, dar între el şi foamea lui s-a aşternut o osteneală nemaipomenită, îl dureau ochii roşiţi de colb, iar imaşul înţelenit, pămîntul molcom şi greu pe care şedea a prins a-1 legăna cum nu se mai poate de dulce. Şi i-a venit lui aşa, deodată, să lase totul baltă, să se întindă, ca pe

vremuri, în copilărie, peste aceste rămăşiţe de iarbă verde şi să-i ardă un pui de somn, ca să-l ţină minte o viaţă.

„Vrei să aţipeşti un pic?" — l-a întrebat, mut, cu privirea, badea Onache.

„Aş vrea eu, dar cum s-o fac?!" — i-a răspuns acela fără cuvinte.

„Ce, adică, cum s-o faci? Te întinzi pe spate, închizi ochii şi atît."

„Bine, dar ce să fac cu tractorul cît oi hodini?"

„Tractorul îl trimiţi în moaşă-sa pe gheaţă şi, pînă tragi un pui de somn, el numai bine s-a întoarce."

Mircea a zîmbit: ce crezi, s-ar putea să fie un sfat bun. A pus pînea înapoi în coş, a acoperit coşul cu şerveţelul, s-a întins aşa, orbeşte, fără a-şi alege loc. Era prea multă linişte în jur — tăcea pămîntul, tăceau semănăturile, şi socru-său tăcea. A aţipit pe-o clipă, dar a tresărit, s-a ridicat în capul oaselor, s-a uitat lung, buimac la maşină. Nu se putea dumeri: ce s-o fi întîmplat, de ce tace tractorul? Pe urmă şi-a dat sama cum vine. S-a culcat din nou, cuminte, răbdător, iar într-un tîrziu a început a se stinge şi bătaia celuilalt tractor, care-i ciocănea cu săptămînile în măduva oaselor. Cum a scăpat de ele, de amîndouă, au început a i se lipi dulce ochii, 1 se topeau muşchii, legătură cu legătură, şi liniştea din jur a prins a-l înfăşa în faldurile sale.

Onache stătea alături şi, pe furiş, cu coada ochiului, îşi cerceta ginerele. De sub petele de unsoare şi colb se întrezărea un obraz palid, secătuit. Ochii într-adevăr îi

fugiseră adînc în fundul capului, părul nepieptănat, încleiat de sudoare, îi cădea miţe şi de aceea pleşul din creştet părea ciudat, numai pete. Respira atît de puţin, atît de încet, încît coşul pieptului părea că nu se mişcă deloc, şi badea Onache şi-a întors grăbit privirea în altă parte. L-a fulgerat un gînd prostesc, i s-a părut că ginerele va muri acum, aici, în clipa asta, şi l-a cuprins un fel de spaimă, căci nu vroia să rămînă cu un mort alături într-o zi atît de frumoasă.

Tăcerea cîmpurilor a ţinut mult, apoi dinspre Bălţi s-a arătat un tren. Venea numai locomotiva, fără vagoane.

0 vreme s-a furişat mută, pe ascuns, apoi de după cotitură s-a năpustit sălbatic, umplînd cîmpia cu scrîşnct şi vuiet. Onache, cu toate că zărise locomotiva de departe, cînd s-a arătat ea, vuind, de după cotitură, a tresărit. Mircea însă zăcea nemişcat. Nici o umbră de îngrijorare n-a fluturat pe obrazul lui supt, şi badea Onache s-a

gîndit: ce noroc că trenurile umblă pe-un drum hotărît din timp, altminteri cîtă lume ar fi turtit ele!

Trecuse de amiază. Vremea se mai răcorise, spre asfinţit s-a lăsat un cîrd de nouraşi şi au închis cerul acolo unde urma să apună, hăt mai tîrziu, soarele. O boare de vînt flutura domol frunzişul sălciilor. Mircea zăcea nemişcat, întins pe spate, şi hodinea împreună cu imaşul, împreună cu cîmpurile din jur. Acum pieptul i se mişca încet, ritmic, şi cînd vîntul lăsa cele două sălcii în pace, se auzea o suflare plină de om adormit.

Onache, ca să nu-i strice somnul, stătea nemişcat, şi poate pentru că a stat multă vreme nemişcat pe acelaşi loc, a început a-şi aminti lucruri vechi, trecute demult. îşi amintea întîmplări grele, triste, neplăcute. A încercat să fugă cu gîndul de ele, dar n-a izbutit. Şi, furat de cele amintiri, a oftat. A oftat adînc şi îndurerat, cum oftează moldoveanul numai atunci cînd rămîne singur-singurel cu necazul lui.

— Ce oftezi aşa de greu?

Prins pe neaşteptate, badea Onache n-a ştiut ce să-i răspundă. S-a bucurat însă că ginerele nu doarme. Potopul de amintiri ce dăduse năvală peste dînsul îi răscolise sufletul şi multe din muşcăturile cele vechi au început aşa, deodată, a sîngera. îl durea şi n-avea cui

1 se plînge — acum, slavă Domnului, are măcar un ginere alături.

— Iaca, măi băiete, nu ştiu cum se face, dar de fiecare dată cînd nimeresc pe dealul mic, mă doare inima şi pace.

— Te-o fi durînd, pe semne, după jumătatea ceea de desetină.

Onache şi-a întors capul, s-a uitat la el lung, pentru că nu s-a aşteptat la o asemenea întrebare din partea lui. Aşa ceva puteau să-1 întrebe preşedintele, şefii din raion, dar să-i spună cuvintele iestea tocmai ginerele?! Cu toate că, s-a gîndit Onache, după ce stai atîţia ani în cîmp, singur cuc, poţi spune lucruri şi mai deocheate...

. — Nu-i vorba de jumătatea ceea de desetină, că eu niciodată n-am alergat după pământ. Unde mai pui că pământul meu, moştenit de la tata, i l-am dat pe urmă Nuţei de zestre, aşa că, ce să mă doară inima după ceea ce nu mai era al meu?!

— Atunci dar pentru ce te doare?

— Ştiu eu... Mare lucru dacă n-o fi din pricina paraginii celea, că-i o pacoste cum n-a fost alta pe lume.

Cu toată osteneala sa, Mircea s-a ridicat, curios, într-un cot.

— Care paragină?

— Parcă tu nu ţii minte că jumătatea ceea de desetină era în două cu paragină! Cu toate că, a adăugat el înţepat, se poate întîmpla să fi uitat, că tu n-ai prea îmbiat cu noi la prăşit. După nuntă te-au luat la armată, pe urmă — concentrarea, pe urmă — războiul, da noi trei — eu, Nuţa şi Tincuţa — am tot dat cu sapa în paragina ceea, că era vai de capul nostru. Ne sculam cu noaptea în cap, luam sapele, o bucată de pîne în traistă, un ulcior cu apă şi — hai, băiete, pe dealul cel mic. Caii mi-au fost rechiziţionaţi, mi i-au luat şi pe dînşii la război. Săracul nostru pământ era numai cîlţi, numai aţe, şi de dimineaţă pînă sara tot dădeam cu sapa în blestemul cela. Sara, cînd ne întorceam, apoi, mă crezi, de la umeri în jos nu simţeam mînile deloc, iar a doua zi ne sculam în faptul zorilor şi iar la deal, că după prăşi-tul cel dintîi vine prăşitul cel de-al doilea, apoi cel de-al treilea, şi tot aşa vara întreagă. O buruiană mai păcătoasă n-am apucat — iaca treci, măi om bun, cu sapa peste dînsa, o tai adînc din rădăcină, da peste cîteva zile, mai ales dacă vine o bură de ploaie, iar prinde viaţă.

Spunea într-un rînd învăţătorul Focşa că dacă iei un fir de paragină şi-1 spînzuri sub streaşină casei, lăsîndu-1 acolo spînzurat opt ani de zile, vară şi iarnă, da după aceea îl scapi pe-o margine jilavă de bulgăre, prinde iar verdeaţă, tămîia mamei lui!

Cărăbuş a amuţit. Şedea supărat, puţin cam zăpăcit, de parcă toate cîmpurile din jur erau numai buruiană, iar ei doi au ieşit cu sapele în cîmp şi se puneau la cale cum să facă s-o zătrească. Onache nu ştiuse nici atunci, nu ştia nici acum, dar Mircea nu vedea pentru ce-şi face socrul atîta inimă rea.

— O arătură bună şi s-a zis cu paragina.

— Iaca, bre, chiar îţi mînţănesc că m-ai pus la cale, a zis Onache sarcastic.

Apoi, după ce l-a lăsat o vreme pe ginere să-şi guste din plin mulţumirea cîştigată, a pornit a şopti încet, trist, cum se vorbeşte atunci cînd vine ceasul spovedaniei:

— O viaţă întreagă am visat să-mi cresc la casă o pereche de strîjnici, să cumpăr un plug nou, să ies într-un miez de vară cu cei doi băieţi, să întorc pirul cu rădăcina la soare, cînd a fi el mai fierbinte. Pe urmă, mai spre toamnă, să vin cu boroana peste parina

ceea, s-o boronesc o dată, de două ori, de zece ori, să clădesc o gireadă naltă din şpagate albe şi apoi să scot chibri-tele. Mă chiteam să-i dau foc noaptea, să se vadă în toată cîmpia cum arde paragina pămîntului meu.

Cărăbuş a tăcut, şi-a plecat amărît capul.

— N-am avut, iaca, noroc. Pîn' una-alta a venit războiul, pe urmă s-a făcut colhoz, ne-au luat şi pămînturile, şi plugurile, şi paragina.

— Cum, şi paragina au luat-o?!

Onache nu admitea gluma cînd se vorbea de lucruri sfinte.

— Apoi numai că. Mi-au luat-o atunci cînd s-a făcut colhoz, împreună cu pămîntul.

Mircea a prins a rîde. Demult n-a rîs el aici, în cîmp, aşa ca să rîdă în voie, pînă la. lacrimi, şi chiar după ce îi trecuse rîsul, se mai întorcea la el, culegînd cîte-o fărîmătură scăpată pe ici-colo.

— Să nu te superi, tată, da îi întîia dată cînd aud un om să plîngă că i s-a luat buruiana în colhoz.

— Iaca, chiar să ştii că îmi pare rău după dînsa. Nu

atît după pămînt, nu atît după plug, cît după paragina ceea îmi pare rău.

— Mare poznaş mai eşti. Apoi nu ziceai mata mai adineaori c-ai fi vrut s-o scoţi cu plugul, să-i dai foc?

— Ziceam.

— Ei, hai, iaca, pornim în doi prin arătură, trecem pe acolo pe unde erau cîndva pămînturile matale, şi dacă găseşti măcar o buruiană, aduc un braţ de paie şi-i dau foc tractorului ista.

— No, că vezi tu cum vine povestea! Buruiana era a mea, mi-a mîncat zilele mie şi eu eram acela care trebuia să-i vin de hac.

— Lasă, tată, parcă îi mare lucru la mijloc — o scoţi mata ori vine altul s-o scoată?

Onache s-a cutremurat de cele auzite.

— Taci din gură, măi băiete, că la mijloc e un lucru mare de tot!/E, poate, lucrul cel mai mare în viaţa unui om! Răfuiala cu duşmanii e un lucru care mă priveşte numai pe mine, şi eu nu-i pot da cu nici un preţ pe mîna altora. Duşmanul meu e duşmanul meu, şi, deci, lasă-l să steie aici în faţa mea, că e o parte din soarta mea, iar soarta nu poate fi dată pe mîna altuia!

— In loc de-a tot boci după paragina ceea, mata, tată, mai bine ne-ai face nouă, tractoriştilor, o cinste frumoasă, că te-am scăpat de cel mai mare chin al vieţii.

Onache a rîs încet — ştii că nu-i prost ginerele ista al lui:

— Las' că voi şi aşa aţi fost mulţumiţi bine pentru munca voastră. Vi s-a dat cu vîrf şi îndesat.

— Cine, mă rog, ne-a mulţumit atît de bine?

— D-apoi statul.

Cum stătea el, întins pe spate, cu ochii închişi, Mircea s-a pomenit deodată că pe obrazul drept i-a răsărit o înspicare roşie de sînge, de parcă cineva l-ar fi atins, în plină putere, cu un vîrf de bici. Omul s-a ridicat, a prins a cerceta împrejurimile, căci în jumătatea ceea de ceas, cît zăcea el aici întins pe spate şi vorbea cu socru-său, lumea întreagă a fost de cîteva ori răsturnată, destrămată şi adunată înapoi. Acum el voia să afle ce-a mai rămas din cîte au fost, dar îl dureau ochii de colb, mintea şi cugetul îi erau legănate de-un început de hodină, şi el, aşa nedreptăţit cum era, s-a culcat iarăşi la locul lui, fără a încerca să le descurce pe toate.

260

Simţindu-se oarecum vinovat, badea Onache a pornit o vorbă lungă despre viaţa lui, despre viaţa multor oameni pe care i-a cunoscut şi, legănat de murmurul vorbelor din bătrîni, Mircea, în cele din urmă, a adormit. Vreo trei ceasuri la rînd Onache l-a tot aşteptat să se trezească, dar Mircea dormea dus şi soarele începu să scapete spre apus. Văzînd cum stau lucrurile, badea Onache a luat coşul, a găsit şipul cu basamac, a băut întocmai atît cît i se cuvenea unui socru cinstit de singurul său ginere. A ciupit din coş ceva gustare, apoi l-a acoperit, l-a pus la căpătîiul lui Mircea, s-a ridicat şi a pornit încet spre sat.

* * *

Iar Mircea dormea. Dormea cu somnul unui fir de pleavă bătut de ploaie printre bulgări; dormea cum doarme o piatră de hotar dezgropată de fierul plugului şi aruncată într-o rîpă; dormea ca un ciobănaş ce-a tot alergat după oiţele pierdute, dar nu le-a putut da de urmă şi, răpit de oboseală, a căzut.

Visa, pe semne, aceleaşi brazde grele de cernoziom, aceleaşi văi şi dealuri. O fi arînd prin somn. Poate ara, poate boronea, da poate umbla şi căuta pe sub toţi bulgării sămînţa ceea rară de noroc, căci, cu toate că nu l-a auzit nimeni să se plîngă că nu-1 are, cine poate spune sus şi tare că ştie căile sufletului omenesc! Şi apoi ce înseamnă a căuta să le ştii? Un adevăr întreg, rotund, despre viaţa unui om este cu neputinţă de adunat, pentru că, oricît de multe am cunoaşte, oricît de sincere şi amănunţite ar fi spovedaniile lui, mai mult decît ştim noi, şi mai mult decît ne-ar putea el istorisi, rămîne neluminat de harul cuvintelor şi, deci, necunoscut rămîne.

Căci, ca să vezi, simplu e cum nu se mai poate: un om ară în cîmp cu tractorul. Cine trece mai pe aproape şi îl cunoaşte, acela îi dă un „Doamne-ajută"; care e mai grăbit se face a nu-l vedea şi-şi cată înainte de drum,— dar nici unuia, nici altuia să-i treacă prin cap ce bătălii se încingeau aici în largul cîmpului între un biet tractorist şi soarta lui. Nimeni n-a stat să numere, şi niciodată nu va

mai putea număra cîte lovituri de moarte a primit unul, cîte le-a primit celălalt. Nimeni n-a văzut

261 şi niciodată n-o să vadă cum biruitorul punea genunchiul în pieptul celui învins şi cum cel învins, după ce-şi tămă-duia pe ascuns rănile, ridica piatra din nou.

Acum totul sfîrşise. Meliţat ca un fuior de cînepa, făcut una cu pămîntul, Mircea zăcea şi era de mirare că această pojghiţă de om mai suflă. Sufla însă, şi asta însemna că bătălia încă nu s-a încheiat. S-a lăsat zdrobit ceea ce a fost adunat din lut, dar omul nu e numai trup, omul e şi suflet. Şi fie că l-am tot căutat — sufletul cela — şi nu l-am găsit, fie că îl vom tot căuta mii de ani înainte şi nu-1 vom găsi, el totuşi este. Sufletul se poate întîmpla să fie ceea ce un om a văzut şi a înţeles din lumea care-1 înconjoară. A trăi înseamnă în primul rînd a cunoaşte. Fiecare om poartă cu el o lume întreagă, aşa cum a văzut-o, cum a cunoscut-o, cum a înţeles-o.

Mircea Moraru purta şi el în sine o lume a lui. A adunat-o fir cu fir mulţi ani şi acum, trecut de patruzeci, cînd s-a pomenit singur în cîmp, a început s-o frămînte şi a rămas uimit, căci, Doamne, cîte mai erau acolo! Răsărituri şi amurguri ce-1 furaseră cîndva prin frumuseţea lor, întorsături sprîncenate de limbă maternă, cîntece, mai bine zis — crîmpeie de cîntece, versuri ce dospesc cu anii în adîncul firii omului şi se trezesc cînd le vine lor a se trezi. Şi mai avea cu el nespusele farmece ale unei femei, dulcea ciripeală a primului tău copil, asprimea glodurilor de toamnă, căldura brazdelor proaspete, gustul apei unei fîntîni din care şi-a potolit setea tot neamul tău ani şi ani de zile.

Dar, firește, în fruntea acestei lumi stătea Ciutura, adică adunătura ceea de oameni buni şi răi din mijlocul cărora s-a ridicat şi a crescut. Ciutura i-a fost întotdeauna dragă şi Mircea de mic s-a obişnuit a-şi alege din mulţimea din jur un tovarăş ca să lege prietenie, să-1 asculte, să înveţe de la dînsul. Cît a fost mic, în sufletul lui domnise chipul maicii sale, apoi alături de ea a răsărit învăţătorul Miculescu. Cum s-a ridicat flăcăuan, a început a purta cu el felul de a judeca al tuturor vecinilor, în armată se punea la cale cu tatăl său, iar după ce s-a întors de la război, multă vreme a gospodărit împreună cu camarazii de prin tranşee.

Viaţa însă e cu ale ei, viaţa nu stă pe loc. Se risipesc un rînd de case şi se ridică altele în locul lor.

262

Mor un rînd de oameni şi se nasc alţii, se ieftinesc multe din cele ce-au avut cîndva preţ şi în locul lor altele, ieftine de cînd lumea, ajung a se scumpi. Se risipeau şi se ridicau case noi, mureau unii, se năşteau alţii şi în lumea pe care o purta Mircea cu el. Dar, ciudat lucru! Oricîte şi oricum s-ar fi schimbat, în sufletul lui mai era un

-om care stătea ca un munte, stătea ca un destin, stătea ani şi ani de zile, privindu-1 molcom nu atît în ochi, cît în suflet.

Era, firește, Onache Cărăbuș. Acest hîtru ciuturean a pus stăpînire pe sufletul lui hăt demult, cînd Mircea de abia se ridicase băietan, iar badea Onache, tînăr pe atunci, ieşea serile pe la poartă cu un sac de pătărănii. Mocnea o mare putere ascunsă în omul cela poznaş, iar Mircea tocmai era la vîrsta cînd omul caută putere. Fără a-şi da bine sama, s-a lăsat furat din prima zi şi, înainte de-a fi visat să placă Nuţei, el căuta să intre în voie tatălui ei.

Trecut-au ani, Mircea a făcut o armată la români, apoi alta — la ruşi, a trecut prin focul unui război, a îndurat o foamete grea, acum de patru ani ară cîmpia. De atîtea ori s-a tot tulburat şi limpezit lumea în jurul lui, atîta a fiert şi a răsfiert lumea pe care o purta cu el, încît acum, cînd se întorcea cu gîndul la cele trecute, mai că nu-i venea a crede ca toate cele să se fi întîmplat cu un singur om.

Şi totuşi au fost. O mare întreagă de destine s-au strecurat prin viaţa lui. I'-au murit părinţii, s-au pierdut pe undeva prin România urmele învăţătorului Miculescu, au îmbătrînit şi s-au prostit la minte isteţii vecini de altădată, au început a se pierde prin umbrele amintirilor tovarăşii de război, şi numai Cărăbuş rămînea în viaţa lui trainic, tăcut şi plin de demnitate.

Era lucru de mare mirare: pentru ce-o fi tot rămas el acolo, căci n-avea obiceiul să dea nici sfaturi bune, nici rele. Nu se pricepea la război, habar n-avea cum lucrează un tractor, ocolea orice capăt de vorbă, dacă mirosea a politică. Şi, cu toate acestea, rămînea locului, şi cînd lui Mircea i se făcea dor de-un om cumsecade, ori se încurca în ale lui, ori îi mai venea pofta de-a pune ţara la eale, îi răsărea în minte acelaşi Onache.

După #tîţia ani de tovărăşie părea că ei cu o singură pereche de ochi văd lumea, cu o singură minte judecă,

cu un singur tractor ară. Slăbiseră acum rău şi unul, şi celălalt. După ce-au tot hrănit satul şi au tot cărat pîne la gară, au secătuit peste măsură, asudă amîndoi chiar cînd stau şi nu fac nimic. Asta i-a cam speriat şi ei au început a trage cu urechea, au prins capăt de vorbă despre un doctor din Bălţi, despre care se spunea că jupeşte lumea de bani, dacă şi sănătate ştie să dea.

E mare lucru cînd are omul un prieten bun, un prieten vechi, de nădejde. Şi Mircea îl avea. Săptămîni întregi nu mai sfîrşeau ei vorba între dînşii, ba chiar şi în ziua cînd avea să sfîrşească arătura de pe dealul cel mic, Mircea sfătuise multe ceasuri la rînd cu socru-său. Tractorul venea încet cu plugul din urmă, iar ei tot puneau ţara la cale şi pe toate le descurcau de minune, la toate găseau un anumit tîlc.

Pe după-amiază, cînd în zare a răsărit un om cu coşul în mînă, ei tocmai mîntuiau un capăt de vorbă ca să înceapă altul, dar, sfîrşind una şi începînd alta, Mircea a amuţit deodată. O presimţire grea ca

un blestem i-a trecut prin măduva oaselor. Nici nu știa, nici nu bănuia măcar cine-o fi fost călătorul din zare, încotro ŞI-o fi ţinînd el drumul, dar s-a cutremurat, pentru că semănau, vai, semănau ca două picături de apă — bătrînul din zare cu cel cu care tocmai stătea la taifas.

— Ei şi apoi, după cum îţi spuneam, cînd am văzut noi una ca asta...

Mircea căuta să-şi ia tovarăşul înainte cu vorba, dar degeaba. Bătrînul cu care sfătuia l-a zărit pe celălalt bătrîn din zare şi a amuţit. Apoi, tot tăcînd, a început a se găti de ducă, pentru că nu se puteau întîlni faţă în faţă, nu puteau iară deveni un singur om, dat fiind că bătrînul închipuit de Mircea era firav, bolnăvicios şi bătrîn cu totul, pe cînd cel din zare mai avea încă vlagă, mai avea încă muşchi. Puterea merge cu capul înainte, puterea îşi face singură dreptate. Cel slab trebuie să cedeze în faţa celui puternic — e o lege tristă, dar o lege de fier în această lume plină de păcate. De abia după ce şi-a petrecut tovarăşul acestor zile grele, Mircea deodată şi-a dat sama cît de istovit şi secătuit este, dacă pînă şi închipuirea lui naşte oameni tot atît de osteniţi şi secătuiţi.

Onache Cărăbuş vine şi tot vine, şi e atît de vioi, atît de semeţ, încît Mircea deodată a simţit o zavistie

 neagră pentru vitalitatea socrului său. A hotărît într-o singură clipă, printr-o scînteie disperată a minţii şi sufletului a hotărît să facă totul, dar să se descătuşeze, să-şi întoarcă setea de viaţă. Dacă tractorul e de vină, va părăsi numaidecît norul ista de colb cu cîştigurile sale mari, cu slavă cu tot, şi nu se va lăsa pînă nu se va întoarce în rîndul celor puternici, care merg cu capul înainte de-şi fac singuri dreptate.

Apoi a urmat o tăcere lungă, încrîncenată, şi nu s-a mai gîndit la nimic pînă nu a scos arătura la capăt. Iată că, în cele din urmă, tractorul a ieşit din brazdă, a amuţit. încet şi ostenit, Mircea a coborît din maşină, a pornit spre tufele de salcie fără a vedea bine pe unde calcă. Era ostenit şi necăjit, îl dureau ochii de colb, dar, firește, nu în aşa măsură ca să nu-1 poată vedea pe omul ce venise din sat anume pentru dînsul. Nu-şi putea ridica însă privirea, pentru că încă din zare l-a văzut că-i mai zdravăn, mai bine îmbrăcat, mai zgîrcit la vorbă decît cel Onache pe care l-a purtat o viaţă cu el. La o astfel de trădare Mircea nu se putea aştepta şi, cum a ajuns alături, o tot făcea pe supăratul. Chiar şi pe urmă, cînd intrase în vorbă, n-avea ochi să-1 vadă, după care s-a întins pe spate, căci era mort de oboseală. Vorbise ceva cu bătrînul Onache, dar puţin îi păsa de cele ce spune, puţin îi păsa de cele ce aude. Apoi l-a furat

somnul. A dormit mult şi greu, a dormit cu somnul unui fir de pleavă bătut de ploaie printre bulgări, a dormit ca o piatră de hotar ajunsă acum într-o rîpă, a dormit cum doarme un ciobănaş cînd îşi pierde singurele sale oiţe.

Tîrziu, după miezul nopţii, l-a trezit un mărfar. Buimăcit de somn, s-a ridicat în capul oaselor, a petrecut oarecum mirat fluturaşul de lumină roşie de la coada ultimului vagon. Stătea aşa şi nu se simţea în apele lui, cum nu se simte omul adormit pe neştiute şi trezit la o bucată de noapte. Dar, cum stătea aşa încruntat, a început ai se zbate, undeva în adîncuri, o sămînţa de gînd nou. Viaţa, în fond, nu este nici dulce, nici amară, nici uşoară şi nici grea. Viaţa este aşa cum este, şi în loc de-a te tot căzni din răsputeri ca s-o pătrunzi, s-o înţelegi, s-o îmblînzeşti, mult mai cu cale ar fi să le laşi pe toate baltă, primind-o aşa cum este ea. Acest gînd, venit

tam-nisam în puterea nopţii, în singurătatea dealurilor, l-a cutremurat, şi în urma lui o mare seninătate sufletească, o pace adîncă şi înţeleaptă s-a lăsat peste el. L-a primit odată pentru totdeauna, şi după acea împă-căciune s-a simţit bine, cum nu se mai simţise cine ştie de cînd.

„Hei, măi, că prost am mai fost!!!"

O noapte senină cu mii de stele picura domol deasupra cîmpiei. Pămînturile stăteau goale, răcorite, ţiuiau a pustiu şi tresaltă, înfrigurată de singurătate, inima omului. Mircea a căutat să ghicească după Carul cel Mic cam cît mai poate fi pînă la ziuă, dar uitase cum se întoarce el spre zori cu proţapul. Şi totuşi, simţea o uşurare, un început de împrospătare în toată făptura sa, şi această noapte, aceste stele, această arătură aşternută de el peste dealuri veneau să pună sfîrşitul unei vieţi, pentru a lăsa să înmugurească cealaltă viaţă. Măsura — iată ce pierduse el aici în largul cîmpului şi ce i-a adus din sat bătrînul Onache în coşuleţul cela de papură. Două mii de turaţii pe minut e bine pentru un tractor. Pentru un om asemenea viteză nu e bună, pentru că omul nu e maşină. A ara e bine ş-a semăna e bine. A iubi e bine ş-a urî e bine. Dar toate acestea bune sînt numai atunci cînd le faci pe rînd, cu măsură. Atunci însă cînd omul ară, şi iară mai ară, atunci încetează de-a fi om şi devine maşină. Omul însă nu e şi nici nu poate fi maşină. Omul e o făptură cerească, născută pentru a primi viaţa ca o minune, ca o sărbătoare, şi în ziua cînd sufletul nu se va mai putea rupe de la pămînt, nu va mai putea zbura peste zările albastre, viaţa 'omului va fi coborîtă la nivelul vieţii unei gloabe, nedeose-bindu-se prin nimic de ea.

Şi viaţa, vai, era atît de frumoasă, atît de nemaipomenită! într-un tîrziu, cum stătea el aşa, ridicat în capul oaselor, a început să i se năzară că-i băietan de şaisprezece ani. în vale pasc caii tătînc-său, dincolo, peste deal, dormea o fetişcană de sama lui, pe

care n-a văzut-o de două zile şi de care i s-a făcut amarnic dor. Şi avea atîta farmec noaptea din jur, şi cîmpia, şi cerul, încît el a început a se gîndi că totuşi nu degeaba au fost toate cîte au fost. Fireşte, sînt mii de feluri de-a ajunge la un hotar, la o convingere. Unii găsesc această clipă de iluminare uşor, alţii mai greu, iar dacă el n-a putut-o

găsi pînă în noaptea ceea senină din mijlocul cîmpiei, înseamnă că a avut dreptate soarta, trecîndu-1 prin toate prin cîte l-a trecut.

Apoi iată a venit şi ziua ceea blagoslovită în care Mircea şi-a lepădat tractorul în brazdă şi a pornit prin cîmpuri, pe de-a dreptul, spre Ciutura. De obicei, alteori, în drum spre sat, se oprea la cîte-un pîrăiaş şi, ajutat de nisip, de pietricele, îşi curăţea, pe cît se putea, obrajii, mînile. De data asta, cu toate că picioarele îl duceau pe la toate pîrăiaşele, pe la toate băltoacele ce i se nimereau în cale, nu s-a oprit. I-a venit lui aşa, deodată, să se arate în faţa satului întocmai cum a coborît de pe tractor. O să le placă, nu le-a plăcea — treaba lor.

A intrat în sat pe drumul cel mare, ce venea dinspre Pămînteni, şi pentru prima oară se întorcea de la arat venind prin mijlocul satului. Şi-a adus aminte cum umbla el, parcă mai nu demult, pe drumul ista — se ducea la şcoala de tractorişti. Acum, vezi, se întoarce. Aşa e viaţa omului — te duci, pe urmă vii. Şi el venea încet, cumpănit, ca să-1 vadă satul bine şi împreună cu Mircea-flăcăuanul, împreună cu Mircea-ostaşul, să-1 ţină minte şi pe Mircea-tractoristul.

Omul venea încet, tot cătînd în jur şi se minuna .întruna. în acei ani mulţi şi grei, cînd desfunda şi despărăginea pămînturile, copiii satului creşteau prin somn, cum li se şi cuvine copiilor ştrengari, apoi se însurau, îşi făceau case, şi acum o sumedenie de case noi — case mîndre şi trainice — îi ieşeau în întîmpina-re. Mircea încă nu ştia cînd, cum, cine a ridicat aceste case, dar nici nu se grăbea să afle. Las', are vreme multă înainte, şi apoi îi plăcea să ghicească după cătă-tura casei, după vecini, după garduri, a cui poate ea fi. A început chiar să-1 încerce zavistia şi s-a gîndit că n-ar fi rău ca ceva mai încolo să se apuce şi el cu Nuţa să facă o casă nouă, pentru ca pe urmă, cînd se va întoarce înapoi un ciuturean furat de drumuri, să aibă şi acela de ce se mira.

Treceau oamenii pe drum. îi dădeau bună ziua şi el le răspundea ori, de erau mai în vîrstă, le dădea el

267 bună ziua şi ei îi răspundeau. Şi se tot uita lung la dînşii, căci nu-i prea cunoştea. Cei dc-au'fost cîndva tineri acum au prins a îmbătrîni, copiii de altădată acum scăpaseră la vorbă răguşită de flăcăuani, iar în locul lor — o puzderie de micuţi pe care numai mamele i-or fi cunoscînd.

De printre casc se ridicau livezi noi. Mircea se bucura de hărnicia copacilor, asculta şopotul lor lin şi se gîndea cu o anumită părere de rău că în nopţile cînd ara el şi dormea de osteneală la volan, cînd tractorul ieşea din brazdă şi o pornea aiurea prin cîmp, aceste livezi şopteau dulce, tainic, iar în zilele de arşiţă, cînd maşina înfierbîntată se întipărea pe pielea omului cu orice şurubaş s-ar fi atins de ea, în zilele celea amare şi grele, aceste livezi răcoreau lumea cu umbra, cu poamele lor...

Nuţa tocmai sfîrşise de măturat ograda cînd a deschis el portiţa. Era sîmbătă, şi' în fiecare sîmbătă obişnuia să mături în ogradă. Acum, îndreptîndu-se din şale, stătea cu mătura în mînă, stătea mirată, încurcată puţin, în lungile săptămîni de aşteptare, tot frămîntînd în-tîlnirea lor ce urma să vie, ea îşi pregătea în minte cele cîteva vorbe pe care trebuia să i le spună pentru început. Erau, de obicei, vorbe senine, vorbe frumoase, glumeţe, şi ca le ţinea de-a gata, dar el tot nu venea şi atunci acele cuvinte deveneau înţepătoare, cu ghimpi, dar el tot nu venea, şi iată că aceleaşi vorbe începeau a aduce a ocară. Acum, ca înadins, Nuţa n-avea nimic pregătit la sufletul ei şi, văzîndu-l cum intră pe portiţă, l-a întrebat bănuitoare:

— Aşa-i că-mi vii?

Şi Mircea, zîmbind, s-a predat:

— îţi vin.

în bătătura casei, la doi paşi de prag, creştea un pîlc de troscot amestecat cu frunze rotunjoare de colă-cei. Nuţa, ori de cîte ori se ducea la fîntîna, avea obiceiul să verse pe locul cela puţina apă rămasă în căldare. Mircea o dojenea, zicînd că mai bine să facă încă doi paşi, să verse apa mai la vale, la tulpina prăsadului.

268

Că, zicea el, din tufe de colăcei n-ai să coseşti iarbă ca să iernezi o vacă, iar copacul cela, oricît ar fi anul de greu, face cîte două-trei pere la copii. Nuţa zicea că da, cum să nu, dar povaţa bărbatului îi intra pe-o ureche, îi ieşea pe alta şi, cum pornea spre fîntîna, iar vărsa apa pe pîlcul de iarbă.

Acum prăsadul de care se îngrijea Mircea era cam slab, în schimb iarba lîngă prag crescuse naltă, deasă, ca mătasea. Mircea

s-a bucurat de obişnuinţa asta nesocotită a nevestei sale şi nimic pe lume nu i se părea mai priitor, mai frumos la casa omului decît un pîlc de iarbă verde în faţa pragului. A venit, s-a aşezat pe ea să se odihnească, fiind obosit de drum. Nuţa a lăsat mătura, a venit, s-a aşezat şi ea alături, ajutîndu-1 să-şi tămă-duiască marea lui osteneală. Iar de prin mahala de acum pornise zvon despre întoarcerea lui şi de undeva de prin grădini au început să răsară copiii lor. îl vedeau pe tata atît de rar, încît începuseră a se înstrăina de el şi, venind, se lipeau mai mult de Nuţa, se aşezau alături şi abia pe urmă începeau a-1 fura cu coada ochiului. S-au adunat şi stăteau cu toţii grămăjoară, nemişcaţi, de parcă s-au pregătit să facă o poză familiei. Mai zăbovea însă fotograful, descîntînd ceva acolo sub broboada lui neagră, şi ei stăteau cuminţi, nemişcaţi, aştep-tînd.

După o zi de arşiţă bolta cerului a pornit a-şi fră-mînta adîncurile peste sat, cernind picături moi de răcoare senină, şi numai undeva hăt departe, spre apus, un brîu mare de foc încinsese asfinţitul. De sub marginile acelui brîu izvorau domol satele cu cîmpurile, cu pădurile, cu imaşurile lor, şi razele amurgului semănau culori de basm peste deal, peste văi. Un asemenea amurg încolţise în mintea lui Mircea cîndva demult, cînd era el copil şi cînta împreună cu corul şcolar frumosul cîntec cu nume plin de taine — „Stingerea". îl uitase cu desăvîrşire şi-i părea rău după cîntecul cela, dar acum, împreună cu acest amurg, i s-au întors şi cuvintele, şi melodia. Zicea aşa:

Zi te-ai duuus,
Spre apuuuus...
De prin munţi,
De prin văi,

Doarme toooot...
Dumnezeu e cu voi.

Iar Nuţa, stînd alături, se gîndea la maică-sa. Şi-o amintea tînără, harnică, frumoasă, iar ea, mică pe atunci, umbla în urma ei şi o întreba de toate cîte îi veneau în cap. O întreba, de-o pildă, ce-i acolo sus, deasupra cerului. Tincuţa îi şoptea că acolo, sus, e „împărăţia Domnului", şi în împărăţia ceea se adună sufletele celor răposaţi. După moarte, zicea Tincuţa, sufletele mai rămîn o vreme printre neamurile lor, le pun la cale pe toate, îşi iau rămas bun de la fiecare, iar pe urmă îşi aleg o zi frumoasă şi se înalţă sus, în cealaltă lume.

Stînd acum nemişcată, în mijlocul familiei sale, Nuţa a început a se gîndi că, pe semne, în sara ceea o fi plecînd şi sufletul maicii sale. A rămas după moarte prin Ciutura mai mult decît se obişnuia, pentru că viaţa a fost grea şi încurcată, dar iată că acum i-a împăcat

pe toţi, a făcut să le fie bine tuturora şi, în sfîrşit, a pornit a urca şi ea prin brîul cela de foc către Atotputernicul. O durea pe biata Nuţă şi mîndră era pentru faptul că o femeie, puţină şi modestă cum a fost Tincuţa, urca acum prin focul amurgului, ţinînd drumul spre măreaţa împărăţie a Sfintei Veşnicii.

Capitolul XIII

LUNA

Peste cîteva zile prin Ciutura s-a răspîndit zvonul că Mircea Moraru, unul din cei mai pricepuţi tractorişti, şi-a oprit motorul, întorcîndu-se la meseria buneilor şi străbuneilor. Ciuturenilor mai că nu le venea să creadă. Făceau ce făceau şi iar mai dădeau prin mahalaua ceea să mai treacă o dată pe lîngă casa lui, să vadă cum mînile care puteau băga în brazdă o maşină de tremura pămîntul sub dînsa acum acoperă o poieţică cu nişte paie. Venea să se mire cum o minte care ştia să găsească scînteia în bujie acum se chinuie, îndreptînd nişte cuie ruginite — păi, de cînd se chinuie el cu cuiele celea, călare pe tractor ar fi putut cîştiga o ladă cu cuie noi!

— Ţi s-o fi urît, Mircea, de unul singur, acolo, pe dealurile celea?

— Urît.

— Da cu tractorul cum te-ai descurcat? L-ai întors la staţie ori l-ai lăsat naibii în brazdă?

— întors.

— Ţi-au dat şi *spravkă* la mînă că l-ai întors *zakono,* întreg, cum se cuvine?

— Dat.

— Păzeşte-l bine, documentul cela, că la noi şi cu documente te înflă pentru o nimica toată, da fără documente nici nu se uită la tine...

— Păzesc.

— Şi chiar n-o să-ţi pară rău pînă la urmă...

— De ce, adică, mi-ar părea rău?!

— D-apoi că tu cu tractorul cela cîştigai într-o vară cît altul cu sapa în zece veri nu cîştigă!

— Cîştigul e cîştig, dar ia te uită bine aici în creştetul meu.

— Ei, mă uit.

— Şi ce vezi?

— Nimic. O început să-ţi pice părul, scuzaţi de expresie; ai pleşcat oleacă, cum pleşcăm noi cu toţii... Mă rog, vîrsta, anii, grijile...

— He, nu, să mă laşi în pace cu vîrsta şi cu grijile... Ştii tu de ce mai întîi tractoriştilor le cade părul?

— De ce?

— Pentru că părul lor tremură zi şi noapte, împreună cu dînşii, acolo, pe tractor. Uite, nu mai vreau să-mi dîrdîie părul pe căpăţînă! Cît a mai rămas să steie în tihnă şi pace.

— Care tihnă, bre, care pace?! Nu dovedeşti să te speli pe faţă dimineaţa, că brigadierul de acum dă buzna peste tine. Şi cînd începe a te toca la cap, sărmana noastră chică, ea nu că să tremure colo oleacă, ea cum se ridică măciucă, aşa, zburlită, rămîne pe toată ziua!

— Şi voi nu ştiţi ce să faceţi?

— Ce să facem?

— îl luaţi şi voi de chică, şi să vedeţi cum o să lase căpăţînile altora în pace.

Rîdeau cei din jur, rîdea şi Mircea. Era vesel, mulţumit, căci împreună cu nimicurile pe care le tot făcea de dimineaţă pînă sara a început a i se întoarce dibăcia

271 unui ţăran încăpăţînat, care vrea să le facă pe toate cu mînile lui. Şi îi stătea bine, cum îi stă bine omului atunci cînd le ştie, cînd le poate pe toate, iar împreună cu această îndemînare a prins a da pe la el şi cîte-o vorbă năstruşnică, cîte-un fir de putere în podul palmelor. I se părea că e demobilizat, a doua ori a treia oară e demobilizat şi se întorcea la vatră.

Serile veneau vecinii, venea bătrînul Onache, se adunau foştii tractorişti, ajutori de tractorişti, foştii com-bineri şi tot stăteau, punînd ţara la cale. Cam peste vreo două luni Mircea a început a-şi veni în fire, iar mai încolo, în toamnă, Nuţa a prins a-1 bate la cap că, uite, vremea trece, copiii cresc, casa cere cheltuială. Mircea mormăia tăcut, căci nu ştia ce să răspundă, nu hotărîse încă încotro s-o ieie. Ii văzuse şi pe cei proşti, îi ascultase şi pe cei deştepţi, dase şi pe la sovietul sătesc, trecuse şi pe lîngă cîrmuirea colhozului.

„Ar fi interesant de aflat ce-o fi clocit ei acolo la şedinţele celea ale lor..."

Puterea ca atare niciodată nu l-a ispitit pe ciuturean, dar o privea de la distanţă cu o anumită îngrijorare. A prinde totul, fiind moldovean, adică copil al pămîntului, ce stă ca un copac la răscrucea tuturor nenorocirilor, a le pricepe pe toate, fiind în zodia supuşilor, era greu, dar iată că s-au făcut colhozurile şi tainicul mecanism al puterii a fost, în sfîrşit, scos la lumină. Şi au rămas trăsniţi ciuturenii:

— Măi al naibii!

Era ceva nemaipomenit şi ei se adunau sară de sară, căci odată cu facerea colhozului au început renumitele *nareaduri* — adunări ce începeau în amurg şi ţineau pînă -hăt aproape de zori. Marele rînduitor al tuturor treburilor, preşedintele, se aşeza în capul mesei. în dreapta şi în s'tînga lui se aşezau adjuncţii, sfetnicii, brigadierii, specialiştii, activiştii şi cum cabinetul se umplea cu lume, începea şedinţa. Colhozul e o gospodărie în care găseşti de toate şi, deci, de toate se şi discutau: cu ce scoatem vitele din iarnă, de ce nu mai sînt ruble la contul bancar şi de unde s-ar putea găsi ceva bani, ce fel de păpuşoi să fie semănaţi şi unde anume. Mă rog, se discutau multe, se spuneau şi mai multe, dar interesant era nu ceea ce se spune, ci ceea ce se hotărăşte. Pentru că de vorbit pot vorbi mulţi, ' dar de hotărît hotărăsc

numai cei ce au putere. Şi puterea asta umbla printre scaune ca o muieruşca răsfăţată — azi se are de bine cu unul, mîne o vezi în braţele celuilalt, poimîne — uite-o iar întoarsă în capul mesei. Şi oamenii se adunau sara la cîrmuire de parcă ar fi venit la piaţă. Stăteau ore în şir, urmărind de unde bate vîntul, iar dacă ascuţimea ciocnirilor din jurul mesei se cam trecea, picurau prin unghere, aşteptînd o încăierare nouă.

Mircea nu prea era ahotnic să-şi piardă serile la cîrmuire, cu toate că, ciuturean din născare, voia şi el deseori să afle ce şi cum. Să se ducă însă aşa, pentru că i-a venit lui a se duce, nu-i prea cădea la îndemînă, dar să ajungi să fii poftit nu era lucru uşor. Cei invitaţi la *nareaduri* aveau o anumită trecere, pentru că, odată ce un colhoznic de rînd a fost chemat să stea acolo într-un ungher atunci cînd se discută *nareadul,* asta însemna că în dedesubturile tainice ale puterii cineva a pus o vorbă pentru omul cela şi acum totul va depinde de cel chemat. Va şti el cum să prindă firul — norocul lui, nu va şti — halal de dînsul.

Mircea şi pînă a ajunge tractorist si după aceea a tot fost chemat pe la *nareaduri,* dar niciodată n-a ştiut să prindă firul. Avea o fire încăpăţînată, îndărătnică, şi cînd cei din fur îl îndesau cu aluziile, ducîndu-1 încetul cu încetul spre pasul pe care urma să-1 facă, fără însă a i se spune făţiş ce trebuie să facă, el, la un moment dat, se răzvrătea, le întorcea pe toate pe dos, făcînd tocmai ceea ce nu trebuia să facă. Aluziile nu i-au plăcut niciodată — ori îi spui omului deschis, ori îl laşi s-o întoarcă aşa cum îl duce capul. Unde mai pui că, deşi era fumător, nu suferea mult fum adunat într-o cameră, iar la *nareaduri* se fuma atîta, încît mai toate hotărîrile adoptate puţeau a tutun.

Schimbătoare însă-s toate pe lume, schimbător e şi omul, drept care Mircea, după ce-a tot sucit manivela şi a înghiţit motorină patru ani de zile, a devenit mai îngăduitor faţă de alţi fumători şi nici încăpăţînarea de a le face pe toate de-a-ndoaselea nu i se părea un dar din născare. Şi, ori că începuse a îmbătrîni, ori că prinsese la minte, ori că s-au trezit în el nişte apucături ce-au tot dormit ani de zile, dar după ce şi-a mai venit în fire şi a început a se gîndi că ar fi de tras la un mal,

şi-a adus deodată aminte că mai este o slujbă în satul cela: să fii chemat, serile, la *nareaduri.*

De data asta însă nu-1 chemau. Trecuseră cîteva luni de cînd a lăsat el tractorul, iar omul trimis de preşedinte ca să-1 îmbie la *nareaduri* nu mai venea. Văzînd una ca asta, Mircea a început a trece singur pe acolo, între timp venise iarna, de lucru împrejurul casei nu prea avea. Ca să nu stîrnească multă vorbă, căuta să vină nici prea devreme, nici prea tîrziu. Cum intra, lua în primire un scaun hrentuit pe care alţii se temeau să se aşeze, îl tipărea într-un ungher, îl împăna acolo cu şezutul şi o noapte întreagă şedea nemişcat. Se uita, de obicei, într-un punct, dar vedea tot ce se petrece în jurul lui. Urmărea cum se iau la întrecere lingăii, cum cearcă a se zborşi cei porniţi să urce, cum răsare şi iar se pierde printre nimicuri cîte o vorbă înţeleaptă. Şi tot aşa, sară de sară, vrînd-nevrînd, dar intri şi tu în hora ceea, şi, odată intrat în horă, trebuie să joci, n-ai încotro. Cam stîngaci, cam nepriceput, Mircea a început aşa, deodată, a se înrăi. Şi nu că s-ar fi sfădit anume cu cineva, pentru ceva anume — ferit-a sfîntul! Veninul cela vechi, de demult, veninul neamului său, veninul cela începea să devină obişnuita lui stare sufletească. Şi asta a fost observat, căci veninul era căutat, veninul în genere era preţuit la şedinţele celea. A fi un om veninos însemna a fi un om de fier, un om în stare să ducă ceva la bun sfîrşit, un om cu care puteai avea de-a face.

Nuţei nu-i plăceau defel umblaturile lui şi sara, vă-zîndu-1 gata de ducă, se cam oţăra. Mircea se făcea a nu lua în samă mofturile soţiei, dar Nuţa o ţinea în felul ei şi nemulţumirile în casă năvăleau zi de zi. Sfada cea marc însă a pornit de la pufoaică. Nu suferea nici ea fumul de tutun, iar pufoaica ceea a lui Mircea, după ce-a tot fost purtată pe la *nareaduri,* adunase atîta putoare, încît te ameţea cum deschidea Mircea uşa casei.

A răbdat ea cît a răbdat, iar de la o vreme, cînd îl auzea întoreîndu-se în zori, îi striga din casă să-şi lase pufoaica în tindă. Mircea nici nu găsea de cuviinţă să-i răspundă — auzi tu, ce prostii îi pot veni unei femei în cap! Nuţa îl lăsa să intre, să se dezbrace, să se des-calţc şi cum îl vedea în pat, cobora, lua pufoaica şi o

 scoatca ca însăşi în tindă. Mircea, supărat, venea în urma ei, o lua şi o ducea iar în casă. Nuţa o mai scotea o dată.

— Ce te faci nebună, bre! Haina mea, unde vreau, colo o pun!

, Nuţa, ca orice femeie mîndră, l-a pus să-şi aleagă una din două: ori ea, ori pufoaica.

— Amîndouă într-o casă n-avem loc.

Pînă la urmă Mircea a lăsat să treacă de la dînsul' îşi ţinea haina în tindă, pentru că începuseră să-i placă şezătorile de la cîrmuire şi nu putea sta serile acasă. Cu vremea a ajuns a se descurca din fugă în fierberea *nareadurilor* şi, de abia păşind pragul cîrmuirii, de acum ştia cine pe cine o să susţină, care şi pe care o să încerce să-1 doboare. Nu se amesteca în ale altora, dar prindea cu coada ochiului orice mişcare, fura cu urechea orice şoaptă şi, cam pe după Anul Nou, au început să-1 cheme şi pe dînsul serile la *nareadurd.*

— Dacă degeaba, ziceau ciuturenii. Punem rămăşag că Mircea nici de data asta n-o să ştie cum să se poarte.

Au trecut însă o săptămînă, două, şi cei cu rămăşagurile au tot lăsat-o mai moale, pînă ce au amuţit cu totul.

Spre cumplita lor uimire, Mircea de data asta a ştiut să prindă firul. Scaunul hrentuit a ieşit din ungherul lui, cu fiece sară venea tot mai aproape, mai aproape de masa la care şedeau activiştii. Pe urmă o fi fost dat vreun ordin ceva, s-o fi făcut vreo aluzie, dar scaunele activiştilor s-au tot lipit unul de altul, mai făcînd un loc, şi iată că scaunul hrentuit a ajuns şi el la masa unde se- hotăra soarta satului. Acum îşi avea şi Mircea oamenii lui care trebuiau susţinuţi, erau şi dintre cei care trebuiau puşi la punct. Prost n-a fost el nicicînd, de fiece dată greutatea celor spuse de el creştea; cît despre piedici, apoi piedicile au fost dintotdeauna marea patimă a Morarilor.

Ciutura a rămas trăsnită — ca să vezi ce înseamnă norocul omului! Şn se pricepe, tovarăşi, şi are energie, tovarăşi, iar cînd ai pricepere şi energie, poţi zice că şi autoritate ai. Spre primăvară cîrmuirea a început a-1 pune pe Mircea la încercare. Ba îi face

înscăunarea în fruntea celei mai leneşe şi destrăbălate brigăzi, ba ţi-l

275 înfundă în Siberia cu încă zece oameni din Ciutura să taie lemne pentru colhoz, ba îl trimit cu avionul la Chişinău să descurce o afacere cu cele trei maşini ale colhozului trimise pentru reparaţii. Şi-i plăcea felul ista de-a alerga dintr-o parte în alta şi, odată trimis, ştia să facă treabă, ştia să iasă dintr-o mie de încurcături din care alţii n-ar fi ieşit pînă la moarte. Pe urmă, unde mai pui că omului, atunci cînd îi merge, apoi chiar că-i merge: după fiecare călătorie se întorcea tot mai altul decît se ducea şi, în cele din urmă, Mircea Moraru, necăjitul, istovitul tractorist din Ciutura, a ieşit la suprafaţă. Şi-a făcut, într-un singur an, casă nouă, cu verandă de sticlă în tot lungul casei, şi-a cumpărat motocicletă cu ataş şi din osul vechi al Morarilor a început a se desprinde un vlăstar cu totul nou.

— Ca să vezi 'neata... se mirau ciuturenii şi apoi că aveau de ce se mira, pentru că minunea prin care treceau toţi cei ieşiţi la suprafaţă a început a se petrece şi cu el.

Mînca aceleaşi bucate, purta aceleaşi haine, spunea aceleaşi snoave pe care le mai spusese, dar acum, fiind la suprafaţă, mîncarea îi pria cum nu se mai poate şi umerii omului, împlinindu-se, au prins a se răsfăţa într-o lene greoaie; pălăria pe care a mai purtat-o cîteva veri a prins a fi furată cu ochiul de cele muie-ruşte al naibii, iar pătărăniile în jurul cărora s-a mai rîs înveseleau satul dintr-un capăt în altul.

Odată cu apariţia lui Mircea la suprafaţă a urmat o mică înviorare în Ciutura. Cei de fuseseră şi ei cîndva bine văzuţi s-au grăbit să-i dea sfaturi folositoare: ce să facă să n-o păţească, aşa cum au păţit-o ei; cei ce se înrădăcinaseră de-a binelea la cîrmă l-au primit cu braţele deschise, pupîndu-1 de fiecare dată cînd se întîlneau de trei ori la rînd; nu-i vorbă, au fost şi pizmaşi ce-au cobit pe sama lui, dar degeaba, căci Ciutura a rămas binevoitoare faţă de această avansare. Fusese cîndva băiat de ispravă, trecuse cinstit prin război — te pomeneşti că şi acum va face treabă. Bravo lui: după patru ani de muncă pe dealuri să se bucure şi el de un pic de viaţă bună şi să facă o petrecere frumoasă, căci, de cînd lumea, cei ce se dovedesc a fi avut noroc rămîn datori cu o petrecere nenorocoşilor din jurul lor.

— Şi pe cînd facem noi, Mircea, guleaiul cela?

— Care guleai?

— Cum?! Parcă te-ai lăudat mai nu demult...

— A, tu vorba ceea o mai ţii minte!

Apoi, peste o clipă de reculegere, cu ton moale, visător:

-- O s-o facem noi şi pe asta. Mai rabdă oleacă, să mi se coacă cele cîteva tufe de poamă pe care le-am pus în fundul grădinii şi, cum roadă va fi culeasă, ne-om aduna într-o sară cu un butoiaş de tulburel la mijloc.

— Un butoi întreg?!

— D-apoi!

— Aşa... Vezi să nu uiţi să mă chemi şi pe mine.

— Cum se poate?!

— Atunci dar înţeles si pus stampila. Noroc!

— Salut.

Şi se despărţeau — care la deal, care la vale.

A face o petrecere în Ciutura nu era mare lucru. Şi băutură, şi gustare, şi musafiri — de toate se puteau găsi. Principalul era să aduni cît mai multă răbdare, pentru că ciuturenii, oameni modeşti şi cumsecade, cînd se pomeneau aşezaţi la masă, deveneau mofturoşi din cale afară. Aici ştiu şaga, aici n-o mai ştiu... De mîncare nu se ating, aşteptînd să tot fie poftiţi întruna, iar închinarea paharelor putea să te scoată din sărite. Cei care obişnuiau să ia numai basamac n-aveau nimic împotrivă să fie speriaţi, din vreme în vreme, şi cu cîte un pahar de vin bun; cei care se ţineau numai de vin voiau să aibă la îndemînă şi cîte o sută de votcă, iar ciuturencele, parcă ar fi dat strechea într însele: ba se adună lîngă un şip cu limonada, ba îţi cer spirt curat. Pînă la urmă toate puteau fi împăcate, numai că mofturile celea nu se spuneau, nici nu dădeau măcar de bănuit, ci stăpînul casei împreună cu gospodina trebuiau să simtă, să ştie ce cere sufletul cutărui ori cutărui musafir. Şi chiar atunci cînd ai ghicit, încă n-ai făcut totul, pentru că musafirul mai face nazuri, ca să vadă toată lumea cum a fost el rugat o dată, după care iar l-au mai rugat...

Mircea, ce-i drept, ştia a paşte cum nu se mai poate de bine mofturile musafirilor. Concentrat şi înrăit cum era el în ultima vreme, totuşi, cum intra într-o petrecere, după primul pahar îşi schimba feleşagul. Devenea un om cum rar se întîmpla, şi o sară întreagă semăna

277 veselie şi voie bună în jur. Mulţi îi chemau la petreceri, pe el şi pe Nuţa, mai mult ca să aibă cine le drege petrecerea, şi ei se duceau: Mircea cu mare tragere de inimă, Nuţa — fără nici o tragere.

S-a vorbit destul în Ciutura că de ce-o fi făcînd atîtea mofturi Nuţa lui Mircea Moraru cînd e poftită la vreo petrecere, dar, pătimaşe de felul lor, ciuturencele s-au încurcat în minciuni, rămînînd departe de adevăr. Nuţei îi plăcea să fie poftită, îi plăcea să se ducă, dar cum se aşeza la masa cu musafiri, parcă i-ar fi intrat un spin în suflet. Ca să vezi, se gîndea ea, de cînd s-au luat, la atîtea petreceri au fost, atîta lume a veselit bărbatul ei, dar ca să adune o dată oameni în casa lor, să facă şi ei o petrecere frumoasă, pentru atîta lucru n-au avut noroc. Sărbători erau puţine. Pe cele bisericeşti oamenii le ţineau cam pe ascuns, iar din cele noi ţineau două: Mai şi Octombrie. în mai nici bani, nici n-ai din ce găti ca să faci faţă casei, iar toamna în fiece duminică ai cîte-o nuntă în mahala, şi vrei, nu vrei, vin mirele cu mireasa şi-ţi iau musafirii de la masă.

Dar, fireşte, atunci cînd vrea omul să facă o petrecere, o face pînă la urmă. în Ciutura deseori răsăreau petreceri venite aşa, din senin. Se adună doi-trei vecini să cureţe fîntîna. în vreme de două ceasuri scot o sută de căldări cu apă, apoi încă zece căldări cu nămol, şi ard apoi o petrecere de vuieşte satul. Ori îşi ridică unul o casă, ori îi naşte nevasta un copil, ori întîlneşte un prieten pe care nu l-a văzut demult — motive pentru a aduna lume la o masă erau destule. Mircea deseori se plîngea că ar face şi el o petrecere frumoasă, dar n-arc pentru ce pofti lume. Acum, iată, are. Pînă la urmă, a prins şi el firul, şi, dacă nu mai adună nici amu lume în casa lui, halal de mama ce l-a făcut.

Se întîmplase tocmai un an bun. Ciuturenii au primit cîte două kilograme de grîu pe *trudozi.* Adică ceva pîne aveau ei şi din anii trecuţi, dar, păţiţi de atîtea ori, umblau cu frica-n sîn. Umblau răi, înţepaţi, cu privirea grea, dar pînea primită i-a îmblînzit oarecum. Livezile şi grădinile au rodit cum rar se întîmpla — oa-mcnft nici nu mai ştiau ce să facă cu atîta roadă. Tot ce se scutura din copac duceau la porci, şi pe la o amiază, cînd se înfierbînta ziua, prin ocoale oftau nişte namile, că nici ochii nu li se vedeau de atîta grăsime. Vara,

278 ce-i drept, fusese cam ploioasă şi vinul era cam acrişor, în schimb era destul. Cît despre samogonc㠍, în fiece casă chiftea în butoaie rumegătură de sfeclă de zahăr. O pui la fiert, scoţi aburul printr-un butoieş cu apă rece şi — dragă î»ţi este lumea în jur.

în sfîrşit, şi-au zis ciuturenii în sinea lor, toamna as'ta petrecem în casa lui Mircea. Petrecem, de ce nu, părea să le răspundă Mircea, dar iată că toamna, senină şi frumoasă pe la început, a întors-o deodată în ploi. O roadă de toată frumuseţea stătea în cîmp, strînsul mergea greu. Pe urmă vremea parcă se mai aşezase, strînsul părea a

se fi mişcat din loc, şi Mircea începuse a chiti cam cum, cam pe cînd să facă el petrecerea. I-a venit a se sfătui cu femeia — nevestele se pricep mai bine, dar ba azi o întreabă, ba mîne, pînă ce s-a pomenit într-o bună zi că i-a fugit femeia de la casă.

Şi nu era mare lucru la mijloc. S-a mai întîmplat în Ciutura. Nevestele, cînd le răzbea, una-două şi-şi luau tălpăşiţa, lepădîndu-şi bărbaţii pe-o săptămînă-două. Fie că erau bărbaţii vinovaţi, fie că păcătuiseră ele însele, sătenii veneau cu grămada să-i împace. Făceau nenumărate cărări, umblînd de la unul la altul, şi atunci cînd izbuteau să-i împace, era o bucurie pentru tot satul. Fugeau însă, de obicei, neveste tinerele, în primul an după nuntă, iar Nuţa, slavă Domnului, măritată de atîta vreme, avea copii, ducea căsnicia molcomă, fără să se fi plîns cuiva. Şi cînd colo — s-a dus. A dispărut într-o dimineaţă cum dispare o piatră aruncată în iaz: un sughiţ de ape sparte, cîţiva stropi — şi nici tu semn, nici tu urmă.

Era o mare pierdere pentru sat, şi oamenii au pornit s-o caute. O căutau femei de-o samă cu dînsa şi copile tinere abia ieşite din şcoală, alergau întrebînd de dînsa cumătre din mahala şi femei din alt capăt al satului, pe care abia le vedea o dată în an; se interesau de soarta ei *nacealnici* şi oameni ce n-au avut zdreanţă de slujbă în viaţa lor.

Nu era. Nici pe la vecini, nici la rude, nici la părinţi nu era. Satul se mira grozav, apoi că pînă la urmă şi Nuţa a început să se mire: ce-o fi oare cu mine, pe unde să mă fi pierdut?

Era, firește, în Ciutura. Aici îşi trăise toţi cei patruzeci de ani, pînă la o zi, şi nici de data asta nu plecase

nicăieri. Trăia în aceeaşi mahala, în aceeaşi casă, cu acelaşi bărbat. Umbla pe aceleaşi drumuri, purtată de aceleaşi griji. Se scula pe la zori, făcînd să se învîrtă ca un scrînciob mica lor gospodărie — fierbea mîncarea, mătura, spăla, pieptăna, ocărîndu-şi şi mîngîindu-şi odraslele în aşa fel ca pînă în amurg, pînă se va întoarce, să ajungă în casa ei mîncare, curăţenie, minte şi voie bună. Se ducea la norme, muncea cu aceleaşi două mîni cu care şi-a tot ţinut casa o viaţă întreagă. I se socotea munca în aceleaşi cărticele mototolite, iar pe înserate, cînd se întorcea, pornea din fugă acelaşi scrînciob — făcea de-mîncare, spăla, mîngîia şi ocăra.

Dar, firește, Ciutura nu era proastă, ştia ea şi singură rostul la muncă, învăţase şi ea rînduiala celor scrîncioburi. Ciutura o căuta pe cealaltă Nuţă — pe nevăstuică veselă şi rea de gură, pe femeia săritoare la nevoie şi molipsitoare prin hărnicia ei, o căuta pe gospodina care se pricepea să prindă pe la zori, cu mînile goale, o zi fierbinte de vară în aşa fel ca să-i fie stăpîna; o căutau pe femeia care se pricepea ca nimeni altul a găsi cele cîteva cuvinte ce trebuiesc spuse la un ceas de bucurie, la un ceas de mare cumpănă.

Nu era. Cea de-a două Nuţă dispăruse, şi umblau trişti, singurei copiii ei, de parcă ar fi rămas orfani de mamă; luminau în silă ferestrele casei lor atunci cînd se aprindeau luminile în sat, şi se simţea pe toate drumurile, pe toate cărările se simţea că îi lipseşte ceva femeii pentru a-şi recăpăta voia bună de odinioară.

— Hei, măi, că o proastă ca tine nu ştiu dacă mai găseşti pe lumea asta! îi zicea Mircea după nenumăratele încercări de a-şi readuce gospodina acasă. Nu mai ştia nici el însuşi ce să facă şi, adresîndu-se numeroşilor martori, care, din păcate, nu erau de faţă, continua: iaca, tovarăşi, ici am nevastă, ici n-o mai am. Trăim în pace şi dragoste, mîncăm, cum s-ar zice, dintr-un singur ou, dar răsare o boare de vînt, mînă o despi-cătură de nour deasupra satului, şi mi seţtopeşte femeia ca o luminare, îmi fuge de la casă şi pace!

Drept răspuns Nuţa zîmbea trist, amărîtă, necăjită, căci chiar ploile erau de vină. Ori că aşa i-a fost zodia în care s-a născut, ori că moştenise feleşagul maicii sale, dar faţa ei umbla după soare ca o răsărită înflorită, şi înălţimile albastre de deasupra satului erau singu-

rele imaşuri unde ştia să zburde sufletul ei. Fără soare, fără cer senin ea se veştezea, părea alt om, şi tot umbla veştedă şi încurcată în nimicuri pînă se schimba iar vremea. Şi tot aşa, senină cînd era cerul senin, posomorită pe cînd se posomora cerul, şi schimbările celea se rînduiau în sufletul ei cu aceeaşi simplitate categorică cum se rînduiau ele sus, în înălţimi.

Mai ales o necăjeau toamnele cu ploi multe, nesfîr-şite, cu vînturi reci, ce tot caută să bată călătorului din faţă. Toamna ceea însă, toamna în care Mircea, ieşit la suprafaţă, punea la cale o petrecere, parcă venise să le facă vîrf la toate. Chiar din prima zi, de cum s-au dus copiii la şcoală, s-a răsturnat un car de nouri zgrunţuroşi deasupra satului şi zile întregi nici o aşchie de cer senin, în zori cerul se arăta întunecat, şi pe >a amiază era numai nour, şi în amurg — aşijderea. Peste dealuri, peste sate umblă o umezeală dusă de vînt — ba că^ ploaie, ba că-i ceaţă. Cîmpurile stau umede cu săptămînile, drumurile îs numai băltoace, iar colhoznicii — de bine ce le era, căci primiseră grîu destul, de. rău ce le era, căci putrezea cealaltă roadă în cîmp — fierbeau basamac, se îmbătau, ieşeau pe la răscruci, se sfădeau, împroşcîndu-se cu vorbe rele, urîte, ce se răspîndeau peste sat ca şi ploile mocnite de toamnă.

Aşa s-au petrecut lucrurile cînd Nuţa a fugit de acasă, şi bietul Mircea nu-şi mai găsea loc de atîta necaz — ca să vezi ce înseamnă să n-ai noroc! Tocmai cînd un pui de viaţă bună a bătut la poarta

lor, şi el îşi pusese în gînd să facă o petrecere, tocmai atunci să-i fugă muierea! Se tot frăsuia şi o tot căuta bietul om, se frăsuia şi o căuta tot satul, pînă şi Nuţa^se minuna: maică precistă, atîta amar de vreme a trecuf^şi nu mă mai în torc odată!

* * *

într-o sară, după ce şi-a culcat odraslele şi -a scăzut puţin lumina, căci îl aşteptase pe Mircea cu dcmînca-rea, Nuţa — ce i-a venit în cap? — ia hai să facă puţină croitorie. A adus din casa cea mare maşina de cusut, a scos de prin săltăraşele ei o puzderie de peticuţe moi şi colorate. I s-a părut, printr-un joc ciudat al închipuirii, că-i copilă şi se joacă cu păpuşile. Numai cîteva clipe

 a fost mică, pe urmă şi-a revenit, dar copilăria nu s-a dus toată. Au rămas zvîcnetul cel dulce de mare aşteptare şi sfînta necunoaştere din pragul unei vieţi abia începute.

Avea o maşină bună, cehoslovacă. O „Ladă". Cîndva, demult, visa să ajungă mare croitoreasă în sat, dar nici n-avea de la cine să înveţe, nici n-avea maşină ca să încerce singură. Cu anii a făcut ea rost de maşină, dar o năvăliseră de acum copiii, grijile casei. îi plăcea însă că are maşină de cusut, îi plăcea să se aşeze uneori sara ia ea, să scoată de prin săltăraşe peticuţele, să stea cugetînd deasupra lor. Uneori se întîmpla să înjghebe o nimica toată, alteori se pomenea că strică. Nu ştia cum se făcea cînd cosea bine, habar n-avea de ce nu-i reuşea atunci cînd nu-i reuşea. De altminteri, ea nici nu se prea căznea să afle adevărul. Cusătoria o ademenea mai mult cu tainele sale şi, aşezîndu-se la maşină, ea încerca să ghicească de fiecare dată: se va alege ceva din munca ei, nu se va alege?

După ce a tot rînduit în fel şi chip rămăşiţele scoase de prin săltare, Nuţa a rămas împietrită a mare mirare, căci mînile ei, fără ştirea stăpînei, au ales cele mai frumoase bucăţele, potrivindu-le într-o cămăşuică micuţă, bună doar pentru un copil de ţîţă. Nici nu mai trebuia croită — o vîri sub acul maşinii şi coşi, dar tocmai acesta era necazul. Nuţa nu voia s-o coase. Copiii şi-i crescuse, în casă n-avea cine purta o asemenea cămăşuică, iar pentru un al patrulea copii Nuţa nu se credea în putere nici să-1 nască, nici să-1 crească. Las' că o viaţă întreagă a tot spălat pelinci, i-a tot purtat în braţe. Altele au mai umblat şi pe la hramuri, şi prin petreceri, pe cînd ea şi-a petrecut tinereţea stînd cu copiii în casă.

Pe de altă parte, era păcat să n-o coase — cămăşuică se nimerise de minune, şi multă vreme a stat Nuţa îngîndurată la maşina de cusut. A stat în picioare nemişcată, pînă s-a întors Mircea, ba chiar şi pe urmă, cînd a ieşit ei să se spele în bătătura casei, şi mai pe

urmă, cînd s-a întors şi s-a aşezat la măsuţa unde îi aştepta cina, ea tot stătea lîngă maşina de cusut. Stătea şi aştepta — poate va zări el ceea ce nutrea dînsa să crăiască, va întreba ce şi cum şi atunci, în doi, vor găsi mai uşor vreo scăpare. Ei, de unde! Mircea ciupea mîncarea pe ici-colo şi puţin îi păsa de cele ce se petreceau în jurul lui.

282

— Auzi tu, Mircea...

Mircea n-auzea. Şedea la masă, scobindu-se în dinţi şi Un rînjet sadic, batjocoritor, răsărea din cînd în cînd pe mutra lui. Venise, ca de obicei, cherchelit, dar, mă rog, cine se întoarce sara treaz acasă?... Adulmecarea biruinţelor sale, de cum rămînea de unul singur la masă — iată ce o durea pe biata Nuţă. Nu era greu să-ţi închipui ce fel de bătălii' s-au dus, dacă rîsul biruitor îţi trezea fiori. Adică, vorbă să fie, bătălii... Ia o fosăială colo nenorocită, şi totuşi, fosăiala din jurul puterii locale îl trăgea ca o mocirlă la fund.

Bietul Mircea! Se înglodase cu totul în păduricea celor intrigi mărunte şi urîte. Umblatul prin băltoacele celea murdare nu se ştie de ce se numea „a face politică", şi Mircea era fericit că face politică şi el. Prinsese curaj, îi mergea, o fi avut noroc, căci serile, stînd la masă de unul singur şi scobindu-se în dinţi, el mai gusta încă o dată biruinţele obţinute, capcanele care pîndeau din ascunzişuri, şmecheriile care i-au reuşit, şi atît de mici, atît de ruşinoase i se păreau Nuţei treburile celea ale lui, încît aşa, într-o clipă, se înstrăina de el, şi pînă în zori rămîneau doi oameni străini sub un singur acoperiş.

A doua zi Mircea se scula plin de rcmuşcări, se jura că, gata: nu mai poate de atîta băutură, de atîta politică. Le leagă pe toate de gard, le pune cruce şi le pecetluieşte, dar spre sară iară venea cherchelit.

Vine, se aşază la masă, umblă cu mînile prin blide fără a vedea bine ce înghite, apoi, rămînînd de unul singur, rîgîie sătul, cu gîndurile cine ştie pe unde...

— Măi Mircea, măi!

în casă domnea o linişte adîncă. Nuţa iese din bucătărie să vadă de ce nu-i răspunde bărbatul. Hainele şi încălţările zac aruncate la întîmplare, iar el de acum doarme, cum adorm, de obicei, beţivii — mai mult de-a curmezişul decît de-a lungul patului. Nuţa s-a întors în bucătărie, a desfăcut cămăşuică, vărsînd-o înapoi în săltă-raşe, a închis maşina şi a dus-o în casa cea mare.

Dacă-i aşa, fie şi aşa... Dar, întoreîndu-se, a zăbovit o clipă în tinduţa întunecoasă, de parcă ar fi căutat o uşă nouă, ca să nu se mai întoarcă înapoi la bărbat. Trebuia însă să se întoarcă — acolo, într-o odaie cu ef, rămăseseră copiii.' Femeia a deschis uşa, dar nu-i era deloc

 a intra şi atunci s-a oprit în prag, s-a rezemat de uşor. A rostit încet, vorbindu-i unei vecine cu care, pe semne, tot discutase în ziua ceea:

— Ei şi ce folos?!

Într-adevăr, ce folos din *trudozilele* celea multe, ce folos că şi bărbatul ei intrase la putere şi trăiau bine, aveau de toate?! Ce folos din toate bunurile celea, odată ce ca, ca şi înainte vreme, nu avea bărbat, rămînînd a fi şi gospodarul, şi gospodina casei. Uneori chiar începea să i se pară că nici n-a fost măritată. S-a hîrjonit cu un flăcău într-o căruţă cu fîn, pe urmă hai că fac nuntă în mare grabă, şi iată-l că se şi duce la armată. N-a dovedit să scape de armată, a venit războiul, după război — foametea, după foamete — tractorul.

Astfel, Nuţa toată viaţa a tot aşteptat să i se întoarcă bărbatul, a tot umblat cu ghicitul să afle cînd vine. Acum, abia ce l-a coborît, cu mare ce l-a smuls, secătuit, de pe tractorul cela, şi iar l-a pierdut. De data asta nici nu-şi mai putea da sama: cînd, cum l-a scăpat? Ţinea bine minte că ultima oară a avut bărbat în casă, iar copiii au avut părinte cu vreo trei luni în urmă, în săptămîna ceea de primăvară cînd Mircea a fost confirmat la Pămînteni. S-a întors el atunci devreme, a venit tuns şi ras de la frizerie, era vesel şi era treaz. A ajutat-o prin gospodărie, s-a porăit cu copiii sara întreagă, a mai stat la sfat cu vecinii. Pe urmă, cînd copiii au adormit, iar vecinii s~au risipit pe la case, Mircea i-a şoptit cu o voce hîtră şi nepăsătoare, o voce ce trezea de fiecare dată în inima Nuţei dulcea taină a păcatului.

— Hai, bre, că ce naiba... Şi cununaţi, şi înscrişi de lege sîntem...

A fluturat dragostea lor din noaptea ceea ca un chibrit aprins în cîmpul gol — nici căldură, nici lumină ca să zici că a fost, dar se întîmplase tocmai o noapte blagoslovită, cînd prinde rădăcină chiar şi ceea ce n-ai semănat. A doua zi Mircea, mîndru de faptul că, deşi confirmat la raion, rămîne credincios nevestei sale, şi-a văzut de slujbe, iar Nuţa a prins a se sluţi. Ba *u* răsar nişte pete pe obraji, ba i se face rău, ba o încearcă ameţelile aşa, din senin, pînă ce, într-o bună zi, a dispărut din sat.

Şi nu era mare lucru la mijloc — se întîmplase pînă atuncea cu multe, se întîmplase şi cu dînsa, dar, din

păcate, nu se putea hotărî. A prins capăt de vorbă printre femei, a scris pe-o hîrtiuţă numele unei doctoriţe din Pămînteni, despre care se spunea că face minuni, avea şi cîteva ruble ascunse pentru zile negre, ba chiar ajunsese a se înţelege cu Paraschiţa, vecina de peste drum, că, de va fi nevoie, să aibă grijă de gospodăria ei o zi-două. Şi totuşi, nu se putea hotărî. „...că° mare proastă am mai fost!"

Mircea s-a trezit pe-o clipă, a întrebat cine a dat aşa *glupi rasporejeni* şi, fără a aştepta să i se răspundă, a adormit. Nuţa, în cele din urmă, a coborît de pe prag, a adunat îmbrăcămintea şi încălţămintea bărbatului, aşezîndu-le acolo unde le-ar fi pus el însuşi de-ar fi venit treaz. I-a pus o pernă sub cap, a stins lumina, şi-a făcut în loc de rugăciune semnul crucii şi s-a ghemuit lîngă el — tăcută, vinovată, nenorocită.

O durea tot trupul, scîncea a osteneală fiece osi-şor, dar hodina nu-i venea. Casa ridicată de mînile ei, altădată largă şi încăpătoare, a început să i se pară strimtă, îngustă, şi cum închidea ochii, i se părea că tavanul se lasă peste dînsa. S-a ridicat din pat, a tras perdelele, adăugind-pereţilor albi două fîntîni adînci cu cer tulbure de noapte. A venit înapoi, s-a culcat şi, ca să uite de cele ce-o frămîntau, privea ba prin fereastra din dreapta, ba prin cea din stînga.

Seninul nopţilor de fiecare dată ştia cum s-o ia ca s-o împace. Mai ales o vrăjea luna pe cer şi, îndată ce se strecura lumina ei prin fereastră, Nuţa, culcată, îşi închipuia cum se ridică din culcuşul ei şi porneşte în întîmpinarea acelei lumini. Şi, Doamne, depărtările celea, cu cît le treci, cu atît mai multe îţi rămîn, şi tot venind spre lună, Nuţa, în cele din urmă, ostenea şi adormea, şi dormea bine, pînă în zori. De data asta însă n-a avut noroc. Depărtările stăteau posomorite, iar după perdeaua norilor nu se arăta nici cornul lunii, nici gălbenuşul ei, nici măcar un strop de lumină.

„Las' că răsare ea mai tîrziu, pe la miezul nopţii..."

Şi-a pus în gînd să aştepte pînă răsare luna şi o vreme ba picura, ba se trezea, tot cercetînd adîncurile cenuşii ale celor două ferestre. Dar luna nu răsărea. Nuţa şi-a adus aminte că nici sara trecută, nici cealaltă sară nu răsărise. Un fior rece a cuprins-o — oare ce să fie la mijloc? S-a ridicat repede, a îmbrăcat fusta,

a aruncat pe umeri pufoaica bărbatului, cu care se împăcase pînă la urmă, şi a ieşit afară. Cum căsuţa lor stătea pe o înălţătură de loc *ok* un acoperiş mai sus decît celelalte case, Nuţa avea în ogradă cerul întreg, şi l-a tot iscodit palmă cu palmă, dar nici tu lună în creş-tere, nici tu lună în descreştere, nici tu seceră, nici tiu cercel — nimic nu răsărise în noaptea ceea. *

Satul s-a aciuat, a adormit, şi numai la Paraschiţa, vecina de peste drum, rumenea un colţ de fereastră. Ardea candela, iar bătrîna, pe semne, se ruga. Paraschiţa ceea, fire veselă şi setoasă de lume, sara, cînd satul se culca, cădea pradă unei groaznice

singurătăţi. Bărbatul ei împreună cu singurul lor fecior s-au dus în patruzeci la mine, în Donbas. La început îi trimiteau şi materie pentru fuste, şi bani, şi bolovani de zahăr. Pe urmă nici nu-i scriau, nici nu-i trimiteau, iar în război s-au pierdut amîndoi. Multă vreme a tot scris ea pretutindeni, dar n-a putut da de urma lor. Au trecut de atunci ani. Paraschiţa aproape că nici nu mai aduce vorba de marea sa durere, dar, cum se lăsa noaptea, începea s-o macine singurătatea. Şi, ca să scape de dînsa, bătrîna aprindea candela, se lăsa în genunchi, povestind unei iconiţe vechi cazania lungii şi încurcatei sale vieţi.. Nu-i vorbă, se bucura cînd auzea un om în ogradă, şi n-a dovedit Nuţa să deschidă bine portiţa, că mătuşa a şi răsărit în prag. A întrebat în şoaptă, îngrozită:

— Sfinte Dumnezeule, iar s-o fi întors beat?!

Nuţa niciodată nu i s-a plîns, şi nici Mircea nu se îmbăta în aşa fel ca să-1 cunoască vecinii, dar au femeile felul lor de-a ghici necazul una alteia. Nuţa s-a aşezat pe prispă şi, ca să schimbe vorba, a ridicat fruntea, a cercetat cerul, a întrebat cu o curiozitate de copil:

— Oare de ce n-o fi răsărit luna în sara asta? Mătuşa a deschis gura pornită să caşte, dar nu şi-a putut
prinde pofta din plin şi, bătîndu-sc cu palma peste gură a păcate, i-a şoptit tainic:

— O fi coborît în marc să se spele. Că, de mîndră şi frumoasă ce este, o fi tot mîncat-o zavistia, răutatea lumii, şi ea se tot macină, scade, iar cînd rămîne numai o picătură, se cufundă în mare şi se spală de toate relele.

Femeie săracă şi blajină, Paraschiţa le tălmăcea pe toate paşnic, binevoitor şi, cu toate că Nuţa ştia dinainte /

286 cam cc-o să spună mătuşa la cutare ori cutare lucru, îi plăcea să vie, să stea aşa, cu umerii înţepaţi de răcoare, să asculte murmurul vorbelor vechi şi mustoase, vorbe aproape uitate de sat. După ce s-au lămurit cum stau cu luna, au mai vorbit despre noutăţile mahalalei, despre furturi, despre bătăi, despre nunţile ce puteau fi în toamna ceea, şi, în cele din urmă, pe Nuţa a început s-o fure somnul. Şi-a luat rămas bun de la mătuşă, a pornit spre casă, păşind grijuliu, de parcă îi era frică să nu piardă acest dulce început de hodină, dar, pînă să ajungă, pînă să se culce la locul ei, somnul i a trecut.

O tristeţe grea, nelămurită, o mare deznădejde a început s-o macine şi Nuţa nici nu mai avea putere să se împotrivească. Le-a lăsat dar pe toate în voia sorţii, şi numai mintea ei se tot zbuciuma,

secătuit foametea şi

căutînd să se dumerească de ce n-a răsărit luna în noaptea ceea? Pe semne, se gîndea ea, s-o fi întîmplat ceva acolo sus, în înălţimile celea albastre. Le-or fi zdruncinat mari cutremure, le-or fi pîrjolit războaie grele, le-o fi iată că nu se mai poate face nimic. Va trebui să ne împăcăm şi cu^nopţile fără lună, cum ne-am împăcat cu războaiele, cu cutremurele, cu înfometările de pe pămînt.

A aţipit de abia în zori şi s-a visat mireasă. Casa părinţilor era plină de lume. Cîntau muzicanţi, iar ea stătea lîngă un prostănac după care părinţii o dădeau cu sila. Plîngea întruna, aştepta să vină Mircea s-o fure, dar Mircea nu se arăta, şi ea tot bocea, îşi smulgea gîţele de necaz. în zori, cum s-a trezit, s-a repezit la ferestre, dar degeaba. Nu răsărise luna în noaptea ceea şi anume pentru că nu răsărise, Nuţa s-a hotărît. De amu dacă şi luna, mîncată de răutatea lumii, ne-a părăsit şi nu se mai întoarce, pentru ce ne-am tot înmulţi şi creşte unul pe altul?

Şi-a sculat copiii, i-a spălat, i-a hrănit, i-a pus să-şi pregătească lecţiile. Pe urmă, după ce şi-a petrecut bărbatul, a chemat-o pe Paraschiţa, rugînd-o să ia sama de gospodărie, a îmbrăcat hainele ce-i erau mai dragi, de parcă i-ar fi fost frică să nu rămînă ele cumva nepurtate. A luat cele cîteva ruble ascunse pentru zile negre, hîrtiuţa pe care era scris numele doctoriţei, a închis cu grijă portiţa în urma ei şi a pornit la drum.

Capitolul XIV

BINECUVÎNTAREA

Era o dimineaţă posomorită, cu nori, cu vînt, şi frigul cerca să-1 răzbească pe om din mers, din fugă. Nuţa se strecura grăbită dintr-o ulicioară în alta, iar cum a ieşit din sat, a şi apucat-o spre cărăruşa pe care se duceau ciuturenii cînd aveau treabă la Pămînteni. A făcut vreo zece paşi şi s-a oprit mirată cum nu se mai poate: cărăruşa nu mai era la locul ei. Auzise sara trecută, prin amurg, cum forfotea un tractor lîngă sat, dar nu i-a trecut prin cap ce-o fi scurmînd el acolo. Arase cărarea. Acum, în locul ei, o coamă de bulgări nalţi şi vîrtoşi şerpuia încet, curgînd domol spre gară.

— Iaca, nu le place cărarea şi pace!

Nu plăcea cărarea, firește, şefilor satului, dar nici ciuturenii nu erau ei chiar aşa de sperioşi. Dacă luai sama bine, zăreai, cum se strecoară lîngă coama de bulgări urmele unui.biet drumeţ. S-o fi sculat ciutureanul cela cu noaptea în cap, a dat la cărare, da cărarea nu-i. S-o apuce înapoi nu-i dădea mîna, să înconjure nu mai avea vreme, şi atunci a luat-o prin bulgări înainte. Astfel, cărăruşa dispărută sara trecută, în amurg, s-a născut din nou în zori de zi, şi Nuţa, fără a sta mult pe gînduri, a pornit pe urmele acelui

consătean. Venea cu greu prin arătură, dar simţea o adîncă mulţumire de pe urma încăpăţînării sale, şi se tot gîndea la cei ce aveau să treacă ziua întreagă pe urmele lor. Vor tot trece oameni spre gară, dinspre gară, se vor tot aşterne urme peste urme, pînă ce cărăruşa se va înfiripa din nou.

Drumuşorul pe care a pornit femeia era o trecătoate veche, se bănuia că ar avea cam aceeaşi vîrsta ca şi Ciutura. Şi tot la fel ca Ciutura a avut cărarea ceea o soartă încurcată şi grea. La început a fost cărare, apoi cîteva sute de ani — drum cu nume în toată cîmpia, pe urmă iar a ajuns cărare. Ciutura păzea drumeagul cela ca pe ochii din cap. Fiecare sat, cînd ajunge vorba, se laudă cu cîte ceva: unele au mori de vînt, altele au dat naştere la dascăli, celelalte au nişte lutării cu urme de vulpe. Ciutura nu prea avea cu ce se lăuda. Singura ei mîndrie era drumul frumos şi scurt ce ducea din sat pînă la Pămînteni.

Ciuturenii, de cînd îi ştie lumea, fac ce fac şi mai trec pe la gară. Aceste nesfîrşite călătorii ar fi putut să pară ciudate, dat fiind că oamenii se duceau cînd cu treabă, cînd fără treabă, dar dacă stai să vezi mai bine, dusul la Pămînteni pe de-a dreptul era o necesitate vitală a satului. Cîndva, pe locurile unde sînt acum Pămîntenii, era o mănăstire cu ziduri înalte, făcută în chip de cetate. Peste biata Moldovă trecea pîrjol după pîrjol şi, cum dădeau năvală turcii ori tătarii, oamenii de prin sătişoa-relc vecine se repezeau buluc la mănăstire să-şi apere viaţa, pămîntul şi credinţa.

Cîmpia Sorocii era pe atunci mai mult pădure. Fiecare sat îşi avea pentru vremuri dc bejenie o cale a lui ascunsă care ducea spre mănăstire. Ciutura îşi avea drumuşorul ista. Şi nu era el cine ştie ce, dar o fi fost, pe semne, urzit într-un ceas bun, căci ştia a feri lumea de primejdie, ştia să-i scoată pe oameni din sat, ştia să-i aducă înapoi cu vremea. Trecut-au de atunci veacuri. Din mănăstire n-a rămas nici măcar temelia, din pădurile cîmpiei — mai nimic. Turcii şi tătarii ne-au lăsat în pace, dar a rămas în' viaţa oamenilor obişnuinţa de a te ridica într-o singură clipă şi a porni la drum; apoi a rămas o minune de drum urzit de picioarele ciuturenilor de la marginea satului şi pînă la gară. E mîndria satului şi oamenii sînt gata să se ia de piept cu Dumnezeu pentru această cărăruşa; şi o tot păzesc, şi o tot împrospătează, pentru ca, în caz de primejdie, să aibă satul pe unde pleca.

Cîmpia Sorocii demult şi-a pierdut sămînţa cronicarilor, şi nu e de mirare că azi, cînd porneşti a răscoli vremuri trecute, găseşti numai umbre, numai ceaţă şi morminte. Ciutura şi-a pierdut şi ea, împreună cu multe alte sate, povestea începuturilor sale. Puţinele mărturii ce se mai aflau prin biserici şi mănăstiri au fost arse, iar cele cîteva amănunte care se mai păstrau în mintea ostenită a bătrînilor erau prea puţine pentru ca să te poţi dumeri.

Cîte ceva totuşi se putea afla. Ciuturenii mai bătrîni, de-o pildă, îşi aminteau la un pahar de vin cum că odată, demult, sătenii au scris ţarului jalbă să li se întoarcă drumul cel vechi al Pămîntenilor, şi că trei care trase de boi o iarnă întreagă au mers pînă la Petersburg.

Cum şi prin ce fel li s-a luat ciuturenilor drumul

cel vechi, acum nu mai ştie nimeni. Pe semne că această mare pierdere a satului a fost legată de frigurile prin care trecea Moldova pe la începutul secolului trecut. Din 1812, cînd Basarabia a fost alipită la Rusia, rubla împăratului rus, nimerind într-o ţărişoară săracă, a prins a le răscoli şi a le preface pe toate. Micile moşii ale boierilor moldoveni treceau din mînă în mînă, se vindeau mai pe nimica, iar în locul lor au început să apară moşii mari a cîte o mie, două, trei mii de desetine. Tot ce se nimerea în laţul hotarelor acestor moşii era înghiţit, fie că se nimerea o rarişte de pădure, un drum, o coadă de imaş.

O asemenea moşie a răsărit atunci pe lîngă Pămînteni şi se poate întîmpla că moşia ceea să fi înghiţit drumul ciuturenilor. Pentru nevoile satului s-a făcut drum nou — un drum de două ori mai lung şi mai întortocheat, cu două coborîşuri repezite şi cu o coastă hleioasă pe care trebuia s-o urci cînd ajungeai la gară. Era o mare bătaie de joc drumul cela, dar, cuminţi şi lăsători din fire, oamenii au înghiţit-o şi pe asta. Mulţi ani la rînd au tot umblat la gară pe ocolite, mcstecînd glodul, bătîn-du-şi vitele şi blestcmîndu-şi zilele la care au ajuns.

Drumul cel vechi trăia însă undeva adînc în sufletul ţăranilor, şi cum toamna amorţeau pămînturile răz-muiate, oamenii, scăpaţi la slobodă, făceau cărare pe acolo pe unde trecea cîndva drumul vechi, şi tot umblau pe cărarea ceea pînă iară începea a se desprimăvăra. Apoi, tot aşa, vara — pe un drum, iarna — pe altul, pînă s-a născut în Ciutura un voinic care, ce şi-o fi zis: „Ho, bre, şi ia mai staţi

oleacă! Să ocolească cei care merg călare, cei care merg cu trăsura, cei care duc de frîu o vită la iarmaroc, iar eu, dacă vin pe jos, de ce să înconjur atîta? Las' că poate n-o să-mi mai zică nimica boierul".

O fi scuipat în palme, şi-o fi făcut semnul crucii, o fi pornit la drum si o fi fost, pe semne, norocos de felul lui.

Să ai vara întreagă la îndcmîna ta un drum scurt pînă la gară — la mai mult ciuturenii nici că visaseră. Un dor străbun de ducă, nevoi vechi şi uitate au început a abate oamenii spre gară, şi într-o singură vară picioarele lor desculţe au tipărit şi dres cărarea de-a mai mare dragul. Din păcate, bucuria lor n-a ţinut mult, căci cărarea n-a plăcut vechilului. Toamna au venit plugu-

rile boiereşti, au desfundat-o. Dar primăvara ciuturenii au semănat cărarea înapoi şi de atunci pînă în ziua de Tizi satul tot luptă pentru cărare.

O fi la vreo sută de ani de cînd se dau aceste bătălii, în acest răstimp, satul a fost de multe ori sărac şi bogat, voinic şi bicisnic, iar cărăruşa tot a fost de nenumărate ori pierdută şi cîştigată înapoi. Ciutura a cunoscut croi, şi jertfe, şi trădători în aceste lupte grele. îndrăzneala, răbdarea şi priceperea unui sat întreg s-au călit în jurul acelei cărăruşe. Şi cîte au avut ei, bieţii oameni, de suferit! Vechilul îngrădea cărăruşa cu sîrmă ghimpată, sădea salcîmi în lungul ei, căra spini uscaţi de pe toate dealurile şi-i arunca în drumul trecătorilor. Erau asmu-ţaţi cu cîni, erau întorşi de la jumătate de drum, erau puşi să muncească drept despăgubire pe moşia boierului. Şi ciuturenii le înghiţeau pe toate. Ungeau cu salivă zgîricturilc, îşi scoteau unul altuia ghimpii din călcîic, cîrpeau hainele spintecate de cîni, făceau corvoadă pe moşia boierului, iar cînd aveau treabă la gară, cum ieşeau din sat, iar o luau pe cărare.

Boierul român în mînile căruia a nimerit moşia după 1918 a fost mult mai hîtru. Pentru început, la mijlocul cărăruşei a fost pus un jandarm cu baionetă la arma. Arma ca arma, dar de bătut ştia jandarmul cela ca nimeni altul, şi vreo zece ciutureni, trecuţi prin mînile lui, mai-mai erau să dea ortul popii. Spre marele noroc al sătenilor, jandarmul nu ţinea mult la supărare. .Cam la o săptămînă i s-a urît, se vede, de atîta ciomăgeală şi el a început a se plînge oamerwlor că i-i frig, i-i foame, i-i urît aici, în cîmp, de unul singur. Au prins a-1 hrăni mînă de la mînă, şi jandarmului i-a priit pînea ciuturenilor. De la o vreme a început a-şi părăsi pe înserate postul, trăgînd pe la vădanele din satele vecine. Din păcate însă, cînd a sosit acea unică şi hotărîtoare inspecţie, jandarmul zăcea beat mort de-a curmezişul cărării şi se plîngea că nu-1 mai iubeşte Mândica.

Postul a fost lichidat. Oamenii se duceau ca şi mai înainte, cînd aveau treabă la gară, pe cărare, şi atunci boierul şi-a arătat viclenia. Pământurile prin care trecea cărarea au fost date oamenilor în parte. Boierul socotise că ţăranii după ce vor pune mîna pe pămînt, fie măcar pe-o vară-două, n-au să se lase unii pe alţii să treacă. Şi a socotit bine boierul: oamenii se sfădeau, se pîn-

291 deau, se băteau cu sapele, cu coasele, şi totuşi, cînd aveau treabă la Pămînteni, cum ieşeau din sat, o apucau pe cărare.

Cît a ţinut războiul, cărăruşa a fost la îndemîna tuturora, iar pe urmă au venit colhozurile, pămînturile au început a fi vărsate grămadă şi croite din nou. O parte din vechea moşie a fost trecută Ciuturii aşa cum era, cu tot cu cărăruşa, şi lumea a răsuflat uşurată: amu — gata, amu-i a noastră. De cîte ori vrei la gară, de atîtea ori te duci. Cîţiva ani mai tîrziu, la Pămînteni, a început a se face fabrică de zahăr şi colhozurile din raion au prins a creşte sfeclă de zahăr. Ciuturenilor o vreme nu le-a prea mers cu sfecla şi ei au tot mutat-o de pe o moşie pe alta, pînă a venit rîndul dealului cel mic. Nu se ştie cum şi de ce, dar acolo i-a priit sfeclei. Agronomii au zis: stai, dacă-i aşa, o mai semănăm o dată. De atunci dealul cel mic e tot cu sfeclă, şi cu cît o seamănă mai des, cu atît mai bine creşte. Cărăruşa, nu-i vorbă, cam încurca tractoarele şi tractoriştii o arau. Oamenii însă nu luau în serios arătura ceea şi, cînd aveau treabă la gară, se duceau pe unde le convenea.

Peste cîţiva ani însă iar s-a iscat sfadă din pricina cărăruşei. Ciuturenii tocmai descoperiseră cam ce-ar trebui să facă omul cînd vrea să bea şi n-are ce bea. Ajuns la o asemenea mare strîmtoare, omul se apucă şi face basamac. Dai sfecla prin jăzătoare, îi pui oleacă de drojdii, pe urmă o fierbi frumuşel. După ce-ţi uşurezi puţin viaţa, mai faci şi un ban pentru casă, iar din sfecla de zahăr, dacă erai priceput, făceai o băuturică curată ca lacrima şi tare că ardea cu flacără albăstrie, cum ard comorile în zori de zi.

Sfecla era a colhozului. Să aduni multă sfeclă acasă nu se putea — te prinde şi te judecă. Dacă însă, întoreîn-du-te de pe undeva, smulgi două-trei sfecle şi le pierzi într-un fund de coş, cine ce-ţi poate zice? Cu două-trei sfecle, fireşte, nu faci nimica, dar dacă te întorci sară de sară pe drumul cela, tu şi toţi ai casei care au muncit împreună cu tine ziua ceea, se adună.

Ciuturenilor lc-a plăcut afacerea şi de la mic la mare se duceau la lucru avînd un coş ori o trăistuţă. Oriunde ar fi fost trimişi de brigadieri, sara se întorceau numai pe cărarea ceea, apoi cei mai lacomi îşi mai găseau şi treabă pe la gară. Azi se duc la Pămînteni, pe la o amiază

292 sc întorc, şi după-amiază iar se duc, spre sară mai vin o dată, şi,

pînă la urmă, cîrmuirea colhozului a convocat o şedinţă: ce ne facem, fraţilor? Au fost puşi paznici noi, cîţiva oameni au fost prinşi cu sfecle şi amendaţi, pe unul chiar era vorba să-1 judece, dar nu intra frica în ciutureni şi pace. Dimpotrivă, cu cît se făcea mai multă gălăgie, cu atît mai năvalnic se repezeau ei — hai, bre, ne mai ducem o dată la gară, că, încolo, cine ştie...

La una din numeroasele şedinţe ale cîrmuirii colhozului s-a născut o idee frumoasă. Ce-ar fi, şi-au zis cîrmacii satului, dacă ne-am apuca noi, colhozul, şi am pictrui cele două coborîşuri şi urcuşul cela hleios de lîngă gară? Să sădim copaci pe stînga şi pe dreapta drumului, să facem o fîntîna bună la jumătate de cale. Cu vremea maşinile colhozului îl vor bate, poate vreun autobuz va veni să lege satul de gară şi oamenii, încetul cu încetul, vor uita de drumul cela scurt, şi pe acolo pe unde trece azi cărăruşa va creşte sfeclă de zahăr cît căldarea.

A fost un gînd frumos, care a plăcut satului, iar cînd Ciuturii îi place ceva, ca ştie să pună şi bani, şi muncă. Acum în lungul drumului de ocolire creşteau copaci în şase rînduri — au fost sădiţi numai copaci roditori şi agronomul i-a amestecat cu aşa socoteală, încît vara întreagă, de la cireşe şi pînă la pere tîrzii, să aibă trecătorii cu ce se îndulci. S-a făcut şi o fîntîna de iznoavă, cu pereţii cimentaţi, iar cele două coborîşuri şi urcuşuri de lîngă gară au fost acoperite cu prundiş, să poată maşinile umbla tot anul.

Ciuturenii lăudau umbra şi roadă copacilor, lăudau apa din fîntîna, lăudau maşinile care răsăreau întruna de după cotitură şi nu sc leneveau să oprească cînd vedeau un trecător. Le lăudau pe toate, şi totuşi, cînd aveau treabă, se duceau la gară pe cărăruşa. Ba părea că acum începuseră a umbla la gară şi mai des, aşa încît cîrmuirea colhozului pînă la urmă a prins a se întreba: ce treburi mari i-o fi tot mînînd încolo la raion?

Cîţiva activişti, dintre cei mai dezgheţaţi, au fost puşi să iscodească lumea, să stea înadins la marginea satului şi să întrebe: care şi cu ce treabă se duce la gară. Cele adunate însă n-au putut lămuri pe nimeni. Fiecare pornea la drum cu cîte-o nimica, pentru care nu că la gară — de pe cuptor nu se ştie dacă făcea să cobori. Omul

 însă sc ducea, pentru că, fireşte, o mai fi avînd el vreo treabă, dar cc-o mai fi fost acolo la mijloc, ştia numai el.

Tăcuţi şi răbdători, cu urme de osteneală moştenite de la bunei, ce-au tot umblat în urma plugului, ciuturenii s-au obişnuit a trăi simplu, cum se trăieşte în colhoz. Te trimit la deal, te duci la deal;

te trimit ia vale,: te duci la vale. Cîrmuirea avea o singură grijă: să fie normele făcute, să crească roadă, să ducă primii pînea la stat. Dar dincolo de prăşitură, dincolo de maşinile cu grîu "trimise spre gară, mai rămînea o soartă de om. Şi cînd această soartă se lăsa ca o piatră pe inima omului, cînd i se făcea lehamite de sine însuşi, atunci lăsa totul baltă şi se ducea pe-o jumătate de zi la gară. Să mai vadă şi el lumea.

Cu vremea boala dusului la Pămînteni a cuprins mai toate satele cîmpiei. Sc duceau care mai de care. Se duceau cu căruţele, cu bicicletele, cu motocicletele, cu maşinile. Se porneau pe jos cu gîndul că poate o să-i ajungă vreo maşină din urmă şi se porneau tot pe jos, dar fără nici un gînd. Se duceau înconjurînd pe departe şi se duceau pe dc-a dreptul, fiecare sat avîndu-şi cărăruşa lui. Această lume pestriţă, felurită la vorbă, umplea de cu zori gara. Umblau [x]prin bazar, iscodind de preţuri, veneau să vadă cum oftează şi fumegă coşurile fabricii de zahăr, se mai băgau prin cabinete cu cîte-o întrebare veche şi răsuflată, dădeau pe la magazine să vadă de s-a adus marfă nouă.

Umblăm, de, să ne mai treacă de urît, rîdeau oamenii de ci înşişi. Şi totuşi, dacă ai fi stat aşa să-i urmăreşti bine, vedeai că nu-s ei deloc nişte proşti ce au venit să caşte gura. Căci, tot umblînd aşa să le treacă de urît, ţăranul era numai ochi şi urechi. Căutau noutăţi. Le căutau domol, răbdător, cu încăpăţînare, căci nu poate fi liniştit ţăranul azi dacă nu ştie ce-l aşteaptă mîne. Iar ei voiau să ştie. Să ştie de azi unde-o să muncească mîne, şi cît o să primească pentru munca ceea, şi ce-o să poată cumpăra cu cele cîştigate.

în sat la tine nu poţi afla nimic — acolo stai şi te uiţi la cer. Dacă va ploua şi va rodi bine, primeşti şi tu ceva pentru muncă, dacă nu va ploua la vreme — pace bună şi noroc. Aici, la Pămînteni, era mult mai altfel decît la ci în sat. Aici, dacă nu pe-un an, pe o lună măcar puteai fi liniştit, ştiind că pe data cutare te duci la casă şi indici banul cîştigat.

294

în felul ista Pămîntenii au început a smulge ţăranii de prin satele vecine şi-i cărau, şi-i pripăşeau pe la marginile gării. Sătenii îşi părăseau văile şi dealurile unde au trăit sute de ani, neam de neamul lor, fără bocete, fără lacrimi, fără a fi luat cu ei un pumn din ţărîna străbună. Totul era cît se poate de simplu, atîta doar că se făceau mutările iestea cam pe ascuns. Nimeni nu ştia cînd, cum, de unde a venit peste om acest dor de ducă. Azi îl vezi asudat, umblînd la fuguţa, şi nu-i iese din vorbă brigadierului, şi sara stă la sfat cu vecinii lîngă fîntîna, şi ocărăşte copilul pentru o notă proastă, iar dimineaţa în zori de zi încarcă tot calabalîcul casei într-o maşină, îşi urcă nevasta cu copiii deasupra boarfelor, si se duc grăbiţi, uitînd să închidă poarta în urma lor.

Multe zile la rînd stă poarta ceea deschisă, cu cîteva gazete proaspete vîrîte de poştaş într-o căscătură de stîlp, iar vremea trece, poştaşul tot vine, mai vîră cîte-o gazetă proaspătă printre cele învechite, şi de abia atunci satul află că omul şi-a vîndut casa şi s-a mutat cu traiul în altă parte. S-a mutat, pentru că zece ani de cînd lucrează la ferma de porci, n-a avut o sărbătoare, o zi de odihnă. Muncea ziua, muncea noaptea, muncea iarnă şi vară, iar cînd intra în casa lui, o dată la cîteva luni, împreună cu el intra duhoarea fermei la care lucra. Cîştiga bine, şi premii avea, şi la adunări îl pofteau sus, la masa acoperită cu roşu — dacă i s-a urît de toate. Zece ani a răbdat, a căutat o ieşire cu mintea lui ascuţită de necazuri, dar n-a găsit-o şi a plecat.

Aşa se făcea cînd ţăranii se îmbolnăveau de patima umblatului la gară şi creşteau Pămîntenii, dezvelindu-şi cu fiece toamnă poalele mahalalelor, scoţîndu-le hăt departe în cîmp. Au plecat şi din Ciutura mulţi. Nuţa, cu toate că n-o încerca încă dorul de ducă, totuşi o ademenea prin ceva epopeea mutatului, căuta să intre în vorbă ou oamenii ce s-au mutat. Poate de aceea, cum ajungea la Pămînteni, se simţea şi ea mai înfiptă, mai vorbăreaţă şi, spre marea ei mirare, i se făcea dor de-a unge cu lut, de-a da cu var. Picioarele o purtau pe toate drumurile gării, pe lîngă toate casele noi şi, tot umblînd, căuta să ghicească după înfăţişarea caselor cam din ce sate s-or fi mutat stăpînii la gară. Dacă zărea vreo femeie lîngă robinetul pus la o răscruce de drum, se

oprea să bea o gură de apă. Lega capăt de vorbă şi mai afla
0 poveste foarte asemănătoare cu cele pe care le ştia.
1 se povestea cum de le-a venit oamenilor celora gîndul să se mute, cui şi pentru cît au vîndut casa, cîţi bani aveau strînşi mai din vreme, cît nu le-a ajuns şi a trebuit să împrumute; cît au întors înapoi şi cît a mai rămas să întoarcă.

De astă dată Nuţa a ajuns la gară greu, căci a mers prin arătură. La trecerea peste drumul-de-fier, acolo unde, după şine, începea gara, s-a oprit, căci trecerea era închisă. Se aştepta un tren. Adică trecerea era închisă pentru maşini şi căruţe — ceilalţi, mă rog, puteau trece. Nuţa însă s-a oprit, căci, ciudat lucru, cum ajungea la gară, se pomenea ascultătoare ca o şcoliriţă. Apoi mai era ceva la mijloc: voia să vadă trenul. Pentru ţăran un tren trecînd în fuga mare este un eveniment plin de sensuri, plin de emoţii, o întîmplare la care el obişnuieşte a se tot întoarce de multe ori, pentru a o frămînta în fel şi chip. Nuţa tocmai avea în sufletul ei loc slobod pentru un tren lung, frumos, trecut într-o goană nebună la doi paşi de ea.

N-a fost însă trenul pe care îl aşteptase. A trecut încet, la pas, un mărfar cu soldaţi tinerei, cu tancuri grele, acoperite cu foi de cort. Nuţa şi-a adus deodată aminte că a avut şi ea cîndva un soldăţel la casă. Toţi anii de aşteptare, toate lacrimile despărţirilor, toate bucuriile întîl-nirilor, — toate s-au adunat acuma într-un singur zvîcnet de inimă, într-un singur zbucium ritmic de metal:

— Te-duc, te-duc, te-duc...

Cum a trecut calea ferată, i-au ieşit în întîmpinare movilite de piatră cărate pentru temelie, triunghiuri de lampaci clădiţi ca să se usuce mai repede, miroznă plăcută de brad lucrat de tîmplari. De după fiecare cotitură îi zîmbea un vis ■ de om pentru o viaţă mai bună, un vis larg şi senin, clădit în chip de casă nouă.

Şi creştea, creştea gara ceea. Parcă a fost mai nu demult pe aici, dar, ca să vezi, ulicioarele abia începute acum erau împlinite, cu căsuţe ridicate una după alta, iar acolo unde era loc gol, acum a raiărit cîte-o căsuţă pentru început. Tot rătăcind dintr-o ulicioară în alta, Nuţa s-a

pomenit deodată ieşită la marginea de răsărit a gării, unde fusese cîndva iarmarocul. Nu mai trecuse de-o viaţă de om pe aici şi acum stătea mirată — parcă era gara lor, parcă era de acum altă gară.

Partea de răsărit a Pămîntenilor se încheia cu un şir lung de case trase cu sfoara. Locul cam venea puţin la vale, şi nu se ştie de ce toţi gospodarii îşi făcuseră garduri din zgură presată. Gardurile se vărsau unul în altul, aşa încît păreau un singur zid cenuşiu, lung-pre-lung, zid de cetate — o cetate ce purta pecetea focului prin care le-a fost dat cărbunilor să treacă înainte de-a fi ajuns gard. în lungul acelui zid cenuşiu, o cărare, presărată şi ea cu zgură, ţinea locul unui trotuar, iar dincolo de trotuarul cela începea de acum cîmpul. Un cîmp pustiu, în delăsare, cum sînt mai(toate cîmpurile din preajma oraşelelor. Parcă şi arate, \şi semănate au fost, şi ploi la vreme au avut, şi îngrijite cîmpurile celea au fost, şi premii pentru îngrijirea lor au primit cei de le-au lucrat, şi totuşi, de crescut nu creşte nimic. Spini şi tufe chiftind în împărăţia buruienilor, o încîl-citură pe care nimeni nu o seamănă şi care, cu toate acestea, creşte din an în an, pe fiece palmă de pămînt.

Sufletul fiecărui ţăran rămîne adînc întristat .în faţa unui pămînt. căzut în delăsare, pentru că pustietatea celui pămînt poartă în sine pecetea destinului amar al oamenilor ce-au muncit. Fireşte, or scoate-o ei cumva, la capăt, dar cînd, cum se vor descurca ei? Nici ea însăşi nu ştia cît să fi stat pe gînduri la marginea cîmpului celuia împărăginit, cînd, deodată, de sub tufele de pelin a răsărit o pisică slăbuţă şi flămîndă, care a pornit încet spre Nuţa, rugîndu-se timid şi demn în preafrumoasa ei limbă, poate-poate i se va da ceva.

Şi, în vreme ce pisica îi tot dădea cu jalbele, în urma ei a apărut un lung şir de ghemuşoare pestriţe, ce venea pentru acelaşi lucru în acelaşi fel.

„Doamne, să fi ştiut, că le-aş fi luat ceva de acasă..."

Apoi s-a mirat: de unde s-o fi adunat motănăraia asta aici la marginea gării, aproape că în cîmp gol? Ş-abia atunci a zărit ceva mai la vale pereţii unei căsuţe, ridicaţi cam cît statura unui om. Ajutat de două fete tinere şi zdravene, un bătrîn cu pălărie de paie, ponosită cum nu se mai poate, cioplea cu bărdiţa lampaci pentru a-i pune în pereţii cocioabei pe care o ridica. Era ceva

straniu, ceva blestemat în munca ceea a lor,| pentru că lampacii erau de strînsură, nu atît lampaci întregi, cît nişte rămăşiţe ce se risipeau înainte de-a fi dovedit să se atingă bărdiţa de ei. Nici temelie ca lumea, nici lampaci, nici căpriori... Pînă şi chipul acelei căsuţe te băga într-o tristeţe de moarte. Patru pereţi, o uşă, două ferestre — una în dreapta, alta în stînga uşii,— aşa îşi fac copiii case cînd se joacă, iar cum încep a umbla la şcoală, nici ei nu mai fac asemenea pocituri.

Cum pisica a ieşit cu tot neamul său la cerşit, toţi cei trei zidari au tresărit, apoi, prinşi de-un fel de panică, s-au tupilat, de parcă ar fi căutat să se ascundă după pereţii cocioabei. Nici nu s-au uitat ca lumea să vadă spre cine a pornit pisica şi cum au fost primite jalbele ei. S-or fi ruşinat de sărăcia la care au ajuns, s-a gîndit Nuţa şi, cuprinsă de un sentiment de milostenie creştinească, le-a strigat de acolo, de unde stătea:

— Doamne-ajută!

Bătrînul şi cele două femei s-au întors, au privit-o lung, oarecum nedumeriţi, după care şi-au văzut de ale lor. Dincolo de gardul cenuşiu, prin ogrăzi, ici-colo se zărea cîte-o basma şi zidarii s-o fi gîndit că Nuţa le-o fi zis „Doamne-ajută" celor cu casele gata zidite, dar, vezi bine... Nuţa stătea cu spatele spre zidul cela cenuşiu şi într-un tîrziu, bătrînul, tot potrivind lampaci în perete, i-a mulţumit cu o jumătate de gură. Văzmdu-i ceva mai îmbunaţi, Nuţa a pornit spre dînşii, zicîndu-le din mers, pentru ca venirea ei să nu pară obraznică:

— Vreau să văd cum aţi plănuit-o, că, poate, mai încolo, pe la anul, să nu ne apucăm şi noi a face casă...

Pisica, împreună cu toate neamurile sale, i se lipea de picioare, aşa încît biata Nuţă trebuia să ia tot timpul sama ca să nu le calce, şi bătrînul le-a strigat:

— Cîţ, bată-vă să vă bată!

Furci, lopeţi, cărămidă veche cu marginile arse, movilite de lut, movilite de pleavă, cîteva căldări vechi şi un butoi cu apă de ploaie. în cele din urmă, Nuţa s-a aşezat pe-o ladă veche, acolo unde ar fi trebuit să fie cu vremea faţa casei, bătătura şi umbra celui frumos copac de lîngă prag, ce va atinge cu crengile sale acoperişul casei...

— Ş-aveţi de gînd să sădiţi un pui de nuc aici, în faţă casei?

298

Marca mîndric a fiecărui gospodar este locul din faţa casei, drept care fiecare -îşi sădeşte aici ceea ce îi place lui mai mult. Nuţa avea o patimă deosebită pentru nucari, mai ales o fermeca mireazma dulce-amăruie a frunzelor şi, cu toate că Mircea s-a grăbit să puie în faţa casei cîteva tufe de liliac, Nuţa vara întreagă ciupea, cînd se întorcea din cîmp, cîte un mănunchi de frunze de nuc. Le punea pe după păretare, pe după oglinzi, le aşternea pe jos, şi vara întreagă în casa ei domnea mirozna dulce-amăruie. Ar fi vrut să-i sfătuie să pună şi ei un pui de nuc în faţa casei, dar sc petrecea ceva cu oamenii ceia, ceva ciudat...

Bătrînul, palid, puţin la făptură, părea a nu se fi aşteptat deloc la venirea ei şi, cum a văzut-o aşezîndu-se pe ladă, a şi lepădat lucrul. S-a uitat lung la cele două fete de parcă ar fi vrut să le zică: iată, a venit un om, şi amu eu ce fac? Că, oricum, nu pot să nu mă duc să schimb o vorbă-două cu dînsul!

Cele două fete munceau tăcute. Una căra lampacii de pe un loc pe altul, cealaltă, cu fusta prinsă în brîu, mesteca cu două picioare voinice într-o groapă cu lut. Erau plinuţe la trup, tăcute, harnice, fete dintre celea cărora la sate li se zice nu atît fată, cît fătoi; două iepuşoare dintre cele ce duc, smerite, de sute de ani, carul neamului. Bătrînul, pe semne, nu prea ţinea la muncă în rînd cu dînsele, drept care, pentru a mai răsufla un pic, intra în vorbă cînd cu unul, cînd cu altul. Tăcutele sale odrasle l-or fi ocărît pentru aceste veşnice predispuneri de-a tot sta la sfat. Acum bătrînul părea pus în mare încurcătură: a mai intra o dată în vorbă cu un om străin însemna a da prilej de nouă ciondăneală, iar, pe de altă parte, a te face a nici nu şti de omul ce-a venit la tine era frumos, era omeneşte?

Pisicile, după ce şi-au tot mîngîiat blăniţele de picioarele femeii, acum au început să-i sară în poală.

— Ia te uită ce se mai linguşeşte motănăraia asta, de parcă n-au văzut om de la facerea lumii! Dă-le, femeie-hăi, cu piciorul, că ţi se vor sui în cap... Ia ce s-au mai răsfăţat, ce s-au mai răsfăţat!...

Bătrînul, în cele din urmă, a oftat şi, coborînd cu grijă de pe butoiaşul pe care stătea, s-a apropiat de Nuţa, s-a aşezat lîngă picioarele ei, drept în ţărîna, aşa cum se aşază, de obicei, ciobanii ori oamenii bătuţi de soartă,

299 cărora nu le mai pasă de locul unde se aşază. A vrut să spună ceva, dar mai apoi s-a răzgîndit şi a mai oftat o dată. După care a şezut tăcut, privind undeva hăt departe, în cîmpul gol, unde i se pierduse norocul, ori, poate, fărîmă ceea de parte cc avea să fie a lui. Oarecum îndemnată de bătrîn, a pornit şi Nuţa a privi în depărtare, dar nu a văzut nimic — pămînt pustiu, şi buruiană, şi un cer de toamnă posomorit, aplecat deasupra zării. Bătrînul avea ochi căprii, blînzi şi trişti, atît de trişti şi atît de buni cum numai la noi în Moldova se pot întîlni. Tot căuta tăcut ceva în zare şi Nuţei i s-a părut că el nici nu vede departe, şi nici nu caută nimic. S-o fi pierdut, pe semne, cu totul prin amintirile trecutului şi, pentru a-1 ajuta să părăsească acea lume, atît de grea şi atît de amară, Nuţa l-a întrebat:

— De cc zici mata că-s răsfăţate mîţele?

Bătrînul a tresărit. A vrut să zîmbească, dar nu i-a ieşit. Şi-a plecat fruntea, privind acum ţărîna pe care şedea. O privea încet, gospodăreşte, grăuncior cu grăun-cior, de parcă ar fi fost lucrul cel mai vajnic pe care urma să-1 facă în ziua ceea, şi Nuţei deodată i-a venit în cap că şi în depărtare, şi la pămîntul de sub picioare bătrînul priveşte pentru că e ruşinos din fire. Obrajii i se rumeneau după fiece mişcare, după fiece cuvînt, şi Nuţa s-a mirat cumplit, pentru că nu i se întîmplase încă să se întîlnească cu o fire atît de copilăroasă ce s-ar fi păstrat pînă la adinei bătrîneţi. Vine o vîrsta cînd stîn-jeneala începe a aduce a prostie, dar nu, o fi fost altceva la mijloc, pentru că bătrînul avea o frunte naltă, măreaţă, arcuită frumos, una din frunţile zidite de Domnul nu atît pentru frumuseţe, cît pentru folos.

— De ce zici mata că-s răsfăţate? a întrebat ea a doua oară.

Sumedenia de zbîrcituri adîncite pe chipul bătrînului ca încreţiturile pe coaja de stejar s-au mişcat din loc, cu gînd de-a se fi adunat grămadă, dar, ce s-o fi întîmplat, că nu le-a ieşit şi s-au întors înapoi fiecare la locul ei. Şi iar a mai încercat o dată bătrînul să zîmbească, dar era prea bătrîn, prea era el amărît pentru a se veseli. A zis într-un tîrziu:

— Nu vezi cum cerşesc, eum se vîră la om?

— D-apoi că aşa-s mîţele... Crezi mata că a mea nu vine să cerşească cum între un om în casă? Crezi că nu i se

300 caţără pe genunchi? Aşa e firea lor, linguşitoare...

— Una e linguşirea, alta e făţărnicia...

— Pisicile-s făţarnice?!

— Numa'că! Miorlăie, iaca, de foame, da nici prin cap să le treacă să se ducă, să mai prindă colo şoareci.

— De unde să ieie ele şoareci aici în cîmpul gol? Sprîncenele bătrînului au prins a urca pe fruntea
naltă, tocită de suferinţe — se poate să nu fi auzit? S-a uitat ba într-o parte, ba în alta să vadă de nu cumva pîndeşte careva, şi cu toate că nu se vedea nimeni, a coborît glasul la şoaptă:

— Cum se lasă noaptea, tot dealul ista, cît prinzi cu ochiul, e numai şoareci. Se adună, că, iaca, poate n-ai să mă crezi, da se întîmpla să n-ai unde pune piciorul...

Ca mai toate femeile, Nuţa se temea şi ea de şoareci, şi priveliştea unui cîmp împănat cu şoricărie a făcut-o să tresară.

— Şi unde se duc cînd se luminează de zi?

— întră în pămînt. Că, iaca, porneşte aşa, la întîmplare, şi oriunde ai pune piciorul, îs tot borti de şoarece...

— Dumnezeule, da de unde să se fi luat ei chiar atîţia?

— Cum de unde? Au venit de la Zguriţa, împreună cu noi. Adică numai şoarecii bătrîni îs de la Zguriţa, iar ceilalţi s-o fi înmulţit aici, la gară, se cheamă de-amu că-s orăşeni.

Bătrînul, în cele din urmă, a zîmbit şi, vai, mai bine să fi scăpat el zîmbetul şi de data asta, căci au trecut-o fiorii pe biata Nuţă.

— Nu cumva vrei să zici că sînt şoareci de la Boian-ca, şoareci din Ciutura, şoareci de la Zguriţa...

— D-apu' cum! Pe cei din Zguriţa îi cunoaştem, pentru că şi noi sîntem de acolo. Şi de-amu dacă vrei să-ţi spun totul pînă la capăt, a zis bătrînul lunecînd la o şoaptă atît de stinsă, încît abia mai putea fi desluşită, şoarecii ceia ne-au şi scos din Zguriţa. Şi cînd au simţit că e vorba să ne mutăm, s-au luat dihăniile după noi...

Nuţa a rîs, închipuindu-şi trei oameni fugind peste dealuri, cu şoarecii în urma lor.

— Ce au ei cu 'neavoastră?

— Iaca, nu-ţi pot spune ce au, dar de atîta răutate îmi rod lampacii, că a doua zi nici n-am ce pune în perete...

— Tată! l-a strigat una din fete.

— Vin, vin, a zis bătrînul. Mai stau oleacă cu fumeia asta la sfat şi mă întorc înapoi la voi...

„Doamne sfinte, s-a întrebat Nuţa îngrozită, au nu cumva moşneagul ista?..."

Din nenumăratele suferinţe ce bîntuiau prin Cîmpia Sorocii, prăpastia nebuniei i se părea Nuţei a fi cea mai groaznică şi necruţătoare. Orice, îşi zicea biata femeie, numai să nu cad în prăpastia asta. A început chiar să-**i** pară rău că păcatele au adus-o încoace, dar, odată venită, s-a gîndit că ar fi cu cale să schimbe

cumva vorba, s-o sfîrşească în aşa fel ca să poată pleca cu obrazul curat.

— Nu ştiu, a zis într-un tîrziu, năvăliseră şi peste noi şoarecii, dar a fost pe vremea foametei, iar cum a trecut foametea, n-am mai văzut şoricel de rîs. A avut Zguriţa chiar atîta pîne ca să se înmulţească şoarecii chiar pînă într-atîta?

. — Care pîne, femeie-hăi, că ne-o ars şi pe noi seceta, iar ceea cc s-a cules de bine, de rău am dus *postav kă* ş-am predat-o la stat. Şuiera vîntul prin părţile noastre, cum şuiera el şi prin alte părţi, numai că şoarecii nu vroiau să ne creadă. Tot îmbiau şi cotrobăiau prin casele noastre, noapte de noapte, pînă au dat de chitanţe.

Nuţa a zîmbit.

— **Şi** dacă au dat de chitanţe? Ce, ştiu şoarecii din Zguriţa şi a citi?

Bătrînul a şoptit cu vîrful buzelor:

— De citit nu ştiu ei a citi, dar de **halit** chiar că ne-au **halit** chitanţele, tămîia mamei lor...

Nuţa se cutremura, şezînd pe ladă. O umfla rîsul, dar, vai, nu se putea, s-ar fi obijduit sărmanul bătrîn, căci nu-i ardea lui de glumă...

— Le-o fi plăcut hîrtiuţele celea scrise cu creionul?

— Sc dădeau în vînt, le înghiţeau pe de-a-ntregul! Că, cei care au avut minte le-au ascuns prin oale, prin hladuneţe, dar pe noi, iaca, nu ne-o luminat Dumnezeu şi nenorociţi am rămas pentru totdeauna... Omul care nu arc chitanţă nici nu mai are pentru ce trăi.

— Tată!! l-a strigat şi cealaltă fată.

— Vin, a zis bătrînul. Mîntui, iaca, vorba şi viu. Apoi, revenind iar la şoapte, i-a comunicat oaspete-

lui: Nopţi întregi ne frămîntam şi nu puteam aţipi.

— De'ce?

— Cum poţi să adormi, cînd stau şoarecii cu ochii sticliţi, cu urechile ciulite?

— De cc ar fi stat ei noaptea întreagă cu ochii sticliţi, cu urechile ciulite?

— Ca să. afle ce-om zice cînd vom vedea că nu mai avem chitanţe.

— Şi la ce le-ar trebui lor să afle?

— Cum, adică, la ce? Ca să se ducă pe urmă şi să ne toarne acolo unde sc cuvine.

Bătrînul a înghiţit sec, ochii i s-au umezit, fruntea a prins a coborî, şi era limpede că atîta vreme cît va fi ea urmărită de şoareci, frumoasa lui frunte nu se va mai ridica unde i se cuvenea ei să fie.

— Aracan de mine, a zis femeia cutremurată. Şi ce-aţi făcut? Aţi tăcut atunci cînd aţi văzut că vă urmăresc dihăniile?

— Am tăcut.

— Tăcut şi azi, şi mîne, şi poimîne?

— Şi azi, şi mîne, şi poimîne, că, ferit-a sfîntul, de prindeau capăt de vorbă, împleau lumea cu noi. Ziua, adioă, mai schimbam cu fetele iestea cîte-un cuvînt, da cum venea noaptea, tăceam cum tace, iaca, pămîntul.

— Dar cum poţi tăcea şi noaptea, pentru că noaptea, prin somn, omul se poate întîmpla să mai spună cîte ceva...

— Apu, iaca, să nu ni se întîmplc una ca asta, căutam să nu dormim.

— Nici mata, nici fetele?

— Dacă nu, că la început fetele dormeau. Mîrîiau la mine cînd lc trezeam, dar, pe urmă, s-au obişnuit încetul cu încetul. Cum se lăsa amurgul şi ci prindeau a mişuna prin casă, ne aşezam şi stăteam în trei ca la priveghi.

— Şi cît aţi ţinut aşa?

— Am ţinut cît am putut. Cînd n-am mai putut, ani vîndut şi casă, şi tot ce aveam la casă şi, iaca, am ajuns pe drumuri...

— Vai, dar să mă las eu chiar pînă într-atîta? Cîte nu spune omul la un ceas dc supărare, ca să-şi mai descarce şi cl inima! Să-mi lepăd cu satul meu de baştină, să-mi lepăd mormintele neamurilor şi să mă duc în lume numai din pricina spurcăciunilor celea care

stau cu ochii sticliţi, cu urechea ciulită?!

Bătrînului nu i-a plăcut tonul oarecum bătăuş al femeii. I s-a părut ceva necuviincios, ceva provocator în vorbele ei şi, după ce-a tot iscodit împrejurimile, i-a? şoptit:

— Vezi să nu te audă, că ei şi ziua mai mult se fac a dormi, iar încolo îs numai ochi, numai urechi...

în marca şi cumplita sa deznădejde bătrînul a mai cercetat o dată depărtările, dar nu a găsit nici un sprijin. Nici un reazem acolo, şi iară s-a întors la sărmanul petic de pămînt pe care şedea. Pentru a nu-1 lăsa să cadă cu totul pradă deznădejdii, Nuţa a mai întrebat:

— Dar pisicile iestea ale matale? Să nu vă deie nici ele o mînă de ajutor?

— Nu ţi-am spus că-s făţarnice?! Se fac şi ele a se teme de şoareci. Crapă de foame, dar se fac că se tem$_f$ şi, cum văd un om străin, pornesc spre dînsul cu cerşitul, de ne fac casa de ruşine.

— Tată!!!

Cu o mişcare moale, grijulie, bătrînul şi-a descoperit creştetul, a strîns la piept pălăria cu borurile pleoştite, de parcă era singurul martor al necazurilor sale şi el se temea să nu-1 piardă. Peste un

timp şi-a trecut peste frunte, peste obraji palma grea, veştezită, de parcă ar fi cules o ţesătură de funigei, şi pentru prima oară a privit-o pe Nuţa deschis, drept în faţă, drept în lumina ochilor. A privit-o lung, cu toată deznădejdea, cu tot amarul său.

Sosise clipa cea grea, clipa cea hotărîtoare, pentru că, în fond, pentru ce-am intrat noi în casa aproapelui nostru, pentru ce ne-am atinge de durerea lui? Cînd vii la om, ori vii să-1 uşurezi, ori vii să-1 împovărezi şi mai mult. Altceva la mijloc nu poate fi. Bătrînul o privea tăcut, aşteptînd, şi Nuţa, spre marea sa ruşine, n-a putut face faţă acestei priviri. Un fior rece ca gheaţa i-a străpuns făptura, femeia s-a grăbit cu privirea în altă parte, dar bătrînul o privea încet, adînc şi greu, pentru că, la urma urmei, Zguriţa şi Ciutura nu erau decît două sate din Cîmpia Sorocii, iar ei doi nu erau decît două frunze dintr-un singur copac.

Nuţei i s-a oprit un nod în gît. Nu-şi putea da sama ce s-a întîmplat cu dînsa, dar i se făcuse rău. O tot în-

 cercau ameţeli, se legăna lada pe care şedea, apoi, deodată, un instinct străvechi i-a şoptit să se ridice şi să plece. Sînt lucruri pe care le poate dezlega numai Dumnezeu. Şi Nuţa s-a ridicat, i-a spus bătrînului că e vremea de dus, nu cumva să se supere cele două fete că le-a ţinut zidarul de vorbă. Şi-a luat rămas bun, a trecut printre tufele de pelin, a ieşit la cărăruşa presărată cu zgură, a pornit în lungul gardului la vale, dar abia mai vedea pe unde calcă. îi tremurau picioarele.

— Aţi mai stat la sfat?

De după o portiţă grea de fier se hlizea o femeie. Nuţa, de tulburată ce era, nici n-a prea înţeles ce întrebase femeia, dar, stîrnită de vorbele ei, a început a trage cu ochiul în lături. Se simţea urmărită. Ar fi fost, poate, mult mai la cale să se oprească, să răsufle puţin, să vadă ce şi cum, dar o duceau picioarele înainte şi pace. Nuţa a început a se ocărî pe sine însăşi: cum poate ea, ciutureancă, fiica lui Onache Cărăbuş, femeie în toată firea, să fugă fără a-şi da bine sama de ce fuge? Supărată pe slăbiciunea sa, şi-a tot scurtat pe nevăzute pasul, apoi a găsit o clipă potrivită, s-a oprit, a aruncat o privire în urmă şi a împietrit: „Maică sfîntă!".

Cît ţinea gardul cela de zgură stăteau, parcă ieşite la tîrg, mahalagioaicele. La fiece portiţă cîte o căpă-ţînă — care în bariz alb, care în casîncuţă, care fără nici o broboadă. Priveau. Stăteau ţepene de atîta privit şi erau oarecum dezamăgite, cum rămîn dezamăgiţi copiii cărora li se ia jucăria tocmai cînd se jucau ei mai bine. Nuţa de abia atunci şi-a dat sama că tot timpul cît vorbise ea

cu bătrînul, femeile au stat nemişcate pe la portiţe, distrîndu-se oarecum.

„Aşa-i, vrasăzică... Ruşine la obraz să le fie..."

I s-a făcut scîrbă de toate pe lume, dar o mîna glasul cela sălbatic înainte, nu-i dădea pace să se descurce, şi ea tot venea la vale, iar gardul de zgură părea să nu mai aibă capăt. Apoi, din mers, la una din portiţe a zărit o faţă cunoscută. Mai bine zis, n-o cunoştea deloc, dar i s-a părut că femeia seamănă cu dînsa ori cu altcineva din neamul lor, al Cărăbuşilor. Mişcată de posibilitatea aflării unei rubedenii răsărite pe neaşteptate, Nuţa i-a zîmbit din mers. Femeia i-a răspuns la zîmbet, a întrebat-o, înţelegătoare:

— Te-o fi îndreptat cineva încolo?

— Nu, m-am dus singură.

— Vai de capul lor, sărmanii.

— Dar pentru ce-i jeleşti mata?

— D-apoi nu vezi, femeie dragă, că acolo unde au început ei a zidi, nici măcar locuri de casă încă nu se dau?! O săptămînă zidesc, dar, fiindcă o fac fără plan, fără voie, vin de la stăpînire, le dărîmă cocioaba, ei însă se mută ceva mai la vale şi iar zidesc.

Abia acum a înţeles Nuţa cum vine povestea. I-a mulţumit femeii ce i se păruse a fi neam, apoi a pornit cu paşi sleiţi, hotărîtă ca la prima cărăruşa, la primul dru-muşor, s-o cîrnească, să scape odată de gardul cela, de cîmpul pustiu cu tufe de pelin. I s-a făcut aşa, deodată, dor de copii, a fript-o un dor că ar fi zburat pe sus pînă la Ciutura ca să-i strîngă pe toţi la piept, să-i mîn-gîie. Erau încă mici şi puţintei, iar viaţa era grea, încurcată şi cine ar fi putut spune ce i-o fi aşteptînd săr-măneii şi pe dînşii?...

După ce s-a strecurat prin cîteva ulicioare, a ieşit la şoseaua cea mare a Pămîntenilor şi s-a lăsat furată de şiragul ţăranilor din satele vecine ce mişunau prin gară. S-a mai liniştit printre ei, s-a gîndit că ar fi fost o prostie să se întoarcă acasă făi ă să Vadă, fără să audă şi

ea ceva nou. Pentru a umbla prin magazine n-avea nici bani, nici chef şi, în cele din urmă, a venit la gară.

Trenul de douăsprezece, pe semne, plecase. (ara era pustie, pe peron nici ţipenie de om. Ostenită, femeia a venit, s-a aşezat pe singurul scaun pus la intrarea în gară. Şedea palidă, ştearsă — o ţărancă secătuită de griji, năucită de necazuri. Şi cum stătea ea aşa furată de gîn-duri, a tresărit,, căci pentru prima oară i s-a zbătut moale, prelung, fătul. Şi iar s-a mai zbătut o dată — scurt, puternic, supărat. Nuţa stătea nemişcată şi se ocăra, şi se blestema pe sine însăşi. De trei ori a purtat sarcină şi totdeauna a ştiut a se feri de toate relele, căci mugurul de viaţă pe care îl purta sub inimă era fraged şi trebuia ferit. Acum însă, la cea de-a patra sarcină, parcă ar fi dat strechea într-însa — nici nopţile nu-şi poate afla hodina, nici ziua nu se poate ogoi şi se tot văietă, tot umblă după potcoave de cai morţi.

Cerul parcă începuse a se însenina, dar pe undeva hăt prin geana asfinţitului trecea un cîrd de nouri mari şi grei. De sub nori abia se zărea un cuib de căsuţe albe

306 cu un vîrf subţire şi delicat de bisericuţă la mijloc. Şi norii, şi sătucul erau atît de departe, încît părea că acolo zace o cu totul altă lume, o lume care nici să fi auzit vreodată de Pămînteni şi, deci, habar n-aveau că la Pămînteni este o gară, iar la intrarea în gară — un scaun, şi că pe sca»unul cela sade acum o femeie necăjită din Ciutura.

— Nuţa o cheamă, a zis ea şi a zîmbit.

Moştenise de la bătrînul Onache darul de a se fi văzut aşa, deodată, de la o parte, pe sine însăşi, cu toate grijile şi necazurile sale, de parcă ar fi fost vorba de un alt om, şi acest fel de a te fi văzut de la o parte venea ca o nouă suflare, ca o nouă înţelegere, ca un glas de sus, plin de dragoste şi bunăvoinţă.

Inima bate încet şi greu, bate în piept, bate în tîmple, bate în vîrful degetelor, iar depărtările pînă hăt în fundul zărilor stau nemişcate, scăldate în lumină, pentru că o ţărancă din cîmpie, încurcată în ale ei, să vadă odată şi odată cum sînt toate rînduite pe această lume. Nuţa nu-şi putea da sama cît a ţinut înţepenirea din jurul ei — poate o clipă, poate un minut, poate un ceas, dar, harnică, în vremea pe care a avut-o le-a dovedit pe toate. A lăsat să «intre, să i sc întipărească în inimă şi această depărtare, şi norii din zare, şi micul sătuc cu un vîrf de biserică. Această clipă din gară s-a transformat într-un hotar de soartă şi de acum încolo acele privelişti rămîneau cu dînsa pentru totdeauna, urmînd să aibă un înţeles adînc şi tainic pe care avea să-l cunoască numai ea.

La intrarea în bufetul gării stătea o fetiţă în halat alb şi, roşind amarnic, cu glas subţire de copil ruga lumea din jur să cumpere îngheţată. Adică ce lume — o ruga pe Nuţa, pentru că în afară de dînsa nu era nimeni pe peron. Nuţei nu-i plăcea îngheţata — mai bine zis, n-o gustase niciodată, dar auzise că din pricina ei fac

copiii gîlci şi de aceea, cînd venea vorba de îngheţată, zicea că nu e bună. Acum a hotărît s-o guste. S-a ridicat, a cumpărat un pacheţel, a venit şi s-a aşezat la locul ei.

Îngheţata i-a plăcut. Pacheţelul cela dulce a fost prima bunătate pe care a împărţit-o cu cel de-al patrulea copil al său, iar după ce l-a hrănit, Nuţa a început a se gîndi la el ca la o fiinţă cc urma să se nască, să-şi capete nume şi să vieţuiască cît va fi a lui pe acest pămînt.

Capitolul X V

COLINDELE ŞI COLINDĂTORII

Acum iată-1 pe Mircea aburit de-o băutură rară, pe care n-o mai gustase de multă vreme — bucuria. I s-a întors, în sfîrşit, nevasta. După ce a tot hoinărit cîteva săptămîni cine ştie pe unde, într-o bună sară intră el şi o găseşte acasă. S-a întors cuminte şi răbdătoare, s-a întors veselă şi înţelegătoare, cum îi era lui mai dragă. S-a întors chiar ceva mai frumuşică, mai plinuţă la trup, şi Mircea într-o sară, mai în glumă, mai în serios, a întrebat-o:

— Bre, am văzut mai nu demult la cooperativa din Nuieluşi nişte zornăitoare din cele cu care se joacă copiii sugaci, şi m-am gîndit: poate să cumpăr vreo două, că nu de alta, dar tocmai atunci cînd au să-ţi trebuiască, n-ai să le găseşti...

Nuţa, zîmbind, i-a spus că dacă zornăitoarele-s frumoase şi nu prea scumpe, n-ar strica să cumpere.

în felul ista soarta renumitei petreceri despre a care s-a vorbit atît a fost, în sfîrşit, hotărîtă.

— Şi pe cînd facem noi, Mircea, guleaiul cela?

— Taci din gură, bre! Amu ţi-ai găsit să mă întrebi?

— ... ori nici nu-i voie de întrebat?

— D-apoi ce naiba, eşti chior, nu vezi cum îmblu eu şi caut pe lîngă toate fîntînile o pietricică?

— îţi găsesc eu o pietricică mişto! Da ce să faci cu dînsa?

— Păi, nu ţi-am spus? Să ascut coasa.

— Şi cu coasa ascuţită ce să faci?

— Am crescut un porc de vreo zece puduri — femeia tremură de frică atunci cînd iese să-i deie de mîncare. Amu -nici nu ştiu cum să-1 întorc pe spate cînd i-a veni vremea. A trebui să adun toată mahala, că-i voinică, dihania.

— Să mă chemi şi pe mine să ţi-1 prind de-o ureche.

— Hai, mă rog, de ce nu, dar să ştii că-i hapsînă jivina şi se repede uneori, de parcă ar fi mistreţ.

— Nici o grijă, că noi neam de neamul nostru n-am îmbiat muşcaţi de porci. Şi după ce pîrlim frumos movila ceea de zece puduri, ce facem?

— Cum, adică, ce facem? Cumătrie! Ardem un guleai de-o să-i meargă vestea!

308

— Să pui la cale o asemenea petrecere şi eu să nu ştiu?!

— Ce-ai fi vrut, să strig la fiecare răscruce că, uite, aşa şi pe dincolo, oameni buni?!

— De strigat, firește, nu trebuie, că s-a aduna prea multă lume, dar, măi Mircea... Vezi de nu uita să mă iei şi pe mine de cumătru. Că, nu de alta, da sîntem neamuri şi părinţii noştri s-au ştiut numai de bine.

— Pot să te poftesc, dar, ca să nu uit, cînd a fi să se apropie cumătria, să-mi aduci aminte! Că, ştii cum îi cînd te iei cu alergăturile casei.

— Pot să-ţi amintesc, dar ar fi cu mult mai bine dacă tu aşa, fără ca să-ţi amintesc, m-ai fi poftit.

— Ştiu că ar fi mai bine, dar, ce să-i faci... Aşa-i omul. Pe una o tine minte, pe alta o uită. Hai noroc dar!

— Noroc!

Şi se despărţeau — care la dreapta, care la stînga, care la deal, care la vale.

* * *

Printre şefii de la cîrma satului, ba chiar şi printre cei din raion, cumătriile aveau mare trecere. Vinuri şi gustări erau prin colhozuri din plin, poftă de petrecere — cîtă vrei, dar veşnic nu ajungeau prilejuri. Pentru că un om cu autoritate, cu situaţie, nu se poate aşeza la masă aşa, de flori de cuc. La petrecere multe se întîmpla şi deseori o vorbă pornită în glumă, la un pahar, ajunge a fi sfîrşită mult mai tîrziu în cabinetele şefilor de sus. Şi cînd se ajungea ^a o asemenea mare neplăcere, totul era luat din talpă; cu ce chestie s-au adunat ei atunci la o singură masă ca să petreacă? Dacă era vorba de *novoseli* ori *imeninî,* cei sfădiţi o păţeau rău, pe cînd celor de la cumătrii li se iertau multe. Copilul nou-născut, orişicum, dar înmuia inima şefilor.

Astfel, noutatea despre viitoarea petrecere în casa lui Mircea Moraru a stîrnit o mare înviorare printre cei de la cîrmuirea satului, şi omul, cînd a văzut una ca asta, n-a stat să piardă vremea degeaba. A dus o maşină de grîu la moara din Nuieluşi, unde se picluia făină bună; întorcîndu-se de acolo, a dat pe la fabrica de bere din Soroca şi s-a înţeles să ia un butoiaş din cele ce nu

309 prea ajung la bufete. A arvunit muzicanţii ce-i cînta-seră şefului gării cînd acela împlinise patruzeci de ani, a găsit două bfabe care argăţiseră la boieri şi mai

ţineau minte cum se face pastrama; şi-a ales singur din beciurile colhozului un poloboc cu vin auriu şi curat ca lacrima. Rămînea numai să-1 aducă acasă pe sus, cît mai pe sus, ca să nu fie văzut de gurile rele, dar asta nu-1 îngrijora, pentru că Ciutura avea meşteri renumiţi la dusul poloboacelor pe sus.

Satul se răsfăţa în bîrfeli. începuse iarna, oamenii aveau vreme destulă. Se adunau pe la răscruci, pe la dosuri, pe la ferme, şi făceau presupuneri: cine din săteni o să fie luat de cumătru şi pentru ce anume o să fie luat; care nici măcar n-o să fie poftit şi pentru ce anume n-o să fie poftit. Ciuturenii se chiteau cam cît poate să coste o astfel de cumătrie, ce fel de daruri pot aduce naşii ca stăpînii să-şi acopere cît de cît cheltuiala, încercau a ghici cam cînd poate să înceapă, cît poate să ţină o cumătrie în casa unui brigadier, cine o să plece acasă mulţumit, iar care n-o să fie mulţumit pentru nimic în lume.

Păreri erau felurite, şi în sat a pornit o ciondăneală plajină, binevoitoare, dar pînă una-alta, au venit sărbătorile de iarnă. înainte vreme sfîrşitul anului aducea o mulţime de sărbători în Ciutura — Ajunul, Crăciunul, Anul Nou, sfîntul Vasile. Pe urmă, cînd calendarul a îost mutat, Ciutura, ca şi celelalte sate din cîmpie, s-a împărţit în două: o parte de oameni ţineau stilul vechi, alţii — cel nou. Dar, firește, asta nu însemna că cei ce ţineau stilul vechi nu făceau şi un Crăciun după stilul nou, precum şi cei cu noul o lăsau mai moale cu lucrul ;înd veneau sărbătorile după stilul vechi. în aşa fel satul făcea de două ori Crăciunul, de două ori copiii umblau cu hăitui, de două ori Vasilii erau traşi de urechi. Pe urmă au venit „necredincioşii", care au spus sus şi tare *ca* unica lor sărbătoare este întîi Ianuarie, cu ilustrate h'imise prin poştă, cu pom de iarnă în casă. Ciuturenii, primind şi datina asta, au ajuns să umble aproape o lună întreagă cu grîu prin buzunare, să colinde, să se ducă prin petreceri, tot felicitîndu-se şi urîndu-şi unii altora viaţă îndelungată.

De fiecare dată cînd venea vorba despre sărbătorile de iarnă, ochii Nuţei începeau a se lumina de-o bucurie

 mare, ştiută numai de ea. Din toate cele de cîte avmsese ea parte, frumoasă şi întreagă i-a rămas numai copilăria, iar sufletul acelei copilării erau zilele mari ale satului, iar peste toate sărbătorile domnea, firește, Crăciunul.

A ^trecut multă vreme de atunci, dar ţinea minte totul. îi fugea pămîntul de sub picioare cînd începea a răscoli bucuriile copilăriei, şi biata femeie nu ştia cum să facă şi cum să dreagă ca şi copiii ei să

aibă parte de sărbătorile iernii, altfel prin ce-şi vor aminti c-au fost şi ci cîndva copii?

Cu vremea însă sărbătorile de iarnă s-au cam încurcat. Bisericuţa din sat stătea închisă — şi cînd venea Crăciunul după stilul vechi, şi cînd era după cel nou. Brazi în cîmpie nu se prea găseau, ca să poţi aduce un pomuşor în casă, cu colinda copiii nu umblau — nu-i lăsa şcoala, şi rar iarnă cînd să răsară pe uliţe doi-trei prichindei speriaţi. Se lipeau de cîte un perete şi înjghebau o colindă ca vai de ea. Nuţa se topea de bucurie cînd auzea glasuri de copii cîntînd. Are ceva frumos ca cerul, senin ca cerul, veşnic ca cerul, cîntarea copiilor. Nuţa visa să-i vadă la fereastra casei sale aşa zgribuliţi, aşa degeraţi cum erau, şi în fiecare început de iarnă, cum se apropia Crăciunul, cobora din pod nuci şi mere, cocea colăcei, covrigi, pentru ca, dacă îi vor veni colindătorii, să aibă cu ce-i primi.

Şi în anul cela ea aştepta, cu aceeaşi înfrigurare, sărbătorile Crăciunului. Adunase bani mărunţi, coborîse nuci şi mere din pod, frămîntase aluat pentru colăcei, dar de copt n-a mai dovedit să-i coacă. A rămas să-i dea în cuptor Paraschiţa, iar Nuţa a fost suită în maşină, dusă şi iat-o acum la maternitatea din Pămînteni. Stă în pat şi urmăreşte prin fereastra abia suflată cu flori de gheaţă cum vin la vale, legănîndu-se, primii fulgi din iarna ceea.

Veneau ei încet, unul cîte unul, pluteau mîndri şi frumoşi, de parcă ar fi ştiut că viaţa lor e numai zborul cela. Le-o fi plăcînd şi lor viaţa, or fi vrut şi ei ceva mai mult, măcar un pic mai mult decît le-a fost dat. Zburînd, căutau o streaşină, o ramură de vişinar, măcar o sîrmă de telegraf, ca să se prindă, să atîrne, să mai fie. Degeaba. Nici n-aveau cînd, nici n-aveau cum, nici n-aveau de ce se prinde şi tot veneau încet la vale, se aşterneau straturi, se stingeau ca fulgi, iar în locul lor se isca

 pe pămîntul îngheţat zăpadă puhavă şi moale.

Frumoasa privelişte a ninsului, veşnic proaspătă, fermecase totul în jur. O linişte adîncă dormea peste întreaga cîmpie. Fulgii tot veneau şi veneau, acoperind sub un strat de omăt tot ce a fost anul trecut, şi pe albeaţa curată se apropia uşor, pe nesimţite, Anul cel Nou.

A nins multă vreme, de la o amiază pînă în amurg, iar mai spre sară, cînd gerul s-a înăsprit şi prin fereastra îngheţată nu se mai vedea afară, urechea Nuţei a prins frînturi de colindă. Cîteva glăscioare de copii veneau tremurînd de undeva hăt de departe:

Sculaţi, sculaţi, boieri mari, Şi
sculaţi şi slugile, Că vă vin
colindători Să vă semene cu flori.

Era Ajunul, renumita noapte cînd începeau sărbătorile Crăciunului, şi în noaptea ceea Nuţa îl născuse pe cel de-al patrulea

copil al său. Născuse un băiat voinic, dar aşezat şi cuminte ca o fată — toate cîte le avea în jur îi erau pe plac, toate i se păreau bune şi el dormea întruna pe-un pătucean micuţ, lipit de patul mamei sale. Nuţa era singură în toată maternitatea, căci, după cum spunea o doctoriţă tinerică şi rea de gură, femeile ce ţineau Crăciunul după stilul nou s-au grăbit de acum să nască şi să se întoarcă pe la casele lor, cele de-1 ţineau după stilul vechi au făcut cum au putut, mai zăbovind o vreme, şi numai nevestele şefilor, pentru care slujba e mai presus de toate, au lăsat firea în legile sale.

în maternitate se făcea focul cu nişte cărbuni ce puţeau toată vremea cît ardea focul, în schimb, pe urmă, era căldură multă, şi Nuţa, mulţumită că e singură în *paiaţă* şi are alături un fecior cuminte, stătea în pat şi asculta cum colindă copiii. O noapte întreagă, istovită după naştere, ea ba adormea, ba se trezea din nou, dar şi atunci cînd adormea, şi atunci cînd se trezea, îi suna în urechi colinda, aşa că dimineaţa îi venea greu să se dumerească: auzise ea într-adevăr cîntarea ceea cu scu-latul boierilor ori o visase? Nici de întrebat n-avea pe cine să întrebe — şi doctoriţele, şi felceriţele s-au dus să facă Crăciunul. Rămăsese numai o moaşă bătrîna, căreia cel mai mult îi plăcea să stea la cald; de dragul

 sobei, ca să nu se despartă de dînsa prea des, a şi lipit ca pătucul cu copil de patul mamei.

Nuţa era fericită. îşi mîngîia odrasla înfăşată în nişte pelinci ştampilate cu cerneală neagră, îi îngîna o colindă cu trei păstori, şi se tot minuna în sinea sa: ca să vezi ce noroc!! Născuse în noaptea cînd umblă copiii pe la case cu colinda, iar colinde şi haituri erau prin satele cîmpiei cîtă frunză şi iarbă! Adică, la început oamenii le-or fi moştenit din bătrîni, colindele celea, dar, mai apoi, ispita de-a lipi şi el pe» ici-colo un cuvin-ţel, ca să fie şi mai la cale, şi mai frumos, au făcut colindele celea să se înmulţească şi să crească cum creşte grîul 'în anii cei buni. Astfel Crăciunul a ajuns a fi sărbătoarea primilor fulgi de zăpadă, sărbătoarea revenirii la străvechea matcă a minunilor, sărbătoarea copiilor.

Mai ales al copiilor era Crăciunul, şi cum venea, porneau pe la case. Se opreau la cîte-o bojdeucă fugită pc-o parte, se lipeau de o ferestruică şi începeau să cînte:

A cui sînt aceste curţi? Aşa
nalte, minunate, De la
Dumnezeu lăsate...

Mătuşile lor, babe sărace şi necăjite, ajungeau în noaptea ceea „boieri mari" şi li se ura celor boieri un grîu în pai ca trestia, în spic ca vrabia, pentru că cele mătuşi bătrîne, ce ştiau rostul la pîne, să poată coace nişte colaci cît roata morii.

în noaptea de ajun viaţa grea a ţăranului se apropia de poveste, se îngemăna cu dînsa, rămînînd ea singură, pe-o singură noapte,

poveste. O asemenea mare minune putea s-o facă numai prima zăpadă, şi copiii, şi sufletele senine, pline de viaţă, ce ticluiseră pentru sărbători atîtea colinde.

Din păcate, se uită ele, cu vremea, colindele. Nuţa le-a ştiut o mulţime, dar le-a uitat, şi s-a împăcat cu tristul gînd că nu le mai ţine minte. Acum, aflată la maternitate, a rămas uimită, căci vechile colinde au început a se întoarce: era de ajuns să-şi amintească măcar un singur vers ori un început de melodie, ori măcar un cuvinţel, şi colinda se depăna la fuguţa, iar împreună

313 cu dînsa se întorcea din îndepărtata ei copilărie şi minunea minunilor — Crăciunul.

Ca şi toate celelalte minuni, Crăciunul venea greu, venea încet, şi ba uite-1 că-i aproape, ba iar nu se mai aude nimic de dînsul. Nopţile erau friguroase, lungi, nesfîrşite, cu urlet de viscol pe la ferestre, cu un mic opaiţ pe muchia hornului, rămas să sfîrîie peste noapte, căci cel mai mic zace de gîlci. Dimineţile vin chinuite şi ba se luminează de ziuă, ba încă nu se luminează, iar cerul e veşnic posomorit. Chiar şi atunci cînd se face ziuă de-a binelea, lumina nu poate scoate umbrele de prin unghere — cum au stat, aşa rămîn. Ferestrele s-au tot încins cu flori de gheaţă, încît sapi cu unghia, sapi cu unghia şi de sticlă nu mai dai. O singură aşchie, sus, în colţ, pare mai luminată, şi dacă ajung copiii a se înţelege care şi după care trebuie să sufle, şi se ţin cu toţii de cuvînt, încolo spre amiază se poate vedea cu un ochi cum zburdă în ogradă viscolul.

Nici de îmbrăcat, nici de încălţat nu prea este, iar oiţele zbiară în ocol. Cineva trebuie să iasă, să le hrănească, să le adape, şi începe a se găti tata. îmbracă tot ce-i cade la îndemînă, peste cuşmă se mai îmbrobodeşte cu o şalincă. Ai casei se adună în jurul lui, îi dau sfaturi cum şi de ce să se ferească. El tot bolmojeşte, se supără şi nu mai poate uita că bumbul care a poruncit să i-1 coase n-a fost cusut tocmai acolo unde ar fi vrut el.

Şi iese. în urma lui, scăpat prin deschizătura uşii, intră peste prag un val de frig, şi cei din casă se oţărăsc: straşnic frig! Săracul tata, ce-o vi făcînd el acolo?! Iar tata trebăluieşte prin ogradă. Peste vreun ceas şi ceva, după ce adapă şi hrăneşte vitele, aduce în casă un braţ de ogrinji adunaţi de prin iesle, o căldare cu apă. închide uşile bine în urma lui, drege crăpăturile să nu intre gerul. Se dezbracă, ocărind iarna, şi de acum pînă a doua zi nimeni n-o să mai vadă ce-i pe afară.

Uneori se întîmpla să intre, în drum spre fîntîna, cîte un vecin. Se aşază pe laviţă greoi, împotmolit în vechituri, povesteşte cu ce făcuseră ei asară focul în sobă, cu ce au de gînd să facă în ziua ceea, apoi îşi ia căldarea şi se duce. Şi iar e frig şi pustiu în casă. Nici nu prinzi de veste cum vine amurgul, iar din amurg, pînă în ziua următoare e ca de la cer la pămînt. Şi încă o

 zi, şi încă o noapte, iar între ele, dimineaţa şi sara, cîte-o mămăligă cu fasole, cu pepeni muraţi. Ogrinjii umezi nu vor să ardă în sobă şi-i frig, şi-i fum în casă, iar sufletul copilului se zbate ca o pasăre în cuşcă, se zbate şi se zbate pînă rămîne să zacă cu aripile la pămînt.

— Tată-hăi, mult o mai rămas pînă la Crăciunul cela? Onache zîmbeşte: ca să vezi pînă unde s-au dus cu gîndul farmazonii! O strigă pe Tincuţa, care toarce pe cuptor:

— Ai auzit, bre, ce întreabă baistrucii iştia?

Şi nu atît sc miră, cît sc bucură, căci, pe semne, copiii s-au nimerit a fi într-un gînd cu dînsul. Vesel şi iubitor de lume, se chinuia şi el cînd iarna îl smulgea de printre consătenii săi, se gîndea şi el pe cînd s-ar putea întîmpla să scape la mai bine. Mai bine însă putea fi numai de Crăciun. Şii plăcea Crăciunul lui badea Onache. Din tot vraful de sărbători semănate în calendarul unui an întreg badea Onache îşi alesese numai două -- Pastele şi Crăciunul, dar se bucura de venirea lor ca un copil. Şi cu toate că rar cînd cumpărau calendar, ca să-1 aibă în casă, iar dacă se ducea la biserică, nu-i ajungea răbdare să stea pînă la urmă, să audă din gura popii cînd şi ce sărbătoare va urma, cu toate astea badea Onache ştia în fiecare an pe cînd anume cad cele două sărbători. Ştia, dar nu-i plăcea să spună. Copilului orice i-ai spune, i sc pare mult prea mult, iar el nu voia să-i amărască.

— O să vină el şi Crăciunul, că n-o mai rămas chiar atîta...

— Da cam cît a rămas?

— Apoi vezi, dragul tatei... Că dacă socotim în săptămîni, de la o duminică la alta...

— Ei, da, cum altfel! în săptămîni. Şi apoi cît îi?

— Vezi tu, dacă socotim în săptămîni, să nu păţim ca omul cela care s-a înţeles cu nişte ţigani să le vîndă cîte-o sarcină de paie pe săptămînă. Nu cumva să vă fi povestit de-amu pătărania?

— 'ncă nu. Da ce-o fost cu ţiganii ceia?

Afară de faptul că ştia cînd o să vină cele două sărbători, Onache se pricepea ca nimeni altul a lua cu vorba zilele posomorite, ştia a îmblînzi frigul, ştia a scurta nesfîrşitele nopţi de iarnă. Avea el darul cela dumne-

zeiesc de a înşira vorbe frumoase, iar cînd începea a spune la pătărăniâ pe care el le numea *polojenii,* şi soba prindea să tragă mai din plin, şi mămăliga cu pepeni muraţi părea mîncare bună.

Mai ales erau căutate snoavele lui iarna. Sărbătorile Paştilor veneau mai uşor, veneau cu soare cald de primăvară, cu cărăruşe, cu mieluţi. Crăciunul însă, pierdut prin zăpezi, ba uitc-1 la marginea

satului, ba iar nu se mai aude nimic de dînsul. Şi atunci cînd se pierdea Crăciunul, Onache se aşeza jos, pe ogrinjii aduşi în casă, îşi aduna copii în jur, punea din cînd în cînd cîte-un şumuiag în sobă şi povestea cîte-n lună şi-n stele. înşira la snoave pînă răsărea din nou Crăciunul în zare, iar cum se arăta, copiii începeau să-1 roage:

— Tată-hăi! Da ia mai cîntă-ne o dată colinda ceea. Oricît ar părea de ciudat, din nenumăratele colinde

ce răsunau prin cîmpie, Onache ştia numai una — pe cea cu „Sculaţi, sculaţi, boieri mari". O ştia însă de minune, îi era dragă şi o colinda de fiecare dată altfel, aşa încît copiilor li se părea că el ştie o mulţime de colinde. Nuţa căuta să prindă de la el toate felurile de a colinda, cu toate că era fată, iar fetele, după cum se ştie, nu umblă cu colinda. Ele aşteaptă acasă colindătorii şi după ce sînt colindate, ies în prag să le mulţumească.

Şi cînd s-a ridicat fetişcană, şi veneau băieţi de sama ei, şi întrebau la fereastra îngheţată dacă se poate, şi începeau în mai multe glasuri a depăna o colindă, ea împietrea locului cu sufletul la gură. Şi i se părea atunci că vechea lor căsuţă chiar seamănă a curte, tatăl ei părea un mare şi vestit boier, iar cînd colinda celor de la fereastră se încheia, ea venea lîngă badea Onache şi-i şoptea la ureche:

— Tătuţă, da la iştia ce să le scot?

Nu era lucru uşor de hotărît, căci după atîtea săptămîni de frig şi sărăcie casele oamenilor scăpaseră la un pui de viaţă bună. Opaiţele erau suite prin unghere, la icoane, iar în locul lor stăpîne ajungeau lămpi mari, cu sticla curată, şi lumină era în fiece fereastră — pînă la streşini, pînă peste garduri, pînă în drum ajungea lumina. De mămăligă şi pepeni muraţi nici pomeneală — bucatele iestea urmau să se întoarcă pe mesele oamenilor mai încolo, prin postul cel mare, iar acum, prin case, numai mirozne de sarmale, de friptură, de copturi. Şi,

fireşte, colaci. Cliturі de colaci micuţi, lîngă ei alt clit de colaci — ceva mai mărişori şi, în sfîrşit, colaci mari, frumoşi cum nu se mai poate, căci şi colindele veneau la fereastră felurite: colinde mici, colinde mai măricele şi colinde nemaipomenite, cu clinchet de clopot, cu pocnet de bici.

în noaptea spre Anul Nou satul era numai vuiet, numai fierbere. Pe toate drumurile trec, înotînd prin omăt, cete de colindători. Duc colaci înşiraţi pe beţe, duc în trăistuţe, la şold, nuci şi covrigi, învaţă din mers colinde noi. Cînd se întîlnesc două cete, se laudă care şi cît a cîştigat, întreabă în ce case oamenii sînt mai darnici şi după ce se duc de-i colindă, mai umblă cît umblă şi vin iarăşi la fereastra ceea — poate va da Domnul şi nu-i vor recunoaşte.

Fetele nu-şi mai pot găsi loc. Ba-s la o fereastră, ba vin la alta, şi tot caută să ghicească, şi tot ascultă — li se tot năzare ceva. Şi-s frumuşele, şi-s numai ochi şi urechi, căci printre colindători o să

vină neapărat şi cel care le va fi sortit. Şi trebuie să ia bine sama, să nu-1 supere cumva, altfel toată viaţa o să-i scoată ochii: cum, adică, vine el s-o colinde pentru două nuci şi un colăcei?

— Tută, da la aiştia ce să le scot?

Onache, firește, nu ajungea să se amestece în mărunţişurile iestea, ba că şi Nuţa mai mult se întreba pe sine însăşi, căci nu dovedea să întrebe şi de acum ieşea în prag cu mulţumitul. Iar cînd sub fereastra lor răsărea acea renumită colindă pe care o urmărea şi o aştepta tot satul, cînd se desfăceau, răsunînd lîngă sticla ferestrei, glasuri, ce-ţi topeau şi inima, şi sufletul, atunci împreună cu fiica ieşea şi badea Onache în prag. Pofteau colindătorii în casă, se interesau de nu-i prea frig afară, întrebau ce le mai fac părinţii, neamurile. Badea Onache le turna cîte-un pahar de vin, închina cu dînşii şi, după ce Nuţa le alegea cîte unul din cei mai frumoşi colaci, Onache scotocea prin buzunare cîte un bănuţ pentru fiecare colindător. Mişcaţi de-o asemenea primire, băieţii cereau voie să mai colinde o dată, să colinde în casă. Tremura lumina în lampă, gata-gata să se stingă, tremura vinul în garafă, iar Nuţa, prinsă de cîntare într-un ungheraş, stătea nemişcată, lipită de-un perete, deoarece casa din jurul ei se învîrtea ca un scrînciob —

317 şi colacii, şi colindătorii, şi farfuria cu grîu de pe masă, şi spinarea tatălui ei.

Sculaţi, sculaţi, b.oieri mari, Şi sculaţi şi slugile, Că vă vin colindători!

Sfinte Dumnezeule, atîta amar dc vreme pare să fi trecut de atunci, atîtea focuri au bîntuit pe drumurile pe unde umblaseră odată copiii cu colinda, încît pare o minune că mai poţi şi azi întîlni oameni din veacul cela de demult. Mai trăieşte badea Onache, trăiesc mulţi dintre acei care îl colindaseră odată, cu toate că pe colindători acum nu-i mai cunoşti, şi nici ei nu-şi mai ţin minte colindele.

S-a schimbat şi badea Onache. A îmbătrînit, încît cei dc nu l-au văzut de mulţi ani mai să nu-1 cunoască. Dar colinda aleasă odată şi-o ţine minte, şi dacă e să-1 rogi frumos, iarna, la un pahar de vin, ţi-o cîntă cuvînt cu cuvînt. El nu-şi schimbă obiceiurile, şi cele două sărbători, pe care şi le-a ales odată demult, alese rămîn şi azi. Spre cumplita mirare a satului, el ştie, ca şi mai înainte, la ce dată o să cadă Pastele în anul cutare, pe cînd o să vină Crăciunul.

Şi întrucît acum colindători erau puţini — şi chiar de apăreau pe uliţă, nu mai veneau ei la fereastra unui moşneag, — badea Onache pornea el însuşi cu colinda, îşi umplea buzunarele cu grîu, lua din tindă un baston bun pentru pus colaci, venea la fereastra Nuţei, bocănea cu un deget şi întreba:

— Se poate?

Nuţa, fericită, îl poftea în casă, îl poftea la masă, stăteau o sară întreagă împreună, .culegînd din trecut crîmpeie de sărbători şi amintiri. întorceau din ceaţa vre-milor Crăciunuri aproape uitate, sărbători aproape pierdute, colinde ce abia mai luminau ici printr-un cuvinţel, colo printr-o fărîmă de melodic.

„Oare ce-o fi făcînd acum moşneagul?"

Pentru întîia oară de cum se ridicase, i s-a întîmplat să facă Crăciunul fără tata, şi poate pentru că era pentru prima dată, Nuţa, stînd aşa, singurică în maternitate, s-a gîndit că nu-i nimica veşnic pe lumea asta. Tatăl ei a îmbătrînit cu totul, mîne-poimîne se va duce pe urmele Tincuţei şi nimeni nu-i va mai veni la fereastră s-o colinde.

318

I s-a făcut aşa, deodată, dor de moşneag, a fript-o un dor de nu-şi găsea loc, aşa cum nu şi-1 găsea atunci, demult, în copilărie, cînd tata, singura dragoste mare, singurul tovarăş de joacă, pleca pe undeva şi nu se mai întorcea... Atunci, ca să se întoarcă mai repede, îl chema prin cahlă, ori făcea palmele pîlnie şi-1 striga în toate cele patru părţi ale lumii. Aici, la maternitate, n-avea cahlă, dar avea palme, şi fără a sta mult pe gîn-duri, l-a chemat. L-a chemat după toate regulile, aşa cum făcea în copilărie, şi cu toate că îi venea a rîde de-o asemenea şotie, a crezut într-însa. A început să-1 aştepte oră cu oră, iar el nu mai venea. Ciutura era alături, cărarea era scurtă, vremea era frumoasă — un ceas de drum şi eşti ajuns, iar el nu mai vine...

S-a trecut prima zi de Crăciun, a trecut a doua zi, a trecut a treia, el tot nu venea, iar mai apoi, chiar de-ar fi vrut, nu putea să vină. Vremea, a întors-o în frig, în viscole, Vreo patru ani la rînd iernile veneau calde, moloşage, şi oamenii au cam început a uita ce înseamnă frigul, ce înseamnă iarna. Nici de-ale focului, nici îm-brăcăminte caldă nu-şi pregăteau din vreme, şi iată că gerurile s-au năpustit în cîmpie cu atîta cruzime, de parcă pedepseau un popor fugit de sub stăpînirea lor.

Cîteva zile la rînd vîntul a tot purtat prin cîmpie o zăpadă zgrunţuroasă, aspră şi grea ca nisipul. Şi o tot mîna de pe un deal pc altul, o desfăcea şaluri, o culca moale peste sulurile nalte, după care se răzgîndea, strica totul şi începea de la început aceeaşi joacă pe acelaşi loc. Iar de sus tot vine şi vine zăpadă, şi au rămas visco-lite văile, pădurile, încît oamenii nu-şi mai cunoşteau cîmpia. Satele aşezate mai prin văgăuni s-au dus la fundul zăpezilor, de le-au rămas numai acoperişurile. Pe alocuri, chiar şi în cîmp gol, pe loc drept, a tot nins, că stîlpul de telegraf s-a dus şi el la fund — numai paharele albe de faianţă se arătau pe ici-colo.

La maternitate ***3u*** venit zile grele, a intrat frigul. S-au terminat cărbunii în beci, iar ceilalţi cărbuni erau încă la gară. Cineva a spus cuiva, acela a uitat să-i spună la vreme altuia, şi sobele s-au răcit. S-au adunat cu toţii într-un singur salon — şi moaşele, şi

doctoriţele, şi mamele cu copii, căci pentru o singură sobă mai rămîneau cărbuni. Acum Nuţei i s-a făcut dor dc casă. îşi ţinea copilul cu ea sub plapumă, îl încălzea cu suflarea şi-i şoptea la ureche:

— Las', dacă n-a vrut el să vină, ne ducem chiar noi la tătuca, şi-1 vom colinda frumuşel şi să vedem atunci cu ce-o să ne mulţumească el.

În ziua cînd a venit Mircea să-i ia acasă, gerul parcă a mai scăzut, viscolul se potolise, dar era atîta omăt, că nu se putea trece cu maşina prin gară. Nuţa cu copilul s-au urcat mai întîi într-o săniuţă trasă de cai, şi Mircea, prin grădini, cu mare ce i-a scos la trecerea peste drumul-de-fier, unde îi aştepta o „Volga" albastră, împrumutată de la preşedinte anume pentru asta.

— Voi numai luaţi sama să nu-mi răciţi, îi ruga Mircea. O singură grijă — să nu răciţi, că de dus vă duc clasa întîi.

Şi, într-adevăr, le chibzuise pe toate cum nu se mai poate de bine. în maşină era cald, aveau cîteva cojoace şi nici nu mirosea a benzină, căci maşina nu lucra. Venea mută ca o sanie trasă de-un tractor. Cei şapte kilometri — de la Pămînteni la Ciutura — i-au tot făcut vreo două ceasuri, căci ba tractorul se înăbuşea, ba maşina prea o lua aiurea, ba se rupea cablul cu care era legată. Mircea, numai într-o cojocică fără mîneCi, alerga ca o suveică de la tractor la maşină, de la maşină înapoi la tractor. Nuţa îl certa că de ce nu îmbracă paltonul, ca să nu răcească, dar el n-a răcit. Ei însă au răcit amîndoi — şi ea, şi copilul. Poate pentru că maşina se mişca mută şi Nuţa nu se putea obişnui cu o astfel de sanie, poate pentru că slăbise după naştere, dar de la o jumătate de drum au început a o necăji ameţelile şi o tot înţepa ceva sub bărbie, anume acolo unde îi răsărea, de fiecare dată cum răcea, o gîlcă. Copilul, mutat de la locul unde se obişnuise, a început a scînci: Nuţa îl ţinea în braţe, tot pornea un cîntec de leagăn, dar pe urmă, nici ea însăşi nu-şi dădea sama cum trecea de la nani-nani la cele curţi nalte, minunate...

„Amu bătrînul o fi stînd la poartă, ne-o fi aştep-tînd."

A zărit încă de departe, din maşină forfoteala ce domnea în jurul casei sale. A încercat-o un fior de groază, moştenit de la maică-sa. De fiecare dată cînd se întorcea de pe undeva şi vedea lume multă adunată în ogradă, o năvăleau cele mai negre presimţiri — o fi ars ceva, o fi murit cineva. Mircea însă era liniştit. Li-

niştea lui i s-a transmis Nuţei, şi atunci femeia a văzut că nu e vorba de nici o nenorocire. Trebăluiau cîteva femei cu fustele prinse în brîu, nişte băietani cărau din mahala tacîmuri, scaune, se auzea

cineva după casă tăind lemne. Pe acoperişul casei se topise mai toată zăpada, iar hogeagul fumega, nu se vedea din fum.

„Amu o să facem şi noi o petrecere frumoasă../[1]

Nici nu s-a bucurat, nici să se amărască. S-a gîndit aşa, într-o doară, de parcă altei femei i-ar fi venit gîndul ista, iar Nuţa, toată făptura ei era numai ochi, şi căutau cei ochi un bătrîn nalt, cu cuşmă brumărie. îl căutau prin ogradă, îl iscodeau de după perdelele ferestrelor, îl căutau prin ogrăzile vecinilor. Femeia îl căuta pe propriul său părinte, îl căuta pe marele vrăjitor ce ştia cînd vin sărbătorile, ştia să colinde, ştia să mulţumească colindătorilor...

Nu venise. S-a adunat lume ca la nuntă — rude, cu-mătre, vecine, veniseră chiar şi femei din mahala cu care nu se prea avea de bine — veniseră aşa, în treacăt, pe-o clipă, să-i vadă copilul. Şi numai tatăl ei, cel mai bun om dintre toţi cei pe cîţi îi cunoscuse, n-a venit. Tractorul, în sfîrşit, a amuţit, maşina s-a oprit ceva mai sus de portiţă. Nuţa i-a dat copilul lui Mircea, apoi a coborît şi ea. Zîmbea binevoitor tuturor, dădea din cap a înţelegere, răspundea la glume. Iar sufletul ei bocea, bocea de parcă bătrînul Onache n-ar mai fi fost pe lume, şi nu va mai avea cine să-i vie de Crăciun la fereastră, să întrebe: „Se poate, nu sc poate?".

Mircea trecea mîndru prin ogradă cu copilul în braţe, iar Nuţa venea încet în urma lui şi ar fi vrut să vie şi mai încet, ori chiar să se oprească locului. Şi această mare adunătură de lume, şi petrecerea ce se punea aici la cale au băgat frica într-însa. O speriase zăpada din ograda lor, măcinată de atîta umblătură, o speriase vorbăraia ce domnea jur-împrejur, se temea să păşească pragul casei, căci acolo gospodăriseră de acum alte femei şi ea putea să nu mai cunoască nimic din cele ce-i fuseseră odată dragi.

Spre marele său noroc, cum a păşit pragul, a dat cu ochii de Paraschiţa. A privit-o lung, cu tot ce avea pe inimă, şi Paraschiţa, femeie simplă, care nici măcar nu ştia a se iscăli într-o sutime de secundă a înţeles că Nuţa vrea să scape de hărmălaia ce-o înconjoară. Luc-

rurilc odată înţelese rămîneau lege pentru dînsa şi, fără a sta mult pe gînduri, s-a apucat de treabă. Alături de bucătărie era o odăiţă mică — pe atunci pe cînd îşi făcuse casă, o plănuiseră pentru copii, dar copiilor nu le-a plăcut acolo, îşi luau noaptea pernuţa, plapuma şi veneau în odaia cea mare la părinţi. Astfel cămăruţa rămăsese un fel de colţ al nimănui. Cînd se adunau lucruri pe care nu ştiau unde să le ducă, le duceau încolo; cînd înnopta cîte-un străin ce n-avea unde să doarmă — îl culcau acolo. Şi tot acolo îşi ţineau pînea, oloiul, fructele.

Paraschiţa ochise de multă vreme odăiţa ceea, dar stătea la îndoială: să puie mîna pe dînsa, s-o mai lase? Acum s-a hotărît. într-o clipă a scos dc acolo totul, a spălat podelele, a pus o măsuţă, un scaun, un pat pentru copil şi un divan vechişor pentru mamă. Căldură era cită vrei, căci alături, după perete, sufla fierbinţeala bucătăriei. După cc i-a aşezat pe mamă şi pe copil la adăpost, a închis uşa, s-a rezemat de ea, apărîndu-i cu pieptul, rămînînd neînduplecată la toate iscodirile, ca şi bunelul ei, care făcuse douăzeci şi cinci dc ani armată la ţar.

— ... că să nu-i deocheţi!

încolo, în toată casa era un tămbălău cum nu se mai pomenise. Nici n-ai pe unde trece, nici n-ai pe ce te aşeza. Pe mese, pe scaune, pe podele — numai copturi, răcituri, cîrnaţi, lăzi cu sticle pline, iar printre toate aiestea — lume de pe lume. Umblă toţi ca furnicile — nu le ajunge un stăpîn şi sc tot sfătuiesc unii pe alţii, şi-s îmbujoraţi, şi se grăbesc, iar izul petrecerii ce va să vină H tot zădără, îi aţîţă.

Copilul dormea şi Nuţa s-a gîndit: ferice de el că doarme şi hu le vede pe toate cîte se fac aici în casă. Era tot atît de tristă cum intrase, ba acum începuse să i se pară că a nimerit într-o capcană. A fost scoasă cu amăgeală pentru o săptămînă din sat, iar în această săp-tămînă biata ei căsuţă a căzut pradă unei turme însetate şi înfometate. Acum se vor aduna ca lăcustele, vor bea şi mînca tot ce se va găsi de băut şi mîncat, vor strica podelele cu călcîiele, îi vor sluţi tot omătul din jurul casei cu rugina celor băute, iar pe la zori se vor împrăştia, lăsînd-o singură-singurică, cu patru copii, cu un bărbat supărat şi cu un car de blide nespălate. •

— Mircea!

Marele tămbălău ce domnea în casa lor s-a lăsat tăiat în două de-o dungă subţire de tăcere. Se auzeau numai focul trosnind în cuptor şi toporul tăind lemne după casă — încolo linişte şi pace. După care cineva a întrebat în şoaptă:

— Ce s-a tîmplat?

Altul, tot în şoaptă, i-a răspuns:

— Cumătră îl cheamă pe cumă'trul.

A fost scos din pămînt şi adus la faţa locului. în clipa cînd Mircea a deschis uşa cămăruţei unde era mama cu copilul, tămbălăul a pornit din nou. Cumătră l-a găsit pe cumătrul. Mircea stătea în prag cu un fir electric în mînă şi cu gîndul cine ştie pe unde. S-a pomenit, în ultima clipă, că nu arde becul în casa cea mare. L-au schimbat cu altul nou şi tot nu arde — trebuia schimbat cablul.

— M-ai chemat?

Iar el măsoară cu şchioapa firul — bine ar fi să-i ajungă. Dacă n-o să-i ajungă, atunci cc-i dc făcut?

— Mircea, tu măcar să-mi fi spus şi mie cîtă lume ai chemat, şi pe cînd, şi pe cine anume?!

— Cum, nu ţi-am spus? s-a mirat el, măsurînd iar cu şchioapa cablul, şi pe faţa lui se zbate o mică nădejde: s-ar putea să-i ajungă. Dacă nu ajunge, lăsăm o bucată din cel vechi, că cel vechi nu s-o fi stricat el chiar pe de-a întregul.

— Nu mi-ai spus.

— Atunci dar de cc nu m-ai întrebat mai nainte? Că amu nici eu nu mai ţin minte. Să vedem desară. Care vine, înseamnă că a fost poftit, cei de nu vin, firește, nici poftiţi n-au fost...

— Vezi să nu fi uitat pe cineva. Mai ales, dintre prietenii noştri mai vechi, că cei de treabă îs şi ruşinoşi pe deasupra.

— Ei, la cei prea-prea ruşinoşi nici nu m-am dus, că, dă-i încolo! Ce să le distrug sănătatea, făcîndu-i să roşească o noapte întreagă în casa mea?!

— Pe tata l-ai poftit?

Ea încă nu dovedise a-şi sfîrşi bine vorba, cînd şi-a dat sama că nu l-a poftit, şi i-a părut rău că l-a întrebat. De cîţiva ani, din vara ceea cînd s-a dus Onache cu coşul cela de papură ca că-1 coboare de pe tractor, tot moc-

neau unul împotriva altuia. Cum se întîmpla deseori printre oameni, moştenirea darului măsurii de la socru-său a luminat pe-o clipă mintea lui Mircea şi s-a stins, lă-sînd doar o amintire stînjenitoare. Şi-1 tot rodea amintirea ceea, îl tot chinuia, iar Ciutura, pe de altă parte, nu este nici ea proastă şi la o beţie cu. coniac, cînd Mircea nu mai ştia nici el însuşi cu ce s-ar mai lăuda, cineva l-a sfătuit să-şi mulţumească socrul, pentru că pe toate cîte le are le-a învăţat nu atît de la tata, cît de la socru-său. Aceste cuvinte nevinovate au făcut să explodeze ceea ce a mocnit în sufletul lui Mircea.

— Da ce mare lucru m-o învăţat el, ce mi-o adus în coşul cela de papură acolo pe dealul cel mic? Că o venit ghijlăul să mi se laude cît de bine o duce, ca să văd cît de rău am ajuns eu? Pentru asta se cuvine a mulţumi?!

— De ce nu?

— Ehei, d-apu las' că amu îi rîndul meu să-i arăt moşneagului cum se trăieşte pe lume!

O fi ajuns, pe semne, vorbele lui Mircea la urechile bătrînului Onache, căci nu mai avură ochi să se vadă unul pe altul. De cîte ori s-a apucat Nuţa să-i împace, să vadă ce-a fost, ce n-a fost acolo între dînşii, dacă degeaba. După care s-a apucat să-i împace Ciutura, iar Ciutura, cînd se apucă să împace pe cineva, cînd începe a tot căra la mărturii şi dovezi, nu se opreşte pînă nu-i face duşmani de moarte. Adică Onache nu prea avea ce împărţi cu ginerele, dar Mircea nu mai putea uita odată binele ce i s-a făcut. O chestiune curat moldovenească — pentru a nu rămînea nimănui datori, ne supărăm pe cei ce ne-au făcut binele, şi habar de grijă!

După naştere Nuţa s-a gîndit că poate copilul venit pe lume chiar de sărbătorile Crăciunului îl va îmbuna cumva pe Mircea, dar cum Dumnezeu să-1 îmbuneze, cînd, uite, nici măcar nu s-a trudit să se ducă pînă la casa socrului!

— Pot să mă duc să-1 chem. Dacă zici tu. Asta e: dacă zici tu. El unul nu zice nimic.

Şi totuşi, în adîncul inimii Mircea era om bun, era gata de împăcare, şi Nuţa s-a mulţumit măcar cu atît.

— Ce să te mai duci?... Las' c-a veni el şi singur. A spus-o liniştit, convinsă că o să vină..Mircea s-a uitat la nevastă lung, iscoditor, apoi a zîmbit oarecum

enigmatic şi, mulţumit că a mai scăpat de-o grijaţ., a rupt-o din loc, căci se putea întîmpla să nu ajungă firul cela, şi atunci ce e de făcut, tovarăşi?!

Cum s-a închis uşa în urma lui, Nuţei au şi început să-i joace ochii în lacrimi. A luat copilul să-1 alăpteze şi se gîndea: ce-o fi fiind de tot boceşte întruna sufletul ei? Să se fi întîmplat ceva cu bătrînul şi ei nu-i spun, pentru că e slabă încă după naştere? Ca să-şi vie oleacă în fire, a chemat-o pe Paraschiţa, a început cu dînsa o vorbă lungă, povestindu-i cu de-amănuntul cum au venit ei la gară, se întreba cum s-o fi putut întîmpla să răcească ei amîndoi — şi ea, şi copilul? Paraschiţa o asculta clipind des, a înţelegere. După care s-a dus la bucătărie, a fiert romănită cu floare de tei, i-a dat să bea zamă fierbinte. A acoperit-o cu cîteva plapume şi, cînd pe fruntea Nuţei au răsărit primele picături dc sudoare, Paraschiţa a întrebat-o în şoaptă:

— S* mă duc să-1 chem?

Genele Nuţei au tresărit a mare mirare, apoi au clipit moale, dulce, recunoscător: du-te. Paraschiţa a aruncat pe umeri o zăbunică, şi-a pus în picioare o pereche de galoşi, pe care bărbatul i-i trimisese cîndva din Don-bas, şi ea îi păstra mai mult ca amintire, încălţîndu-i numai de zile mari. A pornit voinicește prin suluri, zgribulită şi învineţită de frig. După un asemenea drum alta în locul ei ar fi răcit, ar fi căzut la pat, poate şi moartea i s-ar fi tras din asta, dar Paraschiţa, iernînd toată viaţa fără prea multă

îmbrăcăminte, fără prea bună încălţăminte, a ajuns a nu se mai teme de nimica.

Peste vreun ceas şi ceva s-a întors. Nu putea scoate o vorbă, îi clănţăneau dinţii în gură de atîta frig, dar ochii îi luceau a bucurie, a izbîndă.

Sufletul Nuţei, după cîteva zile de zbucium, în sfîrşit, s-a potolit şi femeia a adormit cu copilul alături.

Capitolul XVI

CUMATRIA

Primii au sosit muzicanţii. Erau degeraţi, căci au fost aduşi cu sania de departe. Şi-au pus instrumentele la cald, au cinstit cîte un pahar de basamac, după care au

ieşit în ogradă şi au ars un pui de sîrbă pipărată, ceea ce avea să însemne că renumita petrecere din casa lui Mircea Moraru începe.

Musafirii parcă atîta aşteptau — îndată după sîrba ceea au şi prins să sosească. Mircea îi întîmpina pe toţi la poartă, îi petrecea în casă, îi ajuta să-şi scuture încălţările de omăt, să-şi scoată haina, îi aşeza la masă, îi speria pentru început cu un păhăruţ de votcă. Se lăuda cu feciorul pe care îl are, făgăduia cumătrelor car^c vor şti cum să se poarte să-1 dea pentru a fi ţinut în braţe. Lăutarii între timp îi tot dădeau zor cu cîntecele, dar, firește, înţelegeau cu toţii că musafirii cei scumpi, şi cumătria cea frumoasă, şi băuturile celea alese, — toate aveau să apară ceva mai încolo.

Vorbeau scurt, numai prin frînturi de vorbe, tot ciu-lindu-şi urechea, pînă ce Mircea a prins vuiet moale de maşină. Pe pîrtia făcută de tractor coborau două maşini: una albastră — a preşedintelui din Ciutura, alta neagră, venită din raion anume pentru cumătria asta. S-au oprit amîndouă ceva mai sus de poartă, căci era zăpadă multă, nu se putea trece. Dar, vti, să vii la un ciuturean în musafirie şi să-ţi opreşti maşina în drum, fără a trage frumos în ogradă, e o ruşine de neînchipuit pentru cei ce primesc musafiri! Mircea a scos din casă cumătrii ce apucaseră a veni şi i-a pus la lucru. Unii rîneau omătul, alţii stricau poarta, restul împingeau din urmă şi, iată-le, amîndouă maşinile, acolo unde li se cuvenea lor să fie.

Cumătria se mişcă din loc. Dar abia a început, că s-a şi stins, s-a înecat într-un fel de stinghereală ce apare de fiecare dată cînd se adună oameni ce nu se cunosc bine între ei. Nuţa, pe jumătate adormită, a surprins nodul cela dc tăcere stînjenitoare şi deodată s-a trezit. Inima i s-a făcut cît un purice — sfinte Dumnezeule, ce se fac ei dacă petrecerea se destramă şi toată munca, toată cheltuiala va fi

în zadar?! Apoi, colac peste pupăză, Mircea dispăruse. îl purtau dracii pe undeva. Trebuia trimis fuguţa după dînsul, el era singurul om care ştia cum să facă să fie bine. Stai că s-au găsit, au trimis, l-au adus. De abia a intrat, iar împreună cu dînsul s-a-întors spuma gălăgioasă a petrecerii, voia bună a tuturora, şi Nuţa şi-a făcut cruce: slavă Domnului, a trecut şi asta.

Bătrînul Onache nu mai venea. I-a spus Paraschi-

Ici că vine, zicea că, uite, mîntuie de făcut focul în sobă şi vine, dar nu venea. Nuţa îl grăbea în sinea sa, voia să-1 vadă venit acum, cît musafirii îs încă treji, şi sarmalele calde, şi vinul neînceput. El însă nu venea şi iată că nu-i ajungea bietei femei răbdare, cum nu-i ajungea atunci demult, în copilărie. Pe cînd stătea ea aşa chinuită şi nu mai ştia ce să facă, a răsărit în prag Mircea.

— Măi femeie, cum vrei şi cum poţi, da trebuie să te arăţi şi tu cu copilul — măcar pe cinci minute!

Nuţei încă nu-i trecuse fierbinţeala, dar nu ştia ce să facă pentru ca să treacă vremea mai repede. S-a ridicat, s-a dres puţin. A înfăşat copilul, i l-a dat lui Mircea, iar ea a pornit în urma lui. Casa cea mare le-a ieşit în întîmpinare cu mese încărcate, cu multă lume, cu muzică şi voie bună. Bietei mame i se clătina pămîntul sub picioare, avea ameţeli, se ruga în sinea ei s-o ajute Domnul să se ţină bine, să nu cadă, să nu strice cumătria, căci de atîta vreme umblă să facă şi ei o petrecere frumoasă în casa lor.

— Să ne fii sănătoasă, cumătră!

— Şi mata, şi copchilul!

— Apu' să-i mai faceţi, şi să-i creşteţi, că sînteţi tineri ş-aveţi de unde.

— Şă-mi trăiţi o sută de ani şi eu să fiu acela care să vă duc crucea.

— Dă-te la o parte, măi! Că femeile vor să se pupe.

Plutea în jur o ceaţă deasă, şi Nuţa, zîmbind tuturor, căuta prin ceaţă cu paharul său paharele cumătri-lor, paharele cumătrelor. Ciocnea cu ele, primea daruri, răspundea cu vorbe pregătite din vreme, frumoase, în rostul cărora nu mai credea nici ea, nu mai credeau nici musafirii. Apoi în zarva ceea mare s-a făcut o spărtură, un coridoraş şi ea a început a fura cu spinarea înapoi, spre uşă. Paraschiţa, prinzînd mişcarea, a smuls din braţele unei cumătre tinere copilul, ocărînd-o că habar n-are cum se ţin copiii, l-a dus în odăiţa mică de lîngă bucătărie — şi iată-i pe amîndoi scăpaţi, cu datoria gata făcută.

Ameţiţi de primele pahare, mesenii nici n-au prea prins de veste cum au dispărut mama şi copilul. Mulţumită că a scăpat atît de ieftin, Nuţa a scăldat copilul, l-a lăsat puţin să gîngurească aşa în voie, fără a-1 înfăşa.

Pe urmă l-a înfăşat, i-a dat să sugă, şi cum copilul a adormit cu sfîrcul sînului în gură, ea, pornită de-o curiozitate sfîntă, a început să-şi poarte privirea peste chipul lui micuţ, fraged, căutînd vreun semn, vreo semincioară, vreo aluzie măcar la viitoarea soartă a acestei micuţe făpturi.

Privirea luneca la vale, apoi urcă îndărăt, şi iar venea să lunece, dar nu putea culege" nimic, pentru că totul era prea micuţ, prea fraged, prea „ca la toţi copiii". Femeia însă nu voia să se împace cu nimic. Copilul era al ei, iar ea nu semăna cu toată lUmea. Era numai una Nuţa Moraru în toată Ciutura, în toată cîmpia, în toată ţara, şi copilul ei trebuia să fie unul singur, în Ciutura. în cîmpie. în ţară. îl zămislise din trupul său, îl purtase sub inima sa, îl plătise cu chinurile naşterii, trebuia numaidecît să-i semene ei în neasemănarea cu lumea întreagă.

Privirea urcă cu deşertul la deal, cu deşertul vine la vale. Deodată însă, cum stătea ea culcată, rezemată într-un cot, deasupra copilului, i s-a tăiat suflarea, i s-a oprit inima. A recunoscut şi fruntea, şi obrajii, şi bărbia. Erau ale lui, ale copilului, dar mai semănau puţin cu ale cuiva. Le ştia bine, trăise o viaţă lîngă ele. Nu putea acum, la repezeală, ghici de la cine să le fi moştenit, dar se bucura, căci fusese cu toate luate de la un om bun, scump inimii ei.

Sculaţi, sculaţi, boieri mari!

în sfîrşit, şi-a dat sama. A oftat lung, senin, ajunsă într-o singură clipă fericită. Şi fruntea, şi obrăjorii, şi bărbia — toate fuseseră luate de Ja Onache, numai că luate au fost nu de la moşneagul ce abia mai umblă azi pe drumuri, ci de la acel Onache tînăr, isteţ, plin • de viaţă, pe care ea abia de-1 mai ţine minte. Se născuse, de bună samă, un nepot de-al lui Onache. Aceeaşi frunte înaltă, curată şi senină, aceiaşi obraji senini şi zîmbăreţi, aceeaşi bărbie îndărătnică şi răbdătoare.

Nuţa a tot stat aplecată asupra copilului, pînă i-a amorţit cotul, dar tot stătea, se temea să nu piardă acest început de asemănare. I se părea că copilul, cu fiece clipă, tot mai mult şi mai mult seamănă cu Onache, şi s-a gîndit: sfinte Dumnezeule, prin cîte a mai trecut, şi cîte a îndurat, şi cum se tot întoarce el iară la viaţă,

328 neamul cela al Cărăbuşilor! Cu cîteva ceasuri în UIUM ea bocea fruntea şi obrajii, şi bărbia acestui chip de om, pierdut pentru totdeauna, şi cînd colo le găseşte proaspete, fragede, trezite pentru o viaţă nouă.

S-a gîndit că totuşi este undeva pe lume dreptate. Ajunge omul la dînsa pe nişte căi, că nici prin cap s.iţi dea;- deseori trece pe lîngă dreptate fără s-o duioasei ori, cînd o cunoaşte, o pierde tot aşa

de uşor cum a găsit-o, căci nu ştie s-o preţuiască îndeajuns, nu şl ie s-o apere cînd ea e în primejdie, dar dreptatea, fireşte, este.

Fericită, şi-a lipit fruntea de căpşorul micuţ şi ha ged al copilului, a aţipit, dar peste o scurtă vreme s a trezit.

„Vine tata!"

Tremura sticla în ferestre de cîntarea lăutarilor, ge meau podelele în casa cea marc, o fierbere şi un zgomot în jur cum nu se mai află, dar auzul ei stătea ca în i opi lărie de veghe şi, cum au răsărit în ojjiadii paşii h.ilii nului, inima i-a şi zvîcnit de bucurie, cum zvîi nea ea de fiecare dată atunci, demult, în casa părintească.

„Vine tata!"

Badea Onache mai întîi s-a dus să vadă dacii n .111 uitat stăpînii, luaţi cu petrecerile, să hrănească oile, să închidă găinile, şi de abia după cc le-a rînduit pe (oale, şi-a scuturat pîslarii în prag, a deschis uşa. In Iindii a zii bovit o vreme — erau trei uşi şi el nu ştia pe care s o deschidă, ca să-şi vadă nepotul. A găsit o pîna la 111 nu, a deschis-o — şi iată-1 în prag. Stătea cu cuşma în înm.i, mijindu-şi privirea, căci lumina era potolită cu nişte im brobodeli, şi el nu-şi putea da sama: doarme mama cu copilul ori nu doarme? A şoptit încet, pentru că, d,u a dorm, sa nu-i trezească:

— Bună sara.

— Bună. Treci, tată, lasă-ţi cojocul, aşază-te, dacă îi găsi pe ce să te aşezi... Au dus totul în casa cea mare.

Bătrînul a spus împăciuitor:

— Apoi că aşa e la petreceri...

Şi-a scos cuşma, a dezbrăcat cojocul. Toate cuinele, toate ţintele din pereţi erau ocupate de hainele nms.i firilor, şi bătrînul le-a aşezat pe ale sale jos, pe podea, într-un ungheraş. Paraschiţa, tot trebăluind prin bucii tărie, l-o fi zărit. I-a adus un scăunaş josuţ pe care. îi

329 plăcea lui să şadă cînd venea la fiică, şi Onache s-a aşezat lîngă uşă, căci cămăruţa era mică, alt loc nu prea aveau. Venise îmbrăcat în nişte haine vechi, purtate. Crăciunul după stilul nou trecuse, după cel vechi încă n-a venit, şi ziua ceea era pentru el o obişnuită zi de lucru.

Prin fereastră răzbătea albeaţa omătului din ogradă. Era cald, era noapte, şi toate păreau în firea lucrurilor — un bătrîn venise să-şi vadă fiica, pentru că demult nu s-au văzut. Venise să-şi vadă nepotul, pe care nu-1 văzuse încă niciodată.

— Ce mai fac oiţele noastre, tată? Am auzit c-ai dat pe la ocol. O fi uitat Mircea cela al meu de dînsele...

Onache i-a luat apărarea ginerelui:

— Las' că o duc ele bine, oiţele. Au de toate. Delicat cum era, s-a simţit obligat să lămurească ce
l-a făcut să treacă prin ocol.

— M-am dus să le samăn, să vă facă cîrlani buni, că amu are cine purta cuşme.

Nuţa uitase cu totul că de sfîntul Vasile, în prima zi a anului cel nou, des-de-dimineaţă, cînd porneau ei pe la case cu semănatul, stăpînii îi rugau să le semene şi vitele prin ocoale, prin grajduri. Norocul la vite totdeauna i s-a părut Nuţei dintre cele mai mari şi acum s-a bucurat şi a crezut în el aşa, deodată, cum cred copiii.

— Da pe noi, cu băiatul, nu ne sameni? Onache
stătea la îndoială.

— Dacă o trecut, Nuţă, Crăciunul.

— Ei şi dacă o trecut. Că la oi, iaca, cum te-ai dus şi le-ai semănat?...

— Apoi, m-am dus, că, de, ce ştiu ele, oile...

— Hai, samănă-ne, că nu ştim nici noi mai multe...

Onache s-a ridicat de pe scăunaş, a scos din buzunar un pumn de grăunţe de păpuşoi, l-a aruncat la întîmplare prin odaie. Boabele s-au risipit, sunînd moale, bătrînul a mai scos un pumn, înainte de a-1 arunca a şoptit ceva, şi Nuţa deodată s-a văzut pe scenă, şi-a auzit glasul cela de demult:

Sămănătorii harnici, cu sacul subsuoară, Păşescu-n lungul brazdei pe fragedul pămînt...

„Sfinte Doamne, pare că o mie de ani să fi trecut de atunci!"

— Doarme? a întrebat în şoaptă bătrînul.

Nuţa n-a auzit ce-a întrebat-o, dar, cum a venit el aproape, ea, cu suflarea oprită, îi cerceta fruntea, obrajii, bărbia.

— Ce mai faci, tată? Că demult n-ai mai fost pe la noi...

— Apoi că noi, bătrînii, ne pornim des, dacă ne mai întorc bătrîneţile din drum înapoi...

Paraschiţa, tot alergînd cu farfuriile din bucătărie în casa cea mare, o fi găsit ea vreme să-i şoptească lui Mircea că i-a venit socrul. Mircea, cherchelit cum era, a sărit dc la masă — ca să vezi, o venit totuşi! Ori-şicum, Cărăbuş era omul cu care îşi trăise mai toată viaţa, şi orice ar fi fost între ei, ar fi vrut să-1 vadă- azi în casa sa. Să-1 aducă la masa cea mare, să închine cu eh un pahar-două. Poate şi Vasile Petrovici va găsi pentru el o clipă-două — şefilor, cînd iau un pahar-două, le place să stea dc vorbă cu bătrînii despre amărîta viaţă din trecut şi cea fericită din zilele noastre. N-ajungeau scaune, dar pentru socru a găsit el de pe undeva unul vechi. De abia l-a adus, că o muiere l-a şi prins cu şezutul, şi Mircea s-a gîndit: aşa nu face el treabă. Mai întîi să-şi aducă musafirul şi pe urmă să-i caute scaun.

A intrat în odăiţa dc lîngă bucătărie, şi-a desfăcut braţele şi după o modă nouă, de abia acum ajunsă în Ciutura, l-a îmbrăţişat pe bătrîn, pupîndu-1 dc trei ori:

— *Papaşa!!!*

Onache, cam stingherit de atîta pupăciune, a luat de alături o cănuţă pe jumătate umplută cu zamă dc românită, a ridicat-o sus, urîndu-le lui, şi Nuţei, şi copilului noroc în viaţă.

— Cum, adică, tată?! Cuvintele iestea frumoase se cer duse dincolo, în casa cea mare, şi spuse la un pahar dc vin bun, da în cănuţa asta e zamă de românită. Apoi *niujeli* crezi mata că am ajuns eu la aşa viaţă ca să cinstesc lumea, cînd mi se naşte un copil, cu zamă de românită?!

Bătrînul şi-a scăpat privirea spre mîneca dreaptă — ca să vezi ce s-a învechit şi ce s-a destrămat haina ceea a lui... Mîne-poimîne nu va avea cu ce ieşi din casă. Iar băutura, într-adevăr, era o zamă pentru răceală.

— Cc să mai încurc şi eu lumea, măi băiete! Am trecut, iaca, aşa cum eram, fără a mă găti, iar acolo o fi fiind *nacealnici,* oameni de vază...

— Ce vorbeşti, tată! Toată casa e plină cu pîrliţi de

331 aici, din mahala, dc aici din sat, iar Vasile Petrovici îi un om ca o pîne caldă. Iaca, să mergi înadins cu mine — am să te aşez alături şi ai să vezi ce om de viaţă... Onache l-a privit lung, sec, înstrăinat.

— Bătrînii n-au ce căuta printre cei tineri, proştii n-au ce se vîrî printre cei deştepţi, şi zilele de lucru nu trebuiesc încurcate cu zilele de sărbătoare.

Stătea pe scăunaşul lui — ţepos, bătrîn, îndărătnic. Mircea a rămas pe gînduri, iar Nuţa s-a ridicat încet, căci părea să se întrevadă o mică împletitură din sfada ceea străveche a lor. N-a urmat însă nimic. Mircea i-a spus:

— Mata, tată, ţi-ai trăit ce-a fost a matale, ţi-ai luat de la viaţă ce-a fost de luat... Amu să ne laşi să luăm şi noi ce-i al nostru.

Onache a ridicat amîndouă braţele în semn de cedare totală:

— Ferit-a sfîntul să mă amestec eu în treburile voastre! Am trecut, iaca, s-o văd pe fata asta, că n-am văzut-o demult. îmi hodinesc oleacă picioarele şi mă întorc înapoi.

Mircea era numai mirare:

— Cum, mata n-ai venit la cumătrie?

— Doamne fereşte. Pentru că eu, măi băiete, în toată viaţa mea nu m-am aşezat la masa cuiva fără să fiu poftit şi fără să primesc cu tot sufletul, cu toată inima, cuvîntul celui ce mă pofteşte.

Treptat ginerele a început a se trezi din uşoara-i ameţeală ce-1 furase. Pe obrajii rumeni au răsărit pete albe, iar privirea lui, scînteietoare şi veselă cu o clipă în urmă, a început a păli. Totuşi

bătrînul ista intrase în viaţa lui atunci cînd a vrut el să intre, şi de plecat va pleca numai atunci cînd îi va veni lui a se duce.

între timp în casa cea mare a prins a se potoli roata petrecerii, apoi s-a oprit cu totul. Mircea trebuia să se scoale, să se ducă, s-o urnească iar din loc. Şi nu-i era lui a se duce, cum nu i-i omului a mînca măsălari, dar în el de acum trăia brigadierul, şi brigadierul îl primea în sara ceea pe Vasile Petrovici în casa sa.

Onache şi-a plecat fruntea, iar Nuţa s-a întors în altă parte să nu vadă cum va porni el şi se va duce la datorie. Mircea a ieşit, dar peste cîteva clipe s-a întors. A pus un taburet în faţa bătrînului, apoi iar s-a dus, a adus o

332 farfurie cu sarmale, una cu răcituri, o garafă cu vin.

— Pahare n-avem, ni-i crede. Varsă zama ceea din ceşcuţă.

Şi iar s-a dus, apoi, peste o vreme, petrecerea a şi început a se înfiripa. Onache, cu toate că nu părea să fi venit la cumătrie, a băut încet, cu pricepere, vinul, a mîncat cu poftă şi răciturile, şi sarmalele. între timp i s-a trezit nepotul. Bătrînul a aşteptat pînă mamă-sa i-a dat să sugă, apoi a cerut să-1 ţină în braţe.

— Iaca, bre Nuţă, de cum v-am crescut, n-am mai ţinut copii.

La pieptul bătrînului micuţul a adormit îndată. Nuţa se frămînta. Mai întîi a vrut să-1 ispitească pe bătrîn — să-1 întrebe ce crede el: cu cine seamănă copilul, dar pe urmă s-a răzgîndit. Asemănarea copilului cu viţa neamului său a devenit pentru ea singurul rost, singura bucurie mare în viaţă, şi ea s-a speriat să nu piardă totul aşa, deodată. Femeie ca toate femeile, ea şi-a făcut din asta o taină. Avea încă mulţi ani înainte să tot urmărească cum se vor schimba bărbia, fruntea şi umerii obrajilor, pînă ce asemănarea se va împlini şi se va ridica în faţa întregului sat.

Onache, după ce a tot purtat prin odaie copilul adormit, a venit de la aşezat frumuşel lîngă Nuţa. Şi-a luat cuşma, o tot sucea în fel şi chip ca să plece, dar nici că de plecat nu-1 lasă inima. Simţea el cît de greu i-o fi fiind fiicei în sara ceea, dar nu ştia cum s-o ajute, pentru că, iaca, nu putea găsi un capăt bun de vorbă.

— Mai şezi oleacă, tată, că nopţile îs mari, pînă în ziuă mai este.

— Elei, că chiar bine zici: cît o mai rămas pînă în ziuă!!

Mulţumit că şi fiică-sa pare să caute acest început de vorbă, s-a aşezat iar pe scăunaş, şi atunci Nuţa l-a întrebat:

— Cum îţi pare matale iarna asta? Că eu mai mult prin fereastră am văzut-o şi nici nu-mi pot da sama: e spre bine sau spre rău că o picat atîta omăt s-o fost aşa de frig?

— Omătul, el mai totdeauna e spre bine, dacă chiar pre l-o cărat iarna asta! Şi apoi, oricum, iarna abia începe!

— Crezi mata că viscolul poate s-o întoarcă?

— Dacă el, fată-hăi, nici nu mai ştie pe unde se duce, pe unde o întoarce napoi... Parcă se potolise pe-o zi-două, da amu sara, cînd m-am pornit spre voi, iar o început a ninge. Se poate să fie un an bun pentru păpuşoi, pentru că, mi-aduc aminte, ziceau bătrînii: ninsoarea de după viscol samănă nu atît omăt cît păpuşoi.

— Dumnezeu cu dînşii, tată, că m-am săturat de păpuşoii ceia ca de hrean.

— Bată-te cu palma peste gură, fată-hăi! Moldova — patria strugurilor! Moldova — patria merelor!! Toate bune şi frumoase, dar, oricît am meliţa noi ş-am tot striga că aşa şi pe dincolo, păpuşoii au fost aceia care au venit de fiecare dată atunci cînd ne lovea soarta...

— Nu ştiu cum o fi fost acolo, dar aşa mi s-o urît de dînşii, că n-am ochi să-i văd. Chiar i-am zis lui Mircea să ieie din colhoz cîteva căldări, să avem ce arunca iarna la găini şi mai mult nici să n-aud de dînşii.

Trist şi îngîndurat, Onache a rămas pe-o vreme nemişcat, de parcă ar fi fost cioplit din piatră, astfel încît Nuţa a tresărit cînd el într-un tîrziu a făcut, dus pe gînduri:

— Hm!

Peste o altă lungă pauză a adăugat însă cu o mare părere de rău, dc parcă cel ce nu mai avea ochi să vadă păpuşoiul nu mai avea ochi să-1 vadă nici pe dînsul.

— Iaca, să fi ştiut, aş fi luat nişte grîu să vă samăn sau chiar orez, că am pe undeva pe acolo şi oleacă de orez...

Nuţa a zîmbit.

— Ce să ne sameni, tată, cu ceea ce ştii bine că nu va creşte aici la noi cît vacul...

— Dar cine atunci, fată-hăi, să vă între în voie?! Am venit, iaca, şi eu cu păpuşoi, cu ceea ce a crescut aici dc cînd lumea, cu ceea ce te-am crescut şi pe tine, că, ţin minte, cît ai fost la mine în casă, nu te-am auzit o dată să fi ocărît păpuşoiul. Ce ţi-o venit amu?

— Nu mi-o venit nimica, tată, dar, drept să-ţi spun, mă tem de sărăcie. Atîta am tot prăşit păpuşoii ceia, atîta am tot secerat, dezghiocat, măcinat, fiert şi mîncat, încît, ştii, cum văd ciocălău, cu sau fără grăunţe, cum aud numele lor mă cuprinde un fel de ceaţă, mi-i lînced, mi se face lehamite de toate.

— Apoi, femeilor după naştere chiar li se întîmpla să li se facă lehamite de toate. Unele ajung că

 vorbesc în dodii, dar asta e în firea lucrurilor, pentru că, de, aşa le e feleşagul... Eu, iaca, bărbat fiind şi om cu mintea întreagă, cu soveste, şi tot uneori se întîmpla să ocărăsc şi eu păpuşoiul. Mai ales cînd vine rîndul să scoţi păpuşoiul cela din buruieni. Te apleci, te tot

apleci, şi tot aşa pînă ce te prinde un junghi în şale şi, înciudat cum eşti, zici şi tu: mama lor de păpuşoi şi răzmamă! Să-mi tot aşteptaţi voi în pod cînd vă voi mai sămăna eu vreodată...

— Lasă, tată, că mata cocoleşti păpuşoiul ista de cînd te ţin minte! Toată copilăria am tot îmbiat la prăşit păpuşoi. Toată tinereţea am tot mîncat mămăligă cu mujdei. Pînă că şi la şcoală o vreme mă porecleau „co-vaşă", pentru că mama obişnuia să facă primăvara un fel de zamă acrişoară din făină de păpuşoi...

— Las' că era bună covaşa ceea. Uneori chiar mi sc face ddr de dînsa.

— Nu zic, bună o fi fost ea pe vremea ceea, dar, tată dragă, azi e altă lume! Treci mata o dată Ciutura asta a noastră dintr-un capăt în altul şi uită-te bine ce pun oamenii prin ogrăzi: care vie, care livadă, care usturoi. Fac ce fac şi scot în fiece an de pe peticul cela de pămînt din preajma casei cîte patru-cinci mii, şi numai mata din an în an pui păpuşoi.

— Dacă să nu crezi, rodesc bine.

— Mă rog, o fi rodind ei bine, dar cît strîngi mata acolo — trei-patru saci? Şi cît poţi scoate pe dînşii: trei-patru sute?

„Sfinte Dumnezeule, s-a gîndit Onache cu tristeţe, iată că şi fiică-mea a prins a le socoti pe toate în ruble. Dar, pe de altă parte, dacă stai aşa să te gîndeşti, cît poate ţinea piept o femeie în faţa unei lumi şi în faţa bărbatului său?..."

— Dacă eu, măi Nuţişor, nici nu pun, nici nu prăşesc păpuşoi de vînzare. îi pun aşa, pentru mine, şi de-ar fi să cadă ei cu totul în preţ, de-ar fi să fie cîte-o capică pudul, eu şi atunci aş pune păpuşoi în jurul casei.

— La ce bun? Să aibă satul de ce rîde? Crezi mata că eu nu-i văd pe ciutureni cum rînjesc ei pe sub mustea-ţă trecînd pe lîngă casa matale?

— Tu îi vezi pe cei ce trec rînjind, da eu le văd pe femeile ce vin şi se roagă de-un pumn-doi de făină, că li s-o făcut dor de-o mămăliguţa.

— Ai mata făină de păpuşoi?

— Cum să n-am?!

— Nu te-am văzut niciodată făcîndu-ţi mămăligă.

— Nu-mi fac, pentru că nu-mi prieşte de la o vreme, dar făină ţin în casă dintotdeauna... Şi zic, tu îi vezi pe cei ce rînjesc, iar eu îi văd pe cei ce vin şi mă roagă pentru un snop de hlujani, că n-au cu ce scoate văcuţa din iarnă.

Şi dacă nici mămăliga nu-ţi mai prieşte, nici vacă pentru hlujanii ceia nu mai ai, la ce bun să pui an de an păpuşoi în jurul casei?!

— îi pun de frumusaţă, că, atunci cînd ies în prag şi-i văd cum foşnesc ei în bătaia vîntului, parcă mi-ar fi mîngîiat cineva sufletul. Păpuşoii din ogradă sînt singurele mele neamuri care mi-au mai rămas. Si atunci cînd îi samăn, şi atunci cînd îi prăşesc, şi atunci cînd îi secer, şi atunci cînd îi curăţ, cînd îi dezghioc, cînd îi macin,— eu sînt veşnic printre neamurile mele. Iaca, chiar mai dăunăzi, cînd m-am întors de la moară, am visat-o pe mătuşa ceea de pe malul Nistrului...

— Pe călugăriţa?

— Dacă nu mai era călugăriţă... Aşa îi zicea lumea, pentru că, de, lumea ca lumea...

— Lasă-mă, tată, şi cu neamul cela al nostru, că mă rîdeau fetele cînd se apropia hramul. La unii vin cu trăsuri bune, cai cu hamuri; alţii, mă rog, pe jos, dar oameni bine aşezaţi, bine îmbrăcaţi, aşa că şi la masă ai pe cine pofti, şi un pahar ai cu cine închina, iar la noi venea din cînd în cînd o babă bătrîna într-o căruţă hrentuită, trasă de-o gloabă de cal ca vai de dînsul...

— Apoi, că pe atunci, fată dragă, nu se obişnuia a îmbla cu maşina în musafirie; dar, drept să-ţi spun, uneori, văzîndu-i cum în zi de sărbătoare întră şiragul de maşini cu musafiri în sat ori cum iese, stau aşa şi mă gîndesc: oare cîţi dintr-înşii ar putea rupe bucata de la gură pentru un neam de-al lor aşa cum făcea mătuşa ceea a noastră, Dumnezeu s-o ierte? Cîţi dintr-înşii ar putea să-şi împartă ultima bucăţică cu aproapele lor? în anii cînd cu o căldare de păpuşoi puteai cumpăra un om cu casă, cu suflet cu tot, ea venea, descărca în bătătură tăbultocul, zicînd: „Să fie de sufletul neamurilor[4]* — şi se ducea fără a aştepta să-i mulţumeşti, să-i săruţi mîna... Că, de n-ar fi fost ea cu darurile celea

336 ale ei, nu ştiu de mai eram noi pe lume — şi eu, şi tu, şi copchilul ista al tău...

La un moment dat Nuţei i s-a părut că vede aievea cum a trecut viaţa de la tata la ea, apoi de la ea la copilul ei. Pentru că s-a pomenit de copil, a întins braţul, l-a legănat puţin, cu toate că copilul dormea şi fără legănat, dar, oricum, acest gest a luminat-o, a umplut-o de gingăşie.

— Ferit-a sfîntul, tată, n-am vrut să spun nimic de rău despre mătuşa ceea a noastră. Uneori o visez şi eu, şi chiar mi-e oarecum cînd mi se arată în vis, pentru că am văzut-o numai o singură dată, demult, în copilărie. Dup*, cîje ştiu, nici mata n-ai mai văzut-o după aceea...

Onache a rămas indignat de-o asemenea bănuială.

— No, că eu am văzut-o şi după război, pe vremea toametei. De-amu cînd e a pe sfîrşite seceta cea mare, cînd iată că vine vremea semănatului, iar de semănat nu mai aveam ce, îmi trimite ea vorbă prin nişte oameni de acolo din sat, care au fost la iarmaroc şi au dat de nişte oameni de-ai noştri, ca să mă duc s-o văd. Era, săraca,

bolnavă, zăcea la pat, şi nici să audă, nici să vadă. M-o rugat să mă aşez lîngă dînsa, o trecut aşa, cu palmele pe faţa mea, de parcă vroia să mă cunoască cu vîrful degetelor. Mi-o spus că, iaca, acolo, sub laiţă, o legăturică cu hanganaşi — aşa le zicea ea păpuşoilor celora mărunţei. „E tot ce pot să-ţi las ca moştenire, li duci acasă, zice, îi sameni, şi vezi ca în fiece an să freamăte păpuşoiul cu frunză lungă în faţa casei tale."

— Omul, cînd îi vine ceasul, cîte spune...

— Mă tem, dragul tatei, că mi-o veni şi mie rîndul să spun lucruri deochete. Că, iaca, am venit sara asta la voi cu păpuşoi în buzunare nu atît ca să vă şaman, cît ca să aduc un pumn de hanganaşi în casa ta, şi să te rog frumos, din an în an, măcar o cît de mică bucăţică de pămînt...

— Mai bine să mor, tată, decît să-mi crească păpuşoi lîngă prag! Iară — cu mămăliga, iară — cu sărăcia!!

— Să nu-mi vorbeşti de rău vechea noastră sărăcie, pentru că ea, sărmana, sătulă nu a fost, frumoasă nu a fost, dar tihnă şi pace sufletească ne-o adus din plin. Şi venea tihna ceea, dacă vrei să ştii, împreuna cu fiertul mămăliguţei, de cîte două ori pe zi, dimineaţa şi sara... Iaca, parcă o vedeam cum întră pe uşa!

— Nu cumva vrei să spui că de cînd nu mai fac oamenii cîte două mămăliguţe pe zi...

— Tocmai asta vroiam să spun.

—Cum dar trăim noi fără tihnă şi pace sufletească?'

— Mă mir şi eu cum de trăiţi... Că, iaca, să luăm Ciutura de la un capăt, casă cu casă, om cu om, soartă cu soarta. Ai văzut tu vreun ciuturean stînd la o răscruce pe gînduri? Ai văzut vreo femeie mergînd pe drum şi rîzînd nici chiar ea nu mai ştie de ce? Ai văzut tu vreo tetişcană alergînd asupra vîntului învăpăiată, gata fiind sâ strîngă la piept o lume întreagă?!

Vorbele lui, cum era de fiecare dată cînd cădea în harul povestitului, veneau ca un potop, apoi potopul se desfăcea în rîuri

mari, rîurile - în pîrăiaşe, şi fiecare îşi avea albia sa, malurile sale, numele său. Pe urmă iar se adunau toate într-o apă clocotitoare, şi tot venea apa ceea, semănînd în jur pace, tihnă şi voie bună. Nuţa se gîndea cam prin ce-ar putea ea să-i mulţumească bătrînului, ce întîmplare din viaţa ei ar fi bine să-i povesteasc^ dar ropotul apelor a turat-o, a legănat-o şi ea a adormit.

După perete, în casa cea mare, musafirii au început sâ cînte Au cîntat cîntece ruseşti, ucraineşti. Cineva începuse „A ruginit frunza din vii", dar n-au ştiut cuvintele şi s-au lăsat păgubaşi. Începea cîntecele nevasta preşedintelui de colhoz. Femeie arţăgoasă, avea nevasta ceea a preşedintelui un glas -frumos ca un clopot şi ştia să tulbure, ştia să aţîţe glasul cela, aşa încît la anumite întorsături de cîntec se cutremura casa lui Mircea cu temelie cu tot. Dar nici Nuţa, nici copilul nu mai auzeau vuietul cela. Toate grijile şi necazurile pe care le-au avut le-au lăsat bătrînului, şi Onache a tot picurat vreo trei ceasuri pe scăunaş, păzind hodina lor De abia pe la zori s-a ridicat şi încet, ca să nu-i trezească, a ieşit. S-a uitat primprejur, ar fi vrut sa se mirej sâ laude ori sa înjure iarna, dar n-avea pe nimeni araturi şi a hotărît să pornească spre casă. A ocolit grijuliu, pe departe, cele două „Volgi", de parcă ar fi tost două băltoace, şi omul se temea să nu scape umezeală în pîslari, dupa care a ieşit la drum, a pornit pe pîrtia tăcută de tractor

* **

Peste sat domnea o linişte adîncă. Introienită de zăpadă, zgribulită de frig, Ciutura dormea şi nici o lumină prin ferestre, nici un fuior de fum deasupra caselor, nici un vîrf de cuşmă prin ogrăzi. Şi era de mirare, căci noaptea se cam trecuse. Fusese o noapte lungă cît un veac, şi ciuturenii, de obicei cînd veneau nopţile lungi în miez de iarnă, se sculau mult pînă la ziuă; făceau focul prin sobe, dezmorţeau cumpenele fîntînilor, prinse de gheaţă, îngrijeau de vite, făceau cu lopata cărări prin ogradă. S-o fi întîmplat însă ceva la mijloc în noaptea ceea, pentru că Ciutura n-a vrut să se scoale des-de-dimineaţă. I-a venit ei să mai odihnească o ţîră pe la zori şi, uite, hodineşte.

„îi hîtră, măi, Ciutura asta a noastră, şi-a zis cu multă bunăvoinţă badea Onache. Ii hîtră ca o vulpe."

Apoi s-a gîndit că de hîtră Ciutura poate că nu-i ca chiar cine ştie ce hîtră, dar toane are destule. Nu i-au plăcut lui badea Onache toanele nici înainte, nu-i plac ele nici acum. ^Omul cu toane e ca şi un copil, nu ştie azi ce-o sâ-1 apu^e~nrnîner^Ciuturii, de altminteri, puţin îi păsa. Uneori, iaca, îi vine ei a petrece. O prinde pofta pe vremea semănatului ori pe vremea strînsului, cînd bietul ciuturean nu mai vede pe unde calcă de atîta grabă mare. Satului însă îi vine a

petrece şi, cu toată graba, într-o clipă lasă lucrul baltă, îşi suflecă mînecile şi-i arde un guleai, de-i merge vestea prin toată cîmpia. Alteori vine o zi frumoasă şi e sărbătoare, şi nici de lucru nu prea este. Femeile s-au gătit — care a făcut răcituri, care plăcinte, şi de băut se găseşte mai în fiece casă. Muzicanţii cîntă în vale, grijile — care s-a trecut, care s-a uitat, ş-a rămas numai să se aşeze omul la masă, să toarne vin în pahare, dar trece aşa un vînt peste sat, lumea se burzuluieşte şi nu mai vrea să petreacă. Nici să sărbătorească nu vrea. Stau şi se ciondănesc bărbaţii cu nevestele, apoi se încaieră vecinele între ele, după care vine rîndul vecinilor. După ciorovăielile celea sforăitoare cei care aveau de gînd să se ducă undeva în musafirie acum — gata, nu se mai duc, iar cei care păreau că aşteaptă ei înşişi musafiri acum — gata, nu mai aşteaptă pe nimeni. Pe după-amiază, de ciudă ori de necaz, ciutureanul prinde cu mîna o coadă de sapă şi sc©rmo-

339 n.jşte într-un fund dc grădină, mai mult pentru a dovedi tuturora că, uite, nu i-i lui azi a sărbători şi el nu sărbătoreşte.

Chiar din capul locului, cînd s-a pornit vorbă despre viitoarea petrecere din casa lui Mircea, Onache şi-a ciulit urechea — nu cumva Ciutura să le facă bucata! La început parca că toate merg de minune. Ciutura se avea de bine şi cu Mircea, şi cu Nuţa, Ciutura bîrfea cu mare bunăvoinţă viitoarea cumătrie. Pînă chiar şi în ziua cînd a fost adusă mama cu copilul, satul era vesel şi plin de voie bună. Tocmai încetase viscolul şi oamenii au pus mîna pe lopeţi, că nu-i ţăran căruia să nu-i placă a face cărare prin zăpadă. Ca să vezi, viscolul cela o fi crezut că — gata: s-a zis cu Ciutura. Dar, pe naiba! Ii fac ei din nou cărăruşe — una la fîntîna, alta la grajd, a treia la drum. încă una pînă la vecin, iar mai apoi te pomeneşti că s-a iscat un suflet bun să facă drum şi pînă la tine.

Satul era numai vuiet, numai lopeţi, numai omăt aruncat în sus. In amurg însă, cum au intrat muzicanţii în sat, şi în ograda lui Mircea s-a înălţat sîrba ceea pipărată, Ciuturii într-o singură clipă i-a şi sărit ţandăra. Care muzică, ce fel de cumătrie?! Satul nu ştie şi nici nu vrea să ştie. Oamenii s-au închis prin case, s-au grăbit la culcare. Cînd badea Onache a pornit spre fiică, era încă devreme, dar prin sat au şi început a se stinge luminile.

„Amu să nu te apropii, că muşcă..."

Ciutura n-a vrut să vadă nici perechile ce se duceau la cumătrie, nici cele două maşini care au tras la Mircea în ogradă. Satul n-a vrut să audă nici cîntecele lăutarilor, nici pe cele ale cumătrilor, şi Onache îi dădea oarecum dreptate satului. N-avea Ciutura chef de petrecere în sara ceea şi cine ce putea să-i zică? Că, la urma urmei,

poate un sat face măcar atîta lucru: cînd vrea — petrece, cînd nu vrea — se culcă.

N-avca chef de petrecere în sara ceea nici badea Onache. Nu văzuse nici el cele două maşini venind spre casa ginerelui, nici perechile de cumătri, nici cîntecele lăutarilor nu le auzise. Dacă însă vine vorba că de ce nu s-a culcat şi el odată cu satul, apoi, de, ce să-i faci? îi era fiică, iar că cinstise un pahar de vin şi gustase nişte sarmale, apoi, de, trecuse Crăciunul nu

demult. Cumătria cu ale sale, el — cu ale lui. S-a dus să-şi vadă fiica şi nepotul. L-au primit frumos, ca pe-un tată, pentru că aşa-i pînă ce se mai ţin sărbătorile şi oamenii au în casă de toate...

Toate bune şi frumoase, şi totuşi, se întorcea Onache amărît cum n-a mai fost demult. Venea încet, înotînd prin zăpadă şi se gîndea: oare ce-o fi însemnat că în anul acela copiii aproape deloc n-au mai umblat cu colinda? Se ducea obiceiul ista din viaţa Ciuturii O sărbătoare atît de frumoasă şi s-a dus. Poate satul cu vremea îşi va tace rost de alte sărbători, poate şi mai trumoase, dar pînă nu găseşti altele, de ce să le laşi pe cele care le ai? Sărbătoarea îi o bucurie pentru om, iar omul, dacă rămîne fără bucurii, devine cînos la inimă, iar cu răutate nu s-a făcut încă nimic bun pe lumea asta.

Era o noapte frumoasă, cu iz de basm. Asemenea nopţi fermecătoare vin rar în cîmpie, poate de trei-patru ori pe an, şi ţăranii simt prin somn frumuseţea lor istovitoare. Se trezesc, ies afară. în noaptea ceea însă satul n-avea chet de nimic — nici de nopţi trumoase măcar, şi asta îl întrista cumplit pe bietul moşneag.

O lună mare, orbitoare se înălţase pe cerul senin şi albastru. O lumină vie, seînteietoare se topea în jur, sărind de pe un sul de zăpadă pe altul, şi toată cîmpia părea o mare albă, spumoasă, plină de pietre scumpe, într-o clipă de zbucium marea a fost tăiată de frămîntarea ei, oprită, înţepenită locului. Acum ea îşi scalda podoabele în lumină, şi numai umbra bătrînului, lungă şi neagră ca cerneala, vine pe-o clipă, stinge jocul seînteie-tor al zăpezilor, dar numai pe-o clipă, căci bătrînul tot merge, umbra se prelinge supusă în urma lui, şi jocul începe din nou.

Şi cum venea el aşa încet spre casă, deodată i s-a părut că zăpezile iernii cîntă. Aveau ele un cîntec molcom al lor, un cîntec alb, seînteietor, ce semăna puţin cu o colindă de-a noastră, şi se gîndea Onache că de n-ar fi fost el aşa bătrîn, poate ar fi încercat să înveţe colinda zăpezilor, să i-o spună pe urmă Nuţei.

A început să-1 doară inima. II durea încet, prelung, cum te doare ea cînd îi a pierdere mare, şi Onache se gîndea: oare ce să-1 fi durînd

ea? Poate o fi supărat-o cu frigul, poate din pricina vinului, poate pentru că se trecuse de acum noaptea şi el nu hodinise deloc? Dar

341 tot umblînd cu presupuneri, ştia el prea bine că de capătul durerilor n-o să mai dea. Pentru că de la o vreme inima începuse a trăi o viaţă a sa aparte — ba îl junghie aşa, deodată, ba începe a se zbate, ba prinde să-1 doară. A tot încercat în multe rînduri s-o mîngîie, s-o ia cu vorba, s-o împace, dar n-a izbutit şi a lăsat-o în plata Domnului.

Acum venea încet spre casă şi era atîta frumuseţe în jur, şi cîntau în cor zăpezile unei ierni întregi, cîntau de te- topeai de colindele lor, dar inima îl durea şi pace. Casa îi era de acum aproape de tot, dar nu-i era lui a se întoarce în casa ceea, şi el căuta vreun drumuşor ca să mai înconjoare oleacă, să mai tragă aer curat, să mai asculte cîntarea iernii, să se mai mire de joaca valurilor celora seînteietoare. I s-a urît cu totul casa lui. în jumătatea ceea de ceas, cît venea de la fiică, i s-au urît şi acoperişul, şi pereţii, şi uşile, şi ferestrele; i-a venit aşa, deodată, să treacă pe lîngă casa lui fără a intra pe portiţă, fără a se opri... Să se tot ducă înainte, în lume, să găsească oameni vrednici, să rămînă acolo cu ei, să facă laolaltă casă nouă, să le ia pe toate de la început. Era însă iarnă, era noapte tîrzie şi era frig. îi îngheţaseră mînile pînă la coate, şi urechile, şi cu toate că sufletul se cerea dus departe în lume, picioarele îl grăbeau spre casa cea veche, spre sobă.

Era aproape ajuns. Trecuse de fîntîna, îi rămăseseră vreo sută de paşi, cînd s-a oprit locului şi un fior de groază i-a scuturat umerii. Peste o clipă şi-a revenit, s-a uitat primprejur. A făcut o mişcare să se apere. Trebuia, cît nu era tîrziu, să puie mîna pe-un toiag, pe-o piatră măcar, dar împrejur n-avea nimic — numai suluri de zăpadă albă, frumoasă, seînteietoare...

„O fi venit să mă prade...[41]

Uşa casei stătea deschisă, era atît de larg deschisă, încît se vedeau pînă şi umbrele tinzii. L-or fi pîndit cînd s-a mişcat din casă şi au venit să-1 fure. Adunau, pe semne, la repezeală, în saci, puţina lui avere. Şi nu că i-ar fi fost lui de averea ceea, dar se temea să nu dea tîlharii peste dînsul. Iată-i, peste o clipă-două ies din casă, şi parcă-i mare lucru să-i dai unui moşneag cu ciomagul în cap? Iar satul dormea, dormea buştean dintr-un capăt în celălalt şi numai hăt peste vale se auzea cum urzeşte un cîntec nou soţia preşedintelui.

Tîlharii nu se grăbeau să iasă. Vîntul scîrţîia încet, a jale, uşa tinzii şi Onache s-a gîndit: da poate nu-s tîlhari, poate Tincuţa cu cei doi băieţi s-au repezit noaptea să-1 vadă, şi el tocmai nu era acasă?

„Ce Dumnezeu, parcă nici de băut n-am băut chiar atîta, da ia ce gogomănii îmi întră în cap!"

Şi s-a supărat pe sine. A tuşit de cîteva ori, a înjurat o dată, a pornit hotărît şi a ajuns pînă la prag. Pragul tinzii nu-1 putea trece. Picioarele nu vroiau să-1 treacă. Tremurau.

„Se tem, tămîia mamei lor..."

Picioarele au fost dintotdeauna marea lui ruşine. — Care-i acolo, măi?

A repezit moale uşa tinzii, ca să nu prindă casa răceală, a cules de lîngă perete o lopată şi a început a face cărăruşe prin sulurile de zăpadă. Cîndva, în copilărie, cînd venea vremea de curăţit omătul, lui nu-i dădeau lopata — erau alţii^ai mari, şi el, toată viaţa, cînd vedea căzînd multă zăpadă, se frămînta în mintea lui: îi vor da ori nu-i vor mai da lopata?!

Slavă Domnului, acum o avea pe-a lui. Avea omăt destul, avea lopată. Prima cărăruşa a făcut-o la fîntîna — fără apă omul nu poate. Cea de-a doua cărăruşa, cotind puţin, s-a dus pînă la căpiţa cu fîn, apoi ceva mai la deal, unde era o girezuică cu beţe de răsărită pentru foc — nici vitele, nici soba din casă nu trebuiesc uitate. încă o cărare a făcut-o pînă la oiţe — cuminte şi darnic animal la casa omului. O altă cărăruie s-a dus la poiata cu găini şi, în sfîrşit, încă una, la nujnic. Cea din urmă n-a prea ieşit acătării, dar las' că o să-i şadă bine aşa cum este.

Mai spre ziuă muzicanţii din casa ginerelui au prins a o lăsa mai moale cu sîrbele — şi petrecerea, tot cobo-rînd încet la vale, a început a se stinge.

„Hei, măi, c-o fost o petrecere nemaipomenită!!" — şi-a zis Onache, uimit de cele ce poate face un om în casa lui. Fericit că o asemenea cumătrie straşnică s-a tîmplat să fie în casa ginerelui, la botezul unui nepot de-al lui, Onache a prins a ciuli urechea spre satul din vale. Oricum, a fost o noapte nemaipomenită, hotărît că a fost o noapte nemaipomenită şi să vedem deci ce are de zis satul din vale.

Satul tace. Satul nu zice nimic. Cîntă cucoşii, latră un cîne, scîrţîie o portiţă. Bate mărunţel valul unei

fîntîni, măsurînd viteza cu care căldarea deşartă coboară în adîncuri pentru a se umplea cu mult blagoslovita vlagă, după care acelaşi val proslăveşte cu alt glas ridicarea apei din adîncuri. Toate bune şi frumoase, dar stai că au mai fost-

oameni, a au mai săpat fîntîni ş-au scos apă. Ceva dădea de bănuit, aduce prin ceva a moft hărnicia asta a Ciuturii, şi Onache, ştiindu-şi bine satul, ia căldările şi porneşte repejor spre fîntîna. Des-de-dimineaţă viaţa satului se '*adună în jurul fîntînilor. Acţ>lo-s noutăţile, acolo se zămisleşte şi politica cea mare a satului, şi politica lui cea mică.

— 'neaţa,. bade Onache! Bucuroşi să te vedem voinic, sănătoşel! Iaca, ne-o fericit Dumnezeu, cît despre americani — cine ştie cum se vor descurca ei pînă la urmă...

— Da ce-i cu americanii?

— Cum, chiar să nu fi auzit?! C-au transmis şi la radio, şi la televizor — o furtună s-o iscat pe mare şi o venit peste America ceea ca o urgie> O furtună cu nume frumos ca de fumeie — ori că Diana, ori că Daiana îi £ice, dar, cum îs ele, fumeile, nebune la supărare, Daiana ceea scotea, badei, copaci, rupea acoperişurile de pe caşe, de-a lăsat numai jale în urma sa...

Soarta Americii în dimineaţa ceea îl preocupa pe Onache ceva mai puţin decît pe vecinii săi, şi el tot aştepta o clipă potrivită pentru a putea întoarce vorba spre nemaipomenita cumătrie din casa ginerelui, dar vecinii nu se mai puteau opri, tot jelindu-i pe americani. In cele din urmă, bietul Onache, amărît cum nu se mai poate, şi-a luat căldările pline şi a pornit cu ele spre casă. Aşa-s vecinii de cînd lumea: se poartă omeneşte cu tine atîta vreme cît eşti ceva mai jos decît dînşii, dar, pe măsură ce începi a te ridica, să vezi cum li se schimbă năravul!

„O să mă duc la cei de pe dealul mic, şi-a zis Onache acasă. Acolo-i fruntea satului, demnitatea lui, acolo, lîngă izvoare, se adună ce-o mai rămas din Ciutura. Şi chiar de scapă ei şi cîte-o vorbă politiceşte greşită, cînd se adună la izvor vorbesc frumos, pe îndejete: îl lasă pe fiecare să-şi spună păsul, nu se vîră prosteşte cu noutăţile peste tine, luîndu-ţi vorba din gură.. "

La izvoare era lume puţină — un băieţel şi vreo două-trei babe, în schimb babele nu mai puteau de bucuroase ce erau.

— Amu, săraca Ciutură va mai răsufla şi ea oleacă, pentru că, zău, nu mai era chip... S-au mai întors o dată cu faţa spre noi.

— Cine s-a întors?

— Cum, chiar să nu fi auzit mata noutatea? Să ai ginere brigadier şi să nu ştii noutăţile?

— Care noutăţi, femeie?

— D-apu că, iaca, iar e vorba să ne întoarcă napoi grădinile. Or scăpa oleacă bieţii oameni — care cu un copăcel, care cu o tufă de vie, că strîmtoraţi cum eram, nu mai era chip...

Infierbîntate şi uituce, babele tot torceau la vorbe goale, ba întrerupîndu-se una pe alta, ba completîndu-se, aşa încît Onache a obosit să le tot urmărească şi le-a lăsat în plata Domnului. Venea spre casă domol, îngîndurat. S-a întîmplat ceva cu Ciutura noaptea trecută, căci iară — a cîta oară! — nu-şi mai cunoştea satul. Are el ce are cu ginerele, au fost sfădiţi, mă rog, e treaba lor, dar, la urma urmei, a fost o frumuseţe de cumătrie în sat, care a ţinut de cu sară şi pînă în ziua albă! O cumătrie cu muzicanţi, cu maşini, cu musafiri veniţi pînă şi din raion. O cumătrie despre care se va vorbi un an în toată Cîmpia Sorocii! Şî Ciutura, care era în stare să discute cu săptămînile o veselie prostească închegată într-o sară la bufet, acum se făcea că habar n-are de cele petrecute noaptea trecută. Se întîmplase însă un lucru mare la mijloc. Răsărise un nou vlăstar la încheietura dealului mare şi-a dealului mic: venise pe lume un nepot de-al lui Onache Cărăbuş. Creştea, cu alte cuvinte, sămînţa neamului care a ştiut ce-i munca, ce-i cuvîntul, ce-i cinstea. Ei, hai, vecinii, mă rog, ca vecinii, numai zavistie şi venin — se ştie de cînd lumea. Babele de la izvoare îs neamuri de-ale lui Haralambie cel Deştept, pe ele numai pămîntul, copacii, viţa de vie, rublişoarele strînse la legătură — altceva nu le interesează. Dar stai că Ciutura, pe lîngă dealul cel mic şi dealul cel mare, mai are şi nişte case colo sub pădure. Obosit aşa cum este, se va duce în mahalaua de sub pădure. Acolo lumea nu e deloc fudulă, cine ce are de spus îţi spune verde în faţă. Fără fasoane, fără mofturi...

— Hei, bade Onache, încotro ai apucat-o cu noaptea în cap?

—Mă repăd aici la unul, că am o treabă. Şi mata încotro. aşa dirrrinecioară?

— Păi, la fîntîna, că arde totul în mine.. Parastasul şi grijania...

— Pe cine sudui tu aşa de dimineaţă?

— Pe cei de la *selpo,* pe cine altul? Că s-au dus încă de cu sară după marfă şi n-au venit pînă amu. Parastasul...

— Era vorba să se aducă ceva marfă bună?

— Ce marfă bună, bade Onache, că s-o dus după votcă, iar votca, de cînd e lumea, îi marfă numa şi numa — calitatea întîi!... Că pe Moraru cela, parastasul şi grijania, cii toate că ţi-i ginere, iaca, nu-1 mai satură Dumnezeu. Cînd face o cumătrie, vine la cumparativă şi ridică totul — vin, şampanie, votcă — de-am rămas cu toţii... trişti şi cu paharul gol... Ş-am trimis-o pe vînză-toare asupra nopţii după marfă, dar ea, tîrfa dracului, că ştiu eu cu cine se linge pe bot acolo în gară...

Ajuns acasă, Onache s-a întins pe laviţă, a stat o vreme cu privirea suptă de albul-cenuşiu al tavanului şi, pînă la urmă, s-a întrebat: da poate că nu a mai fost chiar cine ştie ce mare petrecere în Ciutura noaptea trecută? Poate că satul avea dreptate? La urma urmei, de ce adică şi-ar permite el să nu-şi vadă cu ochi buni ginerele, iar satul nu şi-ar permite acelaşi ,lucru?!

Şi totuşi, satul e una, iar el e cu totul alta. Ciutura îşi legase bunăstarea de numele lui Mircea Moraru, pe cînd Onache Cărăbuş sufletul şi-1 legase. Viaţa şi-o legase. Era în firea lucrurilor ca atunci cînd se înrudesc două neamuri, unul să-1 înghită pe celălalt. De cînd stătea Ciutura la încheietura celor două dealuri, Cărăbuşii erau şi mai gospodari^ şi mai isteţi, şi mai cumsecade decît Morarii. Măritîndu-şi fata cu unul din Morari, Onache visa să-1 treacă cu vremea în zodia neamului său, era firesc ca cel din vale să urce la cel din deal.

Onache l-a zărit pe băietanul cela încă de pe cînd păştea vaca^ Era isteţ, era îndemînatic şi, cînd a ajuns a-i fi socru, şi-a zis: „Am să-1 ajut, am să-1 cresc cu mîna me, la casa me" — pentru că-i era nu atît socru cît tată. O vreme ginerele căuta să nu-i iasă din cuvînt, şi toate mergeau bine, dar, vai, nici în visele cele mai negre Onache n-a visat că s-ar putea întîmpla ca odată şi odată ginerele s-o întoarcă înapoi la neamurile sale din vale şi să-i care împreună cu dînsul şi pe Nuţa, şi pe copiii ei, singurele nemuşoare ale lui Onache pe această lume!

Necunoscute sînt căile tale, Doamne, şi necunoscute sînt durerile prin care dat ne este să trecem. Un om moare, altul se naşte. O viţă se stinge, alta prinde viaţă, se înfiripă. Aşa e de cînd lumea, pe semne, asta se şi numeşte viaţă. Ne doare nespus cînd îi pierdem pe cei dragi şi scumpi, plîngem şi nu ne mai putem afla alinare, dar, vai, clipele cînd rămînem faţă în faţă cu făclia neamului, care, iată, se stinge sub ochii tăi şi nu se mai poate de făcut nimic, clipele acelea sînt, poate, cele mai amare, cele mai negre.

Onache Cărăbuş stătea înţepenit, stătea împietrit pe laviţă şi în clipele ceie negre se ruga să moară, să piară, să-1 înghită aşa, deodată, pămîntul, pentru ca să nu mai fie.

Capitolul X V I I

FLUTURI NEGRI

Din ziua ceea bătrînului Onache a început să i se pară că cine ştie cum şi de ce, dar nu-1 mai cunoşteau consătenii. Parcă ar fi dat orbul găinilor peste dînşii — îi dădeau ca şi mai înainte bună ziua, îi făceau drum atunci cînd era de făcut drum, dar după ce îi dădeau bună ziua şi îi făceau drum, scurtau paşii, se opreau, priveau lung în urma lui, de parcă se întrebau: cine-o fi moşneagul ista?

Era lucru de mare mirare, pentru că ciuturenii, buni sau răi, săraci sau bogaţi, deştepţi sau proşti, o grijă au avut totdeuna: să nu semene unul cu altul şi, Doam-ne-Dumnezeule, ce mai adunătură de oameni trecea duminicile pe uliţele satului! Nalţi cît un stîlp de telegraf şi josuţi; firi vesele, firi triste, feţe rotunde, lungă-reţe. Era lume felurită, aşa cum coborîse ea din străfundul vremurilor, şi noroc, poate, n-avea ciutureanul, pîne, poate, n-avea totdeauna, dar felul lui de-a fi şi-1 avea fiecare.

Apoi că era şi Onache Cărăbuş om în rînd cu lumea, avea şi el felul lui de-a fi şi se deosebea printre oameni, şi-1 cunoşteau ciuturenii hăt de departe. îl cunoşteau după statură, după vorbă, după cătătură, dar mai ales după umblet îl cunoşteau. Avea un umblet rar, încetinel, puţin cam mîndru, puţin cam leneş. Ciuturenii, de obi-

347 cei, sc mişcau după cum îi mînau grijile — azi e la fuguţa, mîne o lasă mai moale, poimîne iar e cu sufletul la gură. Lui Onache însă nu i-a plăcut hărţuiala asta a împrejurărilor — ba te mînă nainte, ba te prind de mîne-că şi te ţin locului. Pe la cincisprezece-şaisprezece ani şi-a ales o măsură de pas aşa cum i s-a părut lui că va fi mai bine, şi aceea a fost a lui.

Ciuturenii, cînd îl zăreau pe uliţă, zîmbeau, căci niciodată n-ai fi putut spune: are vreo treabă omul cela sau a ieşit aşa ca să vadă ce se mai face pe lume?... Şi sara, şi dimineaţa, şi pe vremea semănatului şi secerişului păşea mîndru, încetinel, întoreînd capul la stînga ori la dreapta cu multă îngrijorare, de parcă ar fi purtat în fundul pălăriei un cuib de rîndunică şi n-ar fi vrut s-o sperie. După fiecare sută de paşi se oprea să răsufle puţin, căuta în urmă să vadă cît a mers şi se mira cumplit, părîndu-i-se că a ajuns grozav de departe.

Ciutura a încercat de nenumărate ori să-şi bată joc dc umbletul lui, dar hoţul de Onache nu voia să se supere, rîzînd şi el împreună cu alţii. A avut vreo trei porecle şi toate porneau de la felul lui de-a umbla, dar nu s-au prins poreclele. Sătenii însă îl păşteau, aveau ei ce aveau cu dînsul. Pînă la urmă, s-a găsit unul deştept, care, după ce l-a tot urmărit ani la rînd, într-o zi, cînd a avut destui martori în jur, l-a întrebat:

Bade Onache, şi cam cît plăteşti mata lăutarilor cc-ţi tot cîntă marşul?

Cărăbuş a zîmbit: ca să vezi, pînă la urmă l-au descusut!

- Lc plătesc un pumn de bani, măi frate iepure! Nu ştiu, poate de-ar fi să caut, aş găsi alţii să-mi cînte mai ieftin, dar mi-au căzut cioarele iestea pe plac şi nu mă pot despărţi de dînsele, măcar mori.

Vezi să n-o păţeşti odată şi odată. Că ţiganii îs cu harţag — cîntă ei cît cîntă, dar apoi îi înflă dracii aşa, din nimic, se supără şi te leapădă în mijlocul drumului.

Onache şi-a împins a mare necaz cuşma spre ceafă şi a scuipat peste gardul cuiva, căci aduceau a mare prostie vorbele ajunse la urechile lui.

— Cum să mă lepede, bre, cînd ei o duc la mine ca-n sînul lui Dumnezeu?

— Nu zi, bade Onache, că toboşarii iştia cu o mînă bat toba, iar cu cealaltă numără banii..

— Hei, nu m-au lepădat ei atunci cînd era cu lei, să mă lepede amu, cînd e cu ruble?!...

— Dacă ei nici să se uite la ruble!

— La ce se uită?

— La aur, la aur de cea mai supra marcă!

O dres cum o dres, o făcut cum o făcut, dar o umblat Onache Cărăbuş pînă la adînci bătrîneţi cu lăutarii în urma lui. Atîtea necazuri, atîta bucluc o avut, încît nici el însuşi nu ştie cum a izbutit s-o scoată la capăt. N-o umblat prin lume să-i ademenească de la veselia altuia, nu i-a plătit cu bani furaţi, dar au fost ani grei şi necazurile veneau unul după altul. Ba se sfădea cu lumea din pricina lăutarilor, ba se sfădea cu lăutarii din pricina lumii, ba înşişi lăutarii se iau de piept cu Ciutura — şi cearcă de fă pace între dînşii.

Cu anii însă le-a mai venit şi lăutarilor mintea la cap, s-a mai potolit şi badea Onache. Trăind de atîta amar de vreme sub o singură căciulă, sub un singur acoperiş, sub un singur cer, au început a se înţelege, a se preţui, a se ierta unul pe altul, şi totuşi, un singur trup şi un singur suflet nu au fost şi nici nu aveau de unde fi. Vesel şi binevoitor cum era, Onache, fireşte, trăia într-un sat cu oameni, iar trăind printre oameni, ţi se întîmpla multe. Şi nedreptăţit poţi fi, şi murdărit poţi ajunge, şi amestecat în nişte afaceri în care mai bine să nu te fi amestecat.

Cum se pomenea la strîmtoare, cum începeau buclucurile în casa lui badea Onache. Oricît de vesel ar fi fost el din fire, sînt vremuri cînd omului îi prieşte cîn-tecul, dar vin şi zile cînd nu-i arde de nimic. Lăutarilor însă puţin le pasă. Cum văd că bietul Onache nu mai tresaltă la cîntarea lor — gata, încep a se şi găti de ducă — cu

trompete, cu fluiere, cu toată averea lor cu tot. Onache îi prinde, unul cîte unul, îi bagă înapoi în casă şi le tot lămureşte că sînt zile cînd casa omului rîde, dar sînt şi zile cînd casa omului plînge. Lăutarilor nici să le pese — acolo unde se stinge voia bună, acolo nu mai e de dînşii. „Staţi, măi proştilor, le zicea badea Onache, că o să îmbiaţi ş-o să mă căutaţi cu luminarea, pentru că sînt puţini dintre cei care ştiu a preţui un joc frumos, o cîntare frumoasă, iar meseria asta a voastră, ea atîta ţine cît are cine o preţui..."

Apoi, colac peste pupăză, a apărut Mircea. Ginerele

nu le-a plăcut lăutarilor din capul locului. Mai întîi nu le-a plăcut firea lui încruntată, apoi nu le-a plăcut vorba, nu lc-a plăcut numele de domnitor. Mircea, tînăr şi fierbinte, fără a-şi fi dat bine sama de cele ce se petrec în jur, făcea ce făcea şi iar stîrnea lăutarii împotriva sa. Ba se întoarce din armata română caporal, ba vine din cea sovietică sergent, ba se duce la cursurile de tractorişti şi vine, primul din sat, cu tractorul drept în ogradă. Vuietul tractorului a băgat în lăutari o groază de moarte — se poate să laşi să-ţi intre în urechi o asemenea urîţenie?

Onache ţinea de fiecare dată partea ginerelui, îi strunea pe ţigani, îi punea cu botul pe labe, dar mai trecea o vreme, Mircea mai făcea o gafă, şi muzicanţii iar porneau a cîrti împotriva lui. Atunci însă cînd Mircea a răsărit la suprafaţă ş-a început a face politică, lăutarii lui badea Onache şi-au ieşit din fire. L-au tot ros şi l-au tot mîncat pe bietul bătrîn, că nu în zadar a ajuns el să-1 doară inima aşa, din nimic. Şi-1 tot aţîţau, şi-1 tot întărîtau; cînd pornea el spre casa ginerelui, îl întorceau din drum; cînd voia să trimită o vorbă fiicei, parcă l-ar fi ţinut de limbă, şi cînd le ura, la un pahar, sughiţ bun, satanele se repezeau să-i verse vinul din pahar, nu alta.

Vestea despre petrecerea cea mai mare i-a pus pe jăratic. Nici să audă de dînsa — fie ea Crăciun, fie cumătrie. Onache între timp mai îmbătrînise şi lăutarii îl dovedeau uşor. Omului nu-i ajungeau cuvinte, nu-i ajungea viclenie, nu-i ajungea ciudă ca să-i mai muştru-luiască, şi ei răsturnau casa cu susu> în jos. Nu l-au lăsat să se ducă la raion să-şi colinde fiica, nu l-au lăsat să se ducă să-şi ajute ginerele a se găti de petrecere, nu l-au lăsat să se ducă să-şi întîmpine fiica cînd a venit cu copilul acasă. Şi chiar în noaptea cînd începuse cumătria, nu-1 lăsau să se mişte din casă.

După care a venit Paraschiţa. A intrat îngheţată, vî-nătă de frig. S-a uitat lung la el, de parcă nu l-ar mai fi cunoscut. I-a spus încet, de parcă ar fi vrut să fie vorba între ei:

— O singură fată ai, bade Onache, un singur copil ţi-o rămas...

Şi s-a dus. Onache a făcut focul în sobă, apoi a mai stat o vreme, aşteptînd să ardă totul ca să astupe cahla. Căuta să şi-o amintească pe Paraschiţa fată mare. Erau

350 cam de-o samă, umblase cîndva şi la dînsa, dar acum stătea şi nu şi-o putea aminti fată mare. Şi, cum stătea el fră-mîntat, chinuindu-se cu amintirile, ţiganii au spus un cuvinţel de rău despre Paraschiţa. Au spus mai mult în şagă, cum spun bărbaţii cînd rămîn ei înde ei, dar pe asta Onache nu le-a mai putut-o răbda.

— Ruşine la obraz să vă fie! a zis.

După care s-a ridicat, s-a îmbrăcat, a deschis uşa şi s-a dus.

Cînd s-a întors, a găsit uşile deschise, iar lăutarii — tufă. Unii s-or fi dus spre răsărit, căci de acolo se lăudau că veniseră, alţii or fi luat-o spre apus, căci acolo le-au dat mamele ţîţă, şi a rămas numai un ţigănaş cu toba. S-ar fi dus şi acela, da, pe semne, numai bine ce adormise şi n-a vrut să se coboare de pe cuptor, de la cald.

— Taci că mi-au făcut-o...

Mai pe urmă însă s-a gîndit că toate sînt spre bine. Orişicum, odată şi odată aveau ei să se ducă, iar cu un tobaş nu-i chiar aşa de rău, dacă nu eşti nici prea lacom, nici prea mîndru. Ş-ar fi fost ele toate bune, numai că după cumătria ceea, cum ieşea în sat şi lăutarii nu mai veneau în urma sa, Ciutura a început a nu-1 mai recunoaşte. Oamenii se opresc, se uită lung în urma lui şi fiecare parcă ar fi vrut să zică: „Ce-i, moşnege, ai păţit-o? Aşa-i că nu mai este ceea ce-a fost? Apoi nu ţi-a spus atunci omul cela că ai s-o păţeşti?" — „Lasă, bre, că mi-o mai rămas unul. De sămînţa." — „Unde? Care? Dă să-1 vedem şi noi."

Apoi, culmea culmilor, ţigănaşul cela parcă ar fi înţeles despre ce era vorba. Se ruşina a veni în urma omului de unul singur. Se tot oprea căscînd gura, ba la o răscruce, ba la alta, tot şuşotea ba cu un om, bă cu o femeie. Era mic şi prostuţ, iar Ciutura — sat mare şi viclean, cînd era vorba de amăgit pe cineva. Şi a oftat bietul Onache — ca să vezi ce lume anapoda! îţi ia ultima suflare. N-are ce face cu dînsa, dar o să ţi-o ia, pentru că e mai tînără, mai voinică şi ştie că nimeni n-o să-i ceară socoteală pentru fărădelegea sa.

Trece iarna, vine primăvara, vine vara, iar pace nu-i nici în lume, nici în Ciutura, nici în sufletul lui Onache Cărăbuş. Amărît cum era, căuta să nu prea iasă din casă, să nu prea dea ochii cu lumea. Ocolea maidanele unde

se adunau serile bătrînii să mai stea la sfat, ocolea vorba bună a rudelor, ocolea zilele cu petreceri, iar dacă se şi oprea la cîte-o portiţă, căuta mai mult să asculte, să tacă. Degeaba însă erau toate. Acum oamenii nici ziua în amiaza mare, nici la doi paşi nu-1 mai cunoşteau.

Prin mijlocul verii, tocmai cînd bătrînului Onache i se făcuse lehamite de toate, s-a zvonit prin sat că conducerea colhozului caută un paznic pentru nişte maşini stricate, adunate în cîmp şi rămase acolo. Se făgăduia cîte-o jumătate de trudozi şi cărbuni pentru de foc la iarnă. Bordei însă pentru paznic colhozul nu vroia să facă. Lemn — poftim, scînduri — poftim, o ferestruică acolo ceva sau măcar o bucată de sticlă — poftim, iar încolo — las* să sape paznicul, ca să-i mai treacă de urît pe dealurile celea. Doritori de-a cîştiga trudozile pentru nimic erau mulţi, dar nu vroiau să sape. Ziceau: las' mai întîi să ne facă cîrmuirea bordei şi pe urmă vom zice şi noi: poftim.

Pe Cărăbuş de la o vreme începuse a-1 supăra vătă-mătura ş-o zis că — gata, nu se mai atinge de pămînt: destul a tot săpat în viaţa lui, dar iată că într-o noapte a avut un vis cît se poate de straniu. Se pomeneşte el aşa, nitam-nisam, într-o noapte frumoasă, caldă, cu lună plină, într-un cîmp cu păpuşoi răscopt, înţepenit de nu se clătina o frunză, de parcă şi păpuşoii, şi noaptea, şi Onache însuşi aşteptau să se întîmple ceva vajnic, ceva nemaipomenit, căci se zvonise peste tot că, iată, o să se întîmple ceva vajnic, nemaipomenit.

Apoi, deodată, aude de departe un sfîşietor urlet de cîne... L-a răzbit pînă în rărunchi urletul cela, care vuia, clocotea şi nu mai sfîrşea odată. „M-o fi chemînd Molda la dînsa[11] — şi-a zis Onache prin somn şi a pornit cînd la pas, cînd fuga, cînd înotînd spre urletul cela. Oricît ar părea de ciudat, dar înota, înota prin cîmpul cela de păpuşoi cum ai fi înotat pe-o apă nesfîrşită şi tot striga cît îl ţineau băierile:

„ — ...o-o-o-olda-a-a...".

Trezit de propriul său strigăt în puterea nopţii, Onache a sărit iute afară şi s-a mirat cumplit, căci noaptea visată semăna ca două picături de apă cu noaptea aşternută peste sat. Şi luna era plină, şi cerul era senin, şi nu se mişca o simplă frunză, şi de peste deal, de acolo din lanurile celea de păpuşoi, parcă-parcă se auzea un urlet tulburător de cîne.

352

Fără a sta mult pe gînduri, Onache a primit slujba de paznic, cu bordeiul aşa nefăcut cum era. Las', şi-1 sapă el încetişor. Atîta amar de pămînt a săpat, mare lucru dacă mai sapă o săptămînă! Şi-a luat deci hîrleţul, pufoaica, ceaunaşul, un scăunaş cu trei picioruşe şi a ieşit din sat cu ţigănaşul în urma lui.

* * *

Cu timpul a venit şi toamna, iar odată cu toamna în Cîmpia Sorocii vin mirii şi miresele, vine vremea nunţilor şi petrecerilor. Onache Cărăbuş, de cînd se ţine minte, a tot umblat pe la nunţi. Cît era mic, se ducea prins de fusta bunicii sale şi se întorcea cu cîte-un covrig, cu cîte-o nucă. Ceva mai tîrziu se ducea cu tovarăşii săi de joacă. Rămînea ore întregi în faţa muzicantului cu trompeta lucitoare şi tot stătea nemişcat pînă se învineţea de atîta frig, pînă surzea de atîta cîntare. Cum o crescut măricel, ieşea cu căldarea plină la o răscruce, pîndea întoarcerea tinerilor de la cununie ca să arunce sub copitele cailor un fuior de apă rece şi să prindă în căldarea deşartă cei cîţiva lei aruncaţi drept mulţumire.

De pe la cincisprezece ani a început a fi luat vorni-cel. Mai ales miresele îl pofteau. îi legau la mînecă o băsmăluţă, îi puneau o floare la piept şi toată ziua, cît ţinea nunta, el, de fericit ce era, nu mai vedea[0] nimic în jur. Apoi, cînd i-a venit vremea, a ieşit şi el mire în faţa satului, pe urmă a tot stărostit şi cununat, a tot împăcat lume în satul lui cît a putut. Visa la trei nunţi frumoase, dar feciorii nu i s-au întors, şi a făcut numai una.

Nunţile însă au rămas pentru toată viaţa cea mai mare patimă a lui, şi cum răsărea în valea satului o melodie, o rămurică din copacul cela furtunos şi vesel căruia i se zicea nuntă, Onache lăsa totul baltă şi se ducea repejor să vadă cum va fi jucată mireasa. Mai ales îl fermeca Iertarea, capitolul cela zguduitor al nunţii cînd mireasa îşi lua rămas bun de la părinţi. Ieşea în prag în rochie albă mireasa, veneau în urma ei părinţii, ţinînd o pernă frumoasă şi moale... Mireasa se întorcea cu faţa spre ei, se lăsa în genunchi, îşi lipea obrazul de faţa pernei, de parcă ar fi vrut aici, într-o

clipă, să mai guste o dată din acea nesfîrşită minune căreia i se zice dragoste părintească, dar nu avea, sărmana, vreme. O grăbea mirele, o grăbea nunta şi, strîm-torată, îndemnată din toate părţile, ea mulţumea părinţilor pentru că au < crescut-o, voia ceva să mai spună, dar o înecau lacrimile şi ceea ce nu putea ea spune, spuneau muzicanţii într-o melodie sfîşietoare, căreia aşa i se şi zicea: „Iertarea". Plîngea mama miresei, lăcrăma tatăl ei, plîngeau femeile venite la nuntă, şi cu toate că ţi se oprea un nod în gît de atîta durere, maică sfîntă, cît de frumoasă era durerea ceea!

Nunţile dintotdeauna au fost marea patimă a lui Onache Cărăbuş. Acum mai venise o toamnă cu miri şi cu mirese, dar toamnei acesteia scris i-a fost s-o petreacă departe de Ciutura, de nunţile ei. Ce să-i faci, l-a înzestrat Dumnezeu cu duhul împotrivirii celor streine firii omeneşti şi el a căutat să fie demn de aceste înalte daruri- cereşti. Atunci cînd duhul lui a născut un cuvînt tăios, hazliu, uşor sau greu, Onache l-a dus lumii cinstit, fără a şovăi, fără a căuta să facă negustorie cu dînsul, iar pentru o asemenea volnicie odată şi odată trebuia să plătească.

Voi trăi aşa cum va binevoi Domnul, şi-a zis Onache cîndva demult. Bun sau rău, bogat sau sărac, deştept sau prost, mă voi arăta în faţa lumii aşa cum sînt şi voi părăsi această lume aşa cum am fost, dar ca să vezi... Nu se poate aşa ceva. Orice frunză în codru îşi trăieşte veacul aşa cum i-a fost dat ei să fie şi nimeni nu-i cere să semene neapărat cu alte frunze; orice bulgăr de pe marginea drumului, orice nouraş din largul cerului rămîne aşa cum l-a blagoslovit Domnul, şi numai omului această taină a fiinţei sale, această zodie de-a nu fi semănat cu nimeni, îi este pusă în sarcină şi-i pedepsit crunt atunci cînd nu primeşte să se lase de ceea se i-au dat cerul şi pămîntul.

Onache nu a primit pustiirea sufletească drept mare minune a vieţii şi iată că a ajuns singur-cuc. Stă zile întregi singurel, că au început să-1 doară muşchii fălcilor. N-are cui spune o vorbă, stă cu gura închisă şi, pe semne, de asta îl şi dor. Unica bucurie ce i-a mai rămas erau dumunicile. Cum venea o duminică, i se părea că aude printre dealuri, undeva hăt departe, vorni-cei chiuind, aude frînturi de sîrbe, vede lume de pe

 lume adunată într-o ogradă. Şi-i venea şi lui atunci să se strecoare nevăzut prin mulţime, să se bucure tăcut, împreună cu alţii, de toate cele cîte văd ochii.

„Hai la nuntă, cumătre Onache!" — se îmbia el pe sine şi începea a se găti de petrecere. îşi tundea muste-cioara scurt, după placul unei vădane, care, de altfel, s-a dovedit pînă la urmă a fi o proastă şi o mincinoasă cum nu se mai află. îşi lustruia, pe cît se putea, cu o mănuşă veche bocancii, făcea cuşma numai val, şi-o pu-

nea puţin pe-o parte, aşa cum credea că i-ar sta mai bine. După care ieşea din bordei cu un scăunaş josuţ cu trei picioare, îl potrivea în mijlocul bătăturii, se aşeza, îşi ştergea cu mîneca ochii, ca să-şi închipuie mai bine cele ce urmau să se întîmple, ducea un pumn slăbit, făcut pîlnie, la ureche şi petrecerea începea. Sate împrejur avea destule — fiecare se lăuda cu muzicanţii săi, şi duminicile, din zori şi pînă în noapte, tot umblau prin cîmpie frînturi de veselie cumplită.

Stînd aşa pe scăunaşul lui josuţ, în mijlocul unui cîmp sterp, înţepenit în aşteptarea iernii, Onache se gîndea că o nuntă adevărată, o nuntă în felul cum o înţeleg plugarii din Cîmpia Sorocii înseamnă mai întîi de toate muzicanţi. încolo — puţin le pasă. Că o să fie rochia miresei cusută la un croitor vestit ori cumpărată gata într-un magazin, că au chiuit vorniceii de bucurie ori pentru că aşa se obişnuieşte pe la nunţi, că socrii cei mari au aşezat la masă musafirii la rînd ori numai neamurile lor — pentru toate nimicurile iestea nimeni n-o să-ţi ceară socoteală, dar muzică să le aduci. Să le aduci muzicanţi vestiţi, ca să poată ei pe urmă spune că aşa o petrecere încă n-a fost. Altfel n-au să ţi-o ierte. Au să se uite chiorîş la tine o viaţă întreagă şi chiar atunci cînd ai să fii pe patul de* moarte, cînd ai să-i rogi de iertare, ei au să se uite dojenitor la tine, de parcă ar fi zis: mă rog, dacă a venit vorba, Dumnezeu să te ierte, dar totuşi, cum ai putut tu, bre, să mă pofteşti la nuntă tocmind nişte calici să-mi cînte marşul?!

— Dacă ştiu să cînte frumos, păgînii, îi şopteşte badea Onache vecinului din dreapta, care nu se ştie de ce, nu prea era la locul lui. Iaca, pe unde cu plinul, pe unde mai cu deşertul, ciuturenii ţin la guleaiuri şi, aşa păcătoşi cum sînt, dacă ştiu a-şi trăi traiul.

După ce şi-a lăudat în felul ista satul de baştină,

Onache s-a întors spre vecinul din stînga, care nici acela nu prea şedea la locul lui, şi i-a propus:

— Să-i auzim acum pe cei din Nuieluşi. Lumea îmbla şi-i laudă, dacă eu unul nu prea cred în laudele celea.

Badea Onache ascultă frînturile de cîntece ce răzbat pînă la dînsul, le alege, le culege, se tot miră în sinea lui şi apoi că-s una din marile minuni ale acestui pămînt — lăutarii din Cîmpia Sorocii. Vreo zece omuleni, pe cît de trişti, pe atît de osteniţi, stau grămăjoară într-un colţ de ogradă şi se tot dondănesc cu privirile, se tot îndeamnă unul pe altul cu coatele*. Pare că nu ştiu nici ei înşişi ce să cînte, şi cîntecele lor ba-s scurte, că nu-ţi ajunge vreme să scoţi o fată ruşinoasă la joc, ba se lungesc, încît pare că o să se înece nunta în colbul ridicat de roata perechilor.

Cei zece muzicanţi se lasă mult rugaţi cînd sînt poftiţi să ia masa. Cinstesc şi ospătează cît li se pune dinainte, dar, cînd ies iar afară, nu mai au chef să cînte. Cu obrazul aburit de-un pahar de

băutură, cu sprinceana încruntată amarnic, ei deapănă o nimica toată, necăjiţi şi plictisiţi de viaţa lor. Dar deodată tresaltă. Parcă un vînt ar fi dat peste dînşii, parcă li s-a năzărit ceva, parcă o lumină de sus s-ar fi revărsat peste ei şi cîntece vechi, cîntate de sute de ani pînă la dînşii, par a se naşte acum, pentru prima oară. Şi te tulbură, şi te farmecă, şi spun lumii atîtea lucruri tainice despre tine, despre viaţa ta, încît rămîi trăsnit: cum, cînd, de unde putuseră ei să afle? Toată nunta se adună în jurul lor, lumea stă cutremurată, lumea stă fermecată, dar, între timp, mai vine o boare de vînt, mai face să li se năzară ceva şi se stinge, şi nu mai e de nimic cîntarea lor. Zece mutre aburite de vin, zece perechi de sprîncene încruntate, iar încolo — nimic.

Onache zîmbeşte:

— Nu-i vorbă — şi-s bogaţi, şi au cu ce petrece aiştia din Nuieluşi, dacă muzicanţi ca lumea nu ştiu a tocmi.

Nunţile din Cîmpia Sorocii nu-şi au un canon hotărît al lor. într-un sat ele se rînduiesc într-un fel, în alt sat — altfel. Totul depinde de roadă anului, de avutul socrilor, de voia bună a mesenilor. Se întîmpla nunţi ce ţin cîte patru-cinci zile la rînd, dar se întîmpla şi nunţi de-o singură zi — duminică diminecioară se încep şi cam pe după miezul nopţii nuntaşii se împrăştie pe la case.

356

După socotelile lui badea Onache, în toamna ceea colhoznicii nu prea aveau ce se lua cu petrecerile. Nunţi se făceau puţine. Multe fete de măritat s-au dus prin şcoli, băieţii de sama lor au fost luaţi la armată. Colhozurile pînă una-alta nu dăduseră mai nimica. Păpuşoii şi sfecla mai stăteau în cîmp.

Aşa se gîndea Onache Cărăbuş, dar, firește, satele îşi aveau mintea lor. „O viaţă are omul!..." — o fi strigat un prost într-o sară şi strigătul lui a fost furat de văi, de păduri, de sate. „O viaţă are omul!..." — a urlat întreaga cîmpie şi s-a dat într-un şir de petreceri cum nu se mai pomeniseră. Curgea vinul ca apa în pîrău, puţeau a basamac toate gardurile. Oamenii petreceau la nunţi, la cumătrii, la bufete; petreceau în zece, în şase, în doi şi de unul singur; petreceau la sfîrşitul săptămînii, la începutul, la mijlocul ei. „O viaţă are omul!..." —şi cînd vîntul sufla de la asfinţit, şi cînd bătea el de la răsărit, şi chiar cînd nu bătea deloc, la bordeiul lui badea Onache ajungeau chiuituri şi vorbe urîte de oameni cherchelţi.

Lui badea Onache îi plăceau petrecerile atunci cînd aveau ele un miez, un har al lor. îi plăcea să cinstească la o nuntă, la o cumătrie, dar să se aşeze aşa şi să bea numai pentru că are o singură viaţă, asta nu i-a plăcut niciodată. Toate erau bune la vremea lor, altminteri el nu le primea. Fiinţa lui răsărise din socoteala zilelor de muncă şi hodină rînduite cu sute de ani în urmă: după şase zile de muncă — una de hodină, şi iar şase du muncă, şi iar una de hodină. Altfel viaţa nu avea rost. Acum toamna abia venise, în cîmp mai rămînea încă roadă, iar satele se dedau la beţii. Stăteau maşinile în

cîmp, se tulburau prin ferme vitele neîngrijite, prindea a păli frunza răscoaptă a păpuşoiului, iar cîmpia zăcea beată turtă.

Onache umblă în jurul bordeiului, trage cu coada ochiului pentru ca cineva de atîta beţie să nu umfle vreo roată din maşinile celea stricate, s-o ducă pe basamac, şi se gîndeşte în sinea lui: ce-o fi dat peste neamul ista al ţărănimii? Că doar toamnele vin nu numai cu nunţi şi tulburel. Odată cu toamnele în Cîmpia Sorocii vine vremea număratului bobocilor, vremea cugetului şi fră-mîntărilor. Toamna e hotarul unui an întreg de muncă, de dragoste, de vise. A rodit ceea ce avea să rodească, s-a copt ceea ce avea a se coace. Acum pămîntul gol prinde a se răcori, se lasă furat dc gînduri, de parcă ar

> **357** fi vrut să adune toată vara, de la prima zi caldă pînă la ultima brumă, să vadă ce-a fost bine, ce-a fost rău. Şi-i frumos pămîntul istovit de propria sa roadă, rămas acum sterp şi îngîndurat. Urmărindu-i frămîntările, ţăranul cearcă şi el toamna să prindă un rost din viaţa lui. Stau amîndoi de se frămîntă — omul şi pămîntul muncit de el — şi nici unul, nici altul nu se pot dumeri, căci au fost atîtea zile bune, atîtea zile grele, atîtea zile netrăite au licărit şi s-au tot dus!

Ce e bine şi ce e rău în viaţă — pînă la urmă asta e pînea cea de toate zilele a sufletului, a minţii, iar toamnele cu nopţi lungi, răcoroase, cu cer senin şi nalt, sînt cum nu se poate mai bune, pentru ca omul să-şi poată frămîntă mintea şi a mia, şi a suta mia oară să se întrebe pentru ce trăieşte el pe această lume? Nopţile veneau senine şi frumoase, veneau gînditoare, alese pe sprinceană, dar veneau zadarnic, căci cîmpia bea basamac şi petrecea.

Se trece toamna, iar după toamnă, fireşte, vine iarna... „Oare chiar să se prăpădească aşa mîndreţe de păpuşoi?"

Nu departe de bordeiul lui badea Onache, dincolo, peste vale, fugea pînă hăt spre zare un lan nesfîrşit de păpuşoi. Uşa bordeiului era aşezată în aşa fel, că, de cîte ori ar fi ieşit badea Onache afară, dădea cu ochii de păpuşoi. Şi îl durea de fiecare dată cînd păşea pragul, pentru că păpuşoii erau mulţi şi rodiseră bine. Cîteva lanuri se vărsau unul în altul şi cît apuca privirea omului — ce ţi-i deal, ce ţi-i vale — numai păpuşoi. Frunze lungi cît sabia spînzură frînte în două, se ţin ca prin minune legate de-o singură aţişoară, dar se ţin, şi cum vine o boare de vînt, porneşte un foşnet nemaipomenit în întreaga cîmpie. Pare că sute de mii de ţărani, şiragul nesfîrşit de generaţii ce-au stropit cu sudoarea şi sîngele lor aceste ogoare se cainâ şi se frăsuie că roadă s-a copt, iar secerătorii nu mai vin odată.

„— o-o-o-olda-a-a..."

Onache umblă, se zbuciumă şi nu-şi mai poate afla loc. De cînd e lumea ei au mers împreună — poporul şi pămîntul lui. Şi cum s-a putut întîmpla, cum s-a putut face că unul a pornit-o pe-un drum, celălalt — pe alt drum? Şi cam unde ar putea ei să ajungă, fiecare mer-gînd de capul lui, odată ce-au fost făcuţi unul pentru

358 atlul, deoarece pămîntul este vatra şi soarta unui popor. Ale lui sînt aceste văi şi aceste dealuri, fir cu fir şi bulgăre cu bulgăre, ale lui sînt şi depărtările, şi cerul, şi primele ploi de primăvară, şi vuietul tractoarelor, şi cîntecele fetelor ieşite la prăşit. Şi toate cîte rodiseră vreodată pe acest pămînt, şi cele ce urmau să rodească, toate erau ale acestui neam. Iar neamului nu-i mai păsa de nimica, neamul era beat turtă, şi asta îl durea cumplit pe bătrînul paznic.

în fiecare sară badea Onache lăsa bordeiul şi se repezea să vadă cam cît mai pot sta păpuşoii în picioare. Vara fusese ploioasă, păpuşoii au crescut nalţi şi, ca să-i poată încinge cu o singură privire, intra în mijlocul lanului, urca pe-o movilă naltă, zisă de ciutureni Movila lui Vodă. Se mai spunea că sub movila ceea o fi zăcînd mari comori. Onache nu credea în comori, dar movila îi plăcea, pentru că era veche, naltă, trainică.

Toamna era pe sfîrşite. Cerul şi pămîntul începeau a sufla frig de iarnă, frunzele de păpuşoi au căzut, s-au rărit cu totul, de-au rămas numai cocenii cu ştiuleţii spînzuraţi pe ei, iar secerătorii nu mai vin. Cîmpia petrece, toamna se duce. Zile întregi cerul îşi tot schimbă faţa — ba se încruntă, ba pare a se lumina, şi împreună cu el pădurile din depărtare — pădurile de argint, ba se desprind din ceaţă, ba se lasă înfăşurate din nou.

Acest joc ciudat al depărtărilor a început, nu se ştie de ce, să se lase mîncat de ceaţă. Se prăbuşeşte o zare, şi încă una, şi mai una, iar într-o sară, cum stătea Onache sus pe Movila lui Vodă, l-a străpuns un fior de mare durere. I s-a părut, aşa, pentru o clipă, că a nimerit într-o altă lume, o lume în care te miri de-a mai găsi vreun suflet să fie de acelaşi neam cu dînsul. Toate i se păreau aici străine, pînă şi cîmpia din jur părea a nu mai fi cîmpia pe care o ştiuse din copilărie. Semăna ea, nu-i vorbă, cu cîmpia de altădată, numai că acum ea părea a fi mult mai' strimtă, mai suptă, mai josuţă. Cu o asemenea cîmpie te miri de-ar fi crescut el trei copii la casă, te miri de i-ar fi ajuns putere să le îndure pe toate celea cîte le-a îndurat.

„— o-o-o-olda-a-a..."

Pace, tihnă, pustiu pe deal, pustiu pe vale, pustiu în sus, pustiu în jos, şi de atîta tihnă şi pustietate a început să i se pară bietului Onache că nici el-nu mai este

359 omul ce fusese. Iar dacă nici el nu mai este cel care a fost, ce să te mire că nici cîmpia din jurul lui nu mai este cîmpia de altădată. Fără cîmpie însă nu se poate — cîmpia e vatra sufletului, şi Onache prinde a o mai cerceta o dată. O cerceta palmă cu palmă, şi-1 durea amarnic, căci era aceeaşi cîmpie. Atîta doar că începuse a se potoli. îmbătrînise şi ea cu şaptezeci de ani şi hu era lucru de mirare că se potoleşte. O fi avînd ea, în străfunduri, o vîrsta de mii de ani, dar oamenilor nu le pasă de veacuri multe. Ei o primeau atît cît o puteau vedea, cît o puteau folosi, cît o puteau înţelege, şi în felul ista cîmpia trăia şi ea o vîrsta de plugar. Se năştea de fiecare dată cînd se năştea omul, alerga desculţă împreună cu el, se înălţa istovită de primul fior al dragostei. Apoi intra în muncă, în griji, după care, mai spre bătrîneţe, începea a se potoli, a se aduna grămadă, a se stinge.

Şi acum a prins a se stinge cîmpia lui Onache Cărăbuş. Odată, cum stătea el sus pe movilă şi căuta mirat în jur, şi-a adus aminte că şi tatăl lui, şi mulţi bătrîni pe care îi apucase, cînd le venea sfîrşitul, îşi tot frecau ochii, căutau miraţi în zare, de parcă aşteptau pe cineva, ori căutau ceva şi nu puteau găsi. Acum îi venise şi lui rîndul să caute şi să nu găsească. Şi el căuta harnic — întruna căuta — şi nu găsea, pentru că acolo unde domneau altădată zări albastre, acum mocneau valuri de umbre, şi cu cît mai mult iscodea zarea, cu atît mai aproape veneau umbrele.

O, scurta noastră, o, nesfîrşita noastră viaţă de om! Iată,-zac pe sub lanurile de păpuşoi drumurile vechi ale cîmpiei; picioarele lui Onache mai sînt, dar drumurile umblate de el nu mai sînt. Ochii îi mai sînt, dar cerul de altădată nu mai este, căci, după atîta zbucium şif frămîntare, din străfunduri a coborît un cer^nou deasupra cîmpiei. Printre văi, printre dealuri se zbat noaptea în lumini sate făcute aproape de iznoavă, sate cu lume nouă, iar badea Onache, cu lumea lui, era de acum pe ducă.

— Atunci dar, vă mînţănim şi pentru atîta.

A coborît de pe movilă şi a pornit spre bordei înviorat de acel pas neobişnuit pe care urma să-1 facă. De murit nu i s-a întîmplat

încă niciodată să. moară şi era curios să afle: oare cum o fi fiind? A intrat în bordei,

360 s-a aşezat cuminte pe scăunaş, de parcă s-ar fi pregătit să-1 tundă cineva şi, întrucît bătrîna cu coasa nu se mai arăta, Onache a aţipit.

Picurase puţin, dar în fărîmă ceea de vreme a visat un rîu mare, revărsat în prag de primăvară. O noapte caldă, blîndă, cu lună pe cer, cu brazde moi, şi dangătul celor treizeci de clopotniţe ce tulburau întreaga cîmpie. Apoi s-a trezit, visul s-a dus pe calea viselor, şi numai vuietul celor treizeci de clopotniţe a rămas cu el, tot mutîndu-se dintr-o ureche în alta.

Acest dangăt l-a necăjit pînă în sară, şi toată noaptea, şi a doua zi. Era ca un blestem: iese el din bordei — ies şi clopotniţele cu dînsul; urcă pe Movila lui Vodă —-urcă şi clopotniţele; se întoarce în bordei — vin şi ele în urma lui. Nici cu binele, nici cu răul nu putea scăpa de ele, şi nici şipul de basamac, pe care îl ţinea pentru zile negre, nu l-a ajutat.

— Măi, că am să mă înciud, ş-am să mă culc, ş-am să mă ieu de piept cu clopotarii!

Spre bătrîneţe Cărăbuş dormea puţin, dar dormea bine şi, ceea ce era mai însemnat, putea adormi de fiecare dată cînd voia el să adoarmă. O făcea simplu cum nu se mai poate: se culca şi, culcat cum era, începea a le vîntura pe cele multe cîte au fost în viaţa lui. Apoi pornea a se înciuda. îşi amintea 4e cîte ori a fost el nedreptăţit, şi-i amintea pe toţi cei care i-au scuipat în suflet, fără să fi fost măcar cu ceva răsplătiţi din partea lui. Amintindu-şi-i, îi tot aduna, îi tot aşeza unul lîngă altul, pînă umplea bordeiul. Lume de pe lume se aduna — copiii cu care păscuse cîndva vacile, băieţi cu care umblase pe la şezători, feldwebeli în armata ţarului, caporali din Oltenia, şefi din satul lui şi şefi mari din raion. Cum îi vedea pe toţi grămadă, Onache închidea bine uşa bordeiului, alegea o despicătură grea şi pornea spre dînşii:

— Voi ce-aţi crezut, grijania mamei voastre?! începea a lovi în stînga şi-n dreapta şi, maică sfîntă,

ce mai uciganie era în bordei! Cărăbuş sufla adînc, din plin, picături grele de sudoare călătoreau pe fruntea-i încrestată de zbîrcituri. Cînd ostenea de nu-şi simţea mînile pînă la coate, le făcea tuturor semn cu sprinceana spre uşă, mătura toată adunătura ceea afară, după

361 care, cu cinstea curată, cu sufletul răzbunat, se întindea sub învelitoare şi adormea.

Ca să scape de clopotniţe, badea Onache s-a mai apucat într-o sară să se răfuiască cu cele multe lepădături pe care le-a cunoscut de-a lungul vieţii, dar, ce s-o fi întîmplat la mijloc, că de data asta

nu i-a mers. Oricum s-ar fi chinuit, dacă nu putea scoate nici o secătură din ceaţa îndepărtată, ca s-o bage în bordei. Apoi, cum stătea întins pe scînduri şi se gîndea ce-ar mai putea face el ca să-şi adune duşmanii grămadă, deodată aude cum scîrţîie uşa bordeiului, şi nu atît îl vede, cît îl simte pe cel de intră. O viaţă de om a trecut de atunci, dar îi mai ţine minte paşii. Ştia cum o să deschidă uşa, cum o să fosăie, păşind pragul, unde o să se aşeze, ce-o să zică...

— Iaca, bre Onache, am mai venit pe la tine...

Haralambie, fiind mai năzbîtios şi mai iute la picior, nu avea răbdare pînă va fi ieşit Onache din casă, şi venea mai totdeauna după dînsul. Venea să-1 îmbie la scăldat, la păscut caii, la furat mere. Venea să-1 ia la fete. Acum o fi venit, păgînul, să-1 ia pe lumea cealaltă... I s-o fi urît acolo de unul singur. Atît de drag i-a fost cîndva Haralambie acela, atît de mişeleşte l-a trădat, atîta sînge rău i-a făcut mai pe urmă, că printre toţi duşmanii pe care i-a avut Onache în viaţa lui, Haralambie se ridica de printre toţi ca un munte.

Fireşte, acela fusese unicul şi marele lui duşman cu care urma să lupte pe viaţă şi pe moarte. Vrajba era atît de mare şi de grea, încît de la părinţi a început a trece la copii, pentru ca mai apoi să treacă la nepoţi, poate la strănepoţi şi — cine ştie? — pînă unde ar mai fi ajuns, dacă într-o noapte caldă de primăvară nu ar fi oprit o maşină acolo, pe dealul cel mic, lîngă casa lui Haralambie.

Ani mulţi au trecut de atunci. O parte din cei duşi s-au întors, ceilalţi s-au pierdut prin lume, dar, oricum, despre fiecare cîte ceva s-a auzit prin Ciutura. Numai despre Haralambie nu a mai venit nici o veste, de parcă nu a urcat în maşină, ci s-a lăsat la un fund dc mare, şi marca ceea îl cutremura pe Onache de fiecare dată cînd şi-1 amintea pe unicul şi neînduplecatul său duşman. A se gîndi de el rău nu-i mai permitea bunul simţ, a se gîndi de bine nu avea pentru ce, şi l-a lăsat să i se

 piardă prin amintiri. Credea că — gata, s-a stins, dar iată că mai scîrţîie o dată uşa bordeiului şi el îl simte după umblet, după felul cum deschide, cum intră...

— Iaca, bre Onache, am mai venit la tine...

— Apoi, măi Haralambie, la vîrsta noastră oamenii vin mai mult pentru a-şi lua iertăciune, şi de-ai venit şi tu să ne iertăm, eu unul îţi zic: Dumnezeu să te ierte, că, de cînd ,cu noaptea ceea, eu te-am avut mai mult de bine... Şi dacă-i fi avînd şi tu ceva contra me, rogu-mă de mă iartă. Nu de alta, da ne-am luat cîndva fraţi de cruce, şi nu se cuvine ca fraţii de cruce să se urască atît de mult şi atît de crunt. Sîntem un neam prea mic pentru o ură atît de mare.

Cele treizeci de clopotniţe au blagoslovit cu glasul lor de aramă bunătatea lui Onache Cărăbuş, după care au tot sunat şi sunat pînă ce omul s-a obişnuit cu ele. Ba chiar a început să-i placă. Se gîndea:

îmi sună pentru că sînt creştin, şi-i părea grozav de bine că odată, demult, doi ţărani săraci au înfăşurat în miezul iernii, colo în ce-au putut, un copil sugaci şi l-au dus la bisericuţa din sat să-1 boteze. O fi tras, pe semne, clopotul în ziua ceea, şi clopotul cela l-a ţinut minte, i-a tot urmărit soarta şaptezeci şi ceva de ani şi acum, cînd a fost să-i vină ceasul, el, clopotarul, îndurerat, împreună cu clopotele din satele vecine, prevesteşte cu jale apropierea sfîrşitului.

Onache şede pe scăunaş în bordei şi zîmbeşte aproape fericit, dar într-un tîrziu i s-a părut că cineva scînceşte la uşă. Se tot întreba în sinea lui cine o fi scîncind acolo la uşă, pentru că plînsetul cela începeVi să acopere bătaia clopotelor, iar biata inimă a lui Onache o viaţă întreagă tresaltă cînd auzea un necaz de copil.

— Care-i acolo, bre? De ce nu întri?

Scîncetul a amuţit. Uşa era întredeschisă — o împingi cu piciorul şi intri, dar, ca să vezi, nu intră. Ploua întruna şi atunci badea Onache s-a ridicat de pe scăunaş, a deschis larg uşa.

— Tu eşti, măi ciocîrlane?! Ca să vezi cum am uitat eu de tine...

Era el, copilul de ţigan, cu o tobă mare, răzmuiată de ploaie. Nu l-a părăsit, i-a rămas credincios pînă la urmă, dar acum o fi simţit că a venit sfîrşitul stăpî-nului şi-şi deplîngea soarta sa amară, căci ce se fa-

 ce el în pragul iernii, în singurătatea cîmpurilor?!

— Tu, măi ţică, nu lăsa amarul să-ţi între tocmai la inimă, da încolo le descurcăm noi pe toate...

A aprins în cuptoraş nişte vreascuri, şi-a uscat ţigă-naşul, i-a uscat şi toba, şi beţişoarele cu care bătea în ea. Pe la zori ploaia a contenit, dar drumurile mai erau încă răzmuiate şi au mai stat o bucată de zi în bordei. Au făcut o mămăliguţa cu brînză, au găsit şi o fărîmă de şoric pentru jumere, au ospătat în doi.

— Ştiusem eu, măi băiete, un sat frumos şi vrednic pe aici prin părţile iestea. Amu nici pomeneală de dînsul, dar am să te duc ş-am să te las pe locul cela, pentru că, cred eu, dacă va mai răsări cîndva ceva acătării, tot pe locul cela o să răsară.

Pe la chindii, luîndu-şi pufoaica, ceaunaşul şi scău-naşul cu trei picioare, badea Onache a pornit prin cîmpurile goale, răzmuiate de ploaie. Venea încet, domol şi istovit, de parcă ar fi făcut o arătură grea de ani de zile. Pămîntul era uscat şi tare ca piatra, caii erau slabi şi necăjiţi, plugul vechi şi ruginit. în atîţia ani de arătură erau vremuri cînd i se ura totul pe lume şi-i venea să-şi lepede brazda, să se ducă unde l-or duce ochii, dar nu s-a lăsat înfrînt. „Ară şi seamănă şi vei avea dreptate" — i-a spus destinul în ziua naşterii sale, şi el o lungă viaţă de om a tot arat pămîntul, palmă cu palmă, a semănat cît a putut, dar dreptatea, mă rog, ca dreptatea. Acum sosise rîndul altora să are, să semene şi să-şi aştepte dreptatea.

Venea încet, depănîndu-şi osteneala, îşi lua rămas bun de la arături, dc la semănături, de la cîmpurile în aşteptare, şi se gîndea în sinea lui: e mare lucru cînd omul nu poate ajunge cu mintea lui chiar la toate. Uite, trece prin cîmpul gol un moşneag cu un ţigănaş în urmă, ba urcă un deluşor, ba coboară o vălcică, dar ia cearcă şi află de unde vin şi încotro se duc!

Amurgul fură cîmpia umedă, o tot învelește în umbrele sale şi rămîn numai zece paşi în urmă, zece paşi în faţă, iar restul e topit de tainele nopţii. Şi-s mari, şi-s grele nopţile de toamnă în cîmpie. Ai cer destul deasupra ta, pămînt însă deloc — numai o singură fărîmă cît să pui piciorul, şi piciorul şovăie, nu crede. E linişte în jur, glodul suge paşii trecătorului şi clefăitul mersu-

 lui sună singuratic în fundul văilor. Apoi se deşteaptă fabricile de zahăr în cîmpie. Sc aprind şi sună toate laolaltă, de parcă s-ar fi înţeles din vreme, de parcă ar fi zăcut de-o singură boală. Pe urmă vuietul lor se stinge şi iar e linişte în cîmpie, numai vîntul fluieră în firele de telegraf şi se aud paşii unui trecător întîrziat la drum.

Şi e frumos totuşi cînd trece un om prin cîmpul gol, întorcîndu-se în pragul iernii la casa lui. Onache ba vine în lungul pămînturilor, ba o cîrneşte şi începe a le reteza de-a curmezişul — şi tot vine, şi îi place grozav cum păşeşte el, încet, fără grabă, dar simte sporul mersului. Ş-ar fi tot mers el aşa, mulţumit de sine, multă vreme, dar s-a pomenit deodată că mîna dreaptă caută prin buzunare cheiţa de la lăcată.

Asta însemna că Ciutura e pe aproape. Nu s-a oprit locului să se uite în jur, să vadă ce şi cum — las' că mîna dreaptă ştie ea mai bine, şi dacă a pornit după cheiţă, înseamnă că-i aproape casa.

Vîntul a început a aduce de peste deal fum din fumul cinei unui sat. Se auzeau bătînd cînii, se auzeau vorbind oameni, iar Onache tot venea cu capul plecat, furat de gîndurile lui. De abia cînd de după o muchie de deal au răsărit, oarecum pe neaşteptate, casele de la marginea satului, de abia atunci Onache s-a oprit să răsufle. înfierbîntat de drum, s-a zgribulit puţin, căci îl fura frigul, dar, amintindu-şi de despicăturile uscate cc le avea în tindă şi de minunea de cuptor ce-1 aştepta de atîta vreme, a făcut deodată: uuuhhh! — cum fac, de obicei, oamenii degeraţi, intrînd la cald şi aşezîndu-se la vetrele lor.

Primul chibrit, ca să vezi, nu se aprinde. îi sare o jumătate de gămălie, cealaltă abia se rumenește, şi Cărăbuş se gîndeşte că, pe semne, iar o să pornească ploile — cum o întoarce în ploi, chibritele şi sarea prind jilăveală. Al doilea chibrit s-a stins, pare-se, înainte

de-a fi ajuns bine la cutie, în schimb al treilea, după cum i se şi cuvine celui de-al treilea, a fost bun.

Bobul flăcării aprinde o aşchie subţire de la marginea cuptorului. O limbuţă de lumină, abia răsărită, prinde a linge o despicătură de mii de ori mai mare. O tot suge, o tot miroase, o tot încearcă, dacă — degeaba. Cărăbuş

365 începe a alege din cutie un alt chibrit, dar în ultima clipă picătura de flacără, văzînd raua, lasă despicătura în pace, culege două-trei aşchii, mai creşte puţin şi, voini-cuţă, iar se întoarce la despicătura. — E mică, dar e hîtră...

Focul, orişicum, e zămislit. Cuptorul e numai umbre şi în casă frigul mai e stăpîn, dar un şirag de mărgele fierbinţi s-au risipit pe sub vreascuri şi tot scurmă, robotesc. Aici cearcă, dar nu le merge, colo le merge, cu toate că nici n-au încercat. Şi se tot înghesuie, şi se hîrjonesc, dar cînd joaca ajunge la sfadă, au destulă minte — fiecare lasă de la dînsul, numai să fie bine.

De undeva de departe se aude urnindu-se greoi focul cel mare şi picăturile fierbinţi nu-şi mai pot afla loc în cuptor. Tot ce au ele, — pînă şi hîrjoneala ceea a lor,— totul e moştenit de la focurile vechi ce-au vuit cîndva pe vatra asta, dar ia cearcă să le-o spui! Nici că vor să audă... Noi încoace, noi încolo; noi şi numai noi. Pe toate le fac uşor, în glumă, şi tot cresc, se înfiripă, dar minte n-au deloc — numai joacă, numai nebuniile îs de capul lor. Urmărindu-le, Onache începe a-şi aminti propria sa copilărie. Cîte taine, cîte frumuseţi, cîte farmece văd ochii copilului, cu cîtă dibăcie viaţa prinde acest început de mirare şi-1 tot amăgeşte, şi-1 tot duce înainte; pe semne, fără aceste sfinte minciuni, fără joacă, nici viaţa nu se leagă, nici focul în cuptor nu se poate face.

în urma copilăriei umblă tinereţea să-i fure locul, căci, zicea ea, cine ştie ce-o fi mai încolo? Vin vîrstele mari, dau buzna peste tine şi atunci cu ce rămîne ea, tinereţea? Copilăria se duce ruşinoasă, iar tinereţea se zbuciumă de la bun început, căci tinereţea e sfînta vîrsta a nedumeririlor. Ar părea că totul e simplu: ici e cuptorul cu lemne, colo vine cahla, pe unde iese fumul afară, căci mare lucru nu e la mijloc, dar focul vrea să le afle singur pe toate. Ba se lasă pe spate şi se uită în întunericul nopţii, ba miroase vînt venit de afară, ba se ridică în vîrful labelor, se chiorăşte sus prin cahlă şi, înfricoşat de cele văzute, se întoarce înapoi. îşi vede cumincior de treburi, dar nu poate uita că a fost undeva şi a văzut ceva. Se tot apropie de cahlă, se tot porăie pe acolo, apoi deodată — hup! — şi nu mai arde focul. A fugit afară. Onache pipăie chibritcle în buzunar, dar nu se grăbeşte — ştie el jocul ista.

Cîteva despicături, tivite cu scîntei pe la margini, luminează prin întuneric ca flacăra să-şi poată găsi cuibarul la întoarcere. Şi, într-adevăr, încă o dată — hup!^— şi iar e lumină în casă, iar arde focul. De data asta însă flacăra, simţindu-se vinovată de fuga sa, devine harnică nevoie mare şi tot adună, tot leagă despicăturile una de alta. E o muncă grea, istovitoare pentru o făptură atît de fragedă, dar ea munceşte din răsputeri, munceşte pentru că i-i drag să muncească, şi în truda cea mare nici nu prinzi de veste cînd s-a dus tinereţea.

Acum cuptorul e numai pară, numai vuiet, numai spuză fierbinte şi scîntei. Despicăturile stau întregi, dar focul se zbate ca o mare, le cuprinde şi începe a le topi. Nemărginita lui putere se desface din băierile sale şi cuptorul urlă, geme, e numai dragoste, numai ură în măruntaiele lui, iar el se plînge că nu-i ajunge nici dragoste ca să-1 mistuiască, nici ură ca să piară.

Onache Cărăbuş stă la pîndă. Cu ochii larg deschişi, cu sufletul oprit a mare mirare, urmăreşte cuptorul ţintă. Vrea să vadă ce se va alege pînă la urmă. A vrut totdeauna să afle cînd, şi cum, şi încotro se duce puterea; era, poate, una din cele mai mari taine ce nu se lăsau prinse de mintea lui. Se întreba de fiecare dată: o să rămînă în picioare puterea asta ori o să piară, se va altoi ceva din dragostea şi ura ceea, ori se va duce totul pe cahlă?

Slavă Domnului, focul arde. S-a dus flacăra, s-au dus împreună cu ea lemnele. Abia mai fumegau pe la margini cîteva cioturi, dar cuptorul e numai jăratic. Nu arde nimic, ca să zici că arde, dar frige amarnic. Acum focul s-a făcut mare, s-a copt, a dat de fund. Pretutindeni e o fierbinţeală nemaipomenită. S-au trecut furtunile lumii, zguduirile veacului. O cunună de cărbuni căliţi zace pe vatră — ba se întunecă, ba iar se aţîţă, dar iată că, printr-un joc ciudat al luminii şi umbrelor, din cununa ceea de cărbuni fierbinţi se desprinde chipul drag, chipul credincios al vrednicului tovarăş de altădată...

— Măi, măi, măi!

Molda şade cuminte, şade frumos încolăcită pe vatra pe care a tot copt Tincuţa pîne de şi-a ţinut casa; Molda şade aşa cum a şezut ea cîndva în pragul casei. Cu coada uitată la întîmplare, cu botul pe labe, cu ochii trişti, cu fruntea îngîndurată. Atîta credinţă ş-atîta tristeţe a

367 zămislit Domnul într-însa, că ţi sc topeşte inima de dragoste, şi mîna bătrînului Cărăbuş se ridică de pe genunchi, porneşte spre Molda cu o ultimă mîngîiere, dar nu se poate, vai, nu se poate, că acolo unde-i ca, e numai foc şi pară...

— Hai, vin' la tata...

Onache suspină adînc, fericit de această întîlnire. Iaca, scris i-a fost s-o mai vadă o dată. Curg şiroaie de lacrimi pe obrazul zbîrcit, nebărbierit, pentru că drumul a fost lung şi viaţa a fost mare. Două războaie mondiale, o revoluţie, un Nistru revărsat de primăvară, un cîmp trudit din primăvară şi pînă toamna tîrziu, an de an, o vrednică şi cuminte femeie, trei copii,— şi toate acestea în numai o singură viaţă de om!

Iată însă că în toiul cugetărilor, în ultima clipă răsare — nici că mai ştii de pe unde! — un fluturaş negru. Se repede aşa, din zbor, prin gura cuptorului şi, de fierbinţeala cea mare, prinde a se zbate. Ba se lasă pe-o ureche, ba pe coada mult pătimitei Molde. Cînele îşi tremură blana, scutură fluturele, dar parşivul zboară cît ce zboară şi iar se lasă pe dînsa. îngrijorat, Cărăbuş se gîndeşte cum ar face ca să-1 scoată de acolo, dar, pînă se chiteşte cum să apuce mai bine vătrarul, mai apare un fluture. Se întîlnesc, se miroase, se împerechează pe-o margine de cărbune fierbinte. Intr-o clipă fată, îşi cresc pui, iar cînd te uiţi mai bine, cuptorul e numai fluturi negri. Au împresurat cu aripioarele lor şi botul, şi grumajii, şi coada Moldei, acum ea nu-i mai poate scutura. Au îngropat-o, sărmana, de vie. Onache se repede cu vătrarul în ajutorul ei, dar focul încet, trep-tat-treptat, se stinge. Se face linişte; şi întuneric, şi pustiu în casă.

— Ia te uită, bre!

Era o poveste veche de cînd lumea: toate vin şi toate trec, dar lui Onache i s-a părut că n-a înţeles ce s-a întîmplat. Ce-i cu fluturaşii ceia? De unde s-or fi luat, cine-s ei la urma urmei? Prietenii sau duşmanii noştri?! Nedumerit, iese în tindă, mai aduce un braţ de despicături, şi totul începe din nou. Zburdă fericit un pui de flacără, pe urmă vine tinereţea, apoi în cuptor e numai muncă grea, şi cînd focul ajunge la dezlegare, cînd pare că nimic nu se mai poate asemăna cu dînsul, vin nişte fluturi şi totul sfîrşeşte. Munţi să-i fi cărat

368 acelui foc, că i-ar fi aprins, mări să-i fi adus, că le-ar fi înghiţit, dar vine o batjocură de fluture şi îl acoperă, şi îl înăbuşă, şi totul sfîrşeşte de parcă nici nu ar fi fost.

Asta de acum i s-a părut ciutureanului prea din cale afară. Pe semne că n-o fi prins cu ochiul vreo mişcare, şi bătrînul iese în tindă, bîjbîie prin întuneric, dar lemnele pe care le-a avut pregătite din vreme s-au sfîrşit. Nu se mai putea însă opri, şi mai toată noaptea a făcut focul. A cărat în cuptor gărduceanul dinspre drum, poarta cea mare, portiţa şi cele cîteva laiţe pe care le avea în casă. Despicături uscate, bune pentru foc, ori măcar vreascuri, ori măcar beţe de răsărită — asta a fost ultima lui rugăciune către cer, dar cerul de foc nu i-a dat. De-ar mai fi găsit două-trei scînduri, el, te

pomeneşti, ar fi răzbătut prin noaptea ceea umedă şi rece, dar nu le-a avut şi focul s-a stins.

Cam pe după miezul nopţii s-a stins focul, iar pe la aprinsul zorilor s-a stins şi Onache. A murit pe acelaşi scăunaş josuţ, cu vătrarul în mînă, cu faţa spre cuptor. Şi chiar mort fiind, el mai rămînea să stea pe scăunaş şi numai fruntea îi scăpătase jos pe piept, de parcă bătrînul făcea ultima încercare de a pătrunde în miezul acestei minuni — te aprinzi dintr-o nimica toată, topeşti o lume cu flacăra sufletului tău, dar vine un fluture negru şi te stinge, şi te îngroapă, şi te duci şi nu mai eşti.

* * *

Cîmpia Sorocii...

O fi fost cîndva pe aici, cu mii şi mii de aniţîn urmă, o mare limpede şi blîndă. O fi secat încetul cu încetul, s-o fi călătorit prin alte părţi, dar s-a tot dus, lăsînd cîmpiei moştenire chipul larg cît o suflare de cer, cu valuri abia-abia însemnate.

Or fi crescut pe aici, odată demult, păduri adînci şi dese. Le-o fi ars vreun pojar, le-o fi pustiit vreo furtună, dar s-au dus, şi numai largul cîmpiei mai musteşte un dor străbun după ele, cercînd în fiecare primăvară să lege un freamăt verde peste trupul său pîrjolit.

S-or fi înălţat pe aici, cîndva demult, un cîrd de munţi cu crestele cărunte, răcorite sus în albăstrimea cerului. Vremea i-o fi măcinat, cutremure mari de pămînt

le-or fi crăpat temeliile, dar s-au dus munţii, şi numai păsările cîmpiei rătăcesc zile întregi undeva sus printre nouri, căutînd piscurile mîndre de altădată. Cîmpia Sorocii...

O zare rotundă dc horboţică albastră, întinsuri largi, fermecătoare, o soartă grea şi încurcată, un suflet blînd, împovărat de propria sa bunătate — atîta primeşte cîm-peanul în ziua naşterii

sale, atîta poate porunci pe patul de moarte, căci — vede sfîntul Dumnezeu — nici mai mult n-a avut, nici mai puţin n-a vrut să aibă.

1961 1967; 1984 Chişinău Moscova

ÎNTOARCEREA TARÎNEI ÎN PĂMÎNT

Aşadar, început de secol într-o fundătură din Rusia. Prin pîcla umedă a unei nopţi de toamnă rătăceşte un cerşetor cu traista la şold. Vine în lungul, vine în largul cîmpurilor, fluieră ca să-şi ţină de urît şi nu pare să-1 fi tocit cine ştie ce griji. Uşor la umblet, greu la cătă-tură, zdrenţuros, dar plin de vlagă. Pe toate le cunoaşte, toate sînt ale lui — şi noaptea cu pădurile pe jumătate desfrunzite, şi vuietele tainice ale depărtărilor, aduse de vînt cine ştie de unde.

Nu departe de Tuia, pe o uşoară nălţătură de loc, zăreşte pe marginea drumului două turnuri albe de piatră, ce ar fi trebuit să însemne stîlpii unei porţi, de-ar fi fost să fie poartă acolo. Cerşetorul trece printre cele două turnuri şi se pomeneşte într-o veche curte boierească. O livadă cu meri, un lac cu sălcii pletoase, cîteva clădiri pentru slujitorii moşiei şi, în sfîrşit, casa boierească — vechişoară, demodată, dar, în schimb, trainică, cu etaj.

La intrare, lîngă scări, renumitul Copac al sărmanilor, un cogemite frasin ridicat mult peste acoperişul casei. Un clopot spînzurat de-o cracă în aşa fel ca fiece sărman ce ar fi venit să poată suna, poftindu-1 pe boier să iasă pentru a-i spune păsul. Şi pentru că lumea a fost totdeauna plină de sărmani, sub copac — un scăunaş mărişor — să aibă unde-şi odihni picioarele cei săraci şi oropsiţi.

O fi avut, pe semne, şi cerşetorul răsărit din întunericul nopţii o durere în sufletul lui, căci, ajuns la Copacul sărmanilor, s-a aşezat pe scaun, a ridicat un braţ, căutînd sfoara clopotului, a prins-o din vînt, a smun-cit-o de cîteva ori, dar clopotul tace. Abia-abia de s-au auzit două fiare lovite între ele.

— Ia te uită, domnule...

De la o vreme, cînd boierul nu se simţea tocmai bine, argaţii legau peste noapte clopotul cu nişte zdrenţe de^ sac, astupîndu-i astfel gura. Cerşetorul a chibzuit cît a chibzuit în mintea lui, după care şi-a scos traista de la şold, a pus-o în lungul scaunului, cercînd a închipui dintr-însa un fel de aşternut. într-un tîrziu a rostit, greoi şi veninos, de parcă stăpînul ar fi fost aici alături şi ar fi urmărit cum se căzneşte el să se culce pe nişte scînduri:

— Amu, cu învoirea matale, Lev Nikolaevici, am să trag un pui de somn aici pe scaunul ista, odată ce oamenii, cum spui mata, sînt ca nişte fraţi între ei...

Casa boierească picură, scufundată în noapte. Ferestrele — oarbe, prin odăi musteşte liniştea amestecată cu umbre, şi numai la încheietura celor două scări ce urcă la etaj face de strajă un sfeşnic cu cîteva lumînări. Dintr-un dulăpior de stejar, aşezat de-a dreptul pe podea, un ceasornic englez a semnalizat cu bătăi curate de argint ora patru. Şi în aceeaşi clipă, de parcă ar fi fost declanşată de bătaia ceasornicului, s-a auzit dintr-o odăiţă de la etaj nesfîrşita, chinuitoarea tuse a bătrîneţilor. Omul tuşea năbuşit, în pernă, ca să nu supere odihna semenilor săi. Şi iarăşi s-a lăsat linişte. Se simţea însă că bătrînul nu doarme. Odaia în care zăcea pe un divan tapisat cu piele era mică, incomodă, şi bătrînul se tot frămîntă ore în şir în aşternutul său. Dar las* că e trecut de patru şi pînă la ziuă n-a rămas mult. îl necăjesc nişte suferinţe mai vechi, îl chinuie tuşea, dar mintea şi sufletul îi sînt pururea limpezi, pururea gata de-a porni la drum, şi acum, în puterea nopţii, bătrînul cugetă în sinea lui:

„Iată că mai trece o noapte, iar odihna nu-mi mai vine, mă dor mîinile, şi grumazul mă doare. Mare lucru de n-aş mai fi avut o criză... O simţeam de cu sară cum se apropie şi mă învăluie, dar n-am chemat pe nimeni, de teamă să nu afle Sonea. Cum află, iar o porneşte cu isteriile. Iar ceea ce mă scoate cu totul din sărite este împăcarea ce urmează după cele isterii. Mai ales mă chinuie pupăciunile ei nesfîrşite, cînd se lasă în genunchi şi-mi prinde mîinile. O, Dumnezeule, în clipele celea îmi vine să-mi iau lumea în cap!"

Clopoţelul de argint a mai sunat un sfert de oră. Nu

373 se poate aciua nici stăpîna casei, culcată în odaia vecină. După ce s-a tot vîrcolit în aşternut, Sofia Andreevna găseşte prin întuneric la căpătîiul patului un flaconaş, lasă să picure cîteva picături într-un pahar cu apă pregătit de cu sară şi, după ce-şi umezeşte cerul gurii, se întoarce — cine ştie a cîta oară? — la sumbrele sale bănuieli:

„Hotărît că nu mă mai iubeşte. Şi, odată rămasă singură, nici nu ştiu de ce aş mai suferi atîta, zău. Se zice că la bătrîneţe sufletul

începe a se ramoli laolaltă cu trupul. Hai, mă rog, fie, dar atunci să-mi spuneţi: ce-1 leagă de Certkov acela, de ce i se tot scurg ochii în urma lui şi pentru ce se bucură ca un copil cînd îl vede prin fereastră venind la noi? Bine, hai, ucenicul şi urmaşul lui, aceeaşi cale şi acelaşi toiag, dar să ajungi a nu mai avea ochi să-ţi vezi copiii, să-ţi înstrăinezi toate neamurile pentru unul pe care nici să-1 fi văzut, nici să fi auzit de dînsul pînă mai nu demult?"

În odaia vecină se aude Lev Nikolaevici tuşind înfundat, şi Sofia Andreevna îşi curmă firul gîndurilor. Nu se poate aciua nici cerşetorul întins pe scaunul de sub frasin. înţepat şi ghemuit de frigul nopţii, se gîn-deşte în sinea lui:

„îi mare lucru cînd în casă e cald şi ai pernuţe pe sub coaste. Cînd eşti sătul, şi e cald, şi e bine în casa ta, atunci poţi oferi şi obrazul stîng celui ce te-a lovit în dreptul. Eu unul, de-ar fi să răzbat la atîta bine, şi capul l-aş pune la bătaie."

întins pe spate, cu faţa crispată de durere, Lev Nikolaevici a zîmbit în întunericul nopţii:

„Ce soartă ciudată, din cîte destine nemaipomenite avea să fie împletită viaţa asta a mea! Nu ştiu dacă în toată lumea s-ar putea găsi un biet sărman, ajuns în pragul disperării, care ar simţi măcar a suta parte din ceea ce simt eu văzînd crunta nedreptate a celor mulţi şi obidiţi. Această veşnică durere pentru omul sărman s-a strecurat în inima mea demult, şi a tot sporit an cu an, ajungînd azi să nu-mi mai pot vedea soarta mea despărţită de soarta lor. Dar văzînd sărăcia şi umilinţa prin care trece marea majoritate a omenirii, eu totuşi rămîn printre cei bogaţi şi sătui, pentru că nu pot, iată, nu-mi ajung puteri să rup într-o zi cu lumea asta ghif-

 tuită, să-mi iau toiagul şi să plec către cei pentru care suferă inima mea."

Sofia Andreevna mai ia nişte picături, pentru că noaptea e lungă şi durerea ce-o frămîntă e mare. Mai ales bănuielile o macină, o, acele grele bănuieli, într-un suflet de soţie, într-un suflet de mamă.

„Liovocika, să fie oare întemeiate zvonurile că ai semnat în taină un testament prin care tot avutul nostru trece sărmanilor, iar copiii şi nepoţii ne vor rămînea pe drumuri? Liovocika, marele şi scumpul meu om drag din tot lungul vieţii mele! Oricît de nestrămutate ar fi convingerile tale, oricît de sfîntă ar fi temelia credinţei tale, eu nu pot lăsa copiii să ne rămînă fără căpă-tîi. Seara trecută ai tot stat şi stat la masa de scris... Am auzit scîrţîind peniţa, am auzit foşnind foile din jurnalul în care îţi faci notiţele zilnice, dar nu ştiu ce ai notat acolo şi pentru asta nu pot dormi. Am aşteptat să vii să-mi spui noapte bună, dar n-ai venit. Liovocika, de ce te laşi înstrăinat de mine, de ce cauţi taine şi înstrăinezi femeia ce ţi-a născut o casă de copii şi ţi-a purtat credinţă, şi te-a ajutat în marea ta trudă, transcriind pe curat mii şi mii de pagini?! Acum, în acest miez de noapte, eu mă încumet a spune sus şi tare că îţi sînt

cel mai apropiat, cel mai credincios prieten şi n-am să pot adormi pînă nu am să văd cu ochii ce ai scris tu în jurnal seara trecută. Mi-e teamă că ai scris ceva despre mine şi, furat de vreun gînd rău, vei fi scris o nedreptate, rănind dragostea mea pentru tine..."

Cînd clopoţelul de argint a sunat patru şi jumătate, Sofia Andreevna s-a dat jos din pat, şi-a aruncat halatul de noapte pe umeri. S-a furişat tiptil în cabinetul lui Lev Nikolaevici, a aprins o luminare şi a prins a cotrobăi pe masa de scris. Din aşternutul său Lev Nikolaevici vede strecurîndu-se lumină pe sub uşa cabinetului, aude hîrtiile foşnind şi se gîndeşte:

„Sonea, draga mea Sonea! Aşa cum scumpă mi-ai fost în anii tinereţii, cu acelaşi foc, cu aceeaşi credinţă, trecînd peste toate neînţelegerile noastre, te-am iubit în toţi cei patruzeci şi opt de ani ai căsniciei pe care o ducem. Nu ţi-am cerut socoteală pentru nimic, chiar nici azi nu-ţi pot afla vreo vină pentru că n-ai venit după mine atunci cînd eu am pornit în căutarea adevărului şi purităţii sufleteşti. Viaţa spirituală este poate cea

375 mai mare taină a omului şi ceea ce se petrece în sufletul lui aşijderea taină rămîne. A cere socoteală pentru, cele ce se petrec în taină nu se poate, pentru că altminteri tainele vor înceta de-a mai fi taine. Dar, Sonişor, vezi bine, azi eu nu mai sînt cel ce am fost odată. Ceea ce mintea mea a dobîndit în lungile nopţi de chin şi frămîntare rămîn a fi convingerile mele, şi nu-mi cere să cedez nici măcar un fir din ce a rodit sufletul meu. Gîndurile şi cuvintele în care îmi îmbrac aceste gînduri sînt lumina libertăţii mele, şi atunci cînd mă voi vedea în pericol de a-mi pierde libertatea, mă voi ridica şi o voi apăra în faţa oricui. Sonea, scumpa mea Sonea, te rog nu mai frunzări nopţile pagini;** scrise de mine, iar dacă vei trece peste această rugăminte a mea, dacă îmi vei strîmtora libertatea, să ştii că mă voi ridica într-o bună zi şi voi pleca din Iasnaia Poliana..."

La ultimele cuvinte ale bărbatului Sofia Andreevna a înţepenit. A stins în grabă luminarea, a ieşit tiptil din cabinet. întoarsă în cameră, s-a strecurat în aşternut şi crunta tuse stăpînită de atîta vreme în adîncul plă-mînilor a explodat. Venea cum vine un torent de apă şi piatră din munţi. Lev Nikolaevici s-a ridicat din pat, s-a

apropiat de fereastră, a deschis-o, rămînînd o vreme cu noaptea faţă în faţă.

Liniştea care a urmat l-a trezit în camera lui pe Duşan Petrovici, medicul de casă al scriitorului. Bătrînul slovac şi-a pus o haină pe umeri, şi-a potrivit ochelarii prin întuneric şi a pornit în lungul scărilor ce duceau la etaj. S-a mirat zărind silueta lui Tolstoi lîngă fereastra deschisă.

— S-a întîmplat ceva, Lev Nikolaevici?

După o mică pauză, Tolstoi a răspuns fără a-şi scoate faţa din întunericul nopţii:

— Ce i se mai poate întîmpla unui moşneag de optzeci şi doi de ani?... Aceleaşi necazuri, aceleaşi suferinţe. Dar, pe de altă parte, ce rost ar mai avea viaţa dacă ar fi lipsită de suferinţe. Kant zice undeva că suferinţele îl fac pe om să se mişte şi numai mişcîndu-se, omul simte viaţa...

Makoviţki, om foarte inteligent şi sensibil, martor al tuturor neînţelegerilor din casa scriitorului, a venit aproape de tot pentru a întreba în şoaptă:

— Nu cumva aţi hotărît să părăsiţi Iasnaia Poliana?

Tolstoi a evitat să răspundă. Era una din cele mai chinuitoare probleme din tot lungul vieţii lui.

— Hotărîrea definitivă încă n-am luat-o, dar se poate isca din clipă în clipă...

Makoviţki şi-a mîngîiat în tăcere bărbuţa-i căruntă, tunsă scurt.

— Lev Nikolaevici! Nu vă fie cu supărare, dar aş fi vrut să vă întovărăşesc atunci cînd va veni clipa...

Tolstoi a părăsit întunericul nopţii şi s-a întors spre doctor, privindu-1 lung, iscoditor:

— Să fi ajuns eu atît de ramolit, încît nu mai sînt în stare nici măcar să părăsesc propria mea casă?

Makoviţki, stînjenit de-o asemenea bănuială, a ridicat palmele sus, de parcă ar fi vrut să oprească cu mînile sale aceste vorbe grele.

— Ferit-a sfîntul, eu altceva avusem în vedere! Mi-am permis uneori să cred că am rămas sub acest acoperiş nu numai pentru a fi medic, ci şi un ucenic credincios, gata să-mi urmez învăţătorul oriunde şi oricînd...

Prins aşa, pe neaşteptate, de un sentiment de adîncă tulburare, Lev Nikolaevici a lăcrămat, după care s-a apropiat şi l-a cuprins stîngaci, cu un singur braţ.

— Ce noroc am avut întîlnindu-vă în viaţă, şi iară zic: ce noroc că acum, în aceste zile negre, nu voi fi singur...

Makoviţki, care nu stăpînea tocmai bine limba rusă, a tot tradus şi potrivit în cele patru limbi pe care le cunoştea un răspuns demn de-o asemenea clipă.

— Eu nu pot decît să-mi plec fruntea la cele spuse de domnia voastră.

Ceasornicul a bătut trei sferturi de oră şi, cu toate că Lev Nikolaevici, stînd la fereastră, părea a se simţi mai bine, medicul îşi avea grijile lui:

— E prea tîrziu, Lev Nikolaevici. Trebuie să vă hodiniţi, să adunaţi putere picătură cu picătură — călătoria poate fi lungă şi grea...

Cu faţa pierdută în noapte, Tolstoi i-a şoptit:

— Mă culc numaidecît. Mai stau un pic să-mi astîm-păr tuşea şi mă duc la culcare...

O boare de vînt, un freamăt din revărsatul zorilor leagănă uşor livada cu meri. Paznicul curţii bate toaca într-o scîndură de gard. Undeva departe, peste deal, în unul din cătunele moşiei, a lătrat o javră şi iară se

377

lasă liniştea peste toate întinsurile ţinutului. Tolstoi a tot stat mult şi nemişcat la fereastra deschisă. Se temea să nu i se întoarcă tuşea, şi Makoviţki, văzînd că nu se mai culcă odată, a zis îngrijorat:

— Vă supără ceva, Lev Nikolaevici?

Fără a se întoarce, Tolstoi a şoptit încet, în aşa fel ca să nu audă medicul, dar să audă prietenul:

— Sătul fiind de toate, aş fi vrut să rămîn singur.

— Cum adică?

— Uite aşa. Mi s-a făcut dor de-o cruntă singurătate şi, o, Dumnezeule, cum aş vrea să ajung odată să bat la poarta ei, să intru şi să nu mai ies din acea ne-sfîrşită, amară şi dulce singurătate...

în cele din urmă cerşetorul porneşte a sforăi pe scaunul de sub frasin. Odihneşte şi Sofia Andreevna, străjuită de-o sumedenie de flaconaşe şi medicamente. A aţipit în odaia sa blîndul doctor din Slovacia, doarme totul, scufundat în noapte, şi numai un bogat boier pe nume Lev Tolstoi nu-şi poate afla odihna.

* * *

Rusia însă e o ţară mare, o ţară de neînchipuit şi, iată, vine în Rusia timpul cînd şi împăraţii încep a se trezi cu noaptea în cap. De la o vreme Nicolae II a început a se trezi în zori. Milităros şi disciplinat, odată trezit, se dădea jos din pat, îşi punea hainele la repezeală, arunca pe umeri mantaua şi pornea a rătăci prin galeriile Palatului de Iarnă. înfrîngerea suferită în războiul cu Japonia, nesfîrşitele fierberi sociale, boala micuţului prinţ moştenitor,— toate adunate grămadă l-au făcut, pur şi simplu, să nu fie în apele sale şi acum împăratul nu-şi mai putea afla loc.

Tăcut din fire, cu o mare slăbiciune pentru problemele ce nu pot fi în nici un fel rezolvate, colonelul de infanterie Nicolae II străbătea împreună cu zorile nesfîrşitele galerii ale palatului şi pecetea stingerii, pecetea decăderii plutea ca o umbră deasupra coroanei acestei mari împărăţii.

„Ce e de făcut? se întreba în lungul acestor plimbări împăratul. Bine, hai, mă rog, dar ce e de făcut?!"

Obosit de uniformitatea galeriilor şi de simplitatea acestei chinuitoare întrebări, se retrăgea pentru a se

 odihni puţin în cabinetul răposatului său părinte, împăratul Alexandru. Aceste vremuri tulburi, ce călcau totul în picioare, au reuşit pînă la urmă să umbrească întru-cîtva şi memoria părintelui în inima unui devotat fiu. Pentru a se reabilita în faţa răposatului său părinte, împăratul a depus multe eforturi şi a cheltuit o mulţime de bani ridicînd un frumos monument în una din pieţele Petersburgului.

Acum împăratul Alexandru III, turnat în bronz, se înălţa puternic şi maiestuos, dominînd peste piaţa Zna-menskaia, iar poliţia secretă comunica, între altele, cum că petersburgezii rîd pe înfundate cînd trec prin piaţă, lăsînd printre vorbe să se înţeleagă că sculptorul Tru-beţkoi şi-a bătut joc de fostul împărat.

Capitala ţării era numai zvonuri şi chicoteală. împăratul Nicolae apăra din răsputeri monumentul din piaţa Znamenskaia, care, de altfel, îl costase un milion de ruble, dar iată că mai dăunăzi i-a făcut o vizită unchiul Vladi-mir Aleksandrovici. Pentru că Petersburgul discuta în fel şi chip monumentul, a venit, firește, vorba de el şi pe terasa ceea deschisă a principelui, unde se servea ceaiul. Tînărul împărat iară începuse a apăra monumentul, dar s-a pomenit deodată că unchiul l-a oprit brusc, declarînd că ceea ce se înalţă în piaţa Znamenskaia nu este decît o bătaie de joc la adresa fratelui său.

— Fratele dumitale este în acelaşi timp şi tatăl meu, a zis oarecum supărat împăratul Nicolae.

— Vă este, firește, dar asta nu înseamnă că el încetează de a-mi fi frate!

* * *

Frumosul rîu al capitalei e numai val; noaptea ropotul apelor pătrunde în galeriile palatului. împăratul şade în jilţul răposatului său părinte şi se întreabă ce e de făcut cu aceste nesfîrşite probleme. Deodată însă, cum stătea el trist şi îngîndurat, frumoasele draperii de mătase, ce coborau elegant de la tavan pînă la podea, îl fură încetul cu încetul. Cineva dintre contemporani scria mult mai tîrziu

că împăratul, pe semne, fusese zămislit domnişoară, dar printr-un joc ciudat al hazardului, s-a hotărît în ultima clipă să i se atribuie aparenţele genului masculin, lăsat în celelalte să rămînă credincios se-

373

xului frumos. Şi, culmea culmilor, cu suflet gingaş de doamnă, destinul a vrut să-1 pună pe tronul uneia din cele mai mari împărăţii, în una din cele mai furtunoase epoci!

* * *

în lungul galeriilor se aud răsunînd dintr-un capăt în altul paşii ofiţerului de serviciu.

— Maiestatea voastră, principele Nicolae roagă să fie primit în audienţă.

Sc făcuse ziuă de-a binelea, dar împăratul, furat de eleganţa draperiilor, mai avea încă senzaţia unei dimineţi devremi.

— Ce l-a făcut să vină atît de devreme?

— E aproape zece.

Numeroasa familie împărătească trecea şi ea prin clipe de grea încercare. împăratul nu prea avea ochi buni să-şi vadă rudele, mai ales după acele groaznice zile cînd a fost încoronat. în zilele celea numeroase rude ale Roma-novilor, fără a se sfii cîtuşi de puţin, îl intimidau pe tînărul împărat şi, rămînînd cu el între patru ochi, băteau cu pumnul în masă de zîngăneau geamurile.

Acum vremurile celea trecuseră, dar, oricum, nu-i mai aduceau nici o bucurie vizitele lor. Să intre.

Marele duce a intrat bine dispus, dar fără prea multă stimă. Liberalismul exagerat străbătea fiece mişcare a musafirului şi aceasta îl enerva pe împărat.

— Sănătos, voinic, Maiestate?

Bucuros să te văd. De ce treci atît de rar?

— Nu-mi permite timpul, Excelenţă. Unde mai pui că, zice lumea, pe la împăraţi se cuvine a trece cît mai rar, să nu scîrţîie uşa atunci cînd vei veni cu o chestiune de mare importanţă...

Marele duce, om fin şi inteligent, mai avea şi umor. Deseori împăratului chiar îi făcea plăcere să se întreţină cu el, dar acum nu era deloc dispus. Atmosfera sumbră a zilei, a rîului Neva, a vieţii casnice îl apăsa oarecum. *

— Am intrat să te felicit, Maiestate, cu prilejul însănătoşirii moştenitorului. Copilul, se zice, şi-a revenit?

Moştenitorul Rusiei suferea de mai multă vreme dc-o

380

boală grea, cauzată de componenţa chimică a sîngelui, şi asta îl chinuia cumplit pe împărat.

— Copilul şi-a revenit, a zis el sec într-un tîrziu. Aproape că şi-a revenit.

După care marele duce a pornit să-şi strecoare mîna după reverul hainei sale cafenii.

— îmi permiteţi, Maiestate, să vă transmit, în mod confidenţial...

— Vreo plîngere ceva?

— A, nu, o simplă scrisoare.

împăratul a ridicat din sprinceană — nu-i plăceau deloc scrisorile astea confidenţiale. Orice hîrtie care ajungea la el ocolind cancelaria aducea ceva neplăcut.

— E o scrisoare care nu putea fi trimisă în mod obişnuit?

— Desigur că nu, Maiestate. E o scrisoare din partea contelui Lev Nikolaevici Tolstoi.

La zece fără cîteva minute împăratul s-a ridicat din jilţ şi a venit lîngă geam pentru a urmări ceremonia schimbului de santinele la palat. Acest conte înfundat undeva în regiunea Tuia îl înfrigura de fiecare dată cînd îi auzea numele. Nu-şi putea da sama ce-o fi vrut acest conte de la lume, ce-o fi vrut lumea de la el. Ideea de a lua cunoştinţă de opera lui nu-1 atrăgea pe împărat cîtuşi de puţin pentru simplul motiv că monarhului Rusiei nu-i plăcea beletristica. Se întîmpla să frunzărească arareori volumaşe cu nuvele umoristice de Leikin sau Avercenko, dar îl amuzau în primul rînd ilustraţiile, nu textul.

— Conţine scrisoarea ceva jignitor la adresa tronului?

— Tot ce-i posibil, Maiestate.

— Vrei cumva să zici că nu cunoşti conţinutul scrisorii?

— Nu-1 cunosc, Maiestate.

Ca să vezi pînă unde-1 pot aduce ideile liberale pe unul din membrii familiei domnitoare! Mă rog, dacă este înclinat pentru aventuri de acest gen, să le facă cel puţin pînă la capăt.

— Atunci dar desfă plicul şi citeşte. Aflarea conţinutului, sper, îţi va fi recompensă pentru truda de a fi adus scrisoarea la palat.

Marele duce s-a aşezat la o măsuţă în colţ şi peste un scurt timp a prins a citi:

„Fratele meu drag...

Pe semne, numeroşii sfetnici şi curteni ce vă înconjură v-or fi minţit în privinţa dragostei poporului pentru părintele acestui popor, adică pentru ţar. Să nu credeţi în una ca asta nici atunci cînd, intrînd în Moscova ori în vreun alt oraş, o să vedeţi mulţime alcrgînd în urma alaiului împărătesc şi strigînd urale. Nu dea Domnul să luaţi aceste urale drept expresia unui mare devotament pentru coroana împărătească. Mulţimea ce vine în urma caretei Maiestăţii voastre nu e decît o adunătură de haimanale şi gură-cască, secături cc sînt gata să alerge cu acelaşi vuiet şi în urma unei şarabane cu scamatori. Deseori se întîmpla că aceşti oameni, pe care Maiestatea voastră îi ia drept reprezentanţi ai poporului, să fie un

regiment de poliţişti îmbrăcaţi în civil, cum i s-a întîmplat bunelului dumneavoastră la Harkov, cînd catedrala gemea de lume venită să se închine împăratului, iar pînă la urmă toată „lumea" aceasta s-a dovedit a fi nişte agenţi ai poliţiei secrete."

Stînd la geam, împăratul a urmărit vreme îndelungată un stol de ciori, care s-a tot rotit multă vreme peste cupola umedă a catedralei.

— Cunoaşteţi cumva motivele care l-au determinat pe conte să-mi trimită o atît de ciudată scrisoare?

— Nici pe departe, Maiestate. Sper totuşi că această minte luminoasă care caută să surprindă totul din rădăcină...

— Ba de unde! La mijloc nu e decît o boală ciudată a intelectualilor ruşi, care se cred în drept de a se preocupa de absolut toate problemele, fără a-şi asuma cît de cît responsabilitatea pe care o impune preocuparea pentru astfel de probleme. Poate contele a ţinut să-mi transmită ceva şi în afara celor scrise?

— Da, Maiestate, contele Tolstoi părea foarte preocupat de nu cumva scrisoarea sa să nimerească în mîini străine, pentru a fi mai apoi folosită de duşmanii Dumneavoastră.

— Bine. O lăsaţi pe masă.

— Şi... Atît?

— Atît. Că doar contele nu-mi cere nimic. Cît despre dragostea poporului pentru ţar, e o chestie care ne priveşte în primul rînd pe noi doi — adică pe mine şi pe poporul meu.

* * *

După plecarea marelui duce împăratul a venit în aripa stîngă a palatului şi l-a convocat pe Stolîpin. Pobedonoştev, mentorul şi sfetnicul său de pe vremuri, îl obişnuise pe împărat să caute, înainte de a fi luat decizii, un prieten căruia să-i poată împărtăşi toate îndoielile sale. După moartea lui Pobedonoştev el nu a mai avut un prieten atît de apropiat şi, dat fiind că Stolîpin, conducînd guvernul, era într-un fel sau altul cel mai apropiat de împărat, Nicolae trimitea după dînsul ori de cîte ori se pomenea ajuns la strîmtoare. Dar nenutrind nici un fel de sentimente prieteneşti faţă de dînsul, sentimente care i-ar fi permis să-i ceară sfaturi, cînd apărea Stolîpin, împăratul se pomenea dîndu-i dispoziţii:

— îmi pregătiţi în cel mai scurt termen un raport cît se poate de amplu asupra situaţiei din regiunea Tuia.

„Amplu" însemna în primul rînd că raportul să fie chiar amplu, şi Stolîpin, întors la reşedinţa sa, situată în aripa dreaptă a palatului, i-a convocat de urgenţă pe şeful poliţiei secrete şi pe responsabilii de la Ministerul de Interne.

Noaptea tîrziu, prin nesfîrşitele păduri ale nordului se strecoară o umbră de lup. Mai e încă hapsîn, mai fură cu ochiul în lături, dar se vede treabp, că nu mai este el lupul de altădată. Şi tînăr a fost, şi haită în urma lui a purtat, şi lupoaicele i-au dus dorul. A fost şi hoţ de codru, a prădat şi a jefuit cît a putut, după care şi gonit a fost, şi s-a tras cu puştile asupra lui, mulţime de răni şi-a tot lins, tămăduindu-le în tăcerea pădurilor. S-au dus însă toate şi acum iată-l rătăcind de unul singur, străbătînd pustiul nopţii. Nu mai adulmecă cu botul în vînt, nu-şi mai ciuleşte urechile la fiece foşnet. A îmbătrînit şi, ca orice lup la bătrîneţe, şi-a înjghebat un culcuş bun pentru iernat; aţipise chiar în noaptea ceea, dar l-a strigat un glas în puterea nopţii. L-o fi strigat Zodia în care s-a născut, l-o fi chemat, poate, Destinul. Şi pentru că strigat a fost, pentru că îi sosise ceasul, s-a ridicat din culcuş, a urlat spre cer de atîta amar şi durere, după care a pornit spre nord calea cea lungă, cea grea — calea cea de pe urmă...

313

Pădurile din ţinuturile boiereşti îşi scutură umbrele nopţii încet, anevoie, şi întunericul se dezghioacă împreună cu frunzele umede din copac. Păsările îşi încep ziua sporovăind prin cuiburile lor, iar cînd zorii au slobozit sămînţa de lumină printre tulpinile copacilor, într-un luminiş a răsărit un călăreţ cu arma la umăr. Cajul, un armăsar bine ţinut, o tot rupea să treacă la traf^ dar îl strunea bine în frîu călăreţul, un omulean mahmur, cu obrazul smolit, oriental.

Odată cu răsăritul soarelui armăsarul, ieşind de sub o poală de pădure, a intrat în curtea boierească. Sub Copacul sărmanilor se adunase de acum lume destulă — ţărani veniţi cu nevoi de-ale lor, vagabonzi, pelerini, călugări porniţi prin lume în căutarea adevărului şi, printre ei, furios că nu şi-a împlinit somnul, cerşetorul ce picase în puterea nopţii. Stau cu toţii cuminţi şi răbdători, deasupra lor vîntul leagănă frînghia clopotului şi, cu toate că nimeni nu smulge de ea, un dangăt subţire de aramă umple toată curtea.

în casă fiica scriitorului stă de vorbă cu doi tolstoieni bărboşi, veniţi cine mai ştie de pe unde. Ostenită şi oarecum îngrijorată pentru că a aflat de abia acum dimineaţa că în cursul nopţii Lev Nikolaevici a mai avut o criză, Aleksandra Lvovna prinde cu greu încîlcitele păsuri

ale celor doi bărbaţi, gîndindu-se în acelaşi timp ce s-ar putea întreprinde ca să nu mai sune clopotul. Prea era nelalocul ei bătaia ceea de clopot. Tolstoienii, văzînd că nu prea sînt ascultaţi, au început a insista să fie primiţi de către părintele lor, şi Aleksandra Lvovna, cu toate necazurile sale, a găsit cîteva cuvinte calde:

— Din păcate, Lev Nikolaevici se simte rău şi nu vă poate primi. Cu atît mai mult cu cît săptămîna trecută, citind scrisorile dumneavoastră, v-a răspuns în modul cel mai amănunţit.

Cele două bărbi roşcate au stat o vreme chibzuind, după care barba cea roşcată pornită oarecum a încărunţi a zis:

— Apoi da, numai că... Scrisoarea am primit-o, şi mult ne-am bucurat şi nici că am fi cutezat^să-i mai facem vreo supărare, de nu s-ar fi abătut năpasta ceea peste noi...

Aleksandra Lvovna, încurcată definitiv, a dus mîna la tîmplă:

— Cer iertare, dar, zău, nu înţeleg despre ce-i vorba... Cel cu barba roşcată, dar fără fire cărunte, le-a luat pe toate de la început:

— Să vezi 'neata, coniţă... Se destramă şi e pe cale de a pieri cuibul nostru de tolstoieni. Apoi că toate frămîntările au pornit de la gazeta ceea în care se zice că contelui i s-a propus un milion de ruble pentru editarea cărţilor scrise de mîna lui. Se zice că şi contractul a fost iscălit, şi banii au fost vărsaţi la bancă. **Şi** s-au adunat atunci fraţii noştri întru credinţă şi au zis: cum se poate una ca asta?! Ce, îl căutăm pe Dumnezeul adevărat sau facem gheşefturi?! Că, iaca, noi nu spurcăm trupul cu carne, nu purtăm bani cu noi, trăim numai din munca noastră, trăim numai pentru bucuriile sufletului şi, cînd colo, marele nostru părinte şi îndrumător...

Aleksandra Lvovna a furat puţin cu spinarea napoi, pentru că cei doi bărbaţi duhneau a tutun, a dohot, a păduri nesfîrşite. E de mirare cum de ajung ziarele pînă pe acolo. în cele din urmă, pentru a sfîrşi vorba, a zîmbit oarecum în silă:

— După cîte ştiu, nici contractul nu a fost semnat, nici banii nu au fost vărsaţi la bancă, dar dacă societatea dumneavoastră începe a se frămînta după fiece articolaş publicat în gazetă, eu cred că ar fi mult mai bine să vă deziceţi de toate din capul locului...

Barba tînără a rostit arţăgoasă:

— Ba să avem iertare, că dacă gazeta a minţit, noi mai rezistăm pînă una-alta...

Cel cu barba căruntă, oarecum necăjit că tînărul prea i-a luat-o înainte, l-a tras de-o poală napoi, ca să apară el în faţa domnişoarei:

— Amu ia ce bucurie ne-ai face dacă ai spune că **şi** armăsarul cela e un simplu zvon...

Aleksandra Lvovna a făcut ochi mari:

— Care armăsar?

— Apoi că tot în articolul cela se spunea. Cică boierul pleacă în fiece dimineaţă la plimbare călare pe un armăsar ţinut anume pentru călărie. Am uitat cum îl cheamă, că la gazetă era scris şi cum îl cheamă pe armăsar.

— Delir.

— Da, ca să vezi, îmi venea pe limbă: Delir **şi** la

gazetă scria. Amu, după ce au citit oamenii noştri una ca asta, au prins a se frămînta şi a se întreba: poate ti aşa ceva?

Adică ce anume? Cum barba căruntă s-a încurcat, neştiind ce să spună, în locul ei a răsărit cea tînără.

— Ca să vezi mata, coniţă.. Nu se prea leagă una cu alta.

— Adică ce şi cu ce nu se leagă?

— Eu aş zice: credinţa noastră nu se leagă cu un armăsar ţinut anume pentru călărie...

Aleksandra Lvovna a început a-şi potrivi guleraşul hainei — de fiecare dată cînd se tulbura începea a-şi potrivi guleraşul, şi acele mici mişcări ale degetelor în jurul gîtului o ajutau să-şi revină. După care, calmă, liniştită, a pus mîna pe minerul uşii, dîndu-le a înţelege că discuţia a sfîrşit. Totuşi, fiind bine crescută, la despărţire le-a spus:

— Cît despre Delir, aici nu vă pot linişti cu nimic. Lev Nikolaevici, într-adevăr, uneori pleacă dimineaţa călare la plimbare. Sănătate.

Bătrînul s-a lăsat în genunchi şi ochii îi jucau în lacrimi.

— Domnişoară, te rog frumos, nu ne părăsi. încă două, trei cuvinte, dacă se poate, pentru că am făcut drum lung şi ne aşteaptă lume la întoarcere...

De acum după ce uşa a fost deschisă, Aleksandra Lvovna a zis, privind undeva în curte, peste capetele lor:

— Ce aş putea să mai adaug?... Puteţi spune fraţilor voştri că Lev Nikolaevici e un moşneag bătrîn, urcat la optzeci şi doi de ani, că deseori noaptea are crize, i se formează trombusuri şi nu circulă sîngele normal prin picioare, pentru că, zic doctorii, a umblat prea mult pe jos. Rar ţăran să fi umblat atîta. A fost de cîteva ori pe jos de la Iasnaia Poliana la Moscova şi înapoi, vreo şase-şapte sute de verste luate la un loc. Puteţi să le spuneţi că părintele meu e slăbit cumplit de cînd nu mai mănîncă de frupt, să le spuneţi că primim scrisori cu sacii. Lev Nikolaevici e un om bun, care primeşte în inima lui toate durerile şi necazurile lumii, dar dacă nişte lipoveni obraznici vor să-1 vadă numai-decît pe tatăl meu stînd cu dînşii la taifas şi meste-

cînd o coajă de pîine uscată undeva într-o fundătură, mă tem că Lev Nikolaevici nu va pleca pentru atîta treabă. Ei, şi acum vă zic la revedere.

* * *

Dintr-o cameră de la etaj se aude ţăcănind maşina de scris — o mare noutate pe vremea ceea. însăşi camera era numită „remingtonnaia", după marca maşinii de dactilografiat instalată acolo pe o măsuţă. Samuil Belenki, dactilograful marelui scriitor, abia atingea clapele, căutînd să facă cît mai puţin, zgomot, pentru a nu-1 deranja pe Tolstoi, despre care se zvonise în toată casa că a avut o noapte grea. Alături de dactilograf stătea Bulgakov, secretarul lui Lev Nikolaevici, căutînd în fel şi chip să convingă dactilograful pentru a reveni la o chestiune refuzată:

— E foarte puţin, o singură jumătate de pagina... Dactilograful nu ceda.

— Sînt ocupat, nu vezi ce de-a teancuri mâ aşteaptă? Şi apoi stabilit a fost că scrisorile se vor scrie cu mîna.

— In general aşa e, numai că eu cu Aleksandra Lvovna am fi vrut să păstrăm cîteva copii. Lev Nikolaevici, în sfîrşit, i-a răspuns lui Munteanu, revoluţionarului celuia de lîngă Kiev, care cerea să fie nimicită clasa celor avuţi, să fie zătriţi pînă şi copiii sugaci.

Dactilograful a scos paginile din maşină, înlocuindu-le cu foi curate.

— Poftim.

Bulgakov dicta încet, frumos, legănat:

— „Am cugetat multă vreme înainte de a mă fi aşezat la masa de scris ca să vă răspund. După adînca mea convingere, nici dumneata, nici eu, nici guvernul, nici revoluţionarii — nimeni nu-şi poate asuma dreptul de-a aranja viaţa oamenilor aşa cum li s-ar părea lor

că ar fi mai bine şi a-i pedepsi pe cei care, după părerea lor, nu fac bine ceea ce fac. Există o singură soluţie posibilă şi obligatorie pentru fiece om: să-ţi trăieşti viaţa demn şi cinstit. Atît şi numai atît".

Pe scara de lemn urcă la etaj Tatiana Lvovna, fiica mai mare a scriitorului, măritată cu boierul Suhotin la moşia Koceţî şi venită în musafirie la părinţi. A zăbovit

387 o clipă, oarecum îngrijorată, lîngă uşa mamei sale, apoi a bătut şi a intrat. Sofia Andreevna tocmai îşi terminase rugăciunea de dimineaţă.

— Vai, mamă, un turcoi, că ţi se face părul măciucă, stă la intrare şi zice că te aşteaptă...

Sofia Andreevna a venit la fereastra de unde se vedea tot ce se petrece la intrarea în casa boierească.

— Dumnezeu cu tine, Taniuşa! Mai întîi că nu e turc — e un cerchez din munţii Caucaz. Apoi că e argatul nostru, tocmit mai săptămîna trecută să ne fie paznic la moşie. Vii rar pe la noi şi te miri, văzîndu-1 pentru prima oară, pe cînd noi, zău, ne-am şi obişnuit cu dînsul.

Tatiana Lvovna stătea oarecum pe gînduri:

— Nici nu-mi vine a crede aşa ceva. O viaţă întreagă noi, copiii de la Iasnaia Poliana, nu mai încetam a ne mira cu cîtă dibăcie şi înţelepciune aţi ştiut, mata cu papa, să alegeţi oameni pentru a ne conduce gospodăria. Cu vremea toţi aceşti servitori ajungeau a ne fi dragi şi scumpi, de parcă ar fi fost membri ai familiei noastre, şi nu-mi vine a crede că de azi înainte printre cele suflete bune şi înţelegătoare se va număra şi tătarul ăsta. Uite mata bine la cătătura lui: cînd se întoarce cu faţa spre om, lasă impresia că vrea să muşte. Ori nu se poate găsi mai pe-aproape un om cuminte şi de treabă?!...

Sofia Andreevna, enervată, pufăia ca un samovar plin cu aburi:

— Vezi tu, draga mea... Pe cei cuminţi şi de treabă îi înşeală oricine. M-am tot săturat a vedea în jurul meu feţe blînde, pline de omenie, pe care le poţi vinde şi cumpăra pentru o nimica toată. Acum, cînd muncitori mea se revoltă, cînd ţăranii cu chibriturile în buzunar dau noaptea tîrcoale curţilor boiereşti, eu am poruncit să mi se caute un om de fier, care nu ar lăsa averea noastră să se strecoare prin buzunarele altora. A păzi însă integritatea unei averi se pricep numai oameni de teapa lui Ahmet.

Tatiana Lvovna mai rămînea să fie tristă.

— Aş vrea să cied că pentru început i-ai dat un anumit termen, ca să vezi dacă este bun de ceva...

— Da, firește, i s-au dat două săptămîni şi dacă a venit azi cu noaptea în cap, e pentru că s-au încheiat cele două săptămîni. Am să cobor ceva mai tîrziu, deocamdată las' să aştepte — e mai bine şi pentru el, şi pentru noi...

Cam pe la zece Sofia Andreevna a coborît şi l-a chemat pe Ahmet în odaia argaţilor. Cînd l-a văzut intrînd, l-a lăsat mai întîi să facă plecăciunile cuvenite, apoi l-a întrebat aspru şi rece, cum se obişnuia printre cucoanele din Rusia:

— Te simţi în putere pentru slujba la care ai fost tocmit?

— Eu ştiu păzeşte averea dumneavoastră.

— Eşti cărturar?

— Puţin. Ştie citit litera de tipar.

— Ţi s-o fi întîmplat să citeşti cîte ceva şi din scrierile soţului meu?

— Dacă spune mata ca eu să citeşte...

— Nu, aşa ceva n-am să-ţi cer... Arma e bună?

— Bun, dar, vai-vai, praf puţin. Servicele mele cere mult praf şi multe cartuşe.

— Am să spun să ţi se cumpere praf şi cartuşe. Mai e ceva?

— Nu. Prat, cartuşe şi, dacă se poate, încă un porţii de ovăs pentru cal.

— Bine.

Cînd s-a întors în odaie, fiica stătea pe acelaşi loc, tot atît de tristă cum o lăsase cînd a plecat.

— Ai vreo neplăcere ceva, Taniuşa?

— Papa l-a văzut pe Ahmet acesta?

— Iată, nu-ţi pot spune. Dar pentru ce te preocupă atît de mult tipul?

— Mă preocupă pentru că ţin bine minte ce furtună s-a ridicat atunci cînd un ţăran a fost bătut pentru că prindea peşte în lacurile noastre. Acum ce se va întîmpla dacă acest Ahmet va începe a ciomăgi oamenii de prin satele vecine? Ce va zice papa, ce vor zice musafirii noştri, pentru că zi de zi vin cu sutele cei care se consideră discipoli ori tolstoieni, cum li se zice acuma...

Sofia Andreevna iară şi-a ieşit din pepeni:

— Ia să mă laşi în pace cu tolstoienii... Nişte haimanale trîndave, veşnic aţîţate la cîte-o luptă pe care nici nu o văd, nici nu o înţeleg ca lumea. Umblă de la o casă la alta, de preferinţă pe la casele mai bogate, unde este de haleală, înfulecă de le plesnesc fălcile, după care se şterg pe bot, rîgîie şi încep a se plînge de cumplitele suferinţe ale sufletului. Aşa m-am săturat de jerpeliţii ăştia, că mi se face negru înaintea ochilor

 şi, cînd îi văd, îmi vine uneori să trag cu pistolul ori să arunc o sticlă cu vitriol într-înşii!

* * *

Soarele urcă încet, dar urcă întruna printre norii zgrunţuroşi de toamnă tîrzie. E aproape de unsprezece, iar Lev Nikolaevici nu mai iese odată din camera lui. în tinereţe, dacă i se şi întîmpla vreo

criză, o suporta uşor; cu anii însă tot mai greu şi mai greu îşi revenea în apele sale. Acum sta întins pe spate. Mînile mari şi noduroase, scoase de sub plapumă, zac pornite una spre alta, în dreptul brîului, de parcă bătrînul s-ar ţine de cingătoare, cum obişnuia el a se ţine de cureluşa cu care îşi încingea haina lungă şi largă, pe care o numea caftan şi pe care a purtat-o toată viaţa, zicînd că primul lucru ce i se cere unei haine e să te simţi slobod într-î-nsa. Acum zăcea în neştire. După un răstimp însă mîna lui dreaptă, mai bine zis, cele trei degete de la mîna dreaptă, care purtau condeiul, au început uşor a tremura, de parcă bătrînul ar fi notat ceva în grabă. Ochii doctorului Makoviţki urmăreau atent mîna dreaptă. Cum vedea că se opreşte din tremuriciul ei, lua de pe masă o foaie curată, o strecura uşor pe sub muchia palmei. Cele trei degete se înviorau, simţind răcoarea proaspătă a foii, şi iară porneau de la început, literă cu literă, rînd după rînd.

Stînd aşa pe scaun lîngă căpătîiul bolnavului şi aşteptînd pînă va trece criza, Makoviţki se gîndeşte în sinea lui:

„E ceva nemaipomenit dreapta asta a lui Tolstoi... De obicei, instinctele vitale ale omului sînt lumina, oxigenul, un strop de apă sub cerul gurii, dar cu Tolstoi lucrurile stau altfel. Adică toate aceste reflexe le are şi el, dar au devenit oarecum secundare, pe cînd cea mai vitală reacţie a lui sînt cele trei degete de la mîna dreaptă. Apoi, ciudat lucru — scrisul îl uşurează atunci cînd munceşte la masa de scris, şi tot aceste trei degete tremurînde îl readuc ia viaţă şi-1 scot din ghearele celor mai cumplite crize...[11]

— E tîrziu? a întrebat deodată Lev Nikolaevici fără a deschide ochii.

Doctorul nu a dovedit să răspundă, pentru că tocmai

ceasornicul a început a suna moale, şi clopoţelul de argint a bătut de unsprezece ori. Bătrînul îi număra loviturile, iar asta însemna că criza a şi fost depăşită.

* * *

Intre timp generalul Kurlov, şeful corpului de jandarmi, a expediat din Petersburg spre oraşul Tuia un ordin cu următorul conţinut: 63293 12819 51302 55847... şi tot aşa înainte pe două pagini încheiate. Mai zac încă şi azi nedescifrate o bună parte din depeşele serviciului de securitate al Rusiei, pentru că, se zice, sînt absolut indescifrabile. E ceva de neînchipuit: plăci de lut ars cu hieroglifele popoarelor dispărute cu mii şi mii de ani în urmă au fost descifrate, tainele pămîntului au fost descoperite de la mari înălţimi de către cosmonauţi, munţii şi oceanele nu mai au ce ascunde, iar limbajul ordinelor secrete ale Imperiului Ţarist mai zace şi azi în înfricoşătoarele haine de cifre...

Adică, nu-i vorbă, tainice au devenit ele acum, iar atunci, la începutul secolului, subalternii din Tuia ştiau destul de bine cifrul generalului din Petersburg şi nu a dovedit să se usuce bine telegrama primită, cum, în aceeaşi clipă, a ieşit din oraş un pluton de soldaţi în coloană de marş. Arma la umăr, cartuşele şi baioneta — la cingătoare. în fruntea coloanei vine subofiţerul, la încheierea plutonului — un ofiţeraş călare.

De cîteva zile tot bureza încet, a toamnă lungă, şi drumul era greu, anevoios. Abia mijeşte în întuneric albia drumului şi nu atît drumul, cît băltoacele cu care era tivit drumul licăreau prin întuneric. De sus tot picură, în jur numai păduri umede şi întunecate, iar plutonul se tot înfige în ploaie, în toamnă, în noapte. Muştruluiţi cît a încăput într-înşii, soldaţii vin tăcuţi, pas cu pas, cot la cot, de parcă n-ar mai fi ei un grup de băieţi adunaţi de pretutindeni, fiecare cu soarta şi cu grijile sale. Plutonul părea acum, în puterea nopţii, o maşină mută, perfectă, categorică.

O noapte întreagă plutonul a tot venit spre nord-vest prin nesfîrşitele păduri ale Rusiei Centrale, şi — nici o şoaptă, nici un oftat; nici o abatere de cuget, nici un gînd neprevăzut de regulamentul militar. Numai

cuşmele umede şi ţevile armelor ba scăpată la vale, ba iar se înalţă, urmînd coborîşurile şi urcuşurile drumului pe care treceau.

Cine le-a sunat alarma şi pentru ce a fost toată vîlva ceea? Cum putem şti noi azi?! Militarii sînt oameni tăcuţi, dîrji, misterioşi, încît pînă chiar şi astăzi, la o jumătate de secol după expediţia plutonului, misiunea lui mai sună încă tainic: 63293 12819 51302 55847...

In aceeaşi toamnă, la un ceai oferit de contesa Witte cu ocazia întoarcerii familiei din străinătate, contesa Cert-kova, o doamnă de viţă veche, l-a prins de braţ pe generalul Richter, şeful cancelariei imperiale, l-a condus într-un colţ al sufrageriei şi i-a şoptit cu glas stins, înfrigurat:

— Iarăşi vin să vă deranjez, Otton Borisovici, cil o rugăminte...

Generalul a rămas impresionat nu atît de cuvintele, cît de tonul contesei. Retrasă şi cuviincioasă, contesa Certkova rar cînd ieşea din casă, şi mai rare erau cazurile cînd ea, deţinătoarea uneia din cele mai mari averi din Rusia, i s-ar fi adresat cuiva cu vreo rugăminte. Era însă prea multă lume în jur şi generalul, schimbînd vorba, a condus-o înapoi la jilţul în care şezuse, iar sara tîrziu, la plecare, a invitat-o să ia loc în caleaşca lui. Trăsura a oprit la poarta vilei ocupate de contesă. Generalul a condus-o pînă la etaj, a primit invitaţia de a lua un ceai cu stăpîna casei şi de abia după ce s-au

aşezat în faţa căminului cu ceşcuţele de ceai fierbinte, generalul a rostit replica de răspuns:

— Sînt la dispoziţia dumitale, Elizaveta Ivanovna.

Contesa şi-a aşezat jilţul în aşa fel ca să nu-şi ştirbească nici cîtuşi de puţin din demnitatea neamului pe care-1 reprezenta, dar s-a aşezat demonstrînd o anumită stimă pentru funcţiije pe care le deţinea generalul Richter.

— în fond, a zis ea după o lungă pauză, dumneata le vei fi ştiind pe toate şi fără mine. Vorba e că fiul meu, Vladimir Grigorievici, a fost deportat din regiunea Tuia, unde se mutase cu familia.

Generalul cugeta îndelung şi capu-i cărunt, lunguieţ,

părea pus într-o mare încurcătură.

„— A fost deportat numai el sau şi familia lui?

— Tocmai asta mă şi doare. Părintele a fost rupt din sînul familiei. Nepoţelul a rămas fără tată.

Contesa a lăcrămat puţin, apoi, pentru a se linişti, a sorbit din ceşcuţa pe care o avea alături.

— Cunoaşteţi cumva motivul pentru care a fost deportat?

— Habar n-am, dar, la urma urmei, ce poate fi nou acolo? Iarăşi Tolstoi, iarăşi propagarea ideilor străine intereselor de stat.

După o lungă tăcere generalul a zis îngîndurat:

— Aveţi un fecior foarte ciudat, Elizaveta Ivanovna. Mîndra contesă a tresărit de mirare, pentru că în prezenţa ei nimeni nu-şi permitea să-i facă vreo obser vaţie.

— Mi-i teamă că nu m-aţi înţeles tocmai corect, Otton Borisovici. Eu nu obişnuiesc a mă plînge altora de creşterea copilului meu.

Richter a zîmbit:

— Dacă nici dumneavoastră nu mi-aţi ghicit întru totul gîndul. Eu nu-1 condamn — dimpotrivă, vroiam să spun o vorbă bună despre el. La noi în Rusia cine se lasă furat pe multă vreme de-o singură patimă, mai ales cînd la temelia acelei patimi stau nişte idei ciudate cum ar fi cele ale contelui Tolstoi? Şi totuşi, anii se scurg, iar fiul dumitale, trecut de cincizeci, aproape toată viaţa şi-a închinat-o slăvirii unor idei despre care eu, dacă aş fi luat aşa, în grabă, mai *că n-aş şti ce să spun...

— De lăudat el cu atît mai mult nu merită laude, a zis contesa sec. Şi de-ar fi fost să am doi copii, crede-mă pe cuvînt, nu aş fi recurs la serviciile dumitale. Din păcate, un singur fecior am.

Generalul a pus ceşcuţa pe măsuţa de alături.

— Şi, mă rog, cu ce v-aş putea ajuta?

Contesa s-a ridicat, a ieşit pentru o clipă, după care s-a întors cu un plic sigilat.

— Otton Borisovici, faceţi-mi un bine. Alegeţi o zi cînd Maiestatea sa va fi bine dispus, cînd cele mai încurcate afaceri par a avea o şansă, şi puneţi pe masa împăratului acest plic.

393 din care generalul îşi luase ceaiul, dîndu-i astfel posibilitatea de a refuza, dacă ar fi vrut cumva s-o refuze. Mîna generalului a pornit în lungul mesei după plic, dar s-a oprit imediat ce degetele s-au atins de marginea scrisorii.

— Elizaveta Ivanovna... Data trecută, cînd l-aţi rugat pe împărat să-i permită lui Vladimir Grigorievici să vină din Anglia pentru a-şi lua rămas bun de la Tolstoi, cînd contele trăgea să moară în Crimeea...

— Atunci am fost refuzată, ţin bine minte, a zis sec contesa.

— Nu e vorba de refuz... Eu am uitat să vă comunic că însăşi exprimarea acelei rugăminţi a dezlănţuit o adevărată furtună din partea Maiestăţii sale...

Contesa a venit lîngă general, i-a pus o mînă pe umăr, l-a privit de aproape cu doi ochi ce fuseseră odată frumoşi şi l-a întrebat cu o voce oarecum intimă:

— Spune, Ott, ţi-i teamă chiar atît de mult de furiile Maiestăţii sale?!

Generalul s-a ridicat din jilţ.

— Mă tem întocmai atît cît consider că este necesar pentru ca în ţară să domnească liniştea şi ordinea.

A luat plicul, a sărutat mîna contesei şi a plecat.

* * *

Dimineaţa aceleiaşi zile posomorite de toamnă. Fadei, neruşinatul cerşetor cunoscut în întreaga gubernie prin obrăzniciile sale, şade sub Copacul sărmanilor, cască în urma somnului neîmplinit şi, din vreme în vreme, prinzînd cu mîna un capăt de funie deasupra capului, umple ograda cu dangăte subţiri de aramă. Unul din slujitori, trecînd pe alături, s-a indignat:

— Ce tot tulburi lumea, Fadei?

— Am ceva de vorbit cu boierul.

— Parcă mai dăunăzi aţi stat la sfat!

— Dacă nu, că n-am dovedit atunci să-i spun ce am pe suflet.

— **wŞi** ce ai tu pe suflet?

— Nu e nici de urechile, nici de mintea ta.

— Halal de aşa necaz!

Bătăile de clopot pînă la urmă l-au trezit pe Tolstoi S-a spălat, şi-a îngrijit barba, hainele, apoi, intrînd în

•sufragerie, s-a apropiat de fereastra prin care se vedea Copacul sărmanilor. Aceeaşi ceafă agresivă, aceiaşi umeri vînjoşi, acoperiţi

cu zdrenţe. L-a întrebat pe secretarul care de acum aştepta cu nişte corecturi de urgenţă:

— Valentin Fiodorovici, puiule, fă-mi un bine şi împrumută-mi ceva mărunţiş.

— Vai de mine, cu dragă inimă... Da ce să faceţi cu banii aşa de dimineaţă?

— Dar nu auzi clopotul? De-o oră şi mai bine sună.

— A! Fadei, calicul cela din Nemenka, e un porcos cum rar se află. Mai în fiece zi vine de ne scoală cu noaptea în cap. Şi după asta să-i mai şi daţi de pomană?

Lev Nikolaevici a furat cu ochiul în lături de nu cumva le aude cineva vorba şi a continuat, coborîndu-şi puţin glasul:

— E un tip foarte răutăcios şi, dacă nu-i scoţi nimic, umple lumea povestind despre mine nişte murdării care nu se mai află...

— Ei şi n-are decît! Tolstoi s-a

frămîntat o vreme.

— Totuşi n-am să mă simt bine dacă am să ştiu că un cineva umblă prin lume povestind cine ştie ce bazaconii despre mine.

Mărunţişul luat cu împrumut de la secretar # fost împărţit prin buzunare cu o anumită socoteală. O monedă trimisă afară printr-o slujnică a făcut, în sfîrşit, clopotul să tacă, după care Lev Nikolaevici s-a aşezat să-şi ia micul dejun. Nu prea îi era foame şi se tot uita în jur, îl deranja ceva în sufragerie. Bulgakov, care, tînăr fiind, nu prea credea că bătrînii pot avea noaptea crize, a rostit oarecum pus pe gînduri:

— N-aş zice că arătaţi chiar atît de bine în dimineaţa asta...

— Dar de unde să mai arăţi bine la vîrsta mea! Eu am şi ajuns la starea de răblăgeală după care, dacă îţi taie fruntea o încreţitură noaptea prin somn, apoi a doua zi pînă la amiază ai să tot umbli cu vîrcă roşie pe locul cela.

Şi se tot uită în jur — nu-1 aranja ceva, îl enerva ceva în sufrageria cunoscută încă de pe cînd era copil. A fost smintită prin ceva ordinea stabilită de ani de zile. în sfîrşit, a descoperit lîngă fereastră un gramofon cu o pîlnie enormă, colorată, semănînd oarecum cu o coadă de păun.

— E cumva o cumpărătură nouă?

Pentru moment Bulgakov s-a mirat cumplit, apoi, curmîndu-şi mirarea, a prins a povesti, fiind foarte bucuros că poate veni cu lămuriri:

— A fost ieri o forfotă nemaipomenită în jurul muzicuţei ăsteia. Cum a fost instalat gramofonul, s-a umplut casa de lume şi a ascultat pînă noaptea tîrziu predicile dumitale înregistrate pe cîteva discuri.

Lev Nikolaevici îşi tot reamintea îndelung şi chinuitor peripeţiile zilei trecute şi, pentru că secretarul dădea semne de îngrijorare, bătrînul conte a spus:

— Să nu vă mire, eu deseori pierd firul celor întîmp-late. E ca şi cum o prăpastie le-ar curma, şi nu-mi pot restabili memoria pînă nu găsesc cum să ocolesc prăpastia...

Apoi, peste o clipă, a întrebat:

— Da în afară de hodorogeală bătrînească, gramofonul nu mai scotea nimic prin pîlnia asta colorată?

— Ba da, a fost şi un disc cu romanţe ţigăneşti. Chipul lui Tolstoi s-a luminat într-o clipă:

— Ah, da, cum se putea să uit! îmi venise chiar şi un gînd frumos despre cîntecele ţiganilor — nu mai ţin minte; sau că l-am şi scris pe undeva, sau că vroiam de abia să-1 scriu...

O tînără slujitoare a intrat şi a pus în faţa contelui serviciul pentru micul dejun. Tolstoi a întrebat-o:

— Dar pentru dumnealui nu pui nimic?

Bulgakov s-a mutat pe un scaun ceva mai la o parte.

— Vă mulţumesc, Lev Nikolaevici, dar cafeluţa cu care sînt obişnuit dimineţile mi-am şi luat-o.

Cîteva gînduri, care nu aveau nimic comun cu firul vorbei, au fluturat pe fruntea bătrînului, după care Tolstoi a zis oarecum întristat:

— Iată că nici dumneata nu vrei să iei masa împreună cu mine... Toată viaţa caut un tovarăş ca să am cu cine lua dimineaţa masa, dacă fiertura asta de ovăz nu-i surîde nimănui. Ca să fiu sincer, caşa de ovăz nu e bună deloc, mă mir de ce-o fi îndrăgit-o englezii. Eu unul nici nu mai am ochi S-o văd dimineţile, dar ce să-i faci? Sînt la vîrsta cînd oamenii nu-şi pot permite luxul de a-şi schimba obiceiurile...

Şi-a strecurat colţul unui şerveţel sub gulerul caftanului, a luat într-o mînă cuţitul, în alta o felie de

 pîne pe care a prins a o acoperi cu unt. Opera cu atîta îndemînare şi fineţe, încît pentru o clipă a apărut la masă un conte de viţă veche, dar numai pentru O clipă. Mai încolo — iară un moşneag plin de griji gusta încet şi fără poftă din fiertura de ovăs. A zîmbit:

— Valentin Fiodorovici! Dacă vă deranjez cumva, vă puteţi aşeza cu cîteva scaune mai în fund. îmi aduc bine aminte ce scîrbă mă apuca pe vremuri, cînd bătrînii clefăiau la aceeaşi masă cu mine. Acum iată că m-a pedepsit Dumnezeu şi pe mine, lăsîndu-mă fără dinţi, spre oroarea celor tineri...

Bulgakov a avut un rîs sincer, răsunător...

— Care bătrîni, Lev Nikolaevici! Că pînă la moşnegii despre care a venit vorba mai aveţi încă mult...

Tolstoi a rămas adine mişcat de delicateţea secretarului.

A intrat Sofia Andreevna. S-a apropiat, i-a sărutat tîmpla.

— Bună dimineaţa, Liovocika.

— Bună, Sonişor.

— Te văd posomorit şi îngîndurat... Te-o fi supă-rînd ceva?

— B^a n-aş zice. Mă simt bine.

— Ochii ţi-s cam tulburi. Să fi avut criză noaptea trecută?

Bătrînul cam şovăia:

— Drept să-ţi spun, nici nu prea ţin minte ce a fost noaptea trecută...

Sofia Andreevna nu mai putea de atîta necaz:

— Dumnezeule, de ce nu m-ai trezit, de ce nu ai pus toată casa în picioare?! Atunci cînd nu te simţi bine, datoria ta e să ne chemi în ajutor, pentru că, mai ales după acele crize, ştiu bine cît de greu îţi revii dacă nu sînt şi eu alături. Ori poate te-ai plictisit, ţi s-a urît a mă tot vedea lîngă tine?

Tolstoi culege cu linguriţa rămăşiţele din farfurie şi cugetă în sinea lui:

„Un pic de ruşine nu strică, atunci cînd ruşinea e firească, moştenită din bătrîni. Şi e foarte înţeleaptă obişnuinţa omului de-a acoperi cu haina şi a ascunde dc faţa lumii tot ceea ce nu trebuie de arătat, lăsînd descoperită numai faţa, adică singura parte a corpului ce poartă pecetea sufletului omenesc. Personal am avut

totdeauna un fel de repulsie pentru goliciunea trupului. Pînă şi sînii unei femei tinere mi-au stîrnit numai scîrbă. Nu-i vorbă, în anii tinereţii sînii ceia îmi mai trezeau ei şi alte emoţii, dar, orişicum, nu mă simţeam bine în faţa goliciunii lor!...[11]

Sofia Andreevna stătea alături nemişcată. Era rîndul lui să răspundă la înţepătură, dar iată că pare a fugi cu gîndul în cu totul altă parte.

— Sonecika, hai să facem o zi de pace în casa noastră.

Sofia Andreevna, după o jumătate de veac de căsnicie, ghicea cînd bărbatul ei se gîndea la una şi vorbea despre alta. O supărau totdeauna aceste dedublări.

— Mă rog, facem pace, dacă zici... Te supără cumva prezenţa mea, să plec din sufragerie?

— Se poate s-o întorci chiar aşa! Dimpotrivă, sînt foarte bucuros să te revăd. Eri seara venise o telegramă pentru tine, ai văzut-o?

— Da, e de la văduva editorului Marx. Anunţă reluarea editării operelor complete chiar în decursul acestui an.

Lev Nikolaevici şi-a tot împăturit frumuşel şerveţelul de care se servise la masă, pentru că avea ceva de discutat cu soţia şi nu ştia cum ar începe-o mai bine.

— Sonecika, dacă ţii minte, te-am rugat de mai multe ori să găseşti cumva vreo posibilitate de-a coborî preţul operelor complete. Orişicum, dar cărţile sînt prea scumpe şi pe un om simplu poate să nu-1 ţină cureaua cînd va vrea să le cumpere...

Sofia Andreevna a schiţat un zîmbet sarcastic:

— Nu te mai lasă odată ispita de-a fi aruncat în vînt toată averea noastră, lăsîndu-ne săraci lipiţi pămîntului...

— Sonecika, se poate să nu se înţeleagă oamenii chiar în aşa măsură? Eu scot la editura lui Sîtin seria „Biblioteca pentru toţi" cu un preţ atît de scăzut, încît cărţile au început a fi vîndute la pud ori cu suta de exemplare. Sperăm să ajungem cu vremea a edita cărţi care în genere nu vor costa nimic — stă cartea pe tejghea şi o ia cine doreşte. Acum, în timp ce eu cu Sîtin luptăm pentru ieftinirea cărţilor, alte edituri scot operele mele complete cu preţul cel mai ridicat. Or, numele meu nu poate figura şi pe cele mai scumpe, şi pe cele mai ieftine cărţi din Rusia. Una din două.

398

Sofia Andreevna, necăjită şi nervoasă, de abia îşi mai reţinea furia.

— Mă rog, pot aduce şi pune în faţa ta condicile de venituri şi cheltuieli ale familiei; îl voi lua de martor pe Dumnezeu că nu pot ieftini cu nici un ban operele editate de mine. Nu mai zic că printr-o înţelegere mai veche tot ce-a fost scris pînă în anul '80 a fost lăsat de tine pentru întreţinerea familiei — ori poate a intervenit, s-a schimbat ceva între timp? Dacă ţii numaidecît să le luăm pe toate din capul locului, pentru că, într-adevăr, prea multe s-au adunat..

Nu ma aşteptam, zău, la o asemenea explozie... In sfîrşit, lăsăm pe altă dată...

Era însă tîrziu, pentru că în vreme ce discutau ei înde ei, în cadrul uşii a apărut silueta unuia dintre feciorii mai mici ai scriitorului. Andrei Lvovici stătea nervos, cu mînile încrucişate la piept, şi pîndea o pauză pentru a interveni. Tocmai era momentul.

— Bună dimineaţa.

Lev Nikolaevici, care nu-i prea suferea pe mezini pentru nesfîrşitele lor călătorii şi petreceri în străinătate, de abia i-a făcut cu capul în semn de răspuns, pe cînd Sofia Andreevna s-a ridicat şi a venit de l-a sărutat pe frunte. De altminteri, băiatului puţin îi păsa care dintre părinţi şi în ce fel îi răspunde la bineţe.

— Papa, aş vrea să aflu dacă ultimele tale cuvinte pot fi tălmăcite in sensul că testamentul despre care se vorbeşte azi în toată ţara nu a fost încă semnat şi nu va fi semnat în viitorul apropiat

— Nu doresc să răspund la întrebarea dumitale. Tatiana Lvovna avea marele dar de-a interveni în momentele cele mai critice ale familiei. A:um a venit, s-a aşezat lîngă părinte, i-a sărutat mîhnitul său obraz. Sofia Andreevna, văzînd că nu se va alege nimic din discuţia pe care ar fi vrut s-o înceapă, a bătut în retragere

— Hai să nu ne facem atîta supărare unul altuia. Iritarea niciodată nu a fost printre sfetnicii cei buni. Ce să-i faci, fiecare are dreptate în felul său. Avem o casă plină de copii şi de nepoţi. Şi eu,

ca stăpîna, pe Hngâ multe altele, trebuie să mă îngrijesc şi de Lev Nikolaevici. Scriitorul trebuie să aibă timp liber pentru a cugeta, iar timpul liber pînă la urmă, e acelaşi lux

plătit cu bani grei. Altminteri vorbind, scriitorul trebuie să fie bogat pentru a-şi putea îndeplini sarcina.

— Nu este neapărat...

— Cum, adică, nu este neapărat?... Dacă scriitorul, fiind nevoiaş, va sta ziua întreagă prin slujbe să-şi asigure bucata de pîine, atunci cînd Dumnezeu să mai scrie el, nopţile?...

Lev Nikolaevici nu vroia să cedeze.

— Da ce crezi?! Adevăratul scriitor poate petrece o zi întreagă la slujbă, apoi, furat de ale sale, va mai sta o noapte întreagă la masa lui de scris. Nu e deloc justă afirmaţia că sărăcia e o mlaştină în care se îneacă talentele. Cînd omul are ce spune, el pînă la urmă răzbate, fie chiar şi muncind nopţile...

Sofia Andreevna a avut un zîmbet plin de ironie.

— Şi, mă rog, cît poate rezista un om muncind în felul ăsta — ziua într-un loc, noaptea în alt loc?

Lev Nikolaevici se tot necăjea cu speteaza scaunului pe care se aşezase — hotărît că nu se simţea bine în propria casă. II supăra ceva şi el, luîndu-se cu vorba, pe-o vreme uita, apoi îşi amintea iarăşi că îl irită ceva.

— Gramofonul cela o să mă. doboare. Şi chiar nu poate fi scos şi dus undeva ca să nu-1 mai văd?

Sofia Andreevna a zis plină de nedumerire:

— L-am pus la un loc mai de cinste, pentru că, oricum, e cadoul fabricii de gramofoane. Unde mai pui că o săptămînă întreagă s-au chinuit oamenii ceia înregis-trînd tălmăcirile tale din sfînta evanghelie.

Lev Nikolaevici a dat din mînă a lehamite-.

— A, toate astea-S prostii. Invenţiile tehnice ne amuză doar pentru un moment, iar mai apoi ochiul se obişnuieşte şi trece peste ele fără a le măi cbserva. Numai ce e viu, ceea ce naşte din mamă, avîndu-şi chipul şi asemănarea sa, prezintă un interes statornic şi ne face să participăm cu sufletul la ceea ce vedem. Interesul pentru cai nu a scăzut cu nimic în urma inventării bicicletei, cu toate că se poate întîmpla că odată şi odată bicicletele vor ocupa toate drumurile făcute de cai. Dar asta nu va însemna că tehnica a învins ceea ce a fost viu şi sănătos în sînul naturii.

Tatiana Lvovna a zîmbit.

— Slavă Domnului... Atunci cînd papa începe a aduce vorba de cai, aproape de fiecare dată înseamnă începutul

 însănătoşirii. Să trimitem la grajd ca să se pună şaua pe Delir?

De vreo două săptămîni, zice grăjdarul, nu-şi mai poate afla loc şi bate cu copita.

Pe Tolstoi iară a început a-1 deranja dezordinea din sufragerie.

— Hotărît că nu putem convieţui amîndoi în aceeaşi odaie — eu şi gramofonul.

Bulgakov a prins a-1 demonta, dar, după ce i-a scos pîlnia colorată, s-a oprit pe-o clipă ca să întrebe.

— Lev Nikolaevici! Nu ştiu de ce mi s-a părut aseară că gramofonul vă face plăcere. Eraţi vesel, plin de voie bună...

— Arătam vesel, pentru că au stat aici toată seara muncitorii de la fabrică. Trebuia să mă bucur, cum altfel! Oamenii vin şi-mi dăruiesc un gramofon, care, cred, o fi costînd destul de mult. Iar că arătam puţin agitat, asta nu are nimic comun cu gramofonul. M-a înviorat nespus romanţa cîntată de vocea ţiganului celuia bătrîn. Au o taină vocile ţiganilor, şi romanţele lor au un farmec, că trezesc în sufletul omului dureri şi vise la care nimeni, în afară de ţigani, nu poate ajunge. Arta vocală a ţiganilor, în genere, este uitată şi nepreţuită. Numai atunci cînd ne doare, ne amintim de dînşii, pentru ca pe urmă, după ce ne vom fi limpezit sufletele, iară să-i uităm. Este pe undeva o fărîmă de hîrtie? •Gîndurile acestea fugitive, de obicei, sînt pline de miez, dar au un capriciu: cum vin în goană mare, aşa se şi duc, şi dacă nu le notezi — gata, parcă nici nu au fost...

Bulgakov a scos din servietă o foaie curată, a pus-o în faţa scriitorului, la care Lev Nikolaevici a protestat:

— Cum se poate să stric aşa bunătate de hîrtie?! Pe-o asemenea foaie s-ar putea începe un roman de-o mie de pagini, pe cînd mie-mi trebuie o zdreanţă obişnuită, pe care s-ar putea înşira cîteva gînduri încîlcite ale unui moşneag de optzeci şi doi de ani.

A cules din sertar o scrisoare a cuiva, a îndoit sfârşitul paginii, rămas nescris, a rupt frumos fîşia de hîrtie-curată, apoi s-a lăsat şi a prins a aşterne pe dînsa rînduri mascate, puţin întortocheate la capăt, de parcă ar fi cosit iarbă. S-a aşezat o linişte adîncă, şi în vreme ce Tolstoi scria, au demontat gramofonul, l-au scos din casă, iară bătrînul, furat de harul cugetului, aşterne rînd după .rînd. O vreme toţi cei din sufragerie stăteau

şi urmăreau vrăjiţi cum se mişcă creionul pe hîrtie. Tolstoi, scriind, cugeta în acelaşi timp:

„Un mare chin pentru mine e că toile scrise de mîna mea stîrnesc la cekdin jurul meu sentimentul proprietăţii şi începe o goană nebună pentru a acapara foaia scrisă. Eu muncesc din răsputeri, stau zile şi nopţi la masa de scris, de parcă aş fi legat în lanţuri de masa ceea, iar ei nu caută să pătrundă cu gîndul la ce voi fi scris eu acolo, ci se gîndesc numai cum ar face ca să pună mîna primii pe foaie../[1].

Şi în vreme [ce scria, în vreme ce i se depanau aceste gînduri, cei ai caSei, oarecum stingheriţi de tăcerea îndelungată, au prins a se ridica unul cîte unul şi părăseau sufrageria în aşa fel că, atunci cînd creionul s-a culcat obosit pe foaie, în sufragerie nu mai rămăsese decît Bulgakov. Şi de parcă ar fi ghicit ce-a trecut prin mintea bătrînului, secretarul l-a dojenit:

— Cine*- al^ul vă e de vină, dacă scrieţi atît de mult?!

Tolstoi s-a luminat cum se lumina totdeauna cînd vedea alături un suflet sensibil şi înţelegător:

— Ah, da, e vina mea, fireşte... După cum tot e vina mea că am făcut o casă de copii, iar ei sînt de nimica, îmi aduc numai necazuri şi amărăciuni. Cu alte cuvinte — sus fruntea, Lev Nikolaevici! Şi o ţin sus, ce să-i faci...

Sub Copacul sărmanilor stăteau vreo şase-şapte *straniei,* aşteptînd să iasă boierul. Această adunătură, aceşti „oameni ai lui Dumnezeu[41], cum li se zicea deseori, urmăreau, de parcă ar fi fost la teatru, cu privirile lor grele cum a scos grăjdarul mîndreţe de armăsar şi a prins a-1 înşeua.

Pe la vreo unsprezece a ieşit Lev Nikolaevici. A coborît cele cîteva scăricele şi a rămas înmărmurit, pentru că nu prea vroiau ochii să-i vadă împreună — o adunătura de vagabonzi şi, ceva mai în fund, Delir, frumosul şi mîndrul lui prieten. O jumătate de inimă vroia să plîngă, cealaltă vroia să se bucure. A biruit jumătatea de inimă înclinată spre durere şi s-a apropiat de lumea ce-1 aştepta. A căutat să intre în vorbă cu fiecare, a ascultat spovedania multor destine încurcate, după care, fără prea multă tragere de inimă, a

scotocit prin buzunare, le-a făcut parte din mărunţişul pe care îl avea. Dar, hei, lasă că rus era nu numai Tolstoi, ruşi erau

şi cei de sub Copacul sărmanilor. Primind de la stăpî-nul casei blagoslovirea, prietenia şi bănuţul dăruit, cerşetorii nici gînd să plece. Vroiau să vadă cu ochii lor cum un bătrîn de optzeci şi doi de ani va încăleca o asemenea frumuseţe de armăsar.

Lev Nikolaevici a venit să vadă de e bine pusă şaua şi, în acelaşi timp, se gîndea în sinea lui:

„De fiecare dată cînd mă pregătesc să fac o plimbare călare, o sumedenie de cerşetori se adună să mă petreacă. S-or fi gîndind în capul lor: ia moşneag al naibii — spune una şi face alta! Şi cu ce urale mă mai petrec ei la drum, dragă Sonişor, lasă-mă s-o ştiu eu mai bine decît tine...[14].

Tolstoi a mîngîiat cu podul palmei botul calului. Delir i-a prins cu vîrful buzelor marginea mînecii, de care, pe semne, i se făcuse dor...

— Ei, uite, vezi că nu eşti cuminte...

I-a cercetat dinţii, copitele, apoi l-a chemat pe grăj-dar şi i-a spus:

— II duci la fierar să-i scoată potcoavele şi-1 mîi apoi la hergelie...

Grăjdarul a rămas cu gura căscată:

— Şf după ce-1 mîn într-acolo?

— Atît. îl laşi acolo, în herghelie.

După care bătrînul a trecut cu palma peste coama calului, luîndu-şi rămas bun de la vechiul său prieten şi, cu ochii plini de lacrimi, căci îl umpluse aşa, deodată, jalea, a pornit încet cu paşi moi şi obosiţi spre pădure.

Iar la Petersburg, în zilele celea posomorîte de toamnă, îşi făcea drum spre putere Grigori Rasputin ori, cum i se zicea în popor — „Grişka", una din cele mai misterioase figuri din istoria Rusiei. Escroc şi aventurier, după spusele unora, apostol şi părinte al poporului, după convingerea altora, acest călugăr răspopit cutreiera ţara, zguduind-o dintr-un capăt în altul. Mintos şi categoric în atitudini, orator de forţă, cu o voce tunătoare în stare să spargă un iarmaroc de mii şi mii de oameni, Rasputin mai avea şi o influenţă diabolică asupra tuturor sufletelor zbuciumate.

Sîmburele filozofiei lui Rasputin, dacă, firește, încurcatele lui predici de prin iarmaroace pot fi luate drept o anumită filozofie, consta în convingerea că sufletele păcătoşilor se pot curaţi numai

printr-o nouă şi conştientă păcătuire. Mai ales îi plăcea lui Grişa sâ convingă femeile pentru o nouă şi conştientă păcătuire şi zice-se că aceste gîsculiţe abia ieşite din patul lui Rasputin i-au făcut faima cea mare, şoptind pe la toate colţurile de stradă marea izbăvire de care au avut parte.

Ajuns la culmea popularităţii, Rasputin s-a gîndit că ar fi mai cu cale să lase cele drumuri şi să vină mai aproape dc locul unde se exercită puterea. După care îşi face apariţia la Petersburg şi se ţine mai aproape de oamenii ce aveau acces la Palatul de Iarnă, convins că familia suverană, înclinată spre misticism, odată şi odată va recurge la serviciile lui. Boala de a nu putea lua decizii răzbătu demult în Palatul de Iarnă. Pînă la urmă, după ani şi ani de aşteptare, întreaga Rusie a ajuns încredinţată că decizii lucide poate lua numai Rasputin. Astfel nu a fost deloc întîmplător faptul că într-o noapte porţile palatului s-au deschis şi ofiţerul de gardă l-a lăsat să treacă în interior pe acest călugăr nebunatic.

A mai avut, firește, şi un pic de noroc. Moştenitorul tronului suferea de hemofilie — o boală grea legată de componenţa sîngelui. Cea mai mică zgîrietură sîngera cu lunile, pentru că sîngele îşi pierduse facultatea de a se coagula. Au fost invitaţi cei mai mari specialişti, au fost încercate cele mai rare medicamente. Cînd toate s-au dovedit a fi în zadar, s-a trecut la babe, iar cînd nici ele nu au mai putut fi de folos, a venit rîndul lui Rasputin.

Se zice că la început împăratul era împotriva acestei haimanale şi însăşi împărăteasa i-ar fi dat drumul într-un miez de noapte. Cum s-a pomenit în dormitorul copilului, Rasputin, voinic şi zdravăn cît un munte, s-a apropiat de patul moştenitorului, i-a pus pe creştet o labă grea şi păroasă, după care a detunat cu vocea-i răguşită:

— Deşteaptă-te, copile, şi rîzi, că a venit ceasul tămăduirii tale!

Şi pentru că împărăteasa stătea în prag împietrită de cele ce-i vedeau ochii, Rasputin s-a întors spre dînsa şi i-a zis:

— Vină, femeie, şi bucură-te de zîmbetul copilului tău...

Moştenitorul, într-adevăr, după multe luni de suferinţă zîmbise pentru prima oară. Apoi a adormit şi după un somn bun a prins a se înzdrăveni. Pînă şi sîngele a început a se coagula şi asta a avut repercusiuni incalculabile asupra întregului imperiu. Dc la o vreme treburile mari ale statului nu se rezolvau de către Consiliul de Stat ori de către Dumă, ori chiar de împărat. Adică toate aceste instituţii funcţionau din plin, împăratul Nicolae semna decretele cu duiumul, dar în toate sc simţea mîna lui Rasputin.

Hîtru şi viclean ca un şarpe, de cum a căpătat permisiunea de a intra la palat oricînd ar fi dorit, acum venea rar dc tot, lăsînd perechea imperială să-i ducă dorul întruna. Dacă era prezent cînd se discutau problemele mari ale ţării, nu obişnuia a se băga cu părerile sale. Şedea lîngă căminul de teracotă albastră, o coge-mite namilă

cu obrajii înfundaţi în palme, şi din vreme în vreme arunca o vorbă-două de duh, lăsînd familia împărătească să se zbată nopţi întregi pentru a ghici ce-o fi vrînd să zică Rasputin, aruncîrjd cutare sau cutare vorbă.

Într-o sară, cînd în cabinetul împăratului se discuta greva muncitorilor din industria textilă din Ivanovo, Rasputin, care stătuse cîteva ore nemişcat, deodată s-a trezit din moţăiala şi a zis:

— Maiestatea sa n-a avut noroc nici măcar cu nobilimea. Witte e voinic, dacă prea iese din brazdă; Tolstoi e credincios, numai că se închină altui Dumnezeu...

Aforismul a avut un mare succes şi a doua zi împăratul l-a convocat la palat pe primul-ministru Stolîpin. Nori mari şi grei acoperiseră cerul Rusiei, ţara era în plină fierbere. Stolîpin, un vulpoi bătrîn, a venit cu două mape — în una era situaţia reală, în alta era o situaţie aşa cum ar fi vrut s-o vadă împăratul — totul depindea de felul în care va decurge audienţa. N-a reuşit el să intre ca lumea în cabinetul suveranului, că împăratul l-a şi întrebat:

— Piotr Arkadievici, ce noutăţi de la Tuia? Stolîpin a răsfoit încet conţinutul primului dosar, încereînd a ghici cam ce ar putea ascunde o astfel de întrebare. în stînga împăratului stătea generalul Trepov,

405 o rablă bătrîna cu care Stolîpin nu se prea avea de bine, iar în fundul cabinetului, lîngă rafturile cu cărţi, — generalul Richter, şeful cancelariei. împăratul îşi cerceta distrat unghiile, aşteptînd răspunsul primului-ministru, şi Stolîpin, precaut ca totdeauna, a luat-o pe departe:

— Situaţia din guberniile centrale ale ţării...

— Dar eu nici măcar nu pomenisem de guberniile centrale! Te-am întrebat doar de Tuia.

Stolîpin mai şovăie...

— Cît despre Tuia concret, apoi, potrivit comunicatului telegrafic de astă-noapte, situaţia, după stingerea revoltelor ţărăneşti, începe a reveni la normal. S-ar putea chiar afirma...

— Atunci, dacă situaţia se stabilizează, pentru ce a fost necesară deportarea lui Certkov?

Stolîpin a oftat oarecum uşurat: asta-i, carevasăzică! Nu-i plăceau întrebările ceţoase, mai ales cînd aceste întrebări veneau din partea împăratului.

— Maiestate, am fost nevoiţi să recurgem la măsuri drastice, pentru că tolstoismul, dintr-o mişcare estetico-teologică, precum părea la început, a început a se transforma într-un curent de politică pură. Revista „Svobod-noe slovo", fondată de acelaşi Certkov şi care apare acum la Londra, publică frecvent informaţii în care este

descrisă în culori sumbre situaţia din închisori şi din batalioanele disciplinare.

împăratului nu i-a plăcut deloc că discuţia o ia oarecum razna, şi, pentru că generalul Trepov începuse a picura bătrîneşte, l-a întrebat:

— Dmitri Fiodorovici, cunoaşteţi problema?

— O cunosc, Maiestate.

— Ce puteţi obiecta?

După o mică ezitare Trepov a declarat sus şi tare:

— închisorile şi batalioanele disciplinare, Maiestatea voastră, nu se fac pentru a se scrie mai apoi despre ele în ziare.

— Firește, a spus împăratul. Şi ca să revenim iarăşi la subiect, vreau să zic că personal nu am nimic împotriva deportării lui Certkov. Vroiam numai să aflu care a fost atitudinea contelui Tolstoi faţă de această măsură administrativă.

— A urmat o adevărată furtună, Maiestatea voastră.

406

Contele i-a scris chiar ministrului justiţiei, rugind să fie el însuşi luat şi dus la închisoare, în schimbul eliberării tolstoienilor, dat fiind că el este acel care a venit primul cu ideile... , împăraţii a avut un surîs scurt şi răutăcios.

— Cununa de spini el nu o va primi din mîinile noastre — lasă mai bine să-şi poarte pălăria cu borurile largi cu care, zice lumea, îi stă atît de bine...

Şeful cancelariei, generalul Richter, ştia să fie absent atunci cînd era nevoie să dispară, dar ştia să apară numai-decît atunci cînd era cazul.

— E o soluţie cît se poate de înţeleaptă, Maiestate, şi singurul lucru care mă pune oarecum pe gînduri e contesa Certkova. Pentru vîrsta ei înaintată deportarea singurului său fiu e o amărăciune care ar putea fi şi ultima. Personal am crezut că, ţinînd seama de meritele soţului ei, un onorabil bărbat de stat, general în slujbă, care a servit cu onoare trei împăraţi...

Stolîpin respira adînc, plin de furie — în sfîrşit, iată axa invizibilă a discuţiei. Carevasăzică, unii îşi pun capul pentru binele patriei, iar alţii umblă cu binefaceri...

— Pe noi ar trebui să ne preocupe în primul rînd, a zis el oarecum înţepător, destinele Rusiei şi abia mai apoi dispoziţia^unei bătrîne contese. Avînd o stimă deosebită pentru contesă şi pentru răposatul ei bărbat, noi sîntem totuşi datori a vedea mai întîi marele pericol în care ne-a băgat feciorul ei, propovăduind idei tolstoiene. E un pericol atît de mare, încît eu, la drept vorbind, consider deportarea lui Certkov doar un modest început, pentru că măsurile care au fost luate pînă acum nici pe departe nu sînt suficiente...

— Atunci ce vă împiedică să luaţi măsuri suficiente? a întrebat împăratul, scăpărînd cu ochii săi spălăciţi. Rusia nu poate avea două

capitale: una la Petersburg, iar alta la Iasnaia Poliana. Sper că n-o să intraţi cu mine în discuţie pe o asemenea temă?

Stolîpin, care, după frica trasă, s-a ales cu un cîştig frumos, a tăiat scurt:

— Nu, Maiestatea voastră.

Trepov a sunat din călcîie, ceea ce ţinea loc de răspuns, şi numai Richter părea că nu a reacţionat deloc — de abia şi-a plecat fruntea în semn de supuşenie şi lucrul acesta n-a trecut neobservat. întorcînd şefului can-

407 celariei dosarul cu hîrtiile prezentate pentru raport, împăratul, pentru a. linişti oarecum spiritele, a zis:

— Cît despre bătrîna contesă, puteţi să-i transmiteţi că, anume datorită meritelor bărbatului ei, noi binevoim a ridica ordinul de deportare a feciorului său doar pentru perioada în care contesa va locui personal, împreună cu feciorul ei, acolo, lîngă Tuia. Imediat după plecarea ei ordinul de deportare va intra în vigoare.

Trepov, care pregătise în taină împreună cu Stolîpin deportarea lui Certkov, a rămas oarecum mirat:

— Fără a încerca să pună la îndoială hotărîrile Maiestăţii tale...

— Las' să se mai vînture băbuţa, să ia puţin aer curat, a zis împăratul. O să-i facă bine. Unde mai pui că, după cîte mi s-a spus, nici ea nu-1 prea înghite pe Tolstoi, aşa că, te pomeneşti, ne va da şi o mînă de ajutor...

Stolîpin, fire vicleană, mirosind că împăratul a intrat în zodia în care sînt posibile hotărîri dintre cele mai neaşteptate, a făcut o încercare de a lansa un plan al lui mai vechi:

— Maiestate! Ceea ce ne pune adesea în dificultate este popularitatea nemaipomenită a lui Tolstoi, o popularitate la care contribuim pînă şi noi înşine, fără a ne da seama. Pe străzile oraşelor de dimineaţă pînă seara se discută despre Tolstoi şi despre revoluţie. Paginile publicaţiilor sînt inundate de două teme: Tolstoi şi ţărănimea. Saloanele nobilimii sînt preocupate de problema Tolstoi şi biserica. în cele din urmă, începi să te gîndeşti: au chiar să fi secătuit pînă într-atîta Rusia, să fi ajuns un imperiu să trăiască cu noutăţile ce vin dintr-o curte boierească de lîngă Tuia? Şi dacă aşa stau lucrurile, oare nu este de datoria noastră să scoatem ţara dintr-o astfel de împietrire şi amorţire?

— Ce propune guvernul?

— Pentru moment nu avem mari planuri, dar, pentru că totuna e toamnă, ne-am gîndit că vînătorile împărăteşti de pe vremuri aveau un rost cu mult mai mare decît se credea, şi o astfel de vinătoare ar fi, din punctul nostru de vedere, cit se poate de binevenită...

— Grijile ţării, a zis împăratul, nu ne vor permite să fugărim două zile un pui de iepure.

— Care iepuri, Maiestate! Acum e sezonul lupilor.

împăratul, gata să tragă de mînerul de bronz al uşii, s-a oprit pe o clipă în prag.

— O vînătoare de lupi — asta e de acum cu totul altă poveste... Dmitri Fiodorovici, aranjaţi o vînătoare de lupi săptămîna viitoare.

între timp bătrînul lup se strecura prin mlaştini, prin rarişti de pădure, spre nord'. La început ocolea căile mai umblate, dar a început a slăbi de atîta ocolit şi s-a gîndit: las' că tot e un drac. După care n-a mai făcut nici un ocol. Venea pe de-a dreptul.

Pădurile umede şi reci îşi scuturau frunza şi toate îi spuneau că nu e a bine. Bătrînii lupi ştiau că odată cu zilele ploioase de toamnă, odată cu scuturatul frunzelor în păduri, încep şi marile vînători de lupi. Acum el visa să ajungă într-acolo unde pornise nainte de-a fi început goana cea mare, dar vezi bine că frunzele tot cad., iar frigul creşte. Şi plîngea în sinea lui bătrînul lup, plîngea, căci acesta e marele necaz al bătrîneţi-lor — de ştiut le ştii pe toate, dar de putut nu mai poţi nimic.

Pe cîmpurile reci şi dezvelite de toamnă merge un bătrîn puţin adus din spate cu un baston subţioară. La optzeci şi doi de ani o plimbare pe jos nu e lucru tocmai simplu şi bătrînul vine suflînd din greu. I se năzar, trecînd prin zare, herghelii de cai frumoşi, şi în fruntea fiecărei herghelii zboară Delir, cumintele, harnicul, deş-teptul lui Delir, şi Lev Nikolaevici cugetă în sinea sa:

„Niciodată n-am crezut că o să-mi fie atît de greu să mă las de călărie. Cu fumatul am avut mult de furcă, dar pînă la urmă l-am lepădat. De femei mi-a fost greu să mă las, dar m-au ajutat bătrîneţile şi acum, chiar de mă şi învăluie cîte-o ispită, nu mai este ea chiar cine ştie ce. După carne am tînjit multă vreme, dar m-am obişnuit pînă la urmă a mînca numai de sec, dar de călătorie, iată, nu mă pot lipsi şi o şa bună de piele, o coamă de cal ridicată în vînt, un armăsar în plină goană mă smulg noaptea din somn cu vis cu tot."

Cînd, în lungul drumului, de după un deluşor au răsărit acoperişurile zdrenţuite ale unui cătun, Lev Nikolaevici s-a oprit. Era un loc deschis, frumos, unde obişnuia să se odihnească. A şezut o vreme sub un copac ce creştea singuratic pe-o margine de drum, a cer-

cetat să vadă ce are prin buzunare, şi-a îngrijit puţin barba, musteţile, şi abia după asta a pornit spre amărî-tul cela de sătuc. Cînd a apărut în vatra satului, femeile stăteau de acum pe la portiţe, închinîndu-i-se, tăcute şi cuviincioase.

Lev Nikolaevici răspundea zgîrcit, demn, la plecăciunile lor şi în acelaşi timp se gîndea:

„Mult aş fi vrut să mor şi eu cum mor, de obicei, ţăranii. Tăcuţi, îngînduraţi, modeşti, se întind pe cîte-o vatră caldă, îşi acopăr trupul cu un ţol ceva, şi pînă să se răspîndească vestea despre suferinţele lor, pînă să se adune măcar vecinii, ei se sting, se fac pămînt, de parcă pămînt au fost totdeauna..."

La cea de-a treia casă îl opreşte umbra unei bătrîne care îi toarnă plecăciuni cu nemiluita.

— Spune-mi, te rog, unde-o fi trăind pe aici una Kurnosenkova?

— D-apoi că chiar asta mi-e casa.

— Eşti tu femeia pe care o ajută fiică-mea Aleksandra?

— Ne ajută, cucoane, da-i-ar Domnul sănătate...

Lev Nikolaevici a scos dintr-un buzunar nişte anumiţi bani pe care i-a pregătit mai din vreme.

— E ocupată Aleksandra Lvovna, n-a putut veni şi m-a rugat să-ţi transmit rublele acestea.

Femeia a prins bancnota cu vîrful degetelor, de parcă
0 pasăre ar fi prins banii în cioc, şi aşa şi stătea cu dînşii, frămîntîndu-se în mintea ei: să-i ia, să nu-i ia?

— Ce-ţi face bărbatul? Tot cu boala?

— Zace, sărmanul de el.

— la seama, colo sînt trei ruble şi, vezi, nu te grăbi să cheltuieşti banii pe nimica. Mai întîi stai de cîntă-reşte bine nevoile casei, vezi care din ele mai pot răbda, iar care nu pot răbda în nici un chip, şi tocmai atunci cînd vei ajunge la cea mai mare nevoie a casei...

— Deie-vă Domnul sănătate, cucoane...

Mulţumit de binele pe care l-a făcut, Lev Nikolaevici merge mai departe, dar la portiţa vecină o altă femeie
1 se închină cu atîta sîrguinţă, încît părea că, uite, o să ameţească băbuţa şi o să cadă cu plecăciuni cu tot.

— Cum te cheamă?

— Kurnosenkova mi se spune, înălţimea voastră.

— Cum, adică, Kurnosenkova? Păi, eu chiar acum i-am transmis o mică ajutorare uneia pe care o chema Kurnosenkova?

— Dacă nu, cucoane, că pe aceea nu Kurnosenkova, pe aceea Kleacikina o cheamă.

Oarecum nedumerit, Lev Nikolaevici se întoarce la poarta la care abia ce făcuse pomana. Mîna femeii tot mai stătea cu bancnota prinsă în cioc.

— Se poate să nu-mi spui adevărul?

— Dacă nu v-am minţit, cucoane, pe legea mea că nu v-am minţit! M-aţi întrebat: ce-ţi face bărbatul, tot cu boala? Şi eu am zis: „Zace, sărmanul de el", şi chiar aşa şi este, puteţi să întraţi în casă să-1 vedeţi...

— Şi totuşi, ţie nu ţi se spune Kurnosenkova?

— Aici am cam tăinuit adevărul, dar vă rog să mă iertaţi, cucoane, că sînt şi eu o biată amărîtă cu o casă plină de copii...

— Ei, dacă într-adevăr îţi zace bărbatul şi zici că ai mulţi copii, atunci uite cum facem... Eu îţi iert păcatul de a nu fi spus adevărul, dar rublele totuşi mi le întorci.

După ce i s-au întors banii, Lev Nikolaevici a venit de i-a dat celei care cu adevărat era Kurnosenkova. Mătuşa, cu banii şi cu dreptatea în mînă, iar a pornit-o cu plecăciunile, dar Lev Nikolaevici, oarecum strîmto-rat de atîtea semne de recunoştinţă, a căutat să-şi vadă de drum. Spre cumplita sa mirare, şi la cea de-a treia casă stătea o babă în poartă, semănînd cumplit cu primele două, şi îi tot dădea zor cu închinăciunile. Lev Nikolaevici s-a oprit, s-a uitat lung de sub streaşină palmei.

— Nu cumva eşti Malania, cea care tot umbla tinerică şi frumuşică în pădure după fragi?!

Mătuşa s-a luminat la faţă, fericită c-o mai ţine minte boierul, apoi s-a stingherit puţin, cum îi şade bine unei femei ce a păcătuit pe vremuri, după care a răspuns cu glas scăzut, ca să nu i se ducă vorbele prea departe:

— Eu îs, cucoane. Chiar vă mulţumesc că atunci, demult, nu m-aţi lăsat în pagubă — şi de măritat aţi avut grijă să mă măritaţi, şi la făcut casă ne-atl ajutorat...

— Apoi că eu pe atunci cam pîndeam fetele în pădure şi, ţin minte, pe multe le-am măritat şi le-am ajutorat să-şi ridice case... Pe tine cine te-o luat atunci? Cum îi zice bărbatului tău?

— Kurnosenkov, cucoane.

— Şi el Kurnosenkov? Şi el zace pe cuptor?

— Dacă nu, că-s vreo cinci ani de cînd m-o lăsat vădană.

Lev Nikolaevici a tot scotocit în fundul buzunarului pînă a pescuit un mărunţiş.

— Ţine bănuţul ăsta pentru zile negre, numai ia scama să nu-1 cheltui pentru o nimica toată. Mai întîi leagă-1 nod şi lasă-1 să zacă legat vreo săptămînă, două, iar în vremea asta grijile pe care le ai se vor măsura ele înde ele şi de abia cînd va răsări grija cea mare...

— Mulţumim, cucoane, că ne mai ţineţi minte, cît despre noi, apoi noi veşnic ne vom ruga Domnului pentru iertarea celor păcate grele..."*

— Ei, las', ce să ne tot întoarcem la cele trecute demult.

I s-a urît a sta cu babele de vorbă şi, cum a dat de-un drumeag ce făgăduia să-1 scoată napoi în largul cîmpului, a pornit pe el. După ce-a ieşit din sat, a mai tăiat un nesfîrşit cîmp de lucerna şi, în cele din urmă, a ieşit la drumul cel mare. Era un drum bătut bine după primele ploi ale toamnei şi, acoperit de-o pieliţă subţire şi lucioasă, amintea oarecum de pielea unui corp viu. Vremea se îmbuna, soarele din cînd în cînd îşi scotea fruntea de după nori şi bătrînul a tot urcat

şi coborît pe drumul cela lung şi mare pînă ce lîngă un podeţ i-a ajuns din urmă pe vagabonzii care se adunaseră azi dimineaţă să vadă cum va urca el călare. Acum aceşti prieteni tolstoieni odihneau lîngă un izvoraş şi, scotocind prin traistele cu pomeni bucăţi de pîne uscată, le jilăveau sub aşchia subţire de apă şi mestecau abătuţi.

Lev Nikolaevici, fără prea mult chef, a mai cîrnit-o o dată din drum, să stea de vorbă cu dînşii. Pelerinii au găsit şi pentru el un cîrmoj ceva mai curăţel, şi Tolstoi, rămas fără dinţi, îl tot muia sub apa izvorului şi se căznea cumplit, căci nu se hotăra să-i refuze. Apoi, cum masa a sfîrşit, s-au ridicat cu toţii, au mers o bună bucată de drum, vorbind mai de una, mai de alta, după care Tolstoi şi-a mai luat o dată rămas .bun de la dînşii şi a cotit-o spre pădure, venind iară de unul singur.

De la o vreme plimbarea a început să i se pară mult prea obositoare pentru vîrsta lui. îl apăsa pe umeri

haina umezită de sudoare, bănuia că a şi rătăcit tot cîrnind-o de pe un drum pe altul, dar nu avea obiceiul de-a se întoarce. Fire fermă şi categorică, de fiecare dată pornind la plimbare, el îşi schiţa în cap un anumit plan, zicîndu-şi că, uite, pe drumul cutare şi cutare dacă se duce o să-şi scurteze mult din cale, ieşind acolo şi acolo, dar, în cele din urmă, aceste scurtări se dovedeau a fi ocoluri şi în loc de a se apropia de Iasnaia Poliana, Tolstoi se tot depărta, astfel încît pînă la urmă era nevoit să întrebe de trecători cum poate ajunge acasă.

De altminteri, umbletul pe jos îi făcea numai bine, pentru că, se înţelege, cu cît gîndurile îţi sînt mai grele, cu atît drumul trebuie să-ţi fie mai lung. Acum, la bătrîneţe, strîmtorat din toate părţile de probleme care la început păreau a fi problemele familiei, iar mai apoi deveneau problemele secolului, marele scriitor era pururea în căutarea unui drum nespus de lung şi acum a tot mers şi mers pe drumul cela mare pînă s-a pomenit cu un tropot de cai, ce năvălea crescînd din faţă. Pe cele două cărăruşe ale drumului veneau în plină goană doi călăraşi. Veneau cu frîul slobod asupra bătrînului, pentru că de cînd lumea cel ce vine pe jos trebuie să facă drum celuia de vine călare. Aşa e, numai că de data asta pe jos mergea Lev Tolstoi, iar călăraşii erau nişte boierinaşi tineri şi răsfăţaţi. Marelui scriitor nu i s-a părut tocmai potrivit pentru bătrîneţea şi demnitatea lui să le mai facă şi drum. A tot mers, gîrbovit, cu fruntea plecată, gîn-dindu-se la ale sale, iar tropotul cailor a tot crescut, pînă ce la doi paşi de bătrîn caii s-au repezit singuri în lături, de erau să-şi semene prin cîmp călăraşii.

„Ca să vezi pînă unde poate ajunge prostia unui boier rus. De acu şi o vită înţelege că trebuie să-i faci drum lui Lev Tolstoi, iar ei nu pot prinde atîta lucru..."

Peste un timp l-a ajuns din urmă o căruţă şi ţăranul l-a îmbiat să ia loc, să-şi odihnească puţin picioarele, în trăsură, afară de omul care mîna caii, mai era şi un sotnic — şedea, zdravăn şi mare, cu picioarele spînzurate, cu arma în braţe. Lev Nikolaevici, veşnic setos de impresii noi, s-a dat mai lîngă sotnic ca să intre în vorbă cu el.

— Greu cu slujba, voinice, greu?

— Greu, boierule, dar ce să-i faci?...

— Cum, adică, ce să-i faci?! Parcă nu mai sînt în ţara

asta locuri unde un om cinstit şi-ar putea cîştiga o bucată de pîine?

— Care, boierule? Cine, în afară de stat, o să-mi gătească mie opt ruble pe lună?!

O vreme se hurducau tăcuţi în trăsură, şi Tolstoi se gîndea în sinea lui:

„De altminteri, acesta e mecanismul tuturor statelor, îi plăteşti opt ruble pe lună celui care nu merită nici două şi — habar de grijă!"

Acolo unde drumul o cîrnea în cu totul altă parte, Tolstoi s-a dat jos din trăsură, a mulţumit ţăranului şi iată-l iară depănînd în lungul drumului. Vine încet, cu mînile prinse bătrîneşte la spate, şi tot vine şi vine pînă-l trezesc din gînduri nişte vuiete surde ce par a fi răbufnit din fundul pămîntului. Pe o coamă lungă de deal se făcea şosea. O mulţime de muncitori îmbrăcaţi în zdrenţe lucrau lîngă nişte lespezi mari de piatră, fărî-miţîndu-le cu ciocanele; alţii cărau piatra fărîmiţată spre cei care aşterneau terasamentul, şi în urma tuturora vreo zece oameni gemeau din măruntaie, ridicînd şi lăsînd să cadă peste pietrişul şoselei bătătoare mari de lemn.

Tolstoi a stat de i-a urmărit o vreme cum lucrează.

„Priveliştea asta îmi aminteşte prin ceva epoca faraonilor egipteni, iar muncitorii seamănă leit cu acei robi mulţi, ce cărau pe umerii lor enormele stînci din care mai apoi se ridicau piramidele."

Drumul pe care venea Tolstoi luneca în lături, ocolind pe departe porţiunea de şosea ce se afla în lucru, dar Tolstoi, acea inimă mare a Rusiei, nu putea trece pe lîngă oamenii trudiţi fără a veni să vadă cum îşi cîştigă ei pînea cea de toate zilele. A fi realist pentru Lev Nikolaevici însemna nu numai a scrie ceva în stil realist. A fi realist pentru el însemna a te întîlni zi de zi cu viaţa faţă în faţă, cu viaţa aşa cum este ea, nu cum ai vrut tu să fie, şi, întîlnind-o, s-o priveşti sincer şi bărbăteşte drept în lumina ochilor.

Tolstoi păşea încet pe drumul rimat, împroşcat pe ici-colo cu nisip şi fărîmături de piatră. Muncitorii, zărindu-l, se opreau pentru puţin din munca lor, îşi scoteau cuşmele, i se închinau, dar Lev Nikolaevici vedea aumai zdrenţele cu care erau ei îmbrăcaţi, mînile nă-sădite, legate cu cîrpe pe care s-a închegat şi s-a uscat

414 sîngele de nenumărate ori. La un moment dat chiar s-a oprit — i s-a părut că în jur se petrece renumita execuţie din armata ţaristă şi el însuşi e ostaşul condamnat pentru a trece prin faţa frontului şi a primi ploaia de lovituri ale tovarăşilor săi. Văzuse de multe ori cum cădeau cei osîndiţi înainte de-a fi ajuns la capătul frontului,— a şi scris undeva despre asta,— dar nu credea că îi va fi şi lui sortit aşa ceva. Acum venea zdrobit, venea prin faţa lumii întregi şi nu mai sfîrşeau odată aceste pietre, aceste zdrenţe, aceste lovituri qumplite.

Deodată a prins cu coada ochiului un muncitor care nu-i acorda nici o atenţie. Şedea jos, pe marginea drumului, întors oarecum cu spatele spre el, şi îşi împrospăta obielele, descălţîndu-se şi încălţîndu-se din nou. Şi nu că l-ar fi supărat grozav încălţămintea — pur şi simplu, nu vroia să-1 vadă pe Lev Tolstoi. Atît.

„înainte vreme ţăranii, cînd mă întîlneau, se grăbeau de departe să-mi dea bineţe, iar acum eu le dau primul bună ziua, iar ei, chiar de duc mîna la cap, rar cînd saltă şapca de pe căpăţînă."

S-a apropiat de muncitorul care şi-a găsit de lucru cu încălţatul, s-a aşezat pe-o piatră în faţa lui şi a prins a-1 cerceta îndelung.

— Nu cumva îi fi fiind Fedotka cela din Kureniovka, ce a învăţat cîndva la Iasnaia Poliana?

Oarecum mişcat de faptul că boierul îl mai ţine minte, Fedotka, deşi era cu un picior încălţat, iar cu unul desculţ, s-a ridicat pentru a se închina.

— Aşa e, cucoane. Eu îs.

— Dar ce e cu această nesfîrşită stingherealâ, măi Fedotka? în copilărie, ţin minte, stăteai lîngă tablă şi mu puteai scoate o vorbă din tine, acum, slavă Domnului, om în toată firea şi tot parcă te-ai fi ruşinat...

Fedotka a zîmbit şi s-a aşezat înapoi pe locul unde şezuse, ca să-i fie boierului mai îndemînă a sta de vorbă cu dînsul.

Dacă nu e chiar aşa, cucoane... Că, înainte de a fi ajuns iară ruşinos, am fost o vreme şi isteţ, numai că viaţa îi prinde pe cei isteţi şi-i bagă napoi la fund...

„Asta ar trebui să mi-o însemnez undeva. Viaţa îi prinde pe cei isteţi de-i bagă napoi la fund... Scurt, simplu, miezos, plastic."

— Cele învăţate le mai ţii minte? Scrisul, cititul?

415

— Citesc din cînd în cînd psaltirea, da de scris n-am mai cercat demult să văd dacă pot.

— De ce adică?

— Dacă nici nu am cu ce, nici nu am pe ce, şi nici nu mi-i mie a scrie...

Aduceau a mare tristeţe aceste vorbe ale fostului său elev. Lev Nikolaevici s-a aşezat gospodăreşte pe pietroiul pe care şedea, căci vroia să afle unde o fi rădăcina acestor amărăciuni.

— îţi mai aduci aminte de şcoala din Iasnaia? Fedotka a făcut o gură pînă la urechi.

— Hei, grozav am mai dus-o noi iarna ceea! Oleacă de carte — şi hai la săniuş; şi iară o boaghe de carte şi de acum înfulecam la blinii. Bună şcoală am făcut noi atunci.

— Pe semne, n-a fost ea chiar aşa de bună, odată ce au rămas în cap numai săniuşul şi bliniile.

Fedotka nu putea fi de acord cu o asemenea tălmăcire a vorbelor sale.

— Las' că şcoala a fost bună. E altceva că ceea ce a venit mai pe urmă a fost prea din cale afară — de asta, cred, săniuşul şi bliniile se ţin minte atîta vreme...

Oarecum stingherit de prezenţa boierului, a pornit totuşi să-şi potrivească obiala din jurul piciorului, pentru că, la urma urmei, cît poate sta omul cu un picior încălţat şi cu altul desculţ?

— Te găteşti de plecare?

— E cam vremea de dus...

— Ce te grăbeşti?... Că văd, tovarăşii tăi mai muncesc încă...

— Dacă lor li-i aici aproape, pe cînd eu, ehe, cît mai am de întins pînă acasă!

— Da de unde! Că nu e doar Kureniovka aici după pădure?

Fedotka şi-a scărpinat ceafa a mare încurcătură.

— O fi fiind ea aici unde zici mata, numai că de dus trebuie hăt pe după calea ferată, pentru că prin pădure nu mai avem voie să trecem...

— Cine nu vă lasă să treceţi?

— D-apoi Ahmet, paznicul curţii dumitale.

— Ce zice?

— Ce să zică? Nu zice nimic, pentru că el nici nu prea ştie limba noastră — pune mîna pe bici şi dă-i bătaie.

Oarecum năucit, Tolstoi a întrebat cu vocea trerriu-rîndă de emoţii:

— Şi loveşte crunt păgînul?

— Apoi asta dc acum care şi ce noroc are. Eu am îmbiat cu umărul vînat vreo săptămînă şi mi-o trecut pe urmă, da, iaca, vecinul meu Ermolai zace şi amu pe cuptor...

Capul bătrînului conte a prins a tremura ritmic, nervos, ochii plini de lacrimi priveau undeva departe, în cîmp, iar Fedotka, rămas de unul singur, a avut grijă s-o sfîrşească odată cu încălţatul. După care Lev Nikolaevici, ridicîndu-se, i-a spus:

— Uite cum facem noi, Fedotka. Mai ocoleşte o dată pădurea, iar eu am s-o rog pe Sofia Andreevna să vi sc dea voie a trece prin pădure...

în sala cea mare a curţii de la Iasnaia Poliana se pregătea prînzul — lume sc adunase destulă, iar musafirii, după cum se ştie, nu se prea lasă mult rugaţi cînd vine vremea mesei. Sunet de tacîmuri, rîset şi voie bună, cineva culege o melodie la pian, astfel încît atunci cînd în prag a apărut Lev Nikolaevici, mai că nimeni nici nu l-a observat. Chipul lui învăpăiat de drum, cutremurat de-o indignare sfîntă, a căzut ca o ploaie rece peste spuma veselă a curţii. La un moment dat musafirii au început rînd pe rînd a amuţi şi, în cele din urmă, numai Sofia Andreevna, tăcută şi liniştită, rîn-duia tacîmurile pe masă de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Cu glas subţiat de bătrîneţe şi frînt de durere, Tolstoi a întrebat-o:

— Sonea, cum se face că în pădurile noastre sînt bătuţi ţăranii pe care i-am învăţat cîndva o brumă de carte, pentru a le uşura viaţa?...

Sofia Andreevna l-a zărit încă pe fereastră cum se întorcea el cu o falcă în cer şi cu alta în pămînt. După o căsnicie dusă aproape o jumătate de secol ea ştia că acum cel mai grav lucru ar fi dacă ar intra cu el în discuţie. Nimeni nu s-ar mai aşeza la masă. Le-ar pieri tuturora pofta de mîncare, şi ar fi păcat, pentru că se adunase atîta lume bună, şi musafiri, şi rude aşteptate demult... Pentru a preveni totuşi posibila dezlănţuire

a furtunii, Sofia Andreevna a zis de parcă i s-ar fi plîns cuiva:

— Ca să vezi cîte buclucuri şi bătaie de cap cu un singur cerchez! Ahmet acela o să mă vîre cu zile în pămînt, zău aşa...

Lev Nikolaevici nu era înclinat să primească aceste cuvinte răsuflate pentru o durere atît de grea. Rămînea să stea în prag ferm şi

categoric, cu ochii mici, înfipţi în sufletul lumii adunate — stătea de parcă ar fi fost cioplit din piatră, şi numai capul lui, tremurînd uşor, trăda această piatră, zicînd că nu e piatră, ci e lut, un lut obişnuit din care am fost plămădiţi cu toţii.

— Sonea, nu m-ai înţeles. Nu de necazurile tale era vorba; eu te-am întrebat pentru ce în pădurile noastre sînt bătuţi oamenii care au învăţat scrisul şi cititul aici la curte? Iar dacă de vină este numai Ahmet, să-l văd adus aici în faţa mea!

— Pe Ahmet l-am tocmit eu însăşi anul trecut, cînd au început revoltele printre ţărani. L-am tocmit să nu ni se taie pădurile, să nu ni se dea foc...

Hotărît că nu vrea să înţeleagă ceea ce e întrebată. Lev Nikolaevici s-a întors din prag şi a prins a coborî scările. Peste o vreme a apărut cu obrazul spălat, cu haina schimbată. S-a aşezat la locul lui, în capul mesei, dar înainte de a fi luat prima îmbucătură, a rostit trist şi îngîndurat:

— Aş prefera să mi se taie pădurea, aş prefera să mi se dea foc, aş prefera să ard de viu aici, între aceşti pereţi, decît să ridic mîna împotriva foştilor mei elevi...

Asta a scos-o din sărite pe Sofia Andreevna:

— Ba să mă laşi în pace cu poveştile tale! Că ţăranii, cînd rămîn ei înde ei, se bat pînă-şi crapă capetele unul altuia şi nici gînd să se ducă să se plîngă, iar acum, ca să vezi ce nedreptate... I-au lovit cu biciul...

După care a zîmbit şi a continuat cu un ton ceva mai glumeţ:

— Ceea ce însă mi-a plăcut e că toată povestea asta te-a înfocat, ţi-a frămîntat din plin sîngele şi acum parcă ai fi alt om — obraji rumeni, ochi aprinşi... Cîtă supă să-ţi pun — un polonic, două?

Lev Nikolaevici şi-a plecat fruntea, a închis ochii şi s-a rugat în sinea sa:

„Acum, Doamne, vin să cad asupra urmei paşilor Tăi,

rugîndu-te să-mi dai cea mai mare răbdare pe care o poţi Tu slobozi pentru up păcătos rob al Tău...".

Pădurile de stejar au prins a se rări, vărsîndu-se, încetul cu încetul, într-o frumoasă pădure de pini. Suliţe de lumină străbat adînc printre tulpinile goale ale copacilor, iar pinii, visindu-se catarge de corăbii, stau voinici şi neclintiţi, cu o căciulită mică şi verde pe ceafă. Pădurea de pini e o mare sărbătoare pentru călător — se vede şi se aude multe verste în jur, iar lupul vine mahmur şi încruntat de parcă nu s-ar fi schimbat nimic în jurul lui. Merge noaptea, dacă e noapte; merge ziua, dacă e zi, iar dacă i se nimereşte în cale vreo cărăruie, el se lasă furat şi de dînsa. Acele instincte vechi, care îl ocroteau cîndva, acum muriseră, căci, oricum, ce folos din paza lor, odată ce sfîrşitul se ţine ca umbra de tine!

*Drept care, un lup bătrîn şi înţelept venea molcom pe calea destinelor sale. Mai avea încă puţină vlagă şi demnitatea vieţii ce-o trăise îl îndemna mai întîi să-şi iroseasc*ă puterea, pentru a-şi primi liniştit sfîrşitul. Putere îi rămăsese, după cum i se părea lui, puţină de tot, şi el venea ziua, venea noaptea, venea prin ascunzişuri, prin luminişuri, dar picătura ceea de vlagă mai stătea pe undeva. Pe semne, bătrîna lupoaică, atunci cînd l-a alăptat, împreună cu laptele i-a slobozit această picătură de vlagă s-o aibă atunci cînd o să-i fie greu, şi iată că greul cel mare l-a împotmolit, încît abia îl mai poartă picioarele, iară picătura de putere moştenită de la mama se mai ţine, nu cedează...

Prînzul, cu poftele şi bunurile sale, a întors întru-cîtva veselia şi voia bună. Musafirii au tot pus mînă de la mînă şi supărarea casei a fost depăşită. După prînz a urmat ceaiul, după ceai a venit cina. în sala de la etaj se făceau glume, se cînta la pian, se citeau reviste. Era ceva neobişnuit,, părea că această spumă veselă a venit anume pentru a răsturna liniştea şi ordinea înrădăcinate aici ani de zile. Se bucurau cu toţii de această vîlvă, pînă şi argaţii se luminaseră la faţă. După lungi săptămîni de supărare, după nopţi nedormite şi scene de isterie, această zi veselă a venit ca o bură de ploaie după o secetă îndelungată.

Numai Lev Nikolaevici nu participa la această sărbătoare. După prînz a urmat obişnuita oră de odihnă, a dormit puţin, dar somnul, în loc să-i facă bine, cum se întîmpla deseori la bătrîncţe, i-a făcut rău.

Oarecum indispus, Tolstoi l-a rugat pe doctorul Makoviţki să transmită musafirilor scuzele lui şi a rămas în cabinet. S-a gîndit că ar fi bine să lucreze puţin. S-a aşezat în jilţ, şi-a învelit picioarele cu o pătură caldă de lînă, şi-a lăsat capul pe spate, rezemîndu-şi ceafa de marginea moale a spetezei jilţului, şi, cu ochii închişi, a rămas nemişcat pentru multă vreme.

Pe masă ard, într-un sfeşnic de aramă, două lumînări de ceară. Lumina lor se scaldă, topindu-se în albul nesfîrşit al unei foi curate. Alături stau de-a gata tocul, călimara, dar harul scrisului nu a soi.it încă. Bătrînul — parcă ar fi stat la pîndă — abia suflă, aşteptînd cînd se va naşte acea primă frază, acea tonalitate muzicală, acel şuvoi de vorbe pline, care va face pîrtie ca să treacă întreaga armată de slove şi chipuri, dar în jur e linişte desăvîrşită, şi în suflet, şi în inimă — aceeaşi linişte mormîntală, şi nici un cuvînt, nici un sunet măcar. Cu anii acea primă frază venea tot mai greu şi mai greu, uneori se întîmpla să aştepte zadarnic cîte-o zi întreagă şi acum, stînd nemişcat în jilţ, Lev Nikolaevici s-a gîndit: te pomeneşti că totul va fi zadarnic şi de data asta. Totuşi aştepta, şi această lungă aşteptare a fost pînă la urmă străpunsă de un potop de cuvinte. Vorbele erau

rostite de vocea lui şi nu de vocea de acum, subţiată şi unduită de bătrîneţe, ci de glasul cela sunător şi plin de viaţă de pe cînd lucra la „Război şi pace".

„Anul una mie nouă sute zece, eu, subsemnatul Tolstoi Lev Nikolaevici, avînd în vedere posibilul meu sfîrşit pămîntesc, vin pentru a hotărî următoarele: toate lucrările mele literare scrise pînă azi şi care vor mai fi scrise de acum încolo, lucrări publicate, precum şi nepublicate, pagini cu subiect artistic şi de orice altă natură, opere abia concepute, duse pînă la un anumit punct ori chiar sfîrşite, scrieri teatrale şi de orice altă natură, schiţe, traduceri, adaptări, note de jurnal, scrisori către persoane particulare, gînduri răzleţe şi fraze risipite pe ici-colo de-a lungul întregii vieţi — cu alte cuvinte, tot ce a fost scris de mine şi va fi scris pînă în ultima mea zi, oriunde şi la oricine s-ar fi aflat,

publicat sau nepublicat, — zic, toată această muncă a mea să nu fie proprietatea privată a nimănui, ci să devină un bun obştesc, care ar putea fi publicat şi editat de oricine..."

Picături fierbinţi de ceară se preling pe trupul zgrunţuros al sfeşnicului, apoi, lăţindu-se pe masă, calcă nc-sfîrşitul alb al foii şi, cu toate că nu a luat încă tocul în mînă, obrajii lui Tolstoi se aburesc, devin plini de viaţă, ca şi în clipele cele mai rodnice petrecute la masa de scris. Nu se grăbeşte să aştearnă pe hîrtie frazele ce i se nasc din măduva cugetului, dar le ascultă, le soarbe, le gustă din plin. Zbuciumul care l-a măcinat peste zece ani s-a potolit pentru prima oară, lăsînd să se nască ceasul Hotărîrii, şi cuvintele vin cuminţi rînd pe rînd, iar împreună cu ele o nesfîrşită seninătate, o nespusă linişte şi pace s-a revărsat peste bătrîneţile celebrului scriitor.

în sala cea mare veselia mai continuă, Sofia Andreevna şade la pian cu una din fiicele sale. Nu mai cule-sese demult o melodie şi nici că-i ardea de aşa ceva, dar îi plăcea să stea cu fiica alături, urmărind degetele celor patru mîni cum aleargă în lungul claviaturii. Sufletul şi gîndurile îi erau însă în altă parte şi, cîntînd la pian, era cu cugetul în cabinetul bărbatului, căutînd să afle ce s-o fi petrecînd acolo. Deodată i s-o fi năzărit ceva, că s-a ridicat de la pian, a trecut prin cîteva odăi şi a intrat în cabinetul bărbatului. Lev Nikolaevici stătea nemişcat, aşa cum se instalase acum cîteva ore — picioarele învelite cu pătura, capul lăsat pe spate, ochii închişi. Stătea cu spatele spre uşă, şi Sofia Andreevna, pentru a-i vedea faţa, a venit lîngă fereastră şi a ridicat sfeşnicul ca să i se vadă mai bine. Şi a înlemnit.

Lucra, era cert că lucra, iar acea expresie categorică, întărîtată, aproape sălbatică, o zguduia de fiecare dată. Apoi a pus sfeşnicul la loc, s-a lăsat în genunchi lîngă el, a oftat, a şoptit încet de tot:

— Liovocika, oare să-ţi fi întunecat Dumnezeu minţile, să-ţi fi înrăit Certkov inima în aşa măsură încît ai ajuns a-ţi duşmăni soţia şi

copiii?! Dragul meu bărbat, să nu cumva să faci una ca asta... Am să aduc medici din capitală, am să adun documente, am să chem martori şi voi dovedi că un moşneag de optzeci şi doi de ani nu este în drept de a lua hotărîri atît de mari privitor la el şi la tot neamul lui...

421

Lev Nikolaevici nu a răspuns. Şiragul de cuvinte continua să vină şi în vreme ce nevasta-i stătea alături şi-i vorbea. El nu o auzea, pentru că asculta cuvintele ce îi veneau ca o mană cerească, şi nici suflarea, nici chipul, nici întreaga lui făptură nu au semnalat ca a simţit intrarea unui alt om în odaie. Era culmea! Ea ca şi cum nu ar mai fi existat pe lume!! Sofia Andreevna s-a ridicat, a ieşit tiptil din odaie, le-a dorit copiilor noapte bună şi, întristată, îngrijorată, s-a izolat în camera sa.

Retragerea stăpînei a pus oarecum capăt acelei zile vesele. Şi membrii familiei, şi musafirii au început a se risipi prin camerele pregătite, luminile au prins a se stinge, şi cînd, în cele din urmă, .cerşetorul Fadei a ajuns la Iasnaia Poliana şi s-a aşezat sub Copacul sărmanilor, şi a înşfăcat frînghia, smuncind-o, clopotul era de acum înfăşurat într-o vechitură de sac.

— Ia, măi, cum nu mi-a mers! Tocmai vroiam să-1 întreb ceva despre sufletul omului...

Şi-a aşternut traista goală pe scaun, pregătindu-se de culcare. Sofia Andreevna a luat cîteva somnifere. Ferestrele caselor se sting, din întuneric răsare luciul sticlei poleit de umbrele nopţii şi numai în sfeşnicul de aramă mai sfîrîie două capete de luminare, şi glasul — tînărul glas de altădată — mai fierbe, adunînd silabă la silabă:

„Şi încă rog pe toţi prietenii, pe toţi cititorii îi rog să nu mă laude după moarte. Cu toate că, bănuiesc, o vor face, după cum au făcut-o şi în timpul vieţii mele, în modul cel mai neruşinat. Nu e nevoie de laude, iar dacă cineva va dori să se ocupe *de* scrieri-le mele, atunci lasă mai bine să pătrundă miezul acelor slove prin care a vorbit nu atît glasul, cît cugetul meu. Deseori, furat de păcătoşeniile vieţii, eu ajungeam atît de departe în rătăcirile mele, încît mi se întuneca cu totul lumina adevărului, şi totuşi, harul ceresc nu mă părăsea. Harul îşi făcea drum, răzbătea prin cugetul meu, mie rămînîn-du-mi doar să caut cuvintele potrivite, şi aceste clipe de înfăptuire a adevărului au fost cele mai fericite clipe din viaţa mea...".

In cabinetul ministrului de interne se discutau amănuntele viitoarei vînători. Generalul de infanterie Za-beghin, responsabilul de acest sector al curţii imperiale, a prins în cui harta nordului şi, sprinten; tînăr, aprindea privirile celor din jur cu fermitatea şi viclenia planurilor sale.

— Partea de nord să nu vă preocupe cîtuşi de puţin. Pădurile din această regiune sînt legate de o enormă prăpastie în formă de potcoavă. La fundul rîpelor mai curge şi un pîrîu peste care te miri

de-or îndrăzni lupii să treacă. Loc ideal pentru o capcană de mari proporţii. Hăitaşii gonesc lupii în această enormă potcoavă, o închid la rădăcină, iar sus, pe crestele prăpăstiilor, vînătorii stau de-şi aşteaptă prada.

— Urme?

— Urme nespus de multe, Maiestatea voastră, şi toate urcă spre nord, ceea ce ne-a şi determinat alegerea locului.

Pe neaşteptate a ţinut să intervină adjunctul de la interne — generalul Kurlov:

— Să precizăm regimentele care vor escorta curtea la vînătoare şi o vor întîmpina cînd se va întoarce.

— Regimentele aţi zis?!

— Da, regimentele am zis.

— Dar, Maiestate, să nu întrecem măsura, să nu ne facem de rîs, să nu uităm că vînătoarea nu este decît o vînătoare!

La care a intervenit Stolîpin:

— Eu aş zice că nu numai regimentele, ci şi uniforma lor trebuie stabilită din timp. Trăim vremuri cînd nimic nu trebuie lăsat la voia întîmplării.

— Domnilor, a exclamat Zabeghin, să nu ne pierdem calmul, să nu uităm că vînătoarea nu este decît o formă de odihnă preferată de împărat şi de către curtea sa. Cu alte cuvinte, să nu uităm că o vînătoare nu este decît o vînătoare.

— Şi totuşi, a zis într-un tîrziu generalul de la interne, mai întîi să stabilim regimentele care ne vor escorta şi marşurile ce vor fi executate pînă la ieşirea noastră din capitală, şi de abia după asta să zicem: „vînătoarea este vînătoare".

423

— Mi-aş permite chiar să continuu adîncirea problemei... Nu numai regimentele, nu numai marşurile, ci şi străzile pe care se va trece, şi ora cînd se va trece...

„N-ar trebui să mă amestec în toată hărmălaia asta, îşi zicea, stînd în capul mesei, împăratul. Dar, pe de altă parte, cine-ar fi crezut că această frumoasă, această năstruşnică idee se va transforma în cele din urmă într-o confruntare politică? De unde vin aceste vremuri ciudate cînd totul se transformă în politică? Acum, ce e de făcut?'[1]

După o lungă şi furtunoasă controversă s-au format, după cum era şi de aşteptat, două partide. Conservatorii ţineau morţiş ca împăratul şi întreaga sa curte să plece la vînătoare neapărat priri centrul capitalei, pe bulevardul Nevski, dar fără prea multă zarvă şi pompă. Radicalii admiteau că se poate merge şi pe străzile lăturalnice, dar negreşit escortaţi de două regimente de gardă în ţinută de gală, aşa încît duşmanii imperiului să ştie că nimănui şi nicicînd nu-i va fi permis...

— Parcă văd în „Russkoe slovo", pe prima pagină, un articol intitulat „Pe străzi întunecoase — la vînătoare".

— Credeţi că va fi mai bine dacă articolul se va numi „Pe bulevardul Nevski — după blana unui lup"?!

Cum începea a se vorbi despre opinia publică, împăratul prindea a picura. Era ceva de neconceput pentru el. „Cum se poate, se tot întreba, ca aceste foi de hîrtie murdărite cu vopsea tipografică şi vîndute de ştrengari la fiece colţ de stradă să fie luate în serios?!"

„Şedinţa trebuie condusă în aşa fel, îşi zicea el pi-curînd, ca pînă la urmă nici unul din partide să nu poată susţine că el a fost acela care a învins."

— Iată deci cum facem...

S-a hotărît că vor pleca la vînătoare pe bulevardul Nevski, dar escorta va fi redusă la două batalioane de gardă. Aceste jumătăţi de măsură nu-i aranjau nici pe conservatori, nici pe radicali, dar a-1 readuce pe împărat la discuţia subiectului nu mai era chip, şi s-au despărţit cu toţii iritaţi, nervoşi, agresivi.

„Dragă Doamne ne-am adunat să mai glumim, să ne mai refacem, să punem la cale o năstrușnică plimbare în afara oraşului şi, cînd colo — iată unde s-a ajuns..."

424

Iar spărgătorul acestei linişti, un lup bătrîn cu blana umedă, şedea nu departe într-o văgăună şi, întins la pămînt, rodea o hrincă de stejar. Cine ştie ce i-o fi venit? Ori că l-a prins foamea, iar de vînat nu mai putea, ori de scîrbă, de durere, a început a roade. Da poate îşi ascuţea colţii, pentru că fiece făptură vie nu vrea să cedeze, iar lupul, cu ce alta poate lupta în afară de colţi?

Se prea poate însă întîmpla că demult, în copilărie, mai rosese dintr-o coajă de stejar şi mirozna, gustul celui stejar, după ce a dormitat o viaţă întreagă, acum s-a răsculat şi nu-l lăsa să facă acest ultim drum. Furios faţă de acea amintire, lupul a mai găsit o surcică asemănătoare, s-a aşezat lîngă ea şi cu botul întins la pămînt a tot ros din răsputeri pînă a făcut-o zdrenţe. După care s-a ridicat şi, uşurat, a plecat în drumul lui. Acum nu-l mai urmăreau nici presimţirile, nici amintirile. Trecutul, la fel ca şi viitorul, nu era decît un chin prelung, pustiu, fără de capăt.

A doua zi, făcîndu-se a pleca la plimbare, Tolstoi a semnat într-o poiană de pădure renumitul său Testament. Sofia Andreevna era ocupată în ziua ceea cu gospodăria, dar bănuielile că se întîmpla ceva neobişnuit şi important n-o lăsau în pace.

După prînz Lev Nikolaevici a ieşit cu secretarul Bulgakov pe verandă pentru a frunzări scrisorile recent primite. Doctorul Makoviţki, care tocmai primise gazetele din depărtata sa patrie, din Slovacia, a pornit şi el în urma lor. Era o tovărăşie simplă, nemărturisită, şi le plăcea să rămînă în trei — bărbaţii între ei.

începuse destul de frumos şi şezătoarea acelei zile — atîta doar că-i deranja bătaia clopotului de la intrare şi Lev Nikolaevici, pentru că ţinea foarte mult la şezătorile în trei, l-a rugat pe doctorul casei:

— Duşan Petrovici, te rog frumos de mă împrumută cu ceva mărunţiş. De mulţi ani nu mai port bani cu mine, dar am să spun azi să fie achitate toate datoriile mele.

— Vai de mine, Lev Nikolaevici, atîta vorbă pentru un lucru de nimic! Mi-e însă de Fadei acela — o să căpieze tot cărînd zi de zi gologanii dumitale pe la crîşme.

425

Lev Nikolaevici a zîmbit oarecum jenat.

— E o fire care mă tulbură de fiecare dată cînd dă pe aici. Are el un fel al lui de-a smuci frînghiuţa clopotului şi, cînd îl aud sunînd, aşa mi se face de parcă cineva ar smuci sufletul din mine.

A ieşit pentru o clipă cu banii împrumutaţi, după care iară s-a lăsat mult rîvnita linişte şi pace peste curtea boierească, peste pămînturile şi pădurile din împrejurimi. Lev Nikolaevici, avînd o dispoziţie bună în acea zi, a luat cîteva scrisori mai importante pregătite de secretar şi, aşezîndu-se într-un jilţ împletit din nuiele, a prins a le frunzări. Bulgakov notează, Makoviţki răsfoieşte paginile ziarelor. Muncesc toţi trei, adîn-ciţi în lumea literelor scrise, fiecare căutînd ca nu cumva să-şi supere prin ceva tovarăşii cu care petrece atît de bine. Uneori, prin frunzişul rărit al livezii, răsare cîte-o suliţă de soare, şi Lev Nikolaevici, oarecum ruşinat, se tot mută cu jilţul pentru a prinde în creştet puţina căldură a unui soare zgîrcit de toamnă.

— Sîtin mai vine o dată să ne grăbească, zice într-un tîrziu Bulgakov, notînd ceva pe marginea unui plic.

— Ce scrie?

— Cere de urgenţă corecturile.

— Nu e cu putinţă, rosteşte după o scurtă frămîn-tare Lev Nikolaevici. Eu şi aşa muncesc destul pentru vîrsta la care am ajuns. Mai mult poate că aş fi putut face, dar mai bine — hotărît că nu. Iar meseria scriitorului porneşte nu atît de la mult, cît de la bine.

I-a licărit un gînd frumos şi, ca să nu-l piardă, a luat scrisoarea iui Sîtin, pentru a o parcurge, iar între timp poate că şi gîndul i se va clarifica. A, da, de grabă era vorba... A, da, fireşte...

— Se zice că trîndăveala este un mediu în care dospesc mai toate viciile şi adevărat e, dar tot atît de adevărat este că şi graba, atunci cînd e prea multă, poate dărîma omul. Cîndva, pe vremuri, mă apucasem să scriu un roman despre Petru cel Mare. Singurul lucru care mi-a ieşit atunci bine în începuturile celea era nespusa grabă a împăratului, o grabă care lămurea de minune multe din fărădelegile lui. Unde Dumnezeu — aici primeşti în audienţă ambasadori, dincolo te repezi la şantierele navale, apoi un pui de beţie cu amantele în braţe, apoi un raid prin turnătorii, unde se fac tunuri, o in-

specţic la regimentul de gardă şi, în sfîrşit, cusutul ciubotelor, pentru că i s-o fi părut că avea prea puţine pe cap — s-a apucat să-şi mai coase şi ciubote...

Doctorul Makoviţki, care la început îşi citea liniştit gazeta, acum nota din fugă cele spuse de Lev Nikolaevici. Tolstoi nu se simţea bine cînd vedea că cineva scrie vorbele rostite de el şi acum, deşi a spus cam tot ce avea de spus în această privinţă, a căutat să-şi mai dezvolte puţin gîndul, pentru ca însemnările doctorului să nu fie chiar cu totul lipsite de sens.

— Orice om în toată firea îşi cunoaşte posibilităţile. Ştie ce-i pe măsura lui, ce nu e de el, şi pe un astfel de om nu are nici un rost să-1 grăbeşti, pentru că el, grăbindu-se, nu va face nici atît cît făcea atunci cînd nu se grăbea.

Bulgakov, tînăr şi puţin cam naiv, a întrebat:

— Toate astea să i le scriu lui Sîtin?

— Da de unde, lasă-1 pe Sîtin să ne grăbească! Omul are întreprindere, întreprinderea are interesele ei — e altceva că noi nu ne vom lăsa convinşi de scrisorile lui, nu vom forţa măsura muncii noastre, dar asta ne priveşte numai pe noi.

Makoviţki îşi tot muta jilţul, cioplind îndelung o întrebare şi Lev Nikolaevici aştepta să vadă ce vrea medicul.

— Vă rog să-mi iertaţi curiozitatea, Lev Nikolaevici, dar aş fi vrut să aflu ce v-a făcut pînă la urmă să renunţaţi la romanul despre Petru cel Mare?

Tolstoi şi-a trecut printre degete micul fuior cărunt — tot ce-a mai rămas din renumita barbă de altădată.

— Nu-mi ieşea mie ceva acolo... Trecuse prea multă vreme după epoca lui Petru, prea multe şi prea mult s-au schimbat. Pînă şi limba rusă a trecut printr-un şir de perfecţionări, iară eu, din nefericire, aparţin scriitorilor care mai întîi trebuie să pipăie cu mîna lor ceea ce mai apoi vor descrie...

Şi mai vine un val de linişte şi pace. Bulgakov frunzăreşte prin scrisori, doctorul îşi reia lectura ziarului. Tolstoi mai prinde cu fruntea o zdreanţă din lumina soarelui şi le e bine, le e dulce stînd aşa în trei.

427

*** * ***

Atunci cînd cei trei bărbaţi îşi petreceau vremea pe verandă, Sofia Andreevna s-a apucat de croitorie. Dintr-o stofă de atlaz, cumpărată de ea la Moscova, a mai croit un caftan asemănător cu cele

multe pe care Tolstoi le-a tot purtat de-a lungul vieţii, prinzîndu-le cu cingă-toarea. Peste cîteva zile urma să fie sărbătoarea nunţii lor şi ce alt cadou mai putea să-i facă Sofia Andreevna celebrului său bărbat?

După ce stofa a fost croită, Sofia Andreevna a prins a o însăila, apoi s-a aşezat cu bucăţile pregătite la maşina de cusut, la vechea şi mult încercata maşină Singer. Apoi, în vreme ce punea aţă în maşină, s-au trezit deodată miile de obiecte ce-au trecut prin mînile ei şi prin acul acestei maşini. Albituri, rochii, fuste, bluzițe, haine pentru copii, pentru nepoţi, pentru cine mai ştie cine. Apoi gîndul i s-a dus la miile, la sutele de mii de foi, la stocurile de manuscrise trecute pe curat de mîna ei. Atîţia conţi şi atîtea contese, atîtea bătălii şi nopţi de dragoste, atîtea vorbe mari şi gînduri frumoase... Acum, stînd la maşina de cusut, s-a simţit pentru o clipă zăpăcită, căci, gîndindu-se la trecutul său, i-ar fi fost greu să spună ce-a fost ea în lunga sa viaţă — o bogată moşierească, o croitorească oarecare ori o biată con-ţopistă aplecată zile şi nopţi asupra manuscriselor? ... De-ar fi ştiut, ah, de-ar fi ştiut ea atunci, în lungile nopţi de iarnă, cînd scîrţîia moale peniţa ori ţăcănea ritmic maşina de cusut, de-ar fi ştiut că va veni o zi cînd nu va mai fi nevoie nici de tocul ei, nici de caftanele ei, nici de dragostea ei de cîne credincios, o, de-ar fi ştiut că vor veni vremuri cînd la orice cuvînt rostit de dînsa el îi va răspunde cu o lungă şi istovitoare tăcere, după care urmează un categoric „nu" la orice i-ar spune ea, o, sfinte Dumnezeule, de le-ar fi ştiut ea pe toate încă de pe atunci...

Picături mari şi grele au încolţit în cîteva locuri stofa de atlaz, apoi lacrimile au rupt zidul, au pornit şuvoi, şi bătrîna cucoană a strîns vălătuc stofa, căci caftanul mai trebuia cusut şi apoi dăruit... Cu fruntea rezemată de manivela maşinii, a plîns mult şi amar, apoi prin pînza plînsului a auzit glasul semeţ, puţin răguşit. O chema, o, Dumnezeule, o chema să vină la el,

428 şi atunci bătrîna, ca un soldat ce a făcut douăzeci şi cinci de ani de armată la ţar, ca o slugă vrednică şi credincioasă, şi-a şters în grabă obrajii, şi-a îngrijit părul, haina, după care a prins a coborî încet scările.

— M-ai chemat, Liovocika?

'[1] Tolstoi şi-a plecat fruntea, căci era într-o situaţie cît se poate de grea. Blîndeţea cuvintelor îi înmuia inima de fiecare dată, dar acum nu se mai putea una ca asta, acum trebuia să rămînă de piatră, de fier. Iscălise în dimineaţa acelei zile Testamentul; a fost un act ce venea să pună capăt frămîntărilor de peste zece ani şi acum el nu avea dreptul să risipească cu o mişcare ceea ce a agonisit de-a lungul atîtor ani. I-a răspuns moale, dar hotărît:

— Nu.

Mai erau şi sfădiţi pe lîngă toate, şi sfada ceea îi dădea dreptul la^un asemenea răspuns. Dar, vai, biata Sofia Andreevna.^ea era femeie, ea umbla să se împace, în clipele celea de bocet, cînd i s-a năzărit glasul bărbatului, a crezut că o cheamă ca să pună capăt acelei vechi supărări şi, cînd colo, acest groaznic şi scurt cuvînt dintr-o singură silabă... Adînc jignită, Sofia Andreevna s-a retras, a plecat repezind uşa în urma ei şi acest sunet sec, această mişcare nervoasă a rămas să apese liniştea celor trei.

Pentru a pune oarecum capăt acelei nervozităţi, Bulgakov l-a întrebat pe doctor:

— Duşan Petrovici, ce mai e nou prin ziarele din străinătate?

De astă dată Makoviţki părea iritat de publicaţia la care se abonase.

— A, dragul meu, ce noutăţi în vremea noastră... Scorniri şi intrigi peste tot. Vecinii noştri, ca şi mai înainte, vorbind despre pace, rîvnesc la război...

Bulgakov şi-a amintit:

— A propos de „Război şi pace". Un elev roagă să i se răspundă cum se pronunţă corect: Rostov ori Rostov.

— Rostov. Şi te rog să-i răspunzi neapărat. Eu ţin la oamenii care ştiu a formula o întrebare corect — e prima dovadă că poate fi ceva de capul lor...

A intrat tiptil, cu un teanc de corecturi, Aleksandra Lvovna.

429

— Vă răpesc un singur minut, dacă se poate... Bătrînul, care ţinea mult la fiicele sale, s-a luminat
la faţă.

— Sașa, draga mea, ar îndrăzni cineva să zică „nu"? -- Nu cumva să mă lăudaţi, că noi, femeile, nu prea
rezistăm în faţa laudelor... Vroiam să aflu cum a rămas pînă la urmă cu articolul antimilitarist „Daţi-vă seama". Vladimir Grigorievici era de părerea că repartizarea materialului în capitolaşe e foarte binevenită, dar nu crede că e bine să punem în fruntea fiecărui capitolaş cîte un motto. Pe de altă parte, toate aceste maxime i-au plăcut şi el ne recomandă să le adunăm la un loc, să le punem în capul articolului, după care să urmeze textul propriu-zis.

Lev Nikolaevici a luat corectura din mînile ei, a frunzărit-o domol.

— Nu, rămîn aşa cum este. Eu unul, de-o vorbă, cînd dau peste cîte-un epigraf, sar peste dînsul şi încep lucrarea ca atare. Acum, mă gîndesc, dacă adunăm epigrafele împreună, îi uşurăm oarecum viaţa cititorului, dîndu-i posibilitatea să scape de ele printr-o singură săritură, pe cînd, lăsîndu-le separate, o să-i fie mai greu a lc ocoli; te pomeneşti că se mai şi împiedică de cîte unul.

Au zîmbit cu toţii şi Aleksandra Lvovna, luînd corectura, s-a mirat:

— Ca să vezi, o viaţă întreagă trăim într-o casă şi habar n-aveam că tu obişnuieşti a sări peste epigrafe...

A plecat, dar după plecarea ei uşa a venit moale, cuviincioasă la loc, şi iar e linişte, şi pace, şi voie bună în verandă. Pentru o vreme numai, căci maşina Singer nu mai poate începe odată — se îneacă cu stofa cea nouă, se îneacă cu lacrimile croitoresei. Şi, prin acel plînset amar, stăpînei iară i se năzare că o cheamă soţul şi iară vine coborînd cu grijă scările.

— Poate vei zice că nici acuma?... Şi iară

acel rece, ucigător...

— Ca să vezi, nici acuma...

— Ciudat. Se întîmpla ceva foarte ciudat... A doua oară aud cu urechile mele cum mă chemi, şi tu a doua oară tăgăduieşti...

— Ţi s-o fi năzărit, Sonişor... Uite, am martori care pot dovedi că nu te-am chemat. Nu-ţi face inimă rea, lasă, se întîmpla.

— Ştiu eu...

A plecat, dar după plecarea ei în locul clipelor senine marele ceasornic al Timpului măsoară de acum clipe grele, mahmure, posomorite şi după o lungă, chinuitoare pauză, tînărul Bulgakov încearcă să-i redea bătrînului buna dispoziţie:

— O scrisoare cît se poate de curioasă, Lev Nikolaevici! Vi se solicită ajutor pentru deschiderea unei şcoli ce ar funcţiona cu aceeaşi programă pe care a avut-o cîndva şcoala de la Iasnaia Poliana.

— Cine scrie? Femeie, bărbat?

— După numele de familie nu e clar, dar după scris pare a fi femeie.

— Atunci îi răspundeţi că nu avem posibilităţi. Scurt şi cuprinzător: fără zorzoane, fără înfloriturі...

După o mică pauză, s-a plîns cuiva:

— Nu mai pot de-aceste doamne profesoare... Makoviţki,

bănuind cam ce-o fi fost la mijloc, l-a

întrebat, ascunzînd zîmbetul în barbă:

— Tinerica ce vă căutase ieri era şi ea profesoară?

— A, nu-mi pomeni de dînsa, că mi se face rău. Convins fiind că iritarea bătrînului ascunde o frumoasă pătăranie, doctorul şi-a

împăturit definitiv gazeta:

— Da ce era de capul ei, Lev Nikolaevici? Poate ne povestiţi şi nouă. Oricum, sîntem şi noi bărbaţi, iar bărbaţii sînt pururea curioşi...

Tolstoi s-a codit o vreme, apoi, furînd cu ochiul în lături, a cedat:

— O scenă de toată frumuseţea... Intră ea în cabinet — tinerică, veselă, îmbrăcată cu gust. Un lănţişor subţire de aur în jurul gîtului, alt lănţişor în loc de brăţară — o fi costat scump, cred, lănţişoarele

celea. îmi declară că ar fi vrut să deschidă o şcoală de tip nou, dar pentru a-şi realiza acest vis, nu-i ajung două lucruri: bani şi studii. De altfel, nu arăta nici pe departe disperată — studiile avea de gînd să şi le completeze, luînd lecţii în particular, iar bani aşteaptă să primească de la •mine. O întreb: şi ce programă va avea viitoarea dumneavoastră şcoală? Ea îşi desface poşeta, scoate de acolo nişte caiete, din caiete îi cad pe jos nişte foiţe; se apleacă, începe a le aduna... In sfîrşit, se aşază şi prinde a-mi citi: religia, aritmetica, geografia, istoria... Zic: şi ce e nou în programa asta? Se miră: cum, zice, păi, totul

e nou! La care eu îi zic: uite ce e, domnişoară! Nu am posibilitatea să vă ajut. Ea, de colo, nimic. Ascunde caietele înapoi în poşetă şi zice: atunci poate îmi daţi un fir de păr? Zic: cum vine asta — un fir de păr? Păi, zice ea, un fir de păr. ca amintire. Zic: preferaţi din barbă ori, poate, să vi-1 smulg din tîmplă? Ah, zice ea, indiferent de unde, numai un fir de păr să fie. Ei bine, zic, aflaţi că tocmai un fir de păr nu pot să vă dau. Se miră cumplit: pentru ce, zice, nu puteţi să-mi daţi un fir de păr?! Zic, pentru că nu doresc.

Makoviţki a rîs cu lacrimi:

— A mai urmat ceva?

— Las' că a fost de ajuns...

După o altă pauză Bulgakov, care tocmai deschisese o scrisoare, a venit să-1 bucure pe bătrîn:

— Ceva asemănător, Lev Nikolaevici... O femeie care îşi înşeală bărbatul, trăind pe ascuns cu altul, pare să aibă remuşcări şi întreabă ce e de făcut mai departe...

Tolstoi s-a înviorat.

— Ia dă-o încoace... Scrisorile de un interes deosebit le citesc cu ochii mei...

Şi-a pus ochelarii, a citit îndelung spovedania femeii, a înţeles-o într-un fel, a iertat-o, poate, pentru o clipă. A mîngîiat foaia, de parcă rîndurile şi buchiile ar fi fost făpturi vii, şi a rostit moale, blajin, ca şi cum femeia ar fi stat alături:

— Draga mea, dar cine poate jura că după cel de-al doilea bărbat, în viaţa dumitale nu va urma al treilea? Pare-se, La Rochefoucauld scria undeva că se pot întîlni femei care nu au avut deloc amanţi, dar este cu neputinţă a găsi o femeie care a avut numai un singur amant...

Şi iară s-a smuncit uşa şi în prag a apărut, furioasă şi zdrobită de durere, Sofia Andreevna. Obrajii umezi, buzele înălbite tremurau aşa încît cu greu a mai putut rosti cele cîteva cuvinte:

— Dacă îmi spui că nici de data asta...

Lev Nikolaevici nu a răspuns nimic şi ea a venit de s-a aşezat jos, pe podea, lîngă picioarele lui, s-a făcut ghem, căzînd cu fruntea peste propriile braţe şi, căinîndu-se, a prins a boci. Apoi, tot bocind, întreba întruna:

— Liovocika, de ce atîta supărare din partea ta, cît va mai rămînea supărarea asta în casa noastră, că doar nu poate ţine ea, Liovocika, o viaţă de om?!

432

Mai întîi s-a ridicat Bulgakov. Şi-a adunat dosarul cu' scrisori, după care a părăsit tiptil veranda. Makoviţki, pentru că nu prea avea ochi buni s-o vadă pe stăpîna casei, s-a codit ceva mai mult, dar a plecat şi el. Sofia Andreevna se tot bocea, pe cînd Lev Nikolaevici, cum împietrise în jilţul din nuiele, aşa stătea, fără să fi făcut măcar o mişcare.

După ce i s-a mai potolit durerea, Sofia Andreevna a rostit sec, istovitor:

— O zi mai grea nu ştiu să fi avut în viaţa mea... Mi se tot pare că o mare nenorocire s-a abătut peste casa noastră, un necaz de care eu încă n-am aflat, dar pe care îl voi afla din clipă în clipă. Şi mă apucă groaza că nu voi putea rezista la această cumpănă, şi-1 tot rog pe Dumnezeu să depărteze de la mine acest pahar... Acum vin de te rog şi pe tine: nu mă părăsi, Liovocika, în halul ăsta, ci dă-mi o mînă de ajutor...

— Cu ce te-aş putea ajuta?

— Fă cumva de mă potoleşte. Ori, dacă nu vrei, să stăm puţin în doi şi poate voi izbuti a mă linişti singură...

— Să stăm în doi.

Şed tăcuţi — el în jilţ, ea jos, lîngă picioarele lui, şi Tolstoi se gîndeşte:

„Ceea ce m-a zguduit de fiecare dată la această femeie a fost intuiţia ei. O intuiţie nemaipomenită, supraomenească. De zece ani se tot discută semnarea Testamentului, zece ani ea se tot îngrijora şi nu prea. Iată însă că azi, în sfîrşit, Testamentul a fost semnat. Nu a trecut nici măcar o zi de la semnarea lui, ea nu putea să afle, pentru că nu avea de la cine, şi totuşi, uite cum se văietă şi nu-şi poate afla loc...".

— Să vorbim puţin, Liovocika. Mă cuprinde tristeţea cînd tu, şezînd alături, te gîndeşti la altceva.

— Şi despre ce-am putea vorbi noi?

— Să vorbim despre Vanecika.

— Mă rog, vorbim despre Vanecika.

— Ştii, uneori mi se pare că el s-a născut aşa de frumuşel şi cuminte tocmai pentru că Dumnezeu ni l-a dăruit la bătrîneţe, cînd noi înşine oarecum ne-am potolit, sufletele noastre au devenit mai blînde şi mai senine...

— Poate.

Chipul bătrînei s-a luminat — pe nici unul din nume-

roşii săi copii nu l-a iubit cum îl iubise pe acest ultim vlăstar al casei.

— Apoi mi-a mai venit în minte că nu în zadar în poveştile populare aceşti mezini par cam prostănaci la început, iar mai apoi se dovedesc a fi cei mai înţelepţi. Viaţa lor pare a fi o continuare a destinelor aproape încheiate ale părinţilor şi multe din păţaniile fraţilor şi surorilor ma| mari le rămîn drept povaţă. într-un anumit fel mezinii sînt mintea de pe armă a familiei.

— Un gînd interesant şi cît se poate de frumos.

— Şi m-am mai gîndit eu, Liovocika, că dacă ar fi putut el atunci scăpa de boală, altele ne-ar fi fost bătrîne-ţile, şi însăşi viaţa din Iasnaia P©liana ar fi fost acuma cu totul alta...

— Probabil.

— Apoi nu ştiu ce m-a făcut să cred că moştenise şi el darul de-a potrivi cuvintele. Peste o vreme ar fi devenit şi el scriitor cu renume mondial. Poate"că prima lui carte, ca şi prima carte a ta, tot aşa s-ar fi numit: „Copilăria". Ar fi fost o carte despre Iasnaia Poliana, o carte despre copilăria lui, despre bătrîneţiîe noastre. Acum nimeni n-o să ne mai vadă cu ochi tineri, n-o să ne mai iubească cu suflet de copil şi poate asta ne /şi doare, poate de asta ne şi frămîntăm noi atîta...

Deodată Lev Nikolaevici s-a ridicat din jilţ, a venit de-a deschis larg uşa verandei. A rămas în prag să urmărească cum cad frunzele din copac. Era o stare de vrajă, de amorţeală, dulce, de parcă nu frunzele ar fi căzut din copaci, ci clipele eterne ale Timpului s-ar fi cernut de pe ramuri şi ar fi venit să se îngroape singure, aşezîn-du-se straturi...

— Liovocika, de cc taci, de ce nu-mi spui nimic?

— M-a apucat un fel de tristeţe şi mi-am amintit nişte versuri de-ale lui Fet despre toamnă:

Somnul vine de cu sară, Noapte
lungă cît un an. Nori-s grei şi

frunza-i rară, Vîntul geme,
se-nfioară, Bocănind la geam.

Iar la Petersburg, în una din acele zile triste de toamnă, curtea împărătească pleca, cu mare alai, la vînătoare. In capul • coloanei merge regimentul de gardă al

Maiestăţii sale, apoi urmează escadroanele de cavalerie imperială, după care vine în caleaşca însuşi suveranul. Sună scînteind potcoavele pe străzile pietruie ale capitalei, se leagănă în umbletul cailor oţelul mohorît al armelor de vînătoare, din vreme în vreme lucesc, prin-zînd cîte-o boare din soarele zgîrcit al toamnei, cartuşierele.

Amorţită şi răguşită de primele friguri ale toamnei, capitala marelui imperiu s-a înviortat. Alaiul împărătesc a scos mii şi mii de orăşeni în stradă. Stau în lungul bulevardului Nevski, pe unde urmează să treacă împăratul, apoi, cînd zăresc caleaşca, fac plecăciuni şi strigă urale, cătînd cu jind în urma vînătorilor. Ce să-i faci, fiecare poartă în sine, moştenită din străbuni, patima vînatului. Fiecare, undeva în adîncul sufletului, visează să puie o fiară pe fugă, s-o ajungă şi s-o doboare cu mîna lui — altminteri pentru ce-o mai fi trăind omul pe pământ?

Şi lupul, vai, bătrînul lup, istovit de atîta cale lungă, s-a aplecat peste un izvoraş şi lipăie cu vîrful limbii din mustul rece al luturilor. Nu-i era a bea, dar sosise ceasul cînd îl ajungea setea cea mare şi obişnuinţa de ani de zile l-a făcut să cîrnească din drum, să caute un izvor şi să se aplece asupra lui. Abia îl mai ţineau picioarele, dar nu se putea lăsa la pămînt, pentru că goana de acum pornise. Se auzeau pe undeva foind hăitaşii, de printre tulpinile copacilor, de prin fundături răzbătea schelălăitul ogarilor, dar pentru că dat i-a fost să fie lup şi, deci, să ştie a face faţă împrejurărilor, el rămînea înmărmurit deasupra izvorului, aşteptînd să vadă ce îi va spune cugetul.

Ştia că n-a rămas chiar atîta — în clipa cînd va părăsi izvorul, va începe goana, poate ultima goană în viaţa lui. Şi, culmea culmilor, dorul de viaţă nu-l mai slăbea. Mai woia să treacă o dată prin toate. Să mai adune o haită^şi s-o poarte ani de zile în urma lui, să mai iubească lupoaice tinere, să mai crească pui, să mai dea prin ocoale, să mai treacă pe sub fluieratul gloanţelor viu şi nevătămat, dar, o, Dumnezeule, picăturile de apă îi cad înapoi de sub cerul gurii, pentru că era bătrîn, era fiămînd, era înconjurat de primejdii. Venise apusul cel mare, şi nu-i rămîneau decît apa de izvor, copacii dezbrăcaţi de frunze şi pămîntul hleios, amorţit în pragul iernii...

43S

Pe la o amiază a sosit la Iasnaia Poliana, chemat de familie, profesorul Rossolimo. In timp ce servitoarele puneau masa în salon, Sofia Andreevna s-a plimbat cu oaspetele prin livadă, după care musafirul a fost prezentat membrilor familiei. Tolstoi, adîncit în

cizelarea nesfîrşitelor sale corecturi, a cam întîrziat. în cele din urmă a apărut şi el. Mahmur şi nervos cum era totdeauna atunci cînd lucra, Lev Nikolaevici a făcut o singură plecăciune pentru toată lumea, după care a trecut de s-a aşezat la locul său obişnuit în capul mesei. Sofia Andreevna a venit lîngă el şi i-a comunicat poate ceva mai vesel decît era cazul:

— Liovocika, vreau să ţi-1 prezint pe Grigori Ivano-vici Rossolimo. Cunoscutul medic a fost atît de înţelegător faţă de necazurile noastre, încît a găsit cu putinţă să facă anevoiosul drum de la Petersburg pînă la Iasnaia Poliana.

Lev Nikolaevici s-a săltat puţin din jilţ, prezentîndu-i o plecăciune aparte.

— Sper că această lungă călătorie nu v-a istovit cu totul?

— Dimpotrivă, călătoria e odihna mea preferată. Membrii familiei se aşază, rînd pe rînd, la masă. Sofia Andreevna e la locul său obişnuit, în stînga bărbatului, pe cînd musafirul a fost aşezat în dreapta lui. După o mică pauză Lev Nikolaevici se interesează:

— Dumneavoastră, dacă nu vă e cu supărare, ce specialitate medicală practicaţi?

Profesorul, după ce şi-a prins şerveţelul sub bărbie, a răspuns oarecum jenat:

— Disciplinei medicale cu care mă ocup i se zice, oarecum convenţional, fireşte, psihoneuropatologie.

Tolstoi îşi prinde şi el şerveţelul sub bărbie, cuge-tînd mahmur la cele auzite.

— Pe semne, e domeniul în drept să stabilească pînă cînd omul e în minţile sale şi cînd începe a o lUa razna?

Profesorul a zîmbit:

— Nu mă încumet să intru cu dumneavoastră într-o astfel de discuţie.

Acest început, sincer şi franc, a cam pus-o pe gînduri pe stăpîna casei. Cu prima ocazie Sofia Andreevna a căutat să schimbe vorba:

— Oricît ar fi lăudată viaţa de la ţară, eu una mă consider orăşeancă şi voi muri cu gîndul la oraş. Am trăit o viaţă dc om aici, la Iasnaia, pare că ar fi timpul să mă obişnuiesc odată şi odată, dacă — nu: tînjesc întruna după Moscova. Viaţa de la oraş e mult mai bine orîndui-tă. Aici, în mijlocul acestor păduri şi deserturi, s-au pripăşit atîţia hoţi, cerşetori, vagabonzi, secături fel de fel, încît uneori mi-e frică să ies din casă. Mai deunăzi mă întorc de pe undeva şi văd sub Copacul sărmanilor un copil cu o faţă că mă cuprinse groaza.

Lev Nikolaevici a zîmbit:

— O faţă mai pocită decît feţele noastre? Au rîs cu toţii. A rîs şi Sofia Andreevna.

— Să ştii că era mai pocită.

Sună în tăcere lingurile, cuţitele, furculiţele. Tolstoi mestecă încet, chibzuit, cu o oarecare sfinţenie, şi se gîndeşte în sinea sa: „Avem şi azi blinii. Copiii cam fac mofturi, o fi crezînd că bliniile se mănîncă în orice casă, zi de zi, şi nici să le treacă prin cap cîtă lume rîvneşte cu jind şi înghite în sec cînd aude de blinii...".

Pentru că pauza devenise mult prea mare, Tatiana Lvovna l-a întrebat pe musafir:

— Ce mai e nou prin lume?

Profesorul, care s-a dovedit a fi un mare amator de blinii, mai întîi a sfîrşit ceea ce avea prins în furculiţă, după care şi-a şters cu grijă bărbia.

— Noutăţi nu prea. Ori poate sînt, dar n-au ajuns încă pînă la mine. Singura noutate mai importantă e revoluţia din Portugalia, dar, pe semne, aţi şi aflat de acum...

Lev Nikolaevici a dat afirmativ din cap:

— Mi s-a comunicat aseară tîrziu şi m-am bucurat nespus.

— Nu înţeleg ce mare bucurie poate fi şi asta?

— Orişicum, dar se întîmpla ceva pe acest mult blestemat pămînt şi, vrasăzică, viaţa continuă. Revoluţiile bat la porţile regatelor, imperiilor şi aceşti mari suverani — ţineţi minte ce vă spun! — vor sta la răcoare mult şi bine...

Aici Sofia Andreevna nu a putut ceda:

— Nu se ştie. Iată Dostoievski, de-o pildă, în romanul său „Fraţii Karamazov"...

Tolstoi s-a înviorat:

— Ştiu ce vrei să-mi spui, dacă Dostoievski nu are

 deloc dreptate. El îi critică pe revoluţionari, pentru că nu-i plac şepcile în care umblă aceştia, îi critică pornind de la felul cum arată, fără a încerca să pătrundă adînc firea acelor oameni...

Andrei Lvovici, unul din feciorii mezini ai lui Tolstoi, a găsit de cuviinţă să vină şi el cu o părere:

— Deseori felul cum arăţi cuprinde mai mult din firea omului decît firea propriu-zisă...

— în ceea ce te priveşte pe dumneata, e tocmai precum zici.

Sofia Andreevna iară nu-şi poate găsi loc — discuţia o ia razna.

— Liovocika, de ce eşti atît de veninos? După plimbările pe care le faci pe jos te întorci maliţios cum nu se mai poate, pe cînd Delir nechează de urît ce-i este în herghelie şi te caută cu coama în vînt pe toate drumurile.

Tolstoi nu răspunde, pentru că s-a luat şi el cu bliniile. Două slujnice umblă în jurul mesei, servind smîntînă, unt topit, blinii rumene scoase din tigaie. Tolstoi mănîn-că, gîndindu-se în acelaşi timp: „Nu trece o săptămînă fără blinii. Sîmbătă trecută a fost o

curată nebunie. Două servitoare munceau în fum la bucătărie, altele două cărau farfuriile pline cu vîrf, iar aici la masă vreo cincisprezece mîncăcioşi s-au pus pe îndopat şi, uitîndu-te la obrajii lor unsuroşi, la ochii îmblînziţi de plăcerile stomacului, ţi se făcea oarecum ruşine...[1]'.

Cînd prînzul a sfîrşit şi Tolstoi era gata să se ridice de la masă, Bulgakov, de frică să nu-l piardă iar pe o jumătate de zi, s-a apropiat cu un teanc de scrisori:

— Lev Nikolaevici, de vreo trei zile nu mai frunzăriţi poşta.

— Sînt ocupat, puiule, foarte ocupat. E ceva urgent, neobişnuit?

— Avem de toate. Azi, de-o pildă, a sosit o telegramă de la Petersburg. Un biet student roagă să i se trimită cîteva ruble, pentru că, zice, n-are o para chioară în buzunar...

Lev Nikolaevici a cerut să i se dea telegrama. A citit-o şi a zîmbit larg, cu bunătate:

— Frumos, nimic de zis. De obicei, ajutoarele băneşti erau solicitate în scrisori. Telegraful a fost folosit pentru prima oară. Mai e ceva?

— Peste o sută de scrisori privind problema sufle-

tului, conştiinţei şi religiei în genere — scrisori din ţară, din străinătate.

— Ne ocupăm mîine de ele. Da teancul cela legat cu sfoară ce-o mai fi?

— Versuri. Ultima săptămînă a fost foarte rodnică în ale poeziei.

Lev Nikolaevici a prins a da din mîni a lehamite:

— Valentin Fiodorovici, drăguţule, vîră la şapirograf cîteva sute de cărţi poştale pentru a fi tipărite pe ele următorul conţinut: „Lev Nikolaevici a citit versurile dumneavoastră şi a ajuns la concluzia că sînt foarte proaste. în genere, el nu vă recomandă să pierdeţi timpul cu asemenea nimicuri". Şi cum vine prin poştă un plic cu versuri, dumneata imediat, fără a le mai citi, îi trimiţi autorului o carte poştală.

Şi musafirul, şi toţi ai casei s-au înveselit de-o asemenea propunere, dar secretarul nu părea să guste din acest umor:

— Nu cred că va fi bine, Lev Nikolaevici. Dacă se întîmpla într-un plic versuri bune, ce ne facem?

— Dar de unde se pot lua ele, acele versuri bune? Nu vezi ce mocirlă, ce nebunie e literatura noastră de azi?

— Şi totuşi... Uite, într-o zi soseşte un plic, îl desfacem şi scoatem de acolo versuri nemaipomenite...

Insistenţa secretarului nu a mai plăcut stăpînului casei. A tăcut o vreme, după care a zis sec:

— Nemaipomenite ele nu au de unde fi, pentru că mie în general nu-mi plac versurile. M-au mişcat cîteva strofe din Puşkin, dar mi-au plăcut, cred, mai mult pentru faptul că Puşkin mai scria şi o proză excepţională...

Andrei Lvovici, pe care îl enervau aceste nesfîrşite abateri de la ceea ce el considera a fi problema principală a zilei, a cercat să intervină direct:

— Papa, domnul profesor ar fi dorit să se întoarcă la Petersburg cît mai curînd...

Oarecum jenat de această avocatură, profesorul a căutat să explice:

— Din păcate, cursul pe care îl ţin la universitate... Tolstoi şi-a ridicat încet, cu greu, sus de tot, osul frunţii. Ochii spălăciţi de bătrîneţe au prins a cerceta chipurile celor din jur şi, în vreme ce privirea iui mioapă trecea de la om la om, cugetul lui se ruga: „Acum, Doamne, slobozeşte-mi răbdarea de care au avut parte numai

439 sfinţii tăi mucenici". Şi Dumnezeu i-a ascultat ruga. Bătrînul şi-a plecat capul, a scos o basma mare, şi-a şters fruntea, ochii, gura şi, oarecum uşurat, curăţit de această mişcare, a intrebat simplu, binevoitor:

— Cu ce l-aş putea servi pe domnul profesor?

Numai Sofia Andreevna ar fi putut îmbrăca în cuvinte ceea ce era subînţeles de toţi şi, după o lungă tăcere, ea a făcut o primă încercare:*j*

— Liovocika! După ce Grigori Ivanovici m-a examinat şi mi-a prescris un şir de medicamente noi, am fi vrut să ne folosim de ocazie pentru a controla şi sănătatea ta.

Tolstoi tăcea. Şi în vreme ce stătea el tăcînd ori cugetînd, de sub Copacul sărmanilor iar a început a creşte un glas subţire de aramă, care-1 înduioşa şi-1 îndurera de fiecare dată. Pe sticla ferestrei se preling picături. Bureza, şi cerşetorilor, pe semne, le-o fi fost frig să tot stea aşteptînd. Tolstoi a venit lîngă fereastră, s-a uitat să vadă cine sună acolo sub copac.

— După cum am mai spus, sînt ocupat cu scrisul, în afară de asta, crezusem că însăşi conversaţia la masă cu domnul profesor l-ar fi putut servi pe dumnealui în disciplina ceea medicală...

Profesorul s-a apropiat plin de emoţii^

— O, cît priveşte specialitatea mea, nici o grijă! Sînt pe deplin lămurit. Aş fi vrut doar să vă rog ceva ce nu e legat deloc cu medicina. Firește, dacă nu vă supără.

— La dispoziţia dumitale.

— Am auzit că jucaţi bine şah. Personal, în puţinele clipe de odihnă pe care le am, obişnuiesc şi eu...

Tolstoi a zîmbit larg, din toată inima.

— Că sînt un bun jucător, asta o fi scornit-o duşmanii mei. Din zece partide eu pierd aproape jumătate,
dar dacă o să vă facă plăcere, putem petrece o seară aici la măsuţa de şah.

— 'Vă mulţumesc foarte mult.

Corecturile rămase pe masa de scris îl preocupau întruna, îi rupeau firul jindului şi, în cele din urmă, Tolstoi a pornit spre uşa. în prag însă s-a oprit. S-a întors, s-a uitat la cei ce-1 petreceau şi a rostit trist de parcă i s-ar fi plîns cuiva:

— Greu pe lumea asta...

Sofia, Andreevna s-a simţit oarecum înţepată:

— Şi tocmai tu să te plîngi, cînd mişuna în jur atîta lume îndrăgostită de tiner

—De ce adică nu m-aş plînge? Pentru că o dată pe săptămînă se mănîncă blinii în casa noastră?

— Nu, ziceam de altceva. Ziceam că toţi umblă cu numele tău pe buze.

— Lasă-mă cu prostiile astea... Uite ce de-a lume stă colo sub Copacul sărmanilor! în fiecare dimineaţă se adună cine ştie de pe unde — din pricina lor, iată, a trebuit să renunţ şi la călărie.

Sofia Andreevna nu mai putea de atîta necaz:

— Ce-ţi pasă ţie de secăturile celea! Numele tău e rostit cu sfinţenie în întreaga Rusie, gazetele din toată lumea vin să-ţi facă plocoane, poştaşul aduce scrisori cu sacul. Chiar în vreme ce stăteam la masă, mi s-a adus o telegramă. Redacţia ziarului „Times" roagă să-i comunicăm cum te simţi. Răspuns fulger plătit. Nici nu ştiu, zău, ce să le răspund.

Tolstoi şi-a mîngîiat încet şi lin barba, de parcă se întreba pe sine însuşi cum se simte:

— Trebuie să scrii adevărul. Spune-le că a murit, că a fost înmormîntat şi că de la praznicul lui Rusia se întorcea umblînd pe două cărări...

Andrei Lvovici i-a ripostat arţăgos:

— Rusia umblă pe două cărări din cu totul alte motive.

Tolstoi l-a privit cu tristeţe.

— Vă mulţumesc pentru explicaţiile fără de care, slavă Domnului, trăiesc o viaţă atît de lungă...

Şi a plecat.

Peste nesfîrşitele păduri ale nordului trec stoluri de ciori. O pînză nesfîrşită, ţesută din aripi negre, se roteşte moale pe sub nori. „Car-car-car l[u] — se tot cerne de sus, şi această croncănire îl tot mînă de ici, de colo pe bătrînul lup; el tot umblă ameţit de oboseală şi aşteaptă cînd va ajunge la capăt această pînză neagră, iar ciorile tot vin şi vin.

Păduri albe de mesteceni, păduri verzi de brad stau înţepenite în aşteptarea primilor fulgi de zăpadă, dar această mare înţepenire ascunde şi un început al stingerii. Stolurile de ciori, fireşte o fi văzînd ele de acolo, de sus, rînduri nesfîrşite de ostaşi cu arma la şold, vînători puşi la pîndă, jivine gonite, înfiorate, şi, vă-zîndu-le pe toate astea, ciorile visează hoituri, rotesc

441 *deasupra pădurilor croncănind întruna...*

Intre timp lupul a dat de un ciolan şi nu atît s-a aşezat, cît a căzut peste dînsul. în alte vremuri s-ar fi bucurat grozav de acest noroc, ar fi încins o mare sfadă şi ar fi petrecut o noapte, rotunjind în măsele muchiile prăzii, dar acum nu-i mai ardea de nimica. Era sleit de puteri, aşa încît nici că de jos nu se mai putea ridica să plece.

Stătea întins la pămînt în aşa fel ca să vadă cum albeş te de printre frunzele uscate ciolanul, să prindă în vîr ful botului mirozna lui, pentru că lupii, după cum se ştie, adună putere nu numai din prada pe care o au, ci şi din prada pe care o adulmecă. Stătea nemişcat şi aştepta să-şi revină pentru a sfîrşi destoinic lunga, încurcata şi frumoasa sa viaţă.

Pe la şase, după ce a fost servit ceaiul, Lev Nikolaevici s-a aşezat împreună cu profesorul Rossolimo la măsuţa de şah. Nu era deloc predispus pentru bătălii şi, prin urmare, nu se putea aştepta la nimic bun. Oarecum enervat că nu are dispoziţie pentru joc, Lev Nikolaevici, după fiecare mutare tot fura cu ochiul în lături să vadă ce impresie a lăsat mutarea făcută de el, dar nu-i mergea în ziua ceea. Apoi, ca din păcate, toţi ai casei şi-au găsit o distracţie bună, aşezîndu-se în jurul mesei la care se juca şah, şi asta îl enerva cumplit.

Demnitatea era unul din punctele cele mai sensibile şi cele mai esenţiale ale naturii tolstoiene. După un scurt schimb de figuri, deodată şi-a dat sama că această partidă este oarecum înjositoare pentru dînsul, fiindcă jocul, pe lîngă interesul său pur sportiv, mai purta şi un substrat de altă natură. Aşa e cînd ai optzeci şi doi de ani şi te aşezi să joci şah cu un profesor tînăr, specialist în psihoneuropatologie; aşa e cînd eşti un moşier bogat şi ai familie mare, şi mai cauţi şi adevărul...

Lev Nikolaevici mai mută o figură, mai fură o dată cu ochiul în lături — poate găseşte un suflet care să-1 înţeleagă, dar toate privirile urmăresc încăierarea figurilor de fildeş şi cele patru mîni ale jucătorilor: două mîni veştezite de bătrîneţe şi altele două — frumoase si pline de viaţă.

Era singur şi amărît ca niciodată. Juca prost, pierdea figurile una după alta şi, tot cătînd în jur, a cuprins

442 deodată cu privirea chipul blînd şi înţelept al lui Golden-weiser.

Celebrul pianist urmărea şi el jocul, dar era limpede că în afară de încăierarea figurilor de fildeş mai mult nu căuta să afle nimic şi, oarecum mişcat, Lev Nikolaevici i-a zîmbit prietenește.

Drept răspuns Aleksandr Borisovici şi-a repezit fruntea sus, încurajîndu-1 prin această străveche şi umană mişcare a capului ridicat, dar Tolstoi a răspuns prin cunoscuta mişcare neputincioasă a umerilor, şi-a îndreptat privirea spre martorii acestei bătălii. Goldenweiser, încetul cu încetul, a prins a roşi, dîndu-şi de abia acum sama cît de grea şi umilitoare era pentru Lev Nikolaevici această partidă.

S-a ridicat de pe scaun, a ieşit tiptil în odaia vecină, s-a aşezat la pian şi nu zăbavă prin uşa întredeschisă au început să răzbată primele acorduri dintr-un preludiu al lui Chopin. Era compozitorul preferat al lui Tolstoi. Orice sunet, orice fragment din ceea ce a scris Chopin îl făcea să vibreze, să mediteze, să lăcrămeze, îl făcea, cu alte cuvinte, fericit, şi acum, intrat într-o nouă dispoziţie, a executat cîteva mutări, care l-au pus în mare încurcătură pe profesorul Rossolimo.

— Intenţionaţi să atacaţi?

— De cu nu?

— Cer iertare, dar în situaţia în care vă aflaţi...

— Dragă, în situaţia mea nu mai e nimic de făcut. Şi dacă e să pierd, mai bine să pierd lovind întruna decît să pierd apărîndu-mă...

— Din punct de vedere filozofic s-ar putea întîmpla să fie aşa, dar în cazul de faţă...

Zîmbindu-i prietenește, Tolstoi a pus mîna pe tînăra şi frumoasa mînă a profesorului:

— Dacă se poate, facem o mică pauză, de dragul lui Chopin...

— O, cu plăcere.

Figurile de fildeş rămîn nemişcate pentru multă vreme şi Tolstoi se gîndeşte în sinea lui: „E un om de aur acest Aleksandr Borisovici... O fi bănuit, pe semne, cu cîtă tristeţe îl voi petrece mîne la drum, ce greu o să-mi fie fără prietenia, fără degetele lui alergînde în lungul claviaturii; şi înţelegînd cu inima toate acestea, s-a aşezat la pian pentru a ne dărui puţină lumină din lumina marelui Chopin...".

Cum ultimele sunete s-au stins în depărtare, iar figu-

rile de fildeş rămîneau nemişcate, Sofia Andreevna a venit să întrebe:

— Aţi avut o plimbare frumoasă?

Lev Nikolaevici, care nu dovedise încă a se întoarce din împărăţia lui Chopin, a rostit oarecum furat de gînduri:

— Nu atît frumoasă cît folositoare a fost.

— V-aţi dus pînă departe?

— Vreo cincisprezece verste să fi fost.

— Ce v-a făcut să cutreieraţi atîta?

Nu vroia să-1 lase cu nici un preţ în frumoasa împărăţie a muzicii, dat fiind că aveau musafiri, şi tot răspunzîndu-i ba una, ba alta, Tolstoi, în cele din urmă, s-a pomenit intrat în vorbă de-a binelea:

— Ne-am repezit pînă la Kuzminki. Se zvonise cum că unui ţăran de acolo, pe nume Mitri Sudarikov, i-a pierit calul, ş-a trebuit să ne ducem. Oricum, omul avea o mare nenorocire în casă.

Sofia Andreevna nu mai putea de necaz:^y

— Şi pentru că a pierit undeva o gloabă, să vă duceţi cine ştie unde?!

Lev Nikolaevici a oftat, coborîndu-şi fruntea cu amărăciune.

— Durerea unui om, atunci cînd este ea o durere mare, face nu cincisprezece verste într-o brişcă boierească, ci cincisprezece mii de verste, pe jos, desculţ, ori în sandale din cureluşe, cum purtau pe vremuri apostolii...

Andrei Lvovici, oarecum enervat că figurile de fildeş au înţepenit pe tablă, a aruncat calm şi rece:

— Din punct de vedere economic, marea durere a lui Sudarikov nu face decît trei ruble, şi ce rost să te duci pe jos cincisprezece kilometri, în loc de-ai trimite omului trei ruble să-şi poată cumpăra o altă vită la casă.

Aceste discuţii cu mezinii, cu Andrei şi Ilia, îl amarau cumnHt pe' Lev Nikolaevici. Era o' generaţie pe care n-o înţelegea, n-o accepta. A revenit la partida de şah, a mutat o figură, pentru că tocmai era rîndul lui, după care a zis, privind prin geam undeva departe în miezul nopţii^

— înca de pe vremea părintelui Avakum se ştie că în Rusia treabă multă cu rublele nu faci. Şi pentru că a venit vorba, lui Mitri nu atît trei ruble îi trebuiau cît un. om care încă nu ar fi ştiut despre amărăciunile lui

şi în faţa căruia el, Mitri Sudarikov, ar fi putut să-şi descarce' sufletul. Pentru asta ne-am şi dus. Omul ne-a povestit totul de-a mărunţelul, noi am luat pe umerii noştri o parte din necazurile lui şi trebuie să-ţi spun că astea sînt lucruri care nu pot fi preţuite în bani.

Sofia Andreevna a venit cu o ramură de măslin să facă pace între tată şi fecior:

— Atunci poate ne povestiţi şi voi nouă cîte ceva din durerile acelui Mitri, ca să vă uşurăm şi noi puţin de povara pe care aţi scos-o din satul cela.

Lev Nikolaevici s-a uitat la ea lung, iscoditor. Ostenită, nervoasă, măcinată de nenumăratele sale bănuieli, unde să se mai bage ea în viaţa lui Mitri Sudarikov? Dar, pe de altă parte, odată ce insistă faţă de atîta lume...

— Mă rog, dacă ţii numaidecît... Cum am mai spus, pe ţăranul cela îl chema Mitri Sudarikov. îi pierise calul încă mai alaltăieri, aşa cam înspre seară, iar cînd am ajuns noi la casa lui, el şedea pe prispă năucit de atîta necaz, aşa încît ne-a fost greu pînă l-am urnit din loc. Vrasăzică, a pierit calul aşa cam înspre seară şi, oricum, ziua era deja trecută. A doua zi s-a sculat cu noaptea în cap şi pînă în seară a tot trebăluit în jurul hoitului. Mai întîi s-a repezit în Andreevka la un moşneag care cîştiga cu jupitul şi pînă l-a găsit, pînă s-au ajuns cu "preţurile... Şi apoi — hai că alt bucluc îi vine pe cap: cum să scoţi stîrvul din ogradă, pentru că nu se poate să jupeşti o vită pierită şi o-o îngropi în hotarele satului. S-a dus la un vecin să-1 roage să-i dea trăsura, şi vecinului, unul Stepan, i s-a făcut milă de el. I-a dat trăsura, dar cu trăsura vecinului stă Mitri al meu şi se chiteşte cum să facă şi să dreagă, căci a sui un hoit într-o căruţă nu e lucru de şagă! A smuls cu cleştele potcoavele de la calul pierit — una era de nimica, crăpase în două, pe cînd celelalte erau potcoave bune, ni le-a şi arătat chiar...

. Sofia Andreevna nu mai putea de atîtea amănunte oribile.

— Liovocika, te rog să mă laşi în pace! Ţăranii noştri nu sînt decît nişte trîndavi şi beţivani...

Andrei Lvovici a adăugat filozofic:

— Ţăranul e fricos şi laş. Am văzut cu ochii mei cum cinci dragoni au zvîntat în bătaie un sat întreg. Scoteau din fiecare a patra casă pe stăpîn şi-1 băteau cu cravaşa

445 în faţa lumii, iar ţăranii ce credeţi că făceau? Nimic. Stăteau răbdători ca nişte vite, încît m-am gîndit atunci că cinci dragoni e prea mult, ar fi fost de ajuns trei sau chiar doi.

Profesorul Rossolimo, om subţire, bine crescut, bănuia că în sînul acestei familii se petrec nişte drame în care străinii nu pot interveni cu nimic. Totuşi nu a putut să nu vină şi el cu o replică în problema discutată:

— Adevărul este că se temeau ţăranii nu de cei cîţiva călăraşi, ci de regimentele adunate prin cazărmi, gata de a năvăli la primul semnal...

Tolstoi i-a zîmbit plin de recunoştinţă.

— Vă mulţumesc, domnule profesor. De mic copil caut să-i bag în cap acest adevăr, dar n-am avut un Doamne-ajută.

Goldenweiser s-a întors la Chopin, dar Lev Nikolaevici nu-şi putea găsi loc. îl necăjea ceva şi, în cele din urmă, călcînd peste începutul unui fragment muzical, a zis:

— Te rog să mă ierţi, Sonişor, dar mă simt obligat să continui. Altminteri o să-mi fie lehamite de mine însumi: începînd a depăna durerea unui alt om, m-am lăsat intimidat şi n-am putut-o duce pînă la capăt. Da... Şi, vasăzică, au urcat ei doi şi cu moşneagul din

An-dreevka hoitul cela în căruţă, dar nu l-au aşezat bine — venea cu coada nainte şi, mai fiind calul cela şi mare, capul nu-i intra în trăsură — spînzura jos. Şi pentru că nu mai avea cine să-i ajute, aşa au mers cu el de-a lungul satului — hoitul în trăsură, cu capul tîrîndu-i-se prin colbul drumului.

Albă ca varul, Sofia Andreevna s-a ridicat de pe scaun.

— Dacă nu încetezi, voi fi nevoită să mă retrag în camera mea.

Andrei Lvovici a zis oarecum iritat^

— Contează esenţa, nu amănuntele.

Lev Nikolaevici i-a răspuns calm, părinteşte:^

— Te înşeli amarnic, dragul meu. Esenţa, fără amănunte, nu face nici doi bani. Sfînta scriptură a devenit nemuritoare nu atît prin esenţă, cît prin amănuntele sale. Citeşte suferinţele lui Iov şi vei vedea cît este acolo din esenţă şi cît rămîne pe seama amănuntelor...

Tatiana Lvovna, care şezuse mai toată sara cumin-cioară într-un ungheraş, a venit cu o părere a ei:

— Papa, nu aş fi vrut să intru în discuţie, dar se ştie că multe depind şi de societate, şi în povestea lui Iov există nu numai Iov şi suferinţele' lui, ci mai există şi lumea care a simţit şi s-a cutremurat de durerea lui. Nu demult am citit undeva la Leskov că dacă în vremea noastră ar fi apărut Cristos pe drumurile Rusiei, ştiţi ce s-ar fi întîmplat? Cel mult doi şcolari l-ar fi oprit ca să-i ceară un autograf — atît şi nimic mai mult.

Cu o agerime greu de presupus la un asemenea bătrîn, Lev Nikolaevici s-a ridicat de la măsuţa de şah şi a ieşit din salon. Profesorul a întrebat îngrijorat:

— S-a întîmplat ceva grav?

Tatiana Lvovna, pornită în urma părintelui, s-a întors zîmbind:

— Bănuiam eu cu ce se va termina toată discuţia asta... Are ochi de femeie, ochi veşnic gata de bocet — pînă că şi în copilărie fusese poreclit „Liovuşka rio-vuşka"...

Peste cîteva minute Lev Nikolaevici s-a întors, s-a aşezat la masa de şah, a mutat o figură, apoi a rostit cu o nespusă amărăciune în glas:

— E la mijloc un adevăr cît se poate de trist, pentru că Rusia ca niciodată are nevoie de Dumnezeu. Fără Dumnezeu, Rusia va rămîne pentru sute de ani înainte ţara beţiilor, banilor şi curviilor. Am spus-o mai demult şi am s-o tot spun pînă mi se vor umplea ochii cu nisip şi gura cu luturi crude.

A urmat o lungă tăcere. Tolstoi, mai mult mecanic, a mutat o figură pe tabla de şah. Profesorul Rossolimo, răspunzînd la mutare, a întrebat cu multă delicateţe:

— Dacă nu vă supăraţi, aş fi vrut să aflu ce înţelegeţi dumneavoastră prin religie?

Tolstoi s-a ridicat de la măsuţă, s-a plimbat o vreme prin salon, muncind din greu, muncind cinstit, pentru a formula un răspuns demn de el, demn de această mare problemă.

— Religia este, cred, stabilirea unui anumit raport faţă de infinit, raport care îl va ajuta pe om în definirea scopului vieţii sale.

— De unde reiese că dumneavoastră luaţi ca elemente de bază două noţiuni: infinitul şi individul.

— Da. Numai că în ordine inversă — individul şi apoi infinitul.

447

Partida de şah abia mai suflă, discuţiile au ajuns cine ştie pînă unde, şi cînd toţi ai casei au început a se întreba cînd se va sfîrşi această lungă sară de toamnă, prin uşa întredeschisă iară a răzbătut fermecătorul Chopin. Sufletul lui trist şi gingaş, cu descărcări de tunet, cu învăluiri de flacără, cu un dor ţesut din fire amare, iară a pus stăpînire pe casa de la Iasnaia Poliana, şi cînd tot acest iureş a trecut val-vîrtej şi s-a stins în depărtare, Tatiana Lvovna a spus oarecum jucăuş:

— Gelozia l-a făcut pe Chopin geniu. Se zice că această furtună a fost scrisă tocmai în noaptea cînd l-a părăsit George Sand.

Sofia Andreevna a rămas foarte mirată:

— A plecat noaptea de la el?!

— Păi, de zeci de ori a fost descrisă această despărţire a lor: cinaseră, toate bune şi frumoase, stăteau discutînd, ca de obicei, înainte de culcare, iar în vremea asta una a\in servitoare îi făcea doamnei Şand bagajele. El se ridică să-i spună noapte bună şi nici cu spatele să ştie că la poartă aşteaptă careta unui nou amant. O, cum l-a mai durut, sărmanul! Se zice că atunci cînd urca ea în caretă, el stătea la geam, a plîns ca un copil. Apoi, tot în noaptea ceea, s-a aşezat la pian şi într-o jumătate de oră a scris minunea asta...

Lev Nikolaevici a rămas adînc indignat de o asemenea interpretare.

— Tanecika, la ce bun scuturi toată rufăria asta! Creaţia este în primul rînd un act de respiraţie pur sufletească, o minune a cerului, pe cînd poftele sexuale nu sînt decît nişte instincte'animalice. Ce are una cu alta şi, mai ales, cum se poate explica una prin cealaltă?

între timp Goldenweiser a mai cules de pe undeva cîteva seminţe chopiniene care nu-i dădeau pace, şi Tolstoi, cu urechea spre uşa întredeschisă, se gîndeşte în sinea lui: „Dar se poate întîmpla să şi nu am dreptate. Aceste porniri animalice zac adînc zidite în noi — pînă şi eu, la vîrsta mea, mă înviorez cînd văd o femeie tînără. şi nu pot ca să nu umblu cel puţin cu gîndul pe la ea...".

Andrei Lvovici, pe care-1 preocupa în mod deosebit partida de şah, i-a declarat profesorului Rossolimo, pentru a-1 întări:.^

— Mi se pare că dispuneţi de-o poziţie ceva mai avantajoasă.

448

Profesorul a privit critic tabla.

— N-aş zice. Şansele sînt aproape egale şi dacă contele ar cădea de acord, eu mai-mai aş fi gata...

Stăpînul era aproape fericit:

— Carevasăzică, remiză?

— Nu e tocmai aşa. Poţi zice c-ai cîştigat în faţa lui Tolstoi o partidă de şah, poţi zice că ai pierdut, poţi face remiză, dar să zici că ai cu el o partidă amînată şi că, uite, trebuie să mai treci o dată pe la Iasnaia Poliana ca s-o duci pînă la capăt — asta ar fi pentru mine o adevărată fericire...

Tolstoi s-a ridicat şi i-a strîns mîna:

— Vă mulţumesc pentru bunătatea pe care mi-aţi dovedit-o.

Nu era însă deloc mulţumit Andrei Lvovici.

— Dar, domnule profesor, condiţiile cu care aţi fost invitat...

Profesorul s-a întors spre el şi, prin mişcarea asta a corpului, în locul omului blînd de adineaori a apărut un profesionist calm şi rece, care arunca vorbele de parcă ar fi bătut cuie în perete.

— Eu nu-mi pot asuma dreptul de a face nişte aprecieri bizare despre o personalitate în faţa căreia se închină întreaga omenire. Tocmai din aceste motive am renunţat şi la onorariu, şi la restituirea cheltuielilor de drum, rămînîndu-vă în continuare recunoscător pentru o cunoştinţă foarte onorabilă pentru mine...

— Dar, domnule profesor...

Goldenweiser însă nu l-a lăsat să spună ceea ce avea de spus. O melodie ca o binecuvîntată ploaie de vară s-a lăsat peste ei, apoi alte ploiţe veneau încet, revărsîndu-se moale peste creştetul, peste mînile, peste sufletul bătrînului scriitor. Lev Nikolaevici, stînd nemişcat, cu ochii închişi, se gîndea în sinea lui:

„Socrate a avut un sfîrşit cît se poate de mişcător. Şi-a adunat discipolii, ca să fie de faţă cînd i-a fi dat să moară, şi-a spălat singur trupul, îngrijindu-1, pentru a nu face altcuiva supărare după moarte. Nu ştiu cum se face, dar azi mă gîndesc şi eu întruna la propria mea înmormîntare. Aş fi vrut să părăsesc şi eu această lume modest şi destoinic, pentru a mă întoarce cum se întoarce ţărîna în pămînt, lăsînd să plece către ceruri, spre judecata de apoi, ceea ce a Domnului era...".

Spuma melodiilor s-a frînt în plină fierbere. Liniştea a căzut ca nişte stînci de piatră de pe o muchie de munte, şi împreună cu acele stînci a intrat în salon, ostenit şi luminat la faţă, pianistul.

— Cum a sfîrşit partida, Lev Nikolaevici?

Tolstoi s-a ridicat, a venit de 1-a îmbrăţişat şi Aleksandr Borisovici, oarecum ruşinat de răbufnirea acestor semne de dragoste, i-a sărutat tîmpla.

— Parcă atunci cînd domneşte peste tot Chopin, te mai poţi gîndi la ceva!

— Dacă ştiam că sînt ascultat în continuare, aş fi căutat să fiu mar* inspirat, pe cînd, neştiind, cîntam mai mult pentru mine...

Tolstoi şi-a ridicat braţele în semn de protest:

— Dragul meu, niciodată nu căuta intenţionat inspiraţia, ci cîntă aşa ca şi cum ai fi fost singur şi faci totul numai pentru tine. Simplitatea — iată forma supremă a artei!...

S-a plimbat, agitat, prin salon, frămîntînd un gînd mai vechi.

— Deseori mă trezesc noaptea şi mă gîndesc: ce-o fi aşteptînd-o pe sărmana omenire în acest frămîntat şi tulbure secol? Uneori mi se pare că totul se va duce de rîpă, alteori parcă s-ar isca o zare de lumină. în sfîrşit, dacă sortit îi va fi acestei civilizaţii să se scufunde în beznă, ducă-se, şi numai pentru un singur lucru veşnic o să mă doară inima.

— Muzica?!

— Muzica.

Şi iară s-a mai plimbat prin salon, iară a venit în faţa pianistului, în faţa prietenului, şi 1-a întrebat, privin-du-1 drept în lumina ochilor:

— Aleksandr Borisovici, dragul meu, cum crezi: poate un muncitor de rînd gusta din plăcerea pe care ne-o provoacă nouă muzica lui Chopin? Poate ori nu poate?

Goldenweiser a rămas oarecum pe gînduri^

— E un lucru la care nu poţi răspunde într-un cuvînt...

Tolstoi a suspinat din adîncuri:

— Am întrebat atît de insistent, pentru că mult aş fi vrut să primesc un răspuns afirmativ. De acest răspuns va depinde în curînd viitorul întregii omeniri...

, S-a culcat noaptea tîrziu, dar şi după ce s-a culcat

450 i se părea că mai aude — aievea aude — melodiile chopiniene. Se frămîntă în aşternut, i se părea o adevărată sălbătăcie să stai în pat cînd plutesc deasupra ta aceste melodii dumnezeieşti, şi din pricina nesfîrşitelor sale remuşcări, nu putea adormi.

Făcînd o cale lungă şi istovitoare, lupul, în cele din urmă, a ajuns la zimţurile de piatră după care cernea prăpastia. Aicea sfîrşea totul. în faţă îl aştepta moartea şi ceea ce venea din urmă tot moarte era. îl dobora însă osteneala şi, cum a zărit un petic de muşchi împănat între două stînci, a căzut pe el şi nu a mai vrut să ştie nimic. Obosise ca un cîne ori poate şi mai mult decît ar fi putut obosi un cîne, şi acum zăcea în culcuşu-i moale de muşchi, mulţumind cerului pentru această osteneală adîncă, fără de care nimic din ceea ce e viu nu poate părăsi lumea celor vii

într-o dimineaţă devreme, pe cînd stăpînii mai hodineau încă, cineva a bătut în uşa casei de la Iasnaia. A bătut puternic, îndelung. De obicei, nu se obişnuia a se bate în uşa casei de la Iasnaia, iar dacă se şi întîmpla ca uneori, în puterea nopţii, să ciocănească cineva, stăpînii încercau să ghicească după ciocănitură despre ce O fi fiind vorba. Ori trenul de noapte a adus pe cineva din numeroasele rubedenii ori sosise o telegramă urgentă, ori slujitorii veneau cu treburi ce nu puteau fi amînate pînă se va face ziuă.

Cînd se isca ceva asemănător, una din slujnicele casei, care îşi avea cămăruţa alături de odaia stăpînei, ieşea să vadă ce e, şi dacă era ceva important, O trezea pe Sofia Andreevna. Acum însă uşa de la intrare gemea de lovituri, iar slujnica nu se mai auzea coborînd scările. Sofia Andreevna s-a sculat să vadă ce se întîmpla. A intrat în odăiţa slujnicei şi a găsit-o cu nasul înfipt în sticla ferestrei.

— Dar nu auzi tu, fato, că bate cineva la uşă?

— Dacă mă tem să ies, coniţă...

— De ce te temi?

— D-apoi nu vezi mata ce se face afară?

Sofia Andreevna a venit alături, s-a uitat prin geam. Lîngă uşa de intrare stăteau ispravnicul, ofiţerul de poliţie cu încă cinci zdrahoni nedormiţi, cu arma la umăr. „Să nu-i simtă cumva Lev Nikolaevici, că Dumnezeu ştie ce s-ar mai putea întîmpla..." Sofia Andreevna s-a

451 întors repejor în odaie, şi-a aruncat pe umeri un halat de noapte, apoi a pornit să coboare scările. Zăvorul nu vroia să cedeze

— a venit slujnica să deschidă, şi cum uşa a fost deschisă, stăpîna a ieşit în prag şi a întrebat încet, pentru a nu-i trezi pe ai casei, dar totodată destul de tăios, pentru ca nu cumva să uite ispravnicul în uşa cărei case s-a încumetat să bată.

— Ce doriţi, domnilor?

Ispravnicul a raportat plin de înfumurare:

— Un oarecare Nikolai Nikolaevici Gusev, care şi-a găsit adăpost sub acest acoperiş...

Sofia Ahdreevna nu a dorit să-1 asculte în continuare.

— în primul rînd, domnilor, Nikolai Nikolaevici Gusev nu este un oarecare Nikolai Nikolaevici, ci prietenul, ucenicul şi secretarul soţului meu. în rîndul doi, azil îşi caută numai oamenii urmăriţi... Drept care vă declar...

De data asta ispravnicul nu a dorit s-o asculte pînă la capăt:

— Binevoiţi, doamnă, a-i comunica despre sosirea noastră.

Stînd în prag, Sofia Andreevna şi-a amintit că acum cîteva săptămîni, pe cînd Gusev mai locuia încă într-un sat vecin — Teleatniki,— a avut noaptea o percheziţie în casa în care locuia. Au fost, pare-se, găsite chiar nişte hîrtii care ar fi putut oarecum să-1 compromită, şi în urma acelei percheziţii Lev Nikolaevici a şi insistat ca Gusev să se mute în casa lor, dar iată că acum nici casa contelui Tolstoi nu mai poate servi de adăpost pentru un suflet demn şi cinstit. Sofia Andreevna s-a întors, s-a apropiat de odaia în care locuia Gusev, a ridicat mîna să bată, dar uşa s-a dat moale în lături şi bătrînul secretar, punîndu-şi hainele la repezeală, i-a zis stăpînei cu un ton oarecum vinovat:

— Nu e nimic, Sofia Andreevna, nu vă faceţi griji...

Au ieşit de data asta amîndoi să vadă despre ce e vorba. Ispravnicul a scos din buzunarul interior al mantalei mandatul de arestare, pe care a început a-1 citi grav, puţin tragic:

— „în numele Maiestăţii sale împăratul Nicolae al doilea...".

Gusev, curii a văzut mandatul, a şi ridicat amîndouă

mînile în semn de capitulare, dar ispravnicul nu se mai putea opri.

— Cît timp mi se acordă pentru facerea bagajelor?

— Juma de oră.

Gusev s-a întors în grabă să-şi adune catrafusele, iar Sofia Andreevna, foarte îngrijorată, s-a dus de l-a trezit pe conte. Era un caz excepţional şi nu putea să nu-l trezească. Mohorît şi supărat, căci iară avusese un somn greu, Lev Nikolaevici a ieşit în renumitul său caftan, încins cu o cureluşă.

— Ce se întîmpla, domnilor?

Ispravnicul nu a îndrăznit să dea explicaţii de fabricaţie proprie, ci a scos acelaşi mandat, pe care l-a citit domol de la început pînă la capăt.

Tolstoi nu a întrerupt cititul — dimpotrivă, căuta foarte atent să pătrundă în esenţa acelui document.

— Dacă se poate, încă o dată sentinţa.

„...pentru care sus-numitul Gusev N. N. să fie arestat şi escortat la închisoarea din Cerdînsk, gubernia Perm, pentru un termen de trei ani."

— Stai, domnule, dar de ce anume în gubernia Perm, parcă nu se putea găsi vreo închisoare pe aici mai pe aproape? Şi de ce anume pentru trei ani?

— Aşa indică ordinul.

— Ordinul cui?

— Ordinul ministrului de interne Stolîpin.

Ura şi dispreţul s-au transformat într-un lanţ de friguri şi acele friguri îl scuturau pe bătrîn de-a-n picioarelea.

— Uite ce e, domnilor... Părăsiţi imediat curtea şi pămînturile moşiilor mele. Cît despre ordinul care v-a adus încoace, puteţi să-i comunicaţi lui Stolîpin — adică de ce lui Stolîpin? — împăratului să-i comunicaţi...

Cei cinci zdrahoni cu ofiţerul în frunte stăteau ţepeni, privind undeva pe lîngă conte, pe lîngă vorbele, pe lîngă indignarea lui, de parcă nici nu ar fi fost de faţă, şi atunci Lev Nikolaevici, întrerupîndu-şi vorba, a întrebat:

— Doriţi să mai adăugaţi ceva la cele spuse?

— Nu. Aşteptăm persoana arestată.

— Cînd, cine l-a arestat?!

între timp a apărut Gusev cu o legăturică, gata de drum.

— Lev Nikolaevici, a zis el încet, plecîndu-şi smerit

453 fruntea şi lipind-o de umărul scriitorului. Vă rog să-mi permiteţi să îndur pentru acele idei măreţe...

— Nu! Mai întîi să mi se spună cum e posibil în epoca noastră să se întîmple...

— Vă rog, Lev Nikolaevici, nu întunecaţi cu nimic despărţirea noastră. Cine altul dacă nu tot dumneavoastră mi-aţi repetat de nenumărate ori că Adevărul, atunci cînd îşi capătă o expresie proprie, devine o putere de nebiruit? De ce nu vreţi să credem împreună că venirea acestor oameni la uşa acestor case are loc tocmai pentru că aici Adevărul şi-a căpătat propria sa expresie-..

— Termină, a zis ispravnicul.

Lev Nikolaevici şi-a îmbrăţişat discipolul, a mers de 1-a petrecut pînă la poartă. Acolo, lingă cei doi stîlpi de piatră, unde aştepta trăsura poliţiei, Tolstoi 1-a mai îmbrăţişat o dată şi, cum

trăsura a pornit din loc, s-a dus şi el pe jos în urma ei şi a tot venit trist şi amărît, pe întuneric, în lungul drumului, multe verste. De acum nici nu se vedea, nici nu se auzea trăsura cu care plecase Gusev, iar el tot continua să meargă, petreeîn-du-şi prietenul şi atîta amar, atîta durere s-a revărsat peste sufletul, peste bătrîneţile lui, încît l-au zdrobit cu totul. Cînd nu a mai putut merge, a cîrnit-o din drum, s-a aşezat pe un mănunchi de paie putrede şi a rămas să stea acolo ore în şir.

O jumătate de zi l-au tot căutat oamenii curţii şi de abia pe la amiază Makoviţki cu Bulgakov l-au găsit acolo, pe marginea ceea de drum. Cu greu, ajutat de cei doi, bătrînul s-a ridicat de jos, dar de mers nu putea merge — i s-au luat picioarele de atîta durere, şi atunci Makoviţki a oprit o trăsură care tocmai trecea pe drum şi l-au dus cu trăsura pînă la curte.

Noaptea următoare bătrînul a mai avut o criză. L-a slăbit la inimă, i s-au învineţit picioarele. Aceste crize îi veneau prin somn, şi acum iată că e noapte tîrzie afară, stropi de ploaie bat la geam, iar bătrînul zace pe spate cu obrajii supţi, cu ochii fugiţi în fundul capului. Lingă patul bolnavului stau doctorul Makoviţki, Sofia Andreevna şi fiica Aleksandra. Bătrînul arată cu mina spre picioare în sens că îl dor. Trupul e numai

suferinţe, convulsiile nervoase îl scutură întruna, dar sufletul i s-a aciuat, conştiinţa s-a limpezit, şi Tolstoi cugetă în sinea lui: „Filozofia lui Gandhi e de-o frumuseţe rară şi singurul lucru care o sluţeşte este patriotismul exagerat. Un gînd măreţ nu poate fi legat de gard, gîndul nu este mînz, ca să alerge tot timpul în urma iepei care l-a fătat. Cu cît e mai măreaţă şi mai înţeleaptă gîndirea, cu atît mai largi sînt hotarele patriei ce i-a dat viaţă". Makoviţki s-a rugat:

— Lev Nikolaevici, lăsaţi literatura în pace.

— Cum poţi şti dumneata la ce mă gîndesc eu?

— Bătăile de inimă indică.

— Da nu, că m-am gîndit aşa din fugă. Ceva despre Gandhi.

— Gîndirea fugitivă e şi mai costisitoare, pentru că ea cere funcţionarea maximă a întregului creier.

— Atunci ce e de făcut dacă, pe măsură ce seacă puterile, creşte necesitatea de a crea?

— Notaţi ori ne dictaţi şi noi vom nota. Orice gînd, înainte de-a fi frămîntat şi dezvoltat, poate fi notat pe-o margine de hîrtie şi cum vă faceţi bine, reveniţi la problemă.

— S-o încercăm şi pe asta.

A stat o vreme cu ochii închişi, calmîndu-se. Părea că aţipeşte, şi Aleksandra Lvovna a pornit tiptil din odaie, dar cum a simţit uşa, bătrînul a şi deschis ochii. Sofia Andreevna s-a aşezat aproape de tot şi l-a întrebat oarecum rugător:

— Te simţi mai bine, nu-i aşa?

— Puţin mai bine. Dar te îngrijorează atît de mult sănătatea mea?

— Aş fi vrut să te faci bine pînă mîine.

— Dar ce avem pe mîine?

— Cum, să-ţi fi scăpat cu totul? Păi, mîine sînt patruzeci şi opt de ani de la nunta noastră...

— Mi-e teamă, Sonişor, că de data asta n-am să pot...

— Liovocika, te rog frumos... Ai fost lîngă mine în ziua aceasta toţi cei patruzeci şi şapte de ani. Şi cum se poate ca mîine să nu fim împreunat

A doua zi s-a întîmplat să fie duminică, şi a venit o duminică atît de frumoasă cum rar se întîmpla în acea vreme a anului. A fost ultima zi frumoasă din viaţa lui. Solzi albi de nori picurau, conturînd poalele cerului,

dar însuşi cerul era curat şi senin ca în miez de primăvară. Soarele, potolit de toamnă, trecea domol prin zare, dar era cald, era totuşi zi cu soare. în livezi argaţii au adunat frunzele uscate, le-au dat foc şi o coamă de fum subţire plutea încet spre pădure. Mirosea a mere tîrzii, a brumă, a răcoare...

Era una din zilele cînd se aude şi se vede hăt pînă departe, aşa încît pe la amiază se auzea cum bat clopotele în bisericile din oraş. Cum s-a trecut vremea slujbei, au şi început a răsări în lungul drumului brişti şi faetoane cu musafiri.

Familia contelui, adunată în salon, se odihnea după obişnuita plimbare de duminică. Sofia Andreevna îndruma slujnicele, care au început a pregăti masa. Tatiana Lvovna frunzărea un volum din operele lui Lev Nikolaevici recent apărut, în timp ce Tolstoi, întrucît nu fusese la plimbare, căci nu-şi revenise după criză, şedea într-un ungheraş cu un album de fotografii pe genunchi.

Tot alegînd din volumul care cuprindea şi un ciclu din scrisorile lui Lev Nikolaevici, Tatiana Lvovna a exclamat deodată:

— Să vedeţi ce podoabe de scrisori îi trimitea el bunicii! „Vă scriu de la ţară şi, scriind, aud glasul tinerei mele soţii. O aud stînd de vorbă cu fratele meu şi mă învăluie dragostea. Să ajungi pînă la 34 de ani şi să nu fi ştiut că se poate iubi în aşa măsură şi în aşa măsură poate fi omul fericit! Cînd mă voi potoli, am să caut să vă scriu ceva mai amănunţit, acum însă mă macină îngrijorarea, de parcă aş fi furat o fericire ce nu-mi aparţine. O aud coborînd scările, îi aud glasul şi dragă-mi e lumea întreagă."

La început părea că Sofia Andreevna se cam jenează în urma acestor destăinuiri, dar mai apoi a făcut-o pe supărata.

— Multe sînt de spus si puţine de ascultat!

Lev Nikolaevici frunzăreşte albumul cu fotografii, căutînd să nu ajungă la urechile lui nimic din cele ce se vorbesc în jur, şi asta începe a o enerva pe Sofia Andreevna.

— Odată am descoperit în jurnalele lui din tinereţe că în vremea cînd se punea la cale căsătoria noastră, Lev Nikolaevici hotărîse să se sinucidă dacă cumva l-aş fi refuzat.

— Doamne sfinte! Şi crezi mata că aşa ceva...

— Ba nu cred nici pe departe, a zis Sofia Andreevna rece. Iar în caz că nunta noastră nu ar fi avut loc, el ar fi petrecut de minune cu oricare alta în locul meu.

Lev Nikolaevici stă nemişcat, pentru că nu şi-a revenit încă după boală, pentru că îl enervează discuţia şi, ca să schimbe puţin vorba, Tatiana Lvovna vine cu un început de glumă:

— Era, cel puţin, frumos pe-atunci?

— Da de unde? Dimpotrivă, mi se pare că acum e cu mult mai simpatic decît era atunci. în tinereţe avea un nas cît un cartof, acum cartoful s-a mai înmuiat, s-a mai rotunjit. Faţa îi era pătimaşă, blîndă, înţelegătoare. Niciodată nu m-a iubit atîta cît l-am iubit eu.

Lev Nikolaevici frunzăreşte albumul şi se gîndeşte în sinea sa: „E foarte interesant să revii din cînd în cînd la fotografiile vechi. Descoperi multe adevăruri de care habar n-aveai. Iată Urusov, de-o pildă. Mulţi oameni de frunte spuneau pe vremuri că Urusov e un prost cum nu se mai află, pe cînd el a fost mai deştept decît mulţi dintre oamenii ceia de frunte...".

Sofia Andreevna, bănuind că soţul se gîndeşte la nimicuri numai pentru a nu participa în nici un fel la sărbătorirea acelei zile, a rugat-o pe fiică:

— Mai alege ceva de prin scrisorile lui Lev Nikolaevici.

Tatiana Lvovna a tot trecut de la o pagină la alta, pînă a prins rădăcini la un sfîrşit de scrisoare lungă:

„în copilărie eram numai mătănii şi rugăciuni, cum poate fi un copil sentimental şi nechibzuit, dar mai apoi, pe la vreo paisprezece ani, am început a mă deda la cugetări generale despre viaţă şi pentru că religia nu se potrivea cu cugetările mele, am găsit cu cale s-o fac praf. Vreo zece ani am dus-o de minune — toate se petreceau simplu, logic şi, deci, care religie, care Dumnezeu!! Apoi a venit o perioadă cînd toate cîte le are viaţa au fost cunoscute, gustate, nu mai rămăsese nici o taină, dar viaţa, în schimb, a început a-şi pierde din farmecele sale. în acei ani grei, trăind în munţii Caucaz, eram singurel şi nenorocit ca niciodată. Şi au prins a mă năvăli gîndurile şi mă frămîntam în mintea mea zi şi noapte, mă frămîntam cum numai o dată în viaţă omul are putere a se frămînta. Au fost vremuri

grele, dar au fost vremuri mari. Nici pînă atunci, nici după aceea gînduri-

457 le mele nu s-au înălţat atît de sus, nu au căutat să străbată atît de departe, pe unde nu pot trece muritorii de rînd. Vreo doi ani să fi tot ţinut frigurile celea şi tot ceea ce a fost găsit de mine atunci a rămas a fi temelia convingerilor mele. Să nu credeţi că este simplu a înţelege din cele înşirate aici ce se petrecea pe atunci cu mine. E una din tainele pecetluite ale sufletului, care nici nu pot şi nici nu vor să îmbrace haina slovelor — pot însă afirma că rar mi-a fost dat să întîlnesc printre oameni atîta sete de adevăr cît am purtat eu atunci în mine...". Lev Nikolaevici, frunzărind albumul, se gîndeşte: „Ar trebui cumva să menţionez în testament ca din jurnalele tinereţii să fie alese numai cele ce pot prezenta interes, restul fiind lăsat la o parte. Dar, în definitiv, rămînă aşa cum a fost scris. Cel puţin din încîlcelile celea se poate deduce că, oricît de uşuratică şi destrăbălată mi-a fost tinereţea, eu totuşi nu am fost părăsit de grija Domnului, şi cu toate că mult prea tîrziu, dar totuşi am fost luminat de dragostea şi înţelepciunea lui".

Duşan Petrovici, stînd alături de Tartiana Lvovna, a zis:

— Mai era, pare-se, o scrisoare către bunica, scrisoare care vă făcea cîndva mare plăcere.

Tatiana Lvovna a găsit-o imediat:

— „Dragă bunică, la ce bun vă mai trebuiesc şi scrisorile mele? Voi acolo, la Petersburg, aveţi cu ce vă lua, pe cînd e cu totul altceva pustiul care mă înconjură aici pe mine. Cu ce mă pot lua eu? Ia o plimbare prin satele moşiei, spre a le tălmăci ţăranilor că a sparge capul unul altuia nu numai că nu e de folos, ci chiar în genere nu e bine să aţîţi o bătaie. După care trec pe la vecini şi răstălmăcesc boierilor de viţă veche că în vremea noastră nu se mai obişnuieşte a mărita domnişoarele cu de-a sila".

Sofia Andreevna a zis puţin cam înţepător:

— Face fasoane, dezvelind latura cea mai fermecătoare a firii sale, harul artistic...

Tatiana Lvovna a lăsat să treacă observaţia neluată în samă şi a continuat:

— „De altminteri, am şi eu pe aici cîteva bucurii, şi una din marile mele bucurii e şcoala înfiinţată aici la Iasnaia pentru copiii ţăranilor. Nici nu vă pot povesti ce firi interesante sînt copiii de ţărani... Printre vlăsta-

rele din lumea aleasă nu mi-a fost dat să ftitîlnesc aşa ceva. în doi ani de zile nici o pedeapsă. Nici trîndă-veală, nici o vorbă nechibzuită, nici un fel de necuviinţă. Qăsuţa în care e făcută şcoala a fost nu demult reparată, văruită şi cum îi păşesc pragul..."

In cele din urmă, Lev Nikolaevici a cedat. A lăsat la o parte albumul cu fotografii şi ascultă. Ascultă atent, cu fruntea ridicată, cu obrajii rumeniţi. S-o fi văzut pe sine tînăr, o fi auzit zarvă de copii în jur, dar deodată toată sărbătoarea sfîrşeşte. Uşa salonului se deschide, intră o namilă naltă şi uscăţivă, o caută cu privirea pe Sofia Andreevna, îi prezintă» o plecăciune stîngace şi zice răguşit:

— Madam, cer scuze pentru deranj, dar soarele păleşte şi, dacă pregătirea mai tărăgănează, mă tem că nu voi mai fi în stare să garantez 'acea calitate superioară pe care eu...

Lev Nikolaevici a rămas înţepenit de o asemenea obrăznicie.

— Cine-i omul şi ce doreşte?

Fotograful a hotărît că e cazul să se prezinte el însuşi. După un alt şir de plecăciuni stîngace trimise în ungherul unde şedea Lev Nikolaevici, a rostit plin de demnitate:

— Cu îngăduinţa dumneavoastră, mă numesc Şapiro, sînt cunoscutul fotograf din Petersburg. Cei mai de seamă scriitori ai Rusiei,— bineînţeles, cei care i-am apucat în viaţă,— au fost înveşniciţi de aparatul meu şi pe baza acelor fotografii intenţionez a edita un album care ar urma să fie, ca să zic aşa...

Sofia Andreevna a venit lîngă Lev Nikolaevici, s-a oprit aşa ca să nu se mai vadă ciudatul fotograf al capitalei.

— Liovocika, se poate să-ţi faci atîta sînge rău pentru o nimica toată?! L-am invitat pe acest om să facă nişte fotografii de ia sărbătoarea noastră, convinsă fiind că şi tu, din partea ta...

Din păcate, Şapiro s-a dovedit a mai fi şi vorbăreţ:

— Madam, dacă nu e cu supărare, eu aş fi curios să aflu cu cîţi ani în urmă dumneata şi cu domnul?...

Acum şi-a ieşit din sărite Sofia Andreevna — ca să vezi ce tip anapoda:

— Parcă ne-am înţeles că mai întîi dumneata insta-

Iezi aparatul şi abia pe urmă vii să ne anunţi!

Şapiro a dispărut, iar Lev Nikolaevici, după plecarea lui, a declarat:

— Nici gînd să apar în faţa aparatului! Fotografiatul mă enervează.

— Liovocika, dar cît durează?! Un minut, nicidecum mai mult!

— Nu e vorba cît durează. Vorba e că nu sînt dispus. Şi aşa casa ni-i plină de pozele unui moşneag bărbos — ce mare lucru se poate întîmpla dacă mai apare una?

Andrei Lvovici a zis cu un aer de mare politician:

— S-ar putea schimba multe.

— De pildă?

— De pildă, presa vorbeşte demult despre neplăcerile ce au loc în familia noastră, şi publicarea unei poze de la sărbătorirea zilei căsătoriei...

— Asta ne mai lipsea! Să mai organizăm la Iasnaia sărbători şi serate menite să calmeze spiritele cititorilor de ziare!

Sofia Andreevna stă mută şi-i joacă ochii în lacrimi:

— Liovocika, te rog frumos să nu refuzi... Dacă nu vrei s-o faci pentru mine, fă-o măcar în memoria acelui înger de copil la care am ţinut amîndoi atît de mult. Dacă Domnul nu ni l-ar fi luat, ar fi mers şi el acum cu noi şi ar fi fost o fotografie în trei...

Tolstoi s-a ridicat de pe scaun, s-a întors cu faţa spre ungher, de parcă şi-ar fi făcut rugăciune, şi tot şoptea ceva, poate rugîndu-se într-adevăr, poate descîn-tîndu-şi nervii, după care a dat afirmativ din cap.

— Mulţumesc.

Pornind spre uşă, Sofia Andreevna l-a rugat pe fiu:

— Hai să ieşim. Tu vei ţinea locul lui Lev Nikolaevici, în vreme ce fotograful îşi va instala aparatul, şi cînd totul va fi gata, Lev Nikolaevici va veni şi se va aşeza în locul tău...

Au ieşit cu toţii să vadă cum se face atunci cînd fotograful îşi instalează aparatul. în salon au rămas numai Lev Nikolaevici şi Bulgakov. în cele din urmă, Tolstoi a întrebat:

— Valentin Fiodorovici, cum suporţi dumneata aceste clipe cînd trebuie să stai nemişcat în faţa aparatului? Mie, de-o vorbă, îmi vine să fac vreo şotie — să scot limba, să ridic piciorul.

Bulgakov a rîs.

— După mine, e ispita tuturora cînd se văd în faţa aparatului.

— Crezi dumneata? Eşti sigur că şi Sofia Andreevna...

— Pentru Sofia Andreevna, fireşte, nu pot pune mîna în foc... între timp a apărut Şapiro.

— Totul e gata...

— Dar slăbeşte-mă odată cu plecăciunile, că aşa ceva ştiu şi eu a face...

— Cer scuze.

— Ba dimpotrivă, eu ar trebui să vă cer scuze, mai adineaori am fost cam veninos. Rog frumos să mă iertaţi. Ceea ce s-a spus aici

nu avea nimic de-a face nici cu dumneata, nici cu profesiunea dumitale. A fost altceva la mijloc...

Şapiro părea dispus a primi scuzele contelui.

— Nu vă faceţi griji. Noi, fotografii, la fel ca şi medicii, ştim a păstra secretele familiei. Obligaţie profesională.

Tolstoi a rămas mirat de-o asemenea declaraţie.

— Chiar aşa?! Mai sînteţi şi un fotograf bun pe lîngă toate?

— Mi-i incomod să mă prezint eu însumi... Atîta doar pot spune, fără a exagera cîtuşi de puţin, că portretele mele înfrumuseţează cele mai alese saloane din capitală.

Tolstoi avea ceva de lămurit în legătură cu profesiunea domnului Şapiro, dar pentru moment uitase despre ce era vorba. S-a ridicat, şi-a potrivit sub curea caftanul nou, făcut cadou, a pornit spre uşă şi în prag şi-a amintit:

— Spuneţi, vă rog, ce perspectivă pot avea fotografiile în culori? Este oare posibil să se obţină asemenea fotografii în care să se fi păstrat culoarea părului, culoarea ochilor şi, în genere, culorile mediului în care e făcută fotografia?

Bătrînul Şapiro, în sfîrşit, a făcut o simplă şi frumoasă plecăciune:

— Sper să ajungem amîndoi cu bine la acele vremuri şi aveţi cuvîntul meu că prima poză în culori ce va fi făcută în Rusia...

Tolstoi a deschis uşa, dar înainte de-a fi păşit pragul, a spus:

— Nu, nu e nevoie. Eu personal nu cred să ajung pînă atunci, şi la drept vorbind, nici nu cred în posibilitatea fotografiilor în culori. Certkov mi-a tălmăcit o zi întreagă cam cum vine asta, dar eu nu cred în aşa ceva. Imposibil.

Au ieşit toţi trei. în faţa casei se adunase de acum mulţime de lume: rude, musafiri, pelerini, servitori de-ai casei. Sofia Andreevna, bine dispusă, răspundea la plecăciuni, mimînd atmosfera unei totale înţelegeri în familie, şi acest neadevăr iar a început a-1 enerva pe bătrîn. A venit mahmur şi greoi, s-a oprit alături de soţie. Sofia Andreevna l-a luat de braţ, blinda şi binevoitoare, iar el stătea ursuz, supărat pe toată lumea. în acest fel marele fotograf Şapiro a înveşnicit această pereche la cea de-a 48-a aniversare a nunţii sale, şi sortit i-a fost acestei poze să rămînă ultima fotografie din viaţa lui Tolstoi.

' Lupul a zăcut, nemişcat, o zi întreagă pe muşchiul de pe creasta stîncilor. Blana lui veche şi murdară s-a revărsat în culoarea frunzelor, în culoarea stîncilor şi nu mai avea nici labe, nici coadă, nici urechi — era un simplu petic cenuşiu, semănat printre pietre, dar mai sufla încă. Sufla pentru că, pe semne, îi mai rămînea ceva în viaţă. Aştepta măcar o fărîmă de noroc, măcar o umbră de minune, pentru că nu putea trece o viaţă fără să fi avut parte măcar de-un pic de noroc, măcar de-o singură minune,

dar, pe semne, aşa e viaţa lupilor; cită vreme te ţin bine picioarele, se întîmpla şi minuni, şi norocul nu te lasă, dar cum se duce viaţa, se duc şi celelalte...

In amurg a deschis ochii, a văzut hăt în fund o prăpastie fără margini şi a ţinut ochii deschişi mult, mult de tot, lăsînd acea prăpastie să se strecoare în suflet, în inimă, şi această privelişte înfricoşătoare a rămas a-i fi ultima amintire.

Noaptea tîrziu, cam pe la trei, pe cînd toţi ai casei dormeau, Lev Nikolaevici s-a ridicat din pat, a ieşit în odaia vecină, s-a aşezat la masa de scris şi la lumina unui capăt de luminare a făcut următoarea notă în jurnalul său intim:

„Acum nu mi-a rămas decît o singură soluţie — bunătatea. Am să încerc să răspund prin bunătate la tot

ce va mai întreprinderea. Este singura posibilitate de-a mai rămînea în această casă, dacă, firește, acest lucru este posibil în general..."

Ii mai trebuia o frază pentru a încheia oarecum cele scrise. O avea de acum gata, dar pe cînd ţintea tocul spre călimară, a simţit la spatele său un uşor foşnet de fustă şi a tresăltat, prins fiind aşa, pe neaşteptate. Sofia Andreevna a venit aproape de tot şi i-a şoptit înfrigurată:

— Liovocika, vreau să citesc ce-ai scris tu acolo. Lev Nikolaevici a întins maşinal palma, acoperindu-şi rîndurile.

— Nu se poate.

— Scrisul însă mă priveşte.

— Da, e ceva şi despre tine.

— Liovocika, îţi jur că nu am să pot aţipi pînă nu voi afla ce-ai scris tu acolo. Vreau să ştiu zi de zi ce gîndeşti despre mine. Sînt nevasta ta şi în faţa lumii, şi în faţa Domnului.

Lev Nikolaevici şi-a încleştat palmele în braţele jilţului, căci furia iară a început să-1 scuture.

— Cuvintele şi gîndurile mele sînt sămînţa libertăţii mele şi nu le voi ceda nimănui, mă voi ridica să le apăr în faţa oricui!

Sofia Andreevna s-a retras tot aşa, pe nesimţite, precum a şi intrat. Lev Nikolaevici a stins lumînarea, s-a întors în odaie şi s-a culcat. Nu dormea însă. Stătea întins sub plapumă, culegea rarele zgomote ale nopţii semănate la întîmplare. Pînă chiar şi cugetul, harnicul şi vrednicul său tovarăş de drum, care nu vroia să ştie ce-i aceea odihna, s-a aciuat, a amuţit. într-un răstimp 1-a învăluit toropeala, dar pe la patru iară a tresărit. L-a trezit un uşor foşnet de hîrtii în odaia vecină. A zărit o dîră de lumină strecurîndu-se pe sub crăpătura uşii ce dădea în cabinet. Vrasăzică, au călcat peste voinţa

lui. Stătea nemişcat în pat, dar cugetul a prins deodată viaţă, rostind clar şi răspicat cum nu-şi mai auzise el vorba demult:

„Am hotărît. Voi părăsi curtea chiar noaptea asta, voi pleca imediat cum se va putea. Mă cam doare inima şi asta nu e bine. Inima mă vlăguieşte, iar pentru a părăsi casa e nevoie de multă putere. Deci, să-mi liniştesc inima. Nu mă mai gîndesc la nimic. Importantă

463 este numai liniştea. Şi deci să prindem pulsul, să vedem cum stăm cu bătăile de inimă. Una, două, trei, patru... Unsprezece, doisprezece, treisprezece, paisprezece...".

Abia începu numărătoarea, că Sofia Andreevna a suflat în luminare şi a ieşit tiptil din cabinet, apoi s-a auzit intrînd înapoi în camera sa şi iară se face linişte în toată casa. Ceasornicul din coridor sună ora patru şi jumătate. Lev Nikolaevici zace nemişcat în aşternutul său şi, aşteptînd liniştea cea mare, liniştea plecării sale, numără bătăile de inimă: şaptezeci şi şapte, şaptezeci şi opt, şaptezeci şi nouă...

' Lupul, în cele din urmă, s-a hotărît. Disperarea pentru că nimic din cele ce au fost nu mai aveau a se repeta vreodată, teama că îl vor găsi mort aici, pe peticul ista de muşchi, şi el va deveni ţărîna fără să-şi fi arătat, pentru ultima oară, voinţa, deznădejdea cea fără de margini care se cheamă . pe limba lupilor capcană, cunoaşterea în amănunte a acelei epopei care se cheamă goană, singurătatea, nesfîrşita singurătate a bătrîneţilor şi, în fine, această adîncă prăpastie cu adîncuri umede şi colţuroase,— toate s-au adunat într-o singură suflare, într-o singură încordare de muşchi. Lupul s-a tupilat$_{y}$ *.şi-a făcut vînt şi a sărit în căscătura neagră a prăpastie i.*

Apoi peste tot întinsul nordului s-au lăsat liniştea şi pacea, după care linişte şi pace nu a mai urmat nimic.

în faptul zorilor unul din grăjdari a scos pe nesimţite o pereche de cai, i-a înhămat, a scos încet, pe după grajduri, trăsura lîngă cele două turnuri de piatră. Lev Nikolaevici, îmbrăcat de acum, gata fiind de plecare, a mai intrat o dată în cabinetul în care au fost scrise o sută de volume, s-a mai lăsat o dată în jilţ, a luat tocul.

„Dragă Sonea! Ţin să-ţi mulţumesc pentru cei patruzeci şi opt de ani trăiţi cinstit lîngă mine şi te rog de mă iartă pentru cele greşite faţă de tine, precum şi eu te iert pentru toate păcatele tale cele cu voie sau fără de voie..."

în afară de grăjdar numai două suflete ştiau despre plecarea stăpînului: Aleksandra Lvovna şi doctorul Makoviţki. Ferestrele din odaia stăpînei rămîneau întunecate, Sofia Andreevna nu părea să se fi trezit, dar

464 plecarea trebuia grăbită. Bătrîna obişnuia să se scoale în zori şi dacă s-ar fi trezit, plecarea ar fi fost amînată cum a mai fost amînată de cîteva ori.

Aleksandra Lvovna a luat tot greul pe umerii săi — pe de o parte, îl petrecea pe părinte, pe de altă parte, rugată de Lev Nikolaevici, rămînea să potolească furtuna ce s-ar fi putut dezlănţui la Iasnaia în legătură cu plecarea lui. Calmă şi voinică, a scos din casă o legătură cu haine ce i-ar fi prins bătrînului bine pentru drum în acest sfîrşit de toamnă, şi-au luat rămas bun, după care doctorul Makoviţki, cu felinarul aprins, l-a ajutat pe Lev Nikolaevici să urce în trăsură.

— Totu-i gata?

— Parcă totul.

— Atunci, dar, Domnul să vă aibă în pază...

— Iar vouă — drum bun...

Caii mişcă încet, roţile de lemn ale trăsurii saltă prin bulgări, apoi, ieşind la drumul mare, prind a toca tot mai des, tot mai iute, după care încep a se topi în umbrele depărtării — şi caii, şi trăsura, şi drumeţii, şi toaca roţilor de lemn...

în acea noapte rece din toamna lui 1910 oraşele lumii dormeau ostenite de intrigi, de campanii electorale, de veşnica goană după avere. Dormeau convinse că somnul o să le ajute să-şi revină şi toate într-adevăr se vor schimba în mai bine, dar iată că o trăsură trasă de doi cai vine încet pe drum de ţară, şi plecarea ei în zori de zi este egală cu o revoluţie. Peste cîteva ore nu măturătorii de stradă, nici lăptăresele, ci zumzetul subţire al noului, pentru acea vreme, aparat de telegraf, va trezi din somn întreaga omenire:

„Tolstoi a părăsit Iasnaia Poliana, plecînd din casa în care a trăit o viaţă lungă de om. A plecat la 27 octombrie, ora cinci dimineaţa, lăsînd pe masa de scris o scrisoare prin care, cu fraze dintre cele mai mişcătoare, îşi ia rămas bun de la ai săi, motivînd că nu mai poate trăi în mijlocul celor sătui şi bogaţi, ci, ca un bun creştin, pleacă să-şi caute sfîrşitul în singurătate".

Ziarul londonez „Times" scria: „Lumea s-a obişnuit să aibă un punct de reper undeva în fundul Rusiei, nu departe de oraşul Tuia. Atîta vreme cît acest bătrînel ducea o viaţă pămîntească la Iasnaia Poliana, omenirea

ştia că nimic neprevăzut nu se poate întîmpla, dar iată că acest măreţ apostol şi-a părăsit cuibul şi lumea a înţepenit în aşteptare, pentru că nimeni nu ştie ce ne va aduce ziua de mîine".

în dimineaţa cînd vînzătorii de ziare îi strigau numele pe străzile tuturor oraşelor lumii, bătrînul, ghemuit pe-o bancă într-un vagon supraaglomerat de clasa a treia, căuta să se convingă pe sine că toate-s bune şi frumoase. Nu suporta, din păcate, fumul de tutun, iar vagonul era numai fum, numai îmbulzeală şi — culmea la toate — un mic funcţionăraş, cunoscîndu-1 după fotografiile publicate prin ziare, s-a aşezat alături pentru a-i explica ce crede el, funcţionarul, despre starea spiritelor în lumea modernă.

La gara Kozelsk Tolstoi împreună cu doctorul Makoviţki, care îl însoţea, s-au dat jos, au tocmit o trăsură şi au pornit spre Optina Pustîn, o mănăstire foarte cunoscută pe atunci în Rusia. Şi stareţul, şi călugări-mea au fost cuprinşi de-o adîncă tulburare, crezînd că renumitul scriitor a făcut acest pas pentru a-şi ispăşi păcatele faţă de biserica creştină, hulită de el pe vremuri, dar Lev Nikolaevici, după ce a rămas peste noapte în micuţul hotel al mănăstirii, a pornit a doua zi pe la zori cu o altă trăsură spre mănăstirea de maici din Şamardino, o mănăstire unde îl aştepta una din ultimele sale mîn gîieri.

La Şamardino trăia de mai mulţi ani, călugăriţă, una din surorile mai mici ale lui Lev Nikolaevici, pe nume Măria Nikolaevna. Fire blîndă şi evlavioasă, ea fusese măritată, avusese chiar şi doi copii, dar după ce i-a aşezat în lume, s-a retras la mănăstire, pentru a-şi griji de suflet. Era lucru obişnuit pe vremea ceea, şi totuşi Lev Nikolaevici a avut o atitudine negativă faţă de călugărirea surorii sale. După ce a dojenit-o în fel şi chip, în una din scrisori a făcut-o chiar şi pţoastă. Măria Nikolaevna le-a înghiţit molcum pe toate, apoi i-a cusut drept amintire o frumoasă pernuţă, pe marginea căreia se poate citi şi azi la muzeul din Iasnaia Polia-na: „Iubitului meu frate Lev Nikolaevici de la una din cele patru sute de proaste din Şamardino".

Izgonirea de către Sinod a lui Lev Nikolaevici din sînul drept credincioşilor o fi rănit-o pe biata Măria Niko-

laevna. Nu şi-a arătat prin nimic necazul, nu a scos un suspin în privinţa lui. Venea ca şi mai înainte vara în musafirie, stătea cîte-o săptămînă-două în casa de la Iasnaia Poliana, spre marea bucurie a tuturor rudelor, dar după aceste furtuni ale Sinodului a îmbătrînit aşa, deodată, s-a gîrbovit, încît abia o mai cunoşteau maicile din mănăstire.

Cît de departe ajung rădăcinile neamului, cît de mult stăruie ele în sufletele celor legaţi prin sînge şi părinţi! Erau de acum amîndoi bătrîni, dar printre miile de frămîntări pe care le-a avut, Lev Nikolaevici a ţinut minte şi durerea nemărturisită rămasă în inima surorii sale, pentru că doar nu întîmplător, părăsind Iasnaia Poliana, plecînd din lumea ce i-a fost scumpă şi dragă, el a coborît la Kozelsk pentru a face un drum lung pînă la Şamardino.

Din păcate, ploua în dimineaţa cînd a plecat din Optina Pustîn spre Şamardino. Cădea o aşa-zisă ploaie ciobănească, o ploaie rece şi nesfîrşită de toamnă. La o bucată de drum doctorul Makoviţki a propus să se întoarcă, să aştepte pînă va trece ploaia, dar pentru Lev Nikolaevici, abia plecat din Iasnaia, cuvîntul întoarcere nu era accesibil în nici un fel. Au mers dar prin ploaie o bună jumătate de zi şi Tolstoi a răcit. I s-a părut că e o răceală uşoară, dar nu a fost ea uşoară deloc.

Sărmana Măria Nikolaevna! A împietrit cînd l-a văzut în pragul chiliei sale, ud leoarcă, vînăt de frig, cu obrajii supţi de durere.

— Liovocika, dragul meu, îmi pare bine să te văd, dar mi-e teamă că s-a întîmplat ceva acasă...

— Nimic deosebit, în afară de faptul că mi-am părăsit casa. Am plecat din Iasnaia Poliana pentru totdeauna, a zis Lev Nikolaevici şi fiindcă a rostit pentru prima oară în gura mare această durere a sa, l-au umplut deodată lacrimile. A scos din buzunar o basma umedă, şi-a şters obrajii, fruntea, ochii şi, revenindu-şi oarecum, a continuat: Sonea, cum a aflat dimineaţa de plecarea mea, s-a aruncat în lac, a vrut să se înece — cu mare ce au scos-o. în sfîrşit, ce mai vorbă lungă...

Călugăriţele i-au uscat hainele, i-au făcut un ceai fierbinte, i-au pregătit o fiertură de ovăs, cum obişnuia el să ospăteze dimineaţa, dar Tolstoi rămînea nemişcat într-un colţ al chiliei. Bătrîn şi nenorocit, ajuns

acum pc drumuri, celebrul scriitor se gîndea la un ungher al său. Bine ar fi fost să cumpere o simplă casă de ţăran pc undeva prin apropierea mănăstirii, rămînînd la cinstita pîne a plugarului, fără a mai adăuga ceva la ceea ce ar fi cîştigat cu braţele sale. N-a reuşit

însă nici măcar să aducă vorba despre asta, că a şi sosit o telegramă în care se comunica din Iasnaia că cei doi feciori mezini au şi pornit în căutarea lui, cu gînd să-1 aducă cu forţa înapoi acasă. De întoarcere, firește, nici vorbă nu putea fi.

La Şamardino au tras la un han unde se opreau cei veniţi la mănăstire să se închine, şi sara tîrziu, cînd Lev Nikolaevici s-a întors la han, a găsit-o pe fiica Aleksandra venită pentru a-i însoţi la drum. Acum ea şedea împreună cu doctorul Makoviţki, buchisind o hartă la lumina luminării.

— Ce v-a venit cu harta asta?

Makoviţki, un slovac cu mintea trează şi disciplinată, a răspuns gospodărește:

— Dacă e să plecăm, cel puţin să ştim încotro ne ducem.

— Să văd şi eu harta...

S-a aşezat lîngă ei oarecum sceptic, căci a fost toată viaţa duşmanul planurilor. Realist pînă în măduva oaselor, el ştia că toate calculele din timp sînt pînă la urmă convenţionale. Singurul lucru pe care şi-1 permitea să-1 programeze erau planurile pentru a doua zi, dar, notînd sara ce are de făcut pentru a doua zi, el nu uita să adauge jos trei litere: *„e. b.* adică *„esli budu jiv"*, ceea ce în moldovenește ar însemna: dacă va da Domnul şi voi ajunge cu bine...

După o lungă discuţie, s-au conturat trei puncte: Crimeea, Basarabia şi Bulgaria. în Crimeea îi era cam frică, pentru că zăcuse grav acum şapte-opt ani acolo, chiar era să moară. în Basarabia un muncitor cu convingeri tolstoiene îl invita să vină să trăiască'în casa lui, dar invitaţia era cam veche, acum trebuia urgent reînnoită. Pentru Bulgaria avea nevoie de paşaport, iar eliberarea paşaportului cerea vreme. Pînă la urmă Tolstoi s-a ridicat de la măsuţă:

— Hai la culcare. Vedem mîine ce facem.

S-au culcat, şi toate au fost bune, dar ce i s-o fi năzărit bătrînului, că la o bucată de noapte i-a sculat în

mare grabă pe fiică şi pe doctor.

— Să plecăm, să plecăm imediat...

Au trezit un grăjdar de la mănăstire şi au plecat atît de grăbiţi, încît Lev Nikolaevici nici nu a dovedit să-şi ia rămas bun de la Măria Nikolaevna — doar cîteva cuvinte într-un bileţel au venit să-i comunice plecarea subită a fratelui. Cum au ajuns la gară, au urcat în primul tren ce pleca spre Rostov. De data asta au fost luate bilete pentru un vagon de clasa a doua, căci răceala l-a răzbit pe bătrîn şi acum Tolstoi, ghemuit într-un cupeu, repeta într-o aiureală continuă:

— Să fugim, să fugim cît nu-i tîrziu, că ne vor ajunge din urmă...

Situaţia era mult mai gravă şi s-a hotărît să coboare la prima gară. S-a întîmplat să fie o gară mică şi prăpădită, una Astapovo, cum erau ele mii şi mii de gări, semănate pe nesfîrşitele întinsuri ale Rusiei. Clădirea gării, cîteva hambare, cîteva căsuţe în jur, restul satului fiind cam depărtişor de gară. S-au dat jos, l-au condus pe bătrîn în sala de aşteptare. Medicul gării Astapovo tocmai citea o carte de Lev Nikolaevici şi cînd i s-a spus că Tolstoi, bolnav, îl aşteaptă în sala gării, el a crezut că-şi bat joc de dînsul. E nevoie de-o cameră pentru bolnav, dar unde să găseşti o cameră în gara Astapovo, unde, în genere, nu sînt case, şi atunci şeful gării le-a propus propria sa casă.

Din localul gării şi pînă la căsuţa unde li s-a dat adăpost era puţin, dar au mers cu greu, pentru că pe Tolstoi abia îl mai duceau picioarele. Cum a păşit pragul, a căzut la pat, s-a pierdut într-o arsură cumplită şi vreme de-o săptămînă lumea întreagă, cu suflarea tăiată, trăia numai cu telegramele ce veneau din acel fund al Rusiei.

încet, greoi şi categoric a prins a intra în acţiune marea, enorma împărăţie. Renumitul echilibru format din două puteri diametral opuse, din două. state rivale, după o convieţuire paşnică de peste jumătate de secol, a intrat în stare de război. Unul din aceste state, pe nume Lev Tolstoi, a călcat hotarul împărăţiei vecine. Nesfîrşitele frămîntări ale nobilului suflet osîndit să caute sămînţa adevărului, măruntele neplăceri ale vieţii, bătrî-neţea şi setea de frumuseţi umane pe carele condamnat

să le caute şi să le tot înmulţească fiecare mare scriitor, toate acestea s-au adunat de l-au făcut să calce pe teritoriu străin.

Sofia Andreevna mai hodinea încă în dimineaţa plecării, noutatea nu ajunsese a se răspîndi bine nici printre argaţii curţii, iar pe masa primului-ministru Stolîpin de acum zăcea telegrama anunţînd plecarea lui Tolstoi din Iasnaia Poliana. Petersburgul a reacţionat automat, ca o maşină — în aceeaşi dimineaţă au urmat ordinele de punere în stare de alarmă a regimentelor de jandarmi din guberniile centrale, a fost mobilizată toată poliţia secretă.

Trei guvernatori generali în ţinutul cărora a avut loc ultimul act al dramei din Iasnaia Poliana a luat legătura telegrafică şi o săptămînă întreagă nu mai amuţeau aparatele. Cîte nu au fost transmise în săptămînă ceea prin telegraf! De-o pildă, cum urmează a se proceda cu tristul fapt că bătrînul Tolstoi, plecînd în mare grabă, a uitat să-şi ia paşaportul cu el? Călătorind fără paşaport, Tolstoi încălca un anumit regulament stabilit pentru transportul în comun şi deci încălca o anumită lege de stat. Erau puse în discuţie două soluţii: una — de a-1 întoarce pe bătrîn cu forţa la domiciliu, şi alta — de a-i permite în mod excepţional, dat fiind starea în care se află, călătoria fără paşaport. Această ruşine mai poate fi citită şi

azi — permisiunea autorităţilor din Reazan prin care contele Tolstoi putea să rămînă în acea gubernie fără a fi avut paşaportul cu el.

După care vine altă problemă: cine i-a dat dreptul? Generalul Lvov îl cheamă la aparatul de telegraf pe ofiţerul de poliţie Saviţki, responsabil de gara Astapovo, pentru a-1 întreba cine i-a permis lui Tolstoi aflarea în localul gării repartizat pentru familia şefului acelei gări şi nicidecum prevăzut pentru tratamente medicale? Răspuns imediat generalul aşteaptă la aparat. Telegrama bietului Saviţki e o minune de bîlbîială: „dar nu se putea altminteri, febră, temperatură patruzeci şi ceva, mare agitaţie printre pasageri cînd s-a aflat cine este bătrînul, şi în jur nici o casă potrivită pentru un suferind...".

în zilele cînd clănţăneau întruna aparatele de telegraf, Lev Nikolaevici se zbătea în gura morţii. Temperatura ba urcă la maxim, ba scade pe o jumătate de oră şi iară urcă peste patruzeci. Medicii au stabilit o pneumonie acută, dublă. Principalul însă era inima — inima ceda zi

470 cu zi. După primele trei zile de aşteptare guvernatorii au început a-şi cifra telegramele. Guvernatorul din Kaluga transmite guvernatorului din Reazan: 252 4325 8301, 310 427 6475 63852. După revoluţie, descifrată fiind, telegrama a căpătat următorul conţinut: în caz de necesitate, vă putem pune la dispoziţie cîteva plutoane. Răspunsul a fost atît de prompt, încît nu mai rămînea timp pentru cifrare: *aşteptăm plutoane echipament complet arme cartuşe baionete.*

La început plutoane şi companii, iar mai apoi regimente şi chiar divizii au fost puse în stare de alarmă şi stabilite prin satele din apropierea gării Astapovo, pentru a interveni în caz că se va stinge viaţa marelui scriitor şi, zguduită de durere, Rusia va porni să-şi ia rămas, bun de la cel căruia i-a fost dat să fie mîndria neamului.

Bătrînul, între timp, se stingea pe-un mic pătuc de fier, devenit acum cuminte şi ascultător ca un copil. îşi nota singur temperatura, ţinea cont de medicamentele administrate. Această bunătate a lui oarecum îi enerva pe doctori, contravenind deseori calculului rece, profesional, de care era nevoie. într-o dimineaţă, văzînd-o la' căpătîi pe fiică-sa, necăjită, cu ochii plînşi, a întrebat-o:

— Ce mai faci tu, Saşă dragă?

— Ce să fac, cînd vezi că nu e bine...

— Las', nu-ţi strica inima... Pe lume sînt mulţi oameni cumsecade, pe cînd voi, cum aţi pornit-o cu Lev al vostru, o tot ţineţi una şi bună...

A urmat un şir de crize cardiace. Marele deznodă-mînt bătea la uşa căsuţei din Astapovo. S-au adunat membrii familiei, a venit discipolul şi prietenul cel mai apropiat al lui Tolstoi — Vladimir Grigorievici Certkov. Corespondenţii tuturor ziarelor din Rusia stăteau zile şi nopţi în sala de aşteptare a gării, apoi, oră cu oră, s-a adunat atîta lume, încît guvernul din Petersburg a ordonat stabilirea la gara Astapovo a cîtorva trenuri pentru adăpostirea lumii adunate.

Bătrînul suferea crîncen. Nu se simţea bine într-o casă străină, într-un aşternut străin, i se părea mică şi incomodă pernuţa de sub cap şi Aleksandra a telefonat la Iasnaia să i se aducă perna pe care era obişnuit să doarmă. Trezindu-se dintr-un leşin, a zărit sub cap perna lui din Iasnaia şi a întrebat în ce fel a ajuns ca la Astapovo. Nu i se spunea că s-a adunat toată familia, pentru a nu-i slăbi inima, dar, prinşi cu perna, au recunoscut că a venit Tatiana Lvovna. Tolstoi s-a luminat la faţă şi a zis că vrea s-o vadă.

— Arăţi bine, Tanecika. Eşti frumoasă, senină.

Rezistenţa organismului scădea oră cu oră. A fost chemat doctorul Nikitin, care se îngrijise cîndva de sănătatea lui Lev Nikolaevici, apoi înşişi medicii au chemat pentru consiliu doi profesori cu renume — pe Şciurovski şi Usov. Trenurile treceau de cîte trei-patru ori pe zi şi pentru că fluieratul locomotivelor îl făcea pe bătrîn să tresară, s-a cerut printr-o hotărîre a Direcţiei căilor ferate ca locomotivele să nu mai semnalizeze trecînd prin gara Astapovo. Locomotivele au amuţit, dar trenurile circulau întruna şi venea lume de pe lume, Au început a se aduna corespondenţii ziarelor din străinătate, şi pentru că obişnuita poştă a gării nu mai izbutea cu expedierea telegramelor, printr-o decizie a guvernului s-a creat un nou centru telegrafic la gara Astapovo. Trei telegrafişti lucrau cu schimbul, zi şi noapte. Cîte şapte-opt sute de telegrame se expediau zilnic şi toate cu un singur text: *Tolstoi e în viaţă, Tolstoi luptă, Tolstoi rezistă.* Semnează medicii Makoviţki, Nikitin, Şciurovski, Usov. Lumea întreagă se zbate în aşteptare, lumea stă amorţită. Aparatele telegrafice de la Astapovo tac o vreme, adulmecînd noile comunicări, şi iară încep a transmite: *Tolstoi e în viaţă, Tolstoi rezistă.* Mai rezistă încă. Temperatura, pulsul, respiraţia. Semnează aceiaşi patru medici. Pentru o clipă lumea rămîne uşurată, apoi iară piatra grea a presimţirilor se lasă pe inimă şi iară vine îndelungata aşteptare, iar aparatele de la Astapovo tac...

O noapte ploioasă şi rece, ultima noapte din viaţa lui. Prin focul şi zbuciumul fierbinţelii i s-o fi arătat Delir, frumosul şi mîndrul lui tovarăş de drum. Bătrînul aude tropotul copitelor cum vine crescînd, prinde calul de frîu, vrea să-l încalece, dar bunul şi cumintele Delir se ridică în două picioare, nechează prelung, înfiorător. Bătrînul se zbuciumă şi geme. Odaia e pustie, numai într-un ungher, lîngă fereastră, picură istovită de oboseală Aleksandra Lvovna. Deodată Lev Nikolaevici îşi revine. Se uită în jur, căutînd a ghici cînd şi cum a ajuns el în căsuţa asta. Nu-şi poate

aminti, dar încordarea memoriei îl oboseşte şi Aleksandrei i se pare că părin-

472 tele a adormit. îşi permite dar şi ea să-şi rezeme pe-o clipă capul de perete, dar în clipa următoare se trezeşte înfiorată, pentru că Lev Nikolaevici s-a dat jos din pat şi, ridicat în picioare, ţinteşte a porni spre uşă.

— Să plecăm. Să plecăm numaidecît...

— Vai, dar cum aşa, nu se poate, doctorii au interzis, regim strict, care plecare?..

— O să plecăm numaidecît.

Fiica îl cuprinde şi, cuprinzîndu-1, vrea să-1 puie înapoi în pat, dar îndărătnicul bătrîn, văzînd cum vine vorba, se înfurie:

— Să nu cumva să îndrăzneşti să mă pui în pat cu sila...

Disperată, Aleksandra Lvovna strigă:

— Ajutor!!

Au sărit din odaia vecină Certkov, Tatiana Lvovna, apoi doctorii Nikitin şi Makoviţki. L-au culcat în pat, i-au făcut o injecţie. Tolstoi s-a aciuat, părea chiar că aţipeşte. Cei adunaţi au început a părăsi odaia, lăsîndu-1 să hodinească şi cînd rămăseseră numai Certkov şi fiica Aleksandra, Tolstoi a ridicat un braţ, chemîndu-1 pe Certkov.

— De cîteva zile nu mai lucrez şi s-o fi adunat colo destule. Poate îmi citiţi, să mai cioplesc ceva din texte...

Certkov i-a şoptit Alexandrei:

— Despre ce texte e vorba?

Tolstoi a stat un pic să răsufle, apoi a continuat cu acelaşi glas stins pe jumătate:

— Citeşte-mi la întîmplare, că texte sînt destule. Ultimele zile am tot dictat fără întrerupere...

Biata Saşă, disperată, a ridicat braţele sus, arătîndu-i lui Certkov că nu e nici un manuscris. Şi pentru că Certkov părea mirat, i-a şoptit:

— Jurnalul cel mic e sub pernă, iar restul nu a fost scris, pentru că se dicta prin fierbinţeli, aiurea, cu alte cuvinte.

Bătrînul îi grăbea, bătrînul nu mai avea vreme:

— Dar veniţi odată cu paginile celea!

Şi pentru că Certkov şovăia, Lev Nikolaevici i s-a plîns cuiva:

— Ca să vezi ce om cumsecade, şi nu vrea să-mi citească...

Certkov umbla, nebun prin odaie, în căutarea vreunui

473 să le caute şi să le tot înmulţească fiecare mare scriitor, toate acestea s-au adunat de l-au făcut să calce pe teritoriu străin.

Sofia Andreevna mai hodinea încă în dimineaţa plecării, noutatea nu ajunsese a se răspîndi bine nici printre argaţii curţii, iar pe masa primului-ministru Stolîpin de acum zăcea telegrama anunţînd plecarea lui Tolstoi din Iasnaia Poliana. Petersburgul a reacţionat automat, ca o maşină — în aceeaşi dimineaţă au urmat ordinele de punere în stare de alarmă a regimentelor de jandarmi din guberniile centrale, a fost mobilizată toată poliţia secretă.

Trei guvernatori generali în ţinutul cărora a avut loc ultimul act al dramei din Iasnaia Poliana a luat legătura telegrafică şi o săptămînă întreagă nu mai amuţeau aparatele. Cîte nu au fost transmise în săptămînă ceea prin telegraf! De-o pildă, cum urmează a se proceda cu tristul fapt că bătrînul Tolstoi, plecînd în mare grabă, a uitat să-şi ia paşaportul cu el? Călătorind fără paşaport, Tolstoi încălca un anumit regulament stabilit pentru transportul în comun şi deci încălca o anumită lege de stat. Erau puse în discuţie două soluţii: una — de a-1 întoarce pe bătrîn cu forţa la domiciliu, şi alta — de a-i permite în mod excepţional, dat fiind starea în care se află, călătoria fără paşaport. Această ruşine mai poate fi citită şi azi — permisiunea autorităţilor din Reazan prin care contele Tolstoi putea să rămînă în acea gubernie fără a fi avut paşaportul cu el.

După care vine altă problemă: cine i-a dat dreptul? Generalul Lvov îl cheamă la aparatul de telegraf pe ofiţerul de poliţie Saviţki, responsabil de gara Astapovo, pentru a-1 întreba cine i-a permis lui Tolstoi aflarea în localul gării repartizat pentru familia şefului acelei gări şi nicidecum prevăzut pentru tratamente medicale? Răspuns imediat generalul aşteaptă la aparat. Telegrama bietului Saviţki e o minune de bîlbîială: „dar nu se putea altminteri, febră, temperatură patruzeci şi ceva, mare agitaţie printre pasageri cînd s-a aflat cine este bătrînul, şi în jur nici o casă potrivită pentru un suferind...".

în zilele cînd clănţăneau întruna aparatele de telegraf, Lev Nikolaevici se zbătea în gura morţii. Temperatura ba urcă la maxim, ba scade pe o jumătate de oră şi iară urcă peste patruzeci. Medicii au stabilit o pneumonie acută, dublă. Principalul însă era inima — inima ceda zi

 cu zi. După primele trei zile de aşteptare guvernatorii au început a-şi cifra telegramele. Guvernatorul din Kaluga transmite guvernatorului din Reazan: 252 4325 8301, 310 427 6475 63852. După revoluţie, descifrată fiind, telegrama a căpătat următorul conţinut: în caz de necesitate, vă putem pune la dispoziţie cîteva plutoane. Răspunsul a fost atît de prompt, încît nu mai rămîneatimp pentru cifrare: *aşteptăm plutoane*

echipament complet arme cartuşe baionete.

La început plutoane şi companii, iar mai apoi regimente şi chiar divizii au fost puse în stare de alarmă şi stabilite prin satele din apropierea gării Astapovo, pentru a interveni în caz că se va stinge viaţa marelui scriitor şi, zguduită de durere, Rusia va porni să-şi ia rămas, bun de la cel căruia i-a fost dat să fie mîndria neamului.

Bătrînul, între timp, se stingea pe-un mic pătuc de fier, devenit acum cuminte şi ascultător ca un copil. îşi nota singur temperatura, ţinea cont de medicamentele administrate. Această bunătate a lui oarecum îi enerva pe doctori, contravenind deseori calculului rece, profesional, de care era nevoie. într-o dimineaţă, văzînd-o la* căpătîi pe fiică-sa, necăjită, cu ochii plînşi, a întrebat-o:

— Ce mai faci tu, Saşă dragă?

— Ce să fac, cînd vezi că nu e bine...

— Las', nu-ţi strica inima... Pe lume sînt mulţi oameni' cumsecade, pe cînd voi, cum aţi pornit-o cu Lev al vostru, o tot ţineţi una şi bună...

A urmat un şir de crize cardiace. Marele deznodă-mînt bătea la uşa căsuţei din Astapovo. S-au adunat membrii familiei, a venit discipolul şi prietenul cel mai apropiat al lui Tolstoi — Vladimir Grigorievici Certkov. Corespondenţii tuturor ziarelor din Rusia stăteau zile şi nopţi în sala de aşteptare a gării, apoi, oră cu oră, s-a adunat atîta lume, încît guvernul din Petersburg a ordonat stabilirea la gara Astapovo a cîtorva trenuri pentru adăpostirea lumii adunate.

Bătrînul suferea crîncen. Nu se simţea bine într-o casă străină, într-un aşternut străin, i se părea mică şi incomodă pernuţa de sub cap şi Aleksandra a telefonat la Iasnaia să i se aducă perna pe care era obişnuit să doarmă. Trezindu-se dintr-un leşin, a zărit sub cap perna lui din Iasnaia şi a întrebat în ce fel a ajuns ea la Astapovo. Nu i se spunea că s-a adunat toată familia, pentru

a nu-i slăbi inima, dar, prinşi cu perna, au recunoscut că a venit Tatiana Lvovna. Tolstoi s-a luminat la faţă şi a zis că vrea s-o vadă.

— Arăţi bine, Tanecika. Eşti frumoasă, senină.

Rezistenţa organismului scădea oră cu oră. A fost chemat doctorul Nikitin, care se îngrijise cîndva de sănătatea lui Lev Nikolaevici, apoi înşişi medicii au chemat pentru consiliu doi profesori cu renume — pe Șciurovski şi Usov. Trenurile treceau de cîte trei-patru ori pe zi şi pentru că fluieratul locomotivelor îl făcea pe bătrîn să tresară, s-a cerut printr-o hotărîre a Direcţiei căilor ferate ca locomotivele să nu mai semnalizeze trecînd prin gara Astapovo. Locomotivele au amuţit, dar trenurile circulau întruna şi venea lume de pe lume, Au început a se aduna corespondenţii ziarelor din străinătate, şi pentru că obişnuita poştă a gării nu mai izbutea cu expedierea telegramelor, printr-o decizie a guvernului s-a creat un nou centru telegrafic la gara Astapovo. Trei telegrafişti

lucrau cu schimbul, zi şi noapte. Cîte şapte-opt sute de telegrame se expediau zilnic şi toate cu un singur text: *Tolstoi e în viaţă, Tolstoi luptă, Tolstoi rezistă.* Semnează medicii Makoviţki, Nikitin, Şciurovski, Usov. Lumea întreagă se zbate în aşteptare, lumea stă amorţită. Aparatele telegrafice de la Astapovo tac o vreme, adulmecînd noile comunicări, şi iară încep a transmite: *Tolstoi e în viaţă, Tolstoi rezistă.* Mai rezistă încă. Temperatura, pulsul, respiraţia. Semnează aceiaşi patru medici. Pentru o clipă lumea rămîne uşurată, apoi iară piatra grea a presimţirilor se lasă pe inimă şi iară vine îndelungata aşteptare, iar aparatele de la Astapovo tac...

O noapte ploioasă şi rece, ultima noapte din viaţa lui. Prin focul şi zbuciumul fierbinţelii i s-o fi arătat Delir, frumosul şi mîndrul lui tovarăş de drum. Bătrînul aude tropotul copitelor cum vine crescînd, prinde calul de frîu, vrea să-1 încalece, dar bunul şi cumintele Delir se ridică în două picioare, nechează prelung, înfiorător. Bătrînul se zbuciumă şi geme. Odaia e pustie, numai într-un ungher, lîngă fereastră, picură istovită de oboseală Aleksandra Lvovna. Deodată Lev Nikolaevici îşi revine. Se uită în jur, căutînd a ghici cînd şi cum a ajuns el în căsuţa asta. Nu-şi poate aminti, dar încordarea memoriei îl oboseşte şi Aleksandrei i se pare că părin-

tele a adormit. îşi permite dar şi ea să-şi rezeme pe-o clipă capul de perete, dar în clipa următoare se trezeşte înfiorată, pentru că Lev Nikolaevici s-a dat jos din pat şi, ridicat în picioare, ţinteşte a porni spre uşă.

— Să plecăm. Să plecăm numaidecît...

— Vai, dar cum aşa, nu se poate, doctorii au interzis, regim strict, care plecare?..

— O să plecăm numaidecît.

Fiica îl cuprinde şi, cuprinzîndu-1, vrea să-1 puie înapoi în pat, dar îndărătnicul bătrîn, văzînd cum vine vorba, se înfurie:

— Să nu cumva să îndrăzneşti să mă pui în pat cu sila...

Disperată, Aleksandra Lvovna strigă:

— Ajutor!!

Au sărit din odaia vecină Certkov, Tatiana Lvovna, apoi doctorii Nikitin şi Makoviţki. L-au culcat în pat, i-au făcut o injecţie. Tolstoi s-a aciuat, părea chiar că aţipeşte. Cei adunaţi au început a părăsi odaia, lăsîndu-1 să hodinească şi cînd rămăseseră numai Certkov şi fiica Aleksandra, Tolstoi a ridicat un braţ, chemîndu-1 pe Certkov.

— De cîteva zile nu mai lucrez şi s-o fi adunat colo destule. Poate îmi citiţi, să mai cioplesc ceva din texte...

Certkov i-a şoptit Alexandrei:

— Despre ce texte e vorba?

Tolstoi a stat un pic să răsufle, apoi a continuat cu acelaşi glas stins pe jumătate:

— Citeşte-mi la întîmplare, că texte sînt destule. Ultimele zile am tot dictat fără întrerupere...

Biata Saşă, disperată, a ridicat braţele sus, arătîndu-i lui Certkov că nu e nici un manuscris. Şi pentru că Certkov părea mirat, i-a şoptit:

— Jurnalul cel mic e sub pernă, iar restul nu a fost scris, pentru că se dicta prin fierbinţeli, aiurea, cu alte cuvinte.

Bătrînul îi grăbea, bătrînul nu mai avea vreme:

— Dar veniţi odată cu paginile celea!

Şi pentru că Certkov şovăia, Lev Nikolaevici i s-a plîns cuiva:

— Ca să vezi ce om cumsecade, şi nu vrea să-mi citească...

Certkov umbla nebun prin odaie, în căutarea vreunui

473 manuscris, şi în cele din urmă Aleksandra Lvovna, scgto-cind prin poşetă, a descoperit cîteva foiţe.

— Uite ceva privind pedeapsa capitală, dar mă tem că nu e potrivit acum...

Certkov a citit foiţele din fugă.

— Cînd au fost dictate?

<

— Alaltăieri.

S-a aşezat cu foile la căpătîiul bolnavului, aşteptînd să vadă ce va urma. Poate bolnavul va aţipi, poate va renunţa, dar mîna scriitorului iară s-a ridicat, cerînd să se înceapă. Şi Certkov a trecut la citirea foilor:

— „în epoca noastră, pentru a lupta împotriva pedepsei cu moartea, nu e nevoie de fraze răsuflate şi nici de proteste deşarte contra sălbătăcimii şi cruzimii acestei măsuri...".

Cum a început cititul, doctorul Makoviţki a intrat, s-a uitat oarecum pieziş, dojenitor la Certkov şi a rămas să stea la căpătîiul bolnavului.

— Pot continua?

Doctorul a luat pulsul, nu a zis nici da, nici ba, şi Certkov a continuat:

— „După cum bine zice Kant, există o specie de rătăciri care nu pot fi nicidecum dovedite celor în oauză. Singura cale ce ne rămîne este de a lumina mintea rătăcitului, făcîndu-1 ca el însuşi să-şi dea seama că rătăceşte şi atunci nu va mai fi nevoie de a lua măsuri. Deci, zic eu, dacă e să ne ridicăm împotriva pedepsei cu moartea, atunci s-o facem luminînd minţile celora care deţin puterea totală în mînile lor..."

Doctorul Makoviţki i-a făcut semn să înceteze. Lev Nikolaevici a ridicat mîna, cerînd să continuie, şi Certkov, după o mică şovăire, a urmat porunca scriitorului:

— „Ştiu că nu e uşor. Călăii ajunşi la putere, înconjuraţi de secături şi nemernici, îşi vor da foarte bine seama că, luminaţi fiind, nu vor mai putea ţine tot atît de bine cum o ţin ei acum, se vor răscula împotriva cunoştinţelor ce i-ar fi putut lumina şi, folosindu-se de puterea pe care o deţin, vor trece prin cruzime şi teroare adevărul, aruneîndu-i la temniţă pe purtătorii acestei lumini..."

Certkov a amuţit. Era mult prea mult pentru bătrîn. I-a întors Aleksandrei foile, fiica scriitorului s-a grăbit să le ascundă în poşetă, dar zadarnică era graba asta

474 a lor: acum mîna bolnavului, tremurînd uşor, aşternea rînd după rînd de-a curmezişul plapumei. Instinctul de-a adînci şi perfecţiona rîndurile scrise era poate cea mai completă, cea mai vitală expresie a firii lui, şi acum el se grăbea să cizeleze ultimul fragment, ultima picătură din nesfîrşitele sale zbuciumări.

Apoi, din plină fugă, mîna s-a oprit. Tremura încet, stînd locului. Oarecum mirat de această oprire neprevăzută, doctorul Makoviţki s-a aplecat cu urechea peste pieptul bolnavului şi, de obicei cumpănit, reţinut din fire, de data asta a strigat de-a zîngănit sticla de la ferestre:

— Camfor! Morfină!!!

Cîteva sute de oameni stăteau în noaptea ceea în jurul căsuţei şefului gării, aşteptînd fatalul deznodămînt, iar în unul din vagoanele ce stăteau pe linie moartă sc ruga încet, frîntă de durere, Sofia Andreevna, pentru că venise de acum de o săptămînă, dar nu i se dădea voie să intre, pentru a nu pune la încercare inima bolnavului şi aşa suferindă. Pe la patru şi ceva, pe cînd afară domneau frigul şi întunericul, doctorul Nikitin a venit după bătrîna, zicîndu-i să plece cu el, *şk* biata Sofia Andreevna a gemut de durere, căci aceasta putea însemna numai una: venise sfîrşitul.

în zorii zilei, cînd lîngă aparatul de telegraf a apărut prima foaie ce comunica sfîrşitul, telegrafistul, care aţipise şezînd pe scaun, pentru că muncise toată noaptea, deodată a tresărit. A mai citit o dată textul, s-a ridicat de pe scaun şi, cu mînile ascunse la spate, a început a se îndepărta de aparat.

— Nu. Nu pot transmite aşa ceva. După ce o săptămînă transmiţi că Tolstoi e în viaţă, nu mai poţi transmite că a decedat. Eu unul, iată, nu pot transmite...

A plîns lîngă perete, a plîns mult şi amar, apoi s-a ruşinat de durerea asta a lui. S-a aşezat înapoi la aparat, a pus mîna pe emiţător, a mai citit o dată foaia şi mîna i-a lunecat moale de pe manipulatorul telegrafic:

— Nu, nu pot. Mă va blestema Rusia, mi se vor usca mîinile de blestemele ei. Sculaţi mai bine pe cineva din schimbul de ieri...

Ziua înmormîntării a fost o zi de o frumuseţe rară. Ploile au trecut şi, cum se întîmpla deseori spre sfîrşit de toamnă, un cer senin şi un soare de pri&ăvară

 s-au revărsat peste necuprinsele întinsuri ale Rusiei. Cele două capitale, Moscova şi Petersburgul, ieşiseră în stradă pentru a se mai dezmorţi în pragul iernii şi trista ştire despre moartea marelui scriitor venea oarecum disecată de frumuseţea şi seninul acelei zile.

După vînătoare împăratul a mai odihnit o zi şi o noapte iar cînd, pe la prînz, a apărut în biblioteca palatului ce-i servea de cabinet, i s-a pus pe masă comunicatul despre moartea contelui Tolstoi. Adulmecînd întruna peripeţiile sale vînătoreşti, suveranul a luat tocul şi a scris sus, în colţul drept al comunicatului:

„Tolstoi a fost un mare scriitor".

Şi pentru că mai avea ceva pe suflet, dar împăraţilor nu li se cuvine să scrie lung, a adăugat:

„în rest, să-i fie Domnul judecător".

Şi tot în aceeaşi zi lume de pe lume se adunase la mica gărişoară Zaseka, de unde plecase cu o săptămînă şi ceva în urmă Lev Nikolaevici. Acum lumea adunată aştepta sicriul. Stătea de cîteva zile, stătea nopţi întregi, făcînd focul în cîmp, căci nu avea unde să mîie, nu avea unde se încălzi. Şi cînd în cele din urmă a sosit cu un tren sicriul, ţăranii l-au învelit în pînză de cîlţi, l-au pus pe umeri şi l-au dus multe verste pe pămîntul hleios şi umed. După sicriu veneau membrii familiei, apoi ţărani din alte regiuni, oameni din toate părţile, oameni de toate neamurile, şi în urma acestei procesiuni fără sfîrşit mergea răguşit şi umflat la faţă de atîta plînset Fadei, cerşetorul din Nemenka.

înmormîntarea a avut loc în amurg, sub nişte brazi din fundul curţii de la Iasnaia Poliana. Nu au fost nici preoţi, nici muzicanţi, nici cuvîntări, nici coroane cu flori. înainte de-a fi bătut capacul sicriului în cuie, membrii familiei şi prietenii au venit să-şi ia rămas bun de la răposat, şi Certkov a observat că cele trei degete de la mîna dreaptă mai tremurau încă.

Mîna care a dăruit lumii opere nemuritoare, acea mînă în a treia zi după plecarea sufletului mai era încă în muncă, mai vroia ceva să ne spună, dar ce anume ne spunea ea atunci, în clipele celea de despărţire, nimeni nu ştia şi nimeni nu va mai putea afla vreodată.

1969-1970

TOIAGUL PĂSTORIEI

„Mioriţă laie,
Laic-bucălaic,
De trei zile-ncoâce/
Iarba nu-ţi mai place,
Gura nu-ţi mai tace..."

(„Mioriţa")

Şi... n-avea oi. Era nalt şi zdravăn cît un munte, căci de acolo, de la munte o fi coborît neamul lor pentru a se căpătui pe dealurile noastre. Era tăcut, trist de cele văzute, trist de cele ce urma să le vadă, iar cînd totuşi scotea o vorbă, glasul îi era sonor, senin, cu unduiri de glume adunate de prin cîntece vechi. Sătenii îl ascultau şi-1 ascultau, şi-1 tot ascultau — poate, poate mai spune ceva, căci ştie o lume întreagă că în gîtlejul cela lung şi osos, ars de soare şi bătut de vînturi, picură un răcnet ce poate înfiora, la un ceas de supărare, o pădure întreagă.

— Apăi, dac-o trăit la stînă ş-o tot mîncat caş dulce, ziceau cei cu glasurile subţirele atunci cînd baciul, o dată pe an, ieşindu-şi din fire, cutremura codrul dintr-un capăt în altul.

Nu-i plăcea însă *groaza.* Nici să fie cuprins de groază, nici să vîre groaza în alţii nu-i plăcea, şi trebuiau să se întîmple lucruri nemaipomenite pentru a trezi în el mult temutul cela răcnet. Cum însă lucrurile nemaipomenite se întîmpla rar de tot, iar curiozitatea îl macină pe om zi cu zi, sătenii, cum îl zăreau, îi strigau de departe.

— Hai noroc, bădie, ce mai faci?

— Bine, răspundea, de obicei scurt, aşezînd cu grijă un suspin între două zîmbete senine. Voi ce mai faceţi?

— Tot bine.

Şi cam atît, pentru că, de, aşteaptă oiţele, iar turma îşi are socotelile sale. Şi chiar că socotit şi măsurat era cum nu se mai poate. Măsurat la umblet, măsurat la cătătură, măsurat în toate poftele şi pornirile sale, şi nu se lăsa furat de nici una din patimile, de nici unul din viciile acestei lumi. Crescut pe lîngă stînă, sub cupola albastră a cerului, de dimineaţă pînă sara, de cu primăvară pînă toamna tîrziu, an cu an, o fi ajuns singur cu mintea lui la acel mare adevăr că nimic nu e veşnic pe lume — toate sînt trecătoare.

Purta iarna cuşmă înaltă, ţuguiată, suman lung, pînă la călcîie, iar vara — pălărie de paie, cămeşă de cînepă tot lungă, pînă la genunchi, prinsă la brîu cu un chimir bătut cu aramă, un chimir în care totdeauna purta amnar, cremene, iască, aşa încît, dacă din întîmplare într-o clipă s-ar fi stins toate focurile pe lume, de la chimirul cela ar fi început a se înfiripa viaţa din nou.

Ştia mii şi mii de lucruri din viaţa turmelor, şi cei care ţineau cîte-o cornută la casă veneau cine ştie de pe unde după sfat, după povaţă, şi se întorceau fericiţi cum nu se mai poate, pentru că, ziceau, intri cu un cîrlan ca vai de dînsul în ograda lui, şi ieşi de acolo cu un berbec de toată frumuseţea.

Părea că a şi fost adus pe lume anume pentru a nu se pierde sămînţa mioarelor niciodată, şi el era conştient, era mîndru de înalta sa misiune, dar...

N-avea oi. Cioban de viţă veche, cioban din creştet pînă în tălpi, el totuşi n-avea oi. An cu an i s-o fi tot împuţinat turma, şi atunci cînd nu a--mai. avut ce paşte, a părăsit dealurile celea fumurii din depărtare şi s-a întors în satul lui de baştină. Adică vroia să se întoarcă, dar, din întîmplare, s-a oprit pe-o clipă sus, pe-un vîrf de deal, deasupra satului, şi acolo a rămas, pentru că cel de-a petrecut atîţia ani de unul singur, numai el şi dealurile, revine cu greu înapoi în mijlocul oamenilor.

Şi-a ridicat deci o căsuţă acolo în vîrful dealului, pe un petic de pămînt moştenit de la răposata sa maică. Nişte rude mai îndepărtate se zice că ar fi vrut să vină să-1 ajute, dar el a ţinut morţiş să le facă pe toate singur, cu mîna sa, şi poate anume de aceea căsuţa ridicată de dînsul aducea prin ceva a stînă. Cu vremea şi-a înjghebat şi ogradă, şi portiţă şi-a făcut — mă rog, ca toată lumea, numai că prea semăna ograda ceea a ocol; portiţa prin ceva amintea de strunga prin care trec dimineaţa oile cînd le vine vremea mulsului.

— Mă rog, zîmbeau înţelegători sătenii, dac-o trăit pe dealuri şi în afară de stînă n-o văzut nimic în viaţa lui...

Vara gospodinele îşi făceau de obicei mîncarea la un cuptoraş închipuit undeva într-un fund de ogradă. Pentru a fi în rînd cu lumea, şi-a pus şi el în bătătură trei pietroaie pe care îşi, fierbea serile mămăliga. Se bănuia că pe lîngă mămăligă o mai fi avut el cîte

ceva acolo^rje măsuţa ceea a lui, pentru că, dac-o venit vorba, se poate

479 ţinea cu mămăligă seacă un asemenea om cu un asemenea glas? Cei care trăiau mai pc aproape de vîrful dealului se jurau că l-au văzut cum moaie acolo în ceva boţul cela de mămăligă, dar au fost luaţi în dcrîdere de către tot satul, pentru că dacă n-avea omul oaie de rîs la casă, în ce ar fi putut muia el mămăliga ceea?!

N-avea oi, dar, pc semne, de la amărîtclc celea de oiţe, ce erau aduse pentru a fi doftorite, rămîneau în bătătură bumbăreze şi serile, cînd se lăsa peste sat amurgul, presăra jăraticul dintre cele trei pietroaie cu mătură-turi de prin ogradă; cînd umbrele amurgului, ureînd domol coama dealului, ajungeau pînă la picioarele lui, îl găseau şezînd în pirostrii, lîngă cele trei pietroaie calde, cu fluierul la gură şi, ca să-i mai treacă de urît, cum fac, de obicei, ciobanii, depăna colo cîte-o zdreanţă de cîntec.

. în acele amurguri nesfîrşite de vară, cînd se face, şi iar se face şi nu se mai face odată sară, cîntarea şi fumul din vîrful dealului se lăsau moale peste sat ca un semn de binefacere, de blagoslovire. Gospodarii mai de frunte, care ştiau rostul la toate şi la toate aveau noroc, rîdeau de blagoslovirile celea ce veneau din vîrful dealului, zicînd că, iaca, s-a întors de la păscut, şi-a muls oiţele şi, pînă se încheagă laptele, spune oilor poveşti. Totuşi fluierul din vîrful dealului nu s-a lăsat ruşinat de două-trei vorbe, depănîndu-şi înainte pasul şi, aşa strîmb şi slinos cum era, avea fluierul cela darul de-a mîngîia, de-a îmbărbăta, de-a face sufletul să se rupă de la ^pămînt, să zboare, şi sătenii, osîndiţi de-a se fi tot tîrît ca rîmele, împreună cu fluierul cela se rupeau şi ei pe-o clipă-două de la pămînt, să mai vadă lumea în'jur. Şi, fericiţi cum erau, îi cîntau-strigau din zborul cela:

Mai vino, bade, pe la noi!
Lasă grije şi nevoi, Lasă
turmele de oi Şi ne cîntă din
cimpoi...

Auzind cum e cinstit, se făcea a zîmbi şi cobora în vale să vadă ce mai face lumea. Cu fluierul la brîu, venea drept pe maidanul numit şi „matca satului", venea

>e locul cela sfînt unde se făcea joc, unde se lua lumea a trîntă, unde se adunau sătenii pentru a se căina unul altuia sau pentru a şedea tăcuţi unul lîngă altul,

480 pentru că a fi un neam nu înseamnă neapărat a sl.i zi şi noapte

pentru a vedea care e mai marc şi in.n laic

Ca şi toţi ciobanii coborîţi din singurătatea dcilu rilor, chiar şi atunci cînd se pomenea în mijlocul inul ţimii, rămînea oarecum sub ocrotirea propriei sale siinţu rătăţi. Uneori însă, spre marea sa mirare, se lăsa topii încetul cu încetul de voia bună a tuturora şi drvenc.i vesel, petrecăreţ fără pereche. Nimerit la cîte-o nunta, la cîte-o cumătrie, răsturna în mijlocul lumii care îutic)»i de voie bună. Ştia să închine frumos un pahar, ştia nişte strigături de care nimeni nu auzise vreodată, ştia să răsucească în joc o codană de-a mai marc dragul.

Avea el ceva în eterna paternitate fără de caic nici lumea nu putea fi concepută, nici viaţa nu putea li trăită din plin. Vine o vreme cînd toţi vor să fie copii, toţi vor să se joace, dar grijile celea mari şi grele, care nu pot fi în nici un fel aruncate în mijlocul drumului, păi, trebuie doar ca cineva să le primească şi să le ţină pe umerii săi cît se vor nebuni şi veseli cei din jur? împovărat de grijile lumii, se veselea şi el cum putea împreună cu semenii săi. Dar, deodată, pai că un vînt ar fi dat peste dînsul. Tresărea, aşa din senin, şi-1 fura tristeţea, şi rămînea dus pe gînduri cu privii ca rătăcind hăt-hăt pe acele dealuri fumurii din depărtai c

— Lasă-1 că s-o dus să-şi caute oile, ziceau oamenii, văzîndu-şi înainte de petrecere.

Nu avea nevastă, nu avea copii şi nici c ar li putut să-i aibă, pentru că păstoritul nu e atît o îndeletnicii r cît o vocaţie, un destin, o cruce pentru toata vi.iţa, şi cel care a luat toiagul, îndemnînd turma în uima lui, nu va mai putea nici el fără turmă, nici turma lai a el.

Satul îl urmărea cu un fel de stimă ce semăna mai mult a zavistie. Se zicea, de-o pildă, că e vînjos cum nu se mai poate, dar toţi cei doborîţi de el, recunoscîiul că au fost la pămînt, ţineau să adauge că, ehe, de-ar li umblat ei măcar o singură vară cu harapnicul pe umăr şi cu fluierul la brîu, de-ar fi tot amăgit mămăliga ceea cu cîte-un boţişor de brînză, i-ar arăta ei tăcutului din vîrful dealului ce-i aceea trîntă.

Se mai zicea că e mult prea zgîrcit la voi **ba**, şi atunci cînd nu vrea el, nu poţi scoate cu cleştele voi **ba** , .dintr-însul. Şi se mirau sătenii — pentru ce-o li .ulunat 'el acolo în sufletul lui cuvînt la cuvînt, glumii la glumă,

ce are el de gînd să facă cu dînsele la bătrîneţe? După ce-1 tot vorbeau de rău în fel şi chip, amuţeau, fiecare gîndindu-se în sinea lui: mă rog, cînd ai oi şi ai unde le paşte, şi cînele se ţine morţiş de umbra ta, poţi să taci şi cu săptămînile, iar cînd eşti numai necazuri, numai datorie, cearcă să nu-ţi uşurezi sufletul!

Se mai zicea: mintos ca şi ciobanul cela din vîrful dealului. Şi, într-adevăr, pe vremuri de răstrişte, pe vremuri de cumpănă, lumina minţile cu cîte-o frază, că zicea o lume întreagă: uite, i-a ieşit un sfînt din gură! Dar, pe de altă parte, cum să nu fie deştept cel care are timp pentru a cerne toate prostiile ce-i trec prin cap, şi le tot înăduşi acolo, în faşă, fără a le fi spus cuiva?! Că, iaca, sînt destui deştepţi şi aici, în vale, şi de i-ar fi înzestrat şi pe dînşii ursitoarele cu darul tăcerii, şi tăcutul cela al lor ar fi ţinut mult, mult de tot, poate ar fi ieşit un sfînt din gura lor, cine ştie...

Se mai zicea: are noroc, i-a pus părintele mîna pe cap, însemnîndu-1 din mijlocul celor mulţi şi amărîţi, drept care, pe la chindii, cînd începeau a se întoarce care de la cîmp, care de la pădure, sătenii făceau ce făceau şi căutau să intre în sat pe lîngă cocioaba din vîrful dealului. Era dovada bunului simţ, pecetea unei zile împlinite întoarcerea sara în sat pe lîngă casa ciobanului.

Lumea însă, de, ca lumea. Cei mai omenoşi se mulţumeau, pur şi simplu, cu faptul că trec pe lîngă casa lui, luînd bine sama pe unde calcă, pentru că drumul cela din vîrful dealului era numai piatră, numai lunecuşuri. Alţii căutau a zăbovi o clipă-două la portiţă, pentru a se chiorî în gospodăria omului să vadă pe unde o fi dosit el butoaiele celea cu zer şi legăturile celea cu caş dulce. După care oftau şi-şi vedeau de drum, pentru că ciobanii, după cum se ştie, de dimineaţă şi pînă sara tîrziu, pînă se ţine răcoarea, sînt cu turmele pe dealurile celea fumurii din depărtare.

Atunci cînd se întîmpla să fie stăpînul acasă şi vedea oameni opriţi la portiţa lui, le ieşea numaidecît în întîmpinare şi, cu pălăria drept inimă în semn de bună-cuviinţă, cu creştetul descoperit, puţin îndemnat spre înclinare, asculta răbdător să vadă cu ce treburi or fi dat creştinii ceia pe la dînsul. Sătenii îşi tot lungeau vorba, legînd

tei de curmei, şi mai reveneau o dată la cele spuse, năzuind că poate-poate vor fi poftiţi să intre, vor

482 fi primiţi cu o hrincă de caş, cu o cană de zer, dacă nu ei, măcar copiii lor, cel puţin să guste, să ţină minte şi ei cum, iaca, atunci, în ziua ceea, au trecut cu tata ori cu mama, ori cu bunica pe lîngă casa ceea din vîrful dealului, dar, vai... Stăteau bieţii oameni, îşi tot lungeau vorba în fel şi chip, dar nu erau poftiţi să intre şi nici nu erau primiţi cu nimic, pentru că, după cum s-a mai spus... Nu avea oi.

Hai, mă rog, nu avea oi, dar cum Dumnezeu vine asta: să fii cioban şi să nu ai oi? Poţi fi cioban cînd nu mai ai oi?! Iar dacă toată lumea te ştie de cioban, iar tu cauţi în fel şi chip a da de înţeles că nu mai ai oi, atunci cum se cheamă una ca asta?! Sătenii din vale se şifonau rău şi se tot aţîţau unul pe altul împotriva ciobanului din vîrful dealului, aşa încît nici că aveau ochi să-1 vadă. De prin martie, de cum începeau oile a făta şi pînă hăt după Paşti, cînd ieşeau vitele la păscut, satul, istovit de dorul fruptului, zicea că un asemenea chiabur hapsîn şi lacom nici c-ar fi văzut pe faţa pămîntului.

La urma urmelor, chiar dacă n-are şi n-are, şi n-are oaie de rîs la casă, de unde atîta muşchi, atîta vînă, atîta vlagă? Cu mămăligă şi coji de ceapă poţi tu arunca un sat întreg pe spate serile acolo pe toloacă? Da sumanul cela lung pînă la călcîie? Cu fulgi de lînă culeşi din mărăcinii de pe marginea drumului îşi face omul asemenea suman? îşi face omul o cuşmă lungă de un cot dacă nu are oi multe, ca să aibă de unde alege o pielicică mai ca lumea? Şi apoi amnarul, cremenea şi iasca — cine, mă rog, trăind în sat, poartă cu sine amnar, cremene şi iască? Şi cui, mă rog, îi tot cîntă el din fluier cînd se aşază serile lîngă pietroaiele celea afumate? Nu cumva javrei care stă şi picură încolăcită la picioarele lui?!

După ce-au fiert cît au fiert prin case şi ogrăzi, numai *oe* vezi secăturile satului ieşind pe la răscruci, pentru a se întreba în gura mare: da de unde s-6 mai luat el acolo în vîrful dealului şi ne afumă cerul satului, că, ce, adică, nu-l cunoaştem pe tatăl lui, n-o ţinem minte pe mama lui, nu ştim din ce neam se trag ei cu toţii? O zi îl bîrfesc, o zi îl pîrăsc, două zile stau la pîndă. I s-au întîmplat de toate. Şi de vîndut l-au vîndut, şi pe o cărăruie de codru des l-au găbjit, şi în spate i-au sărit, şi cu frînghii l-au legat, şi de ştreang au tras,

483 dar nu i-au putut face nimic, pentru că, pe lîngă ocrotirea cerească, mai avea o bîtă de corn,

noduroasă şi grea ca fierul, care, la o clipă de supărare, se zvonea că vîră omul în pămînt dintr-o singură pălitură.

Cînd au văzut că nu-1 pot îneca în zoi, au început a se mîndri cu dînsul, zicînd că un asemenea voinic n-a mai văzut lumea. Iaca, luăm satele dimprejur la rînd — cine sc poate lăuda cu un asemenea stejar? Drept care, atunci cînd a venit Ziua Eliberării şi satul urma să iasă cu pîne şi sare în întîmpinarea eliberatorilor, s-au dus în vîrful dealului şi l-au poftit să meargă în fruntea tuturora, pentru că era nalt, voinic, frumos, pentru că ceilalţi prea erau mărunţei şi de tot felul.

„— Kak jivioş, papaşal" se zicea că l-au întrebat ostaşii cu stele roşii acolo, în largul cîmpurilor, şi el a zis ceea ce zicea, de obicei, cînd era întrebat cum o mai" duce:

— Bine.

Cînd a început înregistrarea gospodăriilor şi s-a ajuns la dînsul, activiştii din sat au vrut să afle ce are el în ogradă şi în casă de-o duce atît de bine? Din păcate, nu era acasă, şi atunci i-au scris averea din spusele vecinilor, şi las' că ştim noi bine ce spun, de obicei, vecinii atunci cînd noi nu sîntem acasă...

Cum s-a trecut la împărţirea pămîntului, satul, fiind cam măricel şi avînd pămînturi puţine, s-a gîndit că — ce-i mai trebuie şi lui pămînt? L-a văzut cineva arînd, semănînd, prăşind? Nici imaşuri nu i-au dat, căci păşuni nu ajungeau pentru oiţele satului, iar... chiaburul din vîrful dealului, las', a ştiut el pînă amu pe unde să-şi poarte turmele, va şti el şi de acum înainte.

— Bine.

Iată însă că vine vremea predării pînii la stat, vremea impozitelor. După patru ani de război lumea îşi. venea greu în fire, iar pămîntul, după ce-a ars o dată în focul războiului, după ce-a mai ars o dată, acum de secetă, era palid şi sterp, numai colb şi buruiană. De plouat nu ploua, cerul pururea senin, iar soarele, crunt şi călit, stîrpeşte tot ce i se nimereşte în cale. Ardea păpuşoiul în trei frunze, ardea grîul mai-mai gata să dea în spic, se posomo-răşte şi deal, şi vale, seacă fîntînă, seacă izvor, drumu-rile-s numai crăpături — intră copita calului şi se caliceşte, sărmana vită, de nu se adună lumea s-o ajute.

Datoriile creşteau întruna, iar semănat **mi** Ir :,<• îngălbeneau, se ofileau, cădeau la pămînt, şi umbla lumea amărîtă, iar celor de mai ţineau cîte-o vită **pr lmj'.a** c asii chiar că le era de-a scăpării... De păscut nu air **umlr** o paşte, de hrănit nu are cu ce o hrăni, iar agenţii iis caii îi stau la poartă zi şi noapte, cerîndu-i predai **ra lap**telui, predarea cărnii, iar bietul om stă şi sr **jţîndrşlr** ce i-ar mai arunca el colo în iesle, căci *c* llainîiulii biata vită!

Greul cel mare însă a căzut pe sama ciobanilor, i «ici cei de mai ţineau oiţe urmau să predea la stat linii, biîn-ză şi pielicele. Tristă şi jalnică a devenit cocioaba din vîrful dealului. Nu se mai încinge fumul din tizic deasupra satului, nu se mai aude fluierul, nu mai ajunge pînă în drum miros de făină fiartă, pentru că mămăliguţa ceea mai trebuie să şi ai din ce-o face!

Vecinii o fi avut grijă să-i scrie oiţe destule atunci cînd n-a fost el acasă, căci te lua groaza de datoriile lui faţă de stat. Saci de lînă, tone de brînză, sute de pielicele mai rămîneau a fi cărate din vîrful dealului către gară, şi pentru că acest lucru nu se întîmpla, iar vremea trecea, datoriile ciobanului tot creşteau şi, cu cît deveneau ele mai mari şi mai grele, cu atît se tot schimba atitudinea statului faţă de îndărătnicul şi tăcutul păstor.

La început veneau la el acasă să-1 întrebe pentru ce tot tărăgănează predarea celor bunuri la stat, iar mai apoi au ostenit de-a tot urca dealul şi au prins a trimite după el. Mai întîi îl chemau la sovietul sătesc serile, apoi aşa, cam pe la miezul nopţii, apoi — mai spre ziuă. La toate cercetările ciudatul om din vîrful dealului zîmbea binevoitor, răspunzînd cu un singur cuvînt:

— Bine.

Enervate, autorităţile locale au început a-1 trimite la raion, păzit de doi miliţieni, să nu cumva să fugă pe drum. Azi îl duc cu miliţia la raion, mîne îl duc cu miliţia la raion, poimîne — şi aşa s-a făcut că alături de numele lui a început a se furişa ca o umbră calificativul de „kontra".

Hotărît că nimeni în tot satul nu i-a vrut răul, şi totuşi, în nopţile celea înfrigurate, cînd activiştii adunaţi în jurul lămpilor cu gaz tocmeau listele duşmanilor de clasă, s-a ajuns, pînă la urmă, şi la baciul din vîrful dealului. Nu se putea să nu se ajungă. Omul

care, avînd atîtea datorii către stat, mai zîmbeşte şi repetă la toate reproşurile un singur cuvînt — nu poate să nu fie duşman de clasă. Se zice că s-au găsit cîţiva care au încercat să-i ia apărarea, susţinînd că, poate, într-adevăr, n-o fi avînd sărmanul oi, şi neavînd oi, cum poţi preda la stat lînă, brînză, pielicele; dar s-au făcut de rîs modeştii apărători ai baciului, pentru că li s-a spus: dacă n-are şi n-are, şi n-are oi, de unde atunci atîta baligă în ograda ceea?!

Fluierul din vîrful dealului o fi ştiut el destul de bine lumea din vale ş-o fi bănuit că la un ceas de cumpănă nimeni nu-i va lua apărarea. Orişicum, în noaptea ceea, spre cumplita uimire a celor veniţi, el nu dormea. Era treaz, era gata sculat, gata îmbrăcat, gata

de drum. Şi-a luat sumanul, fluierul, cuşma ţuguiată, şi-a legat credinciosul său cîne de cleampa uşii şi a urcat în maşină.

La gară au fost suiţi prin vagoane şi au tot mers zi şi noapte cîteva săptămîni la rînd. Cînd, în cele din urmă, s-a oprit trenul şi au coborît, el, spre marele său nenoroc, fiind mai înalt decît ceilalţi, a fost ales pentru a fi întrebat cum a călătorit, şi răspunsul lui scurt, adunat din două silabe, 1-a nenorocit pentru mulţi ani de zile. Fiind înalt şi zdravăn şi ajungînd cu bine acolo unde a ajuns, a fost coborît în mine, la săpat.

După cîţiva ani unii dintre săteni au început a se răspunde de acolo pe unde au fost duşi. Mai trimit din cînd în cînd cîte o vorbă prin cineva, cîte o scrisoare, cîte un pachet, pe cînd el, singur-singurel pe lume, nici nu avea cui, nici nu avea ce, nici nu avea de unde scrie.

Au urmat ani buni cu roadă şi oamenii din vale au prins a se căpătui. îşi ridicaseră case de iznoavă* mai cu toţii, toamnele trăgeau poama la teasc şi petreceau de minune o jumătate de iarnă, cît ţinea vinul, dar de zburat nu mai zbura nimeni, fiindcă nu se mai auzea fluierul din vîrful dealului. Nu mai venea să te ridice cu duh cu tot în adîncurile celea albastre.

Oricum, oamenii îi duceau dorul. O fi avut satul remuşcări sau cine ştie ce-o fi avut, că de la o vreme au prins a scorni fel de fel de zvonuri pe sama baciului din vîrful dealului. Se vorbea, de-o pildă, că s-au năruit minele în care lucra, şi din cîţi au fost coborîţi sub pămînt, n-a mai văzut lumina zilei nici unul. Se mai spunea că a încercat să fugă, dar 1-a înghiţit pentru

486 totdeauna taigaua. în sfîrşit, se mai spunea că s-a însurat cu o chinezoaică şi au fugit amîndoi cu barca în Japonia.

Zvonurile, mă rog, ca zvonurile, iar cînd a venit vremea reabilitărilor şi -cei duşi au început a se întoarce, într-o bună zi, aşa cam spre sară, s-a întors şi ciobanul dirr vîrful dealului. îmbătrînise, sc ofilise, de rămăsese numai umbra dintr-însul.

Mergea pe dfum încetinel, potrivindu-şi pasul şi gîndul cu un fel de tuse adusă de acolo de unde venise. îi rămaseră doar zîmbetul cel blînd, împănat între două suspine, şi tăcerile pline de miez, şi cuşma cu clape strînsă drept inimă în semn de bunăvoinţă, cu creştetul puţin ţintit înainte spre o adîncă plecăciune.

Toate acestea adunate la un loc mai aminteau încă prin ceva de darul cel misterios al eternei paternităţi...

— Bine, răspundea, de obicei, celor care vroiau să afle ce mai face. *

După ce s-au tot bucurat şi bucurat de întoarcerea lui, oamenii au început a se irita de nesfîrşitele sale tăceri şi, iritaţi fiind, se întrebau la ce bun s-a mai întors el de acolo? Neamurile, cîte le-a

mai avut, îi muriseră demult, aşa încît şi mormintele lor s-au pierdut prin ţelina şi paragina cimitirului. Credinciosul lui cîne de pe vremuri, după ce a tot urlat trei zile şi trei nopţi, a rupt cleampa uşii cu lemn cu tot şi s-a dus prin lume să-şi caute stăpînul.

Odată cu înfiinţarea colhozului, pe vîrful cela de deal, de unde le cînta el oamenilor din fluier, se făcuse cîrmuirea colhozului — o casă înaltă de piatră în care zbîrnîie telefoanele zi şi noapte. Acum acolo, în casa ceea din vîrful dealului, se ţineau şedinţe, se luau hotă-rîri dintre cele mai importante şi, deci, dacă nu ai unde, dacă nu ai la cc, dacă nu ai la cine te întoarce... Fireşte, mai putea el fi un motiv de întoarcere, dar dacă nu a avut o oaie de rîs la casă, cum Dumnezeu, după atîţia ani de zile, te poţi întoarce la oaia pe care nici nu ai avut-o?!

Totuşi s-a întors. I-au dat loc de casă lîngă pod, dar nu a vrut să trăiască în vale, şi deoarece vîrful cela de deal unde trăise era de acum ocupat, i-au dat loc de casă pe celălalt deal, pentru că satul, după cum i se cuvine unui sat de oameni vrednici, era aşezat între două dealuri. Ştiindu-i însă năravul de-a înjgheba stîne în loc de case, înainte de a-i fi măsurat locul cela de casă,

487 l-au chemat la sovietul sătesc şi i-au spus: ai în vedere, satul ocupă primul loc f>e raion la îngrijirea faţadelor. Ce faci acolo în casă e treaba ta, dar faţada trebuie să fie linsă şi suflată în aşa fel încît, trecînd satul dintr-un capăt în altul, să-ţi rîdă inima de bucurie. Meşteri satul are destui, materiale de construcţie se pot găsi, aşa că, încetul cu încetul, mai pe bani, mai pe datorie, dar faţada să-ţi fie frumoasă şi de super-prima-calitate.

— Bine.

Moştenise însă ciobanul cela de pe undeva un instinct, o poruncă sacră de a-şi face casă numai şi numai cu mîna sa. De ochii lumii a tocmit el acolo un bătrîn tîmplar, care mai mult cu paharul decît cu ferăstrăul, iar încolo şi-a făcut omul singur casa din temelie şi pînă la acoperiş. Nefiind însă cine ştie ce meşter, şi-a înjghebat o pocitură ce semăna ca două picături de apă cu vechea casă de pe celălalt deal, care acum nu mai era. Şi ograda semăna prin ceva a ocol, şi portiţa semăna a strungă.

Se zice că cineva din vecini l-o fi turnat, o fi scris acolo unde se scrie în asemenea cazuri,— şi iată că iară îl cheamă la sovietul sătesc, pentru a i se pune în vedere că republica este angajată într-o campanie de mecanizare şi automatizare absolută. Vităritul şi, în special, oieritul nu sînt excluse, dar îşi vor ocupa locul numai în limitele, numai în normele stabilite. Epoca agroindustrială

repartizează în chip ştiinţific fiece fărîmă de teren şi în astfel de împrejurări a cerca să ţii în mod individual oi la casă...

— Bine.

Aşa a zis şi a plecat. Tăcut părăsise satul, tăcut s-a întors. Uneori, la vreo petrecere zdravănă, se găsea cîte unul de-i cînta-striga din vale:

Mai vino, bade, pe la noi...

Badea se făcea a zîmbi, dar nu se mai grăbea să coboare. Nu mai avea nici un fluier la brîu, nici putere pentru trîntă, nici poftă pentru petreceri. Era de acum un alt om, şi satul era un alt sat. Cînd singurătatea însă îl răzbea cu totul în vîrful cela de deal, se arăta la cîte o nuntă, la cîte o petrecere. Stătea la o parte, mi-rîndu-se de toate împreună cu ceilalţi bătrîni, rostea din cînd în cînd cîte o vorbă de duh, cîte o glumă fru-

moaşă, dar nu dovedeau a înflori deplin zîmbetele în jurul lui şi iată-l iară cu ochii spălăciţi, umbriţi de lacrimi, pierduţi hăt în zare spre cele dealuri fumurii...

— Iar o începe cu păscutul oilor, se crucea lumea. De amu cîte i s-au întîmplat, prin cîte a trecut, pe unde nu a fost, dacă nu se poate lăsa de păcatele cele vechi şi pace...

Aveau ce aveau dealurile celea fumurii din depărtare cu mult necăjitul lui suflet, căci iară apar în ograda sa cîteva pietroaie. Serile pe pietroaiele celea a început iară să fiarbă ceaunul. în vreme ce hrana i se gătea, el tot scotocea cu vîrful cuţitului într-o cracă de soc, şi într-un amurg iată că iară se aşterne peste sat viers din bătrîni, trist şi senin cum nu se mai poate...

Acum însă nu i-a mai mers cum îi mergea odată. Focurile în curte au fost între timp interzise — veri secetoase, pericol de incendiu, şi apoi, oricum, poluarea aerului. „Bine" — a zis ca de obicei şi nu a mai făcut foc în curte. II făcea în casă, dar lăsa vatra deschisă, se aşeza în pragul uşii, între satul din vale şi focul din vatră, şi încet, în surdină, depăna cîte-o durere din cele ce-au mai rămas...

Jeluirile celea ale lui din pragul casei l-au dat de gol, căci vecinii de azi nu mai sînt ei vecinii de altădată. Se zice că au fost imprimate pe bandă de magnetofon tînguielile fluierului celuia, duse au fost la Chişinău şi supuse unei analize meticuloase de către calculatoarele cele mai sofisticate, care, se zice, descifrează lumea sunetelor şi o aşterne în cea a cuvintelor, de-ţi vine să te cruceşti. Pînă la urmă s-a stabilit în rriod ştiinţific că în toate frămîntările celea ale fluierului era vorba de nişte mioare.

Hotărît că avea oi. Nimeni nu ştia de unde le-a luat şi unde le ţine, dar pentru că nimic nu poate rămînea taină în această lume zbuciumată, prin satul dintre cele două dealuri au pornit a circula

fel de fel de zvonuri. Se bănuia, de-o pildă, că mulţi dintre cei ce s-au întors de la mine au adus şi ceva aur cu dînşii. Pe sub unghii, prin căptuşeala hainelor — nici prin cap să-ţi treacă pe unde l-au ascuns, dar l-au adus. O vreme au tăcut chitic, ştiindu-se urmăriţi, iar cum au simţit că nu-i mai urmăreşte nimeni, hai repejor la oraş. Pe la speculanţi, |>e la dentişti, schimbă iute aurul în ruble, cu rublele pornesc pe la iarmaroace, şi de ici un cîrlan, de colo o

mioară, un berbecuţ şi, dacă te pricepi, dacă mai ai şi noroc la oi, poţi aduna o turmă de toată frumuseţea...

Satul îl urmărea cu un fel de zavistie ce semăna mai mult a mîndrie. Ca să vezi, a trecut printr-atîtea — şi-i mai vine încă a cînta, mai ţine minte cum se cîntă din fluier, pe cînd ei, trăind grămăjoară în valea asta, s-au obişnuit a-şi încălzi sufletul la lumina micului ecran, iar încolo — nici cîntece nu mai ţin minte, nici a le cînta nu mai pot. Ca să vezi, zicea satul, de-atîtea ori ne-am tot prostit unul pe altul, ş-o tot repezeam cînd într-o parte, cînd în alta, pe cînd el, cum a fost încet la umblet şi la vorbă, aşa a şi rămas, cum a tăcut, aşa şi tace. Ca să vezi, ziceau sătenii, ameţiţi de iureşul vitezelor, trecem nu atît din an în an, cît din veac în veac, din epocă în epocă. în decursul unei scurte vieţi de om de pe cal am sărit pe motocicletă, de pe motocicletă ne-am strecurat în automobil, din automobile — în avion, mîne-poimîne se zice că unul de aici, din Nuieluşi, o să zboare cu sputnicul, pe cînd singuraticul cela din vîrful dealului, cum s-a ţinut de mic copil de-o coadă de oaie, aşa se şi ţine...

Rămînea totuşi un bun fiu al acestor văi, al acestor dealuri. Cine ştie de unde o fi moştenit el aceste rădăcini răsfirate în adîncul plaiului natal, dar hotărît că le avea, şi fiind aceste rădăcini nu atît un merit al lui personal, cît un bun obştesc, ele urmau a fi studiate, -recul-tivate, drept care iată că serile biciclete, motociclete, automobile fel de fel fac ce fac şi caută să intre în sat pe lîngă căsuţa ciobanului din vîrful dealului. Frînează, opresc motoarele lîngă portiţa ce seamănă a strungă. Aşteaptă pînă va ieşi stăpînul la portiţă şi, cum îl văd scoţîndu-şi şapca şi plecîndu-şi creştetul, îl descos cum o duce, ce mai face, pe unde a fost, ce-a văzut? Dacă izbutesc să prindă un bun capăt de vorbă, aşa ca să-1 poată întoarce la noianul celor amintiri grele, caută să afle cam ce-a simţit el atunci cînd, după ani şi ani, le-a văzut iară, izvorînd de după pădure, locurile unde şi-a petrecut copilăria, unde şi-a păscut cîndva oiţele, unde i se arătau, cînd era frumos şi senin, cele dealuri fumurii din depărtare...

— Bine, zicea singuraticul bătrîn, zîmbind în felul '-"cela unic al lui, dar nici în casă nu pofteşte, nici la bufet nu vrea să meargă, nici cu împrumut nu vrea să dea.

Domina totuşi satul. îl domină, iată, şi pace! Kia la mijloc ceva nemaipomenit, ceva misterios, ceva de necrezut. Sărac lipit pămîntului, fără brumă de carte, cu tăcerile lui nesfîrşite, curmate din cînd în cînd de cîte un cuvinţel adunat din două silabe, el totuşi continua să domine un sat bogat din vale, un sat bun de guiă, un sat cu studii fel de fel. Era un fenomen ce nu putea fi ignorat, dţept care autorităţile iată că încep a-i cam lua la ochi pe cei ce caută cu tot dinadinsul să intre serile în sat pe lîngă căsuţa ciobanului din vîrful dealului. Şi-i tot adună pe cei bănuiţi ba la o adunare, ba la un seminar. Fac ce fac, spun ce spun, şi iară trec la elementele vechi care chiftesc de răutate, pentru că în temelia acestei lumi noi zac îngropate visele lor de altădată. Iată, de-o pildă, astmaticul cela din vîrful dealului. Voi, cei tineri, poate ştiţi, da poate nici nu ştiţi că, fie vorba între noi, cazul lui încă nu e pecetluit, se mai cercetează. Am fost obligaţi să revenim, ne-a obligat el însuşi, pentru că, la drept vorbind, nu a tras nici o învăţătură din cele ce i s-au întîmplat, şi cum coboară în vale, cum intră în vorbă cu un om, gata ~- îi fug ochii în zare spre cele dealuri fumurii din depărtare.

— Ei şi?

— Cum, adică, „ei şi?". Omul nostru, mulţumit de realităţile din jur, nu are pentru ce iscodi depărtările şi numai cei care au ţinut cîndva oi ori le ţin, ori vor să le mai ţină...

— Care oi, stimaţi tovarăşi, care oi?!! Dacii vreţi să ştiţi, ciobănitul ista al lui n-a fost decît o comedie curată, pentru că oile iestea ale lui n-au fost dec îl nişte oiţe imaginare, închipuite! Iar oaia imaginai,i pai că o poţi tunde, o poţi mulge, poţi închega laptele ei! Iaca, daţi-r o cornută în carne şi oase ş-o să vedeţi că nici nu va şti cum s-o mulgă... Şi chiar de-a mulge o el cu chiu, cu vai, nu va şti ce să facă apoi cu laptele. Acuma, pentru c-o venit vorba, nici oi nu mai are, nici cioban nu mai este, fiindcă, iaca, vine o boare de vînt şi l repede de toate gardurile. Aşa se ţine omul care are oi şi mă nîncă brînză?! Iar dacă şi-o închipuit colo o pocit ui ii de fluier şi cîntă, o face pentru a-şi antrena plămînii; s a întors bolnav, sărmanul, de-acolo de unde s-a întors, şi doctorii i-au spus că dacă n-o să-şi antreneze plă mînii, nu mai calcă iarbă verde...

\

491

O fi ştiut de undeva satul, i-o fi suflat cineva că părinţii, atîta vreme cît mai sînt în viaţă, urmează a fi cinstiţi? Oricum, oamenii, pe măsura puterilor, pe măsura înţelegerii, căutau să-1 cinstească. Pe vreme de secetă ori cînd anul era ploios, satul din vale îl considera pe singuraticul din vîrful dealului un fel de sfînt, căci, într-adevăr, trebuie să fii un sfînt ca să treci prin toate cîte a trecut el, rămînînd pururea binevoitor faţă de soartă şi faţă de lume. Ajungînd la zile mai bune, satul îl considera un prostănac de modă

veche, un mocan care pentru toate împrejurările nu are decît un singur cuvînt adunat din două silabe. Cînd se întîmpla cîte un an bogat, cu roade în vii, cu noroc în toate cele, sătenii, aburiţi de vin, declarau sus şi tare că ciobanul din vîrful dealului e fără doar şi poate un chiabur, un reacţionar, un duşman de clasă, dacă vreţi, căci a recu-noscut-o chiar el, şezînd serile lîngă foc cu fluierul la gură. Consultaţi documentele ş-o să vedeţi de ce se tot plînge fluierul cela...

Se plîngea, adică, pînă mai nu demult, căci acum a amuţit. Era bolnav sărmanul cioban şi, spre cumplita îngrijorare a satului, era limpede că n-o s-o mai ducă mult. Doctorii ziceau că plămînii i s-au întunecat cu totul, dar, cu plămînii aşa cum erau, a mai dus-o vreo patru-cinci ani.

într-o iarnă grea şi cumplită, cînd satul nu mai avea cu ce-şi încălzi sobele, cei care împărţeau cărbuni, cînd s-a ajuns cu rîndul la dînsul, au zis: lasă, are moşneagul cojoace, are tizic, s-a descurca el cumva, iar datoria noastră e să ne îngrijim mai întîi de cei ce au copii.

- Bi...

Valul cela de friguri însă a fost crîncen ş-a ţinut din cale-afară de mult. într-o noapte cu viscol, cînd gemeau acolo în vîrful dealului nişte viscole, că te cuprindeau fiorii, bătrînul şi-a dat obştescul sfîrşit. De-ar fi fost vreme bună, l-ar fi bocit şi pe dînsul cum îi boceau pe alţii, l-ar fi jelit din toată inima, dar, pentru că era frig, oamenii ieşeau din case gata înţepaţi şi tot mîrîiau mai într-o mînecă, mai într-o mănuşă, în sens că — iaca, după ce-a trîntit un sat întreg pe maidanul cela de-a năsă-dit răr unchii în oameni, amu n-a mai putut-o întinde pînă la vară — să-1 fi înmormîntat şi pe dînsul ca lumea. Că amu unde Dumnezeu pe frigail ista să faci tu groapă,

492 să duci sicriul, să-1 mai şi îngropi, pentru că, pînă vii tu cu sicriul, lutul cela scos din groapă, el, tămîia mamei lui, îngheaţă, se face iară bocnă!!

Oricum, l-au petrecut şi pe el pe lumea celor drepţi. Vreun an şi ceva s-a tot discutat ce să i se pună pe mormînt — cruce sau stelă de piatră? Şi dacă cruce, apoi cine s-ar cuveni să i-o pună, iar dacă stelă, apoi cine ar trebui s-o plătească? Aceste banale dezbateri s-au iscat în urma faptului că atunci cînd a rămas casa din vîrful dealului pustie, fără stăpîn, şi putea să intre oricine, o mare sărăcie a ţîşnit de prin toate ungherele, şi din cele ce rămîneau de la răposat nu ajungea nici pentru cruce, nici pentru piatră cioplită. în cele din urmă, s-a zis: las' mai încolo, poate se răspunde de pe undeva vreo rudă ş-o vom pune la cheltuială, iar pînă una-alta, mormîntul de la marginea cimitirului a rămas o simplă movilită de pămînt, care,

după prima ploaie, a şi prins a se încinge cu buruieni, pierzînduvse printre mormintele uitate, părăsite...

Peste o vreme însă forurile raionale au început a pisa autorităţile locale că — ce e cu mormintele celea părăsite de la marginea cimitirului? Era o problemă delicată la mijloc, pentru că satul continua să ocupe primul loc pe raion la îngrijirea faţadelor, şi ar fi fost o adevărată tragedie dacă într-o bună zi tocmai cimitirul i-ar fi dat de sminteală. Ar fi fost o mare nedreptate, pentru că sătenii din vale, oameni cumsecade, harnici, înstăriţi, aveau un cimitir de toată frumuseţea. La fiece mormînt — gărducean de fier, vopsit frumos, cu portiţă, cu strat cu flori, cu fotografii, cu inscripţii aurite.

La începutul lui mai, de Ziua Victoriei, de ziua pomenirii eroilor, la cimitir se aduna tot satul. Aduceau pomeni, pomuşori, şipuri cu vin, şi mai că o zi întreagă se tot închina, se tot lăsa să cadă cîte-o picătură de vin ba pe mormîntul unuia, ba pe mormîntul altuia, se tot pomeneau de bine cei dragi, cei scumpi, care au fost — şi acuma iată că nu mai sînt. Şi tot aşa din lacrimă în lacrimă, din vorbă în vorbă, din pahar în pahar, şi numai cele cîteva morminte părăsite apăreau din cînd în cînd pentru a strica voia bună a tuturora. în cele din urmă, a fost stabilit un termen după care, dacă nu se vor răspunde moştenitorii, mormintele urmau să fie nivelate, intrucît, oricum, locuri libere rămaseră puţine acolo, în cimitirul cela...

S-a încheiat un termen stabilit, dar nu a venit nimeni să se declare moştenitorul fluierului celuia din vîrtui dealului, şi atunci a mai fost stabilit un termen — şi iară nu vine nimeni. O vreme cele cîteva morminte au stat aşa, fără nici un termen, iar mai apoi au fost arate, şi locurile eliberate — împărţite celora cu mortul pe laiţă.

Dar stai, stai, stai că nu sfîrşeşte qjiiar aici povestea singuraticului păstor din vîrful dealului.

Cu mormîntul aşa dărîmat cum era, a mai răzbătut o dată stăpînul fluierului de soc în viaţa satului său natal. După o altă iarnă lungă şi grea, cînd cu chiu, cu vai a început a se des primăvara, cum iară s-a adunat lumea la cimitir, la marele praznic al pomenirilor. Primăvara însă întîrziase în anul cela precum rar se întîmpla să întîrzie. Abia de se zbicise pămîntul pe la începutul lui mai. De trecut puteau trece pe cărăruşele de printre morminte, iar încolo, nici o palmă de pămînt uscat, nici o tufă de iarbă ca să te poţi aşeza omeneşte, pentru a închina un pahar pentru sufletul celor duşi.

Apoi, tocmai cînd fierbea lumea adunată, pentru că nimeni nu ştia cum ar face să se înceapă odată praznicul, tocmai atunci cînd ochii tuturora căutau un loc bun pentru veşnica pomenire, răsare de la marginea cimitirului un covoraş verde, ţesut din lumina unei primăveri ce abia urma să vină.

— Haidem, mă, la iarbă verde!

Era el, locul cela sfînt unde fusese pînă mai nu demult mormîntul singuraticului de la marginea cimitirului. Acum stătea de jur-împrejur acoperit cu o pătură de iarbă deasă, iarbă măruntă, iarbă frumoasă ca mătasa. Era singurul strop verde în tot cimitirul, şi se crucea lumea, întrebîndu-se cine-o fi semănat-o, de unde-o fi luat sămînţa, că aşa frumuseţe de iarbă satul nici că văzuse...

Era iarbă de munte, iarbă de păşune. „O fi ţinut-o prin buzunare, o fi rătăcit-o prin cusătura hainelor" — ziceau oamenii. O fi purtat-o în sufletul, în inima lui şi, ca să vezi, pînă la urmă a răsărit.

Nu putea să nu răsară, pentru că dac-o fost cioban ş-o ţinut oi...

1984

CUPRINS

POVARA BUNĂTĂŢII NOASTRE **5**

Capitolul I **Miruirea** **6**
Capitolul II **Pădure, verde pădure** **41**
Capitolul III **Semănatul şi culesul** **69**
Capitolul IV **Seminţe de voie bună** **84**
Capitolul V **Nopţi de vară, nopţi de cîmpic** **102**
Capitolul VI **Maci roşii, maci fierbinţi** **1 17**
Capitolul VII **Norocul** **146**
Capitolul VIII **Ostinţe pentru copii** **160**
Capitolul IX **Domnişoara în alb** **173**
Capitolul X **Cina cea de taină** **190**
Capitolul XI **înălţarea şi prăbuşirea caselor** **216**
Capitolul XII **Măsura** **241**
Capitolul XIII **Luna** **270**
Capitolul XIV **Binecuvîntarea** **283**
Capitolul XV **Colindele şi colindătorii** **303**
Capitolul XVI **Cumătria** **325**
Capitolul XVII **Fluturi negri** **347**

ÎNTOARCEREA ŢARINEI ÎN PAMINT **371**
TOIAGUL PĂSTORIEI **477**

AMTepaTypHO-xyflOJKecTBeiinoe M3flaHMe

HOH nMHTMAME 4PYLP

Иґ36paHHoe TOM **2**

(na MOAflaBCKOM »3b!Ke)

Xy^o**>K IIMK** *Mauopoe Cepzeu*

Eezcnbctjwi Redactor V. *Nastasiu*

Redactor artistic *M. Bacinschi*
Tehnoredactor *O. Ţtplacova*
Corector *M. Ciocanu* FI 4336

Dat la cules 24.10.89. Bun de tipar 07.03.90. Format 84X108'/32. Hîrtie tip. JSfe 1. Garnitură „Banicovschi". Tipar înalt. Coli de tipar 26,04. Coli editoriale 28,80. Impr. crom. conv. 26,25. Tiraj 50 000. Comanda 722. Preţul 2 rub. 30 cop. Editura „Literatura artistică", 277004, Chişinău, pr. Lcnin, 180. Tipografia Centrală, 277068, Chişinău, str. Florilor, 1. Comitetul de Stat

CORRIGENDA (minimală) *la*

volumul I Scrieri de Ion Druţă

Paj ina	Rîndul	în loc dc:	Se va citi
46	**13 de jos**	**dealululi**	**dealului**
89	**6 de jos**	**în desară**	**îndesară**
90	**18 de sus**	**Nicifor**	**Nichifor**
93	**12 de sus**	**iar**	**i-ar**
124	**14 de sus**	**Mai**	**Măi**
159	**17 de jos**	**mina**	**mîna**
175	**16 de sus**	**pîna**	**pînă**
176	**19 de jos**	**şoverul**	**şoferul**
210	**14 de jos**	**căraci**	**săraci**
244	**16 de jos**	**odiînă**	**odihnă**
253	**10 de jos**	iţi	Hi
266	**20 de jos**	**zic**	**zis**
267	**3 de sus**	**Zincă**	**Linca**
287	**8 de jos**	**unei**	**unui**
310	**19 de jos**	**ni-şi**	**nu-şi**
370	**1 de jos**	**nu-i**	**nu-l**
397	**7 de sus**	**Frsîna**	**Frăsîna**
400	**16 de jos**	**drumal**	**drumul**
417	**16 de jos**	**năsădin**	**năsădit**
427	**14 de jos**	**chian**	**chiar**
441	**8 de sus**	**sana**	**sara**
441	**14 dc sus**	**— toanec**	**— toarce**
441	**1 2 de jos**	**Fiecane**	**Fiecare**
446	**10 dc jos**	**visurile iestea! Cum poţi pierde**	**vremea cei care-1 vedeau îşi ziceau**
		două hectare	**în sine: băiatul**
		într-un	**ista**
465	**8 de jos**	**zise**	**zice**
514	**8 dc sus**	**a-i**	**ai**

524	**14**	**dc jos**	**România**	**România**
533	**10**	**de sus**	**de**	**cu**